నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

దీఘనికాయే

సీలక్ఖన్ధవగ్గటీకా

గన్థారమ్భకథావణ్ణనా

సంవణ్ణనారమ్భే రతనత్తయవన్దనా సంవణ్ణేతబ్బస్స ధమ్మస్స పభవనిస్సయవిసుద్ధిపటివేదనత్థం, తం పన ధమ్మసంవణ్ణనాసు విఞ్ఞూనం బహుమానుప్పాదనత్థం, తం సమ్మదేవ తేసం ఉగ్గహధారణాదిక్కమలద్ధబ్బాయ సమ్మాపటిపత్తియా సబ్బహితసుఖనిప్ఫాదనత్థం. అథ వా మఙ్గలభావతో, సబ్బకిరియాసు పుబ్బకిచ్చభావతో, పణ్డితేహి సమ్మాచరితభావతో, ఆయతిం పరేసం దిట్ఠానుగతిఆపజ్జనతో చ సంవణ్ణనాయం రతనత్తయపణామకిరియా. అథ వా రతనత్తయపణామకరణం పూజనీయపూజాపుఞ్ఞవిసేసనిబ్బత్తనత్థం, తం అత్తనో యథాలద్ధసమ్పత్తినిమిత్తకస్స కమ్మస్స బలానుప్పాదనత్థం, అన్తరా చ తస్స అసఙ్కోచనత్థం, తదుభయం అనన్తరాయేన అట్ఠకథాయ పరిసమాపనత్థం. ఇదమేవ చ పయోజనం ఆచరియేన ఇధాధిప్పేతం. తథా హి వక్ఖతి – “ఇతి మే పసన్నమతినో…పే.… తస్సానుభావేనా”తి. వత్థుత్తయపూజా హి నిరతిసయపుఞ్ఞక్ఖేత్తసమ్బుద్ధియా అపరిమేయ్యప్పభావో పుఞ్ఞాతిసయోతి బహువిధన్తరాయేపి లోకసన్నివాసే అన్తరాయనిబన్ధనసకలసంకిలేసవిద్ధంసనాయ పహోతి, భయాదిఉపద్దవఞ్చ నివారేతి. యథాహ –

“పూజారహే పూజయతో, బుద్ధే యది వ సావకే”తిఆది (ధ॰ ప॰ ౧.౧౯౫; అప॰ ౧.౧౦.౧), తథా –

“యే భిక్ఖవే బుద్ధే పసన్నా, అగ్గే తే పసన్నా. అగ్గే ఖో పన పసన్నానం అగ్గో విపాకో హోతీ”తిఆది (అ॰ ని॰ ౪.౩౪; ఇతివు॰ ౯౦).

“బుద్ధోతి కిత్తయన్తస్స, కాయే భవతి యా పీతి;
వరమేవ హి సా పీతి, కసిణేనపి జమ్బుదీపస్స.
ధమ్మోతి…పే.… సఙ్ఘోతి…పే.… దీపస్సా”తి. (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౬);

తథా –

“యస్మిం, మహానామ, సమయే అరియసావకో తథాగతం అనుస్సరతి, నేవస్స తస్మిం సమయే రాగపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, న దోస…పే.… న మోహపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతీ”తిఆది (అ॰ ని॰ ౬.౧౦; ౧౧.౧౧),

“అరఞ్ఞే రుక్ఖమూలే వా…పే.…
భయం వా ఛమ్భితత్తం వా,

లోమహంసో న హేస్సతీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౯) చ

తత్థ యస్స వత్థుత్తయస్స వన్దనం కత్తుకామో, తస్స గుణాతిసయయోగసన్దస్సనత్థం ‘‘**కరుణాసీతలహదయ**’’న్తిఆదినా గాథత్తయమాహ. గుణాతిసయయోగేన హి వన్దనారహభావో, వన్దనారహే చ కతా వన్దనా యథాధిప్పేతప్పయోజనం సాధేతీతి. తత్థ యస్సా దేసనాయ సంవణ్ణనం కత్తుకామో, సా న వినయదేసనా వియ కరుణాప్పధానా, నాపి అభిధమ్మదేసనా వియ పఞ్ఞాప్పధానా, అథ ఖో కరుణాపఞ్ఞాప్పధానాతి తదుభయప్పధానమేవ తావ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స థోమనం కాతుం తంమూలకత్తా సేసరతనానం “కరుణాసీతలహదయ”న్తిఆది వుత్తం.

తత్థ కిరతీతి కరుణా, పరదుక్ఖం విక్ఖిపతి, అపనేతీతి అత్థో. అథ వా కిణాతీతి కరుణా, పరదుక్ఖే సతి కారుణికం హింసతి, విబాధతీతి అత్థో, పరదుక్ఖే సతి సాధూనం కమ్పనం హదయఖేదం కరోతీతి వా కరుణా. అథ వా కమితి సుఖం, తం రున్ధతీతి కరుణా. ఏసా హి పరదుక్ఖాపనయనకామతాలక్ఖణా, అత్తసుఖనిరపేక్ఖతాయ కారుణికానం సుఖం రున్ధతి విబన్ధతీతి. కరుణాయ సీతలం కరుణాసీతలం, కరుణాసీతలం హదయం అస్సాతి కరుణాసీతలహదయో, తం **కరుణాసీతలహదయం.** తత్థ కిఞ్చాపి పరేసం హితోపసంహారసుఖాదిఅపరిహానిచ్ఛనసభావతాయ, బ్యాపాదారతీనం ఉజువిపచ్చనీకతాయ చ సత్తసన్తానగతసన్తాపవిచ్ఛేదనాకారప్పవత్తియా మేత్తాముదితానమ్పి చిత్తసీతలభావకారణతా ఉపలబ్భతి, తథాపి దుక్ఖాపనయనాకారప్పవత్తియా పరూపతాపాసహనరసా అవిహింసాభూతా కరుణా విసేసేన భగవతో చిత్తస్స చిత్తపస్సద్ధి వియ సీతీభావనిమిత్తన్తి వుత్తం ‘‘**కరుణాసీతలహదయ**’’న్తి. కరుణాముఖేన వా మేత్తాముదితానమ్పి హదయసీతలభావకారణతా వుత్తాతి దట్ఠబ్బం.

అథ వా అసాధారణఞాణవిసేసనిబన్ధనభూతా సాతిసయం నిరవసేసఞ్చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం వియ సవిసయబ్యాపితాయ మహాకరుణాభావం ఉపగతా కరుణావ భగవతో అతిసయేన హదయసీతలభావహేతూతి ఆహ ‘‘**కరుణాసీతలహదయ**’’న్తి. అథ వా సతిపి మేత్తాముదితానం సాతిసయే హదయసీతీభావనిబన్ధనత్తే సకలబుద్ధగుణవిసేసకారణతాయ తాసమ్పి కారణన్తి కరుణావ భగవతో హదయసీతలభావకారణం వుత్తా. కరుణానిదానా హి సబ్బేపి బుద్ధగుణా. కరుణానుభావనిబ్బాపియమానసంసారదుక్ఖసన్తాపస్స హి భగవతో పరదుక్ఖాపనయనకామతాయ అనేకానిపి అసఙ్ఖేయ్యాని కప్పానం అకిలన్తరూపస్సేవ నిరవసేసబుద్ధకరధమ్మసమ్భరణనియతస్స సమధిగతధమ్మాధిపతేయ్యస్స చ సన్నిహితేసుపి సత్తసఙ్ఖారసముపనీతహదయూపతాపనిమిత్తేసు న ఈసకమ్పి చిత్తసీతీభావస్సఞ్ఞథత్తమహోసీతి. ఏతస్మిఞ్చ అత్థవికప్పే తీసుపి అవత్థాసు భగవతో కరుణా సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బం.

పజానాతీతి పఞ్ఞా, యథాసభావం పకారేహి పటివిజ్ఝతీతి అత్థో. పఞ్ఞావ ఞేయ్యావరణప్పహానతో పకారేహి ధమ్మసభావావజోతనట్ఠేన పజ్జోతోతి పఞ్ఞాపజ్జోతో, సవాసనప్పహానతో విసేసేన హతం సముగ్ఘాటితం విహతం, పఞ్ఞాపజ్జోతేన విహతం పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతం. ముయ్హన్తి తేన, సయం వా ముయ్హతి, మోహనమత్తమేవ వా తన్తి మోహో, అవిజ్జా, స్వేవ విసయసభావపటిచ్ఛాదనతో అన్ధకారసరిక్ఖతాయ తమో వియాతి తమో, పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతో మోహతమో ఏతస్సాతి పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమో, తం **పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమం** . సబ్బేసమ్పి హి ఖీణాసవానం సతిపి పఞ్ఞాపజ్జోతేన అవిజ్జన్ధకారస్స విహతభావే సద్ధాధిముత్తేహి వియ దిట్ఠిప్పత్తానం సావకేహి, పచ్చేకసమ్బుద్ధేహి చ సవాసనప్పహానేన సమ్మాసమ్బుద్ధానం కిలేసప్పహానస్స విసేసో విజ్జతీతి సాతిసయేన అవిజ్జాప్పహానేన భగవన్తం థోమేన్తో ఆహ ‘‘**పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమ**’’న్తి.

అథ వా అన్తరేన పరోపదేసం అత్తనో సన్తానే అచ్చన్తం అవిజ్జాన్ధకారవిగమస్స నిబ్బత్తితత్తా, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతాయ, బలేసు చ వసీభావస్స సమధిగతత్తా, పరసన్తతియఞ్చ ధమ్మదేసనాతిసయానుభావేన సమ్మదేవ తస్స పవత్తితత్తా భగవావ విసేసతో మోహతమవిగమేన థోమేతబ్బోతి ఆహ "**పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమ**"న్తి. ఇమస్మిఞ్చ అత్థవికప్పే "**పఞ్ఞాపజ్జోతో**"తి పదేన భగవతో పటివేధపఞ్ఞా వియ దేసనాపఞ్ఞాపి సామఞ్ఞనిద్దేసేన ఏకసేసనయేన వా సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బం.

అథ వా భగవతో ఞాణస్స ఞేయ్యపరియన్తికత్తా సకలఞేయ్యధమ్మసభావావబోధనసమత్థేన అనావరణఞాణసఙ్ఖాతేన పఞ్ఞాపజ్జోతేన సబ్బఞేయ్యధమ్మసభావచ్ఛాదకస్స మోహన్ధకారస్స విధమితత్తా అనఞ్ఞసాధారణో భగవతో మోహతమవినాసోతి కత్వా వుత్తం "**పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమ**"న్తి. ఏత్థ చ మోహతమవిధమనన్తే అధిగతత్తా అనావరణఞాణం కారణూపచారేన సకసన్తానే మోహతమవిధమనం దట్ఠబ్బం. అభినీహారసమ్పత్తియా సవాసనప్పహానమేవ హి కిలేసానం "ఞేయ్యావరణప్పహాన"న్తి, పరసన్తానే పన మోహతమవిధమనస్స కారణభావతో అనావరణఞాణం "మోహతమవిధమన"న్తి వుచ్చతీతి.

కిం పన కారణం అవిజ్జావిఘాతో యేవేకో పహానసమ్పత్తివసేన భగవతో థోమనానిమిత్తం గయ్హతి, న పన సాతిసయనిరవసేసకిలేసప్పహానన్తి? తప్పహానవచనేనేవ తదేకట్ఠతాయ సకలసంకిలేసగణసముగ్ఘాతజోతితభావతో. న హి సో తాదిసో కిలేసో అత్థి, యో నిరవసేసఅవిజ్జాప్పహానేన న పహీయతీతి. అథ వా విజ్జా వియ సకలకుసలధమ్మసముప్పత్తియా నిరవసేసాకుసలధమ్మనిబ్బత్తియా, సంసారప్పవత్తియా చ అవిజ్జా పధానకారణన్తి తబ్బిఘాతవచనేన సకలసంకిలేసగణసముగ్ఘాతో వుత్తోయేవ హోతీతి వుత్తం "**పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమ**"న్తి.

నరా చ అమరా చ నరామరా, సహ నరామరేహీతి సనరామరో, సనరామరో చ సో లోకో చాతి సనరామరలోకో, తస్స గరూతి సనరామరలోకగరు, తం **సనరామరలోకగరుం.** ఏతేన దేవమనుస్సానం వియ తదవసిట్ఠసత్తానమ్పి యథారహం గుణవిసేసావహతో భగవతో ఉపకారితం దస్సేతి. న చేత్థ పధానాపధానభావో చోదేతబ్బో. అఞ్ఞో హి సద్దక్కమో, అఞ్ఞో అత్థక్కమో. ఏదిసేసు హి సమాసపదేసు పధానమ్పి అప్పధానం వియ నిద్దిసీయతి యథా – "సరాజికాయ పరిసాయా"తి (అప. అట్ఠ. ౧.౮౨). కామఞ్చేత్థ సత్తసఙ్ఖారభాజనవసేన తివిధో లోకో, గరుభావస్స పన అధిప్పేతత్తా గరుకరణసమత్థస్సేవ యుజ్జనతో సత్తలోకస్సవసేన అత్థో గహేతబ్బో. సో హి లోకియన్తి ఏత్థ పుఞ్ఞపాపాని తబ్బిపాకో చాతి "లోకో"తి వుచ్చతి. అమరగ్గహణేన చేత్థ ఉపపత్తిదేవా అధిప్పేతా.

అథ వా సమూహత్థో లోక-సద్దో సముదాయవసేన లోకీయతి పఞ్ఞాపీయతీతి. సహ నరేహీతి సనరా, సనరా చ తే అమరా చేతి సనరామరా, తేసం లోకోతి సనరామరలోకోతి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం. అమర-సద్దేన చేత్థ విసుద్ధిదేవాపి సఙ్గయ్హన్తి. తే హి మరణాభావతో పరమత్థతో అమరా. నరామరానంయేవ చ గహణం ఉక్కట్ఠనిద్దేసవసేన, యథా – "సత్థా దేవమనుస్సాన"న్తి (దీ. ని. ౧.౧౫౭). తథా హి సబ్బానత్థపరిహారణపుబ్బఙ్గమాయ నిరవసేసహితసుఖవిధానతప్పరాయ నిరతిసయాయ పయోగసమ్పత్తియా సదేవమనుస్సాయ పజాయ అచ్చన్తుపకారితాయ, అపరిమితనిరుపమప్పభావగుణవిసేససమఙ్గితాయ చ సబ్బసత్తుత్తమో భగవా అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం ఉత్తమం గారవట్ఠానం, తేన వుత్తం – "**సనరామరలోకగరు**"న్తి.

సోభనం గతం గమనం ఏతస్సాతి **సుగతో.** భగవతో హి వేనేయ్యజనుపసఙ్కమనం ఏకన్తేన తేసం హితసుఖనిప్ఫాదనతో సోభనం, తథా లక్ఖణానుబ్యఞ్జన (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩; ౩.౧౯౮-౨౦౦; మ॰ ని॰ ౨.౩౮౫, ౩౮౬) పటిమణ్డితరూపకాయతాయదుతవిలమ్బిత- ఖలితానుకడ్ఢననిప్పీళనుక్కుటికకుటిలాకులతాదిదోసరహితం విలాసితరాజహంసవసభవారణమిగరాజగమనం కాయగమనం ఞాణగమనఞ్చ విపులనిమ్మలకరుణాసతివీరియాదిగుణవిసేససహితమభినీహారతో యావ మహాబోధి అనవజ్జతాయ సోభనమేవాతి.

అథ వా సయమ్భుఞాణేన సకలమ్పి లోకం పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన పరిజానన్తో ఞాణేన సమ్మా గతో అవగతోతి **సుగతో.** తథా లోకసముదయం పహానాభిసమయవసేన పజహన్తో అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదేన్తో సమ్మా గతో అతీతోతి **సుగతో.** లోకనిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన సమ్మా గతో అధిగతోతి **సుగతో.** లోకనిరోధగామినిపటిపదం భావనాభిసమయవసేన సమ్మా గతో పటిపన్నోతి **సుగతో.** సోతాపత్తిమగ్గేన యే కిలేసా పహీనా, తే కిలేసే న పునేతి, న పచ్చేతి, న పచ్చాగచ్ఛతీతి **సుగతో**తిఆదినా నయేన అయమత్థో విభావేతబ్బో . అథ వా సున్దరం ఠానం సమ్మాసమ్బోధిం నిబ్బానమేవ వా గతో అధిగతోతి **సుగతో.** యస్మా వా భూతం తచ్ఛం అత్థసఞ్హితం వినేయ్యానం యథారహం కాలయుత్తమేవ చ ధమ్మం భాసతి, తస్మా సమ్మా గదతీతి **సుగతో,** ద-కారస్స త-కారం కత్వా. ఇతి సోభనగమనతాదీహి సుగతో, తం **సుగతం.**

పుఞ్ఞపాపకమ్మేహి ఉపపజ్జనవసేన గన్తబ్బతో గతియో, ఉపపత్తిభవవిసేసా. తా పన నిరయాదివసేన పఞ్చవిధా, తాహి సకలస్సాపి భవగామికమ్మస్స అరియమగ్గాధిగమేన అవిపాకారహభావకరణేన నివత్తితత్తా భగవా పఞ్చహిపి గతీహి సుట్ఠు ముత్తో విసంయుత్తోతి ఆహ – ''**గతివిముత్త**''న్తి. ఏతేన భగవతో కత్థచిపి గతియా అపరియాపన్నతం దస్సేతి, యతో భగవా "దేవాతిదేవో"తి వుచ్చతి, తేనేవాహ –

> "యేన దేవూపపత్యస్స, గన్ధబ్బో వా విహఙ్గమో;
> యక్ఖత్తం యేన గచ్ఛేయ్యం, మనుస్సత్తఞ్చ అబ్బజే;
> తే మయ్హం ఆసవా ఖీణా, విద్ధస్తా వినళీకతా"తి. (అ॰ ని॰ ౪.౩౬);

తంతంగతిసంవత్తనకానఞ్హి కమ్మకిలేసానం అగ్గమగ్గేన బోధిమూలేయేవ సుప్పహీనత్తా నత్థి భగవతో గతిపరియాపన్నతాతి అచ్చన్తమేవ భగవా సబ్బభవయోనిగతివిఞ్ఞాణట్ఠితిసత్తావాససత్తనికాయేహి సుపరిముత్తో, తం **గతివిముత్తం. వన్దే**తి నమామి, థోమేమీతి వా అత్థో.

అథ వా **గతివిముత్త**న్తి అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుప్పత్తియా భగవన్తం థోమేతి. ఏత్థ హి ద్వీహాకారేహి భగవతో థోమనా వేదితబ్బా – అత్తహితసమ్పత్తితో, పరహితపటిపత్తితో చ. తేసు అత్తహితసమ్పత్తి అనావరణఞాణాధిగమతో, సవాసనానం సబ్బేసం కిలేసానం అచ్చన్తప్పహానతో, అనుపాదిసేసనిబ్బానప్పత్తితో చ వేదితబ్బా. పరహితపటిపత్తి లాభసక్కారాదినిరపేక్ఖచిత్తస్స సబ్బదుక్ఖనియ్యానికధమ్మదేసనాతో, విరుద్ధేసుపి నిచ్చం హితజ్ఝాసయతో, ఞాణపరిపాకకాలాగమనతో చ. సా పనేత్థ ఆసయతో పయోగతో చ దువిధా పరహితపటిపత్తి, తివిధా చ అత్తహితసమ్పత్తి పకాసితా హోతి. కథం? "కరుణాసీతలహదయ"న్తి ఏతేన ఆసయతో పరహితపటిపత్తి, సమ్మా గదనత్థేన సుగత-సద్దేన పయోగతో పరహితపటిపత్తి, "పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమం గతివిముత్త"న్తి ఏతేహి చతుసచ్చపటివేధత్థేన చ సుగత-

సద్దేన తివిధాపి అత్తహితసమ్పత్తి, అవసిట్ఠేన, “పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమ”న్తి ఏతేన చ సబ్బాపి అత్తహితసమ్పత్తిపరహితపటిపత్తి పకాసితా హోతీతి.

అథ వా తీహాకారేహి భగవతో థోమనా వేదితబ్బా – హేతుతో, ఫలతో, ఉపకారతో చ. తత్థ **హేతు** మహాకరుణా, సా పఠమపదేన నిదస్సితా. **ఫలం** చతుబ్బిధం – ఞాణసమ్పదా, పహానసమ్పదా, ఆనుభావసమ్పదా, రూపకాయసమ్పదా చాతి. తాసు ఞాణప్పహానసమ్పదా దుతియపదేన సచ్చప్పటివేధత్థేన చ సుగత-సద్దేన పకాసితా హోన్తి. ఆనుభావసమ్పదా తతియపదేన, రూపకాయసమ్పదా యథావుత్తకాయగమనసోభనత్థేన సుగత-సద్దేన, లక్ఖణానుబ్యఞ్జనపారిపూరియా (దీ. ని. ౨.౩౩; ౩.౧౯౮-౨౦౦; మ. ని. ౨.౩౮౫-౩౮౬) వినా తదభావతో. **ఉపకారో** అన్తరం అబాహిరం కరిత్వా తివిధయానముఖేన విముత్తిధమ్మదేసనా, సో సమ్మా గదనత్థేన సుగత-సద్దేన పకాసితో హోతీతి వేదితబ్బం.

తత్థ “కరుణాసీతలహదయ”న్తి ఏతేన సమ్మాసమ్బోధియా మూలం దస్సేతి. మహాకరుణాసఞ్చోదితమానసో హి భగవా సంసారపఙ్కతో సత్తానం సముద్ధరణత్థం కతాభినీహారో అనుపుబ్బేన పారమియో పూరేత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అధిగతోతి కరుణా సమ్మాసమ్బోధియా మూలం. “పఞ్ఞాపజ్జోతవిహతమోహతమ”న్తి ఏతేన సమ్మాసమ్బోధిం దస్సేతి. అనావరణఞాణపదట్ఠానఞ్హి మగ్గఞాణం, మగ్గఞాణపదట్ఠానఞ్చ అనావరణఞాణం “సమ్మాసమ్బోధీ”తి వుచ్చతీతి. సమ్మా గదనత్థేన సుగత-సద్దేన సమ్మాసమ్బోధియా పటిపత్తిం దస్సేతి, లీనుద్ధచ్చపతిట్ఠానాయూహనకామసుఖల్లికత్తకిలమథానుయోగ- సస్సతుచ్ఛేదాభినివేసాదిఅన్తద్వయరహితాయ కరుణాపఞ్ఞాపరిగ్గహితాయ మజ్ఝిమాయ పటిపత్తియా పకాసనతో సుగత-సద్దస్స. ఇతరేహి సమ్మాసమ్బోధియా పధానాప్పధానభేదం పయోజనం దస్సేతి. సంసారమహోఘతో సత్తసన్తారణఞ్చేత్థ పధానం పయోజనం, తదఞ్ఞమప్పధానం. తేసు పధానేన పరహితప్పటిపత్తిం దస్సేతి, ఇతరేన అత్తహితసమ్పత్తిం, తదుభయేన అత్తహితాయ పటిపన్నాదీసు (పు. ప. ౨౪, ౧౭౩) చతూసు పుగ్గలేసు భగవతో చతుత్థపుగ్గలభావం దస్సేతి. తేన చ అనుత్తరదక్ఖిణేయ్యభావం ఉత్తమవన్దనీయభావం, అత్తనో చ వన్దనకిరియాయ ఖేత్తఙ్గతభావం దస్సేతి.

ఏత్థ చ కరుణాగ్గహణేన లోకియేసు మహగ్గతభావప్పత్తాసాధారణగుణదీపనతో భగవతో సబ్బలోకియగుణసమ్పత్తి దస్సితా హోతి, పఞ్ఞాగ్గహణేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానమగ్గఞాణదీపనతో సబ్బలోకుత్తరగుణసమ్పత్తి. తదుభయగ్గహణసిద్ధో హి అత్థో “సనరామరలోకగరు”న్తిఆదినా విపఞ్చీయతీతి. కరుణాగ్గహణేన చ ఉపగమనం నిరుపక్కిలేసం దస్సేతి, పఞ్ఞాగ్గహణేన అపగమనం. తథా కరుణాగ్గహణేన లోకసమఞ్ఞానురూపం భగవతో పవత్తిం దస్సేతి, లోకవోహారవిసయత్తా కరుణాయ, పఞ్ఞాగ్గహణేన సమఞ్ఞాయానవిధావనం. సభావానవబోధేన హి ధమ్మానం సమఞ్ఞం అతిధావిత్వా సత్తాదిపరామసనం హోతీతి. తథా కరుణాగ్గహణేన మహాకరుణాసమాపత్తివిహారం దస్సేతి, పఞ్ఞాగ్గహణేన తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణం, చతుసచ్చఞాణం, చతుప్పటిసమ్భిదాఞాణం, చతువేసారజ్జఞాణం. కరుణాగ్గహణేన మహాకరుణాసమాపత్తిఞాణస్స గహితత్తా సేసాసాధారణఞాణాని, ఛ అభిఞ్ఞా, అట్ఠసు పరిసాసు (మ. ని. ౧.౧౭౮) అకమ్పనఞాణాని, దస బలాని, చుద్దస బుద్ధఞాణాని, సోళస ఞాణచరియా, అట్ఠారస బుద్ధధమ్మా, (దీ. ని. అట్ఠ. ౩.౩౦౫; విభ. మూల. టీ. గన్థారమ్భవణ్ణనాయ) చతుచత్తారీస ఞాణవత్థూని, (సం. ని. ౨.౩౪) సత్తసత్తతి ఞాణవత్థూనీతి (సం. ని. ౨.౩౪) ఏవమాదీనం అనేకేసం పఞ్ఞాప్పభేదానం వసేన ఞాణచారం దస్సేతి.

తథా కరుణాగ్గహణేన చరణసమ్పత్తిం, పఞ్ఞాగ్గహణేన విజ్జాసమ్పత్తిం. కరుణాగ్గహణేన సత్తాధిపతితా, పఞ్ఞాగ్గహణేన ధమ్మాధిపతితా. కరుణాగ్గహణేన లోకనాథభావో, పఞ్ఞాగ్గహణేన అత్తనాథభావో. తథా కరుణాగ్గహణేన పుబ్బకారిభావో, పఞ్ఞాగ్గహణేన కతఞ్ఞుతా . తథా కరుణాగ్గహణేన అపరన్తపతా, పఞ్ఞాగ్గహణేన అనత్తన్తపతా. కరుణాగ్గహణేన వా బుద్ధకరధమ్మసిద్ధి, పఞ్ఞాగ్గహణేన బుద్ధభావసిద్ధి. తథా కరుణాగ్గహణేన పరేసం తారణం, పఞ్ఞాగ్గహణేన సయం తారణం. తథా కరుణాగ్గహణేన సబ్బసత్తేసు అనుగ్గహచిత్తతా, పఞ్ఞాగ్గహణేన సబ్బధమ్మేసు విరత్తచిత్తతా దస్సితా హోతి. సబ్బేసఞ్చ బుద్ధగుణానం కరుణా ఆది, తన్నిదానభావతో. పఞ్ఞా పరియోసానం, తతో ఉత్తరికరణీయాభావతో. ఇతి ఆదిపరియోసానదస్సనేన సబ్బే బుద్ధగుణా దస్సితా హోన్తి. తథా కరుణాగ్గహణేన సీలక్ఖన్ధపుబ్బఙ్గమో సమాధిక్ఖన్ధో దస్సితో హోతి. కరుణానిదానఞ్హి సీలం, తతో పాణాతిపాతాదివిరతిప్పవత్తితో, సా చ ఝానత్తయసమ్పయోగినీతి. పఞ్ఞావచనేన పఞ్ఞాక్ఖన్ధో. సీలఞ్చ సబ్బబుద్ధగుణానమాది, సమాధి మజ్ఝే, పఞ్ఞా పరియోసానన్తి. ఏవమ్పి ఆదిమజ్ఝపరియోసానకల్యాణా సబ్బే బుద్ధగుణా దస్సితా హోన్తి, నయతో దస్సితత్తా. ఏసో ఏవ హి నిరవసేసతో బుద్ధగుణానం దస్సనుపాయో, యదిదం నయగ్గాహణం. అఞ్ఞథా కో నామ సమత్థో భగవతో గుణే అనుపదం నిరవసేసతో దస్సేతుం. తేనేవాహ –

> “బుద్ధోపి బుద్ధస్స భణేయ్య వణ్ణం,
> కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో;
> ఖీయేథ కప్పో చిరదీఘమన్తరే,
> వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా”తి. (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౦౪; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౧౪౧; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౪౨౫; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౫౩; బు॰ వం॰ అట్ఠ॰ ౪.౪; చరియా॰ అట్ఠ॰ నిదానకథాయం, పకిణ్ణకకథాయం; అప॰ అట్ఠ॰ ౨.౬.౨౦);

తేనేవ చ ఆయస్మతా సారిపుత్తత్థేరేనాపి బుద్ధగుణపరిచ్ఛేదనం పతి అనుయుత్తేన “నో హేతం భన్తే”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౪౫) పటిక్ఖిపిత్వా, “అపి చ మే భన్తే ధమ్మన్వయో విదితో”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౪౬) వుత్తం.

ఏవం సఙ్ఖేపేన సకలసబ్బఞ్ఞుగుణేహి భగవన్తం అభిత్థవిత్వా ఇదాని సద్ధమ్మం థోమేతుం **‘‘బుద్ధోపీ’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **బుద్ధో**తి కత్తునిద్దేసో. **బుద్ధభావ**న్తి కమ్మనిద్దేసో. **భావేత్వా, సచ్ఛికత్వా**తి చ పుబ్బకాలకిరియానిద్దేసో. **య**న్తి అనియమతో కమ్మనిద్దేసో. **ఉపగతో**తి అపరకాలకిరియానిద్దేసో. **వన్దే**తి కిరియానిద్దేసో, **త**న్తి నియమనం. **ధమ్మ**న్తి వన్దనకిరియాయ కమ్మనిద్దేసో. **గతమలం, అనుత్తర**న్తి చ తబ్బిసేసనం.

తత్థ బుద్ధ-సద్దస్స తావ “బుజ్ఝితా సచ్చానీతి బుద్ధో, బోధేతా పజాయాతి బుద్ధో”తిఆదినా (మహాని॰ ౧౯౨; చూళని॰ ౯౭-౯౭; పటి॰ మ॰ ౧.౧౬౨) నిద్దేసనయేన అత్థో వేదితబ్బో. అథ వా సవాసనాయ అఞ్ఞాణనిద్దాయ అచ్చన్తవిగమతో, బుద్ధియా వా వికసితభావతో బుద్ధవాతి **బుద్ధో,** జాగరణవికసనత్థవసేన. అథ వా కస్సచిపి ఞేయ్యధమ్మస్స అనవబుద్ధస్స అభావేన ఞేయ్యవిసేసస్స కమ్మభావేన అగ్గహణతో కమ్మవచనిచ్ఛాయ అభావేన అవగమనత్థవసేనేవ కత్తునిద్దేసో లబ్భతీతి బుద్ధవాతి బుద్ధో, యథా “దిక్ఖితో న దదాతీ”తి, అత్థతో పన పారమితాపరిభావితో సయమ్భుఞాణేన సహ వాసనాయ విహతవిద్ధస్తనిరవసేసకిలేసో మహాకరుణాసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅపరిమేయ్య గుణగణాధారో ఖన్ధసన్తానో బుద్ధో. యథాహ –

“బుద్ధోతి యో సో భగవా సయమ్భూ అనాచరియకో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి, తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, బలేసు చ వసీభావ”న్తి (మహాని. ౧౯౨; చూళని. ౯౭-౯౭; పటి. మ. ౧.౧౬౨).

అపి-సద్దో సమ్భావనే, తేన “ఏవం గుణవిసేసయుత్తో సోపి నామ భగవా”తి వక్ఖమానగుణే ధమ్మే సమ్భావనం దీపేతి. **బుద్ధభావ**న్తి సమ్మాసమ్బోధిం. **భావేత్వా**తి ఉప్పాదేత్వా, వడ్ఢేత్వా చ. **సచ్ఛికత్వా**తి పచ్చక్ఖం కత్వా. **ఉపగతో**తి పత్తో, అధిగతోతి అత్థో, ఏతస్స “బుద్ధభావ”న్తి ఏతేన సమ్బన్ధో. **గతమల**న్తి విగతమలం, నిద్దోసన్తి అత్థో. **వన్దే**తి పణమామి, థోమేమి వా. **అనుత్తర**న్తి ఉత్తరరహితం, లోకుత్తరన్తి అత్థో. **ధమ్మ**న్తి యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే అపాయతో చ, సంసారతో చ అపతమానే కత్వా ధారయతీతి ధమ్మో.

అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – ఏవం వివిధగుణసమన్నాగతో బుద్ధోపి భగవా యం అరియసఙ్ఖాతం ధమ్మం భావేత్వా, ఫలనిబ్బానసఙ్ఖాతం పన సచ్ఛికత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అధిగతో, తమేతం బుద్ధానమ్పి బుద్ధభావహేతుభూతం సబ్బదోసమలరహితం అత్తనో ఉత్తరితరాభావేన అనుత్తరం పటివేధసద్ధమ్మం నమామీతి. పరియత్తిసద్ధమ్మస్సాపి తప్పకాసనత్తా ఇధ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. అథ వా “అభిధమ్మనయసముద్దం భావేత్వా అధిగచ్ఛి, తీణి పిటకాని సమ్మసీ”తి చ అట్ఠకథాయం వుత్తత్తా పరియత్తిధమ్మస్సాపి సచ్ఛికిరియాసమ్మసనపరియాయో లబ్భతీతి సోపి ఇధ వుత్తో యేవాతి దట్ఠబ్బో. తథా “యం ధమ్మం భావేత్వా, సచ్ఛికత్వా”తి చ వుత్తత్తా బుద్ధకరధమ్మభూతాహి పారమితాహి సహ పుబ్బభాగే అధిసీలసిక్ఖాదయోపి ఇధ ధమ్మ-సద్దేన సఙ్గహితాతి వేదితబ్బా. తాపి హి విగతపటిపక్ఖతాయ విగతమలా, అనఞ్ఞసాధారణతాయ అనుత్తరా చాతి. తథా హి సత్తానం సకలవట్టదుక్ఖనిస్సరణాయ కతమహాభినీహారో మహాకరుణాధివాసపేసలజ్ఝాసయో పఞ్ఞావిసేసపరియోదాతనిమ్మలానం దానదమసఞ్ఞమాదీనం ఉత్తమధమ్మానం సతసహస్సాధికాని కప్పానం చత్తారి అసఙ్ఖేయ్యాని సక్కచ్చం నిరన్తరం నిరవసేసం భావనాపచ్చక్ఖకరణేహి కమ్మాదీసు అధిగతవసీభావో, అచ్ఛరియాచిన్తేయ్యమహానుభావో, అధిసీలఅధిచిత్తానం పరముక్కంసపారమిప్పత్తో భగవా పచ్చయాకారే చతువీసతికోటిసతసహస్సముఖేన మహావజిరఞాణం పేసేత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి.

ఏత్థ చ “భావేత్వా”తి ఏతేన విజ్జాసమ్పదాయ ధమ్మం థోమేతి, ‘సచ్ఛికత్వా’తి ఏతేన విముత్తిసమ్పదాయ. తథా పఠమేన ఝానసమ్పదాయ, దుతియేన విమోక్ఖసమ్పదాయ. పఠమేన వా సమాధిసమ్పదాయ, దుతియేన సమాపత్తిసమ్పదాయ. అథ వా పఠమేన ఖయఞాణభావేన, దుతియేన అనుప్పాదఞాణభావేన. పురిమేన వా విజ్జూపమతాయ, దుతియేన వజిరూపమతాయ. పురిమేన వా విరాగసమ్పత్తియా, దుతియేన నిరోధసమ్పత్తియా. తథా పఠమేన నియ్యానభావేన, దుతియేన నిస్సరణభావేన. పఠమేన వా హేతుభావేన, దుతియేన అసఙ్ఖతభావేన. పఠమేన వా దస్సనభావేన, దుతియేన వివేకభావేన. పఠమేన వా అధిపతిభావేన, దుతియేన అమతభావేన ధమ్మం థోమేతి. అథ వా “యం ధమ్మం భావేత్వా బుద్ధభావం ఉపగతో”తి ఏతేన స్వాక్ఖాతతాయ ధమ్మం థోమేతి, “సచ్ఛికత్వా”తి ఏతేన సన్దిట్ఠికతాయ. తథా పురిమేన అకాలికతాయ, పచ్ఛిమేన ఏహిపస్సికతాయ. పురిమేన వా ఓపనేయ్యికతాయ, పచ్ఛిమేన పచ్చత్తం వేదితబ్బతాయ ధమ్మం థోమేతి.

“గతమల”న్తి ఇమినా సంకిలేసాభావదీపనేన ధమ్మస్స పరిసుద్ధతం దస్సేతి, “అనుత్తర”న్తి ఏతేన అఞ్ఞస్స విసిట్ఠస్స అభావదీపనేన విపులపరిపుణ్ణతం. పఠమేన వా పహానసమ్పదం ధమ్మస్స దస్సేతి, దుతియేన పభావసమ్పదం.

భావేతబ్బతాయ వా ధమ్మస్స గతమలభావో యోజేతబ్బో . భావనాగుణేన హి సో దోసానం సముగ్ఘాతకో హోతీతి. సచ్ఛికాతబ్బభావేన అనుత్తరభావో యోజేతబ్బో. సచ్ఛికిరియానిబ్బత్తితో హి తదుత్తరికరణీయాభావతో అనఞ్ఞసాధారణతాయ అనుత్తరోతి. తథా "భావేత్వా"తి ఏతేన సహ పుబ్బభాగసీలాదీహి సేక్ఖా సీలసమాధిపఞ్ఞాక్ఖన్ధా దస్సితా హోన్తి, "సచ్ఛికత్వా"తి ఏతేన సహ అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా అసేక్ఖా సీలసమాధిపఞ్ఞాక్ఖన్ధా దస్సితా హోన్తీతి.

ఏవం సఙ్ఖేపేనేవ సబ్బధమ్మగుణేహి సద్ధమ్మం అభిత్థవిత్వా, ఇదాని అరియసఙ్ఘం థోమేతుం "**సుగతస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **సుగతస్సా**తి సమ్బన్ధనిద్దేసో, తస్స "పుత్తాన"న్తి ఏతేన సమ్బన్ధో. **ఓరసాన**న్తి పుత్తవిసేసనం. **మారసేనమథనాన**న్తి ఓరసపుత్తభావే కారణనిద్దేసో, తేన కిలేసప్పహానమేవ భగవతో ఓరసపుత్తభావకారణం అనుజానాతీతి దస్సేతి. **అట్ఠన్న**న్తి గణనపరిచ్ఛేదనిద్దేసో, తేన చ సతిపి తేసం సత్తవిసేసభావేన అనేకసతసహస్ససఙ్ఖ్యభావే ఇమం గణనపరిచ్ఛేదం నాతివత్తన్తీతి దస్సేతి, మగ్గట్ఠఫలట్ఠభావానతివత్తనతో. **సమూహ**న్తి సముదాయనిద్దేసో. **అరియసఙ్ఘ**న్తి గుణవిసిట్ఠసఙ్ఘాతభావనిద్దేసో, తేన అసతిపి అరియపుగ్గలానం కాయసామగ్గియం అరియసఙ్ఘభావం దస్సేతి, దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతభావతో. తత్థ ఉరసి భవా జాతా, సంవద్ధా చ ఓరసా. యథా హి సత్తానం ఓరసపుత్తా అత్తజాతతాయ పితుసన్తకస్స దాయజ్జస్స విసేసేన భాగినో హోన్తి, ఏవమేతేపి అరియపుగ్గలా సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సవనన్తే అరియాయ జాతియా జాతతాయ భగవతో సన్తకస్స విముత్తిసుఖస్స, అరియధమ్మరతనస్స చ ఏకన్తభాగినోతి ఓరసా వియ **ఓరసా.** అథ వా భగవతో ధమ్మదేసనానుభావేన అరియభూమిం ఓక్కమమానా, ఓక్కన్తా చ అరియసావకా భగవతో ఉరోవాయామజనితాభిజాతతాయ నిప్పరియాయేన "ఓరసపుత్తా"తి వత్తబ్బతం అరహన్తి. సావకేహి పవత్తియమానాపి హి ధమ్మదేసనా భగవతో "ధమ్మదేసనా" ఇచ్చేవ వుచ్చతి, తంమూలకత్తా, లక్ఖణాదివిసేసాభావతో చ.

యదిపి అరియసావకానం అరియమగ్గాధిగమసమయే భగవతో వియ తదన్తరాయకరణత్థం దేవపుత్తమారో , మారవాహినీ వా న ఏకన్తేన అపసాదేతి, తేహి పన అపసాదేతబ్బతాయ కారణే విమథితే తేపి విమథితా ఏవ నామ హోన్తీతి ఆహ – "**మారసేనమథనాన**"న్తి. ఇమస్మిం పనత్థే 'మారమారసేనమథనాన'న్తి వత్తబ్బే "మారసేనమథనాన"న్తి ఏకదేససరూపేకసేసో కతోతి దట్ఠబ్బం. అథ వా ఖన్ధాభిసఙ్ఖారమారానం వియ దేవపుత్తమారస్సాపి గుణమారణే సహాయభావూపగమనతో కిలేసబలకాయో "సేనా"తి వుచ్చతి. యథాహ – "కామా తే పఠమా సేనా"తిఆది (సు॰ ని॰ ౪౩౮; మహాని॰ ౨౮, ౬౮; చూళని॰ ౪౭). సా చ తేహి దియడ్ఢసహస్సభేదా, అనన్తభేదా వా కిలేసవాహినీ సతిధమ్మవిచయవీరియసమథాదిగుణపహరణేహి ఓధిసో విమథితా, విహతా, విద్ధస్తా చాతి **మారసేనమథనా,** అరియసావకా. ఏతేన తేసం భగవతో అనుజాతపుత్తతం దస్సేతి.

ఆరకత్తా కిలేసేహి, అనయే న ఇరియనతో, అయే చ ఇరియనతో అరియా, నిరుత్తినయేన. అథ వా సదేవకేన లోకేన "సరణ"న్తి అరణీయతో ఉపగన్తబ్బతో, ఉపగతానఞ్చ తదత్థసిద్ధితో అరియా, అరియానం సఙ్ఘోతి అరియసఙ్ఘో, అరియో చ సో, సఙ్ఘో చాతి వా అరియసఙ్ఘో, తం **అరియసఙ్ఘం.** భగవతో అపరభాగే బుద్ధధమ్మరతనానమ్పి సమధిగమో సఙ్ఘరతనాధీనోతి అస్స అరియసఙ్ఘస్స బహూపకారతం దస్సేతుం ఇధేవ "**సిరసా వన్దే**"తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

ఏత్థ చ "సుగతస్స ఓరసానం పుత్తాన"న్తి ఏతేన అరియసఙ్ఘస్స పభవసమ్పదం దస్సేతి, "మారసేనమథనాన"న్తి ఏతేన పహానసమ్పదం, సకలసంకిలేసప్పహానదీపనతో. "అట్ఠన్నమ్పి సమూహ"న్తి ఏతేన ఞాణసమ్పదం, మగ్గట్ఠఫలట్ఠభావదీపనతో. "అరియసఙ్ఘ"న్తి ఏతేన పభవసమ్పదం దస్సేతి, సబ్బసఙ్ఘానం అగ్గభావదీపనతో. అథ వా

“సుగతస్స ఓరసానం పుత్తాన”న్తి అరియసఙ్ఘస్స విసుద్ధనిస్సయభావదీపనం, “మారసేనమథనాన”న్తి సమ్మాఉజుఞాయసామీచిప్పటిపన్నభావదీపనం, “అట్ఠన్నమ్పి సమూహ”న్తి ఆహునేయ్యాదిభావదీపనం, “అరియసఙ్ఘ”న్తి అనుత్తరపుఞ్ఞక్ఖేత్తభావదీపనం. తథా “సుగతస్స ఓరసానం పుత్తాన”న్తి ఏతేన అరియసఙ్ఘస్స లోకుత్తరసరణగమనసబ్భావం దీపేతి. లోకుత్తరసరణగమనేన హి తే భగవతో ఓరసపుత్తా జాతా. “మారసేనమథనాన”న్తి ఏతేన అభినీహారసమ్పదాసిద్ధం పుబ్బభాగే సమ్మాపటిపత్తిం దస్సేతి. కతాభినీహారా హి సమ్మా పటిపన్నా మారం, మారపరిసం వా అభివిజినన్తి. “అట్ఠన్నమ్పి సమూహ”న్తి ఏతేన విద్ధస్తవిపక్ఖే సేక్ఖాసేక్ఖధమ్మే దస్సేతి, పుగ్గలాధిట్ఠానేన మగ్గఫలధమ్మానం పకాసితత్తా. “అరియసఙ్ఘ”న్తి అగ్గదక్ఖిణేయ్యభావం దస్సేతి. సరణగమనఞ్చ సావకానం సబ్బగుణానమాది, సపుబ్బభాగప్పటిపదా సేక్ఖా సీలక్ఖన్ధాదయో మజ్ఝే, అసేక్ఖా సీలక్ఖన్ధాదయో పరియోసానన్తి ఆదిమజ్ఝపరియోసానకల్యాణా సఙ్ఖేపతో సబ్బే అరియసఙ్ఘగుణా పకాసితా హోన్తి.

ఏవం గాథాత్తయేన సఙ్ఖేపతో సకలగుణసఙ్కిత్తనముఖేన రతనత్తయస్స పణామం కత్వా, ఇదాని తం నిపచ్చకారం యథాధిప్పేతే పయోజనే పరిణామేన్తో **‘‘ఇతి మే’’**తిఆదిమాహ. తత్థ రతిజననట్ఠేన **రతనం,** బుద్ధధమ్మసఙ్ఘా. తేసఞ్హి “ఇతిపి సో భగవా”తిఆదినా యథాభూతగుణే ఆవజ్జన్తస్స అమతాధిగమహేతుభూతం అనప్పకం పీతిపామోజ్జం ఉప్పజ్జతి. యథాహ –

> “యస్మిం, మహానామ, సమయే అరియసావకో తథాగతం అనుస్సరతి, నేవస్స తస్మిం సమయే రాగపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, న దోసపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, న మోహపరియుట్ఠితం చిత్తం హోతి, ఉజుగతమేవస్స తస్మిం సమయే చిత్తం హోతి తథాగతం ఆరబ్భ. ఉజుగతచిత్తో ఖో పన, మహానామ, అరియసావకో లభతి అత్థవేదం, లభతి ధమ్మవేదం, లభతి ధమ్మూపసంహితం పామోజ్జం, పముదితస్స పీతి జాయతీ”తిఆది (అం॰ ని॰ ౬.౧౦; అం॰ ని॰ ౧౧.౧౧).

చిత్తీకతాదిభావో వా రతనట్ఠో. వుత్తఞ్హేతం –

> “చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;
> అనోమసత్తపరిభోగం, రతనం తేన వుచ్చతీ”తి. (ఖు॰ పా॰ అట్ఠ॰ ౬.3; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.33; సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౨౬; మహాని॰ అట్ఠ॰ ౨౦);

చిత్తీకతభావాదయో చ అనఞ్ఞసాధారణా బుద్ధాదీసు ఏవ లబ్భన్తీతి. వన్దనావ **వన్దనామయం,** యథా “దానమయం, సీలమయ”న్తి (దీ॰ ని॰ 3.30౫; ఇతివు॰ ౬౦; నేత్తి॰ 3౪). వన్దనా చేత్థ కాయవాచాచిత్తేహి తిణ్ణం రతనానం గుణనిన్నతా, థోమనా వా. పుజ్జభవఫలనిబ్బత్తనతో **పుఞ్ఞం,** అత్తనో సన్తానం పుణాతీతి వా. **సువిహతన్తరాయోతి** సుట్ఠు విహతన్తరాయో, ఏతేన అత్తనో పసాదసమ్పత్తియా, రత్తనత్తయస్స చ ఖేత్తభావసమ్పత్తియా తం పుఞ్ఞం అత్థప్పకాసనస్స ఉపఘాతకఉపద్దవానం విహననే సమత్థన్తి దస్సేతి. **హుత్వాతి** పుబ్బకాలకిరియా, తస్స “అత్థం పకాసయిస్సామీ”తి ఏతేన సమ్బన్ధో. **తస్సాతి** యం రతనత్తయవన్దనామయం పుఞ్ఞం, తస్స. **ఆనుభావేనాతి** బలేన.

ఏవం రతనత్తయస్స నిపచ్చకారకరణే పయోజనం దస్సేత్వా, ఇదాని యస్సా ధమ్మదేసనాయ అత్థం సంవణ్ణేతుకామో, తస్సా తావ గుణాభిత్థవనవసేన ఉపఞ్ఞాపనత్థం **''దీఘస్సా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **దీఘసుత్తఙ్కితస్సా**తి దీఘప్పమాణసుత్తలక్ఖితస్స, ఏతేన "దీఘో"తి అయం ఇమస్స ఆగమస్స అత్థానుగతా సమఞ్ఞాతి దస్సేతి. నను చ సుత్తానియేవ ఆగమో, కస్స పన సుత్తేహి అఙ్కనన్తి? సచ్చమేతం పరమత్థతో, సుత్తాని పన ఉపాదాయపఞ్ఞత్తో ఆగమో. యథా హి అత్థబ్యఞ్జనసముదాయే "సుత్త"న్తి వోహారో, ఏవం సుత్తసముదాయే "ఆగమో"తి వోహారో. పటిచ్చసముప్పాదాదినిపుణత్థసబ్భావతో **నిపుణస్స.** ఆగమిస్సన్తి ఏత్థ, ఏతేన, ఏతస్మా వా అత్తత్థపరత్థాదయోతి ఆగమో, ఆగమో చ సో వరో చాతి **ఆగమవరో,** ఆగమసమ్మతేహి వా వరోతి **ఆగమవరో,** తస్స. బుద్ధానం అనుబుద్ధా **బుద్ధానుబుద్ధా,** బుద్ధానం సచ్చపటివేధం అనుగమ్మ పటివిద్ధసచ్చా అగ్గసావకాదయో అరియా. తేహి అత్థసంవణ్ణనావసేన, గుణసంవణ్ణనావసేన చ సంవణ్ణితస్స. అథ వా బుద్ధా చ అనుబుద్ధా చ **బుద్ధానుబుద్ధా**తి యోజేతబ్బం. సమ్మాసమ్బుద్ధేనేవ హి తిణ్ణమ్పి పిటకానం అత్థవణ్ణనాక్కమో భాసితో, యా "పకిణ్ణకదేసనా"తి వుచ్చతి, తతో సఙ్గాయనాదివసేన సావకేహీతి ఆచరియా వదన్తి.

సద్ధావహగుణస్సాతి బుద్ధాదీసు పసాదావహసమ్పత్తికస్స. అయఞ్హి ఆగమో బ్రహ్మజాలాదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨-౭, ౨౬-౨౮) సీలదిట్ఠాదీనం అనవసేసనిద్దేసాదివసేన, మహాపదానాదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩-౫) పురిమబుద్ధానమ్పి గుణనిద్దేసాదివసేన, పాథికసుత్తాదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౩,౪) తిత్థియే నిమద్దిత్వా అప్పటివత్తియసీహనాద నదనాదివసేన, అనుత్తరియసుత్తాదీసు (అ॰ ని॰ ౬.౮) చ విసేసతో బుద్ధగుణవిభావనేన రతనత్తయే సాతిసయప్పసాదం ఆవహతి. సంవణ్ణనాసు చాయం ఆచరియస్స పకతి, యా తంతంసంవణ్ణనాసు ఆదితో తస్స తస్స సంవణ్ణేతబ్బస్స ధమ్మస్స విసేసగుణకిత్తనేన థోమనా. తథా హి **పపఞ్చసూదనీసారత్థప్పకాసినీమనోరథపూరణీసు అట్ఠసాలినీ**ఆదీసు చ యథాక్కమం "పరవాదమథనస్స ఞాణప్పభేదజననస్స ధమ్మకథికపుఙ్గవానం విచిత్తప్పటిభానజననస్స తస్స గమ్భీరఞాణేహి ఓగాళ్హస్స అభిణ్హసో నానానయవిచిత్తస్స అభిధమ్మస్సా"తిఆదినా థోమనా కతా.

అత్థో కథీయతి ఏతాయాతి అత్థకథా, సా ఏవ **అట్ఠకథా,** **త్థ**-కారస్స **ట్ఠ**-కారం కత్వా, యథా "దుక్ఖస్స పీళనట్ఠో"తి (పటి॰ మ॰ ౨.౮). **ఆదితో** తిఆదిమ్పి పరమసఙ్గీతియం. ఛళభిఞ్ఞతాయ పరమేన చిత్తవసీభావేన సమన్నాగతత్తా, ఝానాదీసు పఞ్చవిధవసితాసబ్భావతో **చ వసినో,** థేరా మహాకస్సపాదయో. తేసం **సతేహి పఞ్చహి. యా**తి యా అట్ఠకథా. **సఙ్గీతా**తి అత్థం పకాసేతుం యుత్తట్ఠానే "అయం ఏతస్స అత్థో, అయం ఏతస్స అత్థో"తి సఙ్గహేత్వా వుత్తా. **అనుసఙ్గీతా** చ యసత్థేరాదీహి **పచ్ఛాపి** దుతియతతియసఙ్గీతీసు, ఇమినా అత్తనో సంవణ్ణనాయ ఆగమనసుద్ధిం దస్సేతి.

సీహస్స లానతో గహణతో **సీహళో,** సీహకుమారో. తంవంసజాతతాయ తమ్బపణ్ణిదీపే ఖత్తియానం, తేసం నివాసతాయ తమ్బపణ్ణిదీపస్స చ సీహళభావో వేదితబ్బో. **ఆభతా**తి జమ్బుదీపతో ఆనీతా. **అథా**తి పచ్ఛా. అపరభాగే హి అసఙ్కరత్థం సీహళభాసాయ అట్ఠకథా ఠపితాతి. తేనస్స మూలట్ఠకథా సబ్బసాధారణా న హోతీతి ఇదం అత్థప్పకాసనం ఏకన్తేన కరణీయన్తి దస్సేతి. తేనేవాహ – **''దీపవాసీనమత్థాయా''**తి. తత్థ **దీపవాసీన**న్తి జమ్బుదీపవాసీనం. **దీపవాసీన**న్తి వా సీహళదీపవాసీనం అత్థాయ సీహళభాసాయ ఠపితాతి యోజనా.

అపనేత్వానాతి కఞ్చుకసదిసం సీహళభాసం అపనేత్వా. **తతోతి** అట్ఠకథాతో. **అహన్తి** అత్తానం నిద్దిసతి. **మనోరమం భాసన్తి** మాగధభాసం. సా హి సభావనిరుత్తిభూతా పణ్డితానం మనం రమయతీతి. తేనేవాహ – ‘‘**తన్తినయానుచ్ఛవిక**’’న్తి, పాళిగతియా అనులోమికం పాళిభాసాయానువిధాయినిన్తి అత్థో. **విగతదోసన్తి** అసభావనిరుత్తిభాసన్తరరహితం.

సమయం అవిలోమేన్తోతి సిద్ధన్తం అవిరోధేన్తో, ఏతేన అత్థదోసాభావమాహ. అవిరుద్ధత్తా ఏవ హి థేరవాదాపి ఇధ పకాసియిస్సన్తి. **థేరవంసపదీపానన్తి** థిరేహి సీలక్ఖన్ధాదీహి సమన్నాగతత్తా థేరా, మహాకస్సపాదయో. తేహి ఆగతా ఆచరియపరమ్పరా థేరవంసో, తప్పరియాపన్నా హుత్వా ఆగమాధిగమసమ్పన్నత్తా పఞ్ఞాపజ్జోతేన తస్స సముజ్జలనతో **థేరవంసపదీపా,** మహావిహారవాసినో థేరా, తేసం. వివిధేహి ఆకారేహి నిచ్ఛీయతీతి వినిచ్ఛయో, గణ్ఠిట్ఠానేసు ఖీలమద్దనాకారేన పవత్తా విమతిచ్ఛేదకథా. సుట్ఠు నిపుణో సణ్హో వినిచ్ఛయో ఏతేసన్తి **సునిపుణవినిచ్ఛయా.** అథ వా వినిచ్ఛినోతీతి వినిచ్ఛయో, యథావుత్తవిసయం ఞాణం. సుట్ఠు నిపుణో ఛేకో వినిచ్ఛయో ఏతేసన్తి **సునిపుణవినిచ్ఛయా,** ఏతేన మహాకస్సపాదిథేరపరమ్పరాభతో, తతోయేవ చ అవిపరీతో సణ్హసుఖుమో మహావిహారవాసీనం వినిచ్ఛయోతి తస్స పమాణభూతతం దస్సేతి.

సుజనస్స చాతి చ-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో, తేన న కేవలం జమ్బుదీపవాసీనమేవ అత్థాయ, అథ ఖో సాధుజనతోసనత్థఞ్చాతి దస్సేతి, తేన చ తమ్బపణ్ణిదీపవాసీనమ్పి అత్థాయాతి అయమత్థో సిద్ధో హోతి, ఉగ్గహణాదిసుకరతాయ తేసమ్పి బహుపకారత్తా. **చిరట్ఠితత్థన్తి** చిరట్ఠితిఅత్థం , చిరకాలట్ఠితియాతి అత్థో. ఇదఞ్హి అత్థప్పకాసనం అవిపరీతబ్యఞ్జనసునిక్ఖేపస్స అత్థసునయస్స చ ఉపాయభావతో సద్ధమ్మస్స చిరట్ఠితియా సంవత్తతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> ‘‘ద్వేమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా సద్ధమ్మస్స ఠితియా అసమ్మోసాయ అనన్తరధానాయ సంవత్తన్తి. కతమే ద్వే? సునిక్ఖిత్తఞ్చ పదబ్యఞ్జనం, అత్థో చ సునీతో’’తి (అం. ని. ౨.౨౧).

యం అత్థవణ్ణనం కత్తుకామో, తస్సా మహత్తం పరిహరితుం ‘‘**సీలకథా**’’తిఆది వుత్తం. తేనేవాహ – ‘‘**న తం ఇధ విచారయిస్సామీ**’’తి. అథ వా యం అట్ఠకథం కత్తుకామో, తదేకదేసభావేన విసుద్ధిమగ్గో చ గహేతబ్బోతి కథికానం ఉపదేసం కరోన్తో తత్థ విచారితధమ్మే ఉద్దేసవసేన దస్సేతి ‘‘**సీలకథా**’’ తిఆదినా. తత్థ **సీలకథాతి** చారిత్తవారిత్తాదివసేన సీలవిత్థారకథా. **ధుతధమ్మాతి** పిణ్డపాతికఙ్గాదయో (విసుద్ధి. ౧.౨౨; థేరగా. అట్ఠ. ౨.౮౪౨, ౮౪౪) తేరస కిలేసధుననకధమ్మా. **కమ్మట్ఠానాని సబ్బానీతి** పాళియం ఆగతాని అట్ఠతింస, అట్ఠకథాయం ద్వేతి నిరవసేసాని యోగకమ్మస్స భావనాయ పవత్తిట్ఠానాని. **చరియావిధానసహితోతి** రాగచరితాదీనం సభావాదివిధానేన సహితో. **ఝానాని** చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని, **సమాపత్తియో** చతస్సో అరూపసమాపత్తియో. అట్ఠపి వా పటిలద్ధమత్తాని **ఝానాని,** సమాపజ్జనవసీభావప్పత్తియా **సమాపత్తియో. ఝానాని** వా రూపారూపావచరజ్ఝానాని , **సమాపత్తియో** ఫలసమాపత్తినిరోధసమాపత్తియో.

లోకియలోకుత్తరభేదా ఛ అభిఞ్ఞాయో **సబ్బా అభిఞ్ఞాయో.** ఞాణవిభఙ్గాదీసు ఆగతనయేన ఏకవిధాదినా పఞ్ఞాయ సఙ్కలేత్వా సమ్పిణ్డేత్వా నిచ్ఛయో **పఞ్ఞాసఙ్కలననిచ్ఛయో.**

పచ్చయధమ్మానం హేతాదీనం పచ్చయుప్పన్నధమ్మానం హేతుపచ్చయాదిభావో పచ్చయాకారో, తస్స దేసనా **పచ్చయాకారదేసనా,** పటిచ్చసముప్పాదకథాతి అత్థో. సా పన ఘనవినిబ్భోగస్స సుదుక్కరతాయ సణ్హసుఖుమా, నికాయన్తరలద్ధిసఙ్కరరహితా, ఏకత్తనయాదిసహితా చ తత్థ విచారితాతి ఆహ – ''**సుపరిసుద్ధనిపుణనయా**''తి. పటిసమ్భిదాదీసు ఆగతనయం అవిస్సజ్జేత్వావ విచారితత్తా **అవిముత్తతన్తి మగ్గా.**

ఇతి పన సబ్బన్తి ఇతి-సద్దో పరిసమాపనే, **పన**-సద్దో వచనాలఙ్కారే, ఏతం సబ్బన్తి అత్థో. **ఇధాతి** ఇమిస్సా అట్ఠకథాయం. **న విచారయిస్సామి,** పునరుత్తిభావతోతి అధిప్పాయో.

ఇదాని తస్సేవ అవిచారణస్స ఏకన్తకారణం నిద్ధారేన్తో ''**మజ్ఝే విసుద్ధిమగ్గో**''తిఆదిమాహ. తత్థ ''**మజ్ఝే ఠత్వా**''తి ఏతేన మజ్ఝేభావదీపనేన విసేసతో చతున్నం ఆగమానం సాధారణట్ఠకథా విసుద్ధిమగ్గో, న సుమఙ్గలవిలాసినీఆదయో వియ అసాధారణట్ఠకథాతి దస్సేతి. "విసేసతో"తి ఇదం వినయాభిధమ్మానమ్పి విసుద్ధిమగ్గో యథారహం అత్థవణ్ణనా హోతి యేవాతి కత్వా వుత్తం.

ఇచ్చేవాతి ఇతి ఏవ. **తమ్పీతి** విసుద్ధిమగ్గమ్పి. **ఏతాయాతి** సుమఙ్గలవిలాసినియా. ఏత్థ చ "సీహళదీపం ఆభతా"తిఆదినా అత్థప్పకాసనస్స నిమిత్తం దస్సేతి, "దీపవాసీనమత్థాయ, సుజనస్స చ తుట్ఠత్థం, చిరట్ఠితత్థఞ్చ ధమ్మస్సా"తి ఏతేన పయోజనం, అవసిట్ఠేన కరణప్పకారం. సీలకథాదీనం అవిచారణమ్పి హి ఇధ కరణప్పకారో ఏవాతి.

గన్థారమ్భకథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిదానకథావణ్ణనా

విభాగవన్తానం సభావవిభావనం విభాగదస్సనవసేనేవ హోతీతి పఠమం తావ వగ్గసుత్తవసేన విభాగం దస్సేతుం ''**తత్థ దీఘాగమో నామా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థాతి** "దీఘస్స ఆగమవరస్స అత్థం పకాసయిస్సామీ"తి యదిదం వుత్తం, తస్మిం వచనే. యస్స అత్థం పకాసయిస్సామీతి పటిఞ్ఞాతం, సో **దీఘాగమో నామ** వగ్గసుత్తవసేన ఏవం విభాగోతి అత్థో. అథ వా **తత్థాతి** "దీఘాగమనిస్సితమత్థ"న్తి ఏతస్మిం వచనే. యో దీఘాగమో వుత్తో, సో వగ్గాదివసేన ఏదిసోతి అత్థో. అత్తనో సంవణ్ణనాయ పఠమమహాసఙ్గీతియం నిక్ఖిత్తానుక్కమేనేవ పవత్తభావదస్సనత్థం ''**తస్స వగ్గేసు...పే.... వుత్తం నిదానమాదీ**''తి ఆహ. కస్మా పన చతూసు ఆగమేసు దీఘాగమో పఠమం సఙ్గీతో, తత్థ చ సీలక్ఖన్ధవగ్గో ఆదితో నిక్ఖిత్తో, తస్మిఞ్చ బ్రహ్మజాలన్తి? నాయమనుయోగో కత్థచిపి న పవత్తతి, అపి చ సద్ధావహగుణతో దీఘనికాయో పఠమం సఙ్గీతో. సద్ధా హి కుసలధమ్మానం బీజం. యథాహ – "సద్ధా బీజం తపో వుట్ఠీ"తి, (సం. ని. ౧.౧౯౭; సు. ని. ౭౭) సద్ధావహగుణతా చస్స దస్సితాయేవ. కిఞ్చ కతిపయసుత్తసఙ్గహతో, అప్పపరిమాణతో చ గహణధారణాదిసుఖతో. తథాహేస చతుత్తింససుత్తసఙ్గహో చతుసట్ఠిభాణవారపరిమాణో చ. సీలకథాబాహుల్లతో పన సీలక్ఖన్ధవగ్గో పఠమం నిక్ఖిత్తో. సీలఞ్హి సాసనస్స ఆది, సీలపతిట్ఠానత్తా సబ్బగుణానం. తేనేవాహ – "తస్మా తిహ, త్వం భిక్ఖు, ఆదిమేవ విసోధేహి కుసలేసు ధమ్మేసు. కో చాది కుసలానం ధమ్మానం? సీలఞ్చ సువిసుద్ధ"న్తిఆది (సం. ని. ౫.౩౬౯). ఏతేన చస్స వగ్గస్స అన్వత్థసఞ్ఞితా వుత్తా హోతి. దిట్ఠివినివేఠనకథాభావతో పన సుత్తన్తపిటకస్స నిరవసేసదిట్ఠివిభజనం బ్రహ్మజాలం పఠమం నిక్ఖిత్తన్తి దట్ఠబ్బం. తేపిటకే హి బుద్ధవచనే బ్రహ్మజాలసదిసం దిట్ఠిగతాని నిగ్గుమ్బం నిజ్జటం కత్వా విభత్తసుత్తం నత్థీతి.

పఠమమహాసఙ్గీతికథావణ్ణనా

యస్సా పఠమమహాసఙ్గీతియం నిక్ఖిత్తానుక్కమేన సంవణ్ణనం కత్తుకామో, తం, తస్సా చ తన్తిఆరుళ్హాయ ఇధ వచనే కారణం దస్సేన్తో ''**పఠమమహాసఙ్గీతి...పే.... వేదితబ్బా**''తి ఆహ. తత్థ యథాపచ్చయం తత్థ తత్థ దేసితత్తా , పఞ్ఞత్తత్తా చ విప్పకిణ్ణానం ధమ్మవినయానం సఙ్గహేత్వా గాయనం కథనం సఙ్గీతి, ఏతేన తంతంసిక్ఖాపదానం సుత్తానఞ్చ ఆదిపరియోసానేసు, అన్తరన్తరా చ సమ్బన్ధవసేన ఠపితం సఙ్గీతికారవచనం సఙ్గహితం హోతి. మహావిసయత్తా, పూజనీయత్తా చ మహతీ సఙ్గీతి మహాసఙ్గీతి, పఠమా మహాసఙ్గీతి పఠమమహాసఙ్గీతి, తస్సా పవత్తికాలో పఠమమహాసఙ్గీతికాలో, తస్మిం **పఠమమహాసఙ్గీతికాలే. నిదాన**న్తి చ దేసనం దేసకాలాదివసేన అవిదితం విదితం కత్వా నిదస్సేతీతి నిదానం. సత్తానం దస్సనానుత్తరియసరణాదిపటిలాభహేతుభూతాసు విజ్జమానాసుపి అఞ్ఞాసు భగవతో కిరియాసు "బుద్ధో బోధేయ్య"న్తి (బు॰ వం॰ అట్ఠ॰ రతనచఙ్కమనకణ్డవణ్ణనా; చరియా॰ ఉద్దానగాథావణ్ణనా) పటిఞ్ఞాయ అనులోమతో వేనేయ్యానం మగ్గఫలప్పత్తీనం హేతుభూతా కిరియా నిప్పరియాయేన బుద్ధకిచ్చన్తి ఆహ – ''**ధమ్మచక్కప్పవత్తనఞ్హి ఆదిం కత్వా**''తి. తత్థ సద్ధిన్ద్రియాదిధమ్మోయేవ పవత్తనట్ఠేన చక్కన్తి **ధమ్మచక్కం.** అథ వా చక్కన్తి ఆణా, ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మఞ్చ తం చక్కఞ్చాతి **ధమ్మచక్కం,** ధమ్మేన ఞాయేన చక్కన్తిపి **ధమ్మచక్కం.** యథాహ –

> "ధమ్మఞ్చ పవత్తేతి చక్కఞ్చాతి ధమ్మచక్కం, చక్కఞ్చ పవత్తేతి ధమ్మఞ్చాతి ధమ్మచక్కం, ధమ్మేన పవత్తేతీతి ధమ్మచక్కం, ధమ్మచరియాయ పవత్తేతీతి ధమ్మచక్క"న్తిఆది (పటి॰ మ॰ ౨, ౩౯, ౪౧).

''**కతబుద్ధకిచ్చే**''తి ఏతేన బుద్ధకత్తబ్బస్స కస్సచిపి అసేసితభావం దస్సేతి. నను చ సావకేహి వినీతాపి వినేయ్యా భగవతాయేవ వినీతా హోన్తి, యతో సావకభాసితం సుత్తం "బుద్ధవచన"న్తి వుచ్చతి, సావకవినేయ్యా చ న తావ వినీతాతి? నాయం దోసో తేసం వినయనుపాయస్స సావకేసు ఠపితత్తా. తేనేవాహ –

> "న తావాహం, పాపిమ, పరినిబ్బాయిస్సామి, యావ మే భిక్ఖూ న సావకా భవిస్సన్తి వియత్తా వినీతా విసారదా బహుస్సుతా ధమ్మధరా...పే.... ఉప్పన్నం పరప్పవాదం సహ ధమ్మేన సునిగ్గహితం నిగ్గహేత్వా సప్పాటిహారియం ధమ్మం దేసేస్స"న్తిఆది (దీ॰ ని॰ ౨.౧౬౮; సం॰ ని॰ ౫.౮౨౨; ఉదా॰ ౫౧).

''**కుసినారాయ**''న్తిఆది భగవతో పరినిబ్బుతదేసకాలవిసేసదస్సనం "అపరినిబ్బుతో భగవా"తి గాహస్స మిచ్ఛాభావదస్సనత్థం, లోకే జాతసంవద్ధభావదస్సనత్థఞ్చ . తథా హి మనుస్సభావస్స సుపాకటకరణత్థం మహాబోధిసత్తా చరిమభవే దారపరిగ్గహాదీనిపి కరోన్తీతి. ఉపాదీయతే కమ్మకిలేసేహీతి ఉపాది, విపాకక్ఖన్ధా కటత్తా చ రూపం. సో పన ఉపాది కిలేసాభిసఙ్ఖారమారనిమ్మథనేన నిబ్బానప్పత్తియం అనోస్సట్ఠో, ఇధ ఖన్ధమచ్చుమారనిమ్మథనేన ఓస్సట్ఠో నిస్సేసితోతి అయం **అనుపాదిసేసా,** నిబ్బానధాతు. **నిబ్బానధాతూ**తి చేత్థ నిబ్బుతిమత్తం అధిప్పేతం, ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చాయం కరణనిద్దేసో. ''**ధాతుభాజనదివసే**''తి ఇదం న "సన్నిపతితాన"న్తి ఏతస్స విసేసనం, ఉస్సాహజననస్స పన విసేసనం, "ధాతుభాజనదివసే భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసీ"తి. ధాతుభాజనదివసతో హి పురిమపురిమతరదివసేసు భిక్ఖూ సమాగతాతి. అథ వా ధాతుభాజనదివసే **సన్నిపతితానం** కాయసామగ్గివసేన సహితానన్తి అత్థో. సఙ్ఘస్స థేరో **సఙ్ఘత్థేరో,** సో పన సఙ్ఘో కిం పరిమాణానన్తి ఆహ – ''**సత్తన్నం భిక్ఖుసతసహస్సాన**''న్తి. నిచ్చసాపేక్ఖతాయ హి ఏదిసేసు సమాసో హోతియేవ, యథా – "దేవదత్తస్స గరుకుల"న్తి.

ఆయస్మా మహాకస్సపో పున దుల్లభభావం మఞ్ఞమానో భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసీతి సమ్బన్ధో. “ధాతుభాజనదివసే సన్నిపతితాన”న్తి ఇదం “భిక్ఖూనం ఉస్సాహం జనేసీ”తి ఏత్థ “భిక్ఖూన”న్తి ఇమినాపి పదేన సమ్బన్ధనీయం. సుభద్దేన వుడ్ఢపబ్బజితేన వుత్తవచనమనుస్సరన్తోతి సమ్బన్ధో. తత్థ **అనుస్సరన్తో** ధమ్మసంవేగవసేనాతి అధిప్పాయో. “సద్ధమ్మం అన్తరధాపేయ్యుం సఙ్గాయేయ్యం...పే.... చిరట్ఠితికం తస్స కిమఞ్ఞం ఆణణ్యం భవిస్సతీ”తి ఏతేసం పదానం “ఇతి చిన్తయన్తో”తి ఏతేన సమ్బన్ధో. తథా “యఞ్చాహ”న్తి ఏతస్స “అనుగ్గహితో పసంసితో”తి ఏతేన సమ్బన్ధో. **యం పాపభిక్ఖూతి** ఏత్థ **యన్తి** నిపాతమత్తం, కారణనిద్దేసో వా, యేన కారణేన అన్తరధాపేయ్యుం, తదేతం కారణం విజ్జతీతి అత్థో, **అద్ధనియన్తి** అద్ధానమగ్గగామి, అద్ధానక్ఖమన్తి అత్థో.

యఞ్చాహన్తి ఏత్థ **యన్తి** యస్మా, యేన కారణేనాతి వుత్తం హోతి, కిరియాపరామసనం వా ఏతం, తేన “అనుగ్గహితో పసంసితో”తి ఏత్థ అనుగ్గణ్హనం పసంసనఞ్చ పరామసతి. **''చీవరే సాధారణపరిభోగేనా''**తి ఏత్థ “అత్తనా సమసమట్ఠపనేనా”తి ఇధ అత్తనా-సద్దం ఆనేత్వా చీవరే అత్తనా సాధారణపరిభోగేనాతి యోజేతబ్బం. యస్స యేన హి సమ్బన్ధో దూరట్ఠమ్పి చ తస్స తన్తి అథ వా భగవతా చీవరే సాధారణపరిభోగేన భగవతా అనుగ్గహితోతి యోజనీయం, ఏతస్సాపి హి కరణనిద్దేసస్స సహయోగకత్తుత్థజోతకత్తసమ్భవతో. **యావదేతి** యావదేవ, యత్తకం కాలం, యత్తకే వా సమాపత్తివిహారే, అభిఞ్ఞావిహారే వా ఆకఙ్ఖన్తో విహరామి చేవ వోహరామి చ, తథా కస్సపోపీతి అత్థో. ఇదఞ్చ నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాభావసామఞ్ఞేన ధుతిమత్తం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. న హి ఆయస్మా మహాకస్సపో భగవా వియ దేవసికం చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖ్యా సమాపత్తియో సమాపజ్జతి, యమకపాటిహారియాదివసేన వా అభిఞ్ఞాయో వళఞ్జేతీతి. తేనేవాహ – “నవానుపుబ్బవిహారఛళభిఞ్ఞాప్పభేదే”తి . **తస్స కిమఞ్ఞం ఆణణ్యం భవిస్సతి,** అఞ్ఞత్ర ధమ్మవినయసఙ్గాయనాతి అధిప్పాయో. **''నను మం భగవా''**తిఆదినా వుత్తమేవత్థం ఉపమావసేన విభావేతి.

తతో పరన్తి తతో భిక్ఖూనం ఉస్సాహజననతో పరతో. **పురే అధమ్మో దిప్పతీతి** అపినామ దిబ్బతి, యావ అధమ్మో ధమ్మం పటిబాహితుం సమత్థో హోతి, తతో పురేతరమేవాతి అత్థో. ఆసన్నే అనిచ్ఛితే హి అయం పురే-సద్దో. **దిప్పతీతి** చ దిప్పిస్సతి. పురేసద్దసన్నియోగేన హి అనాగతత్థే అయం వత్తమానప్పయోగో, యథా – “పురా వస్సతి దేవో”తి.

''సకలనవఙ్గసత్థుసాసనపరియత్తిధరే...పే.... ఏకూనపఞ్చసతే పరిగ్గహేసీ''తి ఏతేన సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవపరియన్తానం యథావుత్తపుగ్గలానం సతిపి ఆగమాధిగమసబ్భావే సహ పటిసమ్భిదాహి పన తేవిజ్జాదిగుణయుత్తానం ఆగమాధిగమసమ్పత్తియా ఉక్కంసగతత్తా సఙ్గీతియా బహుపకారతం దస్సేతి. **ఇదం వుత్తం** సఙ్గీతిక్ఖన్ధకే, (పారా. ౪౩౭) **అపచ్చక్ఖం నామ నత్థి** పగుణప్పవత్తిభావతో, సమన్తపాసాదికాయం పన “అసమ్ముఖా పటిగ్గహితం నామ నత్థీ”తి (పారా॰ అట్ఠ॰ పఠమమహాసఙ్గీతికథా) వుత్తం, తం “ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో”తి వుత్తమ్పి భగవతో సన్తికే పటిగ్గహితమేవాతి కత్వా వుత్తం. **చతురాసీతిసహస్సానీతి** ధమ్మక్ఖన్ధే సన్ధాయాహ. **పవత్తినోతి** పగుణాని. ఆనన్దత్థేరస్స నవప్పాయాయ పరిసాయ విబ్భమనేన మహాకస్సపత్థేరో ఏవమాహ – **''న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ''**తి. తత్థ **మత్తన్తి** పమాణం. ఛన్దా ఆగమనం వియాతి పదవిభాగో. **''కిఞ్చాపి సేక్ఖో''**తి ఇదం న సేక్ఖానం అగతిగమనసబ్భావేన వుత్తం, అసేక్ఖానమేవ పన ఉచ్ఛిన్నితత్తాతి దట్ఠబ్బం . పఠమమగ్గేనేవ హి చత్తారి అగతిగమనాని పహీయన్తీతి. **''అభబ్బో ఛన్దా...పే.... అగతిం గన్తు''**న్తి చ ధమ్మసఙ్గీతియా తస్స యోగ్యభావదస్సనేన విజ్జమానగుణకథనం. **పరియత్తోతి** అధీతో.

గావో చరన్తి ఏత్థాతి గోచరో, గోచరో వియ **గోచరో**, భిక్ఖాచరణట్ఠానం. **విసభాగపుగ్గలో** సుభద్దసదిసో. **సత్తిపఞ్జరన్తి** సత్తిఖగ్గాదిహత్థేహి పురిసేహి మల్లరాజూనం భగవతో ధాతుఆరక్ఖకరణం సన్ధాయాహ. **తం పలిబోధం ఛిన్దిత్వా తం కరణీయం కరోతూతి** సఙ్గాహకేన ఛిన్దితబ్బం ఛిన్దిత్వా ఏకన్తకరణీయం కరోతూతి అత్థో. **మహాజనన్తి** బహుజనం. **గన్ధకుటిం వన్దిత్వా** పరిభోగచేతియభావతోతి అధిప్పాయో. **యథా తన్తి** యథా అఞ్ఞోపి యథావుత్తసభావో, ఏవన్తి అత్థో. **సంవేజేసీతి** "నను భగవతా పటికచ్చేవ అక్ఖాతం – 'సబ్బేహేవ పియేహి మనాపేహి నానాభావో వినాభావో'"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౧౮౩; సం॰ ని॰ ౫.౩౭౮; అ॰ ని॰ ౧౦.౪౮; చూళవ॰ ౪౩౭) సంవేగం జనేసి. **ఉస్సన్నధాతుకన్తి** ఉపచితదోసం. **భేసజ్జమత్తాతి** అప్పకం భేసజ్జం. అప్పత్థో హి అయం మత్తా-సద్దో, "మత్తాసుఖపరిచ్చాగో"తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౨౯౦) వియ. **దుతియదివసేతి** దేవతాయ సంవేజితదివసతో, జేతవనవిహారం పవిట్ఠదివసతో వా దుతియదివసే. ఆణావ చక్కం **ఆణాచక్కం.**

ఏతదగ్గన్తి ఏసో అగ్గో. లిఙ్గవిపల్లాసేన హి అయం నిద్దేసో. **యదిదన్తి** చ యో అయం, యదిదం ఖన్ధపఞ్చకన్తి వా యోజేతబ్బం. "పఠమం ఆవుసో ఉపాలి పారాజికం కత్థ పఞ్ఞత్త"న్తి కస్మా వుత్తం, నను తస్స సఙ్గీతియా పురిమకాలే పఠమభావో న యుత్తోతి? నో న యుత్తో, భగవతా పఞ్ఞత్తానుక్కమేన పాతిమోక్ఖుద్దేసానుక్కమేన చ పఠమభావస్స సిద్ధత్తా. యేభుయ్యేన హి తీణి పిటకాని భగవతో ధరమానకాలే ఠితానుక్కమేనేవ సఙ్గీతాని, విసేసతో వినయాభిధమ్మపిటకానీతి దట్ఠబ్బం. **"వత్థుమ్పి పుచ్ఛీ"**తిఆది 'కత్థ పఞ్ఞత్త'న్తిఆదినా దస్సితేన సహ తదవసిట్ఠమ్పి సఙ్గహేత్వా దస్సనవసేన వుత్తం. **పఠమపారాజికేతి** పఠమపారాజికపాళియం (పారా॰ ౨౪), తేనేవాహ – **"న హి తథాగతా ఏకబ్యఞ్జనమ్పి నిరత్థకం వదన్తీ"**తి.

జాతకాదికే ఖుద్దకనికాయపరియాపన్నే, యేభుయ్యేన చ ధమ్మనిద్దేసభూతే తాదిసే అభిధమ్మపిటకే సఙ్గణ్హితుం యుత్తం, న పన దీఘనికాయాదిప్పకారే సుత్తన్తపిటకే, నాపి పఞ్ఞత్తినిద్దేసభూతే వినయపిటకేతి దీఘభాణకా "జాతకాదీనం అభిధమ్మపిటకే సఙ్గహో"తి వదన్తి. చరియాపిటకబుద్ధవంసానఞ్చేత్థ అగ్గహణం, జాతకగతికత్తా. మజ్ఝిమభాణకా పన "అట్ఠుప్పత్తివసేన దేసితానం జాతకాదీనం యథానులోమదేసనాభావతో తాదిసే సుత్తన్తపిటకే సఙ్గహో యుత్తో, న పన సభావధమ్మనిద్దేసభూతే యథాధమ్మసాసనే అభిధమ్మపిటకే"తి జాతకాదీనం సుత్తన్తపిటకపరియాపన్నతం కథయన్తి. తత్థ చ యుత్తం విచారేత్వా గహేతబ్బం.

ఏవం నిమిత్తపయోజనకాలదేసకారకకరణప్పకారేహి పఠమం సఙ్గీతిం దస్సేత్వా ఇదాని తత్థ వవత్థాపితసిద్ధేసు ధమ్మవినయేసు నానప్పకారకోసల్లత్థం ఏకవిధాదిభేదే దస్సేతుం **"ఏవమేత"**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **విముత్తిరసన్తి** విముత్తిగుణం, విముత్తిసమ్పత్తికం వా, అగ్గఫలనిప్ఫాదనతో, విముత్తికిచ్చం వా, కిలేసానం అచ్చన్తం విముత్తిసమ్పాదనతో. కేచి పన "విముత్తిఅస్సాద"న్తి వదన్తి.

కిఞ్చాపి అవిసేసేన సబ్బమ్పి బుద్ధవచనం కిలేసవినయనేన వినయో, యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే అపాయపతనాదితో ధారణేన ధమ్మో, ఇధాధిప్పేతే పన ధమ్మవినయే నిద్ధారేతుం **"తత్థ వినయపిటక"**న్తిఆదిమాహ. **అవసేసం బుద్ధవచనం ధమ్మో**, ఖన్ధాదివసేన సభావధమ్మదేసనాబాహుల్లతో. అథ వా యదిపి ధమ్మోయేవ వినయోపి, పరియత్తియాదిభావతో, వినయసద్దసన్నిధానే పన భిన్నాధికరణభావేన పయుత్తో ధమ్మ-సద్దో వినయతన్తివిధురం తన్తిం దీపేతి యథా "పుఞ్ఞఞాణసమ్భారా, గోబలిబద్ధ"న్తి చ.

‘‘**అనేకజాతిసంసార**’’న్తి అయం గాథా భగవతా అత్తనో సబ్బఞ్ఞుతఞాణపదట్ఠానం అరహత్తప్పత్తిం పచ్చవేక్ఖన్తేన ఏకూనవీసతిమస్స పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స అనన్తరం భాసితా. తేనాహ ‘‘**ఇదం పఠమబుద్ధవచన**’’న్తి. ఇదం కిర సబ్బబుద్ధేహి అవిజహితం ఉదానం. అయమస్స సఙ్ఖేపత్థో – అహం ఇమస్స అత్తభావగేహస్స కారకం తణ్హావడ్ఢకిం **గవేసన్తో** యేన ఞాణేన తం దట్ఠుం సక్కా, తస్స బోధిఞాణస్సత్థాయ దీపఙ్కరపాదమూలే కతాభినీహారో ఏత్తకం కాలం **అనేకజాతిసంసారం** అనేకజాతిసతసహస్ససఙ్ఖ్యం సంసారవట్టం **అనిబ్బిసం** తం ఞాణం అవిన్దన్తో అలభన్తోయేవ **సన్ధావిస్సం** సంసరిం. యస్మా జరావ్యాధిమరణమిస్సతాయ **జాతి** నామేసా పునప్పునం ఉపగన్తుం **దుక్ఖా,** న చ సా తస్మిం అదిట్ఠే నివత్తతి, తస్మా తం గవేసన్తో సన్ధావిస్సన్తి అత్థో. **దిట్ఠోసీ**తి ఇదాని మయా సబ్బఞ్ఞుతఞాణం పటివిజ్ఝన్తేన దిట్ఠో అసి. **పున గేహ**న్తి పున ఇమం అత్తభావసఙ్ఖాతం మమ గేహం. **న కాహసి** న కరిస్ససి. తవ **సబ్బా** అవసేసాకిలేసఫాసుకా మయా **భగ్గా.** ఇమస్స తయా కతస్స అత్తభావగేహస్స **కూటం** అవిజ్జాసఙ్ఖాతం కణ్ణికమణ్డలం **విసఙ్ఖతం** విద్ధంసితం. **విసఙ్ఖారం** నిబ్బానం ఆరమ్మణకరణవసేన **గతం** అనుపవిట్ఠం ఇదాని మమ చిత్తం, అహఞ్చ తణ్హానం ఖయసఙ్ఖాతం అరహత్తమగ్గం **అజ్ఝగా** అధిగతో పత్తోస్మీతి. అయం మనసా పవత్తితధమ్మానమాది. ‘‘**యదా హవే పాతుభవన్తి ధమ్మా**’’తి (ఉదా॰ ౧, ౨, ౩) అయం పన వాచాయ పవత్తితధమ్మానం ఆదీతి వదన్తి. అన్తోజప్పనవసేన కిర భగవా ‘‘అనేకజాతిసంసార’’న్తిఆదిమాహ (ధ॰ ప॰ ౧౫౩). ‘‘**పాటిపదదివసే**’’తి ఇదం ‘‘సబ్బఞ్ఞుభావప్పత్తస్సా’’తి న ఏతేన సమ్బన్ధితబ్బం, ‘‘పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నా’’తి ఏతేన పన సమ్బన్ధితబ్బం. విసాఖపుణ్ణమాయమేవ హి భగవా పచ్చూససమయే సబ్బఞ్ఞుతం పత్తోతి.

వయధమ్మాతి అనిచ్చలక్ఖణముఖేన దుక్ఖానత్తలక్ఖణమ్పి సఙ్ఖారానం విభావేతి ‘‘యదనిచ్చం తం దుక్ఖం, యం దుక్ఖం తదనత్తా’’తి (సం॰ ని॰ ౩.౧౫; పటి॰ మ॰ ౨.౧౦) వచనతో. లక్ఖణత్తయవిభావననయేనేవ చ తదారమ్మణం విపస్సనం దస్సేన్తో సబ్బతిత్థియానం అవిసయభూతం బుద్ధావేణికం చతుసచ్చకమ్మట్ఠానాధిట్ఠానం అవిపరీతం నిబ్బానగామినిప్పటిపదం పకాసేతీతి దట్ఠబ్బం. ఇదాని తత్థ సమ్మాపటిపత్తియం నియోజేతి ‘‘**అప్పమాదేన సమ్పాదేథా**’’తి. అథ వా ‘‘**వయధమ్మా సఙ్ఖారా**’’తి ఏతేన సఙ్ఖేపేన సంవేజేత్వా ‘‘**అప్పమాదేన సమ్పాదేథా**’’తి సఙ్ఖేపేనేవ నిరవసేసం సమ్మాపటిపత్తిం దస్సేతి. అప్పమాదపదఞ్హి సిక్ఖాత్తయసఙ్గహితం కేవలపరిపుణ్ణం సాసనం పరియాదియిత్వా తిట్ఠతీతి.

పఠమసఙ్గీతియం అసఙ్గీతం సఙ్గీతిక్ఖన్ధకకథావత్థుప్పకరణాది. కేచి పన ‘‘సుభసుత్తమ్పి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౪) పఠమసఙ్గీతియం అసఙ్గీత’’న్తి వదన్తి, తం పన న యుజ్జతి. పఠమసఙ్గీతితో పురేతరమేవ హి ఆయస్మతా ఆనన్దేన జేతవనే విహరన్తేన సుభస్స మాణవస్స భాసితన్తి.

దళ్హీకమ్మసిథిలీకరణప్పయోజనా యథాక్కమం పకతిసావజ్జపణ్ణత్తిసావజ్జేసు సిక్ఖాపదేసు. **తేనా**తి వివిధనయత్తాదినా. **ఏత**న్తి వివిధవిసేసనయత్తాతి గాథావచనం. **ఏతస్సా**తి వినయస్స.

అత్తత్థపరత్థాదిభేదేతి యో తం సుత్తం సజ్ఝాయతి, సుణాతి, వాచేతి, చిన్తేతి, దేసేతి చ, సుత్తేన సఙ్గహితో సీలాదిఅత్థో తస్సాపి హోతి, తేన పరస్స సాధేతబ్బతో పరస్సాపి హోతీతి, తదుభయం తం సుత్తం **సూచేతి** దీపేతి. తథా దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికం లోకియలోకుత్తరఞ్చాతి ఏవమాదిభేదే అత్థే **ఆది**-సద్దేన సఙ్గణ్హాతి. **అత్థ**-సద్దో చాయం హితపరియాయవచనం, న భాసితత్థవచనం, యది సియా, సుత్తం అత్తనోపి భాసితత్థం సూచేతి, పరస్సాపీతి అయమత్థో వుత్తో సియా. సుత్తేన చ యో అత్థో పకాసితో సో తస్సేవ హోతీతి, న తేన పరత్థో సూచితో హోతి, తేన సూచేతబ్బస్స

పరత్థస్స నివత్తేతబ్బస్స అభావా అత్థగహణఞ్చ న కత్తబ్బం. అత్తత్థపరత్థవినిమ్ముత్తస్స భాసితత్థస్స అభావా ఆదిగ్గహణఞ్చ న కత్తబ్బం. తస్మా యథావుత్తస్స హితపరియాయస్స అత్థస్స సుత్తే అసమ్భవతో సుత్తధారస్స పుగ్గలస్స వసేన అత్తత్థపరత్థా వుత్తా.

అథ వా సుత్తం అనపేక్ఖిత్వా యే అత్తత్థాదయో అత్థప్పభేదా వుత్తా "న హఞ్ఞదత్థత్థిపసంసలాభా"తి ఏతస్స పదస్స నిద్దేసే (మహాని. ౬౩; చూళని. ౮౫) "అత్తత్థో, పరత్థో, ఉభయత్థో, దిట్ఠధమ్మికో అత్థో, సమ్పరాయికో అత్థో, ఉత్తానో అత్థో, గమ్భీరో అత్థో, గూళ్హో అత్థో, పటిచ్ఛన్నో అత్థో, నేయ్యో అత్థో, నీతో అత్థో, అనవజ్జో అత్థో, నిక్కిలేసో అత్థో, వోదానో అత్థో, పరమత్థో"తి తే సుత్తం సూచేతీతి అత్థో. ఇమస్మిం అత్థవికప్పే **అత్థ**-సద్దో భాసితత్థపరియాయోపి హోతి. ఏత్థ హి పురిమకా పఞ్చ అత్థప్పభేదా హితపరియాయా, తతో పరే ఛ భాసితత్థభేదా, పచ్ఛిమకా పన ఉభయసభావా. తత్థ దురధిగమతాయ విభావనే అలద్ధగాధో **గమ్భీరో.** న వివటో **గూళ్హో.** మూలుదకాదయో వియ పంసునా అక్ఖరసన్నివేసాదినా తిరోహితో **పటిచ్ఛన్నో** . నిద్ధారేత్వా ఞాపేతబ్బో **నేయ్యో**. యథారుతవసేన వేదితబ్బో **నీతో. అనవజ్జనిక్కిలేసవోదానా** పరియాయవసేన వుత్తా, కుసలవిపాకకిరియాధమ్మవసేన వా. **పరమత్థో** నిబ్బానం, ధమ్మానం అవిపరీతసభావో ఏవ వా. అథ వా "అత్తనా చ అప్పిచ్ఛో హోతీ"తి అత్తత్థం, "అప్పిచ్ఛాకథఞ్చ పరేసం కత్తా హోతీ"తి పరత్థం సూచేతి. ఏవం "అత్తనా చ పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతీ"తిఆది (అ. ని. ४.९९, ౨౬౫) సుత్తాని యోజేతబ్బాని. వినయాభిధమ్మేహి చ విసేసేత్వా సుత్త-సద్దస్స అత్థో వత్తబ్బో. తస్మా వేనేయ్యజ్ఝాసయవసప్పవత్తాయ దేసనాయ అత్తహితపరహితతాదీని సాతిసయం పకాసితాని హోన్తి తప్పరభావతో, న ఆణాధమ్మసభావవసప్పవత్తాయాతి ఇదమేవ చ ''**అత్థానం సూచనతో సుత్త**''న్తి వుత్తం.

సుత్తే చ ఆణాధమ్మసభావా చ వేనేయ్యజ్ఝాసయం అనువత్తన్తి, న వినయాభిధమ్మేసు వియ వేనేయ్యజ్ఝాసయో ఆణాధమ్మసభావే. తస్మా వేనేయ్యానం ఏకన్తహితపటిలాభసంవత్తనికా సుత్తన్తదేసనా హోతీతి ''**సువుత్తా చేత్థా**''తిఆది వుత్తం. **పసవతీ**తి ఫలతి. ''**సుత్తాణా**''తి ఏతస్స అత్థం పకాసేతుం ''**సుట్ఠు చ నే తాయతీ**''తి వుత్తం. అత్తత్థాదివిధానేసు చ సుత్తస్స పమాణభావో, అత్తత్థాదీనఞ్చ సఙ్గాహకత్తం యోజేతబ్బం తదత్థప్పకాసనపధానత్తా సుత్తస్స. వినయాభిధమ్మేహి విసేసనఞ్చ యోజేతబ్బం. **ఏతన్తి** "అత్థానం సూచనతో"తిఆదికం అత్థవచనం. **ఏతస్సా**తి సుత్తస్స.

అభిక్కమన్తీతి ఏత్థ **అభి**-సద్దో కమనకిరియాయ వుద్ధిభావం అతిరేకతం దీపేతి, **అభిఞ్ఞాతా అభిలక్ఖితా**తి ఏత్థ ఞాణలక్ఖణకిరియానం సుపాకటతావిసేసం, **అభిక్కన్తేనా**తి ఏత్థ కన్తియా అధికత్తం విసిట్ఠతన్తి యుత్తం కిరియావిసేసకత్తా ఉపసగ్గస్స. **అభిరాజా అభివినయే**తి పన పూజితపరిచ్ఛిన్నేసు రాజవినయేసు **అభి**-సద్దో పవత్తతీతి కథమేతం యుజ్జేయ్యాతి ? పూజనపరిచ్ఛేదనకిరియాదీపనతో, తాహి చ కిరియాహి రాజవినయానం యుత్తత్తా. ఏత్థ హి అతిమాలాదీసు అతి-సద్దో వియ, అభి-సద్దో యథా సహ సాధనేన కిరియం వదతీతి అభిరాజఅభివినయ-సద్దా సిద్ధా, ఏవం అభిధమ్మసద్దే అభి-సద్దో సహ సాధనేన వుడ్ఢియాదికిరియం దీపేతీతి అయమత్థో దస్సితోతి దట్ఠబ్బో.

భావనాఫరణవుడ్ఢీహి **వుడ్ఢిమన్తోపి ధమ్మా వుత్తా. ఆరమ్మణాదీహీ**తి ఆరమ్మణసమ్పయుత్తకమ్మద్వారపటిపదాదీహి. **అవిసిట్ఠ**న్తి అఞ్ఞమఞ్ఞవిసిట్ఠేసు వినయసుత్తాభిధమ్మేసు అవిసిట్ఠం సమానం. తం పిటకసద్దన్తి అత్థో. **యథావుత్తేనా**తి "ఏవం దువిధత్థేనా"తిఆదినా వుత్తప్పకారేన.

కథేతబ్బానం అత్థానం దేసకాయత్తేన ఆణాదివిధినా అతిసజ్జనం పబోధనం **దేసనా.** సాసితబ్బపుగ్గలగతేన యథాపరాధాదిసాసితబ్బభావేన అనుసాసనం వినయనం **సాసనం.** కథేతబ్బస్స సంవరాసంవరాదినో అత్థస్స కథనం వచనపటిబద్ధతాకరణం **కథా.** కథీయతి వా ఏత్థాతి **కథా.** సంవరాసంవరస్స కథా **సంవరాసంవరకథా.** ఏస నయో ఇతరేసుపి. **భేద**-సద్దో విసుం విసుం యోజేతబ్బో "దేసనాభేదం సాసనభేదం కథాభేదఞ్చ యథారహం పరిదీపయే"తి. **భేదన్తి** చ నానత్తన్తి అత్థో. సిక్ఖా చ పహానాని చ గమ్భీరభావో చ **సిక్ఖాప్పహానగమ్భీరభావం,** తఞ్చ పరిదీపయే. ఏత్థ **యథాతి** ఉపారమ్భనిస్సరణధమ్మకోసరక్ఖణహేతుపరియాపుణనం సుప్పటిపత్తి దుప్పటిపత్తీతి ఏతేహి పకారేహి. ఆణం పణేతుం అరహతీతి **ఆణారహో** సమ్మాసమ్బుద్ధత్తా. వోహారపరమత్థానమ్పి సబ్భావతో ఆహ **ఆణాబాహుల్లతో**తి. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయో. **పచురాపరాధా** సేయ్యసకాదయో. **అజ్ఝాసయో** ఆసయోవ అత్థతో దిట్ఠి, ఞాణఞ్చ. వుత్తఞ్హేతం –

> "సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠి చ, ఖన్తి చేవానులోమికే;
>
> యథాభూతఞ్చ యం ఞాణం, ఏతం ఆసయసద్దిత"న్తి. (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౧౩౬);

అనుసయా కామరాగభవరాగదిట్ఠిపటిఘవిచికిచ్ఛామానావిజ్జావసేన సత్త అనాగతా కిలేసా, అతీతా పచ్చుప్పన్నా చ తథేవ వుచ్చన్తి. న హి కాలభేదేన ధమ్మానం సభావభేదో అత్థీతి. **చరియాతి** ఛ మూలచరియా, అన్తరభేదేన అనేకవిధా, సంసగ్గవసేన తేసట్ఠి హోన్తి. తే పన అమ్హేహి **అసమ్మోహన్తరధానసుత్తటీకాయం** విభాగతో దస్సితా, అత్థికేహి తతో గహేతబ్బా. అథ వా **చరియాతి** చరితం, తం సుచరితదుచ్చరితవసేన దువిధం. **అధిముత్తి** నామ సత్తానం పుబ్బపరిచయవసేన అభిరుచి, సా దువిధా హీనపణీతభేదేన. ఘనవినిబ్భోగాభావతో దిట్ఠిమానతణ్హావసేన **''అహం మమా''తి సఞ్ఞినో.** మహన్తో సంవరో **అసంవరో.** బుద్ధిఅత్థో హి అయ'మకారో యథా "అసేక్ఖా ధమ్మా"తి (ధ॰ స॰ ౧౧).

తీసుపి చేతేసు ఏతే ధమ్మత్థదేసనా పటివేధాతి ఏత్థ తన్తిఅత్థో తన్తిదేసనా తన్తిఅత్థపటివేధో చ తన్తివిసయా హోన్తీతి వినయపిటకాదీనం అత్థదేసనాపటివేధాధారభావో యుత్తో, పిటకాని పన తన్తి యేవాతి తేసం ధమ్మాధారభావో కథం యుజ్జేయ్యాతి? తన్తిసముదాయస్స అవయవతన్తియా ఆధారభావతో. అవయవస్స హి సముదాయో ఆధారభావేన వుచ్చతి, యథా – "రుక్ఖే సాఖా"తి. ధమ్మాదీనఞ్చ దుక్ఖోగాహభావతో తేహి వినయాదయో గమ్భీరాతి వినయాదీనఞ్చ చతుబ్బిధో గమ్భీరభావో వుత్తో. తస్మా ధమ్మాదయో ఏవ దుక్ఖోగాహత్తా గమ్భీరా, న వినయాదయోతి న చోదేతబ్బమేతం సముఖేన, విసయవిసయీముఖేన చ వినయాదీనంయేవ గమ్భీరభావస్స వుత్తత్తా. ధమ్మో హి వినయాదయో, తేసం విసయో అత్థో, ధమ్మత్థవిసయా చ దేసనాపటివేధోతి. తత్థ పటివేధస్స దుక్కరభావతో ధమ్మత్థానం, దేసనాఞాణస్స దుక్కరభావతో దేసనాయ చ దుక్ఖోగాహభావో వేదితబ్బో, పటివేధస్స పన ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా, తబ్బిసయఞాణుప్పత్తియా చ దుక్కరభావతో దుక్ఖోగాహతా వేదితబ్బా.

''హేతుమ్హి ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా''తి ఏతేన వచనేన ధమ్మస్స హేతుభావో కథం ఞాతబ్బోతి? **''ధమ్మపటిసమ్భిదా''**తి ఏతస్స సమాసపదస్స అవయవపదత్థం దస్సేన్తేన **''హేతుమ్హి ఞాణ''**న్తి వుత్తత్తా. "ధమ్మే పటిసమ్భిదా"తి ఏత్థ హి "ధమ్మే"తి ఏతస్స అత్థం దస్సేన్తేన "హేతుమ్హీ"తి వుత్తం, "పటిసమ్భిదా"తి ఏతస్స చ అత్థం దస్సేన్తేన "ఞాణ"న్తి. తస్మా హేతుధమ్మ-సద్దా ఏకత్థా, ఞాణపటిసమ్భిదా-సద్దా చాతి ఇమమత్థం వదన్తేన సాధితో ధమ్మస్స హేతుభావో, అత్థస్స హేతుఫలభావో చ ఏవమేవ దట్ఠబ్బో.

యథాధమ్మన్తి చేత్థ **ధమ్మ**-సద్దో హేతుం హేతుఫలఞ్చ సబ్బం సఙ్గణ్హాతి. సభావవాచకో హేస, న పరియత్తిహేతుభావవాచకో, తస్మా **యథాధమ్మన్తి** యో యో అవిజ్జాసఙ్ఖారాదిధమ్మో , తస్మిం తస్మిన్తి అత్థో. ధమ్మానురూపం వా **యథాధమ్మం.** దేసనాపి హి పటివేధో వియ అవిపరీతసవిసయవిభావనతో ధమ్మానురూపం పవత్తతి, యతో 'అవిపరీతాభిలాపో'తి వుచ్చతి. **ధమ్మాభిలాపోతి** అత్థబ్యఞ్జనకో అవిపరీతాభిలాపో, ఏతేన "తత్ర ధమ్మనిరుత్తాభిలాపే ఞాణం నిరుత్తిపటిసమ్భిదా"తి (విభ॰ ౭౧౮) ఏత్థ వుత్తం సభావధమ్మనిరుత్తిం దస్సేతి, సద్దసభావత్తా దేసనాయ. తథా హి నిరుత్తిపటిసమ్భిదాయ పరిత్తారమ్మణాదిభావో **పటిసమ్భిదావిభఙ్గపాళియం** (విభ॰ ౭౪౯) వుత్తో. అట్ఠకథాయఞ్చ "తం సభావనిరుత్తిం సద్దం ఆరమ్మణం కత్వా"తిఆదినా (విభ॰ అట్ఠ॰ ౬౪౩) సద్దారమ్మణతా దస్సితా. "ఇమస్స అత్థస్స అయం సద్దో వాచకో"తి వచనవచనీయే వవత్థపేత్వా తంతంవచనీయ విభావనవసేన పవత్తితో హి సద్దో దేసనాతి. **''అనులోమాదివసేన వా కథన''**న్తి ఏతేన తస్సా ధమ్మనిరుత్తియా అభిలాపం కథనం తస్స వచనస్స పవత్తనం దస్సేతి. **''అధిప్పాయో''**తి ఏతేన "దేసనాతి పఞ్ఞత్తీ"తి ఏతం వచనం ధమ్మనిరుత్తాభిలాపం సన్ధాయ వుత్తం, న తబ్బినిముత్తం పఞ్ఞత్తిం సన్ధాయాతి దస్సేతి.

నను చ "ధమ్మో తన్తీ"తి ఇమస్మిం పక్ఖే ధమ్మస్స సద్దసభావత్తా ధమ్మదేసనానం విసేసో న సియాతి? న, తేసం తేసం అత్థానం బోధకభావేన ఞాతో, ఉగ్గహణాదివసేన చ పుబ్బే వవత్థాపితో సద్దప్పబన్ధో ధమ్మో, పచ్ఛా పరేసం అవబోధనత్థం పవత్తితో తదత్థప్పకాసకో సద్దో దేసనాతి. అథ వా యథావుత్తసద్దసముట్ఠాపకో చిత్తుప్పాదో దేసనా, ముసావాదాదయో వియ. "వచనస్స పవత్తన"న్తి చ యథావుత్తచిత్తుప్పాదవసేన యుజ్జతి. సో హి వచనం పవత్తేతి, తఞ్చ తేన పవత్తీయతి దేసీయతి. "సో చ లోకియలోకుత్తరో"తి ఏవం వుత్తం అభిసమయం యేన పకారేన అభిసమేతి, యం అభిసమేతి, యో చ తస్స సభావో, తేహి పాకటం కాతుం **''విసయతో అసమ్మోహతో చ అత్థానురూపం ధమ్మేసూ''**తిఆదిమాహ. తత్థ హి విసయతో అత్థాదిఅనురూపం ధమ్మాదీసు అవబోధో అవిజ్జాదిధమ్మసఙ్ఖారాదిఅత్థతదుభయపఞ్ఞాపనారమ్మణో **లోకియో అభిసమయో,** అసమ్మోహతో అత్థాదిఅనురూపం ధమ్మాదీసు అవబోధో నిబ్బానారమ్మణో మగ్గసమ్పయుత్తో యథావుత్తధమ్మత్థపఞ్ఞత్తీసు సమ్మోహవిద్ధంసనో **లోకుత్తరో అభిసమయోతి**. అభిసమయతో అఞ్ఞమ్పి పటివేధత్థం దస్సేతుం **''తేసం తేసం వా''**తిఆదిమాహ. 'పటివేధనం పటివేధో'తి ఇమినా హి వచనత్థేన అభిసమయో, 'పటివిజ్ఝీయతీతి పటివేధో'తి ఇమినా తంతంరూపాదిధమ్మానం అవిపరీతసభావో చ "పటివేధో"తి వుచ్చతీతి.

యథావుత్తేహి ధమ్మాదీహి పిటకానం గమ్భీరభావం దస్సేతుం **''ఇదాని యస్మా ఏతేసు పిటకేసూ''**తిఆదిమాహ. **యో చేత్థాతి** ఏతేసు తంతంపిటకగతేసు ధమ్మాదీసు యో పటివేధో, ఏతేసు చ పిటకేసు తేసం తేసం ధమ్మానం యో అవిపరీతసభావోతి యోజేతబ్బం. దుక్ఖోగాహతా చ అవిజ్జాసఙ్ఖారాదీనం ధమ్మత్థానం దుప్పటివిజ్ఝతాయ, తేసం పఞ్ఞాపనస్స దుక్కరభావతో తందేసనాయ, పటివేధనసఙ్ఖాతస్స పటివేధస్స ఉప్పాదనవిసయికరణానం అసక్కుణేయ్యత్తా, అవిపరీతసభావసఙ్ఖాతస్స పటివేధస్స దువిఞ్ఞేయ్యతాయ ఏవ వేదితబ్బా.

యన్తి యం పరియత్తిదుగ్గహణం సన్ధాయ వుత్తం. **అత్థన్తి** భాసితత్థం, పయోజనత్థఞ్చ. **న ఉపపరిక్ఖన్తీతి** న విచారేన్తి. **న నిజ్ఝానం ఖమన్తీతి** నిజ్ఝానపఞ్ఞం నక్ఖమన్తి, నిజ్ఝాయిత్వా పఞ్ఞాయ దిస్వా రోచేత్వా గహేతబ్బా న హోన్తీతి అధిప్పాయో. **ఇతీతి** ఏవం ఏతాయ పరియత్తియా. **వాదప్పమోక్ఖానిసంసా** అత్తనో ఉపరి పరేహి ఆరోపితవాదస్స నిగ్గహస్స పమోక్ఖప్పయోజనా హుత్వా ధమ్మం పరియాపుణన్తి, **వాదప్పమోక్ఖా** వా నిన్దాపమోక్ఖా. **యస్స చత్థాయాతి** యస్స చ సీలాదిపూరణస్స

అనుపాదావిమోక్ఖస్స వా అత్థాయ **ధమ్మం పరియాపుణన్తి** ఞాయేన పరియాపుణన్తీతి అధిప్పాయో. **అస్సాతి** అస్స ధమ్మస్స. **నానుభోన్తీ**తి న విన్దన్తి. తేసం తే ధమ్మా దుగ్గహితత్తా ఉపారమ్భమానదబ్బమక్ఖపలాసాదిహేతుభావేన **దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తన్తి.** భణ్డాగారే నియుత్తో భణ్డాగారికో, భణ్డాగారికో వియ భణ్డాగారికో, ధమ్మరతనానుపాలకో. అఞ్ఞత్థం అనపేక్ఖిత్వా భణ్డాగారికస్సేవ సతో పరియత్తి **భణ్డాగారికపరియత్తి.**

''**తాసంయేవా**''తి అవధారణం పాపుణితబ్బానం ఛళభిఞ్ఞాచతుప్పటిసమ్భిదాదీనం వినయే పభేదవచనాభావం సన్ధాయ వుత్తం. **వేరఞ్జకణ్డే** (పారా. ౧౨) హి తిస్సో విజ్జావ విభత్తా. దుతియే పన ''**తాసంయేవా**''తి అవధారణం చతస్సో పటిసమ్భిదా అపేక్ఖిత్వా కతం, న తిస్సో విజ్జా. తా హి ఛసు అభిఞ్ఞాసు అన్తోగధాతి సుత్తే విభత్తా యేవాతి.

దుగ్గహితం గణ్హాతి, "తథాహం భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామి, యథా తదేవిదం విఞ్ఞాణం సన్ధావతి సంసరతి అనఞ్ఞ"న్తిఆదినా (మ. ని. ౧.౩౯౬). **ధమ్మచిన్తన్తి** ధమ్మసభావవిచారణం, "చిత్తుప్పాదమత్తేనేవ దానం హోతి, సయమేవ చిత్తం అత్తనో ఆరమ్మణం హోతి, సబ్బం చిత్తం అసభావధమ్మారమ్మణ"న్తి చ ఏవమాది. **తేసన్తి** తేసం పిటకానం.

ఏతన్తి ఏతం బుద్ధవచనం. అత్థానులోమతో **అనులోమికో.** అనులోమికతంయేవ విభావేతుం ''**కస్మా పనా**''తిఆది వుత్తం. **ఏకనికాయమ్పీ**తి ఏకసమూహమ్పి . పోణికా చిక్ఖల్లికా చ ఖత్తియా, తేసం నివాసో **పోణికనికాయో చిక్ఖల్లికనికాయో** చ.

నవప్పభేదన్తి ఏత్థ కథం నవప్పభేదం? సగాథకఞ్హి సుత్తం గేయ్యం, నిగ్గాథకఞ్చ సుత్తం వేయ్యాకరణం, తదుభయవినిముత్తఞ్చ సుత్తం ఉదానాదివిసేససఞ్ఞారహితం నత్థి, యం సుత్తఙ్గం సియా, మఙ్గలసుత్తాదీనఞ్చ (ఖు. పా. ౫.౨; సు. ని. ౨౬౩) సుత్తఙ్గసఙ్గహో న సియా, గాథాభావతో, ధమ్మపదాదీనం వియ, గేయ్యఙ్గసఙ్గహో వా సియా, సగాథకత్తా, సగాథవగ్గస్స వియ, తథా ఉభతోవిభఙ్గాదీసు సగాథకప్పదేసానన్తి? వుచ్చతే –

> "సుత్తన్తి సామఞ్ఞవిధి, విసేసవిధయో పరే;
>
> సనిమిత్తా నిరుళ్హత్తా సహతాఞ్ఞేన నాఞ్ఞతో". (సారత్థ. టీ. ౧.పఠమమహాసఙ్గీతికథావణ్ణనా);

సబ్బస్సాపి హి బుద్ధవచనస్స **సుత్తన్తి** అయం **సామఞ్ఞవిధి.** తేనేవాహ ఆయస్మా మహాకచ్చానో నేత్తియం – "నవవిధసుత్తన్తపరియేట్ఠీ"తి (నేత్తి. సఙ్గహవార). "ఏత్తకం తస్స భగవతో సుత్తాగతం సుత్తపరియాపన్నం (పాచి. ౨౬౫, ౧౨౪౨), సకవాదే పఞ్చసుత్తసతానీ"తి (ధ. స. అట్ఠ. నిదానకథా; కథా. అట్ఠ. నిదానకథా) ఏవమాది చ ఏతస్స అత్థస్స సాధకం.

విసేసవిధయో పరే సనిమిత్తా తదేకదేసేసు గేయ్యాదయో విసేసవిధయో తేన తేన నిమిత్తేన పతిట్ఠితా. తథా హి గేయ్యస్స సగాథకత్తం తబ్భావనిమిత్తం. లోకేపి హి ససిలోకం సగాథకం (నేత్తి. అట్ఠ. ౧౩) చుణ్ణియగన్థం 'గేయ్య'న్తి వదన్తి. గాథావిరహే పన సతి పుచ్ఛం కత్వా విస్సజ్జనభావో వేయ్యాకరణస్స తబ్భావనిమిత్తం. పుచ్ఛావిస్సజ్జనఞ్హి 'బ్యాకరణ'న్తి వుచ్చతి, బ్యాకరణమేవ వేయ్యాకరణం. ఏవం సన్తే సగాథకాదీనమ్పి పుచ్ఛం కత్వా విస్సజ్జనవసేన పవత్తానం వేయ్యాకరణభావో ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి, గేయ్యాదిసఞ్ఞానం అనోకాసభావతో, 'గాథావిరహే సతీ'తి విసేసితత్తా చ. తథా హి

ధమ్మపదాదీసు కేవలం గాథాబన్ధేసు, సగాథకత్తేపి సోమనస్సఞాణమయికగాథాయుత్తేసు, 'వుత్తఞ్హేత'న్తిఆదివచనసమ్బన్ధేసు, అబ్భుతధమ్మపటిసంయుత్తేసు చ సుత్తవిసేసేసు యథాక్కమం గాథాఉదానఇతివుత్తకఅబ్భుతధమ్మసఞ్ఞా పతిట్ఠితా, తథా సతిపి గాథాబన్ధభావే భగవతో అతీతాసు జాతీసు చరియానుభావప్పకాసకేసు జాతకసఞ్ఞా, సతిపి పఞ్హావిస్సజ్జనభావే, సగాథకత్తే చ కేసుచి సుత్తన్తేసు వేదస్స లభాపనతో వేదల్లసఞ్ఞా పతిట్ఠితాతి ఏవం తేన తేన సగాథకత్తాదినా నిమిత్తేన తేసు తేసు సుత్తవిసేసేసు గేయ్యాదిసఞ్ఞా పతిట్ఠితాతి విసేసవిధయో సుత్తఙ్గతో పరే గేయ్యాదయో. యం పనేత్థ గేయ్యఙ్గాదినిమిత్తరహితం, తం సుత్తఙ్గం విసేససఞ్ఞాపరిహారేన సామఞ్ఞసఞ్ఞాయ పవత్తనతోతి. నను చ సగాథకం సుత్తం గేయ్యం, నిగ్గాథకం సుత్తం వేయ్యాకరణన్తి సుత్తఙ్గం న సమ్భవతీతి చోదనా తదవత్థా వాతి? న తదవత్థా, సోధితత్తా. సోధితఞ్హి పుబ్బే గాథావిరహే సతి పుచ్ఛావిస్సజ్జనభావో వేయ్యాకరణస్స తబ్భావనిమిత్తన్తి.

యఞ్చ వుత్తం – "గాథాభావతో మఙ్గలసుత్తాదీనం (ఖు॰ పా॰ ౫.౧, ౨, ౩) సుత్తఙ్గసఙ్గహో న సియా"తి, తం న, **నిరుళ్హత్తా.** నిరుళ్హో హి మఙ్గలసుత్తాదీనం సుత్తభావో. న హి తాని ధమ్మపదబుద్ధవంసాదయో వియ గాథాభావేన పఞ్ఞాతాని, అథ ఖో సుత్తభావేన. తేనేవ హి అట్ఠకథాయం "సుత్తనామక"న్తి నామగ్గహణం కతం. యఞ్చ పన వుత్తం – "సగాథకత్తా గేయ్యఙ్గసఙ్గహో సియా"తి, తదపి నత్థి, యస్మా **సహతాఞ్ఞేన.** సహ గాథాహీతి హి సగాథకం. సహభావో నామ అత్థతో అఞ్ఞేన హోతి, న చ మఙ్గలసుత్తాదీసు కథావినిముత్తో కోచి సుత్తపదేసో అత్థి, యో 'సహ గాథాహీ'తి వుచ్చేయ్య, న చ సముదాయో నామ కోచి అత్థి, యదపి వుత్తం – "ఉభతోవిభఙ్గాదీసు సగాథకప్పదేసానం గేయ్యఙ్గసఙ్గహో సియా"తి తదపి న, అఞ్ఞతో. అఞ్ఞా ఏవ హి తా గాథా జాతకాదిపరియాపన్నత్తా. అతో న తాహి ఉభతోవిభఙ్గాదీనం గేయ్యఙ్గభావోతి. ఏవం సుత్తాదీనం అఙ్గానం అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్కరాభావో వేదితబ్బో.

"అయం ధమ్మో…పే॰… అయం వినయో, ఇమాని చతురాసీతి ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీ"తి బుద్ధవచనం ధమ్మవినయాదిభేదేన వవత్థపేత్వా సఙ్గాయన్తేన మహాకస్సపప్పముఖేన వసిగణేన అనేకచ్ఛరియపాతుభావపటిమణ్డితాయ సఙ్గీతియా ఇమస్స దీఘాగమస్స పఠమమజ్ఝిమబుద్ధవచనాదిభావో వవత్థాపితోతి దస్సేతి, "**ఏవమేతం అభేదతో**"తిఆదినా.

నిదానకథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧. బ్రహ్మజాలసుత్తవణ్ణనా

పరిబ్బాజకకథావణ్ణనా

ఏవం పఠమమహాసఙ్గీతిం దస్సేత్వా యదత్థం సా ఇధ దస్సితా, ఇదాని తం నిగమనవసేన దస్సేతుం ‘‘**ఇమిస్సా**’’తిఆదిమాహ.

౧. ఏత్తావతా చ బ్రహ్మజాలస్స సాధారణతో బాహిరనిదానం దస్సేత్వా ఇదాని అబ్భన్తరనిదానం సంవణ్ణేతుం ‘‘**తత్థ ఏవ**’’న్తిఆది వుత్తం. అథ వా ఛహి ఆకారేహి సంవణ్ణనా కాతబ్బా సమ్బన్ధతో పదతో పదవిభాగతో పదత్థతో అనుయోగతో పరిహారతో చాతి. తత్థ **సమ్బన్ధో** నామ దేసనాసమ్బన్ధో. యం లోకియా ‘‘ఉమ్ముగ్ఘాతో’’తి వదన్తి. సో పన పాళియా నిదానపాళివసేన, నిదానపాళియా పన సఙ్గీతివసేన వేదితబ్బోతి పఠమమహాసఙ్గీతిం దస్సేన్తేన నిదానపాళియా సమ్బన్ధస్స దస్సితత్తా పదాదివసేన సంవణ్ణనం కరోన్తో ‘‘**ఏవన్తి నిపాతపద**’’న్తిఆదిమాహ. ‘‘**మేతిఆదీనీ**’’తి ఏత్థ అన్తరా-సద్ద-చ-సద్దానం నిపాతపదభావో, వత్తబ్బో, న వా వత్తబ్బో తేసం నయగ్గహణేన గహితత్తా, తదవసిట్ఠానం ఆపటి-సద్దానం ఆది-సద్దేన సఙ్గణ్హనతో. ‘‘**పదవిభాగో**’’తి పదానం విసేసో, న పన పదవిగ్గహో. అథ వా పదాని చ పదవిభాగో చ **పదవిభాగో**, పదవిగ్గహో చ పదవిభాగో చ **పదవిభాగో**తి వా ఏకసేసవసేన పదపదవిగ్గహాపి పదవిభాగ సద్దేన వుత్తాతి వేదితబ్బం. తత్థ పదవిగ్గహో ‘‘భిక్ఖూనం సఙ్ఘో’’తిఆదిభేదేసు పదేసు దట్ఠబ్బో.

అత్థతోతి పదత్థతో. తం పన పదత్థం అత్థుద్ధారక్కమేన పఠమం ఏవం-సద్దస్స దస్సేన్తో ‘‘**ఏవంసద్దో తావా**’’తిఆదిమాహ. **అవధారణాదీ**తి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన ఇదమత్థపుచ్ఛాపరిమాణాదిఅత్థానం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తథా హి ‘‘ఏవంగతాని, ఏవంవిధో, ఏవమాకారో’’తిఆదీసు ఇదం-సద్దస్స అత్థే ఏవం-సద్దో. గత-సద్దో హి పకారపరియాయో, తథా విధాకార-సద్దా చ. తథా హి విధయుత్తగత-సద్దే లోకియా పకారత్థే వదన్తి. ‘‘ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కిం ను ఖో, కథం ను ఖో’’తి, ‘‘ఏవం సు తే సున్హాతా సువిలిత్తా కప్పితకేసమస్సు, ఆముత్తమాలాభరణా ఓదాతవత్థవసనా పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితా సమఙ్గీభూతా పరిచారేన్తి, సేయ్యథాపి త్వం ఏతరహి సాచరియకో’తి? నో హిదం భో గోతమా’’తి చ ఆదీసు పుచ్ఛాయం. ‘‘ఏవం లహుపరివత్తం, ఏవం ఆయుపరియన్తో’’తి చ ఆదీసు పరిమాణే. నను చ ‘‘ఏవం ను ఖో, ఏవం సు తే, ఏవం ఆయుపరియన్తో’’తి ఏత్థ ఏవం-సద్దేన పుచ్ఛనాకారపరిమాణాకారానం వుత్తత్తా ఆకారత్థో ఏవ ఏవం-సద్దో తి? న, విసేససబ్భావతో. ఆకారమత్తవాచకో హేత్థ ఆకారత్థోతి అధిప్పేతో, యథా ‘‘ఏవం బ్యాఖో’’తిఆదీసు పన న ఆకారవిసేసవాచకో ఏవఞ్చ కత్వా ‘‘ఏవం జాతేన మచ్చేనా’’తిఆదీని ఉపమాదీసు ఉదాహరణాని ఉపపన్నాని హోన్తి. తథా హి ‘‘యథాపి…పే.… బహు’’న్తి? ఏత్థ పుప్ఫరాసిట్ఠానియతో మనుస్సుపపత్తిసప్పురిసూపనిస్సయసద్ధమ్మస్సవనయోనిసోమనసికారభోగసమ్పత్తిఆదిదానాదిపుఞ్ఞకిరియాహేతుసముదాయతో సోభాసుగన్ధతాదిగుణయోగతో మాలాగుణసదిసియో పహూతా పుఞ్ఞకిరియా మరితబ్బసభావతాయ మచ్చేన సత్తేన కత్తబ్బాతి జోదితత్తా పుప్ఫరాసిమాలాగుణావ ఉపమా, తేసం ఉపమాకారో యథా-సద్దేన అనియమతో వుత్తోతి ఏవం-సద్దో ఉపమాకారనిగమనత్థోతి వత్తుం యుత్తం. సో పన ఉపమాకారో నియమియమానో అత్థతో ఉపమావ హోతీతి ఆహ ‘‘**ఉపమాయం ఆగతో**’’తి.

తథా **ఏవం** ఇమినా ఆకారేన ‘‘**అభిక్కమితబ్బ**’’న్తిఆదినా ఉపదిసియమానాయ సమణసారుప్పాయ ఆకప్పసమ్పత్తియా యో తత్థ ఉపదిసనాకారో, సో అత్థతో ఉపదేసోయేవాతి వుత్తం ‘‘**ఏవం తే…పే.… ఉపదేసే**’’తి. తథా **ఏవమేతం భగవా, ఏవమేతం**

సుగతాతి ఏత్థ చ భగవతా యథావుత్తమత్థం అవిపరీతతో జానన్తేహి కతం తత్థ సంవిజ్జమానగుణానం పకారేహి హంసనం ఉదగ్గతాకరణం **సమ్పహంసనం,** యో తత్థ సమ్పహంసనాకారోతి యోజేతబ్బం. **ఏవమేవం పనాయ**న్తి ఏత్థ గరహణాకారోతి యోజేతబ్బం. నో చ గరహణాకారో "వసలీ"తిఆది ఖుంసనసద్దసన్నిధానతో ఇధ ఏవం-సద్దేన పకాసితోతి విఞ్ఞాయతి. యథా చేత్థ, ఏవం ఉపమాకారాదయోపి ఉపమాదివసేన వుత్తానం పుప్ఫరాసిఆదిసద్దానం సన్నిధానతోతి దట్ఠబ్బం. **ఏవఞ్చ వదేహీ**తి "యథాహం వదామి, ఏవం సమణం ఆనన్దం వదేహీ"తి వదనాకారో ఇదాని వత్తబ్బో ఏవం-సద్దేన నిదస్సీయతీతి నిదస్సనత్థో వుత్తో. **ఏవం నో**తి ఏత్థాపి తేసం యథావుత్తధమ్మానం అహితదుక్ఖావహభావే సన్నిట్ఠానజననత్థం అనుమతిగ్గహణవసేన "సంవత్తన్తి, నో వా, కథం వా ఏత్థ హోతీ"తి పుచ్ఛాయ కతాయ "ఏవం నో ఏత్థ హోతీ"తి వుత్తత్తా తదాకారసన్నిట్ఠానం ఏవం-సద్దేన విభావితన్తి విఞ్ఞాయతి, నో పన తేసం ధమ్మానం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తనాకారో నియమియమానో అవధారణత్థో హోతీతి ఆహ "**ఏవం నో ఏత్థ హోతీతి ఆదీసు అవధారణే**"తి. **ఏవం భన్తే**తి పన ధమ్మస్స సాధుకం సవనమనసికారే సన్నియోజితేహి భిక్ఖూహి అత్తనో తత్థ ఠితభావస్స పటిజాననవసేన వుత్తత్తా ఏత్థ ఏవం-సద్దో వచనసమ్పటిచ్ఛనత్థో వుత్తో, తేన ఏవం భన్తే, సాధు భన్తే, సుట్ఠు భన్తేతి వుత్తం హోతి.

నానానయనిపుణన్తి ఏకత్తనానత్తఅబ్యాపారఏవంధమ్మతాసఙ్ఖాతా, నన్దియావట్ట తిపుక్ఖలసీహవిక్కీళితఅఙ్కుసదిసాలోచనసఙ్ఖాతా వా ఆధారాదిభేదవసేన నానావిధా నయా నానానయా, నయా వా పాళిగతియో, తా చ పఞ్ఞత్తిఅనుపఞ్ఞత్తిఆదివసేన సంకిలేసభాగియాదిలోకియాదితదుభయవోమిస్సతాదివసేన కుసలాదివసేన ఖన్ధాదివసేన సఙ్గహాదివసేన సమయవిముత్తాదివసేన ఠపనాదివసేన కుసలమూలాదివసేన తికపట్ఠానాదివసేన చ నానప్పకారాతి నానానయా, తేహి నిపుణం సణ్హసుఖుమన్తి నానానయనిపుణం. ఆసయోవ అజ్ఝాసయో, తే చ సస్సతాదిభేదేన, తత్థ చ అప్పరజక్ఖతాదివసేన అనేకా, అత్తజ్ఝాసయాదయో ఏవ వా సముట్ఠానం ఉప్పత్తిహేతు ఏతస్సాతి **అనేకజ్ఝాసయసముట్ఠానం. అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్న**న్తి అత్థబ్యఞ్జనపరిపుణ్ణం ఉపనేతబ్బాభావతో, సఙ్కాసనపకాసనవివరణవిభజనఉత్తానీకరణపఞ్ఞత్తివసేన ఛహి అత్థపదేహి, అక్ఖరపదబ్యఞ్జనాకారనిరుత్తినిద్దేసవసేన ఛహి బ్యఞ్జనపదేహి చ సమన్నాగతన్తి వా అత్థో దట్ఠబ్బో.

వివిధపాటిహారియన్తి ఏత్థ పాటిహారియపదస్స వచనత్థం "పటిపక్ఖహరణతో రాగాదికిలేసాపనయనతో పాటిహారియ"న్తి వదన్తి. భగవతో పన పటిపక్ఖా రాగాదయో న సన్తి, యే హరితబ్బా. పుథుజ్జనానమ్పి విగతూపక్కిలేసే అట్ఠగుణసమన్నాగతే చిత్తే హతపటిపక్ఖే ఇద్ధివిధం పవత్తతి, తస్మా తత్థ పవత్తవోహారేన చ న సక్కా ఇధ "పాటిహారియ"న్తి వత్తుం. సచే పన మహాకారుణికస్స భగవతో వేనేయ్యగతా చ కిలేసా పటిపక్ఖా, తేసం హరణతో "పాటిహారియ"న్తి వుత్తం, ఏవం సతి యుత్తమేతం. అథ వా భగవతో చ సాసనస్స చ పటిపక్ఖా తిత్థియా, తేసం హరణతో **పాటిహారియం.** తే హి దిట్ఠిహరణవసేన, దిట్ఠిప్పకాసనే అసమత్థభావేన చ ఇద్ధిఆదేసనానుసాసనీహి హరితా అపనీతా హోన్తీతి. "**పటీ**"తి వా అయం సద్దో "పచ్ఛా"తి ఏతస్స అత్థం బోధేతి "తస్మిం పటిపవిట్ఠమ్హి, అఞ్ఞో ఆగఞ్ఛి బ్రాహ్మణో"తిఆదీసు వియ, తస్మా సమాహితే చిత్తే, విగతూపక్కిలేసే చ కతకిచ్చేన పచ్ఛా హరితబ్బం పవత్తేతబ్బన్తి పటిహారియం, అత్తనో వా ఉపక్కిలేసేసు చతుత్థజ్ఝానమగ్గేహి హరితేసు పచ్ఛా హరణం పటిహారియం. ఇద్ధిఆదేసనానుసాసనియో చ విగతూపక్కిలేసేన, కతకిచ్చేన చ సత్తహితత్థం పున పవత్తేతబ్బా, హరితేసు చ అత్తనో ఉపక్కిలేసేసు పరసత్తానం ఉపక్కిలేసహరణాని హోన్తీతి పటిహారియాని భవన్తి. పటిహారియమేవ **పాటిహారియం.** పటిహారియే వా ఇద్ధిఆదేసనానుసాసనీసముదాయే భవం ఏకేకం "**పాటిహారియ**"న్తి వుచ్చతి. పటిహారియం వా చతుత్థజ్ఝానం మగ్గో చ పటిపక్ఖహరణతో, తత్థ జాతం, తస్మిం వా నిమిత్తభూతే, తతో వా ఆగతన్తి **పాటిహారియం.** తస్స పన ఇద్ధిఆదిభేదేన విసయభేదేన చ బహువిధస్స భగవతో దేసనాయ లబ్భమానత్తా ఆహ "వివిధపాటిహారియ"న్తి.

న అఞ్ఞథాతి భగవతో సమ్ముఖా సుతాకారతో న అఞ్ఞథాతి అత్థో, న పన భగవతో దేసితాకారతో. అచిన్తేయ్యానుభావా హి భగవతో దేసనా. ఏవఞ్చ కత్వా "సబ్బప్పకారేన కో సమత్థో విఞ్ఞాతు"న్తి ఇదం వచనం సమత్థితం హోతి. ధారణబలదస్సనఞ్చ న విరుజ్ఝతి సుతాకారావిరజ్ఝనస్స అధిప్పేతత్తా. న హేత్థ అత్థన్తరతాపరిహారో ద్విన్నమ్పి అత్థానం ఏకవిసయత్తా, ఇతరథా థేరో భగవతో దేసనాయ సబ్బథా పటిగ్గహణే సమత్థో అసమత్థో చాతి ఆపజ్జేయ్యాతి.

"యో పరో న హోతి, సో అత్తా"తి ఏవం వుత్తాయ నియకజ్ఝత్తసఙ్ఖాతాయ ససన్తతియం వత్తనతో తివిధోపి మే-సద్దో కిఞ్చాపి ఏకస్మింయేవ అత్థే దిస్సతి, కరణసమ్పదానసామినిద్దేసవసేన పన విజ్జమానభేదం సన్ధాయాహ **"మే-సద్దో తీసు అత్థేసు దిస్సతీ"**తి.

కిఞ్చాపి ఉపసగ్గో కిరియం విసేసేతి, జోతకభావతో పన సతిపి తస్మిం సుత-సద్దో ఏవ తం తమత్థం అనువదతీతి అనుపసగ్గస్స సుత-సద్దస్స అత్థుద్ధారే సఉపసగ్గస్స గహణం న విరుజ్ఝతీతి దస్సేన్తో **"సఉపసగ్గో చ అనుపసగ్గో చా"**తి ఆహ. **అస్సా**తి సుత-సద్దస్స. కమ్మభావసాధనాని ఇధ సుత-సద్దే సమ్భవన్తీతి వుత్తం **"ఉపధారితన్తి వా ఉపధారణన్తి వా అత్థో"**తి. **మయాతి అత్థే సతీ**తి యదా మేసద్దస్స కత్తువసేన కరణనిద్దేసో, తదాతి అత్థో. **మమాతి అత్థే సతీ**తి యదా సమ్బన్ధవసేన సామినిద్దేసో, తదా.

సుతసద్దసన్నిధానే పయుత్తేన ఏవంసద్దేన సవనకిరియాజోతకేన భవితబ్బన్తి వుత్తం **"ఏవన్తి సోతవిఞ్ఞాణాదివిఞ్ఞాణకిచ్చనిదస్సన"**న్తి. **ఆది**-సద్దేన సమ్పటిచ్ఛనాదీనం పఞ్చద్వారికవిఞ్ఞాణానం తదభినిహటానఞ్చ మనోద్వారికవిఞ్ఞాణానం గహణం వేదితబ్బం. సబ్బేసమ్పి వాక్యానం ఏవకారత్థసహితత్తా **"సుత"**న్తి ఏతస్స సుతం ఏవాతి అయమత్థో లబ్భతీతి ఆహ **"అస్సవనభావపటిక్ఖేపతో"**తి, ఏతేన అవధారణేన నిరాకతం దస్సేతి. యథా చ సుతం సుతం ఏవాతి నియమేతబ్బం, తం సమ్మా సుతం హోతీతి ఆహ **"అనూనాధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సన"**న్తి. అథ వా "సద్దన్తరత్థాపోహనవసేన సద్దో అత్థం వదతీ"తి **సుత**న్తి అసుతం న హోతీతి అయమేతస్స అత్థోతి వుత్తం **"అస్సవనభావపటిక్ఖేపతో"**తి, ఇమినా దిట్ఠాదివినివత్తనం కరోతి. ఇదం వుత్తం హోతి. న ఇదం మయా దిట్ఠం, న సయమ్భుఞాణేన సచ్ఛికతం, అథ ఖో సుతం, తఞ్చ ఖో సమ్మదేవాతి. తేనేవాహ "అనూనాధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సన"న్తి. అవధారణత్థే వా ఏవం-సద్దే అయం అత్థయోజనా కరీయతీతి తదపేక్ఖస్స సుత-సద్దస్స అయమత్థో వుత్తో **"అస్సవనభావపటిక్ఖేపతో"**తి. తేనేవ ఆహ "అనూనాధికావిపరీతగ్గహణనిదస్సన"న్తి. సవనసద్దో చేత్థ కమ్మత్థో వేదితబ్బో సుయ్యతీతి.

ఏవం సవనహేతుసుణన్తపుగ్గలసవనవిసేసవసేన పదత్తయస్స ఏకేన పకారేన అత్థయోజనం దస్సేత్వా ఇదాని పకారన్తరేహిపి తం దస్సేతుం **"తథా ఏవ"**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **తస్సా**తి యా సా భగవతో సమ్ముఖా ధమ్మస్సవనాకారేన పవత్తా మనోద్వారవిఞ్ఞాణవీథి, తస్సా. సా హి నానప్పకారేన ఆరమ్మణే పవత్తితుం సమత్థా. తథా చ వుత్తం **"సోతద్వారానుసారేనా"**తి. **నానప్పకారేనా**తి వక్ఖమానానం అనేకవిహితానం బ్యఞ్జనత్థగ్గహణానానాకారేన, ఏతేన ఇమిస్సా యోజనాయ ఆకారత్థో ఏవం-సద్దో గహితోతి దీపేతి. **పవత్తిభావప్పకాసన**న్తి పవత్తియా అత్థిభావప్పకాసనం. **"సుతన్తి ధమ్మప్పకాసన"**న్తి యస్మిం ఆరమ్మణే వుత్తప్పకారా విఞ్ఞాణవీథి నానప్పకారేన పవత్తా, తస్స ధమ్మత్తా వుత్తం, న సుతసద్దస్స ధమ్మత్థత్తా. వుత్తస్సేవత్థస్స పాకటీకరణం **"అయఞ్హేత్థా"**తిఆది. తత్థ **విఞ్ఞాణవీథియా**తి కరణత్థే కరణవచనం. **మయా**తి కత్తుఅత్థే.

"ఏవన్తి నిద్దిసితబ్బప్పకాసన"న్తి నిదస్సనత్థం ఏవం-సద్దం గహేత్వా వుత్తం నిదస్సేతబ్బస్స నిద్దిసితబ్బత్తాభావాభావతో, తేన ఏవం-సద్దేన సకలమ్పి సుత్తం పచ్చామట్ఠన్తి దస్సేతి. సుత-సద్దస్స కిరియాసద్దత్తా, సవనకిరియాయ చ

సాధారణవిఞ్ఞాణప్పబన్ధపటిబద్ధత్తా తత్థ చ పుగ్గలవోహారోతి వుత్తం "**సుతన్తి పుగ్గలకిచ్చప్పకాసన**"న్తి. న హి పుగ్గలవోహారరహితే ధమ్మప్పబన్ధే సవనకిరియా లబ్భతీతి.

"**యస్స చిత్తసన్తానస్సా**"తిఆదిపి ఆకారత్థమేవ ఏవం-సద్దం గహేత్వా పురిమయోజనాయ అఞ్ఞథా అత్థయోజనం దస్సేతుం వుత్తం. తత్థ **ఆకారపఞ్ఞత్తీ**తి ఉపాదాపఞ్ఞత్తి ఏవ, ధమ్మానం పవత్తిఆకారుపాదానవసేన తథా వుత్తా. "**సుతన్తి విసయనిద్దేసో**"తి సోతబ్బభూతో ధమ్మో సవనకిరియాకత్తుపుగ్గలస్స సవనకిరియావసేన పవత్తిట్ఠానన్తి కత్వా వుత్తం. చిత్తసన్తానవినిముత్తస్స పరమత్థతో కస్సచి కత్తు అభావేపి సద్దవోహారేన బుద్ధిపరికప్పితభేదవచనిచ్ఛాయ చిత్తసన్తానతో అఞ్ఞం వియ తంసమఙ్గిం కత్వా వుత్తం "**చిత్తసన్తానేన తంసమఙ్గినో**"తి. సవనకిరియావిసయోపి సోతబ్బధమ్మో సవనకిరియావసేన పవత్తచిత్తసన్తానస్స ఇధ పరమత్థతో కత్తుభావతో, సవనవసేన చిత్తప్పవత్తియా ఏవ వా సవనకిరియాభావతో తంకిరియాకత్తు చ విసయో హోతీతి కత్వా వుత్తం "**తంసమఙ్గినో కత్తు విసయే**"తి. సుతాకారస్స చ థేరస్స సమ్మానిచ్ఛితభావతో ఆహ "**గహణసన్నిట్ఠాన**"న్తి, ఏతేన వా అవధారణత్థం ఏవం-సద్దం గహేత్వా అయం అత్థయోజనా కతాతి దట్ఠబ్బం.

పుబ్బే సుతానం నానావిహితానం సుత్తసఙ్ఖాతానం అత్థబ్యఞ్జనానం ఉపధారితరూపస్స ఆకారస్స నిదస్సనస్స అవధారణస్స వా పకాసనసభావో ఏవం-సద్దోతి తదాకారాదిఉపధారణస్స పుగ్గలపఞ్ఞత్తియా ఉపాదానభూతధమ్మప్పబన్ధబ్యాపారతాయ వుత్తం "**ఏవన్తి పుగ్గలకిచ్చనిద్దేసో**"తి. సవనకిరియా పన పుగ్గలవాదినోపి విఞ్ఞాణనిరపేక్ఖా నత్థీతి విసేసతో విఞ్ఞాణబ్యాపారోతి ఆహ "**సుతన్తి విఞ్ఞాణకిచ్చనిద్దేసో**"తి. మేతి సద్దప్పవత్తియా ఏకన్తేనేవ సత్తవిసయత్తా, విఞ్ఞాణకిచ్చస్స చ తత్థేవ సమోదహితబ్బతో "**మేతి ఉభయకిచ్చయుత్తపుగ్గలనిద్దేసో**"తి వుత్తం. అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తివిజ్జమానపఞ్ఞత్తిసభావా యథాక్కమం ఏవం-సద్ద సుత-సద్దానం అత్థాతి తే తథారూపపఞ్ఞత్తిఉపాదానబ్యాపారభావేన దస్సేన్తో ఆహ "**ఏవన్తి పుగ్గలకిచ్చనిద్దేసో. సుతన్తి విఞ్ఞాణకిచ్చనిద్దేసో**"తి. ఏత్థ చ కరణకిరియాకత్తుకమ్మవిసేసప్పకాసనవసేన పుగ్గలబ్యాపావిసయపుగ్గలబ్యాపారనిదస్సనవసేన గహణాకారగాహకతబ్బిసయవిసేసనిద్దేసవసేన కత్తుకరణ బ్యాపారకత్తునిద్దేసవసేన చ దుతియాదయో చతస్సో అత్థయోజనా దస్సితాతి దట్ఠబ్బం.

సబ్బస్సాపి సద్దాధిగమనీయస్స అత్థస్స పఞ్ఞత్తిముఖేనేవ పటిపజ్జితబ్బత్తా, సబ్బపఞ్ఞత్తీనఞ్చ విజ్జమానాదివసేన ఛసు పఞ్ఞత్తిభేదేసు అన్తోగధత్తా తేసు "ఏవ"న్తిఆదీనం పఞ్ఞత్తీనం సరూపం నిద్ధారేన్తో ఆహ "**ఏవన్తి చ మేతి చా**"తిఆది. తత్థ ఏవన్తి చ మేతి చ వుచ్చమానస్స అత్థస్స ఆకారాదినో, ధమ్మానఞ్చ అసల్లక్ఖణభావతో అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తిభావోతి ఆహ "**సచ్చికట్ఠపరమత్థవసేన అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తీ**"తి. తత్థ **సచ్చికట్ఠపరమత్థవసేనా**తి భూతత్థఉత్తమత్థవసేన. ఇదం వుత్తం హోతియో మాయామరీచిఆదయో వియ అభూతత్థో, అనుస్సవాదీహి గహేతబ్బో వియ అనుత్తమత్థో చ న హోతి, సో రూపసద్దాదిసభావో రుప్పనానుభవనాదిసభావో వా అత్థో "సచ్చికట్ఠో, పరమత్థ చా"తి వుచ్చతి, న తథా ఏవం మేతి పదానమత్థోతి, ఏతమేవత్థం పాకటతరం కాతుం "**కిఞ్హేత్థ త**"న్తిఆది వుత్తం. **సుతన్తి** పన సద్దాయతనం సన్ధాయాహ "**విజ్జమానపఞ్ఞత్తీ**"తి. తేనేవ హి "**యఞ్హి తమేత్థ సోతేన ఉపలద్ధ**"న్తి వుత్తం , "సోతద్వారానుసారేన ఉపలద్ధ"న్తి పన వుత్తే అత్థబ్యఞ్జనాదిసబ్బం లబ్భతి. **తం తం ఉపాదాయ వత్తబ్బతో**తి సోతపథం ఆగతే ధమ్మే ఉపాదాయ తేసం ఉపధారితాకారాదినో పచ్చామసనవసేన "ఏవ"న్తి, ససన్తతిపరియాపన్నే ఖన్ధే ఉపాదాయ "మే"తి వత్తబ్బత్తాతి అత్థో. దిట్ఠాదిసభావరహితే సద్దాయతనే పవత్తమానోపి సుతవోహారో "దుతియం తతియ"న్తిఆదికో వియ పఠమాదీని దిట్ఠముతవిఞ్ఞాతే అపేక్ఖిత్వా పవత్తోతి ఆహ "**దిట్ఠాదీని ఉపనిధాయ వత్తబ్బతో**"తి. అసుతం న హోతీతి హి "సుత"న్తి పకాసితో యమత్థోతి.

అత్తనా పటివిద్ధా సుత్తస్స పకారవిసేసా "ఏవ"న్తి థేరేన పచ్చామట్ఠాతి ఆహ "**అసమ్మోహం దీపేతీ**"తి. "**నానప్పకారపటివేధసమత్థో హోతీ**"తి ఏతేన వక్ఖమానస్స సుత్తస్స నానప్పకారతం దుప్పటివిజ్ఝతఞ్చ దస్సేతి. "**సుతస్స అసమ్మోసం దీపేతీ**"తి సుతాకారస్స యాథావతో దస్సియమానత్తా వుత్తం. **అసమ్మోహేనాతి** సమ్మోహాభావేన, పఞ్ఞాయ ఏవ వా సవనకాలసమ్భూతాయ తదుత్తరకాలపఞ్ఞాసిద్ధి, ఏవం **అసమ్మోసేనాతి** ఏత్థాపి వత్తబ్బం. బ్యఞ్జనానం పటివిజ్ఝితబ్బో ఆకారో నాతిగమ్భీరో, యథాసుతధారణమేవ తత్థ కరణీయన్తి సతియా బ్యాపారో అధికో, పఞ్ఞా తత్థ గుణీభూతాతి వుత్తం "**పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమాయా**"తిఆది పఞ్ఞాయ పుబ్బఙ్గమాతి కత్వా. పుబ్బఙ్గమతా చేత్థ పధానభావో "మనోపుబ్బఙ్గమా"తిఆదీసు వియ, పుబ్బఙ్గమతాయ వా చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీసు ఆవజ్జనాదీనం వియ అప్పధానత్తే పఞ్ఞా పుబ్బఙ్గమా ఏతిస్సాతి అయమ్పి అత్థో యుజ్జతి, ఏవం "**సతిపుబ్బఙ్గమాయా**"తి ఏత్థాపి వుత్తనయానుసారేన యథాసమ్భవమత్థో వేదితబ్బో. **అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నస్సాతి** అత్థబ్యఞ్జనపరిపుణ్ణస్స, సఙ్కాసనపకాసనవివరణవిభజనఉత్తానీకరణపఞ్ఞత్తివసేన ఛహి అత్థపదేహి, అక్ఖరపదబ్యఞ్జనాకారనిరుత్తినిద్దేసవసేన ఛహి బ్యఞ్జనపదేహి చ సమన్నాగతస్సాతి వా అత్థో దట్ఠబ్బో.

యోనిసోమనసికారం దీపేతీతి ఏవం-సద్దేన వుచ్చమానానం ఆకారనిదస్సనావధారణత్థానం అవిపరీతసద్ధమ్మవిసయత్తాతి అధిప్పాయో. "**అవిక్ఖేపం దీపేతీ**"తి "బ్రహ్మజాలం కత్థ భాసిత"న్తిఆది పుచ్ఛావసేన పకరణప్పత్తస్స వక్ఖమానస్స సుత్తస్స సవనం సమాధానమన్తరేన న సమ్భవతీతి కత్వా వుత్తం. "**విక్ఖిత్తచిత్తస్సా**"తిఆది తస్సేవత్థస్స సమత్థనవసేన వుత్తం. **సబ్బసమ్పత్తియాతి** అత్థబ్యఞ్జనదేసకపయోజనాదిసమ్పత్తియా. అవిపరీతసద్ధమ్మవిసయేహి వియ ఆకారనిదస్సనావధారణత్థేహి యోనిసోమనసికారస్స, సద్ధమ్మస్సవనేన వియ చ అవిక్ఖేపస్స యథా యోనిసోమనసికారేన ఫలభూతేన అత్తసమ్మాపణిధిపుబ్బేకతపుఞ్ఞతానం సిద్ధి వుత్తా తదవినాభావతో, ఏవం అవిక్ఖేపేన ఫలభూతేన కారణభూతానం సద్ధమ్మస్సవనసప్పురిసూపనిస్సయానం సిద్ధి దస్సేతబ్బా సియా అస్సుతవతో, సప్పురిసూపనిస్సయరహితస్స చ తదభావతో.

"**న హి విక్ఖిత్తచిత్తో**"తిఆదినా సమత్థనవచనేన పన అవిక్ఖేపేన కారణభూతేన సప్పురిసూపనిస్సయేన చ ఫలభూతస్స సద్ధమ్మస్సవనస్స సిద్ధి దస్సితా. అయం పనేత్థ అధిప్పాయో యుత్తో సియాసద్ధమ్మస్సవనసప్పురిసూపనిస్సయా న ఏకన్తేన అవిక్ఖేపస్స కారణం బాహిరఙ్గత్తా, అవిక్ఖేపో పన సప్పురిసూపనిస్సయో వియ సద్ధమ్మస్సవనస్స ఏకన్తకారణన్తి. ఏవమ్పి అవిక్ఖేపేన సప్పురిసూపనిస్సయసిద్ధిజోతనా న సమత్థితావ, నో న సమత్థితా విక్ఖిత్తచిత్తానం సప్పురిసపయిరుపాసనాభావస్స అత్థసిద్ధత్తా. ఏత్థ చ పురిమం ఫలేన కారణస్స సిద్ధిదస్సనం నదీపూరేన వియ ఉపరి వుట్ఠిసబ్భావస్స, దుతియం కారణేన ఫలస్స సిద్ధిదస్సనం దట్ఠబ్బం ఏకన్తేన వస్సినా వియ మేఘవుట్ఠానేన వుట్ఠిప్పవత్తియా.

భగవతో వచనస్స అత్థబ్యఞ్జనపభేదపరిచ్ఛేదవసేన సకలసాసనసమ్పత్తిఓగాహనాకారో నిరవసేసపరహితపారిపూరికారణన్తి వుత్తం "**ఏవం భద్దకో ఆకారో**"తి. యస్మా న హోతీతి సమ్బన్ధో. **పచ్ఛిమచక్కద్వయసమ్పత్తిన్తి** అత్తసమ్మాపణిధిపుబ్బేకతపుఞ్ఞతాసఙ్ఖాతం గుణద్వయం. అపరాపరం వుత్తియా చేత్థ చక్కభావో, చరన్తి ఏతేహి సత్తా సమ్పత్తిభవేసూతి వా. యే సన్ధాయ వుత్తం "చత్తారిమాని భిక్ఖవే చక్కాని, యేహి సమన్నాగతానం దేవమనుస్సానం చతుచక్కం వత్తతీ"తిఆది . పురిమపచ్ఛిమభావో చేత్థ దేసనాక్కమవసేన దట్ఠబ్బో. **పచ్ఛిమచక్కద్వయసిద్ధియాతి** పచ్ఛిమచక్కద్వయస్స అత్థితాయ. సమ్మాపణిహితత్తో పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞో సుద్ధాసయో హోతి తదసుద్ధిహేతూనం కిలేసానం దూరీభావతోతి ఆహ "**ఆసయసుద్ధి సిద్ధా హోతీ**"తి. తథా హి వుత్తం "సమ్మాపణిహితం చిత్తం, సేయ్యసో నం తతో కరే"తి, "కతపుఞ్ఞోసి త్వం ఆనన్ద, పధానం అనుయుఞ్జ ఖిప్పం హోహిసి అనాసవోతి చ. తేనేవాహ "**ఆసయసుద్ధియా**

అధిగమబ్యత్తిసిద్ధీ''తి. **పయోగసుద్ధియాతి** యోనిసోమనసికారపుబ్బఙ్గమస్స ధమ్మస్సవనపయోగస్స విసదభావేన. తథా చాహ ''**ఆగమబ్యత్తిసిద్ధీ**''తి. సబ్బస్స వా కాయవచీపయోగస్స నిద్దోసభావేన. పరిసుద్ధకాయవచీపయోగో హి విప్పటిసారాభావతో అవిక్ఖిత్తచిత్తో పరియత్తియం విసారదో హోతీతి.

''**నానప్పకారపటివేధదీపకేనా**''తిఆదినా అత్థబ్యఞ్జనేసు థేరస్స ఏవం-సద్ద సుత-సద్దానం అసమ్మోహాసమ్మోసదీపనతో చతుపటిసమ్భిదావసేన అత్థయోజనం దస్సేతి. తత్థ ''**సోతబ్బప్పభేదపటివేధదీపకేనా**''తి ఏతేన అయం సుత-సద్దో ఏవం-సద్దసన్నిధానతో, వక్ఖమానాపేక్ఖాయ వా సామఞ్ఞేనేవ సోతబ్బధమ్మవిసేసం ఆమసతీతి దస్సేతి. మనోదిట్ఠికరణాపరియత్తిధమ్మానం అనుపేక్ఖనసుప్పటివేధా విసేసతో మనసికారపటిబద్ధాతి తే వుత్తనయేన యోనిసోమనసికారదీపకేన ఏవం-సద్దేన యోజేత్వా, సవనధారణవచీపరిచయా పరియత్తిధమ్మానం విసేసేన సోతావధానపటిబద్ధాతి తే అవిక్ఖేపదీపకేన సుత-సద్దేన యోజేత్వా దస్సేన్తో సాసనసమ్పత్తియా ధమ్మస్సవనే ఉస్సాహం జనేతి. తత్థ ధమ్మాతి పరియత్తిధమ్మా. **మనసానుపేక్ఖితాతి** "ఇధ సీలం కథితం, ఇధ సమాధి, ఇధ పఞ్ఞా, ఏత్తకా ఏత్థ అనుసన్ధియో"తిఆదినా నయేన మనసా అనుపేక్ఖితా. **దిట్ఠియా సుప్పటివిద్ధాతి** నిజ్ఝానక్ఖన్తిభూతాయ, ఞాతపరిఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ వా దిట్ఠియా తత్థ తత్థ వుత్తరూపారూపధమ్మే "ఇతి రూపం, ఏత్తకం రూప"న్తిఆదినా సుట్ఠు వవత్థపేత్వా పటివిద్ధా.

''**సకలేన వచనేనా**''తి పుబ్బే తీహి పదేహి విసుం విసుం యోజితత్తా వుత్తం. **అసప్పురిసభూమిన్తి** అకతఞ్ఞుతం "ఇధేకచ్చో పాపభిక్ఖు తథాగతప్పవేదితం ధమ్మవినయం పరియాపుణిత్వా అత్తనో దహతీ"తి ఏవం వుత్తం అనరియవోహారావత్థం. సా ఏవ అనరియవోహారావత్థా **అసద్ధమ్మో.** నను చ ఆనన్దత్థేరస్స "మమేదం వచన"న్తి అధిమానస్స, మహాకస్సపత్థేరాదీనఞ్చ తదాసఙ్కాయ అభావతో అసప్పురిసభూమిసమతిక్కమాదివచనం నిరత్థకం తి? నయిదం ఏవం "ఏవం మే సుత"న్తి వదన్తేన అయమ్పి అత్థో విభావితోతి దస్సనతో. కేచి పన "దేవతానం పరివితక్కాపేక్ఖం తథావచనన్తి ఏదిసీ చోదనా అనవకాసా"తి వదన్తి. తస్మిం కిర ఖణే ఏకచ్చానం దేవతానం ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాది "తథాగతో చ పరినిబ్బుతో, అయఞ్చ ఆయస్మా దేసనాకుసలో, ఇదాని ధమ్మం దేసేతి, సక్యకులప్పసుతో తథాగతస్స భాతా చూళపితుపుత్తో, కిం ను ఖో సయం సచ్ఛికత ధమ్మం దేసేతి, ఉదాహు భగవతోయేవ వచనం యథాసుత"న్తి. ఏవం తదాసఙ్కితప్పకారతో అసప్పురిసభూమిసమోక్కమాదితో అతిక్కమాది విభావితన్తి. **అత్తనో అదహన్తోతి** "మమేత"న్తి అత్తని అట్ఠపేన్తో. **అప్పేతీతి** నిదస్సేతి. దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేసు యథారహం సత్తే నేతీతి నేత్తి, ధమ్మోయేవ నేత్తి **ధమ్మనేత్తి.**

దళ్హతరనివిట్ఠా విచికిచ్ఛా **కఙ్ఖా.** నాతిసంసప్పనం మతిభేదమత్తం **విమతి. అస్సద్ధియం వినాసేతి** భగవతో దేసితత్తా, సమ్ముఖా చస్స పటిగ్గహితత్తా, ఖలితదురుత్తాదిగ్గహణదోసాభావతో చ. ఏత్థ చ పఠమాదయో తిస్సో అత్థయోజనా ఆకారాదిఅత్థేసు అగ్గహితవిసేసమేవ ఏవం-సద్దం గహేత్వా దస్సితా, తతో పరా తిస్సో ఆకారత్థమేవ ఏవం-సద్దం గహేత్వా విభావితా. పచ్ఛిమా పన తిస్సో యథాక్కమం ఆకారత్థం నిదస్సనత్థం అవధారణత్థఞ్చ ఏవం-సద్దం గహేత్వా యోజితాతి దట్ఠబ్బం.

ఏక-సద్దో అఞ్ఞసేట్ఠాసహాయసఙ్ఖ్యాదీసు దిస్సతి. తథాహేస "సస్సతో అత్తా చ లోకో చ , ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞన్తి ఇత్థేకే అభివదన్తీ"తిఆదీసు అఞ్ఞత్థే దిస్సతి, "చేతసో ఏకోదిభావ"న్తిఆదీసు సేట్ఠత్థే, "ఏకో వూపకట్ఠో"తిఆదీసు అసహాయే, "ఏకోవ ఖో భిక్ఖవే ఖణో చ సమయో చ బ్రహ్మచరియవాసాయా"తిఆదీసు సఙ్ఖ్యాయం, ఇధాపి సఙ్ఖ్యాయన్తి దస్సేన్తో ఆహా ''**ఏకన్తి గణనపరిచ్ఛేదనిద్దేసో**''తి. **కాలఞ్చ సమయఞ్చాతి** యుత్తకాలఞ్చ పచ్చయసామగ్గిఞ్చ. **ఖణోతి** ఓకాసో. తథాగతుప్పాదాదికో హి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఓకాసో తప్పచ్చయపటిలాభహేతుత్తా. ఖణో ఏవ చ **సమయో.** యో "ఖణో"తి చ "సమయో"తి చ

వుచ్చతి, సో ఏకో వాతి హి అత్థో. **మహాసమయోతి** మహాసమూహో. **సమయోపి ఖోతి** సిక్ఖాపదపూరణస్స హేతుపి. **సమయప్పవాదకేతి** దిట్ఠిప్పవాదకే. తత్థ హి నిసిన్నా తిత్థియా అత్తనో అత్తనో సమయం పవదన్తీతి. **అత్థాభిసమయాతి** హితపటిలాభా. అభిసమేతబ్బోతి అభిసమయో, అభిసమయో అత్థోతి **అభిసమయట్ఠో**తి పీళన ఆదీని అభిసమేతబ్బభావేన ఏకీభావం ఉపనేత్వా వుత్తాని. అభిసమయస్స వా పటివేధస్స విసయభూతభావో **అభిసమయట్ఠో**తి తానేవ తథా ఏకత్తేన వుత్తాని. తత్థ **పీళనం** దుక్ఖసచ్చస్స తం సమఙ్గినో హింసనం అవిప్ఫారికతాకరణం. **సన్తాపో**దుక్ఖదుక్ఖతాదివసేన సన్తాపనం పరిదహణం.

తత్థ సహకారీకారణం సన్నిజ్ఝ సమేతి సమవేతీతి **సమయో,** సమవాయో. సమేతి సమాగచ్ఛతి మగ్గబ్రహ్మచరియమేత్థ తదాధారపుగ్గలేహీతి **సమయో,** ఖణో. సమేతి ఏత్థ, ఏతేనవ సంగచ్ఛతి సత్తో, సభావధమ్మో వా సహజాతాదీహి, ఉప్పాదాదీహి వాతి **సమయో,** కాలో. ధమ్మప్పవత్తిమత్తతాయ అత్థతో అభూతోపి హి కాలో ధమ్మప్పవత్తియా అధికరణం, కరణం వియ చ కప్పనామత్తసిద్ధేన రూపేన వోహారీయతీతి. సమం, సహ వా అవయవానం అయనం పవత్తి అవట్ఠానన్తి **సమయో,** సమూహో, యథా "సముదాయో"తి. అవయవసహావట్ఠానమేవ హి సమూహోతి. అవసేసపచ్చయానం సమాగమే ఏతి ఫలం ఏతస్మా ఉప్పజ్జతి పవత్తతి చాతి **సమయో,** హేతు యథా "సముదయో"తి. సమేతి సంయోజనభావతో సమ్బన్ధో ఏతి అత్తనో విసయే పవత్తతి, దళ్హగ్గహణభావతో వా సంయుత్తా అయన్తి పవత్తన్తి సత్తా యథాభినివేసం ఏతేనాతి **సమయో,** దిట్ఠి. దిట్ఠిసంయోజనేన హి సత్తా అతివియ బజ్ఝన్తీతి. సమితి సఙ్గతి సమోధానన్తి **సమయో,** పటిలాభో. సమస్స యానం, సమ్మా వా యానం అపగమోతి **సమయో,** పహానం. అభిముఖం ఞాణేన ఏతబ్బో అభిసమేతబ్బోతి అభిసమయో, ధమ్మానం అవిపరీతో సభావో. అభిముఖభావేన సమ్మా ఏతి గచ్ఛతి బుజ్ఝతీతి అభిసమయో, ధమ్మానం యథాభూతసభావావబోధో. ఏవం తస్మిం తస్మిం అత్థే సమయ-సద్దస్స పవత్తి వేదితబ్బా. సమయ-సద్దస్స అత్థుద్ధారే అభిసమయ-సద్దస్స ఉదాహరణం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **అస్సాతి** సమయ-సద్దస్స. **కాలో అత్థో** సమవాయాదీనం అత్థానం ఇధ అసమ్భవతో దేసదేసకపరిసానం వియ సుత్తస్స నిదానభావేన కాలస్స అపదిసితబ్బతో చ.

కస్మా పనేత్థ అనియామితవసేనేవ కాలో నిద్దిట్ఠో, న ఉతుసంవచ్ఛరాదివసేన నియమేత్వాతి ఆహ "**తత్థ కిఞ్చాపీ**"తిఆది. ఉతుసంవచ్ఛరాదివసేన నియమం అకత్వా సమయ-సద్దస్స వచనే అయమ్పి గుణో లద్ధో హోతీతి దస్సేన్తో "**యే వా ఇమే**"తిఆదిమాహ. సామఞ్ఞజోతనా హి విసేసే అవతిట్ఠతీతి. తత్థ **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారసమయో** దేవసికం ఝానసమాపత్తీహి వీతినామనకాలో, విసేసతో సత్తసత్తాహాని. **పకాసాతి** దససహస్సిలోకధాతుయా పకమ్పనఓభాసపాతుభావాదీహి పాకటా. యథావుత్తప్పభేదేసుయేవ సమయేసు ఏకదేసం పకారన్తరేహి సఙ్గహేత్వా దస్సేతుం "**యో చాయ**"న్తిఆదిమాహ. తథా హి ఞాణకిచ్చసమయో అత్తహితపటిపత్తిసమయో చ **అభిసమ్బోధిసమయో.** అరియతుణ్హీభావసమయో **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారసమయో.** కరుణాకిచ్చపరహితపటిపత్తిధమ్మికథాసమయో **దేసనాసమయేవ.**

కరణవచనేన నిద్దేసో కతో యథాతి సమ్బన్ధో. **తత్థాతి** అభిధమ్మవినయేసు. **తథాతి** భుమ్మకరణేహి. **అధికరణత్థ** ఆధారత్థో. భావో నామ కిరియా, కిరియాయ కిరియన్తరలక్ఖణం **భావేనభావలక్ఖణం.** తత్థ యథా కాలో సభావధమ్మపరిచ్ఛిన్నో సయం పరమత్థతో అవిజ్జమానోపి ఆధారభావేన పఞ్ఞాతో తఙ్ఖణప్పవత్తానం తతో పుబ్బే పరతో చ అభావతో "పుబ్బణ్హే జాతో, సాయన్హే గచ్ఛతీ"తి, చ ఆదీసు, సమూహో చ అవయవవినిముత్తో అవిజ్జమానోపి కప్పనామత్తసిద్ధో అవయవానం ఆధారభావేన పఞ్ఞాపీయతి "రుక్ఖే సాఖా, యవరాసియం సమ్భూతో"తిఆదీసు, ఏవం ఇధాపీతి దస్సేన్తో ఆహ "**అధికరణఞ్హి...పే.... ధమ్మాన**"న్తి. యస్మిం కాలే, ధమ్మపుఞ్జే వా కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, తస్మింయేవ కాలే, ధమ్మపుఞ్జే చ

ఫస్సాదయోపి హోన్తీతి అయమ్పి తత్థ అత్థో. యథా చ గావీసు దుయ్హమానాసు గతో, దుద్ధాసు ఆగతోతి దోహనకిరియాయ గమనకిరియా లక్ఖీయతి, ఏవం ఇధాపి "యస్మిం సమయే, తస్మిం సమయే"తి చ వుత్తే సతీతి అయమత్థో విఞ్ఞాయమానో ఏవ హోతి పదత్థస్స సత్తావిరహాభావతోతి సమయస్స సత్తాకిరియాయ చిత్తస్స ఉప్పాదకిరియా, ఫస్సాదీనం భవనకిరియా చ లక్ఖీయతి. **యస్మిం సమయే**తి యస్మిం నవమే ఖణే, యోనిసోమనసికారాదిహేతుమ్హి, పచ్చయసమవాయే వా సతి కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, తస్మింయేవ ఖణే, హేతుమ్హి, పచ్చయసమవాయే చ సతి ఫస్సాదయోపి హోన్తీతి ఉభయత్థ సమయ-సద్దే భుమ్మనిద్దేసో కతో లక్ఖణభూతభావయుత్తోతి దస్సేన్తో ఆహ "**ఖణ...పే.... లక్ఖీయతీ**"తి.

హేతుఅత్థో కరణత్థో చ సమ్భవతి "అన్నేన వసతి, అజ్ఝేనేన వసతి, ఫరసునా ఛిన్దతి, కుదాలేన ఖణతీ"తిఆదీసు వియ. వీతిక్కమఞ్హి సుత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతాపేత్వా ఓతిణ్ణవత్థుకం పుగ్గలం పటిపుచ్ఛిత్వా, విగరహిత్వా చ తం తం వత్థుం ఓతిణ్ణకాలం అనతిక్కమిత్వా తేనేవ కాలేన సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞపేన్తో భగవా విహరతి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిహేతుఞ్చ అపేక్ఖమానో తతియపారాజికాదీసు వియాతి.

అచ్చన్తమేవ ఆరమ్భతో పట్ఠాయ యావ దేసనానిట్ఠానం పరహితపటిపత్తిసఙ్ఖాతేన **కరుణావిహారేన. తదత్థజోతనత్థ**న్తి అచ్చన్తసంయోగత్థజోతనత్థం. **ఉపయోగవచననిద్దేసో కతో** యథా "మాసం అజ్ఝేతీ"తి.

పోరాణాతి అట్ఠకథాచరియా. **అభిలాపమత్తభేదో**తి వచనమత్తేన విసేసో. తేన సుత్తవినయేసు విభత్తిబ్యత్తయో కతోతి దస్సేతి.

సేట్ఠన్తి సేట్ఠవాచకం వచనం సేట్ఠన్తి వుత్తం సేట్ఠగుణసహచరణతో. తథా **ఉత్తమ**న్తి ఏత్థాపి. **గారవయుత్తో**తి గరుభావయుత్తో గరుగుణయోగతో, గరుకరణారహతాయ వా **గారవయుత్తో**.

వుత్తోయేవ న పన ఇధ వత్తబ్బో విసుద్ధిమగ్గస్స ఇమిస్సా అట్ఠకథాయ ఏకదేసభావతోతి అధిప్పాయో.

అపిచ భగే వని, వమీతి వా భగవా, భగే సీలాదిగుణే వని భజి సేవి, తే వా వినేయ్యసన్తానేసు "కథం ను ఖో ఉప్పజ్జేయ్యు"న్తి వని యాచి పత్థయీతి భగవా, భగం వా సిరిం, ఇస్సరియం, యసఞ్చ వమి ఖేళపిణ్డం వియ ఛడ్డయీతి భగవా. తథా హి భగవా హత్థగతం సిరిం, చతుద్దీపిస్సరియం, చక్కవత్తిసమ్పత్తిసన్నిస్సయఞ్చ సత్తరతనసముజ్జలం యసం అనపేక్ఖో పరిచ్చజీతి. అథ వా భాని నామ నక్ఖత్తాని, తేహి సమం గచ్ఛన్తి పవత్తన్తీతి భగా, సినేరుయుగన్ధరాదిగతా భాజనలోకసోభా. తే భగవా వమి తప్పటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానేన పజహాతీతి ఏవమ్పి భగే వమీతి భగవా.

"**ధమ్మసరీరం పచ్చక్ఖం కరోతీ**"తి "యో వో ఆనన్ద మయా ధమ్మో చ వినయో చ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థా"తి వచనతో ధమ్మస్స సత్థుభావపరియాయో విజ్జతీతి కత్వా వుత్తం.

వజిరసఙ్ఘాతసమానకాయో పరేహి అభేజ్జసరీరత్తా. న హి భగవతో రూపకాయే కేనచి అన్తరాయో సక్కా కాతున్తి. **దేసనాసమ్పత్తిం నిద్దిసతి** వక్ఖమానస్స సకలసుత్తస్స "ఏవ"న్తి నిద్దిసనతో. **సావకసమ్పత్తిం** నిద్దిసతి పటిసమ్భిదాప్పత్తేన పఞ్చసు ఠానేసు భగవతా ఏతదగ్గే ఠపితేన మయా మహాసావకేన సుతం, తఞ్చ ఖో మయావ సుతం, న అనుస్సవితం, న పరమ్పరాభతన్తి ఇమస్సత్థస్స దీపనతో. **కాలసమ్పత్తిం** నిద్దిసతి "భగవా"తి పదస్స సన్నిధానే పయుత్తస్స సమయ-సద్దస్స కాలస్స బుద్ధుప్పాదపటిమణ్డితభావదీపనతో. బుద్ధుప్పాదపరమా హి కాలసమ్పదా. తేనేతం వుచ్చతి –

“కప్పకసాయే కలియుగే, బుద్ధుప్పాదో అహో మహచ్ఛరియం;
హుతావహమజ్ఝే జాతం, సముదితమకరన్దమరవిన్ద”న్తి.

భగవాతి దేసకసమ్పత్తిం నిద్దిసతి గుణవిసిట్ఠసత్తుత్తమగారవాధివచనతో.

విజ్జన్తరికాయాతి విజ్జునిచ్ఛరణక్ఖణే. **అన్తరతోతి** హదయే. **అన్తరాతి** ఆరబ్భ నిప్ఫత్తీనం వేమజ్ఝే. **అన్తరికాయాతి** అన్తరాళే. ఏత్థ చ “తదన్తరం కో జానేయ్య, ఏతేసం అన్తరా కప్పా, గణనాతో అసఙ్ఖియా, అన్తరన్తరా కథం ఓపాతేతీ”తి చ ఆదీసు వియ కారణవేమజ్ఝేసు వత్తమానా అన్తరా-సద్దా ఏవ ఉదాహరితబ్బా సియుం, న పన చిత్తఖణవివరేసు వత్తమానా అన్తరన్తరికా-సద్దా. అన్తరా-సద్దస్స హి అయం అత్థుద్ధారోతి. అయం పనేత్థ అధిప్పాయో సియా – యేసు అత్థేసు అన్తరా-సద్దో వత్తతి, తేసు అన్తరసద్దోపి వత్తతీతి సమానత్థత్తా అన్తరా-సద్దత్థే వత్తమానో అన్తర-సద్దో ఉదాహటో, అన్తరా-సద్దో ఏవ వా “యస్సన్తరతో”తి ఏత్థ గాథాసుఖత్థం రస్సం కత్వా వుత్తోతి దట్ఠబ్బం. అన్తరా-సద్దో ఏవ పన ఇక-సద్దేన పదం వడ్ఢేత్వా “అన్తరికా”తి వుత్తోతి ఏవమేత్థ ఉదాహరణోదాహరితబ్బానం విరోధాభావో దట్ఠబ్బో. **అయోజియమానే ఉపయోగవచనం న పాపుణాతి** సామివచనస్స పసఙ్గే అన్తరా-సద్దయోగేన ఉపయోగవచనస్స ఇచ్ఛితత్తా. తేనేవాహ “**అన్తరాసద్దేన యుత్తత్తా ఉపయోగవచనం కత**”న్తి.

“నియతో సమ్బోధిపరాయణో, అట్ఠానమేతం భిక్ఖవే అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో సఞ్చిచ్చ పాణం జీవితా వోరోపేయ్య, “నేతం ఠానం విజ్జతీ” తిఆదివచనతో దిట్ఠిసీలానం నియతసభావత్తా సోతాపన్నాపి అఞ్ఞమఞ్ఞం దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతా, పగేవ సకదాగామిఆదయో. “తథారూపాయ దిట్ఠియా దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో విహరతి, తథారూపేసు సీలేసు సీలసామఞ్ఞగతో విహరతీ”తి వచనతో పుథుజ్జనానమ్పి దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతభావో లబ్భతియేవ.

సుప్పియోపి ఖోతి ఏత్థ **ఖో**-సద్దో అవధారణత్థో “అస్సోసి ఖో”తిఆదీసు వియ. తేన అద్ధానమగ్గపటిపన్నో అహోసియేవ, నాస్స మగ్గపటిపత్తియా కోచి అన్తరాయో అహోసీతి అయమత్థో దీపితో హోతి. **తత్రాతి** వా కాలస్స పటినిద్దేసో. సోపి హి “ఏకం సమయ”న్తి పుబ్బే అధికతో. యస్మిం సమయం భగవా అన్తరా రాజగహఞ్చ నాళన్దఞ్చ అద్ధానమగ్గపటిపన్నో, తస్మింయేవ సమయే సుప్పియోపి తం మగ్గం పటిపన్నో అవణ్ణం భాసతి, బ్రహ్మదత్తో చ వణ్ణం భాసతీతి. పరియాయతి పరివత్తతీతి **పరియాయో,** వారో. పరియాయేతి దేసేతబ్బమత్థం పటిపాదేతీతి **పరియాయో,** దేసనా. పరియాయతి అత్తనో ఫలం పరిగ్గహేత్వా పవత్తతీతి **పరియాయో,** కారణన్తి ఏవం పరియాయ-సద్దస్స వారాదీసు పవత్తి వేదితబ్బా. **కారణేనాతి** కారణపతిరూపకేన. తథా హి వక్ఖతి “అకారణమేవ కారణన్తి వత్వా”తి. కస్మా పనేత్థ “అవణ్ణం భాసతీ”తి, “వణ్ణం భాసతీ”తి చ వత్తమానకాలనిద్దేసో కతో, నను సఙ్గీతికాలతో సో అవణ్ణవణ్ణానం భాసితకాలో అతీతోతి? సచ్చమేతం, “అద్ధానమగ్గపటిపన్నో హోతీ”తి ఏత్థ హోతి-సద్దో వియ అతీతకాలత్థో భాసతి-సద్దో చ దట్ఠబ్బో. అథ వా యస్మిం కాలే తేహి అవణ్ణో వణ్ణో చ భాసీయతి, తం అపేక్ఖిత్వా ఏవం వుత్తం. ఏవఞ్చ కత్వా “తత్రాతి కాలస్స పటినిద్దేసో”తి ఇదఞ్చ వచనం సమత్థితం హోతి.

అకారణన్తి అయుత్తిం, అనుపపత్తిన్తి అత్థో. న హి అరసరూపతాదయో దోసా భగవతి సంవిజ్జన్తి, ధమ్మసఙ్ఘానఞ్చ దురక్ఖాతదుప్పటిపన్నతాదయోతి. **అకారణన్తి** వా యుత్తకారణరహితం, పటిఞ్ఞామత్తన్తి అధిప్పాయో . ఇమస్మిఞ్చ అత్థే **కారణన్తి వత్వాతి** కారణం వాతి వత్వాతి అత్థో. అరసరూపాదీనఞ్చేత్థ జాతివుడ్ఢేసు అభివాదనాదిసామీచికమ్మాకరణం **కారణం,** తథా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మాలమరియఞాణదస్సనాభావస్స సున్దరికామగుణాదినవబోధో, సంసారస్స ఆదికోటియా అపఞ్ఞాయనపటిఞ్ఞా, అబ్యాకతవత్థుబ్యాకరణన్తి ఏవమాదయో, తథా అసబ్బఞ్ఞుతాదీనం కమావబోధాదయో యథారహం నిద్ధారేతబ్బా. **తథా తథాతి** జాతివుడ్ఢానం అనభివాదనాదిఆకారేన.

అవణ్ణం భాసమానోతి అవణ్ణంభాసనహేతు. హేతుఅత్థో హి అయం మాన-సద్దో. **అనయబ్యసనం పాపుణిస్సతి** ఏకన్తమహాసావజ్జత్తా రతనత్తయోపవాదస్స. తేనేవాహ –

> "యో నిన్దియం పససంసతి,
> తం వా నిన్దతి యో పసంసియో;
> విచినాతి ముఖేన సో కలిం,
> కలినా తేన సుఖం న విన్దతీ"తి.

"అమ్హాకం ఆచరియో"తిఆదినా బ్రహ్మదత్తస్స సంవేగుప్పత్తిం, అత్తనో ఆచరియే కారుఞ్ఞప్పవత్తిఞ్చ దస్సేత్వా కిఞ్చాపి అన్తేవాసినా ఆచరియస్స అనుకూలేన భవితబ్బం, అయం పన పణ్డితజాతికత్తా న ఏదిసేసు తం అనువత్తతీతి, ఇదాని తస్స కమ్మస్సకతఞ్ఞాణప్పవత్తిం దస్సేన్తో **''ఆచరియే ఖో పనా''**తిఆదిమాహ. **వణ్ణం భాసితుం ఆరద్ధో** "అపినామాయం ఏత్తకేనాపి రతనత్తయావణ్ణతో ఓరమేయ్యా"తి. వణ్ణీయతీతి **వణ్ణో,** గుణో. వణ్ణనం గుణసఙ్కిత్తనన్తి **వణ్ణో,** పసంసా. **సంసిబ్బిత్వాతి** గన్థిత్వా, నిబన్ధిత్వాతి అత్థో. అతిత్థేన పక్ఖన్దో ధమ్మకథికోతి న వత్తబ్బో అపరిమాణగుణత్తా బుద్ధాదీనం , నిరవసేసానఞ్చ తేసం ఇధ పకాసనం పాళిసంవణ్ణనాయేవ సమ్పజ్జతీతి. **అనుస్సవాదీతి** ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన ఆకారపరివితక్కదిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియో సఙ్గణ్హాతి. **అత్తనో థామేన వణ్ణం అభాసి,** న పన బుద్ధాదీనం గుణానురూపన్తి అధిప్పాయో. అసఙ్ఖ్యేయ్యాపరిమితప్పభేదా హి బుద్ధాదీనం గుణా. వుత్తఞ్హేతం –

> "బుద్ధోపి బుద్ధస్స భణేయ్య వణ్ణం,
> కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో;
> ఖీయేథ కప్పో చిరదీఘమన్తరే,
> వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా"తి.

ఇధాపి వక్ఖతి "అప్పమత్తకం ఖో పనేత"న్తిఆది.

ఇతి హ తేతి ఏత్థ **ఇతీతి** వుత్తప్పకారపరామసనం. **హ**-కారో నిపాతమత్తన్తి ఆహ **''ఏవం తే''**తి.

ఇరియాపథానుబన్ధనేన అనుబన్ధా హోన్తి, న పన సమ్మాపటిపత్తిఅనుబన్ధనేనాతి అధిప్పాయో. **తస్మిం కాలేతి** యస్మిం సంవచ్ఛరే ఉతుమ్హి మాసే పక్ఖే వా భగవా తం అద్ధానమగ్గం పటిపన్నో, తస్మిం కాలే. తేనేవ హి కిరియావిచ్ఛేదదస్సనవసేన "రాజగహే పిణ్డాయ చరతీ"తి వత్తమానకాలనిద్దేసో కతో. **సోతి** ఏవం రాజగహే వసమానో భగవా. **తం దివసన్తి** యం దివసం అద్ధానమగ్గపటిపన్నో, తం దివసం. **తం అద్ధానం పటిపన్నో** నాళన్దాయం వేనేయ్యానం వివిధ హితసుఖనిప్ఫత్తిం ఆకఙ్ఖమానో ఇమిస్సా చ అట్ఠుప్పత్తియా తివిధసీలాలఙ్కతం నానావిధకుహనలపనాదిమిచ్ఛాజీవవిద్ధంసనం ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిజాలవినివేఠనం దససహస్సిలోకధాతుపకమ్పనం బ్రహ్మజాలసుత్తన్తం దేసేస్సామీతి. ఏత్తావతా "కస్మా పన భగవా తం అద్ధానం పటిపన్నో"తి చోదనా విసోధితా హోతి. "కస్మా చ సుప్పియో అనుబన్ధో"తి అయం పన చోదనా "భగవతో తం మగ్గం పటిపన్నభావం అజానన్తో"తి ఏతేన విసోధితా హోతి. న హి సో భగవన్తం దట్ఠుమేవ ఇచ్ఛతీతి. తేనేవాహ **''సచే పన జానేయ్య, నానుబన్ధేయ్యా''**తి.

నీలపీతలోహితోదాతమఞ్జిట్ఠపభస్సరవసేన "**ఛబ్బణ్ణరస్మియో.** "**సమన్తా అసీతిహత్థప్పమాణే**"తి తాసం రస్మీనం పకతియా పవత్తిట్ఠానవసేన వుత్తం. "**తస్మిం కిర సమయే**"తి చ తస్మిం అద్ధానగమనసమయే బుద్ధసిరియా అనిగూహితభావదస్సనత్థం వుత్తం. న హి తదా తస్సా నిగూహనే పక్కుసాతిఅభిగమనాదీసు వియ కిఞ్చిపి కారణం అత్థీతి. **రతనావేళం** రతనవటంసకం. **చీనపిట్ఠచుణ్ణం** సిన్ధనచుణ్ణం.

బ్యామప్పభాపరిక్ఖేపవిలాసినీ చ **అస్స** భగవతో **లక్ఖణమాలాతి** మహాపురిసలక్ఖణాని అఞ్ఞమఞ్ఞపటిబద్ధత్తా ఏవమాహ. ద్వత్తింసాయ చన్దమణ్డలానం మాలా కేనచి గన్థేత్వా ఠపితా యది సియాతి పరికప్పనవసేనాహ "**గన్థేత్వా ఠపితద్వత్తింసచన్దమాలాయా**"తి. సిరిం అభిభవన్తీ ఇవాతి సమ్బన్ధో. ఏస నయో **సూరియమాలాయాతిఆదీసుపి. మహాథేరాతి** మహాసావకే సన్ధాయాహ. ఏవం గచ్ఛన్తం భగవన్తం భిక్ఖూ చ దిస్వా అథ అత్తనో పరిసం అవలోకేసీతి సమ్బన్ధో. "**యస్మా పనేసా**"తిఆదినా "కస్మా చ సో రతనత్తయస్స అవణ్ణం భాసతీ"తి చోదనం విసోధేతి. **ఇతీతి** ఏవం, వుత్తప్పకారేనాతి అత్థో. **ఇమేహి ద్వీహీతి** లాభపరివారహానిం నిగమనవసేన దస్సేతి. భగవతో విరోధానునయాభావవీమంసనత్థం ఏతే అవణ్ణం వణ్ణఞ్చ భాసన్తీతి అపరే. "మారేన అన్వావిట్ఠా ఏవం కరోన్తీ"తి చ వదన్తి.

౨. అమ్బలట్ఠికాయ అవిదూరే భవత్తా ఉయ్యానం **అమ్బలట్ఠికా** యథా "వరుణానగరం, గోదాగామో"తి. కేచి పన "**అమ్బలట్ఠికాతి** యథావుత్తనయేనేవ ఏకగామో"తి వదన్తి . తేసం మతే **అమ్బలట్ఠికాయన్తి** సమీపత్థే భుమ్మవచనం. **రాజాగారకం** వేస్సవణమహారాజదేవాయతనన్తి ఏకే. **బహుపరిస్సయోతి** బహుపద్దవో. "**సద్ధిం అన్తేవాసినా బ్రహ్మదత్తేన మాణవేనా"తి వుత్తం** సీహళట్ఠకథాయం. తఞ్చ ఖో పాళి ఆరుళ్హవసేనేవ, న పన తదా సుప్పియస్స పరిసాయ అభావతో. కస్మా పనేత్థ బ్రహ్మదత్తోయేవ పాళి ఆరుళ్హో, న సుప్పియస్స పరిసాతి? పయోజనాభావతో. యథా చేతం, ఏవం అఞ్ఞమ్పి ఏదిసం పయోజనాభావతో సఙ్గీతికారేహి న సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం. కేచి పన "**వుత్తన్తి** పాళియం వుత్త"న్తి వదన్తి, తం న యుజ్జతి పాళిఆరుళ్హవసేన పాళియం వుత్తన్తి ఆపజ్జనతో. తస్మా యథావుత్తనయేనేవేత్థ అత్థో గహేతబ్బో. పరివారేత్వా నిసిన్నో హోతీతి సమ్బన్ధో.

౩. **కథాధమ్మోతి** కథాసభావో, **కథాధమ్మో** ఉపపరిక్ఖావిధీతి కేచి. నీయతీతి నయో, అత్థో. సద్దసత్థం అనుగతో నయో **సద్దనయో.** తత్థ హి అనభిణ్హవుత్తికే అచ్ఛరియ-సద్దో ఇచ్ఛితో. తేనేవాహ "**అన్ధస్స పబ్బతారోహణం వియా**"తి. **అచ్ఛరాయోగ్గన్తి అచ్ఛరియన్తి** నిరుత్తినయో , సో పన యస్మా పోరాణట్ఠకథాయం ఆగతో, తస్మా ఆహ "**అట్ఠకథానయోతి.** యావఞ్చిదం సుప్పటివిదితాతి సమ్బన్ధో, తస్స యత్తకం సుట్ఠు పటివిదితా, తం ఏత్తకన్తి న సక్కా అమ్హేహి పటివిజ్ఝితుం, అక్ఖాతుం వాతి అత్థో. తేనేవాహ "**తేన సుప్పటివిదితతాయ అప్పమేయ్యతం దస్సేతీ**"తి.

పకతత్థపటినిద్దేసో తం-సద్దోతి తస్స "భగవతా"తిఆదీహి పదేహి సమానాధికరణభావేన వుత్తస్స యేన అభిసమ్బుద్ధభావేన భగవా పకతో సుపాకటో చ హోతి, తం అభిసమ్బుద్ధభావం సద్ధిం ఆగమనపటిపదాయ అత్థభావేన దస్సేన్తో "**యో సో…పే… అభిసమ్బుద్ధో**"తి ఆహ. సతిపి ఞాణదస్సన-సద్దానం ఇధ పఞ్ఞావేవచనభావే తేన తేన విసేసేన నేసం సవిసయవిసేసప్పవత్తిదస్సనత్థం అసాధారణఞాణవిసేసవసేన విజ్జత్తయవసేన విజ్జాభిఞ్ఞానావరణవసేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమంసచక్ఖువసేన పటివేధదేసనాఞాణవసేన చ తదత్థం యోజేత్వా దస్సేన్తో "**తేసం తేస**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆసయానుసయం జానతా**ఆసయానుసయఞాణేన. **సబ్బఞేయ్యధమ్మం పస్సతా** సబ్బఞ్ఞుతానావరణఞాణేహి.

పుబ్బేనివాసాదీహీతి పుబ్బేనివాసాసవక్ఖయఞాణేహి. **పటివేధపఞ్ఞాయా**తి అరియమగ్గపఞ్ఞాయ. **అరీన**న్తి కిలేసారీనం, పఞ్చవిధమారానం వా, సాసనపచ్చత్థికానం వా అఞ్ఞతిత్థియానం, తేసం హననం పాటిహారియేహి అభిభవనం, అప్పటిభానతాకరణం, అజ్ఝుపేక్ఖనఞ్చ. కేసివినయసుత్తఞ్చేత్థ నిదస్సనం.

తథా ఠానాఠానాదీని **జానతా,** యథాకమ్మూపగే సత్తే **పస్సతా,** సవాసనానం ఆసవానం ఖీణత్తా **అరహతా,** అభిఞ్ఞేయ్యాదిభేదే ధమ్మే అభిఞ్ఞేయ్యాదితో అవిపరీతావబోధతో **సమ్మాసమ్బుద్ధేన** . అథ వా తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణతాయ **జానతా,** తిణ్ణమ్పి కమ్మానం ఞాణానుపరివత్తితో నిసమ్మకారితాయ **పస్సతా,** దవాదీనమ్పి అభావసాధికాయ పహానసమ్పదాయ **అరహతా,** ఛన్దాదీనం అహానిహేతుభూతాయ అపరిక్ఖయపటిభానసాధికాయ సబ్బఞ్ఞుతాయ **సమ్మాసమ్బుద్ధేనా**తి ఏవం దసబలట్ఠారసావేణికబుద్ధధమ్మేహిపి యోజనా వేదితబ్బా.

యదిపి హీనకల్యాణభేదేన దువిధావ అధిముత్తి పాళియం వుత్తా, పవత్తిఆకారవసేన పన అనేకభేదభిన్నాతి ఆహ "**నానాధిముత్తికతా**"తి. సా పన అధిముత్తి అజ్ఝాసయధాతు, తదపి తథా తథా దస్సనం ఖమనం రోచనఞ్చాతి ఆహ "**నానాజ్ఝాసయతా...పే.... రుచితా**"తి. **నానాధిముత్తికతఞాణేనా**తి చేత్థ సబ్బఞ్ఞుతఞాణం అధిప్పేతం, న దసబలఞాణన్తి ఆహ "**సబ్బఞ్ఞుతఞాణేనా**"తి. **ఇతి హ మేతి** ఏత్థ ఏవం-సద్దత్థో **ఇతి**-సద్దో, **హ**-కారో నిపాతమత్తం సరలోపో చ కతోతి దస్సేతుం వుత్తం "**ఏవం ఇమే**"తి.

౪. **అరహత్తమగ్గేన సముగ్ఘాతం కతం,** యతో "నత్థి అబ్యావటమనో"తి బుద్ధధమ్మేసు వుచ్చతి. **వీతినామేత్వా** ఫలసమాపత్తీహి. **నివాసేత్వా** విహారనివాసనపరివత్తనవసేన. "**కదాచి ఏకకో**"తిఆది తేసం తేసం వినేయ్యానం వినయనానుకూలం భగవతో ఉపసఙ్కమదస్సనం. పాదనిక్ఖేపసమయే భూమియా సమభావాపత్తి సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ నిస్సన్దఫలం, న ఇద్ధినిమ్మానం. "**ఠపితమత్తే దక్ఖిణపాదే**"తి బుద్ధానం సబ్బదక్ఖిణతాయ వుత్తం. **అరహత్తే** పతిట్ఠహన్తీతి సమ్బన్ధో.

దుల్లభా సమ్పత్తీతి సతిపి మనుస్సత్తపటిలాభే పతిరూపదేసవాసఇన్ద్రియావేకల్లసద్ధాపటిలాభాదయో గుణా దుల్లభాతి అత్థో. **చాతుమహారాజికభవన**న్తి చాతుమహారాజికదేవలోకే సుఞ్ఞవిమానాని గచ్ఛన్తీతి అత్థో. ఏస నయో **తావతింసభవనా**దీసుపి. **కాలయుత్త**న్తి ఇమిస్సా వేలాయ ఇమస్స ఏవం వత్తబ్బన్తి తంతంకాలానురూపం. **సమయయుత్త**న్తి తస్సేవ వేవచనం, అట్ఠుప్పత్తిఅనురూపం వా. అథ వా **సమయయుత్త**న్తి హేతూదాహరణసహితం. కాలేన సాపదేసఞ్హి భగవా ధమ్మం దేసేతి. **ఉతుం గణ్హాపేతి,** న పన మలం పక్ఖాలేతీతి అధిప్పాయో. న హి భగవతో కాయే రజోజల్లం ఉపలిమ్పతీతి.

కిలాసుభావో కిలమథో. సీహసేయ్యం కప్పేతి సరీరస్స కిలాసుభావమోచనత్థన్తి యోజేతబ్బం. "**బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేతీ**"తి ఇదం పచ్ఛిమయామే భగవతో బహులఆచిణ్ణవసేన వుత్తం. అప్పేకదా అవసిట్ఠబలఞాణేహి సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన చ భగవా తమత్థం సాధేతీతి. "ఇమే దిట్ఠిట్ఠానా"తిఆదిదేసనా **సీహనాదో.** తేసం "వేదనాపచ్చయా తణ్హా" తిఆదినా **పచ్చయాకారం సమోధానేత్వా.** "**సినేరుం ఉక్ఖిపన్తో వియ నభం పహరన్తో వియ చా**"తి ఇదం బ్రహ్మజాలదేసనాయ అనఞ్ఞసాధారణత్తా సుదుక్కరతాదస్సనత్థం వుత్తం. **ఏత**న్తి "యేన, తేనా"తి ఏతం పదద్వయం. **యేనా**తి వా హేతుమ్హి కరణవచనం, **యేన** కారణేన **సో** మణ్డలమాళో ఉపసఙ్కమితబ్బో, **తేన** కారణేన ఉపసఙ్కమీతి అత్థో, కారణం పన "ఇమే భిక్ఖూ"తిఆదినా అట్ఠకథాయం వుత్తంఏవ. **కట్ఠ**న్తి నిసీదనయోగ్యం దారుక్ఖన్ధం.

పురిమోతి "కతమాయ ను భవథా"తి ఏవం వుత్తో అత్థో. **కా చ పన వోతి** ఏత్థ **చ**-సద్దో బ్యతిరేకే. తేన యథాపుచ్ఛితాయ కథాయ వక్ఖమానం విప్పకతభావం జోతేతి. **పన**-సద్దో వచనాలఙ్కారో. యాయ హి కథాయ తే భిక్ఖూ సన్నిసిన్నా, సా ఏవ అన్తరాకథాభూతా విప్పకతా విసేసేన పున పుచ్ఛీయతీతి. **అఞ్ఞాతి** అన్తరాసద్దస్స అత్థమాహ. అఞ్ఞత్థే హి అయం అన్తరా-సద్దో "భూమన్తరం సమయన్తర"న్తిఆదీసు వియ. **అన్తరాతి** వా వేమజ్ఝేతి అత్థో. నను చ తేహి భిక్ఖూహి సా కథా యథాధిప్పాయం "ఇతి హ మే"తిఆదినా నిట్ఠపితా యేవాతి? న నిట్ఠాపితా భగవతో ఉపసఙ్కమనేన ఉపచ్ఛిన్నత్తా. యది హి భగవా తస్మిం ఖణే న ఉపసఙ్కమేయ్య భియ్యోపి తప్పటిబద్ధాయేవ కథా పవత్తేయ్యుం, భగవతో ఉపసఙ్కమనేన పన న పవత్తేసుం. తేనేవాహ **అయం ఖో...పే.... అనుప్పత్తో**''తి. కస్మా పనేత్థ ధమ్మవినయసఙ్గహే కరియమానే నిదానవచనం, నను భగవతో వచనమేవ సఙ్గహేతబ్బన్తి? వుచ్చతేదేసనాయ ఠితిఅసమ్మోససద్ధేయ్యభావసమ్పాదనత్థం. కాలదేసదేసకవత్థుధమ్మపటిగ్గాహకపటిబద్ధా హి దేసనా చిరట్ఠితికా హోతి, అసమ్మోసధమ్మా సద్ధేయ్యా చ. దేసకాలకత్తుసోతునిమిత్తేహి ఉపనిబన్ధో వియ వోహారవినిచ్ఛయో, తేనేవ చాయస్మతా మహాకస్సపేన "బ్రహ్మజాలం ఆవుసో ఆనన్ద కత్థ భాసిత"న్తిఆదినా దేసాదిపుచ్ఛాసు కతాసు తాసం విస్సజ్జనం కరోన్తేన ధమ్మభణ్డాగారికేన నిదానం భాసితన్తి తయిదమాహ "**కాల...పే.... నిదానం భాసిత**''న్తి.

అపిచ సత్థుసిద్ధియా నిదానవచనం. తథాగతస్స హి భగవతో పుబ్బరచనానుమానాగమతక్కాభావతో సమ్మాసమ్బుద్ధత్తసిద్ధి. సమ్మాసమ్బుద్ధభావేన హిస్స పుబ్బరచనాదీనం అభావో సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణచారతాయ, ఏకప్పమాణత్తా చ ఞేయ్యధమ్మేసు. తథా ఆచరియముట్ఠిధమ్మమచ్ఛరియసత్థుసావకానురోధాభావతో ఖీణాసవత్తసిద్ధి. ఖీణాసవతాయ హిస్స ఆచరియముట్ఠిఆదీనం అభావో, విసుద్ధా చ పరానుగ్గహప్పవత్తి. ఇతి దేసకదోసభూతానం దిట్ఠిచారిత్తసమ్పత్తిదూసకానం అవిజ్జాతణ్హానం అభావసూచకేహి, ఞాణప్పహానసమ్పదాభి బ్యఞ్జనకేహి చ సమ్బుద్ధవిసుద్ధభావేహి పురిమవేసారజ్జద్వయసిద్ధి, తతో ఏవ చ అన్తరాయికనియ్యానికధమ్మేసు సమ్మోహాభావసిద్ధితో పచ్ఛిమవేసారజ్జద్వయసిద్ధీతి భగవతో చతువేసారజ్జసమన్నాగమో , అత్తహితపరహితప్పటిపత్తి చ పకాసితా హోతి నిదానవచనేన సమ్పత్తపరిసాయ అజ్ఝాసయానురూపం ఠానుప్పత్తికప్పటిభానేన ధమ్మదేసనాదీపనతో, "జానతా పస్సతా"తిఆది వచనతో చ. తేన వుత్తం "సత్థుసిద్ధియా నిదానవచన"న్తి.

తథా సత్థుసిద్ధియా నిదానవచనం. ఞాణకరుణాపరిగ్గహితసబ్బకిరియస్స హి భగవతో నత్థి నిరత్థికా పవత్తి, అత్తహితత్థా వా, తస్మా పరేసంయేవ అత్థాయ పవత్తసబ్బకిరియస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సకలమ్పి కాయవచీమనోకమ్మం సత్థుభూతం, న కబ్బరచనాదిసాసనభూతం. తేన వుత్తం "సత్థుసిద్ధియా నిదానవచన"న్తి. అపిచ సత్థునో పమాణభూతతావిభావనేన సాసనస్స పమాణభావసిద్ధియా నిదానవచనం. "భగవతా"తి హి ఇమినా తథాగతస్స గుణవిసిట్ఠసత్తుత్తమాదిభావదీపనేన, "జానతా"తిఆదినా ఆసయానుసయఞాణాదిపయోగదీపనేన చ అయమత్థో సాధితో హోతి. ఇదమేత్థ నిదానవచనపయోజనస్స ముఖమత్తదస్సనం. కో హి సమత్థో బుద్ధానుబుద్ధేన ధమ్మభణ్డాగారికేన భాసితస్స నిదానస్స పయోజనాని నిరవసేసతో విభావేతున్తి.

నిదానవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. నిక్ఖిత్తస్సాతి దేసితస్స. దేసనాపి హి దేసేతబ్బస్స సీలాదిఅత్థస్స వినేయ్యసన్తానేసు నిక్ఖిపనతో "నిక్ఖేపో"తి వుచ్చతి. తత్థ యథా అనేకసతఅనేకసహస్సభేదానిపి సుత్తన్తాని సంకిలేసభాగియాదిసాసనపట్ఠాననయేన సోళసవిధతం నాతివత్తన్తి, ఏవం అత్తజ్ఝాసయాదిసుత్తనిక్ఖేపవసేన చతుబ్బిధభావన్తి ఆహా "**చత్తారో సుత్తనిక్ఖేపా**''తి. కామఞ్చేత్థ అత్తజ్ఝాసయస్స, అట్ఠుప్పత్తియా చ పరజ్ఝాసయపుచ్ఛాహి సద్ధిం సంసగ్గభేదో సమ్భవతి అజ్ఝాసయపుచ్ఛానుసన్ధిసబ్భావతో, అత్తజ్ఝాసయఅట్ఠుప్పత్తీనం పన

అఞ్ఞమఞ్ఞం సంసగ్గో నత్థీతి నయిధ నిరవసేసో విత్థారనయో సమ్భవతి, తస్మా “చత్తారో సుత్తనిక్ఖేపా”తి వుత్తం. అథ వా యదిపి అట్ఠుప్పత్తియా అజ్ఝాసయేన సియా సంసగ్గభేదో, తదన్తోగధత్తా పన సేసనిక్ఖేపానం మూలనిక్ఖేపవసేన చత్తారోవ దస్సితాతి దట్ఠబ్బం. సో పనాయం సుత్తనిక్ఖేపో సామఞ్ఞభావతో పఠమం విచారేతబ్బో, తస్మిం విచారితే యస్సా అట్ఠుప్పత్తియా ఇదం సుత్తం నిక్ఖిత్తం, తస్సా విభాగవసేన “మమం వా భిక్ఖవే”తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౫, ౬), “అప్పమత్తకం ఖో పనేత”న్తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౭), “అత్థి భిక్ఖవే”తిఆదినా (దీ. ని. ౧.౨౮) చ పవత్తానం సుత్తానం సుత్తపదేసానం వణ్ణనా వుచ్చమానా తంతంఅనుసన్ధిదస్సనసుఖతాయ సువిఞ్ఞేయ్యా హోతీతి ఆహ “**సుత్తనిక్ఖేపం విచారేత్వా వుచ్చమానా పాకటా హోతీ**”తి.

“**సుత్తనిక్ఖేపా**”తిఆదీసు నిక్ఖిపనం నిక్ఖేపో, సుత్తస్స నిక్ఖేపో సుత్తస్స కథనం **సుత్తనిక్ఖేపో,** సుత్తదేసనాతి అత్థో. నిక్ఖిపీయతీతి వా నిక్ఖేపో, సుత్తంయేవ నిక్ఖేపో **సుత్తనిక్ఖేపో.** అత్తనో అజ్ఝాసయో అత్తజ్ఝాసయో, సో అస్స అత్థి సుత్తదేసనాకారణభూతోతి **అత్తజ్ఝాసయో.** అత్తనో అజ్ఝాసయో ఏతస్సాతి వా **అత్తజ్ఝాసయో. పరజ్ఝాసయో**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. పుచ్ఛాయ వసో పుచ్ఛావసో, సో ఏతస్స అత్థీతి **పుచ్ఛావసికో.** అరణీయతో అత్థో, సుత్తదేసనాయ వత్థు. అత్థస్స ఉప్పత్తి అత్థుప్పత్తి, అత్థుప్పత్తియేవ అట్ఠుప్పత్తి, సా ఏతస్స అత్థీతి **అట్ఠుప్పత్తికో.** అథ వా నిక్ఖిపీయతి సుత్తం ఏతేనాతి **సుత్తనిక్ఖేపో,** అత్తజ్ఝాసయాది ఏవ. ఏతస్మిం పన అత్థవికప్పే అత్తనో అజ్ఝాసయో **అత్తజ్ఝాసయో,** పరేసం అజ్ఝాసయో **పరజ్ఝాసయో,** పుచ్ఛీయతీతి పుచ్ఛా, పుచ్ఛితబ్బో అత్థో. సోతబ్బవసప్పవత్తం ధమ్మప్పటిగ్గాహకానం వచనం పుచ్ఛావసికా, తదేవ నిక్ఖేపసద్దాపేక్ఖాయ పుల్లిఙ్గవసేన వుత్తం “**పుచ్ఛావసికో**”తి. తథా అట్ఠుప్పత్తియేవ “**అట్ఠుప్పత్తికో**”తి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఏత్థ చ పరేసం ఇన్ద్రియపరిపాకాదికారణనిరపేక్ఖతా అత్తజ్ఝాసయస్స విసుం నిక్ఖేపభావో యుత్తో. తేనేవాహ “**కేవలం అత్తనో అజ్ఝాసయేనేవ కథేతీ**”తి. పరజ్ఝాసయపుచ్ఛావసికానం పన పరేసం అజ్ఝాసయపుచ్ఛానం దేసనానిమిత్తభూతానం ఉప్పత్తియం పవత్తితానం కథం అట్ఠుప్పత్తియం అనవరోధో, పుచ్ఛావసికఅట్ఠుప్పత్తికానం వా పరజ్ఝాసయానురోధేన పవత్తితదేసనత్తా కథం పరజ్ఝాసయే అనవరోధోతి న చోదేతబ్బమేతం. పరేసఞ్హి అభినీహారపరిపుచ్ఛాదివినిముత్తస్సేవ సుత్తదేసనాకారణుప్పాదస్స అట్ఠుప్పత్తిభావేన గహితత్తా పరజ్ఝాసయపుచ్ఛావసికానం విసుం గహణం. తథా హి ధమ్మదాయాదసుత్తాదీనం (మ. ని. ౧.౨౯) ఆమిసుప్పాదాదిదేసనానిమిత్తం “అట్ఠుప్పత్తీ”తి వుచ్చతి. పరేసం పుచ్ఛం వినా అజ్ఝాసయమేవ నిమిత్తం కత్వా దేసితో పరజ్ఝాసయో, పుచ్ఛావసేన దేసితో పుచ్ఛావసికోతి పాకటో యమత్థోతి. **అత్తనో అజ్ఝాసయేనేవ కథేసి** ధమ్మతన్తిఠపనత్థన్తి దట్ఠబ్బం. **సమ్మప్పధానసుత్తన్తహారకో**తి అనుపుబ్బేన నిద్దిట్ఠానం సంయుత్తకే సమ్మప్పధానపటిసంయుత్తానం సుత్తానం ఆవళి, తథా **ఇద్ధిపాదహారకాది. విముత్తిపరిపాచనీయా ధమ్మా** సద్ధిన్ద్రియాదయో. **అభినీహార**న్తి పణిధానం.

వణ్ణావణ్ణేతి ఏత్థ “అచ్ఛరియం ఆవుసో”తిఆదినా భిక్ఖుసఙ్ఘేన వుత్తో వణ్ణోపి సఙ్గహితో, తం పన అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా “అత్థి భిక్ఖవే అఞ్ఞే చ ధమ్మా”తిఆదినా ఉపరి దేసనం ఆరభిస్సతీతి. “మమం వా భిక్ఖవే పరే వణ్ణం భాసేయ్యు”న్తి ఇమిస్సా దేసనాయ బ్రహ్మదత్తేన వుత్తవణ్ణో అట్ఠుప్పత్తీతి కత్వా వుత్తం “**అన్తేవాసీ వణ్ణం. ఇతి ఇమం వణ్ణావణ్ణం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా**”తి. **వా-సద్దో** ఉపమానసముచ్చయసంసయవవస్సగ్గపదపూరణవికప్పాదీసు బహూసు అత్థేసు దిస్సతి. తథా హేస “పణ్డితో వాపి తేన సో”తిఆదీసు (ధ. ప. ౬౩) ఉపమానే దిస్సతి, సదిసభావేతి అత్థో. “తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తీ”తిఆదీసు (సు. ని. ౨౧౩) సముచ్చయే, “కే వా ఇమే, కస్స వా”తిఆదీసు (పారా. ౨౯౬) సంసయే, “అయం వా ఇమేసం సమణబ్రాహ్మణానం సబ్బబాలో సబ్బమూళ్హో”తిఆదీసు వవస్సగ్గే, “న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీ”తిఆదీసు (సం. ని. ౨.౧౫౪) పదపూరణే, “యే హి కేచి భిక్ఖవే సమణా వా బ్రాహ్మణా వా”తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౧౭౦) వికప్పే, ఇధాయం వికప్పేయేవాతి దస్సేన్తో ఆహ “**వా-సద్దో**

వికప్పనత్థో''తి. **పర**-సద్దో అత్థేవ అఞ్ఞత్థే "అహఞ్చేవ ఖో పన ధమ్మం దేసేయ్యం, పరే చ మే న ఆజానేయ్యు"న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౬౪, ౬౭; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧; మ॰ ని॰ ౨.౨౩౩; సం॰ ని॰ ౧.౧౭౨; మహావ॰ ౪, ౮) అత్థి అధికే "ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణ"న్తిఆదీసు (పటి॰ మ॰ మాతికా ౬౮, ౧.౧౧౧) అత్థి పచ్ఛాభాగే "పరతో ఆగమిస్సతీ"తిఆదీసు. అత్థి పచ్చనీకభావే "ఉప్పన్నం పరప్పవాదం సహ ధమ్మేన సునిగ్గహితం నిగ్గహేత్వా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౧౬౮). ఇధాపి పచ్చనీకభావేతి దస్సేన్తో ఆహ **''పరేతి పటివిరుద్ధా''**తి.

ఈదిసేసుపీతి ఏత్థ **పి**-సద్దో సమ్భావనే, తేన రతనత్తయనిమిత్తమ్పి అకుసలచిత్తప్పవత్తి న కాతబ్బా, పగేవ వట్టామిసలోకామిసనిమిత్తన్తి దస్సేతి. సభావధమ్మతో అఞ్ఞస్స కత్తుఅభావజోతనత్థం ఆహనతీతి కత్తుఅత్థే ఆఘాతసద్దం దస్సేతి, తత్థ **ఆహనతీతి** హింసతి విబాధతి, ఉపతాపేతి చాతి అత్థో. ఆహనతి ఏతేన, ఆహననమత్తం వా **ఆఘాతోతి** కరణభావత్థాపి సమ్భవన్తియేవ. ఏవం అవయవభేదసేన ఆఘాత-సద్దస్స అత్థం వత్వా ఇదాని తత్థ పరియాయేనపి అత్థం దస్సేన్తో **''కోపస్సేతం అధివచన''**న్తి ఆహ. అయఞ్చ నయో **''అప్పచ్చయో అనభిరద్ధీ''**తిఆదీసుపి యథాసమ్భవం వత్తబ్బో. **అప్పతీతా హోన్తి తేనాతి** పాకటపరియాయేన అప్పచ్చయ-సద్దస్స అత్థదస్సనం, తంముఖేన పన న పచ్చేతి తేనాతి **అప్పచ్చయోతి** దట్ఠబ్బం. **అభిరాధయతీతి** సాధయతి. **ద్వీహీతి** ఆఘాతఅనభిరద్ధిపదేహి. **ఏకేనాతి** అప్పచ్చయపదేన. **సేసానన్తి** సఞ్ఞావిఞ్ఞాణక్ఖన్ధానం, సఞ్ఞావిఞ్ఞాణఅవసిట్ఠసఙ్ఖారక్ఖన్ధసఙ్ఖాతానం వా. **కరణన్తి** ఉప్పాదనం. ఆఘాతాదీనఞ్హి పవత్తియా పచ్చయసమవాయనం ఇధ "కరణ"న్తి వుత్తం, తం పన అత్థతో ఉప్పాదనమేవ. అనుప్పాదనఞ్హి సన్ధాయ భగవతా "న కరణీయా"తి వుత్తన్తి. **పటిక్ఖిత్తమేవ** ఏకుప్పాదేకవత్థుకేకారమ్మణేకనిరోధభావతో.

తత్థాతి తస్మిం మనోపదోసే. **తుమ్హన్తి** "తుమ్హాక"న్తి ఇమినా సమానత్థో ఏకో సద్దో "యథా అమ్హాక"న్తి ఇమినా సమానత్థో "అమ్హ"న్తి అయం సద్దో. యథాహ, "తస్మా హి అమ్హం దహరా న మియ్యరే"తి (జా॰ ౧.౯.౯౩, ౯౯). **''అన్తరాయో''**తి ఇదం మనోపదోసస్స అకరణీయతాయ కారణవచనం. యస్మా తుమ్హాకంయేవ చ భవేయ్య తేన కోపాదినా పఠమజ్ఝానాదీనం అన్తరాయో, తస్మా తే కోపాదిపరియాయేన వుత్తా ఆఘాతాదయో న కరణీయాతి అత్థో. తేన నాహం "సబ్బఞ్ఞూ"తి ఇస్సరభావేన తుమ్హే తతో నివారేమి, అథ ఖో ఇమినా నామ కారణేనాతి దస్సేతి. తం పన కారణవచనం యస్మా ఆదీనవవిభావనం హోతి, తస్మా ఆహ **''ఆదీనవం దస్సేన్తో''**తి. **''అపి ను తుమ్హే''**తిఆదినా మనోపదోసో న కాలన్తరభావినోయేవ హితసుఖస్స అన్తరాయకరో, అథ ఖో తఙ్ఖణప్పవత్తిరహస్సపి హితసుఖస్స అన్తరాయకరోతి మనోపదోసే ఆదీనవం దళ్హతరం కత్వా దస్సేతి. **యేసం కేసఞ్చి** "పరే"తిఆదీసు వియ న పటివిరుద్ధానంయేవాతి అత్థో. తేనేవాహ **''కుపితో''**తిఆది.

అన్ధతమన్తి అన్ధభావకరతమం. **యన్తి** యత్థ. భుమ్మత్థే హి ఏతం పచ్చత్తవచనం. యస్మిం కాలే కోధో సహతే నరం, అన్ధతమం తదా హోతీతి సమ్బన్ధో. **యన్తి** వా కారణవచనం, యస్మా కోధో ఉప్పజ్జమానో నరం అభిభవతి, తస్మా అన్ధతమం తదా హోతి, యదా కోధోతి అత్థో యంతంసద్దానం ఏకన్తసమ్బన్ధిభావతో. అథ వా **యన్తి** కిరియాయ పరామసనం. **కోధో సహతేతి** యదేతం కోధస్స సహనం అభిభవనం, ఏతం అన్ధకారతమభవనన్తి అత్థో. అథ వా యం నరం కోధో సహతే అభిభవతి, తస్స అన్ధతమం తదా హోతి, తతో చ కుద్ధో అత్థం న జానాతి, కుద్ధో ధమ్మం న పస్సతీతి. **అన్తరతోతి** అబ్భన్తరతో, చిత్తతో వా.

''ఇదఞ్చిదఞ్చ కారణ''న్తి ఇమినా సబ్బఞ్ఞూ ఏవ అమ్హాకం సత్థా అవిపరీతధమ్మదేసనత్తా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో ఏకన్తనియ్యానికత్తా, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో సంకిలేసరహితత్తాతి ఇమమత్థం దస్సేతి. **''ఇదఞ్చిదఞ్చ కారణ''**న్తి ఏతేన చ "న సబ్బఞ్ఞూ"తిఆదివచనం అభూతం అతచ్ఛన్తి నిబ్బేఠితం హోతి. **దుతియం పదన్తి** "అతచ్ఛ"న్తి పదం. **పఠమస్సాతి** "అభూత"న్తి

పదస్స. **చతుత్థఞ్చాతి** "న చ పనేతం అమ్హేసు సంవిజ్జతీ"తి పదం. **తతియస్సాతి** "నత్థి చేతం అమ్హేసూ"తి పదస్స. **అవణ్ణేయేవాతి** కారణపతిరూపకం వత్వా దోసపతిట్ఠాపనవసేన నిన్దనే ఏవ. **న సబ్బత్థాతి** కేవలం అక్కోసనఖుంసనవమ్భనాదీసు న ఏకన్తేన నిబ్బేఠనం కాతబ్బన్తి అత్థో. వుత్తమేవత్థం "**యది హీ**"తిఆదినా పాకటం కత్వా దస్సేతి.

౬. **ఆనన్దన్తి** పమోదన్తి **ఏతేన** ధమ్మేన తంసమఙ్గినో సత్తాతి ఆనన్ద-సద్దస్స కరణత్థతం దస్సేతి . సోభనం మనో అస్సాతి సుమనో, సోభనం వా మనో సుమనో, తస్స భావో సోమనస్సన్తి తదఙ్గధమ్మానమ్పి సమ్పయుత్తానం సోమనస్సభావో ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి రుళ్హీసద్దత్తా యథా "పఙ్కజ"న్తి దస్సేన్తో "**చేతసికసుఖస్సేతం అధివచన**"న్తి ఆహ. ఉబ్బిలయతీతి ఉబ్బిలం, భిన్దతి పురిమావత్థాయ విసేసం ఆపజ్జతీతి అత్థో. ఉబ్బిలమేవ ఉబ్బిలావితం, తస్స భావో **ఉబ్బిలావితత్తం.** యాయ ఉప్పన్నాయ కాయచిత్తం వాతపూరితభస్తా వియ ఉద్ధుమాయనాకారప్పత్తం హోతి, తస్సా గేహస్సితాయ ఓదగ్గియపీతియా ఏతం అధివచనం. తేనేవాహ "**ఉద్ధచ్చావహాయా**"తిఆది. ఇధాపి "కిఞ్చాపి తేసం భిక్ఖూనం ఉబ్బిలావితమేవ నత్థి, అథ ఖో ఆయతిం కులపుత్తానం ఏదిసేసుపి ఠానేసు అకుసలుప్పత్తిం పటిసేధేన్తో ధమ్మనేత్తిం ఠపేతీ"తి, "**ద్వీహి పదేహి సఙ్ఖారక్ఖన్ధో, ఏకేన వేదనాక్ఖన్ధో వుత్తో**"తి ఏత్థ "తేసం వసేన సేసానమ్పి సమ్పయుత్తధమ్మానం కరణం పటిక్ఖిత్తమేవా"తి చ అట్ఠకథాయం, "**పి-సద్దో** సమ్భావనే"తిఆదినా ఇధ చ వుత్తనయేన అత్థో యథాసమ్భవం వేదితబ్బో. "**తుమ్హంయేవస్స తేన అన్తరాయో**"తి ఏత్థాపి "అన్తరాయోతి ఇద"న్తిఆదినా హేట్ఠా అవణ్ణపక్ఖే వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో.

కస్మా పనేతన్తి చ వక్ఖమానంయేవ అత్థం మనసి కత్వా చోదేతి. ఆచరియో "**సచ్చం వణ్ణిత**"న్తి తమత్థం పటిజానిత్వా "**తం పన నేక్ఖమ్మనిస్సిత**"న్తిఆదినా పరిహరతి. తత్థ **ఏతన్తి** ఆనన్దాదీనం అకరణీయతావచనం. నను భగవతా వణ్ణితన్తి సమ్బన్ధో. **కసిణేనాతి** కసిణతాయ సకలభావేన. కేచి పన "**జమ్బుదీపస్సాతి** కరణే సామివచన"న్తి వదన్తి, తేసం మతేన కసిణజమ్బుదీప-సద్దానం సమానాధికరణభావో దట్ఠబ్బో. **తస్మాతి** యస్మా గేహస్సితపీతిసోమనస్సం ఝానాదీనం అన్తరాయకరం, తస్మా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా "సోమనస్సం పాహం దేవానం ఇన్ద దువిధేన వదామి సేవితబ్బమ్పి అసేవితబ్బమ్పీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౫౮). "**అయఞ్హి**"తిఆది యేన సమ్పయుత్తా పీతి అన్తరాయకరీ, తం దస్సనత్థం వుత్తం. తత్థ "ఇదఞ్హి లోభసహగతం పీతిసోమనస్స"న్తి వత్తబ్బం సియా, పీతిగ్గహణేన పన సోమనస్సమ్పి గహితమేవ హోతి సోమనస్సరహితాయ పీతియా అభావతోతి పీతియేవ గహితాతి దట్ఠబ్బం. అథ వా సేవితబ్బాసేవితబ్బవిభాగవచనతో సోమనస్సస్స పాకటో అన్తరాయకరభావో, న తథా పీతియాతి పీతియేవ లోభసహగతత్తేన విసేసేత్వా వుత్తా. "**లుద్ధో అత్థ**"న్తిఆదిగాథానం "కుద్ధో అత్థ"న్తిఆది గాథాసు వియ అత్థో దట్ఠబ్బో.

"మమం వా భిక్ఖవే పరే వణ్ణం భాసేయ్యుం, ధమ్మస్స వా వణ్ణం భాసేయ్యుం, సఙ్ఘస్స వా వణ్ణం భాసేయ్యుం, తత్ర చే తుమ్హే అస్సథ ఆనన్దినో సుమనా ఉబ్బిలావితా, అపి ను తుమ్హే పరేసం సుభాసితదుబ్భాసితం ఆజానేయ్యాథాతి. నో హేతం భన్తే"తి అయం **తతియవారో,** సో దేసనాకాలే నీహరిత్వా దేసేతబ్బపుగ్గలాభావతో దేసనాయ అనాగతోపి తదత్థసమ్భవతో అత్థతో ఆగతోయేవాతి దట్ఠబ్బో యథా తం కథావత్థుపకరణం విత్థారవసేనాతి అధిప్పాయో. "**అత్థతో ఆగతో యేవా**"తి ఏతేన సంవణ్ణనాకాలే తథా బుజ్ఝనకసత్తానం వసేన సో వారో ఆనేత్వా వత్తబ్బోతి దస్సేతి. "**యథేవ హీ**"తిఆదినా తమేవత్థసమ్భవం విభావేతి. **వుత్తనయేనాతి** "తత్ర తుమ్హేహీతి తస్మిం వణ్ణే తుమ్హేహీ"తిఆదినా, "దుతియం పదం పఠమస్స పదస్స, చతుత్థఞ్చ తతియస్స వేవచన"న్తిఆదినా చ వుత్తనయేన.

చూళసీలవణ్ణనా

౭. **నివత్తో** అమూలకత్తా విస్సజ్జేతబ్బతాభావతో. **అనువత్తతియేవ** విస్సజ్జేతబ్బతాయ అధికతభావతో. **అనుసన్ధిం దస్సేస్సతి** "అత్థి భిక్ఖవే"తిఆదినా. ఓరన్తి వా అపరభాగో "ఓరతో భోగం, ఓరం పార"న్తిఆదీసు వియ. అథ వా హేట్ఠాఅత్థో **ఓర**-సద్దో "ఓరం ఆగమనాయ యే పచ్చయా, తే ఓరమ్భాగియాని సంయోజనానీ"తిఆదీసు వియ. సీలఞ్హి సమాధిపఞ్ఞాయో అపేక్ఖిత్వా అపరభాగో, హేట్ఠాభూతఞ్చ హోతీతి. **సీలమత్తక**న్తి ఏత్థ **మత్త**-సద్దో అప్పకత్థో వా "భేసజ్జమత్తా"తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౪౪౭) వియ. విసేసనివత్తిఅత్థో వా "అవితక్కవిచారమత్తా ధమ్మా (ధ. స. తికమాతికా ౬), మనోమత్తా ధాతు మనోధాతూ"తి చ ఆదీసు వియ. "అప్పమత్తకం, ఓరమత్తక"న్తి పదద్వయేన సామఞ్ఞతో వుత్తోయేవ హి అత్థో సీలమత్తకన్తి విసేసవసేన వుత్తో. అథ వా సీలేనపి తదేకదేసస్సేవ సఙ్గహణత్థం అప్పకత్థవాచకో, విసేసనివత్తిఅత్థో ఏవ వా "సీలమత్తక"న్తి ఏత్థ **మత్త**-సద్దో వుత్తో. తథా హి ఇన్ద్రియసంవరపచ్చయసన్నిస్సితసీలాని ఇధ దేసనం అనారుళ్హాని. న హి తాని పాతిమోక్ఖఆజీవపారిసుద్ధిసీలాని వియ సబ్బపుథుజ్జనేసు పాకటానీతి. "**ఉస్సాహం కత్వా**"తి ఏతేన "**వదమానో**"తి ఏత్థ సత్తిఅత్థం మాన-సద్దం దస్సేతి.

అలఙ్కరణం విభూసనం **అలఙ్కారో**, కుణ్డలాదిపసాధనం వా. ఊనట్ఠానపూరణం **మణ్డనం. మణ్డనే**తి మణ్డనహేతు. అథ వా మణ్డతీతి మణ్డనో, మణ్డనజాతికో పురిసో. బహువచనత్థే చ ఇదం ఏకవచనం, మణ్డనసీలేసూతి అత్థో. **పరిపూరకారీ**తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా, తేన సకలమ్పి సీలథోమన సుత్తం దస్సేతి. **చన్దన**న్తి చన్దనసహచరణతో చన్దనగన్ధో, తథా **తగరాదీసుపి. సతఞ్చ గన్ధో**తి ఏత్థ గన్ధో వియాతి గన్ధోతి వుత్తో సీలనిబన్ధనో థుతిఘోసో. సీలఞ్హి కిత్తియా నిమిత్తం. యథాహ "సీలవతో సీలసమ్పన్నస్స కల్యాణో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతీ"తి (దీ. ని. ౨.౧౫౦; అ. ని. ౫.౨౧౩; మహావ. ౨౮౫). **పవాయతీ**తి పకాసతి. గన్ధావ **గన్ధజాతా.**

"అప్పకం బహుక"న్తి ఇదం పారాపారం వియ అఞ్ఞమఞ్ఞం ఉపనిధాయ వుచ్చతీతి ఆహ "**ఉపరిగుణే ఉపనిధాయా**"తి. **సీలఞ్హీ**తి ఏత్థ **హి**-సద్దో హేతుఅత్థో, తేన ఇదం దస్సేతి "యస్మా సీలం కిఞ్చాపి పతిట్ఠాభావేన సమాధిస్స బహుకారం, పభావాదిగుణవిసేసే పనస్స ఉపనిధాయ కలమ్పి న ఉపేతి, తథా సమాధి చ పఞ్ఞాయా"తి. తేనేవాహ "**తస్మా**"తిఆది. ఇదాని "కథ"న్తి పుచ్ఛిత్వా సమాధిస్స ఆనుభావం విత్థారతో విభావేతి. "**అభి...పే.... మూలే**"తి ఇదం యమకపాటిహారియస్స సుపాకటభావదస్సనత్థం, అఞ్ఞేహి బోధిమూలఞాతిసమాగమాదీసు కతపాటిహారియేహి విసేసనత్థఞ్చ వుత్తం. యమకపాటిహారియకరణత్థాయ హి భగవతో చిత్తే ఉప్పన్నే తదనుచ్ఛవికం ఠానం ఇచ్ఛితబ్బన్తి రతనమణ్డపాది సక్కస్స దేవరఞ్ఞో ఆణాయ విస్సకమ్మునా నిమ్మితన్తి వదన్తి, భగవతావ నిమ్మితన్తి అపరే. "యో కోచి ఏవరూపం పాటిహారియం కాతుం సమత్థో అత్థి చే, ఆగచ్ఛతూ"తి చోదనాసదిసత్తా వుత్తం "**అత్తాదానపరిదీపన**"న్తి. తత్థ **అత్తాదానం** అనుయోగో, తిత్థియానం తథా కాతుం అసమత్థత్తా, "కరిస్సామా"తి పుబ్బే ఉట్ఠితత్తా **తిత్థియపరిమద్దనం.**

ఉపరిమకాయతోతిఆది పటిసమ్భిదామగ్గే (పటి. మ. ౧.౧౧౬).

తత్థాయం పాళిసేసో –

> "హేట్ఠిమకాయతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతి, ఉపరిమకాయతో ఉదకధారా పవత్తతి. పురత్థిమకాయతో అగ్గి, పచ్ఛిమకాయతో ఉదకం. పచ్ఛిమకాయతో అగ్గి, పురత్థిమకాయతో ఉదకం. దక్ఖిణఅక్ఖితో అగ్గి, వామఅక్ఖితో ఉదకం. వామఅక్ఖితో అగ్గి, దక్ఖిణఅక్ఖితో ఉదకం. దక్ఖిణకణ్ణసోతతో అగ్గి, వామకణ్ణసోతతో ఉదకం. వామకణ్ణసోతతో అగ్గి, దక్ఖిణకణ్ణసోతతో ఉదకం. దక్ఖిణనాసికాసోతతో అగ్గి, వామనాసికాసోతతో ఉదకం. వామనాసికాసోతతో అగ్గి, దక్ఖిణనాసికాసోతతో ఉదకం. దక్ఖిణఅంసకూటతో అగ్గి, వామఅంసకూటతో ఉదకం. వామఅంసకూటతో అగ్గి,

దక్ఖిణఅంసకూటతో ఉదకం. దక్ఖిణహత్థతో అగ్గి, వామహత్థతో ఉదకం. వామహత్థతో అగ్గి, దక్ఖిణహత్థతో ఉదకం. దక్ఖిణపస్సతో అగ్గి, వామపస్సతో ఉదకం. వామపస్సతో అగ్గి, దక్ఖిణపస్సతో ఉదకం. దక్ఖిణపాదతో అగ్గి , వామపాదతో ఉదకం. వామపాదతో అగ్గి, దక్ఖిణపాదతో ఉదకం. అఙ్గులఙ్గులేహి అగ్గి, అఙ్గులన్తరికాహి ఉదకం . అఙ్గులన్తరికాహి అగ్గి, అఙ్గులఙ్గులేహి ఉదకం. ఏకేకలోమతో అగ్గి, ఏకేకలోమతో ఉదకం. లోమకూపతో లోమకూపతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతి, లోమకూపతో లోమకూపతో ఉదకధారా పవత్తతీ"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౬).

అట్ఠకథాయం పన "ఏకేకలోమకూపతో"తి ఆగతం.

''**ఛన్నం వణ్ణానన్తి ఆదినయప్పవత్త**''న్తి ఏత్థాపి నీలానం పీతకానం లోహితకానం ఓదాతానం మఞ్జిట్ఠానం పభస్సరానన్తి అయం పాళిసేసో. ''**సువణ్ణవణ్ణా రస్మియో**''తి ఇదం తాసం యేభుయ్యతాయ వుత్తం. **విత్థారేతబ్బ**న్తి ఏత్థాపి "సత్థా తిట్ఠతి, నిమ్మితో చఙ్కమతి వా నిసీదతి వా సేయ్యం వా కప్పేతీ"తిఆదినా చతూసు ఇరియాపథేసు ఏకేకమూలకా సత్థువసేన చత్తారో, నిమ్మితవసేన చత్తారోతి సబ్బేవ అట్ఠ వారే విత్థారేతబ్బం.

మధుపాయాసన్తి మధుసిత్తం పాయాసం. అత్తా మిత్తో మజ్ఝత్తో వేరీతి చతూసు సీమసమ్భేదవసేన **చతురఙ్గసమన్నాగతం మేత్తాకమ్మట్ఠానం.** "చతురఙ్గసమన్నాగత"న్తి ఇదం పన "వీరియాధిట్ఠాన"న్తి ఏతేనాపి యోజేతబ్బం. తత్థ "కామం తచో చ న్హారు చా"తిఆదిపాళి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౪; సం॰ ని॰ ౨.౨౨; అ॰ ని॰ ౨.౫; అ॰ ని॰ ౮.౧౩; మహాని॰ ౧౯౬) వసేన చతురఙ్గసమన్నాగతతా వేదితబ్బా. "కిచ్ఛం వతాయం లోకో ఆపన్నో"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౫౭; సం॰ ని॰ ౨.౪) జరామరణముఖేన **పచ్చయాకారే ఞాణం ఓతారేత్వా. ఆనాపానచతుత్థజ్ఝాన**న్తి ఏత్థాపి "సబ్బబుద్ధానం ఆచిణ్ణ"న్తి పదం విభత్తివిపరిణామం కత్వా యోజేతబ్బం. తమ్పి హి సబ్బబుద్ధానం ఆచిణ్ణమేవాతి వదన్తి. ఛత్తింసకోటిసతసహస్సముఖేన మహావజిరఞాణగబ్భం గణ్హాపేన్తో **విపస్సనం వడ్ఢేత్వా.** ద్వత్తింసదోణగణ్హనప్పమాణం కుణ్డం **కోలమ్బో.** దరిభాగో **కన్దరో.** చక్కవాళపాదేసు మహాసముద్దో **చక్కవాళమహాసముద్దో.**

''**దువే పుథుజ్జనా**''తిఆది పుథుజ్జనే లబ్భమానవిభాగదస్సనత్థం వుత్తం, న మూలపరియాయవణ్ణనాదీసు వియ పుథుజ్జనవిసేసనిద్ధారణత్థం. సబ్బోపి హి పుథుజ్జనో భగవతో ఉపరి గుణే విభావేతుం న సక్కోతి, తిట్ఠతు పుథుజ్జనో, సావకపచ్చేకబుద్ధానమ్పి అవిసయా బుద్ధగుణా. తథా హి వక్ఖతి "సోతాపన్నా"తిఆది (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౮). వాచుగ్గతకరణం **ఉగ్గహో.** అత్థపరిపుచ్ఛనం **పరిపుచ్ఛా.** అట్ఠకథావసేన అత్థస్స సవనం **సవనం.** బ్యఞ్జనత్థానం సునిక్ఖేపసుదస్సనేన ధమ్మస్స పరిహరణం **ధారణం.** ఏవం సుతధాతపరిచితానం మనసానుపేక్ఖనం **పచ్చవేక్ఖణం.** బహూనం నానప్పకారానం కిలేసానం సక్కాయదిట్ఠియా చ అవిహతత్తా తా జనేన్తి, తాహి వా జనితాతి **పుథుజ్జనా.** అవిఘాతమేవ వా **జన**-సద్దో వదతి. **పుథు సత్థారానం ముఖుల్లోకికాతి** ఏత్థ పుథూ జనా సత్థుపటిఞ్ఞా ఏతేసన్తి **పుథుజ్జనాతి** వచనత్థో. **పుథు...పే॰... అవుట్ఠితాతి** ఏత్థ జనేతబ్బా, జాయన్తి వా ఏత్థాతి జనా, గతియో. పుథూ జనా ఏతేసన్తి **పుథుజ్జనా.** ఇతో పరే జాయన్తి ఏతేహీతి జనా, అభిసఙ్ఖారాదయో. తే ఏతేసం పుథూ విజ్జన్తీతి **పుథుజ్జనా.** అభిసఙ్ఖరణాది అత్థో ఏవ వా **జన**-సద్దో దట్ఠబ్బో. కామరాగభవరాగదిట్ఠిఅవిజ్జా **ఓఘా.** రాగగ్గిఆదయో **సన్తాపా.** తేయేవ, సబ్బేపి వా కిలేసా **పరిళాహా. పుథు పఞ్చసు కామగుణేసు రత్తాతి** ఏత్థ జాయతీతి జనో, రాగో గేధోతి ఏవం ఆదికో. పుథు జనో ఏతేసన్తి **పుథుజ్జనా,** పుథూసు వా జనా జాతా రత్తాతి ఏవం రాగాదిఅత్థో ఏవ వా **జన**-సద్దో దట్ఠబ్బో. **పలిబుద్ధాతి** సమ్బుద్ధా, ఉపద్దుతా వా. ''**పుథూనం గణనపథమతీతాన**''న్తిఆదినా పుథూ జనా **పుథుజ్జనాతి** దస్సేతి.

యేహి గుణవిసేసేహి నిమిత్తభూతేహి భగవతి **తథాగత**-సద్దో పవత్తో, తందస్సనత్థం ‘‘**అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతో**’’తిఆదిమాహ. గుణనేమిత్తకానేవ హి భగవతో సబ్బాని నామాని. యథాహ –

> ‘‘అసఙ్ఖ్యేయ్యాని నామాని, సగుణేన మహేసినో;
>
> గుణేన నామముద్ధేయ్యం, అపి నామసహస్సతో’’తి. (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౧౩౧౩; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౫౩; పటి॰ మ॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౭౬);

తథా ఆగతోతి ఏత్థ ఆకారనియమనవసేన ఓపమ్మసమ్పటిపాదనత్థో **తథా**-సద్దో. సామఞ్ఞజోతనాయ విసేసావట్ఠానతో పటిపదాగమనత్థో **ఆగత**-సద్దో, న ఞాణగమనత్థో ‘‘తథలక్ఖణం ఆగతో’’తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౭; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౨; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౪.౭౮; అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౧౭౦; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౧౮; పటి॰ మ॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౩౭; థేరగా॰ అట్ఠ॰ ౧.౩; ఇతివు॰ అట్ఠ॰ ౩౮; మహాని॰ అట్ఠ॰ ౧౪) వియ, నాపి కాయగమనాదిఅత్థో ‘‘ఆగతో ఖో మహాసమణో, మాగధానం గిరిబ్బజ’’న్తిఆదీసు (మహావ॰ ౬౨) వియ. తత్థ యదాకారనియమనవసేన ఓపమ్మసమ్పటిపాదనత్థో తథా-సద్దో, తం కరుణాపధానత్తా మహాకరుణాముఖేన పురిమబుద్ధానం ఆగమనపటిపదం ఉదాహరణవసేన సామఞ్ఞతో దస్సేన్తో యంతంసద్దానం ఏకన్తసమ్బన్ధభావతో ‘‘**యథా సబ్బలోక...పే॰... ఆగతా**’’తి ఆహ. తం పన పటిపదం మహాపదానసుత్తాదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౪) సమ్బహులనిద్దేసేన సుపాకటానం ఆసన్నానఞ్చ విపస్సీఆదీనం ఛన్నం సమ్మాసమ్బుద్ధానం వసేన నిదస్సేన్తో ‘‘**యథా విపస్సీ భగవా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **యేన అభినీహారేనాతి** మనుస్సత్తలిఙ్గసమ్పత్తిహేతుసత్థారదస్సనపబ్బజ్జాఅభిఞ్ఞాదిగుణసమ్పత్తిఅధికారఛన్దానం వసేన అట్ఠఙ్గసమన్నాగతేన కాయప్పణిధానమహాపణిధానేన . సబ్బేసఞ్హి బుద్ధానం కాయప్పణిధానం ఇమినావ అభినీహారేన సమిజ్ఝతీతి. ఏవం మహాభినీహారవసేన ‘‘తథాగతో’’తి పదస్స అత్థం దస్సేత్వా ఇదాని పారమీపూరణవసేన దస్సేతుం ‘‘**యథా విపస్సీ భగవా...పే॰... కస్సపో భగవా దానపారమిం పూరేత్వా**’’తిఆదిమాహ.

ఏత్థ చ సుత్తన్తికానం మహాబోధియానపటిపదాయ కోసల్లజననత్థం పారమీసు అయం విత్థారకథా – కా పనేతా పారమియో? కేనట్ఠేన పారమియో? కతివిధా చేతా? కో తాసం కమో? కాని లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానాని? కో పచ్చయో? కో సంకిలేసో? కిం వోదానం? కో పటిపక్ఖో? కా పటిపత్తి? కో విభాగో? కో సఙ్గహో? కో సమ్పాదనూపాయో? కిత్తకేన కాలేన సమ్పాదనం? కో ఆనిసంసో? కిం చేతాసం ఫలన్తి?

తత్రిదం విస్సజ్జనం – **కా పనేతా పారమియోతి**. తణ్హామానాదీహి అనుపహతా కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితా దానాదయో గుణా పారమియో.

కేనట్ఠేన పారమియోతి దానసీలాదిగుణవిసేసయోగేన సత్తుత్తమతాయ పరమా మహాసత్తా బోధిసత్తా, తేసం భావో, కమ్మం వా పారమీ, దానాదికిరియా. అథ వా పరతీతి పరమో, దానాదిగుణానం పూరకో పాలకో చ బోధిసత్తో. పరమస్స అయం, పరమస్స వా భావో, కమ్మం వా పారమీ, దానాదికిరియావ. అథ వా పరం సత్తం అత్తని మవతి బన్ధతి గుణవిసేసయోగేన, పరం వా అధికతరం మజ్జతి సుజ్ఝతి సంకిలేసమలతో, పరం వా సేట్ఠం నిబ్బానం విసేసేన మయతి గచ్ఛతి, పరం వా లోకం పమాణభూతేన ఞాణవిసేసేన ఇధలోకం వియ మునాతి పరిచ్ఛిన్దతి, పరం వా అతివియ సీలాదిగుణగణం అత్తనో సన్తానే మినోతి పక్ఖిపతి, పరం వా అత్తభూతతో ధమ్మకాయతో అఞ్ఞం, పటిపక్ఖం వా తదనత్థకరం కిలేసచోరగణం మినాతి హింసతీతి పరమో, మహాసత్తో. ‘‘పరమస్స అయ’’న్తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. పారే వా నిబ్బానే మజ్జతి సుజ్ఝతి సత్తే చ సోధేతి, తత్థ వా

సత్తే మవతి బన్ధతి యోజేతి, తం వా మయతి గచ్ఛతి గమేతి చ, మునాతి వా తం యాథావతో, తత్థ వా సత్తే మినోతి పక్ఖిపతి, కిలేసారిం వా సత్తానం తత్థ మినాతి హింసతీతి పారమీ, మహాపురిసో. తస్స భావో, కమ్మం వా పారమితా, దానాదికిరియావ. ఇమినా నయేన పారమీనం సద్దత్థో వేదితబ్బో.

కతివిధాతి సఙ్ఖేపతో దసవిధా, తా పన **పాళియం** సరూపతో ఆగతాయేవ. యథాహ –

"విచినన్తో తదా దక్ఖిం, పఠమం దానపారమి"న్తిఆది (బు॰ వం॰ ౧౧౬).

యథా చాహ –

"కతి ను ఖో భన్తే బుద్ధకారకా ధమ్మా? దస ఖో సారిపుత్త బుద్ధకారకా ధమ్మా. కతమే దస? దానం ఖో సారిపుత్త బుద్ధకారకో ధమ్మో, సీలం నేక్ఖమ్మం పఞ్ఞా వీరియం ఖన్తి సచ్చమధిట్ఠానం మేత్తా ఉపేక్ఖా బుద్ధకారకో ధమ్మో, ఇమే ఖో సారిపుత్త దస బుద్ధకారకా ధమ్మాతి. ఇదమవోచ భగవా, ఇదం వత్వాన సుగతో అథాపరం ఏతదవోచ సత్థా –

'దానం సీలఞ్చ నేక్ఖమ్మం, పఞ్ఞా వీరియేన పఞ్చమం;
ఖన్తి సచ్చం అధిట్ఠానం, మేత్తుపేక్ఖాతి తే దసా'తి".

కేచి పన "ఛబ్బిధా"తి వదన్తి, తం ఏతాసం సఙ్గహవసేన వుత్తం. సో పన సఙ్గహో పరతో ఆవిభవిస్సతి.

కో తాసం కమోతి ఏత్థ **కమో** నామ దేసనాక్కమో, సో చ పఠమసమాదానహేతుకో, సమాదానం పవిచయహేతుకం, ఇతి యథా ఆదిమ్హి పవిచితా సమాదిన్నా చ, తథా దేసితా. తత్థ చ దానం సీలస్స బహూపకారం సుకరఞ్చాతి తం ఆదిమ్హి వుత్తం. దానం సీలపరిగ్గహితం మహప్ఫలం హోతి మహానిసంసన్తి దానానన్తరం సీలం వుత్తం. సీలం నేక్ఖమ్మపరిగ్గహితం, నేక్ఖమ్మం పఞ్ఞాపరిగ్గహితం, పఞ్ఞా వీరియపరిగ్గహితా, వీరియం ఖన్తిపరిగ్గహితం, ఖన్తి సచ్చపరిగ్గహితా, సచ్చం అధిట్ఠానపరిగ్గహితం, అధిట్ఠానం మేత్తాపరిగ్గహితం, మేత్తా ఉపేక్ఖాపరిగ్గహితా మహప్ఫలా హోతి మహానిసంసాతి మేత్తానన్తరం ఉపేక్ఖా వుత్తా. ఉపేక్ఖా పన కరుణాపరిగ్గహితా, కరుణా చ ఉపేక్ఖాపరిగ్గహితాతి వేదితబ్బా. కథం పన మహాకారుణికా బోధిసత్తా సత్తేసు ఉపేక్ఖకా హోన్తీతి? ఉపేక్ఖితబ్బయుత్తేసు కఞ్చి కాలం ఉపేక్ఖకా హోన్తి, న పన సబ్బత్థ, సబ్బదా చాతి కేచి. అపరే పన న సత్తేసు ఉపేక్ఖకా, సత్తకతేసు పన విప్పకారేసు ఉపేక్ఖకా హోన్తీతి.

అపరో నయో – పచురజనేసుపి పవత్తియా సబ్బసత్తసాధారణత్తా, అప్పఫలత్తా, సుకరత్తా చ ఆదిమ్హి **దానం** వుత్తం. సీలేనదాయకపటిగ్గాహకసుద్ధితో, పరానుగ్గహం వత్వా పరపీళానివత్తివచనతో, కిరియధమ్మం వత్వా అకిరియధమ్మవచనతో, భోగసమ్పత్తిహేతుం వత్వా భవసమ్పత్తిహేతువచనతో చ దానస్స అనన్తరం **సీలం** వుత్తం. నేక్ఖమ్మేన సీలసమ్పత్తిసిద్ధితో, కాయవచీసుచరితం వత్వా మనోసుచరితవచనతో, విసుద్ధసీలస్స సుఖేనేవ ఝానసమిజ్ఝనతో, కమ్మాపరాధప్పహానేన పయోగసుద్ధిం వత్వా కిలేసాపరాధప్పహానేన ఆసయసుద్ధివచనతో, వీతిక్కమప్పహానేన చిత్తస్స పరియుట్ఠానప్పహానవచనతో చ సీలస్స అనన్తరం **నేక్ఖమ్మం** వుత్తం. పఞ్ఞాయ నేక్ఖమ్మస్స సిద్ధిపరిసుద్ధితో, ఝానాభావే పఞ్ఞాభావవచనతో. సమాధిపదట్ఠానా హి పఞ్ఞా, పఞ్ఞాపచ్చుపట్ఠానో చ సమాధి. సమథనిమిత్తం వత్వా ఉపేక్ఖానిమిత్తవచనతో, పరహితజ్ఝానేన పరహితకరణూపాయకోసల్లవచనతో చ నేక్ఖమ్మస్స అనన్తరం **పఞ్ఞా** వుత్తా. వీరియారమ్భేన పఞ్ఞాకిచ్చసిద్ధితో, సత్తసుఞ్ఞతాధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తిం వత్వా సత్తహితాయ ఆరమ్భస్స అచ్ఛరియతావచనతో, ఉపేక్ఖానిమిత్తం వత్వా

పగ్గహనిమిత్తవచనతో, నిసమ్మకారితం వత్వా ఉట్ఠానవచనతో చ. నిసమ్మకారినో హి ఉట్ఠానం ఫలవిసేసమావహతీతి పఞ్ఞాయ అనన్తరం **వీరియం** వుత్తం.

వీరియేన తితిక్ఖాసిద్ధితో. వీరియవా హి ఆరద్ధవీరియత్తా సత్తసఙ్ఖారేహి ఉపనీతం దుక్ఖం అభిభుయ్య విహరతి వీరియస్స తితిక్ఖాలఙ్కారభావతో. వీరియవతో హి తితిక్ఖా సోభతి. పగ్గహనిమిత్తం వత్వా సమథనిమిత్తవచనతో, అచ్చారమ్భేన ఉద్ధచ్చదోసప్పహానవచనతో. ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తియా హి ఉద్ధచ్చదోసో పహీయతి. వీరియవతో సాతచ్చకరణవచనతో. ఖన్తిబహులో హి అనుద్ధతో సాతచ్చకారీ హోతి. అప్పమాదవతో పరహితకిరియారమ్భే పచ్చుపకారతణ్హాభావవచనతో. యాథావతో ధమ్మనిజ్ఝానే హి సతి తణ్హా న హోతి. పరహితారమ్భే పరమేపి పరకతదుక్ఖసహనభావవచనతో చ వీరియస్స అనన్తరం **ఖన్తి** వుత్తా . సచ్చేన ఖన్తియా చిరాధిట్ఠానతో, అపకారినో అపకారఖన్తిం వత్వా తదుపకారకరణే అవిసంవాదవచనతో, ఖన్తియా అపవాదవాచావికమ్పనేన భూతవాదితాయ అవిజహనవచనతో, సత్తసుఞ్ఞతాధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తిం వత్వా తదుపబ్రూహితఞాణసచ్చవచనతో చ ఖన్తియా అనన్తరం **సచ్చం** వుత్తం. అధిట్ఠానేన సచ్చసిద్ధితో. అచలాధిట్ఠానస్స హి విరతి సిజ్ఝతి. అవిసంవాదితం వత్వా తత్థ అచలభావవచనతో. సచ్చసన్ధో హి దానాదీసు పటిఞ్ఞానురూపం నిచ్చలోవ పవత్తతి. ఞాణసచ్చం వత్వా సమ్భారేసు పవత్తినిట్ఠాపనవచనతో. యథాభూతఞాణవా హి బోధిసమ్భారేసు అధితిట్ఠతి, తే చ నిట్ఠాపేతి పటిపక్ఖేహి అకమ్పియభావతోతి సచ్చస్స అనన్తరం **అధిట్ఠానం** వుత్తం. మేత్తాయ పరహితకరణసమాదానాధిట్ఠానసిద్ధితో, అధిట్ఠానం వత్వా హితూపసంహారవచనతో. బోధిసమ్భారే హి అధితిట్ఠమానో మేత్తావిహారీ హోతి. అచలాధిట్ఠానస్స సమాదానావికోపనతో, సమాదానసమ్భవతో చ అధిట్ఠానస్స అనన్తరం **మేత్తా** వుత్తా. ఉపేక్ఖాయ మేత్తావిసుద్ధితో, సత్తేసు హితూపసంహారం వత్వా తదపరాధేసు ఉదాసీనతావచనతో, మేత్తాభావనం వత్వా తన్నిస్సన్దభావనావచనతో, "హితకామసత్తేపి ఉపేక్ఖకో"తి అచ్ఛరియగుణభావవచనతో చ మేత్తాయ అనన్తరం **ఉపేక్ఖా** వుత్తాతి ఏవమేతాసం కమో వేదితబ్బో.

కాని లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానానీతి? ఏత్థ అవిసేసేన తావ సబ్బాపి పారమియో పరానుగ్గహలక్ఖణా, పరేసం ఉపకారకరణరసా, అవికమ్పనరసా వా, హితేసితాపచ్చుపట్ఠానా, బుద్ధత్తపచ్చుపట్ఠానా వా, మహాకరుణాపదట్ఠానా, కరుణూపాయకోసల్లపదట్ఠానా వా.

విసేసేన పన యస్మా కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితా అత్తుపకరణపరిచ్చాగచేతనా **దానపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితం కాయవచీసుచరితం అత్థతో అకత్తబ్బవిరతి, కత్తబ్బకరణచేతనాదయో చ **సీలపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితో ఆదీనవదస్సనపుబ్బఙ్గమో కామభవేహి నిక్ఖమనచిత్తుప్పాదో **నేక్ఖమ్మపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితో ధమ్మానం సామఞ్ఞవిసేసలక్ఖణావబోధో **పఞ్ఞాపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితో కాయచిత్తేహి పరహితారమ్భో **వీరియపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితం సత్తసఙ్ఖారాపరాధసహనం అదోసప్పధానో తదాకారప్పవత్తో చిత్తుప్పాదో **ఖన్తిపారమితా** . కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితం విరతిచేతనాదిభేదం అవిసంవాదనం **సచ్చపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితం అచలసమాదానాధిట్ఠానం తదాకారప్పవత్తో చిత్తుప్పాదో **అధిట్ఠానపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితో లోకస్స హితూపసంహారో అత్థతో అబ్యాపాదో **మేత్తాపారమితా.** కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితా అనునయపటిఘవిద్ధంసినీ ఇట్ఠానిట్ఠేసు సత్తసఙ్ఖారేసు సమప్పవత్తి **ఉపేక్ఖాపారమితా.**

తస్మా పరిచ్చాగలక్ఖణం **దానం,** దేయ్యధమ్మే లోభవిద్ధంసనరసం, అనాసత్తిపచ్చుపట్ఠానం, భవవిభవసమ్పత్తిపచ్చుపట్ఠానం వా, పరిచ్చజితబ్బవత్థుపదట్ఠానం. సీలనలక్ఖణం **సీలం,** సమాధానలక్ఖణం, పతిట్ఠానలక్ఖణఞ్చాతి వుత్తం హోతి. దుస్సీల్యవిద్ధంసనరసం, అనవజ్జరసం వా, సోచేయ్యపచ్చుపట్ఠానం, హిరోత్తప్పపదట్ఠానం.

కామతో భవతో చ నిక్ఖమనలక్ఖణం **నేక్ఖమ్మం,** తదాదీనవవిభావనరసం , తతో ఏవ విముఖభావపచ్చుపట్ఠానం, సంవేగపదట్ఠానం . యథాసభావపటివేధలక్ఖణా **పఞ్ఞా,** అక్ఖలితపటివేధలక్ఖణా వా కుసలిస్సాసఖిత్తఉసుపటివేధో వియ, విసయోభాసనరసా పదీపో వియ, అసమ్మోహపచ్చుపట్ఠానా అరఞ్ఞగతసుదేసకో వియ, సమాధిపదట్ఠానా, చతుసచ్చపదట్ఠానా వా. ఉస్సాహలక్ఖణం **వీరియం,** ఉపత్థమ్భనరసం, అసంసీదనపచ్చుపట్ఠానం, వీరియారమ్భవత్థు (అ॰ ని॰ ౮.౮౦) పదట్ఠానం, సంవేగపదట్ఠానం వా. ఖమనలక్ఖణా **ఖన్తి,** ఇట్ఠానిట్ఠసహనరసా, అధివాసనపచ్చుపట్ఠానా, అవిరోధపచ్చుపట్ఠానా వా, యథాభూతదస్సనపదట్ఠానా. అవిసంవాదనలక్ఖణం **సచ్చం,** యాథావవిభావనరసం [యథాసభావవిభావనరసం (చరియా॰ అట్ఠ॰ పకిణ్ణకకథాయ)], సాధుతాపచ్చుపట్ఠానం, సోరచ్చపదట్ఠానం. బోధిసమ్భారేసు అధిట్ఠానలక్ఖణం **అధిట్ఠానం,** తేసం పటిపక్ఖాభిభవనరసం, తత్థ అచలతాపచ్చుపట్ఠానం, బోధిసమ్భారపదట్ఠానం. హితాకారప్పవత్తిలక్ఖణా **మేత్తా,** హితూపసంహారరసా, ఆఘాతవినయనరసా వా, సోమ్మభావపచ్చుపట్ఠానా, సత్తానం మనాపభావదస్సనపదట్ఠానా. మజ్ఝత్తాకారప్పవత్తిలక్ఖణా **ఉపేక్ఖా,** సమభావదస్సనరసా, పటిఘానునయవూపసమపచ్చుపట్ఠానా, కమ్మస్సకతాపచ్చవేక్ఖణపదట్ఠానా. ఏత్థ చ కరుణూపాయకోసల్లపరిగ్గహితతా దానాదీనం పరిచ్చాగాదిలక్ఖణస్స విసేసనభావేన వత్తబ్బా, యతో తాని పారమీసఙ్ఖ్యం లభన్తీతి.

కో పచ్చయోతి అభినీహారో పచ్చయో. యో హి అయం “మనుస్సత్తం లిఙ్గసమ్పత్తీ”తిఆది (బు॰ వం॰ ౨.౫౯) అట్ఠధమ్మసమోధానసమ్పాదితో “తిణ్ణో తారేయ్యం, ముత్తో మోచేయ్యం, బుద్ధో బోధేయ్యం, సుద్ధో సోధేయ్యం, దన్తో దమేయ్యం, సన్తో సమేయ్యం, అస్సత్థో అస్సాసేయ్యం, పరినిబ్బుతో పరినిబ్బాపేయ్య”న్తిఆదినా (చరియా॰ అట్ఠ॰ పకిణ్ణకకథాయ) పవత్తో అభినీహారో, సో అవిసేసేన సబ్బపారమీనం పచ్చయో. తప్పవత్తియా హి ఉద్ధం పారమీనం పవిచయుపట్ఠానసమాదానాధిట్ఠాననిప్ఫత్తియో మహాపురిసానం సమ్భవన్తి.

యథా చ అభినీహారో, ఏవం మహాకరుణా, ఉపాయకోసల్లఞ్చ. తత్థ **ఉపాయకోసల్లం** నామ దానాదీనం బోధిసమ్భారభావస్స నిమిత్తభూతా పఞ్ఞా, యాహి కరుణూపాయకోసల్లతాహి మహాపురిసానం అత్తసుఖనిరపేక్ఖతా, నిరన్తరం పరహితకరణపసుతతా, సుదుక్కరేహిపి మహాబోధిసత్తచరితేహి విసాదాభావో, పసాదసమ్బుద్ధిదస్సనసవనానుస్సరణావత్థాసుపి సత్తానం హితసుఖపటిలాభహేతుభావో చ సమ్పజ్జతి. తథా హి పఞ్ఞాయ బుద్ధభావసిద్ధి, కరుణాయ బుద్ధకమ్మసిద్ధి. పఞ్ఞాయ సయం తరతి, కరుణాయ పరే తారేతి. పఞ్ఞాయ పరదుక్ఖం పరిజానాతి, కరుణాయ పరదుక్ఖపటికారం ఆరభతి. పఞ్ఞాయ చ దుక్ఖే నిబ్బిన్దతి, కరుణాయ దుక్ఖం సమ్పటిచ్ఛతి. తథా పఞ్ఞాయ పరినిబ్బానాభిముఖో హోతి, కరుణాయ తం న పాపుణాతి. తథా కరుణాయ సంసారాభిముఖో హోతి , పఞ్ఞాయ తత్ర నాభిరమతి. పఞ్ఞాయ చ సబ్బత్థ విరజ్జతి, కరుణానుగతత్తా న చ న సబ్బేసం అనుగ్గహాయ పవత్తో, కరుణాయ సబ్బేపి అనుకమ్పతి, పఞ్ఞానుగతత్తా న చ న సబ్బత్థ విరత్తచిత్తో. పఞ్ఞాయ చ అహంకారమమంకారాభావో, కరుణాయ ఆలసియదీనతాభావో. తథా పఞ్ఞాకరుణాహి యథాక్కమం అత్తపరనాథతా, ధీరవీరభావో, అనత్తన్తపఅపరన్తపతా, అత్తహితపరహితనిప్ఫత్తి, నిబ్భయాభింసనకభావో, ధమ్మాధిపతిలోకాధిపతితా, కతఞ్ఞుపుబ్బకారిభావో, మోహతణ్హావిగమో, విజ్జాచరణసిద్ధి, బలవేసారజ్జనిప్ఫత్తీతి సబ్బస్సాపి పారమితాఫలస్స విసేసేన ఉపాయభావతో పఞ్ఞాకరుణా పారమీనం పచ్చయో. ఇదఞ్చ ద్వయం పారమీనం వియ పణిధానస్సాపి పచ్చయో.

తథా ఉస్సాహఉమ్మఙ్గఅవత్థానహితచరియా చ పారమీనం పచ్చయోతి వేదితబ్బా, యా బుద్ధభావస్స ఉప్పత్తిట్ఠానతాయ ‘‘**బుద్ధభూమియో**’’తి పవుచ్చన్తి. యథాహ –

“కతి పన భన్తే బుద్ధభూమియో? చతస్సో ఖో సారిపుత్త బుద్ధభూమియో. కతమా చతస్సో? ఉస్సాహో చ హోతి వీరియం, ఉమఙ్గో చ హోతి పఞ్ఞాభావనా, అవత్థానఞ్చ హోతి అధిట్ఠానం, మేత్తాభావనా చ హోతి హితచరియా. ఇమా ఖో సారిపుత్త చతస్సో బుద్ధభూమియో”తి (సు. ని. అట్ఠ. ౧.ఖగ్గవిసాణసుత్తవణ్ణనాయమ్పి).

తథా నేక్ఖమ్మపవివేకఅలోభాదోసామోహనిస్సరణప్పభేదా ఛ అజ్ఝాసయా. వుత్తఞ్హేతం –

“నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా కామే దోసదస్సావినో, పవివేక...పే.... సఙ్గణికాయ, అలోభ...పే.... లోభే, అదోస...పే.... దోసే, అమోహ...పే.... మోహే, నిస్సరణజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా సబ్బభవేసు దోసదస్సావినో”తి (విసుద్ధి. అట్ఠ. ౧.౪౯ వాక్యఖన్ధేపి).

తస్మా ఏతే బోధిసత్తానం ఛ అజ్ఝాసయా దానాదీనం పచ్చయాతి వేదితబ్బా. న హి లోభాదీసు ఆదీనవదస్సనేన, అలోభాదిఅధికభావేన చ వినా దానాదిపారమియో సమ్భవన్తి. అలోభాదీనఞ్హి అధికభావేన పరిచ్చాగాదినిన్నచిత్తతా అలోభజ్ఝాసయాదితాతి. యథా చేతే, ఏవం దానజ్ఝాసయతాదయోపి. యథాహ –

“కతి పన భన్తే బోధాయ చరన్తానం బోధిసత్తానం అజ్ఝాసయా? దస ఖో సారిపుత్త బోధాయ చరన్తానం బోధిసత్తానం అజ్ఝాసయా. కతమే దస? దానజ్ఝాసయా సారిపుత్త బోధిసత్తా మచ్ఛేరే దోసదస్సావినో, సీల...పే.... ఉపేక్ఖజ్ఝాసయా సారిపుత్త బోధిసత్తా సుఖదుక్ఖేసు దోసదస్సావినో”తి.

ఏతేసు హి మచ్ఛేరఅసంవరకామవిచికిచ్ఛాకోసజ్జఅక్ఖన్తివిసంవాదఅనధిట్ఠానబ్యాపాద- సుఖదుక్ఖసఙ్ఖాతేసు ఆదీనవదస్సనపుబ్బఙ్గమా దానాదినిన్నచిత్తతాసఙ్ఖాతా దానజ్ఝాసయతాదయో దానాదిపారమీనం నిబ్బత్తియా కారణన్తి . తథా అపరిచ్చాగపరిచ్చాగాదీసు యథాక్కమం ఆదీనవానిసంసపచ్చవేక్ఖణా దానాదిపారమీనం పచ్చయో.

తత్థాయం పచ్చవేక్ఖణావిధి – ఖేత్తవత్థుహిరఞ్ఞసువణ్ణగోమహింసదాసిదాసపుత్తదారాదిపరిగ్గహబ్యాసత్తచిత్తానం సత్తానం ఖేత్తాదీనం వత్థుకామభావేన బహుపత్థనీయభావతో, రాజచోరాదిసాధారణభావతో, వివాదాధిట్ఠానతో, సపత్తకరణతో, నిస్సారతో, పటిలాభపరిపాలనేసు పరవిహేఠనహేతుతో, వినాసనిమిత్తఞ్చ సోకాదిఅనేకవిహితబ్యసనావహతో, తదాసత్తినిదానఞ్చ మచ్ఛేరమలపరియుట్ఠితచిత్తానం అపాయూపపత్తిసమ్భవతోతి ఏవం వివిధవిపులానత్థావహా ఏతే అత్థా నామ, తేసం పరిచ్చాగోయేవేకో సోత్థిభావోతి పరిచ్చాగే అప్పమాదో కరణీయో.

అపిచ “యాచకో యాచమానో అత్తనో గుయ్హస్స ఆచిక్ఖనతో మయ్హం విస్సాసికో”తి చ “పహాయ గమనీయం అత్తనో సన్తకం గహేత్వా పరలోకం యాహీతి మయ్హం ఉపదేసకో”తి చ “ఆదిత్తే వియ అగారే మరణగ్గినా ఆదిత్తే లోకే తతో మయ్హం సన్తకస్స అపవాహకసహాయో”తి చ “అపవాహితస్స చస్స నిజ్ఝాయనిక్ఖేపట్ఠానభూతో”తి చ “దానసఙ్ఖాతే కల్యాణకమ్మస్మిం సహాయభావతో, సబ్బసమ్పత్తీనం అగ్గభూతాయ పరమదుల్లభాయ బుద్ధభూమియా సమ్పత్తిహేతుభావతో చ పరమో కల్యాణమిత్తో”తి చ పచ్చవేక్ఖితబ్బం.

తథా “ఉళారే కమ్మని అనేనాహం సమ్భావితో, తస్మా సా సమ్భావనా అవితథా కాతబ్బా”తి చ “ఏకన్తభేదితాయ జీవితస్స అయాచితేనపి మయా దాతబ్బం, పగేవ యాచితేనా”తి చ “ఉళారజ్ఝాసయేహి గవేసిత్వాపి దాతబ్బో, సయమేవాగతో మమ పుఞ్ఞేనా”తి చ “యాచకస్స దానాపదేసేన మయ్హమేవాయమనుగ్గహో”తి చ “అహం వియ అయం సబ్బోపి లోకో మయా

అనుగ్గహేతబ్బో”తి చ “అసతి యాచకే కథం మయ్హం దానపారమీ పూరేయ్యా”తి చ “యాచకానమేవత్థాయ మయా సబ్బో పరిగ్గహేతబ్బో”తి చ “అయాచిత్వా మమ సన్తకం యాచకా సయమేవ కదా గణ్హేయ్యు”న్తి చ “కథమహం యాచకానం పియో చస్సం మనాపో”తి చ “కథం వా తే మయ్హం పియా చస్సు మనాపా”తి చ “కథం వాహం దదమానో, దత్వాపి చ అత్తమనో అస్సం పముదితో పీతిసోమనస్సజాతో”తి చ “కథం వా మే యాచకా భవేయ్యుం, ఉళారో చ దానజ్ఝాసయో”తి చ “కథం వాహమయాచితోయేవ యాచకానం హదయమఞ్ఞాయ దదేయ్య”న్తి చ “సతి ధనే యాచకే చ అపరిచ్చాగో మహతీ మయ్హం వఞ్చనా”తి చ “కథం వాహం అత్తనో అఙ్గాని జీవితం వాపి యాచకానం పరిచ్చజేయ్య”న్తి చ పచ్చవేక్ఖితబ్బం.

అపిచ “అత్థో నామాయం నిరపేక్ఖం దాయకం అనుగచ్ఛతి యథా తం నిరపేక్ఖం ఖేపకం కిటకో”తి అత్థే నిరపేక్ఖతాయ చిత్తం ఉప్పాదేతబ్బం. యాచమానో పన యది పియపుగ్గలో హోతి, “పియో మం యాచతీ”తి సోమనస్సం ఉప్పాదేతబ్బం. అథ ఉదాసీనపుగ్గలో హోతి, “అయం మం యాచమానో అద్ధా ఇమినా పరిచ్చాగేన మిత్తో హోతీ”తి సోమనస్సం ఉప్పాదేతబ్బం. దదన్తోపి హి యాచకానం పియో హోతీతి. అథ పన వేరీపుగ్గలో యాచతి, “పచ్చత్థికో మం యాచతి, అయం మం యాచమానో అద్ధా ఇమినా పరిచ్చాగేన వేరీపి పియో మిత్తో హోతీ”తి విసేసతో సోమనస్సం ఉప్పాదేతబ్బం. ఏవం పియపుగ్గలే వియ మజ్ఝత్తవేరీపుగ్గలేసుపి మేత్తాపుబ్బఙ్గమం కరుణం ఉపట్ఠపేత్వావ దాతబ్బం.

సచే పనస్స చిరకాలపరిభావితత్తా లోభస్స దేయ్యధమ్మవిసయా లోభధమ్మా ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేన బోధిసత్తపటిఞ్ఞేన ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖితబ్బం “నను తయా సప్పురిస సమ్బోధాయ అభినీహారం కరోన్తేన సబ్బసత్తానం ఉపకారత్థాయ అయం కాయో నిస్సట్ఠో, తప్పరిచ్చాగమయఞ్చ పుఞ్ఞం, తత్థ నామ తే బాహిరేపి వత్థుస్మిం అతిసఙ్గప్పవత్తి హత్థిసినానసదిసీ హోతి, తస్మా తయా న కత్థచి సఙ్గో ఉప్పాదేతబ్బో. సేయ్యథాపి నామ మహతో భేసజ్జరుక్ఖస్స తిట్ఠతో మూలం మూలత్థికా హరన్తి, పపటికం, తచం, ఖన్ధం, విటపం, సారం, సాఖం, పలాసం, పుప్ఫం, ఫలం ఫలత్థికా హరన్తి, న తస్స రుక్ఖస్స ‘మయ్హం సన్తకం ఏతే హరన్తీ’తి వితక్కసముదాచారో హోతి, ఏవమేవ సబ్బలోకహితాయ ఉస్సుక్కమాపజ్జన్తేన మయా మహాదుక్ఖే అకతఞ్ఞుకే నిచ్చాసుచిమ్హి కాయే పరేసం ఉపకారాయ వినియుజ్జమానే అణుమత్తోపి మిచ్ఛావితక్కో న ఉప్పాదేతబ్బో, కో వా ఏత్థ విసేసో అజ్ఝత్తికబాహిరేసు మహాభూతేసు ఏకన్తభేదనవికిరణవిద్ధంసనధమ్మేసు, కేవలం పన సమ్మోహవిజమ్భితమేతం, యదిదం ‘ఏతం మమ, ఏసోహమస్మి, ఏసో మే అత్తా’తి అభినివేసో. తస్మా బాహిరేసు వియ అజ్ఝత్తికేసుపి కరచరణనయనాదీసు , మంసాదీసు చ అనపేక్ఖేన హుత్వా ‘తంతదత్థికా హరన్తూ’తి నిస్సట్ఠచిత్తేన భవితబ్బ”న్తి. ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతో చస్స బోధాయ పహితత్తస్స కాయజీవితేసు నిరపేక్ఖస్స అప్పకసిరేనేవ కాయవచీమనోకమ్మాని సువిసుద్ధాని హోన్తి. సో విసుద్ధకాయవచీమనోకమ్మన్తో విసుద్ధాజీవో ఞాయపటిపత్తియం ఠితో, ఆయాపాయుపాయకోసల్లసమన్నాగమేన భియ్యోసో మత్తాయ దేయ్యధమ్మపరిచ్చాగేన, అభయదానసద్ధమ్మదానేహి చ సబ్బసత్తే అనుగ్గణ్హితుం సమత్థో హోతీతి. అయం తావ **దానపారమియం** పచ్చవేక్ఖణానయో.

సీలపారమియం పన ఏవం పచ్చవేక్ఖితబ్బం – ఇదఞ్హి సీలం నామ గఙ్గోదకాదీహి విసోధేతుం అసక్కుణేయ్యస్స దోసమలస్స విక్ఖాలనజలం, హరిచన్దనాదీహి వినేతుం అసక్కుణేయ్యరాగాదిపరిళాహవినయనం, హారమకుటకుణ్డలాదీహి పచురజనాలఙ్కారేహి అసాధారణో సాధూనం అలఙ్కారవిసేసో, సబ్బదిసావాయనతో అకిత్తిమో, సబ్బకాలానురూపో చ సురభిగన్ధో, ఖత్తియమహాసాలాదీహి దేవతాహి చ వన్దనీయాదిభావావహనతో పరమో వసీకరణమన్తో, చాతుమహారాజికాది దేవలోకారోహనసోపానపన్తి, ఝానాభిఞ్ఞానం అధిగముపాయో, నిబ్బానమహానగరస్స సమ్పాపకమగ్గో, సావకబోధిపచ్చేకబోధిసమ్మాసమ్బోధీనం పతిట్ఠానభూమి, యం యం వా పనిచ్ఛితం పత్థితం, తస్స తస్స సమిజ్ఝనూపాయభావతో చిన్తామణికప్పరుక్ఖాదికే చ అతిసేతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా “ఇజ్ఝతి భిక్ఖవే సీలవతో చేతోపణిధి

విసుద్ధత్తా”తి (అం. ని. ౮.౩౫). అపరమ్పి వుత్తం “ఆకఙ్ఖేయ్య చే భిక్ఖవే భిక్ఖు సబ్రహ్మచారీనం పియో చ అస్సం మనాపో చ గరు చ భావనీయో చాతి, సీలేస్వేవస్స పరిపూరకారీ”తిఆది (మ. ని. ౧.౬౧), తథా “అవిప్పటిసారత్థాని ఖో ఆనన్ద కుసలాని సీలానీ”తి (అం. ని. ౧౦.౧; ౧౧.౧), “పఞ్చిమే గహపతయో ఆనిసంసా సీలవతో సీలసమ్పదాయా”తి (దీ. ని. ౨.౧౫౦; ఉదా. ౭౬; మహావ. ౧౮౫) సుత్తానఞ్చ వసేన సీలస్స గుణా పచ్చవేక్ఖితబ్బా, తథా అగ్గిక్ఖన్ధోపమసుత్తాదీనం (అం. ని. ౭.౭౨) వసేన సీలవిరహే ఆదీనవా.

పీతిసోమనస్సనిమిత్తతో, అత్తానువాదపరానువాదదణ్డదుగ్గతిభయాభావతో, విఞ్ఞూహి పాసంసభావతో, అవిప్పటిసారహేతుతో, సోత్థిట్ఠానతో , అభిజనసాపతేయ్యాధిపతేయ్యాయురూపట్ఠానబన్ధుమిత్తసమ్పత్తీనం అతిసయనతో చ సీలం పచ్చవేక్ఖితబ్బం. సీలవతో హి అత్తనో సీలసమ్పదాహేతు మహన్తం పీతిసోమనస్సం ఉప్పజ్జతి “కతం వత మయా కుసలం, కతం కల్యాణం, కతం భీరుత్తాణ”న్తి. తథా సీలవతో అత్తా న ఉపవదతి, న పరే విఞ్ఞూ, దణ్డదుగ్గతిభయానం సమ్భవోయేవ నత్థి, “సీలవా పురిసపుగ్గలో కల్యాణధమ్మో”తి విఞ్ఞూనం పాసంసో హోతి. తథా సీలవతో య్వాయం “కతం వత మయా పాపం, కతం లుద్దం, కతం కిబ్బిస”న్తి దుస్సీలస్స విప్పటిసారో ఉప్పజ్జతి, సో న హోతి. సీలఞ్చ నామేతం అప్పమాదాధిట్ఠానతో, భోగబ్యసనాదిపరిహారముఖేన మహతో అత్థస్స సాధనతో, మఙ్గలభావతో చ పరమం సోత్థిట్ఠానం, నిహీనజచ్చోపి సీలవా ఖత్తియమహాసాలాదీనం పూజనీయో హోతీతి కులసమ్పత్తిం అతిసేతి సీలసమ్పదా, “తం కిం మఞ్ఞసి మహారాజ, ఇధ తే అస్స పురిసో దాసో కమ్మకరో”తిఆది (దీ. ని. ౧.౧౮౩) వచనఞ్చేత్థ సాధకం. చోరాదీహి అసాధారణతో, పరలోకానుగమనతో, మహప్ఫలభావతో, సమథాదిగుణాధిట్ఠానతో చ బాహిరధనం అతిసేతి సీలం, పరమస్స చిత్తిస్సరియస్స అధిట్ఠానభావతో ఖత్తియాదీనం ఇస్సరియం అతిసేతి సీలం. సీలనిమిత్తఞ్హి తంతంసత్తనికాయేసు సత్తానం ఇస్సరియం వస్ససతదీఘప్పమాణతో జీవితతో ఏకాహమ్పి సీలవతో జీవితస్స విసిట్ఠతావచనతో, సతి చ జీవితే సిక్ఖానిక్ఖేపస్స మరణతావచనతో సీలం జీవితతో విసిట్ఠతరం. వేరీనమ్పి మనుఞ్ఞభావావహనతో, జరారోగవిపత్తీహి అనభిభవనీయతో చ రూపసమ్పత్తిం అతిసేతి సీలం. పాసాదహమ్మియాదిట్ఠానవిసేసే, రాజయువరాజసేనాపతిఆదిట్ఠానవిసేసే చ అతిసేతి సీలం సుఖవిసేసాధిట్ఠానభావతో . సభావసినిద్ధే సన్తికావచరేపి బన్ధుజనే మిత్తజనే చ అతిసేతి ఏకన్తహితసమ్పాదనతో, పరలోకానుగమనతో చ. “న తం మాతా పితా కయిరా”తిఆది (ధ. ప. ౪౩) వచనఞ్చేత్థ సాధకం. తథా హత్థిఅస్సరథాదిభేదేహి, మన్తాగదసోత్థానప్పయోగేహి చ దురారక్ఖం అత్తానం ఆరక్ఖభావేన సీలమేవ విసిట్ఠతరం అత్తాధీనతో, అపరాధీనతో, మహావిసయతో చ. తేనేవాహ “ధమ్మో హవే రక్ఖతి ధమ్మచారి”న్తిఆది (జా. ౧.౯.౧౦౨). ఏవమనేకగుణసమన్నాగతం సీలన్తి పచ్చవేక్ఖన్తస్స అపరిపుణ్ణా చేవ సీలసమ్పదా పారిపూరిం గచ్ఛతి అపరిసుద్ధా చ పారిసుద్ధిం.

సచే పనస్స దీఘరత్తం పరిచయేన సీలపటిపక్ఖా ధమ్మా దోసాదయో అన్తరన్తరా ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేన బోధిసత్తపటిఞ్ఞేన ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖితబ్బం “నను తయా సమ్బోధాయ పణిధానం కతం, సీలవికలేన చ న సక్కా లోకియాపి సమ్పత్తియో పాపుణితుం, పగేవ లోకుత్తరా, సబ్బసమ్పత్తీనం పన అగ్గభూతాయ సమ్మాసమ్బోధియా అధిట్ఠానభూతేన సీలేన పరముక్కంసగతేన భవితబ్బం. తస్మా ‘కికీవ అణ్డ’న్తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౧౯; దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౭) వుత్తనయేన సమ్మా సీలం పరిరక్ఖన్తేన సుట్ఠు తయా పేసలేన భవితబ్బం. అపి చ తయా ధమ్మదేసనాయ యానత్తయే సత్తానం అవతారణపరిపాచనాని కాతబ్బాని, సీలవికలస్స చ వచనం న పచ్చేతబ్బం హోతి అసప్పాయాహారవిచారస్స వియ వేజ్జస్స తికిచ్ఛనం, తస్మా కథాహం సద్ధేయ్యో హుత్వా సత్తానం అవతారణపరిపాచనాని కరేయ్య”న్తి సభావపరిసుద్ధసీలేన భవితబ్బం. కిఞ్చ

“ఝానాదిగుణవిసేసయోగేన మే సత్తానం ఉపకారకరణసమత్థతా , పఞ్ఞాపారమీఆదిపరిపూరణఞ్చ, ఝానాదయో చ గుణా సీలపారిసుద్ధిం వినా న సమ్భవన్తీ”తి సమ్మదేవ సీలం పరిసోధేతబ్బం.

తథా “సమ్బాధో ఘరావాసో రజోపథో”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౧; మ॰ ని॰ ౧.౨౯౧; సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪; మ॰ ని॰ ౨.౧౦) ఘరావాసే “అట్ఠికఙ్కలూపమా కామా”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౪; పాచి॰ ౪౧౭; మహాని॰ ౩, ౬;), “మాతాపి పుత్తేన వివదతీ”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౮, ౧౭౮) చ కామేసు “సెయ్యథాపి పురిసో ఇణం ఆదాయ కమ్మన్తే పయోజేయ్యా”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౨౧౮) కామచ్ఛన్దాదీసు ఆదీనవదస్సనపుబ్బఙ్గమా వుత్తవిపరియాయేన “అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౧; సం॰ ని॰ ౧.౧౫౪) పబ్బజ్జాదీసు ఆనిసంసపటిసఙ్ఖావసేన **నేక్ఖమ్మపారమియం** పచ్చవేక్ఖణా వేదితబ్బా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో, విత్థారో పన దుక్ఖక్ఖన్ధ (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౩) వీమంససుత్తాది (మ॰ ని॰ ౧.౪౮౭) వసేన దుక్ఖక్ఖన్ధఆసివిసోపమసుత్తాదివసేన (చరియా॰ అట్ఠ॰ పకిణ్ణకకథాయం) వేదితబ్బో.

తథా “పఞ్ఞాయ వినా దానాదయో ధమ్మా న విసుజ్ఝన్తి, యథాసకం బ్యాపారసమత్థా చ న హోన్తీ”తి పఞ్ఞాగుణా మనసి కాతబ్బా. యథేవ హి జీవితేన వినా సరీరయన్తం న సోభతి, న చ అత్తనో కిరియాసు పటిపత్తిసమత్థం హోతి, యథా చ చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని విఞ్ఞాణేన వినా యథాసకం విసయేసు కిచ్చం కాతుం నప్పహోన్తి, ఏవం సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని పఞ్ఞాయ వినా సకిచ్చపటిపత్తియం అసమత్థానీతి పరిచ్చాగాదిపటిపత్తియం పఞ్ఞా పధానకారణం. ఉమ్మీలితపఞ్ఞాచక్ఖుకా హి మహాసత్తా అత్తనో అఙ్గపచ్చఙ్గానిపి దత్వా అనత్తుక్కంసకా, అపరవమ్భకా చ హోన్తి, భేసజ్జరుక్ఖా వియ వికప్పరహితా కాలత్తయేపి సోమనస్సజాతా. పఞ్ఞావసేన ఉపాయకోసల్లయోగతో పరిచ్చాగో పరహితప్పవత్తియా దానపారమిభావం ఉపేతి. అత్తత్థఞ్హి దానం వుడ్ఢిసదిసం హోతి.

తథా పఞ్ఞాయ అభావేన తణ్హాదిసంకిలేసావియోగతో సీలస్స విసుద్ధియేవ న సమ్భవతి, కుతో సబ్బఞ్ఞుగుణాధిట్ఠానభావో. పఞ్ఞవా ఏవ చ ఘరావాసే కామగుణేసు సంసారే చ ఆదీనవం, పబ్బజ్జాయ ఝానసమాపత్తియం నిబ్బానే చ ఆనిసంసం సుట్ఠు సల్లక్ఖేన్తో పబ్బజిత్వా ఝానసమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా నిబ్బాననిన్నో, పరే చ తత్థ పతిట్ఠపేతీతి.

వీరియఞ్చ పఞ్ఞారహితం యదిచ్ఛితమత్థం న సాధేతి దురారమ్భభావతో. వరమేవ హి అనారమ్భో దురారమ్భతో, పఞ్ఞాసహితేన పన వీరియేన న కిఞ్చి దురధిగమం ఉపాయపటిపత్తితో. తథా పఞ్ఞవా ఏవ పరాపకారాదిఅధివాసకజాతియో హోతి, న దుప్పఞ్ఞో. పఞ్ఞావిరహితస్స చ పరేహి ఉపనీతా అపకారా ఖన్తియా పటిపక్ఖమేవ అనుబ్రూహేన్తి, పఞ్ఞవతో పన తే ఖన్తిసమ్పత్తియా పరిబ్రూహనవసేన అస్సా థిరభావాయ సంవత్తన్తి. పఞ్ఞవా ఏవ తీణి సచ్చాని తేసం కారణాని పటిపక్ఖే చ యథాభూతం జానిత్వా పరేసం అవిసంవాదకో హోతి. తథా పఞ్ఞాబలేన అత్తానం ఉపత్థమ్భేత్వా ధితిసమ్పదాయ సబ్బపారమీసు అచలసమాదానాధిట్ఠానో హోతి, పఞ్ఞవా ఏవ చ పియమజ్ఝత్తవేరీవిభాగం అకత్వా సబ్బత్థ హితూపసంహారకుసలో హోతి. తథా పఞ్ఞావసేన లాభాదిలోకధమ్మసన్నిపాతే నిబ్బికారతాయ మజ్ఝత్తో హోతి. ఏవం సబ్బాసం పారమీనం పఞ్ఞావ పారిసుద్ధిహేతూతి పఞ్ఞాగుణా పచ్చవేక్ఖితబ్బా.

అపిచ పఞ్ఞాయ వినా న దస్సనసమ్పత్తి, అన్తరేన చ దిట్ఠిసమ్పదం న సీలసమ్పదా, సీలదిట్ఠిసమ్పదారహితస్స న సమాధిసమ్పదా, అసమాహితేన చ న సక్కా అత్తహితమత్తమ్పి సాధేతుం, పగేవ ఉక్కంసగతం పరహితన్తి పరహితాయ పటిపన్నేన “నను తయా సక్కచ్చం పఞ్ఞాపారిసుద్ధియం ఆయోగో కరణీయో”తి బోధిసత్తేన అత్తా ఓవదితబ్బో. పఞ్ఞానుభావేన

హి మహాసత్తో చతురధిట్ఠానాధిట్ఠితో చతూహి సఙ్గహవత్థూహి (దీ. ని. ౩.౨౧౦, ౩౧౩; అ. ని. ౧౦.౩౨) లోకం అనుగ్గణ్హన్తో సత్తే నియ్యానికమగ్గే అవతారేతి, ఇన్ద్రియాని చ నేసం పరిపాచేతి. తథా పఞ్ఞాబలేన ఖన్ధాయతనాదీసు పవిచయబహులో పవత్తినివత్తియో యాథావతో పరిజానన్తో దానాదయో గుణే విసేసనిబ్బేధభాగియభావం నయన్తో బోధిసత్తసిక్ఖాయ పరిపూరకారీ హోతీతి ఏవమాదినా అనేకాకారవోకారే పఞ్ఞాగుణే వవత్థపేత్వా పఞ్ఞాపారమీ అనుబ్రూహేతబ్బా.

తథా దిస్సమానపారానిపి లోకియాని కమ్మాని నిహీనవీరియేన పాపుణితుం అసక్కుణేయ్యాని, అగణితఖేదేన పన ఆరద్ధవీరియేన దురధిగమం నామ నత్థి. నిహీనవీరియో హి “సంసారమహోఘతో సబ్బసత్తే సన్తారేస్సామీ”తి ఆరభితుమేవ న సక్కుణోతి. మజ్ఝిమో ఆరభిత్వా అన్తరావోసానమాపజ్జతి. ఉక్కట్ఠవీరియో పన అత్తసుఖనిరపేక్ఖో ఆరమ్భపారం అధిగచ్ఛతీతి వీరియసమ్పత్తి పచ్చవేక్ఖితబ్బా. అపిచ “యస్స అత్తనోయేవ సంసారపఙ్కతో సముద్ధరణత్థమారమ్భో, తస్సాపి వీరియస్స సిథిలభావేన మనోరథానం మత్థకప్పత్తి న సక్కా సమ్భావేతుం, పగేవ సదేవకస్స లోకస్స సముద్ధరణత్థం కతాభినీహారేనా”తి చ “రాగాదీనం దోసగణానం మత్తమహాగజానం వియ దున్నివారయభావతో, తన్నిదానానఞ్చ కమ్మసమాదానానం ఉక్ఖిత్తాసికవధకసదిసభావతో, తన్నిమిత్తానఞ్చ దుగ్గతీనం సబ్బదా వివటముఖభావతో, తత్థ నియోజకానఞ్చ పాపమిత్తానం సదా సన్నిహితభావతో, తదోవాదకారితాయ చ బాలస్స పుథుజ్జనభావస్స సతి సమ్భవే యుత్తం సయమేవ సంసారదుక్ఖతో నిస్సరితు”న్తి చ “మిచ్ఛావితక్కా వీరియానుభావేన దూరీ భవన్తీ”తి చ “యది పన సమ్బోధి అత్తాధీనేన వీరియేన సక్కా సమధిగన్తుం , కిమేత్థ దుక్కర”న్తి చ ఏవమాదినా నయేన వీరియస్స గుణాపచ్చవేక్ఖితబ్బా.

తథా “ఖన్తి నామాయం నిరవసేసగుణపటిపక్ఖస్స కోధస్స విధమనతో గుణసమ్పాదనే సాధూనమప్పటిహతమాయుధం, పరాభిభవనే సమత్థానం అలఙ్కారో, సమణబ్రాహ్మణానం బలసమ్పదా, కోధగ్గివినయనీ ఉదకధారా, కల్యాణస్స కిత్తిసద్దస్స సఞ్జాతిదేసో, పాపపుగ్గలానం వచీవిసవూపసమకరో మన్తాగదో, సంవరే ఠితానం పరమా ధీరపకతి, గమ్భీరాసయతాయ సాగరో, దోసమహాసాగరస్స వేలా, అపాయద్వారస్స పిధానకవాటం, దేవబ్రహ్మలోకానం ఆరోహణసోపానం, సబ్బగుణానం అధివాసనభూమి, ఉత్తమా కాయవచీమనోవిసుద్ధీ”తి మనసి కాతబ్బం. అపి చ “ఏతే సత్తా ఖన్తిసమ్పత్తియా అభావతో ఇధ చేవ తపన్తి, పరలోకే చ తపనీయధమ్మానుయోగతో”తి చ “యదిపి పరాపకారనిమిత్తం దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, తస్స పన దుక్ఖస్స ఖేత్తభూతో అత్తభావో, బీజభూతఞ్చ కమ్మం మయావ అభిసఙ్ఖత”న్తి చ “తస్స దుక్ఖస్స ఆణణ్యకారణమేత”న్తి చ “అపకారకే అసతి కథం మయ్హం ఖన్తిసమ్పదా సమ్భవతీ”తి చ “యదిపాయం ఏతరహి అపకారకో, అయం నామ పుబ్బే అనేన మయ్హం ఉపకారో కతో”తి చ “అపకారో ఏవ వా ఖన్తినిమిత్తతాయ ఉపకారో”తి చ “సబ్బేపిమే సత్తా మయ్హం పుత్తసదిసా, పుత్తకతాపరాధేసు చ కో కుజ్ఝిస్సతీ”తి చ “యేన కోధభూతావేసేన అయం మయ్హం అపరజ్ఝతి, సో కోధభూతావేసో మయా వినేతబ్బో”తి చ “యేన అపకారేన ఇదం మయ్హం దుక్ఖం ఉప్పన్నం, తస్స అహమ్పి నిమిత్త”న్తి చ “యేహి ధమ్మేహి అపరాధో కతో, యత్థ చ కతో, సబ్బేపి తే తస్మింయేవ ఖణే నిరుద్ధా, కస్సిదాని కేన కోధో కాతబ్బో”తి చ “అనత్తతాయ సబ్బధమ్మానం కో కస్స అపరజ్ఝతీ”తి చ పచ్చవేక్ఖన్తేన ఖన్తిసమ్పదా బ్రూహేతబ్బా.

యది పనస్స దీఘరత్తం పరిచయేన పరాపకారనిమిత్తకో కోధో చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠేయ్య, ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖితబ్బం “ఖన్తి నామేసా పరాపకారస్స పటిపక్ఖపటిపత్తీనం పచ్చుపకారకారణ”న్తి చ “అపకారో చ మయ్హం దుక్ఖుప్పాదనేన దుక్ఖుపనిసాయ సద్ధాయ, సబ్బలోకే అనభిరతిసఞ్ఞాయ చ పచ్చయో”తి చ “ఇన్ద్రియపకతిరేసా, యదిదం ఇట్ఠానిట్ఠవిసయసమాయోగో, తత్థ అనిట్ఠవిసయసమాయోగో మయ్హం న సియాతి తం కుతేత్థ లబ్భా”తి చ “కోధవసికో సత్తో కోధేన ఉమ్మత్తో విక్ఖిత్తచిత్తో, తత్థ కిం పచ్చపకారేనా”తి చ “సబ్బే పిమే సత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధేన ఓరసపుత్తా వియ పరిపాలితా, తస్మా న తత్థ మయా చిత్తకోపోపి

కాతబ్బో”తి చ “అపరాధకే చ సతి గుణే గుణవతి మయా న కోపో కాతబ్బో”తి చ “అసతి గుణే విసేసేన కరుణాయితబ్బో”తి చ “కోపేన చ మయ్హం గుణయసా నిహీయన్తీ”తి చ “కుజ్ఝనేన మయ్హం దుబ్బణ్ణదుక్ఖసేయ్యాదయో సపత్తకన్తా ఆగచ్ఛన్తీ”తి చ “కోధో చ నామాయం సబ్బాహితకారకో సబ్బహితవినాసకో బలవా పచ్చత్థికో”తి చ “సతి చ ఖన్తియా న కోచి పచ్చత్థికో”తి చ “అపరాధకేన అపరాధనిమిత్తం యం ఆయతిం లద్ధబ్బం దుక్ఖం, సతి చ ఖన్తియా మయ్హం తదభావో”తి చ “చిన్తనేన కుజ్ఝన్తేన చ మయా పచ్చత్థికోయేవ అనువత్తితో హోతీ”తి చ “కోధే చ మయా ఖన్తియా అభిభూతే తస్స దాసభూతో పచ్చత్థికో సమ్మదేవ అభిభూతో హోతీ”తి చ “కోధనిమిత్తం ఖన్తిగుణపరిచ్చాగో మయ్హం న యుత్తో”తి చ “సతి చ కోధే గుణవిరోధిని (గుణవిరోధపచ్చనీధమ్మే చరియా॰ అట్ఠ॰ పకిణ్ణకకథాయం) కిం మే సీలాదిధమ్మా పారిపూరిం గచ్ఛేయ్యుం, అసతి చ తేసు కథాహం సత్తానం ఉపకారబహులో పటిఞ్ఞానురూపం ఉత్తమం సమ్పత్తిం పాపుణిస్సామీ”తి చ “ఖన్తియా చ సతి బహిద్ధా విక్ఖేపాభావతో సమాహితస్స సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చతో దుక్ఖతో సబ్బే ధమ్మా అనత్తతో నిబ్బానఞ్చ అసఙ్ఖతామతసన్తపణీతాదిభావతో నిజ్ఝానం ఖమన్తి ‘బుద్ధధమ్మా చ అచిన్తేయ్యాపరిమేయ్యపభావా’తి”, తతో చ “అనులోమియం ఖన్తియం ఠితో ‘కేవలా ఇమే చ అత్తత్తనియభావరహితా ధమ్మమత్తా యథాసకం పచ్చయేహి ఉప్పజ్జన్తి వయన్తి, న కుతోచి ఆగచ్ఛన్తి, న కుహిఞ్చి గచ్ఛన్తి, న చ కత్థచి పతిట్ఠితా, న చేత్థ కోచి కస్సచి బ్యాపారో’తి అహంకారమమంకారానధిట్ఠానతా నిజ్ఝానం ఖమతి, యేన బోధిసత్తో బోధియా నియతో అనావత్తిధమ్మో హోతీ”తి ఏవమాదినా ఖన్తిపారమియం పచ్చవేక్ఖణా వేదితబ్బా.

తథా “సచ్చేన వినా సీలాదీనం అసమ్భవతో, పటిఞ్ఞానురూపం పటిపత్తియా అభావతో చ సచ్చధమ్మాతిక్కమే చ సబ్బపాపధమ్మానం సమోసరణతో, అసచ్చసన్ధస్స అప్పచ్చయికభావతో, ఆయతిఞ్చ అనాదేయ్యవచనతావహనతో, సమ్పన్నసచ్చస్స చ సబ్బగుణాధిట్ఠానభావతో, సచ్చాధిట్ఠానేన సబ్బబోధిసమ్భారానం పారిసుద్ధిపారిపూరిసమన్వాయతో, సభావధమ్మావిసంవాదనేన సబ్బబోధిసమ్భారకిచ్చకరణతో, బోధిసత్తపటిపత్తియా చ పరినిప్ఫత్తితో”తిఆదినా **సచ్చపారమియా** సమ్పత్తియో పచ్చవేక్ఖితబ్బా.

తథా “దానాదీసు దళ్హసమాదానం, తప్పటిపక్ఖసన్నిపాతే చ నేసం అచలావత్థానం, తత్థ చ ధిరభావం వినా న దానాదిసమ్భారా సమ్బోధినిమిత్తా సమ్భవన్తీ”తిఆదినా **అధిట్ఠానే** గుణా పచ్చవేక్ఖితబ్బా.

తథా “అత్తహితమత్తే అవతిట్ఠన్తేనాపి సత్తేసు హితచిత్తతం వినా న సక్కా ఇధలోకపరలోకసమ్పత్తియో పాపుణితుం, పగేవ సబ్బసత్తే నిబ్బానసమ్పత్తియం పతిట్ఠాపేతుకామేనా”తి చ “పచ్ఛా సబ్బసత్తానం లోకుత్తరసమ్పత్తిం ఆకఙ్ఖన్తేన ఇదాని లోకియసమ్పత్తిం ఆకఙ్ఖా యుత్తరూపా”తి చ “ఇదాని ఆసయమత్తేన పరేసం హితసుఖూపసంహారం కాతుం అసక్కోన్తో కదా పయోగేన తం సాధేస్సామీ”తి చ “ఇదాని మయా హితసుఖూపసంహారేన సంవద్ధితా పచ్ఛా ధమ్మసంవిభాగసహాయా మయ్హం భవిస్సన్తీ”తి చ “ఏతేహి వినా న మయ్హం బోధిసమ్భారా సమ్భవన్తి, తస్మా సబ్బబుద్ధగుణవిభూతినిప్ఫత్తికారణత్తా మయ్హం ఏతే పరమం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం అనుత్తరం కుసలాయతనం ఉత్తమం గారవట్ఠాన”న్తి చ “సవిసేసం సత్తేసు సబ్బేసు హితజ్ఝాసయతా పచ్చుపట్ఠపేతబ్బా, కిఞ్చ కరుణాధిట్ఠానతోపి సబ్బసత్తేసు మేత్తా అనుబ్రూహేతబ్బా. విమరియాదీకతేన హి చేతసా సత్తేసు హితసుఖూపసంహారనిరతస్స తేసం అహితదుక్ఖాపనయనకామతా బలవతీ ఉప్పజ్జతి దళ్హమూలా, కరుణా చ సబ్బేసం బుద్ధకారకధమ్మానమాది చరణం పతిట్ఠా మూలం ముఖం పముఖ”న్తి ఏవమాదినా **మేత్తాయ** గుణా పచ్చవేక్ఖితబ్బా.

తథా “ఉపేక్ఖాయ అభావే సత్తేహి కతా విప్పకారా చిత్తస్స వికారం ఉప్పాదేయ్యుం, సతి చ చిత్తవికారే దానాదిసమ్భారానం సమ్భవోయేవ నత్థీ”తి చ “మేత్తాసినేహేన సినేహితే చిత్తే ఉపేక్ఖాయ వినా సమ్భారానం పారిసుద్ధి న హోతీ”తి చ “అనుపేక్ఖకో

సమ్భారేసు పుఞ్ఞసమ్భారం తబ్బిపాకఞ్చ సత్తహితత్థం పరిణామేతుం న సక్కోతీ”తి చ “ఉపేక్ఖాయ అభావే దేయ్యపటిగ్గాహకేసు విభాగం అకత్వా పరిచ్చజితుం న సక్కోతీ”తి చ “ఉపేక్ఖారహితేన జీవితపరిక్ఖారానం జీవితస్స చ అన్తరాయం అమనసికరిత్వా సంవరవిసోధనం కాతుం న సక్కా”తి చ “ఉపేక్ఖావసేన అరతిరతిసహస్సేవ నేక్ఖమ్మబలసిద్ధితో, ఉపపత్తితో ఇక్ఖనవసేనేవ సబ్బసమ్భారకిచ్చనిప్ఫత్తితో, అచ్చారద్ధస్స వీరియస్స అనుపేక్ఖనే పధానకిచ్చాకరణతో, ఉపేక్ఖతోయేవ తితిక్ఖానిజ్ఝానసమ్భవతో, ఉపేక్ఖావసేన సత్తసఙ్ఖారానం అవిసంవాదనతో, లోకధమ్మానం అజ్ఝుపేక్ఖనేన సమాదిన్నధమ్మేసు అచలాధిట్ఠానసిద్ధితో, పరాపకారాదీసు అనాభోగవసేనేవ మేత్తావిహారనిప్ఫత్తితోతి సబ్బబోధిసమ్భారానం సమాదానాధిట్ఠానపారిపూరినిప్ఫత్తియో ఉపేక్ఖానుభావేన సమ్పజ్జన్తీ”తి ఏవం ఆదినా నయేన **ఉపేక్ఖాపారమీ** పచ్చవేక్ఖితబ్బా. ఏవం అపరిచ్చాగపరిచ్చాగాదీసు యథాక్కమం ఆదీనవానిసంసపచ్చవేక్ఖణా దానాదిపారమీనం పచ్చయోతి వేదితబ్బా.

తథా సపరిక్ఖారా పఞ్చదస చరణధమ్మా పఞ్చ చ అభిఞ్ఞాయో. తత్థ **చరణధమ్మా** నామ సీలసంవరో, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా, భోజనే మత్తఞ్ఞుతా, జాగరియానుయోగో, సత్త సద్ధమ్మా, చత్తారి ఝానాని చ. తేసు సీలాదీనం చతున్నం తేరసపి ధుతధమ్మా, అప్పిచ్ఛతాదయో చ **పరిక్ఖారో** . సద్ధమ్మేసు **సద్ధాయ** బుద్ధధమ్మసఙ్ఘసీలచాగదేవతూపసమానుస్సతి- లూఖపుగ్గలపరివజ్జనసినిద్ధపుగ్గలసేవనపసాదనీయ- ధమ్మపచ్చవేక్ఖణతదధిముత్తతా **పరిక్ఖారో, హిరోత్తప్పానం** అకుసలాదీనవపచ్చవేక్ఖణఅపాయాదీనవపచ్చవేక్ఖణకుసలధమ్ముపత్థమ్భన- భావపచ్చవేక్ఖణహిరోత్తప్ప రహితపుగ్గలపరివజ్జనహిరోత్తప్పసమ్పన్నపుగ్గలసేవనతదధిముత్తతా, **బాహుసచ్చస్స** పుబ్బయోగపరిపుచ్ఛకభావసద్ధమ్మాభియోగఅనవజ్జవిజ్జాట్ఠానాది- పరిచయపరిపక్కిన్ద్రియతాకిలేసదూరీభావఅప్పస్సుతపరివజ్జనబహుస్సుతసేవనతదధిముత్తతా, **వీరియస్స** అపాయభయపచ్చవేక్ఖణగమనవీథిపచ్చవేక్ఖణధమ్మమహత్తపచ్చవేక్ఖణ- థినమిద్ధవినోదనకుసీతపుగ్గలపరివజ్జనఆరద్ధవీరియపుగ్గల- సేవనసమ్మప్పధానపచ్చవేక్ఖణతదధిముత్తతా, **సతియా** సతిసమ్పజఞ్ఞముట్ఠస్సతిపుగ్గలపరివజ్జనఉపట్ఠితస్సతిపుగ్గలసేవనతదధిముత్తతా, **పఞ్ఞాయ** పరిపుచ్ఛకభావవత్థువిసదకిరియాఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనదుప్పఞ్ఞ- పుగ్గలపరివజ్జనపఞ్ఞవన్తపుగ్గలసేవనగమ్భీరఞాణచరియపచ్చ- వేక్ఖణతదధిముత్తతా, చతున్నం ఝానానం సీలాదిచతుక్కం అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు పుబ్బభాగభావనా, ఆవజ్జనాదివసీభావకరణఞ్చ **పరిక్ఖారో.** తత్థ సీలాదీహి పయోగసుద్ధియా సత్తానం అభయదానే, ఆసయసుద్ధియా ఆమిసదానే, ఉభయసుద్ధియా చ ధమ్మదానే సమత్థో హోతీతిఆదినా చరణాదీనం దానాదిసమ్భారానం పచ్చయభావో యథారహం నిద్ధారేతబ్బో, అతివిత్థారభయేన న నిద్ధారయిమ్హ. ఏవం సమ్పత్తిచక్కాదయోపి దానాదీనం పచ్చయోతి వేదితబ్బా.

కో సంకిలేసోతి అవిసేసేన తణ్హాదీహి పరామట్ఠభావో పారమీనం సంకిలేసో, విసేసేన దేయ్యపటిగ్గాహకవికప్పా దానపారమియా సంకిలేసో, సత్తకాలవికప్పా సీలపారమియా, కామభవతదుపసమేసు అభిరతిఅనభిరతివికప్పా నేక్ఖమ్మపారమియా, “అహం మమా”తి వికప్పా పఞ్ఞాపారమియా, లీనుద్ధచ్చవికప్పా వీరియపారమియా, అత్తపరవికప్పా ఖన్తిపారమియా, అదిట్ఠాదీసు దిట్ఠాదివికప్పా సచ్చపారమియా, బోధిసమ్భారతబ్బిపక్ఖేసు దోసగుణవికప్పా అధిట్ఠానపారమియా, హితాహితవికప్పా మేత్తాపారమియా, ఇట్ఠానిట్ఠవికప్పా ఉపేక్ఖాపారమియా సంకిలేసోతి వేదితబ్బో.

కిం వోదానన్తి తణ్హాదీహి అనుపఘాతో, యథావుత్తవికప్పవిరహో చ ఏతాసం వోదానన్తి వేదితబ్బం. అనుపహతా హి తణ్హామానదిట్ఠికోధూపనాహమక్ఖపలాసఇస్సామచ్ఛరియమాయాసాఠేయ్యథమ్భసారమ్భ- మదపమాదాదీహి కిలేసేహి

దేయ్యపటిగ్గాహకవికప్పాదిరహితా చ దానాదిపారమియో పరిసుద్ధా పభస్సరా భవన్తీతి.

కో పటిపక్ఖోతి అవిసేసేన సబ్బేపి కిలేసా సబ్బేపి అకుసలా ధమ్మా ఏతాసం పటిపక్ఖో, విసేసేన పన పుబ్బే వుత్తా మచ్ఛేరాదయోతి వేదితబ్బా. అపిచ దేయ్యపటిగ్గాహకదానఫలేసు అలోభాదోసామోహగుణయోగతో లోభదోసమోహపటిపక్ఖం దానం, కాయాదిదోసవజ్జూపగమనతో లోభాదిపటిపక్ఖం సీలం , కామసుఖపరూపఘాతఅత్తకిలమథపరివజ్జనతో దోసత్తయపటిపక్ఖం నేక్ఖమ్మం, లోభాదీనం అన్ధీకరణతో, ఞాణస్స చ అనన్ధీకరణతో లోభాదిపటిపక్ఖా పఞ్ఞా, అలీనానుద్ధతఞాయారమ్భవసేన లోభాదిపటిపక్ఖం వీరియం, ఇట్ఠానిట్ఠసుఞ్ఞతానం ఖమనతో లోభాదిపటిపక్ఖా ఖన్తి, సతిపి పరేసం ఉపకారే అపకారే చ యథాభూతప్పవత్తియా లోభాదిపటిపక్ఖం సచ్చం, లోకధమ్మే అభిభుయ్య యథాసమాదిన్నేసు సమ్భారేసు అచలనతో లోభాదిపటిపక్ఖం అధిట్ఠానం, నీవరణవివేకతో లోభాదిపటిపక్ఖా మేత్తా, ఇట్ఠానిట్ఠేసు అనునయపటిఘవిద్ధంసనతో, సమప్పవత్తితో చ లోభాదిపటిపక్ఖా ఉపేక్ఖాతి దట్ఠబ్బం.

కా పటిపత్తీతి సుఖూపకరణసరీరజీవితపరిచ్చాగేన భయాపనూదనేన ధమ్మోపదేసేన చ బహుధా సత్తానం అనుగ్గహకరణం దానే పటిపత్తి. తత్థాయం విత్థారనయో – “ఇమినాహం దానేన సత్తానం ఆయువణ్ణసుఖబలపటిభానాదిసమ్పత్తిం రమణీయం అగ్గఫలసమ్పత్తిం నిప్ఫాదేయ్య”న్తి అన్నదానం దేతి, తథా సత్తానం కమ్మకిలేసపిపాసవూపసమాయ పానం దేతి, తథా సువణ్ణవణ్ణతాయ, హిరోత్తప్పాలఙ్కారస్స చ నిప్ఫత్తియా వత్థాని దేతి, తథా ఇద్ధివిధస్స చేవ నిబ్బానసుఖస్స చ నిప్ఫత్తియా యానం దేతి, తథా సీలగన్ధనిప్ఫత్తియా గన్ధం, బుద్ధగుణసోభానిప్ఫత్తియా మాలావిలేపనం, బోధిమణ్డాసననిప్ఫత్తియా ఆసనం , తథాగతసేయ్యానిప్ఫత్తియా సేయ్యం, సరణభావనిప్ఫత్తియా ఆవసథం, పఞ్చచక్ఖుపటిలాభాయ పదీపేయ్యం దేతి. బ్యామప్పభానిప్ఫత్తియా రూపదానం, బ్రహ్మస్సరనిప్ఫత్తియా సద్దదానం, సబ్బలోకస్స పియభావాయ రసదానం, బుద్ధసుఖుమాలభావాయ ఫోట్ఠబ్బదానం, అజరామరణభావాయ భేసజ్జదానం, కిలేసదాసబ్యవిమోచనత్థం దాసానం భుజిస్సతాదానం, సద్ధమ్మాభిరతియా అనవజ్జఖిడ్డారతిహేతుదానం, సబ్బేపి సత్తే అరియాయ జాతియా అత్తనో పుత్తభావూపనయనాయ పుత్తదానం, సకలస్స లోకస్స పతిభావూపగమనాయ దారదానం, సుభలక్ఖణసమ్పత్తియా సువణ్ణమణిముత్తాపవాళాదిదానం, అనుబ్యఞ్జనసమ్పత్తియా నానావిధవిభూసనదానం, సద్ధమ్మకోసాధిగమాయ విత్తకోసదానం, ధమ్మరాజభావాయ రజ్జదానం, ఝానాదిసమ్పత్తియా ఆరాముయ్యానాదివనదానం, చక్కఙ్కితేహి పాదేహి బోధిమణ్డూపసఙ్కమనాయ చరణదానం, చతురోఘనిత్థరణాయ సత్తానం సద్ధమ్మహత్థదానత్థం హత్థదానం, సద్ధిన్ద్రియాదిపటిలాభాయ కణ్ణనాసాదిదానం, సమన్తచక్ఖుపటిలాభాయ చక్ఖుదానం, “దస్సనసవనానుస్సరణపారిచరియాదీసు సబ్బకాలం సబ్బసత్తానం హితసుఖావహో, సబ్బలోకేన చ ఉపజీవితబ్బో మే కాయో భవేయ్యా”తి మంసలోహితాదిదానం, “సబ్బలోకుత్తమో భవేయ్య”న్తి ఉత్తమఙ్గదానం దేతి.

ఏవం దదన్తో చ న అనేసనాయ దేతి, న పరోపఘాతేన, న భయేన, న లజ్జాయ, న దక్ఖిణేయ్యరోసనేన, న పణీతే సతి లూఖం, న అత్తుక్కంసనేన, న పరవమ్భనేన, న ఫలాభికఙ్ఖాయ, న యాచకజిగుచ్ఛాయ, న అచిత్తీకారేన దేతి, అథ ఖో సక్కచ్చం దేతి, సహత్థేన దేతి, కాలేన దేతి, చిత్తిం కత్వా దేతి, అవిభాగేన దేతి, తీసు కాలేసు సోమనస్సితో దేతి. తతోయేవ దత్వా న పచ్ఛానుతాపీ హోతి, న పటిగ్గాహకవసేన మానావమానం కరోతి, పటిగ్గాహకానం పియసముదాచారో హోతి వదఞ్ఞూ యాచయోగో సపరివారదాయీ. తఞ్చ దానసమ్పత్తిం సకలలోకహితసుఖాయ పరిణామేతి, అత్తనో చ అకుప్పాయ విముత్తియా, అపరిక్ఖయస్స ఛన్దస్స, అపరిక్ఖయస్స వీరియస్స, అపరిక్ఖయస్స సమాధానస్స, అపరిక్ఖయస్స ఞాణస్స, అపరిక్ఖయాయ సమ్మాసమ్బోధియా పరిణామేతి. ఇమఞ్చ దానపారమిం పటిపజ్జన్తేన మహాసత్తేన జీవితే, భోగేసు చ

అనిచ్చసఞ్ఞూ పచ్చుపట్ఠపేతబ్బా, సత్తేసు చ మహాకరుణా. ఏవఞ్హి భోగే గహేతబ్బసారం గణ్హన్తో ఆదిత్తస్మా వియ అగారస్మా సబ్బం సాపతేయ్యం, అత్తానఞ్చ బహి నీహరన్తో న కిఞ్చి సేసేతి, నిరవసేసతో నిస్సజ్జతియేవ. అయం తావ **దానపారమియా** పటిపత్తిక్కమో.

సీలపారమియా పన యస్మా సబ్బఞ్ఞుసీలాలఙ్కారేహి సత్తే అలఙ్కరితుకామేన అత్తనోయేవ తావ సీలం విసోధేతబ్బం, తస్మా సత్తేసు తథా దయాపన్నచిత్తేన భవితబ్బం, యథా సుపినన్తేనపి న ఆఘాతో ఉప్పజ్జేయ్య. పరూపకారనిరతతాయ పరసన్తకో అలగద్దో వియ న పరామసితబ్బో. అబ్రహ్మచరియతోపి ఆరాచారీ, సత్తవిధమేథున సంయోగవిరతో, పగేవ పరదారగమనతో. సచ్చం హితం పియం పరిమితమేవ చ కాలేన ధమ్మిం కథం భాసితా హోతి, అనభిజ్ఝాలు అబ్యాపన్నో అవిపరీతదస్సనో సమ్మాసమ్బుద్ధే నివిట్ఠసద్ధో నివిట్ఠపేమో. ఇతి చతురాపాయవట్టదుక్ఖపథేహి అకుసలకమ్మపథేహి, అకుసలధమ్మేహి చ ఓరమిత్వా సగ్గమోక్ఖపథేసు కుసలకమ్మపథేసు పతిట్ఠితస్స సుద్ధాసయపయోగతాయ యథాభిపత్థితా సత్తానం హితసుఖూపసఞ్హితా మనోరథా సీఘం అభినిప్ఫజ్జన్తి.

తత్థ హింసానివత్తియా సబ్బసత్తానం అభయదానం దేతి, అప్పకసిరేనేవ మేత్తాభావనం సమ్పాదేతి, ఏకాదస మేత్తానిసంసే అధిగచ్ఛతి, అప్పాబాధో హోతి అప్పాతఙ్కో దీఘాయుకో సుఖబహులో, లక్ఖణవిసేసే పాపుణాతి, దోసవాసనఞ్చ సముచ్ఛిన్దతి. తథా అదిన్నాదాననివత్తియా చోరాదిఅసాధారణే ఉళారే భోగే అధిగచ్ఛతి, అనాసఙ్కనీయో పియో మనాపో విస్ససనీయో, విభవసమ్పత్తీసు అలగ్గచిత్తో పరిచ్చాగసీలో , లోభవాసనఞ్చ సముచ్ఛిన్దతి. అబ్రహ్మచరియనివత్తియా అలోభో హోతి సన్తకాయచిత్తో, సత్తానం పియో హోతి మనాపో అపరిసఙ్కనీయో, కల్యాణో చస్స కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి, అలగ్గచిత్తో హోతి మాతుగామేసు అలుద్ధాసయో, నేక్ఖమ్మబహులో, లక్ఖణవిసేసే అధిగచ్ఛతి, లోభవాసనఞ్చ సముచ్ఛిన్దతి.

ముసావాదనివత్తియా సత్తానం పమాణభూతో హోతి పచ్చయికో థేతో ఆదేయ్యవచనో దేవతానం పియో మనాపో సురభిగన్ధముఖో ఆరక్ఖియకాయవచీసమాచారో , లక్ఖణవిసేసే చ అధిగచ్ఛతి, కిలేసవాసనఞ్చ సముచ్ఛిన్దతి. పేసుఞ్ఞనివత్తియా పరూపక్కమేహి అభేజ్జకాయో హోతి అభేజ్జపరివారో, సద్ధమ్మే చ అభిజ్జనకసద్ధో, దళ్హమిత్తో భవన్తరపరిచితానమ్పి సత్తానం ఏకన్తపియో, అసంకిలేసబహులో. ఫరుసవాచానివత్తియా సత్తానం పియో హోతి మనాపో సుఖసీలో మధురవచనో సమ్భావనీయో, అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో చస్స సరో (మ॰ ని॰ ౨.౩౮౭) నిబ్బత్తతి. సమ్ఫప్పలాపనివత్తియా చ సత్తానం పియో హోతి మనాపో గరుభావనీయో చ ఆదేయ్యవచనో చ పరిమితాలాపో, మహేసక్ఖో చ హోతి మహానుభావో, ఠానుప్పత్తికేన పటిభానేన పఞ్హానం బ్యాకరణకుసలో, బుద్ధభూమియఞ్చ ఏకాయ ఏవ వాచాయ అనేకభాసానం సత్తానం అనేకేసం పఞ్హానం బ్యాకరణసమత్థో హోతి.

అనభిజ్ఝాలుతాయ ఇచ్ఛితలాభీ హోతి, ఉళారేసు చ భోగేసు రుచిం పటిలభతి, ఖత్తియమహాసాలాదీనం సమ్మతో హోతి, పచ్చత్థికేహి అనభిభవనీయో, ఇన్ద్రియవేకల్లం న పాపుణాతి, అప్పటిపుగ్గలో చ హోతి. అబ్యాపాదేన పియదస్సనో హోతి సత్తానం సమ్భావనీయో, పరహితాభినన్దితాయ చ సత్తే అప్పకసిరేనేవ పసాదేతి, అలూఖసభావో చ హోతి మేత్తావిహారీ, మహేసక్ఖో చ హోతి మహానుభావో. మిచ్ఛాదస్సనాభావేన కల్యాణే సహాయే పటిలభతి, సీసచ్ఛేదమ్పి పాపుణన్తో పాపకమ్మం న కరోతి, కమ్మస్సకతాదస్సనతో అకోతూహలమఙ్గలికో చ హోతి, సద్ధమ్మే చస్స సద్ధా పతిట్ఠితా హోతి మూలజాతా, సద్దహతి చ తథాగతానం బోధిం , సమయన్తరేసు నాభిరమతి ఉక్కారట్ఠానే వియ రాజహంసో, లక్ఖణత్తయపరిజాననకుసలో హోతి, అన్తే చ అనావరణఞాణలాభీ, యావ బోధిం న పాపుణాతి, తావ తస్మిం తస్మిం సత్తనికాయే ఉక్కట్ఠుక్కట్ఠో చ హోతి, ఉళారుళారసమ్పత్తియో పాపుణాతి.

“ఇతి హిదం సీలం నామ సబ్బసమ్పత్తీనం అధిట్ఠానం, సబ్బబుద్ధగుణానం పభవభూమి, సబ్బబుద్ధకరధమ్మానమాది చరణం ముఖం పముఖ”న్తి బహుమానం ఉప్పాదేత్వా కాయవచీసంయమే, ఇన్ద్రియదమనే, ఆజీవసమ్పదాయ, పచ్చయపరిభోగే చ సతిసమ్పజఞ్ఞబలేన అప్పమత్తేన లాభసక్కారసిలోకం మిత్తముఖపచ్చత్థికం వియ సల్లక్ఖేత్వా “కికీవ అణ్డ”న్తిఆదినా (విసుద్ధి॰ ౧.౧౯; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౭) వుత్తనయేన సక్కచ్చం సీలం సమ్పాదేతబ్బం . అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౬) వుత్తనయేన వేదితబ్బో. తఞ్చ పనేతం సీలం న అత్తనో దుగ్గతిపరికిలేసవిముత్తియా, సుగతియమ్పి, న రజ్జసమ్పత్తియా, నచక్కవత్తి-నదేవ-నసక్క-నమార-నబ్రహ్మసమ్పత్తియా, నాపి అత్తనో తేవిజ్జతాదిహేతు, న పచ్చేకబోధియా, అథ ఖో సబ్బఞ్ఞుభావేన సబ్బసత్తానం అనుత్తరసీలాలఙ్కారసమ్పాదనత్థమేవాతి పరిణామేతబ్బం.

తథా సకలసంకిలేసనివాసట్ఠానతాయ, పుత్తదారాదీహి మహాసమ్బాధతాయ, కసివణిజ్జాదినానావిధకమ్మన్తాధిట్ఠానబ్యాకులతాయ చ ఘరావాసస్స నేక్ఖమ్మసుఖాదీనం అనోకాసతం, కామానఞ్చ “సత్థధారాలగ్గమధుబిన్దు వియ చ అవలేయ్హమానా పరిత్తస్సాదా విపులానత్థానుబన్ధా”తి చ “విజ్జులతోభాసేన గహేతబ్బం నచ్చం వియ పరిత్తకాలోపలబ్భా, ఉమ్మత్తకాలఙ్కారో వియ విపరీతసఞ్ఞాయ అనుభవితబ్బా , కరీసావచ్ఛాదనసుఖం వియ పటికారభూతా, ఉదకతేమితఙ్గులియా ఉస్సావకోదకపానం వియ అతిత్తికరా, ఛాతజ్ఝత్తభోజనం వియ సాబాధా, బలిసామిసం వియ బ్యసనసన్నిపాతకారణా, అగ్గిసన్తాపో వియ కాలత్తయేపి దుక్ఖుప్పత్తిహేతుభూతా, మక్కటాలేపో వియ బన్ధనిమిత్తా ఘాతకావచ్ఛాదనకిమిలయో వియ అనత్థచ్ఛాదనా, సపత్తగామవాసో వియ భయట్ఠానభూతా, పచ్చత్థికపోసకో వియ కిలేసమారాదీనం ఆమిసభూతా, ఛణసమ్పత్తియో వియ విపరిణామదుక్ఖా, కోటరగ్గి వియ అన్తోదాహకా, పురాణకూపావలమ్బబీరణమధుపిణ్డం వియ అనేకాదీనవా, లోణూదకపానం వియ పిపాసహేతుభూతా, సురామేరయం వియ నీచజనసేవితా, అప్పస్సాదతాయ అట్ఠికఙ్కలూపమా”తిఆదినా చ నయేన ఆదీనవం సల్లక్ఖేత్వా తబ్బిపరియాయేన నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసం పస్సన్తేన నేక్ఖమ్మపవివేకఉపసమసుఖాదీసు నిన్నపోణపబ్భారచిత్తేన నేక్ఖమ్మపారమీ పూరేతబ్బా.

తథా యస్మా పఞ్ఞా ఆలోకో వియ అన్ధకారేన, మోహేన సహ న వత్తతి, తస్మా మోహకారణాని తావ బోధిసత్తేన పరివజ్జితబ్బాని. తత్థిమాని మోహకారణాని – అరతి తన్దీ విజమ్భితా ఆలసియం గణసఙ్గణికారామతా నిద్దాసీలతా అనిచ్ఛయసీలతా ఞాణస్మిం అకుతూహలతా మిచ్ఛాధిమానో అపరిపుచ్ఛకతా కాయస్స న సమ్మాపరిహారో అసమాహితచిత్తతా దుప్పఞ్ఞానం పుగ్గలానం సేవనా పఞ్ఞవన్తానం అపయిరుపాసనా అత్తపరిభవో మిచ్ఛావికప్పో విపరీతాభినివేసో కాయదళ్హీబహులతా అసంవేగసీలతా పఞ్చ నీవరణాని. సఙ్ఖేపతో యే వా పన ధమ్మే ఆసేవతో అనుప్పన్నా పఞ్ఞా న ఉప్పజ్జతి, ఉప్పన్నా పరిహాయతి, ఇతి ఇమాని సమ్మోహకారణాని పరివజ్జన్తేన బాహుసచ్చే ఝానాదీసు చ యోగో కరణీయో.

తత్థాయం బాహుసచ్చస్స విసయవిభాగో – పఞ్చ ఖన్ధా ద్వాదసాయతనాని, అట్ఠారస ధాతుయో చత్తారి సచ్చాని బావీసతిన్ద్రియాని ద్వాదసపదికో పటిచ్చసముప్పాదో, తథా సతిపట్ఠానాదయో కుసలాదిధమ్మప్పకారభేదా చ. యాని చ లోకే అనవజ్జాని విజ్జట్ఠానాని, యే చ సత్తానం హితసుఖవిధానయోగ్గా బ్యాకరణవిసేసా. ఇతి ఏవం పకారం సకలమేవ సుతవిసయం ఉపాయకోసల్లపుబ్బఙ్గమాయ పఞ్ఞాయ సతివీరియుపత్థమ్భకారణాయ సాధుకం ఉగ్గహణసవనధారణపరిచయపరిపుచ్ఛాహి ఓగాహేత్వా తత్థ చ పరేసం పతిట్ఠాపనేన సుతమయా పఞ్ఞా నిబ్బత్తేతబ్బా, తథా ఖన్ధాదీనం సభావధమ్మానం ఆకారపరివితక్కనముఖేన తే నిజ్ఝానం ఖమాపేన్తేన చిన్తామయా, ఖన్ధాదీనంయేవ పన సలక్ఖణసామఞ్ఞలక్ఖణపరిగ్గహవసేన లోకియం పరిఞ్ఞం నిబ్బత్తేన్తేన పుబ్బభాగభావనాపఞ్ఞా సమ్పాదేతబ్బా. ఏవఞ్హి “నామరూపమత్తమిదం యథారహం పచ్చయేహి ఉప్పజ్జతి చేవ నిరుజ్ఝతి చ, న ఏత్థ కోచి కత్తా వా కారేతా వా, హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చం, ఉదయబ్బయపటిపీళనట్ఠేన దుక్ఖం,

అవసవత్తనట్ఠేన అనత్తా”తి అజ్ఝత్తికబాహిరే ధమ్మే నిబ్బిసేసం పరిజానన్తో తత్థ ఆసఙ్గం పజహిత్వా, పరే చ తత్థ తం జహాపేత్వా కేవలం కరుణావసేనేవ యావ న బుద్ధగుణా హత్థతలం ఆగచ్ఛన్తి, తావ యానత్తయే సత్తే అవతారణపరిపాచనేహి పతిట్ఠాపేన్తో, ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తియో చ వసీభావం పాపేన్తో పఞ్ఞాయ అతివియ మత్థకం పాపుణాతీతి.

తథా సమ్మాసమ్బోధియా కతాభినీహారేన మహాసత్తేన “కో ను అజ్జ పుఞ్ఞఞాణసమ్భారో ఉపచితో, కిఞ్చ మయా కతం పరహిత”న్తి దివసే దివసే పచ్చవేక్ఖన్తేన సత్తహితత్థం ఉస్సాహో కరణీయో, సబ్బేసమ్పి సత్తానం ఉపకారాయ అత్తనో కాయం జీవితఞ్చ ఓస్సజ్జితబ్బం, సబ్బేపి సత్తా అనోధిసో మేత్తాయ కరుణాయ చ ఫరితబ్బా, యా కాచి సత్తానం దుక్ఖుప్పత్తి, సబ్బా సా అత్తని పాటికఙ్ఖితబ్బా, సబ్బేసఞ్చ సత్తానం పుఞ్ఞం అబ్భనుమోదితబ్బం, బుద్ధమహన్తతా అభిణ్హం పచ్చవేక్ఖితబ్బా, యఞ్చ కిఞ్చి కమ్మం కరోతి కాయేన వాచాయ వా, తం సబ్బం బోధినిన్నచిత్తపుబ్బఙ్గమం కాతబ్బం. ఇమినా హి ఉపాయేన బోధిసత్తానం అపరిమేయ్యో పుఞ్ఞభాగో ఉపచీయతి. అపిచ సత్తానం పరిభోగత్థం పరిపాలనత్థఞ్చ అత్తనో సరీరం జీవితఞ్చ పరిచ్చజిత్వా ఖుప్పిపాసాసీతుణ్హవాతాతపాదిదుక్ఖపటికారో పరియేసితబ్బో. యఞ్చ యథావుత్తదుక్ఖపటికారజం సుఖం అత్తనా పటిలభతి, తథా రమణీయేసు ఆరాముయ్యానపాసాదతలాదీసు, అరఞ్ఞాయతనేసు చ కాయచిత్తసన్తాపాభావేన అభినిబ్బుతత్తా సుఖం విన్దతి, యఞ్చ సుణాతి బుద్ధానుబుద్ధపచ్చేకబుద్ధబోధిసత్తానం దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారభూతం ఝానసమాపత్తిసుఖం, తం సబ్బం సత్తేసు అనోధిసో ఉపసంహరతి. అయం తావ అసమాహితభూమియం నయో.

సమాహితో పన అత్తనా యథానుభూతం విసేసాధిగమనిబ్బత్తం పీతిపస్సద్ధిసుఖం సబ్బసత్తేసు అధిముచ్చతి, తథా మహతి సంసారదుక్ఖే, తన్నిమిత్తభూతే చ కిలేసాభిసఙ్ఖారదుక్ఖే నిముగ్గం సత్తనికాయం దిస్వా తత్థపి ఛేదనభేదనఫాలనపిసనగ్గిసన్తాపాదిజనితా దుక్ఖా తిబ్బా ఖరా కటుకా వేదనా నిరన్తరం చిరకాలం వేదియన్తే నారకే, అఞ్ఞమఞ్ఞం కుజ్ఝనసన్తాపనవిహేఠనహింసనపరాధీనతాదీహి దుక్ఖం అనుభవన్తే తిరచ్ఛానే, జోతిమాలా’కులసరీరే ఉద్ధబాహువిరవన్తే ఉక్కాముఖే ఖుప్పిపాసాదీహి డయ్హమానే చ వన్తఖేళాదిఆహారే చ మహాదుక్ఖం వేదయమానే పేతే చ పరియేట్ఠిమూలకం మహన్తం అనయబ్యసనం పాపుణన్తే హత్థచ్ఛేదాదికారణయోగేన దుబ్బణ్ణదుద్దసికదలిద్దతాదిభావేన ఖుప్పిపాసాదియోగేన బలవన్తేహి అభిభవనీయతో, పరేసం వహనతో, పరాధీనతో చ నారకే పేతే తిరచ్ఛానే చ అతిసయన్తే అపాయదుక్ఖనిబ్బిసేసం దుక్ఖం అనుభవన్తే మనుస్సే చ తథా విసయవిసపరిభోగవిక్ఖిత్తచిత్తతాయ రాగాదిపరియుట్ఠానేన డయ్హమానే వాయువేగసముట్ఠితజాలాసమిద్ధసుక్ఖకట్ఠసన్నిపాతే అగ్గిక్ఖన్ధే వియ అనుపసన్తపరిళాహవుత్తికే అనిహతపరాధీనే కామావచరదేవే చ మహతా వాయామేన విదూరమాకాసం విగాహితసకున్తా వియ, బలవన్తేహి ఖిత్తసరా వియ చ “సతిపి చిరప్పవత్తియం అనచ్చన్తికతాయ పాతపరియోసానా అనతిక్కన్తజాతిజరామరణా ఏవా”తి రూపావచరారూపావచరదేవే చ పస్సన్తేన మేత్తాయ కరుణాయ చ అనోధిసో సత్తా ఫరితబ్బా. ఏవం కాయేన వాచాయ మనసా చ బోధిసమ్భారే నిరన్తరం ఉపచినన్తేన ఉస్సాహో పవత్తేతబ్బో.

అపిచ “అచిన్తేయ్యాపరిమితవిపులోళారవిమలనిరుపమనిరుపక్కిలేసగుణనిచయనిదానభూతస్స బుద్ధభావస్స ఉస్సక్కిత్వా సమ్పహంసనయోగ్యం వీరియం నామ అచిన్తేయ్యానుభావమేవ. యం న పచురజనా సోతుమ్పి సక్కుణన్తి, పగేవ పటిపజ్జితుం. తథా హి తివిధా అభినీహారచిత్తుప్పత్తి, చతస్సో బుద్ధభూమియో, చత్తారి సఙ్గహవత్థూని (దీ॰ ని॰ ౩.౨౧౦, ౩౧౩; అ॰ ని॰ ౪.౩౨), కరుణేకరసతా, బుద్ధధమ్మేసు నిజ్ఝానక్ఖన్తి, సబ్బధమ్మేసు నిరుపలేపో, సబ్బసత్తేసు పుత్తసఞ్ఞా, సంసారదుక్ఖేహి అపరిఖేదో, సబ్బదేయ్యధమ్మపరిచ్చాగో, తేన చ నిరతిమానతా, అధిసీలసిక్ఖాదిఅధిట్ఠానం, తత్థ చ అచలతా, కుసలకిరియాసు పీతిపామోజ్జం, వివేకనిన్నచిత్తతా, ఝానానుయోగో, అనవజ్జసుతేన అతిత్తి, యథాసుతస్స ధమ్మస్స పరేసం హితజ్ఝాసయేన

దేసనా, సత్తానం ఞాయే నివేసనం, ఆరమ్భదళ్హతా, ధీరవీరభావో, పరాపవాదపరాపకారేసు వికారాభావో, సచ్చాధిట్ఠానం, సమాపత్తీసు వసీభావో, అభిఞ్ఞాసు బలప్పత్తి, లక్ఖణత్తయావబోధో, సతిపట్ఠానాదీసు అభియోగేన లోకుత్తరమగ్గసమ్భారసమ్భరణం, నవలోకుత్తరావక్కన్తీ"తి ఏవమాదికా సబ్బా బోధిసమ్భారపటిపత్తి వీరియానుభావేనేవ సమిజ్ఝతీతి అభినీహారతో యావ మహాబోధి అనోస్సజ్జన్తేన సక్కచ్చం నిరన్తరం వీరియం సమ్పాదేతబ్బం. సమ్పజ్జమానే చ వీరియే ఖన్తిఆదయో దానాదయో చ సబ్బేపి బోధిసమ్భారా తదధీనవుత్తితాయ సమ్పన్నా ఏవ హోన్తీతి. ఖన్తిఆదీసుపి ఇమినా నయేన పటిపత్తి వేదితబ్బా.

ఇతి సత్తానం సుఖూపకరణపరిచ్చాగేన బహుధా అనుగ్గహకరణం దానేన పటిపత్తి, సీలేన తేసం జీవితసాపతేయ్యదారరక్ఖఅభేదపియహితవచనావిహింసాదికరణాని, నేక్ఖమ్మేన నేసం ఆమిసపటిగ్గహణధమ్మదానాదినా అనేకధా హితచరియా, పఞ్ఞాయ తేసం హితకరణూపాయకోసల్లం, వీరియేన తత్థ ఉస్సాహారమ్భఅసంహీరాని, ఖన్తియా తదపరాధసహనం, సచ్చేన తేసం అవఞ్చనతదుపకారకిరియాసమాదానావిసంవాదనాది, అధిట్ఠానేన తదుపకారకరణే అనత్థసమ్పాతేపి అచలనం, మేత్తాయ తేసం హితసుఖానుచిన్తనం, ఉపేక్ఖాయ తేసం ఉపకారాపకారేసు వికారానాపత్తీతి ఏవం అపరిమాణే సత్తే ఆరబ్భ అనుకమ్పితసబ్బసత్తస్స బోధిసత్తస్స పుథుజ్జనేహి అసాధారణో అపరిమాణో పుఞ్ఞఞాణసమ్భారూపచయో ఏత్థ పటిపత్తీతి వేదితబ్బం. యో చేతాసం పచ్చయో వుత్తో, తస్స చ సక్కచ్చం సమ్పాదనం.

కో విభాగోతి దస పారమియో, దస ఉపపారమియో, దస పరమత్థపారమియోతి సమత్తింస పారమియో. తత్థ కతాభినీహారస్స బోధిసత్తస్స పరహితకరణాభినిన్నఆసయప్పయోగస్స కణ్హధమ్మవోకిణ్ణా సుక్కధమ్మా పారమియో, తేహి అవోకిణ్ణా సుక్కా ధమ్మా ఉపపారమియో, అకణ్హా అసుక్కా పరమత్థపారమియోతి కేచి. సముదాగమనకాలేసు పూరియమానా పారమియో, బోధిసత్తభూమియం పుణ్ణా ఉపపారమియో, బుద్ధభూమియం సబ్బాకారపరిపుణ్ణా పరమత్థపారమియో. బోధిసత్తభూమియం వా పరహితకరణతో పారమియో, అత్తహితకరణతో ఉపపారమియో, బుద్ధభూమియం బలవేసారజ్జసమధిగమేన ఉభయహితపరిపూరణతో పరమత్థపారమియోతి ఏవం ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు పణిధానారమ్భపరినిట్ఠానేసు తేసం విభాగోతి అపరే. దోసుపసమకరుణాపకతికానం భవసుఖవిముత్తిసుఖపరమసుఖప్పత్తానం పుఞ్ఞూపచయభేదతో తబ్బిభాగోతి అఞ్ఞే.

లజ్జాసతిమానాపస్సయానం లోకుత్తరధమ్మాధిపతీనం సీలసమాధిపఞ్ఞాగరుకానం తారితతరితతారయితూనం అనుబుద్ధపచ్చేకబుద్ధసమ్మాసమ్బుద్ధానం పారమీ, ఉపపారమీ, పరమత్థపారమీతి బోధిత్తయప్పత్తితో యథావుత్తవిభాగోతి కేచి. చిత్తపణిధితో యావ వచీపణిధి, తావ పవత్తా సమ్భారా పారమియో, వచీపణిధితో యావ కాయపణిధి, తావ పవత్తా ఉపపారమియో, కాయపణిధితో పభుతి పరమత్థపారమియోతి అపరే. అఞ్ఞే పన "పరపుఞ్ఞానుమోదనవసేన పవత్తా సమ్భారా పారమియో, పరేసం కారాపనవసేన పవత్తా ఉపపారమియో, సయం కరణవసేన పవత్తా పరమత్థపారమియో"తి వదన్తి. తథా భవసుఖావహో పుఞ్ఞఞాణసమ్భారో పారమీ, అత్తనో నిబ్బానసుఖావహో ఉపపారమీ, పరేసం తదుభయసుఖావహో పరమత్థపారమీతి ఏకే.

పుత్తదారధనాదిఉపకరణపరిచ్చాగో పన దానపారమీ, అత్తనో అఙ్గపరిచ్చాగో దానఉపపారమీ, అత్తనో జీవితపరిచ్చాగో దానపరమత్థపారమీ. తథా పుత్తదారాదికస్స తివిధస్సపి హేతు అవీతిక్కమనవసేన తిస్సో సీలపారమియో, తేసు ఏవ తివిధేసు వత్థూసు ఆలయం ఉపచ్ఛిన్దిత్వా నిక్ఖమనవసేన తిస్సో నేక్ఖమ్మపారమియో, ఉపకరణఙ్గజీవితతణ్హం సమూహనిత్వా సత్తానం హితాహితవినిచ్ఛయకరణవసేన తిస్సో పఞ్ఞాపారమియో, యథావుత్తభేదానం పరిచ్చాగాదీనం వాయమనవసేన తిస్సో

వీరియపారమియో, ఉపకరణజ్జీవితన్తరాయకరానం ఖమనవసేన తిస్సో ఖన్తిపారమియో, ఉపకరణజ్జీవితహేతు సచ్చాపరిచ్చాగవసేన తిస్సో సచ్చపారమియో, దానాదిపారమియో అకుప్పాధిట్ఠానవసేనేవ సమిజ్ఝన్తీతి ఉపకరణాదివినాసేపి అచలాధిట్ఠానవసేన తిస్సో అధిట్ఠానపారమియో, ఉపకరణాదిఉపఘాతకేసుపి సత్తేసు మేత్తాయ అవిజహనవసేన తిస్సో మేత్తాపారమియో, యథావుత్తవత్థుత్తయస్స ఉపకారాపకారేసు సత్తసఙ్ఖారేసు మజ్ఝత్తతాపటిలాభవసేన తిస్సో ఉపేక్ఖాపారమియోతి ఏవమాదినా ఏతాసం విభాగో వేదితబ్బో.

కో సఙ్గహోతి ఏత్థ పన యథా ఏతా విభాగతో తింసవిధాపి దానపారమీఆదిభావతో దసవిధా, ఏవం దానసీలఖన్తివీరియఝానపఞ్ఞాసభావేన ఛబ్బిధా. ఏతాసు హి నేక్ఖమ్మపారమీ సీలపారమియా సఙ్గహితా తస్సా పబ్బజ్జాభావే, నీవరణవివేకభావే పన ఝానపారమియా, కుసలధమ్మభావే ఛహిపి సఙ్గహితా. సచ్చపారమీ సీలపారమియా ఏకదేసోయేవ వచీసచ్చవిరతిసచ్చపక్ఖే, ఞాణసచ్చపక్ఖే పన పఞ్ఞాపారమియా సఙ్గహితా. మేత్తాపారమీ ఝానపారమియా ఏవ, ఉపేక్ఖాపారమీ ఝానపఞ్ఞాపారమీహి, అధిట్ఠానపారమీ సబ్బాహిపి సఙ్గహితాతి.

ఏతేసఞ్చ దానాదీనం ఛన్నం గుణానం అఞ్ఞమఞ్ఞం సమ్బన్ధానం పఞ్చదసయుగళాదీని పఞ్చదసయుగళాదిసాధకాని హోన్తి – సేయ్యథిదం? దానసీలయుగళేన పరహితాహితానం కరణాకరణయుగళసిద్ధి, దానఖన్తియుగళేన అలోభాదోసయుగళసిద్ధి, దానవీరియయుగళేన చాగసుతయుగళసిద్ధి, దానఝానయుగళేన కామదోసప్పహానయుగళసిద్ధి, దానపఞ్ఞాయుగళేన అరియయానధురయుగళసిద్ధి, సీలఖన్తిద్వయేన పయోగాసయసుద్ధిద్వయసిద్ధి, సీలవీరియద్వయేన భావనాద్వయసిద్ధి, సీలఝానద్వయేన దుస్సీల్యపరియుట్ఠానప్పహానద్వయసిద్ధి, సీలపఞ్ఞాద్వయేన దానద్వయసిద్ధి, ఖన్తివీరియయుగళేన ఖమాతేజద్వయసిద్ధి, ఖన్తిఝానయుగళేన విరోధానురోధప్పహానయుగళసిద్ధి , ఖన్తిపఞ్ఞాయుగళేన సుఞ్ఞతాఖన్తిపటివేధదుకసిద్ధి, వీరియఝానదుకేన పగ్గాహవిక్ఖేపదుకసిద్ధి, వీరియపఞ్ఞాదుకేన సరణదుకసిద్ధి, ఝానపఞ్ఞాదుకేన యానదుకసిద్ధి. దానసీలఖన్తిత్తికేన లోభదోసమోహప్పహానత్తికసిద్ధి, దానసీలవీరియత్తికేన భోగజీవితకాయసారాదానత్తికసిద్ధి, దానసీలఝానత్తికేన పుఞ్ఞకిరియవత్థుత్తికసిద్ధి, దానసీలపఞ్ఞాతికేన ఆమిసాభయధమ్మదానత్తికసిద్ధీతి ఏవం ఇతరేహిపి తికేహి చతుక్కాదీహి చ యథాసమ్భవం తికాని చతుక్కాదీని చ యోజేతబ్బాని.

ఏవం ఛబ్బిధానమ్పి పన ఇమాసం పారమీనం చతూహి అధిట్ఠానేహి సఙ్గహో వేదితబ్బో. సబ్బపారమీనం సమూహసఙ్గహతో హి చత్తారి అధిట్ఠానాని. సేయ్యథిదం – సచ్చాధిట్ఠానం, చాగాధిట్ఠానం, ఉపసమాధిట్ఠానం, పఞ్ఞాధిట్ఠానన్తి. తత్థ అధితిట్ఠతి ఏతేన, ఏత్థ వా అధితిట్ఠతి, అధిట్ఠానమత్తమేవ వా తన్తి అధిట్ఠానం. సచ్చఞ్చ తం అధిట్ఠానఞ్చ, సచ్చస్స వా అధిట్ఠానం, సచ్చం అధిట్ఠానం ఏతస్సాతి వా సచ్చాధిట్ఠానం. ఏవం సేసేసుపి. తత్థ అవిసేసతో తావ లోకుత్తరగుణే కతాభినీహారస్స అనుకమ్పితసబ్బసత్తస్స మహాసత్తస్స పరిఞ్ఞానురూపం సబ్బపారమిపరిగ్గహతో సచ్చాధిట్ఠానం, తేసం పటిపక్ఖపరిచ్చాగతో చాగాధిట్ఠానం, సబ్బపారమితాగుణేహి ఉపసమతో ఉపసమాధిట్ఠానం , తేహియేవ పరహితోపాయకోసల్లతో పఞ్ఞాధిట్ఠానం. విసేసతో పన "అత్థికజనం అవిసంవాదేత్వా దస్సామీ"తి పటిజానతో, పటిఞ్ఞం అవిసంవాదేత్వా దానతో, దానం అవిసంవాదేత్వా అనుమోదనతో, మచ్ఛరియాదిపటిపక్ఖపరిచ్చాగతో, దేయ్యపటిగ్గాహకదానదేయ్యధమ్మక్ఖయేసు లోభదోసమోహభయవూపసమతో, యథారహం యథాకాలం యథావిధానఞ్చ దానతో, పఞ్ఞుత్తరతో చ కుసలధమ్మానం చతురధిట్ఠానపదట్ఠానం దానం. తథా సంవరసమాదానస్స అవీతిక్కమతో, దుస్సీల్యపరిచ్చాగతో, దుచ్చరితవూపసమతో, పఞ్ఞుత్తరతో చ చతురధిట్ఠానపదట్ఠానం సీలం. యథాపటిఞ్ఞం ఖమనతో, పరాపరాధవికప్పపరిచ్చాగతో, కోధపరియుట్ఠానవూపసమతో, పఞ్ఞుత్తరతో చ చతురధిట్ఠానపదట్ఠానా ఖన్తి. పటిఞ్ఞానురూపం పరహితకరణతో,

విసాదపరిచ్చాగతో, అకుసలధమ్మానం వూపసమతో, పఞ్ఞుత్తరతో చ చతురధిట్ఠానపదట్ఠానం వీరియం. పటిఞ్ఞానురూపం లోకహితానుచిన్తనతో, నీవరణపరిచ్చాగతో, చిత్తవూపసమతో, పఞ్ఞుత్తరతో చ చతురధిట్ఠానపదట్ఠానం ఝానం. యథాపటిఞ్ఞం పరహితూపాయకోసల్లతో, అనుపాయకిరియాపరిచ్చాగతో , మోహజపరిళాహవూపసమతో, సబ్బఞ్ఞుతాపటిలాభతో చ చతురధిట్ఠానపదట్ఠానా పఞ్ఞా.

తత్థ ఞేయ్యపటిఞ్ఞానువిధానేహి సచ్చాధిట్ఠానం, వత్థుకామకిలేసకామపరిచ్చాగేహి చాగాధిట్ఠానం, దోసదుక్ఖవూపసమేహి ఉపసమాధిట్ఠానం, అనుబోధపటివేధేహి పఞ్ఞాధిట్ఠానం. తివిధసచ్చపరిగ్గహితం దోసత్తయవిరోధి సచ్చాధిట్ఠానం, తివిధచాగపరిగ్గహితం దోసత్తయవిరోధి చాగాధిట్ఠానం, తివిధవూపసమపరిగ్గహితం దోసత్తయవిరోధి ఉపసమాధిట్ఠానం, తివిధఞాణపరిగ్గహితం దోసత్తయవిరోధి పఞ్ఞాధిట్ఠానం. సచ్చాధిట్ఠానపరిగ్గహితాని చాగూపసమపఞ్ఞాధిట్ఠానాని అవిసంవాదనతో , పటిఞ్ఞానువిధానతో చ. చాగాధిట్ఠానపరిగ్గహితాని సచ్చూపసమపఞ్ఞాధిట్ఠానాని పటిపక్ఖపరిచ్చాగతో, సబ్బపరిచ్చాగఫలత్తా చ. ఉపసమాధిట్ఠానపరిగ్గహితాని సచ్చచాగపఞ్ఞాధిట్ఠానాని కిలేసపరిళాహూపసమతో, కామూపసమతో, కామపరిళాహూపసమతో చ. పఞ్ఞాధిట్ఠానపరిగ్గహితాని సచ్చచాగూపసమాధిట్ఠానాని ఞాణపుబ్బఙ్గమతో, ఞాణానుపరివత్తనతో చాతి ఏవం సబ్బాపి పారమియో సచ్చప్పభావితా చాగపరిబ్యఞ్జితా ఉపసమోపబ్రూహితా పఞ్ఞాపరిసుద్ధా. సచ్చఞ్హి ఏతాసం జనకహేతు, చాగో పరిగ్గాహకహేతు, ఉపసమో పరివుడ్ఢిహేతు, పఞ్ఞా పారిసుద్ధిహేతు. తథా ఆదిమ్హి సచ్చాధిట్ఠానం సచ్చపటిఞ్ఞత్తా, మజ్ఝే చాగాధిట్ఠానం కతపణిధానస్స పరహితాయ అత్తపరిచ్చాగతో, అన్తే ఉపసమాధిట్ఠానం సబ్బూపసమపరియోసానత్తా, ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు పఞ్ఞాధిట్ఠానం తస్మిం సతి సమ్భవతో, అసతి అభావతో, యథాపటిఞ్ఞఞ్చ భావతో.

తత్థ మహాపురిసా అత్తహితపరహితకరేహి గరుపియభావకరేహి సచ్చచాగాధిట్ఠానేహి గిహిభూతా ఆమిసదానేన పరే అనుగ్గణ్హన్తి. తథా అత్తహితపరహితకరేహి గరుపియభావకరేహి ఉపసమపఞ్ఞాధిట్ఠానేహి చ పబ్బజితభూతా ధమ్మదానేన పరే అనుగ్గణ్హన్తి.

తత్థ అన్తిమభవే బోధిసత్తస్స చతురధిట్ఠానపరిపూరణం. పరిపుణ్ణచతురధిట్ఠానస్స హి చరిమకభవూపపత్తీతి ఏకే. తత్ర హి గబ్భోక్కన్తిఠితిఅభినిక్ఖమనేసు పఞ్ఞాధిట్ఠానసముదాగమేన సతో సమ్పజానో సచ్చాధిట్ఠానపారిపూరియా సమ్పతిజాతో ఉత్తరాభిముఖో సత్తపదవీతిహారేన గన్త్వా సబ్బా దిసా ఓలోకేత్వా సచ్చానుపరివత్తినా వచసా “అగ్గోహమస్మి లోకస్స, జేట్ఠో... పే.... సేట్ఠోహమస్మి లోకస్సా”తి (దీ. ని. ౨.౩౧; మ. ని. ౩.౨౦౭) తిక్ఖత్తుం సీహనాదం నది, ఉపసమాధిట్ఠానసముదాగమేన జిణ్ణాతురమతపబ్బజితదస్సావినో చతుధమ్మపదేసకోవిదస్స యోబ్బనారోగ్యజీవితసమ్పత్తిమదానం ఉపసమో, చాగాధిట్ఠానసముదాగమేన మహతో ఞాతిపరివట్టస్స హత్థగతస్స చ చక్కవత్తిరజ్జస్స అనపేక్ఖపరిచ్చాగోతి.

దుతియే ఠానే అభిసమ్బోధియం చతురధిట్ఠానం పరిపుణ్ణన్తి కేచి. తత్థ హి యథాపటిఞ్ఞం సచ్చాధిట్ఠానసముదాగమేన చతున్నం అరియసచ్చానం అభిసమయో, తతో హి సచ్చాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణం. చాగాధిట్ఠానసముదాగమేన సబ్బకిలేసోపక్కిలేసపరిచ్చాగో, తతో హి చాగాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణం. ఉపసమాధిట్ఠానసముదాగమేన పరమూపసమసమ్పత్తి, తతో హి ఉపసమాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణం. పఞ్ఞాధిట్ఠానసముదాగమేన అనావరణఞాణపటిలాభో, తతో హి పఞ్ఞాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణన్తి, తం అసిద్ధం అభిసమ్బోధియాపి పరమత్థభావతో.

తతియే ఠానే ధమ్మచక్కప్పవత్తనే (సం. ని. ౫.౧౦౮౧; మహావ. ౧౩; పటి. మ. ౨.౩౦) చతురధిట్ఠానం పరిపుణ్ణన్తి అఞ్ఞే. తత్థ హి సచ్చాధిట్ఠానసముదాగతస్స ద్వాదసహి ఆకారేహి అరియసచ్చదేసనాయ సచ్చాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణం,

చాగాధిట్ఠానసముదాగతస్స సద్ధమ్మమహాయాగకరణేన చాగాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణం. ఉపసమాధిట్ఠానసముదాగతస్స సయం ఉపసన్తస్స పరేసం ఉపసమనేన ఉపసమాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణం, పఞ్ఞాధిట్ఠానసముదాగతస్స వినేయ్యానం ఆసయాదిపరిజాననేన పఞ్ఞాధిట్ఠానం పరిపుణ్ణన్తి, తదపి అసిద్ధం అపరియోసితత్తా బుద్ధకిచ్చస్స.

చతుత్థే ఠానే పరినిబ్బానే చతురధిట్ఠానపరిపుణ్ణన్తి అపరే. తత్ర హి పరినిబ్బుతత్తా పరమత్థసచ్చసమ్పత్తియా సచ్చాధిట్ఠానపరిపూరణం, సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గేన చాగాధిట్ఠానపరిపూరణం, సబ్బసఙ్ఖారూపసమేన ఉపసమాధిట్ఠానపరిపూరణం, పఞ్ఞాపయోజనపరినిట్ఠానేన పఞ్ఞాధిట్ఠానపరిపూరణన్తి.

తత్ర మహాపురిసస్స విసేసేన మేత్తాఖేత్తే అభిజాతియం సచ్చాధిట్ఠానసముదాగతస్స సచ్చాధిట్ఠానపరిపూరణమభిబ్యత్తం, విసేసేన కరుణాఖేత్తే అభిసమ్బోధియం పఞ్ఞాధిట్ఠానసముదాగతస్స పఞ్ఞాధిట్ఠానపరిపూరణమభిబ్యత్తం, విసేసేన ముదితాఖేత్తే ధమ్మచక్కప్పవత్తనే (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౩; పటి॰ మ॰ ౨.౩౦) చాగాధిట్ఠానసముదాగతస్స చాగాధిట్ఠానపరిపూరణమభిబ్యత్తం, విసేసేన ఉపేక్ఖాఖేత్తే పరినిబ్బానే ఉపసమాధిట్ఠానసముదాగతస్స ఉపసమాధిట్ఠానపరిపూరణమభిబ్యత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

తత్రాపి సచ్చాధిట్ఠానసముదాగతస్స సంవాసేన సీలం వేదితబ్బం, చాగాధిట్ఠానసముదాగతస్స సంవోహారేన సోచేయ్యం వేదితబ్బం, ఉపసమాధిట్ఠానసముదాగతస్స ఆపదాసు థామో వేదితబ్బో, పఞ్ఞాధిట్ఠానసముదాగతస్స సాకచ్ఛాయ పఞ్ఞా వేదితబ్బా. ఏవం సీలాజీవచిత్తదిట్ఠివిసుద్ధియో వేదితబ్బా.

తథా సచ్చాధిట్ఠానసముదాగమేన దోసా అగతిం న గచ్ఛతి అవిసంవాదనతో, చాగాధిట్ఠానసముదాగమేన లోభా అగతిం న గచ్ఛతి అనభిసఙ్గతో, ఉపసమాధిట్ఠానసముదాగమేన భయా అగతిం న గచ్ఛతి అనపరాధతో, పఞ్ఞాధిట్ఠానసముదాగమేన మోహా అగతిం న గచ్ఛతి యథాభూతావబోధతో.

తథా పఠమేన అదుట్ఠో అధివాసేతి, దుతియేన అలుద్ధో పటిసేవతి, తతియేన అభీతో పరివజ్జేతి, చతుత్థేన అసమ్మూళ్హో వినోదేతి. పఠమేన నేక్ఖమ్మసుఖప్పత్తి, ఇతరేహి పవివేకఉపసమసమ్బోధిసుఖప్పత్తియో హోన్తీతి దట్ఠబ్బా. తథా వివేకజపీతిసుఖసమాధిజపీతిసుఖఅప్పీతిజకాయసుఖసతిపారిసుద్ధిజఉపేక్ఖాసుఖప్పత్తియో ఏతేహి చతూహి యథాక్కమం హోన్తీతి. ఏవమనేకగుణానుబన్ధేహి చతూహి అధిట్ఠానేహి సబ్బపారమిసమూహసఙ్గహో వేదితబ్బో. యథా చ చతూహి అధిట్ఠానేహి సబ్బపారమిసఙ్గహో, ఏవం కరుణాపఞ్ఞాహిపీతి దట్ఠబ్బం. సబ్బోపి హి బోధిసమ్భారో కరుణాపఞ్ఞాహి సఙ్గహితో. కరుణాపఞ్ఞాపరిగ్గహితా హి దానాదిగుణా మహాబోధిసమ్భారా భవన్తి బుద్ధత్తసిద్ధిపరియోసానాతి ఏవమేతాసం సఙ్గహో వేదితబ్బో.

కో సమ్పాదనూపాయోతి సకలస్సాపి పుఞ్ఞాదిసమ్భారస్స సమ్మాసమ్బోధిం, ఉద్దిస్స **అనవసేససమ్భరణం** అవేకల్లకారితాయోగేన, తత్థ చ **సక్కచ్చకారితా** ఆదరబహుమానయోగేన, **సాతచ్చకారితా** నిరన్తరపయోగేన, చిరకాలాదియోగో చ అన్తరా అవోసానాపజ్జనేనాతి చతురఙ్గయోగో ఏతాసం సమ్పాదనూపాయో. అపిచ సమాసతో కతాభినీహారస్స అత్తని సినేహస్స పరియాదానం, పరేసు చ సినేహస్స పరివడ్ఢనం ఏతాసం సమ్పాదనూపాయో. సమ్మాసమ్బోధిసమధిగమాయ హి కతమహాపణిధానస్స మహాసత్తస్స యాథావతో పరిజాననేన సబ్బేసు ధమ్మేసు అనుపలిత్తస్స అత్తని సినేహో పరిక్ఖయం పరియాదానం గచ్ఛతి, మహాకరుణాసమాయోగవసేన పన పియే పుత్తే వియ సబ్బసత్తే సమ్పస్సమానస్స తేసు మేత్తాసినేహో

పరివడ్ఢతి. తతో చ తంతదావత్థానురూపమత్తపరసన్తానేసు లోభదోసమోహావిగమేన విదూరీకతమచ్ఛరియాదిబోధిసమ్భారపటిపక్ఖో మహాపురిసో దానపియవచనఅత్థచరియాసమానత్తతాసఙ్ఖాతేహి చతూహి సఙ్గహవత్థూహి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౧౦; అ॰ ని॰ ౪.౩౨) చతురధిట్ఠానానుగతేహి అచ్చన్తం జనస్స సఙ్గహకరణవసేన ఉపరి యానత్తయే అవతారణం పరిపాచనఞ్చ కరోతి. మహాసత్తానఞ్హి మహాపఞ్ఞా మహాకరుణా చ దానేన అలఙ్కతా; దానం పియవచనేన; పియవచనం అత్థచరియాయ; అత్థచరియా సమానత్తతాయ అలఙ్కతా సఙ్గహితా చ. సబ్బభూతత్తభూతస్స హి బోధిసత్తస్స సబ్బత్థ సమానసుఖదుక్ఖతాయ సమానత్తతాసిద్ధి. బుద్ధభూతో పన తేహేవ సఙ్గహవత్థూహి చతురధిట్ఠానపరిపూరితాభిబుద్ధేహి జనస్స అచ్చన్తికసఙ్గహకరణేన అభివినయనం కరోతి. దానఞ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధానం చాగాధిట్ఠానేన పరిపూరితాభిబుద్ధం ; పియవచనం సచ్చాధిట్ఠానేన; అత్థచరియా పఞ్ఞాధిట్ఠానేన; సమానత్తతా ఉపసమాధిట్ఠానేన పరిపూరితాభిబుద్ధా. తథాగతానఞ్హి సబ్బసావకపచ్చేకబుద్ధేహి సమానత్తతా పరినిబ్బానే. తత్ర హి తేసం అవిసేసతో ఏకీభావో. తేనేవాహ “నత్థి విముత్తియా నానత్త”న్తి.

హోన్తి చేత్థ –

> “సచ్చో చాగీ ఉపసన్తో, పఞ్ఞవా అనుకమ్పకో,
> సమ్భతసబ్బసమ్భారో, కం నామత్థం న సాధయే.
>
> మహాకారుణికో సత్థా, హితేసీ చ ఉపేక్ఖకో,
> నిరపేక్ఖో చ సబ్బత్థ, అహో అచ్ఛరియో జినో.
>
> విరత్తో సబ్బధమ్మేసు, సత్తేసు చ ఉపేక్ఖకో,
> సదా సత్తహితే యుత్తో, అహో అచ్ఛరియో జినో.
>
> సబ్బదా సబ్బసత్తానం, హితాయ చ సుఖాయ చ,
> ఉయ్యుత్తో అకిలాసూ చ, అహో అచ్ఛరియో జినో”తి. (చరియా॰ అట్ఠ॰ ౩౨౦ పకిణ్ణకకథా);

కిత్తకేన కాలేన సమ్పాదనన్తి హేట్ఠిమేన తావ పరిచ్ఛేదేన చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ, మజ్ఝిమేన అట్ఠాసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ, ఉపరిమేన సోళసాసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ, ఏతే చ భేదా యథాక్కమం పఞ్ఞాధికసద్ధాధికవీరియాధికవసేన ఞాతబ్బా. పఞ్ఞాధికానఞ్హి సద్ధా మన్దా హోతి, పఞ్ఞా తిక్ఖా. సద్ధాధికానం పఞ్ఞా మజ్ఝిమా హోతి, వీరియాధికానం పఞ్ఞా మన్దా. పఞ్ఞానుభావేన చ సమ్మాసమ్బోధి అభిగన్తబ్బాతి అట్ఠకథాయం వుత్తం. అవిసేసేన పన విముత్తిపరిపాచనీయానం ధమ్మానం తిక్ఖమజ్ఝిమముదుభావేన తయోపేతే భేదా యుత్తాతి వదన్తి. తివిధా హి బోధిసత్తా అభినీహారక్ఖణే భవన్తి ఉగ్ఘటితఞ్ఞూవిపఞ్చితఞ్ఞూనేయ్యభేదేన. తేసు ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సమ్ముఖా చతుప్పదికం గాథం సుణన్తో తతియపదే అపరియోసితేయేవ ఛళభిఞ్ఞాహి సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పత్తుం సమత్థూపనిస్సయో హోతి, దుతియో సత్థు సమ్ముఖా చతుప్పదికం గాథం సుణన్తో అపరియోసితేయేవ చతుత్థపదే ఛహి అభిఞ్ఞాహి అరహత్తం పత్తుం సమత్థూపనిస్సయో హోతి, ఇతరో భగవతో సమ్ముఖా చతుప్పదికం గాథం సుత్వా పరియోసితాయ గాథాయ ఛహి అభిఞ్ఞాహి అరహత్తం పత్తుం సమత్థూపనిస్సయో భవతి. తయోపేతే వినా కాలభేదేన కతాభినీహారలద్ధబ్యాకరణా పారమియో పూరేన్తా యథాక్కమం యథావుత్తభేదేన కాలేన సమ్మాసమ్బోధిం పాపుణన్తి. తేసు తేసు పన కాలభేదేసు అపరిపుణ్ణేసు తే తే

మహాసత్తా దివసే దివసే వేస్సన్తరదానసదిసం దానం దేన్తాపి తదనురూపే సీలాదిసబ్బపారమిధమ్మే ఆచినన్తాపి అన్తరా బుద్ధా భవిస్సన్తీతి అకారణమేతం. కస్మా? ఞాణస్స అపరిపచ్చనతో. పరిచ్ఛిన్నకాలనిప్ఫాదితం వియ హి సస్సం పరిచ్ఛిన్నకాలే పరినిప్ఫాదితా సమ్మాసమ్బోధి. తదన్తరా పన సబ్బుస్సాహేన వాయమన్తేనాపి న సక్కా పాపుణితున్తి పారమిపారిపూరీ యథావుత్తకాలవిసేసం వినా న సమ్పజ్జతీతి వేదితబ్బం.

కో ఆనిసంసోతి యే తే కతాభినీహారానం బోధిసత్తానం –

> “ఏవం సబ్బఙ్గసమ్పన్నా, బోధియా నియతా నరా;
>
> సంసరం దీఘమద్ధానం, కప్పకోటిసతేహిపి;
>
> అవీచిమ్హి నుప్పజ్జన్తి, తథా లోకన్తరేసు చా”తి. ఆదినా (అభి॰ అట్ఠ॰ ౧.నిదానకథా; అప॰ అట్ఠ॰ ౧.దూరేనిదానకథా; జా॰ అట్ఠ॰ ౧.దూరేనిదానకథా; బు॰ వం॰ అట్ఠ॰ ౨౭.దూరేనిదానకథా; చరియా॰ అట్ఠ॰ పకిణ్ణకకథా) –

అట్ఠారస అభబ్బట్ఠానానుపగమనప్పకారా ఆనిసంసా సంవణ్ణితా. యే చ “సతో సమ్పజానో ఆనన్ద బోధిసత్తో తుసితాకాయా చవిత్వా మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమీ”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౧౯౯) సోళస అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మప్పకారా, యే చ “సీతం బ్యపగతం హోతి, ఉణ్హఞ్చ ఉపసమ్మతీ”తిఆదినా (బు॰ వం॰ ౮౩), “జాయమానే ఖో సారిపుత్త బోధిసత్తే అయం దససహస్సిలోకధాతు సఙ్కమ్పతి సమ్పకమ్పతి సమ్పవేధతీ”తిఆదినా చ ద్వత్తింస పుబ్బనిమిత్తప్పకారా, యే వా పనఞ్ఞేపి “బోధిసత్తానం అధిప్పాయసమిజ్ఝనం కమ్మాదీసు వసీభావో”తి ఏవమాదయో తత్థ తత్థ జాతకబుద్ధవంసాదీసు దస్సితప్పకారా ఆనిసంసా, తే సబ్బేపి ఏతాసం ఆనిసంసా, తథా యథానిదస్సితభేదా అలోభాదోసాదిగుణయుగళాదయో చాతి వేదితబ్బా.

కిం ఫలన్తి సమాసతో తావ సమ్మాసమ్బుద్ధభావో ఏతాసం ఫలం, విత్థారతో పన ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణ- (దీ॰ ని॰ ౨.౨౪ ఆదయో; ౩.౧౯౮ ఆదయో; మ॰ ని॰ ౨.౩౮౫) అసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాదిఅనేకగుణగణసముజ్జలరూపకాయసమ్పత్తిఅధిట్ఠానా దసబలచతువేసారజ్జఛఅసాధారణఞాణఅట్ఠారసావేణికబుద్ధధమ్మ- (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౦౫; మూలటీ॰ ౨.సుత్తన్తభాజనీయవణ్ణనా) -పభుతిఅనేకసతసహస్సగుణసముదయోపసోభినీ ధమ్మకాయసిరీ, యావతా పన బుద్ధగుణా యే అనేకేహిపి కప్పేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేనాపి వాచాయ పరియోసాపేతుం న సక్కా, ఇదం ఏతాసం ఫలన్తి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన బుద్ధవంసచరియాపిటకజాతకమహాపదానసుత్తాదీనం వసేన వేదితబ్బో.

యథావుత్తాయ పటిపదాయ యథావుత్తవిభాగానం పారమీనం పూరితభావం సన్ధాయాహ ‘‘**సమతింస పారమియో పూరేత్వా**’’తి. సతిపి మహాపరిచ్చాగానం దానపారమిభావే పరిచ్చాగవిసేసభావదస్సనత్థఞ్చేవ సుదుక్కరభావదస్సనత్థఞ్చ ‘‘**పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే**’’తి విసుం గహణం, తతోయేవ చ అఙ్గపరిచ్చాగతో విసుం నయనపరిచ్చాగగ్గహణం, పరిగ్గహపరిచ్చాగభావసామఞ్ఞేపి ధనరజ్జపరిచ్చాగతో పుత్తదారపరిచ్చాగగ్గహణఞ్చ కతం. గతపచ్చాగతికవత్తసఙ్ఖాతాయ పుబ్బభాగపటిపదాయ సద్ధిం అభిఞ్ఞాసమాపత్తినిప్ఫాదనం **పుబ్బయోగో.** దానాదీసుయేవ సాతిసయపటిపత్తినిప్ఫాదనం **పుబ్బచరియా,** యా చరియాపిటకసఙ్గహితా. అభినీహారో **పుబ్బయోగో**, దానాదిపటిపత్తి, కాయవివేకవసేన ఏకచరియా వా **పుబ్బచరియా**తి కేచి. దానాదీనఞ్చేవ అప్పిచ్ఛతాదీనఞ్చ సంసారనిబ్బానేసు ఆదీనవానిసంసాదీనఞ్చ విభావనవసేన సత్తానం బోధిత్తయే పతిట్ఠాపనపరిపాచనవసేన పవత్తా కథా **ధమ్మక్ఖానం.** ఞాతీనం అత్థచరియా **ఞాతత్థచరియా,** సాపి

కరుణాయనవసేనేవ. **ఆది**-సద్దేన లోకత్థచరియాదయో సఙ్గణ్హాతి. కమ్మస్సకతాఞాణవసేన, అనవజ్జకమ్మాయతనవిజ్జాట్ఠానపరిచయవసేన, ఖన్ధాయతనాదిపరిచయవసేన, లక్ఖణత్తయతీరణవసేన చ ఞాణచారో **బుద్ధిచరియా**, సా పన అత్థతో పఞ్ఞాపారమీయేవ, ఞాణసమ్భారదస్సనత్థం విసుం గహణం. **కోటి**న్తి పరియన్తో, ఉక్కంసోతి అత్థో. చత్తారో సతిపట్ఠానే భావేత్వా బ్రూహేత్వాతి సమ్బన్ధో. తత్థ **భావేత్వా**తి ఉప్పాదేత్వా. **బ్రూహేత్వా**తి వడ్ఢేత్వా. సతిపట్ఠానాదిగ్గహణేన ఆగమనపటిపదం మత్థకం పాపేత్వా దస్సేతి, విపస్సనాసహగతా ఏవ వా సతిపట్ఠానాదయో దట్ఠబ్బా. ఏత్థ చ "యేన అభినీహారేనా"తిఆదినా ఆగమనపటిపదాయ ఆదిం దస్సేతి, "దానపారమీ"తిఆదినా మజ్ఝం, "చత్తారో సతిపట్ఠానే"తిఆదినా పరియోసానన్తి వేదితబ్బం.

సమ్పతిజాతోతి హత్థతో ముచ్చిత్వా ముహుత్తజాతో, న మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖన్తమత్తో. నిక్ఖన్తమత్తఞ్హి మహాసత్తం పఠమం బ్రహ్మానో సువణ్ణజాలేన పటిగ్గణ్హింసు, తేసం హత్థతో చత్తారో మహారాజానో అజినప్పవేణియా, తేసం హత్థతో మనుస్సా దుకూలచుమ్బటకేన పటిగ్గణ్హింసు, మనుస్సానం హత్థతో ముఞ్చిత్వా పథవియం పతిట్ఠితోతి **యథాహ** భగవా మహాపదానదేసనాయం. **సేతమ్హి ఛత్తే**తి దిబ్బసేతచ్ఛత్తే. **అనుహీరమానే**తి ధారియమానే. ఏత్థ చ ఛత్తగ్గహణేనేవ ఖగ్గాదీని పఞ్చ కకుధభణ్డానిపి (జా. ౨.౧౮.౭౨) వుత్తానేవాతి వేదితబ్బం. ఖగ్గతాలవణ్టమోరహత్థకవాళబీజనీఉణ్హీసపట్టాపి హి ఛత్తేన సహ తదా ఉపట్ఠితా అహేసుం. ఛత్తాదీనియేవ చ తదా పఞ్ఞాయింసు, న ఛత్తాదిగాహకా. **సబ్బా చ దిసా**తి దసపి దిసా. నయిదం సబ్బదిసావిలోకనం సత్తపదవీతిహారుత్తరకాలం దట్ఠబ్బం. మహాసత్తో హి మనుస్సానం హత్థతో ముచ్చిత్వా పురత్థిమదిసం ఓలోకేసి, తత్థ దేవమనుస్సా గన్ధమాలాదీహి పూజయమానా "మహాపురిస ఇధ తుమ్హేహి సదిసోపి నత్థి, కుతో ఉత్తరితరో"తి ఆహంసు. ఏవం చతస్సో దిసా, చతస్సో అనుదిసా, హేట్ఠా, ఉపరీతి సబ్బా దిసా అనువిలోకేత్వా సబ్బత్థ అత్తనా సదిసం అదిస్వా "అయం ఉత్తరా దిసా"తి తత్థ సత్తపదవీతిహారేన అగమాసి. **ఆసభి**న్తి ఉత్తమం. **అగ్గో**తి సబ్బపఠమో. **జేట్ఠో సేట్ఠో**తి చ తస్సేవ వేవచనం. **అయమన్తిమా జాతి, నత్థి దాని పునబ్భవో**తి ఇమస్మిం అత్తభావే పత్తబ్బం అరహత్తం బ్యాకాసి.

''**అనేకేసం విసేసాధిగమానం పుబ్బనిమిత్తభావేనా**''తి సఙ్ఖిత్తేన వుత్తమత్థం ''**యఞ్హి**''తిఆదినా విత్థారతో దస్సేతి. తత్థ **ఏత్థా**తి –

> "అనేకసాఖఞ్చ సహస్సమణ్డలం,
>
> ఛత్తం మరూ ధారయుమన్తలిక్ఖే;
>
> సువణ్ణదణ్డా వీతిపతన్తి చామరా,
>
> న దిస్సరే చామరఛత్తగాహకా"తి. (సు. ని. ౬౯౩);

ఇమిస్సా గాథాయ. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ సబ్బత్థ అప్పటిహతచారతాయ అనావరణఞాణన్తి ఆహ ''**సబ్బఞ్ఞుతానావరణఞాణపటిలాభస్స**''తి. ''**తథా అయం భగవాపి గతో…పే… పుబ్బనిమిత్తభావేనా**''తి ఏతేన అభిజాతియం ధమ్మతావసేన ఉప్పజ్జనవిసేసా సబ్బబోధిసత్తానం సాధారణాతి దస్సేతి. పారమితానిస్సన్దా హి తేతి.

విక్కమీతి అగమాసి. **మరూ**తి దేవా. **సమా**తి విలోకనసమతాయ సమా సదిసియో. మహాపురిసో హి యథా ఏకం దిసం విలోకేసి, ఏవం సేసా దిసాపి, న కత్థచి విలోకనే విబన్ధో తస్స అహోసీతి. **సమా**తి వా విలోకేతుం యుత్తాతి అత్థో. న హి తదా బోధిసత్తస్స విరూపబీభచ్ఛవిసమరూపాని విలోకేతుం అయుత్తాని దిసాసు ఉపట్ఠహన్తీతి.

“ఏవం తథాగతో”తి కాయగమనట్ఠేన గత-సద్దేన తథాగత-సద్దం నిద్దిసిత్వా ఇదాని ఞాణగమనట్ఠేన తం దస్సేతుం **“అథ వా”**తిఆదిమాహ. తత్థ **నేక్ఖమ్మేనా**తి అలోభప్పధానేన కుసలచిత్తుప్పాదేన. కుసలా హి ధమ్మా ఇధ నేక్ఖమ్మం, న పబ్బజ్జాదయో, “పఠమజ్ఝానేనా”తి చ వదన్తి. **పహాయా**తి పజహిత్వా. **గతో** అధిగతో, పటిపన్నో ఉత్తరివిసేసన్తి అత్థో. **పహాయా**తి వా పహానహేతు, పహానలక్ఖణం వా. హేతులక్ఖణత్థో హి అయం పహాయ-సద్దో. “కామచ్ఛన్దాదిప్పహానహేతుకం గతో”తి హేత్థ వుత్తం గమనం అవబోధో, పటిపత్తి ఏవ వా. కామచ్ఛన్దాదిప్పహానేన చ తం లక్ఖీయతి. ఏస నయో **“పదాలేత్వా”**తిఆదీసుపి. **అబ్యాపాదేనా**తి మేత్తాయ. **ఆలోకసఞ్ఞాయా**తి విభూతం కత్వా మనసికరణేన ఉపట్ఠితఆలోకసఞ్జాననేన . **అవిక్ఖేపేనా**తి సమాధినా. **ధమ్మవవత్థానేనా**తి కుసలాదిధమ్మానం యాథావవినిచ్ఛయేన, “సప్పచ్చయనామరూపవవత్థానేనా”తిపి వదన్తి.

ఏవం కామచ్ఛన్దాదినీవరణప్పహానేన “అభిజ్ఝం లోకే పహాయా”తిఆదినా (విభ. ౫౦౮) వుత్తాయ పఠమజ్ఝానస్స పుబ్బభాగపటిపదాయ భగవతో తథాగతభావం దస్సేత్వా ఇదాని సహ ఉపాయేన అట్ఠహి సమాపత్తీహి, అట్ఠారసహి చ మహావిపస్సనాహి తం దస్సేతుం **“ఞాణేనా”**తిఆదిమాహ. నామరూపపరిగ్గహకఙ్ఖావితరణానఞ్హి విబన్ధభూతస్స మోహస్స దూరీకరణేన ఞాతపరిఞ్ఞాయం ఠితస్స అనిచ్చసఞ్ఞాదయో సిజ్ఝన్తి, తథా ఝానసమాపత్తీసు అభిరతినిమిత్తేన పామోజ్జేన, తత్థ అనభిరతియా వినోదితాయ ఝానాది సమధిగమోతి సమాపత్తివిపస్సనానం అరతివినోదనఅవిజ్జాపదాలనాది ఉపాయో, ఉప్పటిపాటినిద్దేసో పన నీవరణసభావాయ అవిజ్జాయ హేట్ఠా నీవరణేసుపి సఙ్గహదస్సనత్థన్తి దట్ఠబ్బం. సమాపత్తివిహారప్పవేసవిబన్ధనేన నీవరణాని కవాటసదిసానీతి ఆహ **“నీవరణకవాటం ఉగ్ఘాటేత్వా”**తి. “రత్తిం వితక్కేత్వా విచారేత్వా దివా కమ్మన్తే పయోజేతీ”తి వుత్తట్ఠానే వియ వితక్కవిచారా ధూమాయనాతి అధిప్పేతాతి ఆహ **“వితక్కవిచారధూమ”**న్తి. కిఞ్చాపి పఠమజ్ఝానూపచారేయేవ చ దుక్ఖం, చతుత్థజ్ఝానూపచారేయేవ సుఖం పహీయతి, అతిసయప్పహానం పన సన్ధాయాహ **“చతుత్థజ్ఝానేన సుఖదుక్ఖం పహాయా”**తి.

అనిచ్చస్స, అనిచ్చన్తి అనుపస్సనా **అనిచ్చానుపస్సనా,** తేభూమకధమ్మానం అనిచ్చతం గహేత్వా పవత్తాయ విపస్సనాయేతం నామం. **నిచ్చసఞ్ఞ**న్తి సఙ్ఖతధమ్మే “నిచ్చా, సస్సతా”తి ఏవం పవత్తమిచ్ఛాసఞ్ఞం , సఞ్ఞాసీసేన దిట్ఠిచిత్తానమ్పి గహణం దట్ఠబ్బం. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి. **నిబ్బిదానుపస్సనాయా**తి సఙ్ఖారేసు నిబ్బిజ్జనాకారేన పవత్తాయ అనుపస్సనాయ. **నన్ది**న్తి సప్పీతికతణ్హం. తథా **విరాగానుపస్సనాయా**తి విరజ్జనాకారేన పవత్తాయ అనుపస్సనాయ. **నిరోధానుపస్సనాయా**తి సఙ్ఖారానం నిరోధస్స అనుపస్సనాయ. “తే సఙ్ఖారా నిరుజ్ఝన్తియేవ, ఆయతిం సముదయవసేన న ఉప్పజ్జన్తీ”తి ఏవం వా అనుపస్సనా **నిరోధానుపస్సనా.** తేనేవాహ “నిరోధానుపస్సనాయ నిరోధేతి, నో సముదేతీ”తి. ముఞ్చితుకమ్యతా హి అయం బలప్పత్తాతి. పటినిస్సజ్జనాకారేన పవత్తా అనుపస్సనా **పటినిస్సగ్గానుపస్సనా** . పటిసఙ్ఖా సన్తిట్ఠనా హి అయం. **ఆదాన**న్తి నిచ్చాదివసేన గహణం. సన్తతిసమూహకిచ్చారమ్మణానం వసేన ఏకత్తగ్గహణం **ఘనసఞ్ఞా. ఆయూహనం** అభిసఙ్ఖరణం. అవత్థావిసేసాపత్తి **విపరిణామో. ధువసఞ్ఞ**న్తి థిరభావగ్గహణం. **నిమిత్త**న్తి సమూహాదిఘనవసేన, సకిచ్చపరిచ్ఛేదతాయ చ సఙ్ఖారానం సవిగ్గహగ్గహణం. **పణిధి**న్తి రాగాదిపణిధిం, సా పనత్థతో తణ్హానం వసేన సఙ్ఖారేసు నిన్నతా.

అభినివేసన్తి అత్తానుదిట్ఠిం. అనిచ్చదుక్ఖాదివసేన సబ్బధమ్మతీరణం **అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనా. సారాదానాభినివేస**న్తి అసారే సారగ్గహణవిపల్లాసం. “ఇస్సరకుత్తాదివసేన లోకో సముప్పన్నో”తి అభినివేసో **సమ్మోహాభినివేసో.** కేచి పన “అహోసిం ను ఖో అహమతీతమద్ధాన”న్తిఆదినా పవత్తసంసయాపత్తి **సమ్మోహాభినివేసో”**తి వదన్తి. సఙ్ఖారేసు లేణతాణభావగ్గహణం **ఆలయాభినివేసో.** “ఆలయరతా ఆలయసముదితా”తి వచనతో ఆలయో తణ్హా, సాయేవ చక్ఖాదీసు రూపాదీసు చ అభినివిసనవసేన పవత్తియా **ఆలయాభినివేసో**తి కేచి. “ఏవంవిధా సఙ్ఖారా పటినిస్సజ్జీయన్తీ”తి పవత్తం ఞాణం

పటిసఙ్ఖానుపస్సనా. వట్టతో విగతత్తా వివట్టం నిబ్బానం, తత్థ ఆరమ్మణకరణసఙ్ఖాతేన అనుపస్సనేన పవత్తియా **వివట్టానుపస్సనా** గోత్రభు. **సంయోగాభినివేస**న్తి సంయుజ్జనవసేన సఙ్ఖారేసు అభినివిసనం. **దిట్ఠేకట్ఠే**తి దిట్ఠియా సహజాతేకట్ఠే, పహానేకట్ఠే చ. ''**ఓళారికే**''తి ఉపరిమగ్గవజ్ఝే కిలేసే అపేక్ఖిత్వా వుత్తం, అఞ్ఞథా దస్సనపహాతబ్బాపి దుతియమగ్గవజ్ఝేహి ఓళారికాతి. **అణుసహగతే**తి అణుభూతే, ఇదం హేట్ఠిమమగ్గవజ్ఝే అపేక్ఖిత్వా వుత్తం. **సబ్బకిలేసే**తి అవసిట్ఠసబ్బకిలేసే. న హి పఠమాదిమగ్గేహి పహీనా కిలేసా పున పహీయన్తీతి.

కక్ఖళత్తం కఠినభావో. **పగ్ఘరణం** ద్రవభావో. లోకియవాయునా భస్తస్స వియ యేన తంతంకలాపస్స ఉద్ధుమాయనం, థమ్భభావో వా, తం **విత్థమ్భనం.** విజ్జమానేపి కలాపన్తరభూతానం కలాపన్తరభూతేహి అసమ్ఫుట్ఠభావే, తంతంభూతవివిత్తతా రూపపరియన్తో ఆకాసోతి యేసం యో పరిచ్ఛేదో, తేహి సో అసమ్ఫుట్ఠోవ, అఞ్ఞథా భూతానం పరిచ్ఛేదసభావో న సియా బ్యాపీభావాపత్తితో . అబ్యాపితా హి అసమ్ఫుట్ఠతాతి. యస్మిం కలాపే భూతానం పరిచ్ఛేదో, తేహి అసమ్ఫుట్ఠభావో **అసమ్ఫుట్ఠలక్ఖణం.** తేనాహ భగవా ఆకాసధాతునిద్దేసే "అసమ్ఫుట్ఠం చతూహి మహాభూతేహీ"తి (ధ॰ స॰ ౬౩౭).

విరోధిపచ్చయసన్నిపాతే విసదిసుప్పత్తి **రుప్పనం.** చేతనాపధానత్తా సఙ్ఖారక్ఖన్ధధమ్మానం చేతనావసేనేతం వుత్తం ''**సఙ్ఖారానం అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణ**''న్తి. తథా హి సుత్తన్తభాజనీయే సఙ్ఖారక్ఖన్ధవిభఙ్గే "చక్ఖుసమ్ఫస్సజా చేతనా"తిఆదినా (విభ॰ ౯౨) చేతనావ విభత్తా, అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణా చ చేతనా. యథాహ "తత్థ కతమో పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో? కుసలా చేతనా కామావచరా"తిఆది (విభ॰ ౨౨౬). **ఫరణం** సవిప్ఫారికతా. **అస్సద్ధియే**తి అస్సద్ధియహేతు, నిమిత్తత్థే భుమ్మం. ఏస నయో ''**కోసజ్జే**''తిఆదీసు. **వూపసమలక్ఖణ**న్తి కాయచిత్తపరిళాహూపసమలక్ఖణం. లీనుద్ధచ్చరహితే అధిచిత్తే పవత్తమానే పగ్గహనిగ్గహసమ్పహంసనేసు అబ్యావటతాయ అజ్ఝుపేక్ఖనం **పటిసఙ్ఖానం** పక్ఖపాతుపచ్ఛేదతో.

ముసావాదాదీనం విసంవాదనాదికిచ్చతాయ లూఖానం అపరిగ్గాహకానం పటిపక్ఖభావతో పరిగ్గాహికా సమ్మావాచా సినిద్ధభావతో సమ్పయుత్తధమ్మే, సమ్మావాచాపచ్చయసుభాసితానం సోతారఞ్చ పుగ్గలం పరిగ్గణ్హాతీతి సా పరిగ్గహలక్ఖణా సమ్మావాచా. కాయికకిరియా కిఞ్చి కత్తబ్బం సముట్ఠాపేతి. సయఞ్చ సముట్ఠహనం ఘటనం హోతీతి సమ్మాకమ్మన్తసఙ్ఖాతా విరతి సముట్ఠానలక్ఖణా దట్ఠబ్బా, సమ్పయుత్తధమ్మానం వా ఉక్ఖిపనం సముట్ఠాపనం కాయికకిరియాయ భారుక్ఖిపనం వియ. జీవమానస్స సత్తస్స, సమ్పయుత్తధమ్మానం వా జీవితిన్ద్రియవుత్తియా, ఆజీవస్సేవ వా సుద్ధి **వోదానం.** ససమ్పయుత్తధమ్మస్స చిత్తస్స సంకిలేసపక్ఖే పతితుం అదత్వా సమ్మదేవ పగ్గణ్హనం **పగ్గహో.**

"సఙ్ఖారా"తి ఇధ చేతనా అధిప్పేతాతి వుత్తం ''**సఙ్ఖారానం చేతనాలక్ఖణ**''న్తి. **నమనం** ఆరమ్మణాభిముఖభావో. **ఆయతనం**పవత్తనం. ఆయతనానం వసేన హి ఆయసఙ్ఖాతానం చిత్తచేతసికానం పవత్తి. **తణ్హాయ హేతులక్ఖణ**న్తి వట్టస్స జనకహేతుభావో, మగ్గస్స పన నిబ్బానసమ్పాపకత్తన్తి అయమేవ తేసం విసేసో.

తథలక్ఖణం అవిపరీతసభావో. **ఏకరసో** అఞ్ఞమఞ్ఞానతివత్తనం అనూనాధికభావో. **యుగనద్ధా** సమథవిపస్సనావ, "సద్ధాపఞ్ఞా పగ్గహావిక్ఖేపా"తిపి వదన్తి.

ఖిణోతి కిలేసేతి **ఖయో,** మగ్గో. అనుప్పాదపరియోసానతాయ **అనుప్పాదో,** ఫలం. **పస్సద్ధి** కిలేసవూపసమో.

ఛన్దస్సాతి కత్తుకమ్యతాఛన్దస్స. **మూలలక్ఖణం** పతిట్ఠాభావో. **సముట్ఠాపనలక్ఖణం** ఆరమ్మణపటిపాదకతాయ సమ్పయుత్తధమ్మానం ఉప్పత్తిహేతుతా. **సమోధానం** విసయాదిసన్నిపాతేన గహేతబ్బాకారో, యా "సఙ్గతీ"తి వుచ్చతి. సమం

సహ ఓదహన్తి అనేన సమ్పయుత్తధమ్మాతి వా **సమోధానం,** ఫస్సో. సమోసరన్తి సన్నిపతన్తి ఏత్థాతి **సమోసరణం.** వేదనాయ వినా అప్పవత్తమానా సమ్పయుత్తధమ్మా వేదనానుభవననిమిత్తం సమోసటా వియ హోన్తీతి ఏవం వుత్తం. గోపానసీనం కూటం వియ సమ్పయుత్తానం పామోక్ఖభావో **పముఖలక్ఖణం.** తతో, తేసం వా సమ్పయుత్తధమ్మానం ఉత్తరి పధానన్తి **తదుత్తరి.** పఞ్ఞుత్తరా హి కుసలా ధమ్మా. **విముత్తియాతి** ఫలస్స. తఞ్హి సీలాదిగుణసారస్స పరముక్కంసభావేన సారం. అయఞ్చ లక్ఖణవిభాగో ఛధాతుపఞ్చఝానఙ్గాదివసేన తంతంసుత్తపదానుసారేన, పోరాణట్ఠకథాయ ఆగతనయేన చ కతోతి దట్ఠబ్బం. తథా హి వుత్తోపి కోచి ధమ్మో పరియాయన్తరప్పకాసనత్థం పున దస్సితో, తతో ఏవ చ "ఛన్దమూలకా కుసలా ధమ్మా మనసికారసముట్ఠానా, ఫస్ససమోధానా, వేదనాసమోసరణా"తి, "పఞ్ఞుత్తరా కుసలా ధమ్మా"తి, "విముత్తిసారమిదం బ్రహ్మచరియ"న్తి, "నిబ్బానోగధఞ్హి ఆవుసో బ్రహ్మచరియం నిబ్బానపరియోసాన"న్తి చ సుత్తపదానం వసేన ''**ఛన్దస్స మూలలక్ఖణ**''న్తిఆది వుత్తం.

తథధమ్మా నామ చత్తారి అరియసచ్చాని అవిపరీతసభావత్తా. **తథాని** తంసభావత్తా. **అవితథాని** అముసాసభావత్తా. **అనఞ్ఞథాని** అఞ్ఞాకారరహితత్తా.

జాతిపచ్చయసమ్భూతసముదాగతట్ఠోతి జాతిపచ్చయా సమ్భూతం హుత్వా సహితస్స అత్తనో పచ్చయానురూపస్స ఉద్ధం ఉద్ధం ఆగతభావో, అనుపవత్తత్థోతి అత్థో. అథ వా సమ్భూతట్ఠో చ సముదాగతట్ఠో చ సమ్భూతసముదాగతట్ఠో, న జాతితో జరామరణం న హోతి, న చ జాతిం వినా అఞ్ఞతో హోతీతి జాతిపచ్చయసమ్భూతట్ఠో. ఇత్థఞ్చ జాతితో సముదాగచ్ఛతీతి జాతిపచ్చయసముదాగతట్ఠో. యా యా జాతి యథా యథా పచ్చయో హోతి, తదనురూపం పాతుభావోతి అత్థో. **అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం పచ్చయట్ఠో**తి ఏత్థాపి న అవిజ్జా సఙ్ఖారానం పచ్చయో న హోతి, న చ అవిజ్జం వినా సఙ్ఖారా ఉప్పజ్జన్తి. యా యా అవిజ్జా యేసం యేసం సఙ్ఖారానం యథా యథా పచ్చయో హోతి, అయం అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం పచ్చయట్ఠో, పచ్చయభావోతి అత్థో.

భగవా తం జానాతి పస్సతీతి సమ్బన్ధో. **తేనాతి** భగవతా. తం విభజ్జమానన్తి యోజేతబ్బం. **తన్తి** రూపాయతనం. **ఇట్ఠానిట్ఠాదీతి ఆది**-సద్దేన మజ్ఝత్తం సఙ్గణ్హాతి, తథా అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నపరిత్తఅజ్ఝత్తబహిద్ధాతదుభయాదిభేదం. **లబ్భమానకపదవసేనాతి** "రూపాయతనం దిట్ఠం సద్దాయతనం సుతం గన్ధాయతనం రసాయతనం ఫోట్ఠబ్బాయతనం ముతం, సబ్బం రూపం మనసా విఞ్ఞాత"న్తి (ధ. స. ౯౬౬) వచనతో దిట్ఠపదఞ్చ విఞ్ఞాతపదఞ్చ రూపారమ్మణే లబ్భతి. "రూపారమ్మణం ఇట్ఠం అనిట్ఠం మజ్ఝత్తం పరిత్తం అతీతం అనాగతం పచ్చుప్పన్నం అజ్ఝత్తం బహిద్ధా దిట్ఠం విఞ్ఞాతం రూపం రూపాయతనం రూపధాతు వణ్ణనిభా సనిదస్సనం సప్పటిఘం నీలం పీతక"న్తి ఏవమాదీహి **అనేకేహి నామేహి. ''తేరసహి వారేహీ''**తి రూపకణ్డే (ధ. స. ౬౧౫ ఆదయో) ఆగతే తేరస నిద్దేసవారే సన్ధాయాహ. ఏకేకస్మిఞ్చ వారే చతున్నం చతున్నం వవత్థాపననయానం వసేన **''ద్వేపఞ్ఞాసాయ నయేహీ''**తి ఆహ. **తథమేవ** అవిపరీతదస్సితాయ, అప్పటివత్తియదేసనతాయ చ. **జానామి అబ్భఞ్ఞాసిన్తి** వత్తమానాతీతకాలేసు ఞాణప్పవత్తిదస్సనేన అనాగతేపి ఞాణప్పవత్తి వుత్తాయేవాతి దట్ఠబ్బా. **విదిత**-సద్దో అనామట్ఠకాలవిసేసో వేదితబ్బో, "దిట్ఠం సుతం ముత"న్తిఆదీసు (ధ. స. ౯౬౬) వియ. **న ఉపట్ఠాసీతి** అత్తత్తనియవసేన న ఉపగచ్ఛి. యథా రూపారమ్మణాదయో ధమ్మా యంసభావా యంపకారా చ, తథా నే పస్సతి జానాతి గచ్ఛతీతి **తథాగతోతి** ఏవం పదసమ్భవో వేదితబ్బో. కేచి పన "నిరుత్తినయేన పిసోదరాదిపక్ఖేపేన వా దస్సీ-సద్దస్స లోపం, ఆగత-సద్దస్స చాగమం కత్వా **తథాగతో**''తి వణ్ణేన్తి.

నిద్దోసతాయ **అనుపవజ్జం.** పక్ఖిపితబ్బాభావేన **అనూనం.** అపనేతబ్బాభావేన **అనధికం.** అత్థబ్యఞ్జనాదిసమ్పత్తియా **సబ్బాకారపరిపుణ్ణం. నో అఞ్ఞథాతి** “తథేవా”తి వుత్తమేవత్థం బ్యతిరేకేన సమ్పాదేతి. తేన యదత్థం భాసితం, ఏకన్తేన తదత్థనిప్ఫాదనతో యథా భాసితం భగవతా, తథేవాతి అవిపరీతదేసనతం దస్సేతి. ‘‘**గదత్థో**’’తి ఏతేన తథం గదతీతి తథాగతోతి **ద**-కారస్స **త**-కారో కతో నిరుత్తినయేనాతి దస్సేతి.

తథా గతమస్సాతి **తథాగతో,** గతన్తి చ కాయస్స వాచాయ వా పవత్తీతి అత్థో. **తథాతి** చ వుత్తే **యంతం**-సద్దానం అబ్యభిచారిసమ్బన్ధితాయ “యథా”తి అయమత్థో ఉపట్ఠితోయేవ హోతి. కాయవచీకిరియానఞ్చ అఞ్ఞమఞ్ఞానులోమేన వచనిచ్ఛాయం, కాయస్స వాచా, వాచాయ చ కాయో సమ్బన్ధీభావేన ఉపతిట్ఠతీతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**భగవతో హి**’’తిఆది. ఇమస్మిం పన అత్థే తథావాదితాయ **తథాగతోతి** అయమ్పి అత్థో సిద్ధో హోతి. సో పన పుబ్బే పకారన్తరేన దస్సితోతి ఆహ ‘‘**ఏవం తథాకారితాయ తథాగతో**’’తి.

‘‘**తిరియం అపరిమాణాసు లోకధాతూసూ**’’తి ఏతేన యదేకే “తిరియం వియ ఉపరి అధో చ సన్తి లోకధాతుయో”తి వదన్తి, తం పటిసేధేతి. దేసనావిలాసోయేవ **దేసనావిలాసమయో** యథా “పుఞ్ఞమయం, దానమయ”న్తిఆదీసు.

ఉపసగ్గనిపాతానం వాచకసద్దసన్నిధానే తదత్థజోతనభావేన పవత్తనతో గత-సద్దోయేవ అవగతత్థం అతీతత్థఞ్చ వదతీతి ఆహ ‘‘**గతోతి అవగతో అతీతో**’’తి. అథ వా అభినీహారతో పట్ఠాయ యావ సమ్బోధి, ఏత్థన్తరే మహాబోధియానపటిపత్తియా హానఠానసంకిలేసనివత్తీనం అభావతో యథా పణిధానం, తథా గతో అభినీహారానురూపం పటిపన్నోతి **తథాగతో.** అథ వా మహిద్ధికతాయ, పటిసమ్భిదానం ఉక్కంసాధిగమేన అనావరణతాయ చ కత్థచి పటిఘాతాభావతో యథా రుచి, తథా కాయవచీచిత్తానం గతాని గమనాని పవత్తియో ఏతస్సాతి **తథాగతో.** యస్మా చ లోకే విధయుత్తగతపకార-సద్దా సమానత్థా దిస్సన్తి, తస్మా యథా విధా విపస్సీఆదయో భగవన్తో, అయమ్పి భగవా తథా విధోతి **తథాగతో.** యథా యుత్తా చ తే భగవన్తో అయమ్పి భగవా తథా యుత్తోతి **తథాగతో.** అథ వా యస్మా సచ్చం తచ్ఛం తథన్తి ఞాణస్సేతం అధివచనం, తస్మా తథేన ఞాణేన ఆగతోతి **తథాగతోతి.** ఏవమ్పి తథాగత-సద్దస్స అత్థో వేదితబ్బో –

> ‘‘పహాయ కామాదిమలే యథా గతా,
> సమాధిఞాణేహి విపస్సిఆదయో;
> మహేసినో సక్యమునీ జుతిన్ధరో,
> తథాగతో తేన **తథాగతో** మతో.
>
> తథఞ్చ ధాతాయతనాదిలక్ఖణం,
> సభావసామఞ్ఞవిభాగభేదతో;
> సయమ్భుఞాణేన జినో సమాగతో,
> **తథాగతో** వుచ్చతి సక్యపుఙ్గవో.
>
> తథాని సచ్చాని సమన్తచక్ఖునా,
> తథా ఇదప్పచ్చయతా చ సబ్బసో;
> అనఞ్ఞనేయ్యేన యతో విభావితా,
> యాథావతో తేన జినో **తథాగతో.**

అనేకభేదాసుపి లోకధాతుసు,

జినస్స రూపాయతనాదిగోచరే;

విచిత్తభేదం తథమేవ దస్సనం,

తథాగతో తేన సమన్తలోచనో.

యతో చ ధమ్మం తథమేవ భాసతి,

కరోతి వాచాయనులోమ మత్తనో;

గుణేహి లోకం అభిభుయ్య ఇరియతి,

తథాగతో తేనపి లోకనాయకో.

యథాభినీహారమతో యథారుచి,

పవత్తవాచాతనుచిత్తభావతో;

యథావిధా యేన పురా మహేసినో,

తథావిధో తేన జినో **తథాగతో**''తి. (ఇతివు॰ అట్ఠ॰ ౩౮);

సఙ్గహగాథా ముఖమత్తమేవ. కస్మా? అప్పమాదపదం వియ సకలధమ్మపటిపత్తియా సబ్బబుద్ధగుణానం సఙ్గాహకత్తా. తేనేవాహ ''**సబ్బాకారేనా**''తిఆది.

''**తం కతమన్తి పుచ్ఛతీ**''తి ఏతేన ''కతమఞ్చ తం భిక్ఖవే''తిఆదివచనస్స సామఞ్ఞతో పుచ్ఛాభావో దస్సితో అవిసేసతో హి తస్స పుచ్ఛావిసేసభావఞాపనత్థం మహానిద్దేసే ఆగతా సబ్బావ పుచ్ఛా అత్థుద్ధారనయేన దస్సేతి ''**తత్థ పుచ్ఛా నామా**''తిఆదినా. తత్థ **తత్థా**తి ''తం కతమన్తి పుచ్ఛతీ''తి ఏత్థ యదేతం సామఞ్ఞతో పుచ్ఛావచనం, తస్మిం.

లక్ఖణన్తి ఞాతుం ఇచ్ఛితో యో కోచి సభావో. ''**అఞ్ఞాత**''న్తి యేన కేనచి ఞాణేన అఞ్ఞాతభావమాహ, ''**అదిట్ఠ**''న్తి దస్సనభూతేన ఞాణేన పచ్చక్ఖం వియ అదిట్ఠతం. ''**అతులిత**''న్తి ''ఏత్తకమేత''న్తి తులనభూతేన అతూలితతం, ''**అతీరిత**''న్తి తీరణభూతేన అకతఞాణకిరియాసమాపనతం, ''**అవిభూత**''న్తి ఞాణస్స అపాకటభావం, ''**అవిభావిత**''న్తి ఞాణేన అపాకటీకతభావం. అదిట్ఠం జోతీయతి ఏతాయాతి **అదిట్ఠజోతనా.** దిట్ఠం సంసన్దీయతి ఏతాయాతి **దిట్ఠసంసన్దనా,** సాకచ్ఛావసేన వినిచ్ఛయకరణం. విమతి ఛిజ్జతి ఏతాయాతి **విమతిచ్ఛేదనా.** అనుమతియా పుచ్ఛా **అనుమతిపుచ్ఛా.** ''తం కిం మఞ్ఞథ భిక్ఖవే''తిఆది పుచ్ఛాయ హి ''కా తుమ్హాకం అనుమతీ''తి అనుమతి పుచ్ఛితా హోతి. **కథేతుకమ్యతా**తి కథేతుకమ్యతాయ.

౮. సరసేనేవ పతనసభావస్స అన్తరా ఏవ అతీవ పాతనం **అతిపాతో,** సణికం పతితుం అదత్వా సీఘం పాతనన్తి అత్థో. అతిక్కమ్మ వా సత్థాదీహి అభిభవిత్వా పాతనం **అతిపాతో. సత్తో**తి ఖన్ధసన్తానో. తత్థ హి సత్తపఞ్ఞత్తి. **జీవితిన్ద్రియ**న్తి రూపారూపజీవితిన్ద్రియం. రూపజీవితిన్ద్రియే హి వికోపితే ఇతరమ్పి తంసమ్బన్ధతాయ వినస్సతి. కస్మా పనేత్థ ''పాణస్స అతిపాతో, పాణోతి చేత్థ వోహారతో సత్తో''తి చ ఏకవచననిద్దేసో కతో, నను నిరవసేసానం పాణానం అతిపాతతో విరతి ఇధ అధిప్పేతా. తథా హి వక్ఖతి ''సబ్బపాణభూతహితానుకమ్పీతి సబ్బే పాణభూతే''తిఆదినా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.చూళసీలవణ్ణనా) బహువచననిద్దేసన్తి? సచ్చమేతం, పాణభావసామఞ్ఞవసేన పనేత్థ ఏకవచననిద్దేసో కతో, సబ్బసద్దసన్నిధానేన తత్థ పుథుత్తం విఞ్ఞాయమానమేవాతి సామఞ్ఞనిద్దేసం అకత్వా భేదవచనిచ్ఛావసేన బహువచననిద్దేసో కతోతి . కిఞ్చ భియ్యోసామఞ్ఞతో

సంవరసమాదానం, తబ్బిసేసతో సంవరభేదోతి ఇమస్స విసేసస్స ఞాపనత్థం అయం వచనభేదో కతోతి వేదితబ్బో. యాయ చేతనాయ వత్తమానస్స జీవితిన్ద్రియస్స నిస్సయభూతేసు మహాభూతేసు ఉపక్కమకరణహేతు తం మహాభూతప్పచ్చయా ఉప్పజ్జనకమహాభూతా నుప్పజ్జిస్సన్తి, సా తాదిసప్పయోగసముట్ఠాపికా చేతనా పాణాతిపాతో. లద్ధుపక్కమాని హి భూతాని ఇతరభూతాని వియ న విసదానీతి సమానజాతియానం కారణం న హోన్తీతి. "**కాయవచీద్వారాన**"న్తి ఏతేన మనోద్వారే పవత్తాయ వధకచేతనాయ పాణాతిపాతభావం పటిక్ఖిపతి.

పయోగవత్థుమహన్తతాదీహి మహాసావజ్జతా తేహి పచ్చయేహి ఉప్పజ్జమానాయ చేతనాయ బలవభావతో వేదితబ్బా. యథాధిప్పేతస్స హి పయోగస్స సహసా నిప్ఫాదనవసేన కిచ్చసాధికాయ బహుక్ఖత్తుం పవత్తజవనేహి లద్ధాసేవనాయ చ సన్నిట్ఠాపకచేతనాయ వసేన పయోగస్స మహన్తభావో. సతిపి కదాచి ఖుద్దకే చేవ మహన్తే చ పాణే పయోగస్స సమభావే మహన్తం హనన్తస్స చేతనా తిబ్బతరా ఉప్పజ్జతీతి వత్థుస్స మహన్తభావో. ఇతి ఉభయం పేతం చేతనాయ బలవభావేనేవ హోతి. తథా హి హన్తబ్బస్స మహాగుణభావేన తత్థ పవత్తఉపకారచేతనా వియ ఖేత్తవిసేసనిబ్బత్తియా అపకారచేతనాపి బలవతీ, తిబ్బతరా చ ఉప్పజ్జతీతి తస్సా మహాసావజ్జతా దట్ఠబ్బా. తస్మా పయోగవత్థుఆదిపచ్చయానం అమహత్తేపి మహాగుణతాదిపచ్చయేహి చేతనాయ బలవభావాదివసేనేవ మహాసావజ్జభావో వేదితబ్బో.

సమ్భరీయన్తి ఏతేహీతి **సమ్భారా,** అఙ్గాని. తేసు పాణసఞ్ఞితావధకచిత్తాని పుబ్బభాగియానిపి హోన్తి. **ఉపక్కమో** వధకచేతనాసముట్ఠాపితో. పఞ్చసమ్భారవతీ పాణాతిపాతచేతనాతి సా పఞ్చసమ్భారవినిముత్తా దట్ఠబ్బా. **విజ్జామయో** మన్తపరిజప్పనపయోగో ఆథబ్బణికాదీనం వియ. **ఇద్ధిమయో** కమ్మవిపాకజిద్ధిమయో దాఠాకోటకాదీనం వియ. **అతివియ పపఞ్చో**తి అతిమహావిత్థారో.

ఏత్థాహ – ఖణే ఖణే నిరుజ్ఝనసభావేసు సఙ్ఖారేసు కో హన్తి, కో వా హఞ్ఞతి, యది చిత్తచేతసికసన్తానో, సో అరూపతాయ న ఛేదనభేదనాదివసేన వికోపనసమత్థో, నాపి వికోపనీయో, అథ రూపసన్తానో, సో అచేతనతాయ కట్ఠకలిఙ్గరూపమోతి న తత్థ ఛేదనాదినా పాణాతిపాతో లబ్భతి యథా మతసరీరే, పయోగోపి పాణాతిపాతస్స పహరణప్పకారాది అతీతేసు వా సఙ్ఖారేసు భవేయ్య అనాగతేసు వా పచ్చుప్పన్నేసు వా, తత్థ న తావ అతీతానాగతేసు సమ్భవతి తేసం అభావతో, పచ్చుప్పన్నేసు చ సఙ్ఖారానం ఖణికత్తా సరసేనేవ నిరుజ్ఝనసభావతాయ వినాసాభిముఖేసు నిప్పయోజనో పయోగో సియా, వినాసస్స చ కారణరహితత్తా న పహరణప్పకారాదిపయోగహేతుకం మరణం, నిరీహకతాయ చ సఙ్ఖారానం కస్స సో పయోగో, ఖణికత్తా వధాధిప్పాయసమకాలభిజ్జనకస్స కిరియాపరియోసానకాలానవట్ఠానతో కస్స వా పాణాతిపాతకమ్మబద్ధోతి.

వుచ్చతే – యథావుత్తవధకచేతనాసహితో సఙ్ఖారానం పుఞ్జో సత్తసఙ్ఖాతో హన్తా, తేన పవత్తితవధకపయోగనిమిత్తం అపగతుస్మావిఞ్ఞాణజీవితిన్ద్రియో మతవోహారప్పవత్తినిబన్ధో యథావుత్తవధప్పయోగాకరణే ఉప్పజ్జనారహో రూపారూపధమ్మసమూహో హఞ్ఞతి, కేవలో వా చిత్తచేతసికసన్తానో. వధప్పయోగావిసయభావేపి తస్స పఞ్చవోకారభవే రూపసన్తానాధీనవుత్తితాయ రూపసన్తానే పరేన పయోజితజీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకపయోగవసేన తన్నిబ్బత్తివిబన్ధకవిసదిసరూపుప్పత్తియా విహతే విచ్ఛేదో హోతీతి న పాణాతిపాతస్స అసమ్భవో, నాపి అహేతుకో పాణాతిపాతో, న చ పయోగో నిప్పయోజనో పచ్చుప్పన్నేసు సఙ్ఖారేసు కతపయోగవసేన తదనన్తరం ఉప్పజ్జనారహస్స సఙ్ఖారకలాపస్స తథా అనుప్పత్తితో, ఖణికానం సఙ్ఖారానం ఖణికమరణస్స ఇధ మరణభావేన అనధిప్పేతత్తా, సన్తతిమరణస్స చ యథావుత్తనయేన సహేతుకభావతో న అహేతుకం మరణం, న చ కత్తురహితో పాణాతిపాతప్పయోగో నిరీహకేసుపి సఙ్ఖారేసు సన్నిహితతామత్తేన ఉపకారకేసు అత్తనో అనురూపఫలుప్పాదననియతేసు కారణేసు కత్తువోహారసిద్ధితో యథా "పదీపో పకాసేతి నిసాకరో చన్దిమా"తి

చ, న చ కేవలస్స వధాధిప్పాయసహభునో చిత్తచేతసికకలాపస్స పాణాతిపాతో ఇచ్ఛితో సన్తానవసేన అవట్ఠితస్సేవ పటిజాననతో, సన్తానవసేన పవత్తమానానఞ్చ పదీపాదీనం అత్థకిరియాసిద్ధి దిస్సతీతి అత్థేవ పాణాతిపాతేన కమ్మబద్ధో. అయఞ్చ విచారో అదిన్నాదానాదీసుపి యథాసమ్భవం విభావేతబ్బో.

''**పహీనకాలతో పట్ఠాయ విరతోవా**''తి ఏతేన పహానహేతుకా ఇధాధిప్పేతా సముచ్ఛేదవిరతీతి దస్సేతి. కమ్మక్ఖయఞాణేన హి పాణాతిపాతదుస్సీల్యస్స పహీనత్తా భగవా అచ్చన్తమేవ తతో పటివిరతోతి వుచ్చతి సముచ్ఛేదవసేన పహానవిరతీనం అధిప్పేతత్తా. కిఞ్చాపి పహానవిరమణానం పురిమపచ్ఛిమకాలతా నత్థి, మగ్గధమ్మానం పన సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం సమ్మావాచాదీనఞ్చ పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభావే అపేక్ఖితే సహజాతానమ్పి పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభావేన గహణం పురిమపచ్ఛిమభావేనేవ హోతీతి గహణప్పవత్తిఆకారవసేన పచ్చయభూతేసు సమ్మాదిట్ఠిఆదీసు పహాయకధమ్మేసు పహానకిరియాయ పురిమకాలవోహారో, పచ్చయుప్పన్నాసు చ విరతీసు విరమణకిరియాయ అపరకాలవోహారో చ హోతీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. పహానం వా సముచ్ఛేదవసేన, విరతి పటిప్పస్సద్ధివసేన యోజేతబ్బా. అథ వా పాణో అతిపాతీయతి ఏతేనాతి **పాణాతిపాతో,** పాణఘాతహేతుభూతో ధమ్మసమూహో. కో పనేసో? అహిరికానోత్తప్పదోసమోహవిహింసాదయో కిలేసా. తే హి భగవా అరియమగ్గేన పహాయ సముగ్ఘాటేత్వా పాణాతిపాతదుస్సీల్యతో అచ్చన్తమేవ పటివిరతోతి వుచ్చతి కిలేసేసు పహీనేసు కిలేసనిమిత్తస్స కమ్మస్స అనుప్పజ్జనతో. "అదిన్నాదానం పహాయా"తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **విరతోవాతి** అవధారణేన తస్సా విరతియా కాలాదివసేన అపరియన్తతం దస్సేతి. యథా హి అఞ్ఞో సమాదిన్నవిరతికాపి అనవట్ఠితచిత్తతాయ లాభజీవితాదిహేతు సమాదానం భిన్దన్తి, న ఏవం భగవా. భగవా పన సబ్బసో పహీనపాణాతిపాతత్తా అచ్చన్తవిరతో ఏవాతి. **వీతిక్కమిస్సామీ**తి అనవజ్జధమ్మేహి వోకిణ్ణా అన్తరన్తరా ఉప్పజ్జనకా దుబ్బలాకుసలా. యస్మా పన కాయవచీపయోగం ఉపలభిత్వా "ఇమస్స కిలేసా ఉప్పన్నా"తి విఞ్ఞూనా సక్కా ఞాతుం, తస్మా తే ఇమినా పరియాయేన ''**చక్ఖుసోతవిఞ్ఞేయ్యా**''తి వుత్తాతి దట్ఠబ్బా. **కాయికా**తి పాణాతిపాతాదినిప్ఫాదకే బలవాకుసలే సన్ధాయాహ.

గోత్తవసేన లద్ధవోహారోతి సమ్బన్ధో. **దీపేతుం వట్టతి** బ్రహ్మదత్తేన భాసితవణ్ణస్స అనుసన్ధిదస్సనవసేన ఇమిస్సా దేసనాయ ఆరద్ధత్తా. తత్థాయం దీపనా – "పాణాతిపాతం పహాయ పాణాతిపాతా పటివిరతో సమణస్స గోతమస్స సావకసఙ్ఘో నిహితదణ్డో నిహితసత్థో"తి విత్థారేతబ్బం. నను చ ధమ్మస్సాపి వణ్ణో బ్రహ్మదత్తేన భాసితో? సచ్చం భాసితో, సో పన సమ్మాసమ్బుద్ధపభవత్తా, అరియసఙ్ఘాధారత్తా చ ధమ్మస్స ధమ్మానుభావసిద్ధత్తా చ తేసం తదుభయదీపనేనేవ దీపితో హోతీతి విసుం న ఉద్ధటో. సద్ధమ్మానుభావేనేవ హి భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘో చ పాణాతిపాతాదిప్పహానసమత్థో అహోసి, దేసనా పన ఆదితో పట్ఠాయ ఏవం ఆగతాతి.

ఏత్థాయం అధిప్పాయో – "అత్థి భిక్ఖవే అఞ్ఞే చ ధమ్మా"తిఆదినా అనఞ్ఞసాధారణే బుద్ధగుణే ఆరబ్భ ఉపరి దేసనం వడ్ఢేతుకామో భగవా ఆదితో పట్ఠాయ "తథాగతస్స వణ్ణం వదమానో వదేయ్యా"తిఆదినా బుద్ధగుణవసేనేవ దేసనం ఆరభి, న భిక్ఖుసఙ్ఘవసేనాతి. ఏసా హి భగవతో దేసనాయ పకతి, యం ఏకరసేనేవ దేసనం దస్సేతుం లబ్భమానస్సాపి కస్సచి అగ్గహణం. తథా హి రూపకణ్డే దుకాదీసు తన్నిద్దేసేసు చ హదయవత్థు న గహితం. ఇతరవత్థూహి అసమానగతికత్తా దేసనాభేదో హోతీతి. యథా హి చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీని ఏకన్తతో చక్ఖాదినిస్సయాని, న ఏవం మనోవిఞ్ఞాణం ఏకన్తేన హదయవత్థునిస్సయం, నిస్సితవసేన చ వత్థుదుకాదిదేసనా పవత్తా "అత్థి రూపం చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స వత్థు, అత్థి రూపం న చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స వత్థూ"తిఆదినా. యమ్పి ఏకన్తతో హదయవత్థునిస్సయం, తస్స వసేన "అత్థి రూపం మనోవిఞ్ఞాణస్స వత్థూ"తిఆదినా దుకాదీసు వుచ్చమానేసుపి న తదనురూపా ఆరమ్మణదుకాదయో సమ్భవన్తి. న హి "అత్థి రూపం మనోవిఞ్ఞాణస్స ఆరమ్మణం, అత్థి రూపం న

మనోవిఞ్ఞాణస్స ఆరమ్మణ"న్తి సక్కా వత్తున్తి వత్థారమ్మణదుకా భిన్నగతికా సియున్తి న ఏకరసా దేసనా భవేయ్యాతి. తథా నిక్ఖేపకణ్డే చిత్తుప్పాదవిభాగేన అవుచ్చమానత్తా అవితక్కఅవిచారపదవిస్సజ్జనే "విచారో చా"తి వత్తుం న సక్కాతి అవితక్కవిచారమత్తపదవిస్సజ్జనే లబ్భమానోపి వితక్కో న ఉద్ధటో, అఞ్ఞథా "వితక్కో చా"తి వత్తబ్బం సియా.

దణ్డనసఙ్ఖాతస్స దణ్డస్స పరవిహేఠనస్స వివజ్జితభావదీపనత్థం దణ్డసత్థానం నిక్ఖేపవచనన్తి ఆహ **''పరూపఘాతత్థాయా''**తిఆది. **విహేఠనభావతో**తి విహింసనభావతో. "భిక్ఖుసఙ్ఘవసేనాపి దీపేతుం వట్టతీ"తి వుత్తత్తా తమ్పి ఏకదేసేన దీపేన్తో **''యం పన భిక్ఖూ''**తిఆదిమాహ.

లజ్జీతి ఏత్థ వుత్తలజ్జాయ ఓత్తప్పమ్పి వుత్తమేవాతి దట్ఠబ్బం. న హి పాపజిగుచ్ఛనం పాపుత్తాసనరహితం, పాపభయం వా అలజ్జనం అత్థీతి. ధమ్మగరుతాయ వా బుద్ధానం, ధమ్మస్స చ అత్తాధీనత్తా అత్తాధిపతిభూతా లజ్జావ వుత్తా, న పన లోకాధిపతి ఓత్తప్పం. "దయం మేత్తచిత్తతం ఆపన్నో"తి కస్మా వుత్తం, నను దయా-సద్దో "దయాపన్నో"తిఆదీసు కరుణాయ పవత్తతీతి? సచ్చమేతం , అయం పన దయా-సద్దో అనురక్ఖణమత్థం అన్తోనీతం కత్వా పవత్తమానో మేత్తాయ కరుణాయ చ పవత్తతీతి ఇధ మేత్తాయ పవత్తమానో వుత్తో. మిదతి సినియ్హతీతి మేత్తా, మేత్తా ఏతస్స అత్థీతి మేత్తం, మేత్తం చిత్తం ఏతస్సాతి మేత్తచిత్తో, తస్స భావో **మేత్తచిత్తతా,** మేత్తా ఇచ్చేవ అత్థో. **''సబ్బపాణభూతహితానుకమ్పీ''**తి ఏతేన తస్సా విరతియా సత్తవసేన అపరియన్తతం దస్సేతి. **పాణభూతే**తి పాణజాతే. **అనుకమ్పకో**తి కరుణాయనకో. యస్మా పన మేత్తా కరుణాయ విసేసపచ్చయో హోతి, తస్మా వుత్తం **''తాయ ఏవ దయాపన్నతాయా''**తి. ఏవం యేహి ధమ్మేహి పాణాతిపాతా విరతి సమ్పజ్జతి, తేహి లజ్జామేత్తాకరుణాహి సమఙ్గీభావో దస్సితో. **విహరతీ**తి ఏవంభూతో హుత్వా ఏకస్మిం ఇరియాపథే ఉప్పన్నం దుక్ఖం అఞ్ఞేన ఇరియాపథేన విచ్ఛిన్దిత్వా హరతి పవత్తేతి, అత్తభావం వా యాపేతీతి అత్థో. తేనేవాహ **''ఇరియతి యపేతి యాపేతి పాలేతీ''**తి.

ఆచారసీలమత్తకన్తి సాధుజనాచారసీలమత్తకం, తేన ఇన్ద్రియసంవరాదిగుణేహిపి లోకియపుథుజ్జనో తథాగతస్స వణ్ణం వత్తుం న సక్కోతీతి దస్సేతి. తథా హి ఇన్ద్రియసంవరపచ్చయపరిభోగసీలాని ఇధ సీలకథాయం న విభత్తాని.

పరసంహరణన్తి పరస్స సన్తకహరణం. థేనో వుచ్చతి చోరో, తస్స భావో **థేయ్యం.** ఇధాపి ఖుద్దకే పరసన్తకే అప్పసావజ్జం, మహన్తే మహాసావజ్జం. కస్మా? పయోగమహన్తతాయ, వత్థుగుణానం పన సమభావే సతి కిలేసానం ఉపక్కమానఞ్చ ముదుతాయ అప్పసావజ్జం, తిబ్బతాయ మహాసావజ్జన్తి అయమ్పి నయో యోజేతబ్బో.

సాహత్థికాదయోతి ఏత్థ మన్తపరిజప్పనేన పరసన్తకహరణం విజ్జామయో, వినా మన్తేన కాయవచీపయోగేన పరసన్తకస్స ఆకడ్ఢనం తాదిసఇద్ధానుభావేన ఇద్ధిమయో పయోగో.

సేసన్తి "పహాయ పటివిరతో"తి ఏవమాదికం. తఞ్హి పుబ్బే వుత్తనయం. కిఞ్చాపి నయిధ సిక్ఖాపదవోహారేన విరతి వుత్తా, ఇతో అఞ్ఞేసు పన సుత్తపదేసేసు వినయాభిధమ్మేసు చ పవత్తవోహారేన విరతియో చేతనా చ అధిసీలసిక్ఖాదీనం అధిట్ఠానభావతో, తేసు అఞ్ఞతరకోట్ఠాసభావతో చ సిక్ఖాపదన్తి ఆహ **''పఠమసిక్ఖాపదే''**తి. కామఞ్చేత్థ "లజ్జీ దయాపన్నో"తి న వుత్తం, అధికారవసేన పన అత్థతో వా వుత్తమేవాతి వేదితబ్బం. యథా హి లజ్జాదయో పాణాతిపాతప్పహానస్స విసేసప్పచ్చయో, ఏవం అదిన్నాదానప్పహానస్సాపీతి, తస్మా సాపి పాళి ఆనేత్వా వత్తబ్బా. ఏసేవ నయో ఇతో పరేసుపి. అథ వా "సుచిభూతేనా"తి ఏతేన హిరోత్తప్పాదీహి సమన్నాగమో, అహిరికాదీనఞ్చ పహానం వుత్తమేవాతి "లజ్జీ"తిఆది న వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

అసేట్ఠచరియన్తి అసేట్ఠానం హీనానం, అసేట్ఠం వా లామకం నిహీనం వుత్తిం, మేథునన్తి అత్థో. "**బ్రహ్మం సేట్ఠం ఆచార**"న్తి మేథునవిరతిమాహ. "**ఆరాచారీ మేథునా**"తి ఏతేన "ఇధ బ్రాహ్మణ ఏకచ్చో...పే.... న హేవ ఖో మాతుగామేన సద్ధిం ద్వయంద్వయసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, అపిచ ఖో మాతుగామస్స ఉచ్ఛాదనపరిమద్దనన్హాపనసమ్బాహనం సాదియతి, సో తం అస్సాదేతి, తం నికామేతి, తేన చ విత్తిం ఆపజ్జతీ"తిఆదినా (అ. ని. ౭.౫౦) వుత్తా సత్తవిధమేథునసంయోగాపి పటివిరతి దస్సితాతి దట్ఠబ్బా. ఇధాపి అసద్ధమ్మసేవనాధిప్పాయేన కాయద్వారప్పవత్తా మగ్గేనమగ్గపటిపత్తిసముట్ఠాపికా చేతనా అబ్రహ్మచరియం, మిచ్ఛాచారే పన అగమనీయట్ఠానవీతిక్కమచేతనాతి యోజేతబ్బం. తత్థ అగమనీయట్ఠానం నామ పురిసానం మాతురక్ఖితాదయో దస, ధనక్కీతాదయో దసాతి వీసతి ఇత్థియో. ఇత్థీసు పన దసన్నం ధనక్కీతాదీనం సారక్ఖసపరిదణ్డానఞ్చ వసేన ద్వాదసన్నం అఞ్ఞే పురిసా. గుణవిరహితే విప్పటిపత్తి అప్పసావజ్జా, మహాగుణే మహాసావజ్జా. గుణరహితేపి చ అభిభవిత్వా పవత్తి మహాసావజ్జా, ఉభిన్నం సమానచ్ఛన్దభావేపి కిలేసానం ఉపక్కమానఞ్చ ముదుతాయ అప్పసావజ్జా, తిబ్బతాయ మహాసావజ్జాతి వేదితబ్బా. తస్స ద్వే సమ్భారా సేవేతుకామతాచిత్తం, మగ్గేనమగ్గపటిపత్తీతి. మిచ్ఛాచారే పన అగమనీయట్ఠానతా, సేవనాచిత్తం మగ్గేనమగ్గపటిపత్తి, సాదియనఞ్చాతి చత్తారో. "అభిభవిత్వా వీతిక్కమనే మగ్గేనమగ్గపటిపత్తిఅధివాసనే సతిపి పురిముప్పన్నసేవనాభిసన్ధిపయోగాభావతో అభిభుయ్యమానస్స మిచ్ఛాచారో న హోతీ"తి వదన్తి. సేవనాచిత్తే సతి పయోగాభావో న పమాణం ఇత్థియా సేవనాపయోగస్స యేభుయ్యేన అభావతో, ఇత్థియా పురేతరం ఉపట్ఠాపితసేవనాచిత్తాయపి మిచ్ఛాచారో న సియాతి ఆపజ్జతి పయోగాభావతో. తస్మా పురిసస్స వసేన ఉక్కంసతో చత్తారో వుత్తాతి దట్ఠబ్బం, అఞ్ఞథా ఇత్థియా పురిసకిచ్చకరణకాలే పురిసస్సాపి సేవనాపయోగాభావతో మిచ్ఛాచారో న సియాతి ఏకే. ఇదం పనేత్థ సన్నిట్ఠానం – అత్తనో రుచియా పవత్తితస్స తయో, బలక్కారేన పవత్తితస్స తయో, అనవసేసగ్గహణేన పన చత్తారోతి. ఏకో పయోగో సాహత్థికోవ.

౯. కమ్మపథప్పత్తం దస్సేతుం "**అత్థభఞ్జనకో**"తి వుత్తం. **వచీపయోగో కాయపయోగో వాతి ముసా**-సద్దస్స కిరియాపధానతం దస్సేతి. **విసంవాదనాధిప్పాయో** పుబ్బభాగక్ఖణే తఙ్ఖణే చ. వుత్తఞ్హి "పుబ్బేవస్స హోతి 'ముసా భణిస్స'న్తి, భణన్తస్స హోతి 'ముసా భణామీ'తి" (పారా. ౨౦౦). ఏతఞ్హి ద్వయం అఙ్గభూతం, ఇతరం పన హోతు వా మా వా, అకారణమేతం. **అస్సాతి** విసంవాదకస్స . యథావుత్తం పయోగభూతం ముసా వదతి విఞ్ఞాపేతి, సముట్ఠాపేతి వా ఏతాయాతి **చేతనా ముసావాదో.**

పురిమనయే లక్ఖణస్స అబ్యాపితతాయ, ముసా-సద్దస్స చ విసంవదితబ్బత్థవాచకత్తసమ్భవతో పరిపుణ్ణం కత్వా ముసావాదలక్ఖణం దస్సేతుం "**ముసాతి అభూతం అతచ్ఛం వత్థూ**"తిఆదినా దుతియనయో ఆరద్ధో. ఇమస్మిఞ్చ నయే ముసా వదీయతి వుచ్చతి ఏతాయాతి **చేతనా ముసావాదో.** "**యమత్థం భఞ్జతీ**"తి వత్థువసేన ముసావాదస్స అప్పసావజ్జమహాసావజ్జతమాహ. యస్స అత్థం భఞ్జతి, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జో, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జోతి అదిన్నాదానే వియ గుణవసేనాపి యోజేతబ్బం. కిలేసానం ముదుతిబ్బతావసేనాపి అప్పసావజ్జమహాసావజ్జతా లబ్భతియేవ.

అత్తనో సన్తకం అదాతుకామతాయ, పూరణకథానయేన చ విసంవాదనపురేక్ఖారస్సేవ ముసావాదో. తత్థ పన చేతనా బలవతీ న హోతీతి అప్పసావజ్జతా వుత్తా. అప్పతాయ ఊనస్స అత్థస్స పూరణవసేన పవత్తా కథా **పూరణకథా.**

తజ్జోతి తస్సారుప్పో, విసంవాదనానురూపోతి అత్థో. "**వాయామో**"తి వాయామసీసేన పయోగమాహ. విసంవాదనాధిప్పాయేన పయోగే కతేపి పరేన తస్మిం అత్థే అవిఞ్ఞాతే విసంవాదనస్స అసిజ్ఝనతో పరస్స తదత్థవిజాననం ఏకో

సమ్భారో వుత్తో. కేచి పన “అభూతవచనం విసంవాదనచిత్తం పరస్స తదత్థవిజాననన్తి తయో సమ్భారా”తి వదన్తి. **కిరియాసముట్ఠాపకచేతనాక్ఖణేయేవ ముసావాదకకమ్మునా బజ్ఝతి** సన్నిట్ఠాపకచేతనాయ నిబ్బత్తత్తా, సచేపి దన్ధతాయ విచారేత్వా పరో తమత్థం జానాతీతి అధిప్పాయో.

“సచ్చతో థేతతో”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౯౮) వియ **థేత**-సద్దో థిరపరియాయో, థిరభావో చ సచ్చవాదితాయ అధికతత్తా కథావసేన వేదితబ్బోతి ఆహ **‘‘థిరకథోతి అత్థో’’**తి. **నథిరకథోతి** యథా హలిద్దిరాగాదయో అనవట్ఠితసభావతాయ న థిరా, ఏవం న థిరా కథా యస్స సో న థిరకథోతి హలిద్దిరాగాదయో యథా కథాయ ఉపమా హోన్తి, ఏవం యోజేతబ్బం. ఏస నయో **‘‘పాసాణలేఖా వియా’’**తిఆదీసుపి.

సద్ధా అయతి పవత్తతి ఏత్థాతి సద్ధాయో, సద్ధాయో ఏవ **సద్ధాయికో** యథా “వేనయికో”తి (అ॰ ని॰ ౮.౧౧; పారా॰ ౮). సద్ధాయ వా అయితబ్బో **సద్ధాయికో,** సద్ధేయ్యోతి అత్థో. **వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి** విసంవాదనతోతి అధిప్పాయో.

సుఞ్ఞభావన్తి పీతివిరహితతాయ రిత్తతం. **సా పిసుణవాచాతి** యాయం యథావుత్తా సద్దసభావా వాచా, సా పియసుఞ్ఞకరణతో పిసుణవాచాతి నిరుత్తినయేన అత్థమాహ. పిసతీతి వా పిసుణా, సమగ్గే సత్తే అవయవభూతే వగ్గే భిన్నే కరోతీతి అత్థో.

ఫరుసన్తి సినేహాభావేన లూఖం. **సయమ్పి ఫరుసాతి** దోమనస్ససముట్ఠితత్తా సభావేనపి కక్కసా. ఏత్థ చ ఫరుసం కరోతీతి ఫలూపచారేన, ఫరుసయతీతి వా వాచాయ ఫరుస-సద్దప్పవత్తి వేదితబ్బా. **సయమ్పి ఫరుసాతి** పరేసం మమ్మచ్ఛేదవసేన పవత్తియా ఏకన్తనిట్ఠురతాయ సభావేన, కారణవోహారేన చ వాచాయ ఫరుస-సద్దప్పవత్తి దట్ఠబ్బా. తతోయేవ చ **నేవ కణ్ణసుఖా.** అత్థవిపన్నతాయ **న హదయఙ్గమా**.

యేన సమ్ఫం పలపతీతి యేన పలాపసఙ్ఖాతేన నిరత్థకవచనేన సుఖం హితఞ్చ ఫలతి విదరతి వినాసేతీతి “సమ్ఫ”న్తి లద్ధనామం అత్తనో పరేసఞ్చ అనుపకారకం యం కిఞ్చి పలపతి.

సంకిలిట్ఠచిత్తస్సాతి లోభేన దోసేన వా విబాధితచిత్తస్స, ఉపతాపితచిత్తస్స వా, దూసితచిత్తస్సాతి అత్థో. **చేతనా పిసుణవాచా** పిసుణం వదన్తి ఏతాయాతి. యస్స యతో భేదం కరోతి, తేసు అభిన్నేసు అప్పసావజ్జం, భిన్నేసు మహాసావజ్జం, తథా కిలేసానం ముదుతిబ్బతావిసేసేసు.

యస్స పేసుఞ్ఞం ఉపసంహరతి, సో భిజ్జతు వా మా వా, తస్స అత్థస్స విఞ్ఞాపనమేవ పమాణన్తి ఆహ **‘‘తదత్థవిజానన’’**న్తి, కమ్మపథప్పత్తి పన భిన్నే ఏవ.

అనుప్పదాతాతి అనుబలప్పదాతా, అనువత్తనవసేన వా పదాతా. కస్స పన అనువత్తనం పదానఞ్చ? “సహితాన”న్తి వుత్తత్తా “సన్ధానస్సా”తి విఞ్ఞాయతి. తేనేవాహ **‘‘సన్ధానానుప్పదాతా’’**తి. యస్మా పన అనువత్తనవసేన సన్ధానస్స పదానం ఆధానం, రక్ఖణం వా దళ్హీకరణం హోతి, తేన వుత్తం **‘‘దళ్హీకమ్మం కత్తాతి అత్థో’’**తి. ఆరమన్తి ఏత్థాతి **ఆరామో,** రమితబ్బట్ఠానం . యస్మా పన ఆకారేన వినాపి అయమేవత్థో లబ్భతి, తస్మా వుత్తం **‘‘సమగ్గరామోతిపి పాళి, అయమేవేత్థ అత్థో’’**తి.

మమ్మాని వియ మమ్మాని, యేసు ఫరుసవాచాయ ఛుపితమత్తేసు దుట్ఠారూసు వియ ఘట్టితేసు చిత్తం అధిమత్తం దుక్ఖప్పత్తం హోతి. కాని పన తాని? జాతిఆదీని అక్కోసవత్థూని. తాని ఛిజ్జన్తి, భిజ్జన్తి వా యేన కాయవచీపయోగేన, సో

మమ్మచ్ఛేదకో. ఏకన్తేన ఫరుసచేతనా ఫరుసవాచా ఫరుసం వదతి ఏతాయాతి. కథం పన ఏకన్తఫరుసచేతనా హోతి? దుట్ఠచిత్తతాయ. **తస్సాతి** ఏకన్తఫరుసచేతనాయ ఏవ ఫరుసవాచాభావస్స. **మమ్మచ్ఛేదకో** సవనఫరుసతాయాతి అధిప్పాయో. **చిత్తసణ్హతాయ ఫరుసవాచా న హోతి** కమ్మపథప్పత్తత్తా, కమ్మభావం పన న సక్కా వారేతున్తి. ఏవం అన్వయవసేన చేతనాఫరుసతాయ ఫరుసవాచం సాధేత్వా ఇదాని తమేవ పటిపక్ఖనయేన సాధేతుం **''వచనసణ్హతాయా''**తిఆది వుత్తం. **సా** ఫరుసవాచా . **యన్తి** యం పుగ్గలం. ఏత్థాపి కమ్మపథభావం అప్పత్తా అప్పసావజ్జా, ఇతరా మహాసావజ్జా, తథా కిలేసానం ముదుతిబ్బతాభావే. కేచి పన "యం ఉద్దిస్స ఫరుసవాచా పయుజ్జన్తి, తస్స సమ్ముఖావ సీసం ఏతీ"తి, ఏకే "పరమ్ముఖాపి ఫరుసవాచా హోతియేవా"తి వదన్తి. తత్థాయమధిప్పాయో యుత్తో సియా – సమ్ముఖా పయోగే అగారవాదీనం బలవభావతో సియా చేతనా బలవతీ, పరస్స చ తదత్థజాననం, న తథా అసమ్ముఖాతి. యథా పన అక్కోసితే మతే ఆళహనే కతా ఖమనా ఉపవాదన్తరాయం నివత్తేతి, ఏవం "పరమ్ముఖా పయుత్తాపి ఫరుసవాచా హోతియేవా"తి సక్కా విఞ్ఞాతున్తి. **కుపితచిత్తన్తి** అక్కోసాధిప్పాయేనేవ కుపితచిత్తం, న మరణాధిప్పాయేన. మరణాధిప్పాయేన హి చిత్తకోపే సతి బ్యాపాదోయేవ హోతీతి. **ఏత్థాతి** –

> "నేలఙ్గో సేతపచ్ఛాదో, ఏకారో వత్తతీ రథో;
>
> అనీఘం పస్స ఆయన్తం, ఛిన్నసోతం అబన్ధన"న్తి. (సం॰ ని॰ ౪.౩౪౭; ఉదా॰ ౬౫);

ఇమిస్సా గాథాయ. సీలఙ్గోత్థ "నేలఙ్గ"న్తి వుత్తం. తేనేవాహ చిత్తో గహపతి "నేలఙ్గన్తి ఖో భన్తే సీలానమేతం అధివచన"న్తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౪౭). **సుకుమారాతి** అఫరుసతాయ ముదుకా. **పురస్సాతి** ఏత్థ **పుర**-సద్దో తన్నివాసీవాచకో దట్ఠబ్బో "గామో ఆగతో"తిఆదీసు వియ. తేనేవాహ **''నగరవాసీన''**న్తి. మనం అప్పాయతి వడ్ఢేతీతి **మనాపా.** తేన వుత్తం **''చిత్తవుడ్ఢికరా''**తి. **ఆసేవనం** భావనం బహులీకరణం. యం గాహాయితుం పవత్తితో, తేన అగ్గహితే అప్పసావజ్జో గహితే మహాసావజ్జోతి, ఇధాపి కిలేసానం ముదుతిబ్బతావసేనాపి అప్పసావజ్జమహాసావజ్జతా లబ్భతియేవ.

''కాలవాదీ''తిఆది సమ్ఫప్పలాపా పటివిరతస్స పటిపత్తిదస్సనం. యథా హి "పాణాతిపాతా పటివిరతో"తిఆది పాణాతిపాతప్పహానపటిపత్తిదస్సనం. "పాణాతిపాతం పహాయ విహరతీ"తి హి వుత్తే కథం పాణాతిపాతప్పహానం హోతీతి? అపేక్ఖాసబ్భావతో "పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతీ"తి వుత్తం, సా పన విరతి కథన్తి ఆహ "నిహితదణ్డో నిహితసత్థో"తి, తఞ్చ దణ్డసత్థనిధానం కథన్తి వుత్తం "లజ్జీ"తిఆది, ఏవం ఉత్తరుత్తరం పురిమస్స పురిమస్స ఉపాయసన్దస్సనం, తథా అదిన్నాదానాదీసు యథాసమ్భవం యోజేతబ్బం. తేన వుత్తం "కాలవాదీతిఆది సమ్ఫప్పలాపా పటివిరతస్స పటిపత్తిదస్సన"న్తి. అత్థసఞ్హితాపి హి వాచా అయుత్తకాలప్పయోగేన అత్థావహా న సియాతి అనత్థవిఞ్ఞాపనవాచం అనులోమేతి, తస్మా సమ్ఫప్పలాపం పజహన్తేన అకాలవాదితా పరివజ్జేతబ్బాతి వుత్తం **''కాలవాదీ''**తి. కాలేన వదన్తేనాపి ఉభయానత్థసాధనతో అభూతం పరివజ్జేతబ్బన్తి ఆహ **''భూతవాదీ''**తి. భూతఞ్చ వదన్తేన యం ఇధలోకపరలోకహితసమ్పాదకం, తదేవ వత్తబ్బన్తి దస్సేతుం **''అత్థవాదీ''**తి వుత్తం. అత్థం వదన్తేనాపి న లోకియధమ్మసన్నిస్సితమేవ వత్తబ్బం, అథ ఖో లోకుత్తరధమ్మసన్నిస్సితం పీతి దస్సేతుం **''ధమ్మవాదీ''**తి వుత్తం. యథా చ అత్థో లోకుత్తరధమ్మసన్నిస్సితో హోతి, తం దస్సనత్థం **''వినయవాదీ''**తి వుత్తం. పాతిమోక్ఖసంవరో సతిసంవరో ఞాణసంవరో ఖన్తిసంవరో వీరియసంవరోతి హి పఞ్చన్నం సంవరానం, తదఙ్గవినయో విక్ఖమ్భనవినయో సముచ్ఛేదవినయో పటిప్పస్సద్ధివినయో నిస్సరణవినయోతి పఞ్చన్నం వినయానఞ్చ వసేన వుచ్చమానో అత్థో నిబ్బానాధిగమహేతుభావతో లోకుత్తరధమ్మసన్నిస్సితో హోతీతి.

ఏవం గుణవిసేసయుత్తో చ అత్థో వుచ్చమానో దేసనాకోసల్లే సతి సోభతి, కిచ్చకరో చ హోతి, నాఞ్ఞథాతి దస్సేతుం **"నిధానవతిం వాచం భాసితా"**తి వుత్తం. ఇదాని తం దేసనాకోసల్లం విభావేతుం **"కాలేనా"**తిఆదిమాహ. అజ్ఝాసయట్ఠుప్పత్తీనం పుచ్ఛాయ చ వసేన ఓతిణ్ణే దేసనావిసయే ఏకంసాదిబ్యాకరణవిభాగం సల్లక్ఖేత్వా ఠపనాహేతుదాహరణసంసన్దనాని తంతంకాలానురూపం విభావేన్తియా పరిమితపరిచ్ఛిన్నరూపాయ విపులతరగమ్భీరుదారపహూతత్థవిత్థారసఙ్గాహకాయ దేసనాయ పరే యథాజ్ఝాసయం పరమత్థసిద్ధియం పతిట్ఠాపేన్తో "దేసనాకుసలో"తి వుచ్చతీతి ఏవమేత్థ అత్థయోజనా వేదితబ్బా.

౧౦. ఏవం పటిపాటియా సత్త మూలసిక్ఖాపదాని విభజిత్వా సతిపి అభిజ్ఝాదిప్పహానస్స సంవరసీలసిక్ఖాసఙ్గహే ఉపరిగుణసఙ్గహతో, లోకియపుథుజ్జనావిసయతో చ ఉత్తరదేసనాయ సఙ్గణ్హితుం తం పరిహరిత్వా పచురజనపాకటం ఆచారసీలమేవ విభజన్తో భగవా **"బీజగామభూతగామసమారమ్భా"**తిఆదిమాహ. తత్థ **గామో**తి సమూహో. నను చ రుక్ఖాదయో చిత్తరహితతాయ న జీవా, చిత్తరహితతా చ పరిప్ఫన్దాభావతో , ఛిన్నే విరుహనతో, విసదిసజాతికభావతో, చతుయోనిఅప్పరియాపన్నతో చ వేదితబ్బా, వుడ్ఢి పన పవాళసిలాలవణానమ్పి విజ్జతీతి న తేసం జీవభావే కారణం, విసయగ్గహణఞ్చ పరికప్పనామత్తం సుపనం వియ చిఞ్చాదీనం, తథా దోహళాదయో, తత్థ కస్మా బీజగామభూతగామసమారమ్భా పటివిరతి ఇచ్ఛితాతి? సమణసారుప్పతో, సన్నిస్సితసత్తానురక్ఖణతో చ. తేనేవాహ "జీవసఞ్ఞినో హి మోఘపురిసా మనుస్సా రుక్ఖస్మి"న్తిఆది (పాచి॰ ౮౯). **నీలతిణరుక్ఖాదికస్సా**తి అల్లతిణస్స చేవ అల్లరుక్ఖాదికస్స చ. **ఆది**-సద్దేన ఓసధిగచ్ఛలతాదయో వేదితబ్బా.

ఏకం భత్తం ఏకభత్తం, తం అస్స అత్థీతి **ఏకభత్తికో,** ఏకస్మిం దివసే ఏకవారమేవ భుఞ్జనకో. తయిదం రత్తిభోజనేపి సియాతి తన్నివత్తనత్థమాహ **"రత్తూపరతో"**తి. ఏవమ్పి అపరణ్హభోజీపి సియా ఏకభత్తికోతి తదాసఙ్కానివత్తనత్థం **"విరతో వికాలభోజనా"**తి వుత్తం. అరుణుగ్గమనతో పట్ఠాయ యావ మజ్ఝన్హికా, అయం బుద్ధానం ఆచిణ్ణసమాచిణ్ణో భోజనస్స కాలో నామ, తదఞ్ఞో వికాలో. **అట్ఠకథాయం** పన దుతియపదేన రత్తిభోజనస్స పటిక్ఖిత్తత్తా అపరణ్హో "వికాలో"తి వుత్తో.

సఙ్ఖేపతో "సబ్బపాపస్స అకరణ"న్తిఆది (దీ॰ ని॰ ౨.౯౦; ధ॰ ప॰ ౧౮౩; నేత్తి॰ ౩౦, ౫౦, ౧౧౬, ౧౨౪) నయప్పవత్తం భగవతో సాసనం అచ్చన్తఛన్దరాగప్పవత్తితో నచ్చాదీనం దస్సనం న అనులోమేతీతి ఆహ **"సాసనస్స అననులోమత్తా"**తి. అత్తనా పయోజియమానం, పరేహి పయోజాపియమానఞ్చ నచ్చం నచ్చభావసామఞ్ఞతో పాళియం ఏకేనేవ నచ్చ-సద్దేన గహితం, తథా గీతవాదిత-సద్దేన చాతి ఆహ **"నచ్చననచ్చాపనాదివసేనా"**తి. **ఆది**-సద్దేన గాయనగాయాపనవాదనవాదాపనాని సఙ్గణ్హాతి. దస్సనేన చేత్థ సవనమ్పి సఙ్గహితం విరూపేకసేసనయేన. ఆలోచనసభావతాయ వా పఞ్చన్నం విఞ్ఞాణానం సవనకిరియాయపి దస్సనసఙ్ఖేపసబ్భావతో **"దస్సనా"** ఇచ్చేవ వుత్తం. అవిసూకభూతస్స గీతస్స సవనం కదాచి వట్టతీతి ఆహ **"విసూకభూతా దస్సనా"**తి. తథా హి వుత్తం పరమత్థజోతికాయ **ఖుద్దకపాఠట్ఠకథాయ** (ఖు॰ పా॰ అట్ఠ॰ పచ్ఛిమపఞ్చసిక్ఖాపదవణ్ణనా) "ధమ్మూపసంహితమ్పి చేత్థ గీతం వట్టతి, గీతూపసంహితో ధమ్మో న వట్టతీ"తి.

ఉచ్చాతి ఉచ్చసద్దేన సమానత్థం ఏకం సద్దన్తరం, సేతి ఏత్థాతి **సయనం.** ఉచ్చాసయనం మహాసయనఞ్చ సమణసారుప్పరహితం అధిప్పేతన్తి ఆహ **"పమాణాతిక్కన్తం, అకప్పియత్థరణ"**న్తి . ఆసన్దాదిఆసనఞ్చేత్థ సయనేన సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం. యస్మా పన ఆధారే పటిక్ఖిత్తే తదాధారకిరియా పటిక్ఖిత్తావ హోతి, తస్మా "ఉచ్చాసయనమహాసయనా" ఇచ్చేవ వుత్తం, అత్థతో పన తదుపభోగభూత నిసజ్జానిపజ్జనేహి విరతి దస్సితాతి దట్ఠబ్బా. ఉచ్చాసయనసయనమహాసయనసయనాతి వా

ఏతస్మిం అత్థే ఏకసేసనయేన అయం నిద్దేసో కతో యథా "నామరూపపచ్చయా సళాయతన"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౧; ఉదా॰ ౧). ఆసనకిరియాపుబ్బకత్తా సయనకిరియాయ సయనగ్గహణేనేవ ఆసనం గహితన్తి వేదితబ్బం.

అఞ్ఞేహి గాహాపనే ఉపనిక్ఖిత్తసాదియనే చ పటిగ్గహణత్థో లబ్భతీతి ఆహ "**న ఉగ్గణ్హాపేతి, న ఉపనిక్ఖిత్తం సాదియతీ**"తి. అథ వా తివిధం పటిగ్గహణం కాయేన వాచాయ మనసా. తత్థ కాయేన పటిగ్గహణం ఉగ్గణ్హనం, వాచాయ పటిగ్గహణం ఉగ్గహాపనం, మనసా పటిగ్గహణం సాదియనన్తి తివిధమ్పి పటిగ్గహణం సామఞ్ఞనిద్దేసేన, ఏకసేసనయేన వా గహేత్వా "పటిగ్గహణా"తి వుత్తన్తి ఆహ "**నేవ నం ఉగ్గణ్హాతీ**"తిఆది. ఏస నయో "**ఆమకధఞ్ఞపటిగ్గహణా**"తిఆదీసుపి. నీవారాదిఉపధఞ్ఞస్స సాలియాదిమూలధఞ్ఞన్తోగధత్తా వుత్తం "**సత్తవిధస్సా**"తి. "అనుజానామి భిక్ఖవే పఞ్చ వసాని భేసజ్జాని అచ్ఛవసం మచ్ఛవసం సుసుకావసం సూకరవసం గద్రభవస"న్తి (మహావ. ౨౬౨) వుత్తత్తా ఇదం ఓదిస్స అనుఞ్ఞాతం నామ, తస్స పన "కాలే పటిగ్గహిత"న్తి (మహావ. ౨౬౨) వుత్తత్తా పటిగ్గహణం వట్టతీతి ఆహ "**అఞ్ఞత్ర ఓదిస్స అనుఞ్ఞాతా**"తి.

అక్కమతీతి నిప్పీళేతి. పుబ్బభాగే అక్కమతీతి సమ్బన్ధో. **హదయ**న్తి నాళిఆదిమానభాజనానం అబ్భన్తరం. తిలాదీనం నాళిఆదీహి మిననకాలే ఉస్సాపితసిఖాయేవ **సిఖా,** తస్సా **భేదో** హాపనం. **కేచీ**తి సారసమాసాచరియా, ఉత్తరవిహారవాసినో చ.

వధోతి ముట్ఠిప్పహారకసాతాళనాదీహి హింసనం, విహేఠనన్తి అత్థో. విహేఠనత్థోపి హి వధసద్దో దిస్సతి "అత్తానం వధిత్వా వధిత్వా"తిఆదీసు (పాచి. ౮౮౦). యథా హి అప్పటిగ్గహభావసామఞ్ఞే సతిపి పబ్బజితేహి అప్పటిగ్గహితబ్బవత్థువిసేసభావసన్దస్సనత్థం ఇత్థికుమారిదాసిదాసాదయో విభాగేన వుత్తా , ఏవం పరస్సహరణభావతో అదిన్నాదానభావసామఞ్ఞే సతిపి తులాకూటాదయో అదిన్నాదానవిసేసభావదస్సనత్థం విభాగేన వుత్తా, న ఏవం పాణాతిపాతపరియాయస్స వధస్స పునగ్గహణే పయోజనం అత్థి. "తత్థ సయఙ్కారో, ఇధ పరంకారో"తి చ న సక్కా వత్తుం "కాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా చేతనా ఛప్పయోగా"తి చ వుత్తత్తా. తస్మా యథావుత్తోయేవ అత్థో సున్దరతరో. అట్ఠకథాయం పన "వధోతి మారణ"న్తి వుత్తం, తమ్పి పోథనమేవ సన్ధాయాతి చ సక్కా విఞ్ఞాతుం మారణ-సద్దస్స విహింసనేపి దిస్సనతో.

ఏత్తావతాతి "పాణాతిపాతం పహాయా"తిఆదినా "ఛేదన...పే.... సహసాకారా పటివిరతో"తి ఏతపరిమాణేన పాఠేన. అన్తరాభేదం అగ్గహేత్వా పాళియం ఆగతనయేన ఛబ్బీసతిసిక్ఖాపదసఙ్గహం యేభుయ్యేన సిక్ఖాపదానం అవిభత్తత్తా **చూళసీలం** నామ. దేసనావసేన హి ఇధ చూళమజ్ఝిమాదిభావో అధిప్పేతో, న ధమ్మవసేన. తథా హి ఇధ సఙ్ఖిత్తేన ఉద్దిట్ఠానం సిక్ఖాపదానం అవిభత్తానం విభజనవసేన మజ్ఝిమసీలదేసనా పవత్తా. తేనేవాహ "**మజ్ఝిమసీలం విత్థారేన్తో**"తి.

చూళసీలవణ్ణనా నిట్ఠితా.

మజ్ఝిమసీలవణ్ణనా

౧౧. తత్థ **యథా**తి ఓపమ్మత్థే నిపాతో. **వా**తి వికప్పనత్థే. **పనా**తి వచనాలఙ్కారే. **ఏకే**తి అఞ్ఞే. **భోన్తో**తి సాధూనం పియసముదాహారో. సాధవో హి పరే "భోన్తో"తి వా, "దేవానం పియా"తి వా "ఆయస్మన్తో"తి వా సమాలపన్తి. యం కిఞ్చి పబ్బజ్జం ఉపగతా **సమణా.** జాతిమత్తేన **బ్రాహ్మణా.** ఇదం వుత్తం హోతి – ఉస్సాహం కత్వా మమ వణ్ణం వదమానోపి పుథుజ్జనో "పాణాతిపాతం పహాయ పాణాతిపాతా పటివిరతో"తిఆదినా పరానుద్దేసికనయేన వా యథా పనేకే భోన్తో సమణబ్రాహ్మణభావం పటిజానమానా, పరేహి చ తథాసమ్భావియమానా తదనురూపపటిపత్తిం అజాననతో, అసమత్థతో చ న అభిసమ్భుణన్తి, న

ఏవమయం, అయం పన సమణో గోతమో సబ్బథాపి సమణసారుప్పపటిపదం పూరేసియేవాతి ఏవం అఞ్ఞుద్దేసికనయేన వా సబ్బథాపి ఆచారసీలమత్తమేవ వదేయ్యుం, న తదుత్తరిన్తి.

బీజగామభూతగామసమారమ్భపదే సద్దక్కమేన అప్పధానభూతోపి బీజగామభూతగామో నిద్దిసితబ్బతాయ పధానభావం పటిలభతి. అఞ్ఞో హి సద్దక్కమో అఞ్ఞో అత్థక్కమోతి ఆహ **''కతమో నో బీజగామభూతగామో''**తి. తస్మిఞ్హి విభత్తే తబ్బిసయతాయ సమారమ్భోపి విభత్తోవ హోతీతి . తేనేవాహ భగవా **''మూలబీజ''**న్తిఆది. మూలమేవ బీజం **మూలబీజం,** మూలం బీజం ఏతస్సాతిపి **మూలబీజం.** సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **ఫళుబీజ**న్తి పబ్బబీజం. పచ్చయన్తరసమవాయే సదిసఫలుప్పత్తియా విసేసకారణభావతో విరుహణసమత్థే సారఫలే నిరుళ్హో **బీజ**-సద్దో తదత్థసంసిద్ధియా మూలాదీసుపి కేసుచి పవత్తతీతి మూలాదితో నివత్తనత్థం ఏకేన బీజ-సద్దేన విసేసేత్వా వుత్తం **''బీజబీజ''**న్తి. ''రూపరూపం , దుక్ఖదుక్ఖ''న్తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౨౭) చ యథా. కస్మా పనేత్థ బీజగామభూతగామం పుచ్ఛిత్వా బీజగామో ఏవ విభత్తోతి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం. నను అవోచుమ్హ ''మూలమేవ బీజం మూలబీజం, మూలం బీజం ఏతస్సాతిపి మూలబీజన్తి''. తత్థ పురిమేన బీజగామో నిద్దిట్ఠో, దుతియేన భూతగామో, దువిధోపేస సామఞ్ఞనిద్దేసేన, మూలబీజఞ్చ మూలబీజఞ్చ మూలబీజన్తి ఏకసేసనయేన వా పాళియం నిద్దిట్ఠోతి వేదితబ్బో. తేనేవాహ **''సబ్బఞ్హేత''**న్తిఆది.

౧౨. **''సన్నిధికతస్సా''**తి ఏతేన ''సన్నిధికారపరిభోగ''న్తి ఏత్థ **కార**-సద్దస్స కమ్మత్థతం దస్సేతి. యథా వా ''ఆచయంగమినో''తి వత్తబ్బే అనునాసికలోపేన ''ఆచయగామినో''తి (ధ॰ స॰ ౧౦) నిద్దేసో కతో, ఏవం ''సన్నిధికారం పరిభోగ''న్తి వత్తబ్బే అనునాసికలోపేన ''సన్నిధికారపరిభోగ''న్తి వుత్తం, సన్నిధిం కత్వా పరిభోగన్తి అత్థో.

సమ్మా కిలేసే లిఖతీతి **సల్లేఖో,** సుత్తన్తనయేన పటిపత్తి. పరియాయతి కప్పియతీతి **పరియాయో,** కప్పియవాచానుసారేన పటిపత్తి. కిలేసేహి ఆమసితబ్బతో **ఆమిసం,** యం కిఞ్చి ఉపభోగారహం వత్థు. తేనేవాహ **''ఆమిసన్తి వుత్తావసేస''**న్తి. నయదస్సనఞ్హేతం సన్నిధివత్థూనం. **ఉదకకద్దమేతి** ఉదకే చ కద్దమే చ. **అచ్ఛథాతి** నిసీదథ. **గీవాయామకన్తి** గీవం ఆయమిత్వా, యథా చ భుత్తే అతిభుత్తతాయ గీవా ఆయమితబ్బావ హోతి, ఏవన్తి అత్థో. **చతుభాగమత్త**న్తి కుడుబమత్తం. **''కప్పియకుటియ''**న్తిఆది వినయవసేన వుత్తం.

౧౩. **ఏత్తకమ్పీతి** వినిచ్ఛయవిచారణావత్థుకిత్తనమ్పి . **పయోజనమత్తమేవాతి** పదత్థయోజనమత్తమేవ. యస్స పన పదస్స విత్థారకథం వినా న సక్కా అత్థో విఞ్ఞాతుం, తత్థ విత్థారకథాపి పదత్థసఙ్గహమేవ గచ్ఛతి. కుతూహలవసేన పేక్ఖితబ్బతో **పేక్ఖం,** నటసత్థవిధినా నటానఞ్చ పయోగో. నటసమూహేన పన జనసమూహో కరణవసేన **''నటసమజ్జ''**న్తి వుత్తం, సారసమాసే ''పేక్ఖా మహ''న్తి వుత్తం. **ఘనతాళం** నామ దణ్డమయతాళం, సిలాసలాకతాళం వా. **ఏకేతి** సారసమాసాచరియా, ఉత్తరవిహారవాసినో చ. యథా చేత్థ, ఏవం ఇతో పరేసుపి ''ఏకే''తి ఆగతట్ఠానేసు. **చతురస్సఅమ్బణకతాళం** నామ రుక్ఖసారదణ్డాదీసు యేన కేనచి చతురస్సఅమ్బణకం కత్వా చతూసు పస్సేసు చమ్మేన ఓనన్ధిత్వా కతవాదితం. **అబ్భోక్కిరణం** రఙ్గబలికరణం, యా ''నన్దీ''తి వుచ్చతి. **సోభనకరన్తి** సోభనకరణం, ''సోభనఘరక''న్తి సారసమాసే వుత్తం. చణ్డాలానమిదన్తి **చణ్డాలం.** సాణే ఉదకేన తేమేత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆకోటనకీళా **సాణధోవనం. ఇన్దజాలేనాతి** అట్ఠిధోవనమన్తం పరిజప్పిత్వా యథా పరే అట్ఠీనియేవ పస్సన్తి, ఏవం తచాదీనం అన్తరధాపనమాయాయ. **సకటబ్యూహాదీతి ఆది**-సద్దేన చక్కపదుమకళీరబ్యూహాదిం సఙ్గణ్హాతి.

౧౪. **పదానీ**తి సారీనం పతిట్ఠానట్ఠానాని. **దసపదం** నామ ద్వీహి పన్తీహి వీసతియా పదేహి కీళనజూతం. **పాసకం** వుచ్చతి ఛసు పస్సేసు ఏకేకం యావ ఛక్కం దస్సేత్వా కతకీళనకం, తం వడ్ఢేత్వా యథాలద్ధం ఏకకాదివసేన సారియో అపనేన్తా ఉపనేన్తా చ కీళన్తి. ఘటేన కీళా **ఘటికా**తి ఏకే. బహూసు సలాకాసు విసేసరహితం ఏకం సలాకం గహేత్వా తాసు పక్ఖిపిత్వా పున తస్సేవ ఉద్ధరణం **సలాకహత్థ**న్తి ఏకే. పణ్ణేన వంసాకారేన కతా **నాళికా.** తేనేవాహ **"తం ధమన్తా"**తి. "పుచ్ఛన్తస్స ముఖాగతం అక్ఖరం గహేత్వా నట్ఠముత్తి లాభాలాభాదిజాననకీళా **అక్ఖరికా**"తిపి వదన్తి. "వాదితానురూపం నచ్చనం గాయనం వా **యథావజ్జం**" తిపి వదన్తి. "ఏవం కతే జయో భవిస్సతి, అఞ్ఞథా పరాజయో"తి జయపరాజయే పురక్ఖత్వా పయోగకరణవసేన పరిహారపథాదీనమ్పి **జూతపమాదట్ఠానభావో** వేదితబ్బో. పఙ్గచీరాదీహిపి వంసాదీహి కాతబ్బకిచ్చసిద్ధిఅసిద్ధిజయపరాజయావహో పయోగో వుత్తోతి దట్ఠబ్బం. **"యథావజ్జ"**న్తి చ కాణాదీహి సదిసతాకారదస్సనేహి జయపరాజయవసేన జూతకీళితభావేన వుత్తం.

౧౫. **వాళరూపానీ**తి ఆహరిమాని వాళరూపాని. "అకప్పియమఞ్చోవ **పల్లఙ్కో**"తి సారసమాసే. **వానవిచిత్త**న్తి భిత్తిచ్ఛదాదివసేన వానేన విచిత్రం. రుక్ఖతూలలతాతూలపోటకీతూలానం వసేన **తిణ్ణం తూలానం.** ఉద్ధలోమియం **కేచీ**తి సారసమాసాచరియా, ఉత్తరవిహారవాసినో చ. తథా ఏకన్తలోమియం. **కోసేయ్యకట్టిస్సమయ**న్తి కోసేయ్యకస్సటమయం. **సుద్ధకోసేయ్య**న్తి రతనపరిసిబ్బనరహితం. **"ఠపేత్వా తూలిక"**న్తి ఏతేన రతనపరిసిబ్బనరహితాపి తూలికా న వట్టతీతి దీపేతి. **"రతనపరిసిబ్బితానీ"**తి ఇమినా యాని రతనపరిసిబ్బితాని, తాని భూమత్థరణవసేన, యథానురూపం మఞ్చపీఠాదీసు చ ఉపనేతుం వట్టతీతి దీపితం హోతి. **అజినచమ్మేహీ**తి అజినమిగచమ్మేహి. తాని కిర చమ్మాని సుఖుమాని, తస్మా దుపట్టతిపట్టాని కత్వా సిబ్బన్తి. తేన వుత్తం **"అజినప్పవేణీ"**తి. **వుత్తనయేనా**తి వినయే వుత్తనయేన.

౧౬. **అలఙ్కారఞ్జనమేవ** న భేసజ్జం మణ్డనానుయోగస్స అధిప్పేతత్తా. మాలా-సద్దో సాసనే సుద్ధపుప్ఫేసుపి నిరుళ్హోతి ఆహ **"బద్ధమాలా వా"**తి. **మత్తికకక్క**న్తి ఓసధేహి అభిసఙ్ఖతం యోగమత్తికకక్కం. **చలితే**తి కుపితే. **లోహితే సన్నిసిన్నే**తి దుట్ఠలోహితే ఖీణే.

౧౭. దుగ్గతితో సంసారతో చ నియ్యాతి ఏతేనాతి నియ్యానం, సగ్గమగ్గో మోక్ఖమగ్గో చ. తం నియ్యానం అరహతి, నియ్యానే వా నియుత్తా, నియ్యానం వా ఫలభూతం ఏతిస్సా అత్థీతి నియ్యానికా, వచీదుచ్చరితసంకిలేసతో నియ్యాతీతి వా ఈ-కారస్స రస్సత్తం, య-కారస్స చ క-కారం కత్వా నియ్యానికా, చేతనాయ సద్ధిం సమ్ఫప్పలాపా వేరమణి. తప్పటిపక్ఖతో అనియ్యానికా, తస్సా భావో అనియ్యానికత్తం, తస్మా **అనియ్యానికత్తా. తిరచ్ఛానభూతా**తి తిరోకరణభూతా. **కమ్మట్ఠానభావే**తి అనిచ్చతాపటిసంయుత్తచతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావే. సహ అత్థేనాతి **సాత్థకం,** హితపటిసంయుత్తన్తి అత్థో. **విసిఖా**తి ఘరసన్నివేసో, విసిఖాగహణేన చ తన్నివాసినో గహితా "గామో ఆగతో"తిఆదీసు వియ. తేనేవాహ "సూరా సమత్థా"తి, "సద్ధా పసన్నా"తి చ. కుమ్భట్ఠానాపదేసేన కుమ్భదాసియో వుత్తాతి ఆహ **"కుమ్భదాసీకథా వా"**తి. ఉప్పత్తిఠితిసమ్భారాదివసేన లోకం అక్ఖాయతీతి **లోకక్ఖాయికా.**

౧౮. **సహిత**న్తి పుబ్బాపరావిరుద్ధం.

౧౯. దూతస్స కమ్మం దూతేయ్యం, తస్స కథా **దూతేయ్యకథా.**

౨౦. **తివిధేనా**తి సామన్తజప్పనఇరియాపథసన్నిస్సితపచ్చయపటిసేవనభేదతో తిప్పకారేన. **విమ్హాపయన్తీ**తి "అహో అచ్ఛరియపురిసో"తి అత్తని పరేసం విమ్హయం ఉప్పాదేన్తి. **లపన్తీ**తి అత్తానం, దాయకం వా ఉక్ఖిపిత్వా యథా సో కిఞ్చి దదాతి, ఏవం ఉక్కాచేత్వా కథేన్తి. నిమిత్తేన చరన్తి, నిమిత్తం వా కరోన్తీతి **నేమిత్తికా** నిమిత్తన్తి చ పరేసం పచ్చయ దానసఞ్ఞుప్పాదకం

కాయవచీకమ్మం వుచ్చతి. నిప్పింసన్తీతి నిప్పేసా, నిప్పేసాయేవ **నిప్పేసికా,** నిప్పేసోతి చ సఠపురిసో వియ లాభసక్కారత్థం అక్కోసఖుంసనుప్పణ్డనపరపిట్ఠిమంసికతాది.

మజ్ఝిమసీలవణ్ణనా నిట్ఠితా.

మహాసీలవణ్ణనా

౨౧. అఙ్గాని ఆరబ్భ పవత్తత్తా అఙ్గసహచరితం సత్థం "**అఙ్గ**"న్తి వుత్తం. **నిమిత్త**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. కేచి పన "**అఙ్గ**న్తి అఙ్గవికార"న్తి వదన్తి, పరేసం అఙ్గవికారదస్సనేనాపి లాభాలాభాదివిజ్జాతి. **పణ్డురాజా**తి దక్ఖిణామధురాధిపతి. "**మహన్తాన**"న్తి ఏతేన అప్పకం నిమిత్తం, మహన్తం నిమిత్తం ఉప్పాతోతి దస్సేతి. **ఇదం నామ పస్సతీ**తి యో వసభం కుఞ్జరం పాసాదం పబ్బతం వా ఆరుళ్హం సుపినే అత్తానం పస్సతి, తస్స ఇదం నామ ఫలం హోతీతి. **సుపినక**న్తి సుపినసత్థం. అఙ్గసమ్పత్తివిపత్తిదస్సనమత్తేన ఆదిసనం వుత్తం "**అఙ్గ**"న్తి ఇమినా, "**లక్ఖణ**"న్తి ఇమినా పన మహానుభావతానిప్ఫాదకఅఙ్గలక్ఖణవిసేసదస్సనేనాతి అయమేతేసం విసేసోతి. **అహతే**తి నవే. **ఇతో పట్ఠాయా**తి దేవరక్ఖసమనుస్సాదిభేదేన వివిధవత్థభాగే ఇతో వా ఏత్తో వా సఞ్ఛిన్నే ఇదం నామ భోగాది హోతీతి. **దబ్బిహోమదీని** హోమస్సుపకరణాదివిసేసేహి ఫలవిసేసదస్సనవసేన పవత్తాని. **అగ్గిహోమం** వుత్తావసేససాధనవసేన పవత్తం హోమం. **అఙ్గలట్ఠి**న్తి సరీరం. అబ్భినో సత్థం **అబ్భేయ్యం,** మాసురక్ఖేన కతో గన్థో **మాసురక్ఖో. భూరివిజ్జా** సస్సబుద్ధికరణవిజ్జాతి సారసమాసే. **సపక్ఖక...పే.... చతుప్పదాన**న్తి పిఙ్గలమక్ఖికాదిసపక్ఖక ఘరగోలికాదిఅపక్ఖకదేవమనుస్సకోఞ్చాదిద్విపదకకణ్టకజమ్బుకాదిచతుప్పదానం.

౨౩. "**అసుకదివసే**"తి "పక్ఖస్స దుతియే తతియే"తిఆది తిథివసేన వుత్తం. **అసుకనక్ఖత్తేనా**తి రోహిణీఆదినక్ఖత్తయోగవసేన.

౨౪. ఉక్కానం పతనన్తి ఉక్కోభాసానం పతనం. వాతసఙ్ఘాతేసు హి వేగేన అఞ్ఞమఞ్ఞం సఙ్ఘట్టేన్తేసు దీపకోభాసో వియ ఓభాసో ఉప్పజ్జిత్వా ఆకాసతో పతతి, తత్థాయం ఉక్కాపాతవోహారో. **అవిసుద్ధతా** అబ్భమహికాదీహి.

౨౫. ధారానుపవేచ్ఛనం వస్సనం. హత్థేన అధిప్పేతవిఞ్ఞాపనం **హత్థముద్దా,** తం పన అఙ్గులిసఙ్కోచనేన గణనాయేవ. పారసిక మిలక్ఖకాదయో వియ నవన్తవసేన గణనా **అచ్ఛిద్దకగణనా. సటుప్పాదనాదీతి ఆది**-సద్దేన వోకలనభాగహారాదికే సఙ్గణ్హాతి. **చిన్తావసేనా**తి వత్థుం అనుసన్ధిఞ్చ సయమేవ చిరేన చిన్తేత్వా కరణవసేన **చిన్తాకవి** వేదితబ్బో, కిఞ్చి సుత్వా సుతేన అస్సుతం అనుసన్ధేత్వా కరణవసేన **సుతకవి,** కఞ్చి అత్థం ఉపధారేత్వా తస్స సఙ్ఖిపనవిత్థారణాదివసేన **అత్థకవి,** యం కిఞ్చి పరేన కతం కబ్బం నాటకం వా దిస్వా తం సదిసమేవ అఞ్ఞం అత్తనో ఠానుప్పత్తికపటిభానేన కరణవసేన **పటిభానకవి** వేదితబ్బో.

౨౬. పరిగ్గహభావేన దారికాయ గణ్హాపనం **ఆవాహనం.** తథా దాపనం **వివాహనం.** దేసన్తరే దిగుణతిగుణాదిగహణవసేన భణ్డప్పయోజనం **పయోగో.** తత్థ వా అఞ్ఞత్థ వా యథాకాలపరిచ్ఛేదం వడ్ఢిగహణవసేన పయోజనం **ఉద్ధారో.** "భణ్డమూలరహితానం వాణిజ్జం కత్వా ఏత్తకేనుదయేన సహ మూలం దేథాతి ధనదానం **పయోగో,** తావకాలికదానం **ఉద్ధారో**"తి చ వదన్తి. **తేహి కారణేహీ**తి ఏత్థ వాతేన, పాణకేహి వా గబ్భే వినస్సన్తే న పురిమకమ్మునా ఓకాసో కతో, తప్పచ్చయా కమ్మం విపచ్చతి. సయమేవ పన కమ్మునా ఓకాసే కతే న ఏకన్తేన వాతో పాణకా వా అపేక్ఖితబ్బాతి కమ్మస్స విసుం కారణభావో వుత్తోతి దట్ఠబ్బం. **నిబ్బాపనీయ**న్తి ఉపసమకరం. **పటికమ్మ**న్తి యథా తే న ఖాదన్తి, తథా పటికరణం. **పరివత్తనత్థ**న్తి ఆవుధాదినా సహ ఉక్ఖిత్తహత్థస్స ఉక్ఖిపనవసేన పరివత్తనత్థం. ఇచ్ఛితత్థస్స దేవతాయ కణ్ణే కథనవసేన జప్పనం **కణ్ణజప్పన**న్తి.

ఆదిచ్చపారిచరియాతి కరవీరమాలాహి పూజం కత్వా సకలదివసం ఆదిచ్చాభిముఖావట్ఠానేన ఆదిచ్చస్స పరిచరణం. “సిరవ్హాయన”న్తి కేచి పఠన్తి, తస్సత్థోమన్తం పరిజప్పిత్వా సిరసా ఇచ్ఛితస్స అత్థస్స అవ్హాయనన్తి.

౨౭. **సమిద్ధికాలే**తి ఆయాచితస్స అత్థస్స సిద్ధికాలే. **సన్తిపటిస్సవకమ్మ**న్తి దేవతాయాచనాయ యా సన్తి పటికత్తబ్బా, తస్సా పటిఞ్ఞాపటిస్సవకమ్మకరణం, సన్తియా ఆయాచనప్పయోగోతి అత్థో. **తస్మి**న్తి పటిస్సవఫలభూతే యథాభిపత్థితకమ్మస్మిం, యం “సచే మే ఇదం నామ సమిజ్ఝిస్సతీ”తి వుత్తం. **తస్సా**తి సన్తిపటిస్సవస్స, యో “పణిధీ”తి చ వుత్తో. యథాపటిస్సవఞ్హి ఉపహారే కతే పణిధి ఆయాచనా కతా నియ్యాతితా హోతీతి. **అచ్ఛన్దికభావమత్త**న్తి ఇత్థియా అకామకభావమత్తం. **లిఙ్గ**న్తి పురిసలిఙ్గం. **బలికమ్మకరణం** ఉపద్దవపటిబాహనత్థఞ్చేవ వడ్ఢిఆవహనత్థఞ్చ. **దోసాన**న్తి పిత్తాదిదోసానం. ఏత్థ చ **వమన**న్తి పచ్ఛట్టనం అధిప్పేతం. **ఉద్ధంవిరేచన**న్తి వమనం “ఉద్ధం దోసానం నీహరణ”న్తి వుత్తత్తా. తథా **విరేచన**న్తి విరేచనమేవ. **అధోవిరేచన**న్తి పన సుద్ధివత్థికసావత్థిఆది వత్థికిరియాపి అధిప్పేతా “అధో దోసానం నీహరణ”న్తి వుత్తత్తా. **సీసవిరేచనం** సేమ్హనీహరణాది. **పటలానీ**తి అక్ఖిపటలాని. **సలాకవేజ్జకమ్మ**న్తి అక్ఖివేజ్జకమ్మం, ఇదం వుత్తావసేససాలాకియసఙ్గహణత్థం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బన్తి. తప్పనాదయోపి హి సాలాకియానేవాతి. మూలాని పధానాని రోగూపసమే సమత్థాని భేసజ్జాని **మూలభేసజ్జాని,** మూలానం వా బ్యాధీనం భేసజ్జాని **మూలభేసజ్జాని**. మూలానుబన్ధవసేన హి దువిధో బ్యాధి. మూలరోగే చ తికిచ్ఛితే యేభుయ్యేన ఇతరం వూపసమతీతి. **‘‘కాయతికిచ్ఛనం దస్సేతీ’’**తి ఇదం కోమారభచ్చసల్లకత్తసాలాకియాదికరణవిసేసభూతతన్తీనం తత్థ తత్థ వుత్తత్తా పారిసేసవసేన వుత్తం, తస్మా తదవసేసాయ తన్తియాపి ఇధ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. సబ్బాని చేతాని ఆజీవహేతుకానియేవ ఇధాధిప్పేతాని “మిచ్ఛాజీవేన జీవికం కప్పేన్తీ”తి వుత్తత్తా . యం పన తత్థ తత్థ పాళియం **‘‘ఇతి వా’’**తి వుత్తం, తత్థ **ఇతీ**తి పకారత్థే నిపాతో, **వా**-ఇతి వికప్పనత్థే. ఇదం వుత్తం హోతి ఇమినా పకారేన, ఇతో అఞ్ఞో న వాతి. తేన యాని ఇతో బాహిరకపబ్బజితా సిప్పాయతనవిజ్జాట్ఠానాదీని జీవికోపాయభూతాని ఆజీవపకతా ఉపజీవన్తి, తేసం పరిగ్గహో కతోతి వేదితబ్బో.

మహాసీలవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పుబ్బన్తకప్పికసస్సతవాదవణ్ణనా

౨౮. **భిక్ఖుసఙ్ఘేన వుత్తవణ్ణో** నామ “యావఞ్చిదం తేన భగవతా”తిఆదినా వుత్తవణ్ణో. ఏత్థాయం సమ్బన్ధో – న భిక్ఖవే ఏత్తకా ఏవ బుద్ధగుణా, యే తుమ్హాకం పాకటా, అపాకటా పన “అత్థి భిక్ఖవే అఞ్ఞే ధమ్మా”తి విత్థారో. తత్థ “ఇమే దిట్ఠిట్ఠానా ఏవం గహితా”తిఆదినా సస్సతాదిదిట్ఠిట్ఠానానం యథాగహితాకారసుఞ్ఞతభావప్పకాసనతో, “తఞ్చ పజాననం న పరామసతీ”తి సీలాదీనఞ్చ అపరామాసనియ్యానికభావదీపనేన నిచ్చసారాదివిరహప్పకాసనతో, యాసు వేదనాసు అవీతరాగతాయ బాహిరకానం ఏతాని దిట్ఠివిప్ఫన్దితాని సమ్భవన్తి, తేసం పచ్చయభూతానఞ్చ సమ్మోహాదీనం వేదకకారకసభావాభావదస్సనముఖేన సబ్బధమ్మానం అత్తత్తనియతావిరహదీపనతో, అనుపాదాపరినిబ్బానదీపనతో చ అయం దేసనా సుఞ్ఞతావిభావనప్పధానాతి ఆహ **‘‘సుఞ్ఞతాపకాసనం ఆరభీ’’**తి. **పరియత్తీ**తి వినయాదిభేదభిన్నా తన్తి. **దేసనా**తి తస్సా తన్తియా మనసావవత్థాపితాయ విభావనా, యథాధమ్మం ధమ్మాభిలాపభూతా వా పఞ్ఞాపనా, అనులోమాదివసేన వా కథనన్తి పరియత్తిదేసనానం విసేసో పుబ్బేయేవ వవత్థాపితోతి ఆహ **‘‘దేసనాయం పరియత్తియ’’**న్తి. **ఏవం ఆదీసూ**తి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన సచ్చసభావసమాధిపఞ్ఞాపకతిపుఞ్ఞఆపత్తిఞేయ్యాదయో సఙ్గయ్హన్తి. తథా హి అయం ధమ్మ-సద్దో “చతున్నం భిక్ఖవే ధమ్మానం అననుబోధా”తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౧౮౬; అ. ని. ౪.౧) సచ్చే వత్తతి, “కుసలా ధమ్మా అకుసలా ధమ్మా”తిఆదీసు (ధ. స. ౧) సభావే, “ఏవంధమ్మా తే భగవన్తో అహేసు”న్తిఆదీసు (సం. ని. ౫.౩౭౮) సమాధిమ్హి, “సచ్చం ధమ్మో ధితి చాగో, స వే పేచ్చ న

నోచతీ"తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౧౯౦) పఞ్ఞాయ, "జాతిధమ్మానం భిక్ఖవే సత్తానం ఏవం ఇచ్ఛా ఉప్పజ్జతీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౩౭౩; పటి॰ మ॰ ౧.౩౩) పకతియం, "ధమ్మో సుచిణ్ణో సుఖమావహాతీ"తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౧౮౪; థేరగా॰ ౩౦౩; జా॰ ౧.౧౦.౧౦౨) పుఞ్ఞే, "చత్తారో పారాజికా ధమ్మా"తిఆదీసు (పారా॰ ౨౩౩) ఆపత్తియం, "సబ్బే ధమ్మా సబ్బాకారేన బుద్ధస్స భగవతో ఞాణముఖే ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తీ"తిఆదీసు (మహాని॰ ౧౫౬; చూళని॰ ౮౫; పటి॰ మ॰ ౩.౬) ఞేయ్యే వత్తతి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.సుత్తనిక్ఖేపవణ్ణనా; అభి॰ అట్ఠ॰ ౧.తికమాతికాపదవణ్ణనా; బు॰ వం॰ అట్ఠ॰ రతనచఙ్కమనకణ్డవణ్ణనా). **ధమ్మా హోన్తీ**తి సుఞ్ఞా ధమ్మమత్తా హోన్తీతి అత్థో.

"**దుద్దసా**"తి ఏతేనేవ తేసం ధమ్మానం దుక్ఖోగాహతా పకాసితా హోతి. సచే పన కోచి అత్తనో పమాణం అజానన్తో ఞాణేన తే ధమ్మే ఓగాహితుం ఉస్సాహం కరేయ్య, తస్స తం ఞాణం అప్పతిట్ఠమేవ మకసతుణ్డసూచి వియ మహాసముద్దేతి ఆహ "**అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా**"తి. అలబ్భనేయ్యా పతిట్ఠా ఏత్థాతి అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠాతి పదవిగ్గహో వేదితబ్బో. అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠానం ఓగాహితుం అసక్కుణేయ్యతాయ "ఏత్తకా ఏతే ఈదిసా చా"తి పస్సితుం న సక్కాతి వుత్తం "**గమ్భీరత్తా ఏవ దుద్దసా**"తి. యే పన దట్ఠుమేవ న సక్కా, తేసం ఓగాహిత్వా అనుబుజ్ఝనే కథా ఏవ నత్థీతి ఆహ "**దుద్దసత్తా ఏవ దురనుబోధా**"తి. సబ్బపరిళాహపటిప్పస్సద్ధిమత్థకే సముప్పన్నత్తా, నిబ్బుతసబ్బపరిళాహసమాపత్తిసమోకిణ్ణత్తా చ **నిబ్బుతసబ్బపరిళాహా. సన్తారమ్మణాని** మగ్గఫలనిబ్బానాని అనుపసన్తసభావానం కిలేసానం సఙ్ఖారానఞ్చ అభావతో. అథ వా సమూహతవిక్ఖేపతాయ నిచ్చసమాహితస్స మనసికారస్స వసేన తదారమ్మణధమ్మానం సన్తభావో వేదితబ్బో కసిణుగ్ఘాటిమాకాసతబ్బిసయవిఞ్ఞాణానం అనన్తభావో వియ. అవిరజ్ఝిత్వా నిమిత్తపటివేధో వియ ఇస్సాసానం అవిరజ్ఝిత్వా ధమ్మానం యథాభూతసభావబోధో సాదురసో మహారసో చ హోతీతి ఆహ **అతిత్తికరణట్ఠేనా**తి. పటివేధప్పత్తానం, తేసు చ బుద్ధానంయేవ సబ్బాకారేన విసయభావూపగమనతో న తక్కబుద్ధియా గోచరాతి ఆహ "**ఉత్తమఞాణవిసయత్తా**"తిఆది. "**నిపుణా**"తి ఞేయ్యేసు తిక్ఖవిసదవుత్తియా ఛేకా. యస్మా పన సో ఛేకభావో ఆరమ్మణే అప్పటిహతవుత్తితాయ సుఖుమఞేయ్యగహణసమత్థతాయ సుపాకటో హోతి, తేన వుత్తం "**సణ్హసుఖుమసభావత్తా**"తి.

అపరో నయో – వినయపణ్ణత్తిఆదిగమ్భీరనేయ్యవిభావనతో **గమ్భీరా.** కదాచి అసఙ్ఖ్యేయ్యమహాకప్పే అతిక్కమిత్వాపి దుల్లభదస్సనతాయ **దుద్దసా.** దస్సనఞ్చేత్థ పఞ్ఞాచక్ఖువసేనేవ వేదితబ్బం. ధమ్మన్వయసఙ్ఖాతస్స అనుబోధస్స కస్సచిదేవ సమ్భవతో **దురనుబోధా** . సన్తసభావతో, వేనేయ్యానఞ్చ గుణసమ్పదానం పరియోసానత్తా **సన్తా.** అత్తనో చ పచ్చయేహి పధానభావం నీతతాయ **పణీతా.** సమధిగతసచ్చలక్ఖణతాయ అతక్కేహి, అతక్కేన వా ఞాణేన అవచరితబ్బతాయ **అతక్కావచరా.** నిపుణం, నిపుణే వా అత్థే సచ్చప్పచ్చయాకారాదివసేన విభావనతో **నిపుణా.** లోకే అగ్గపణ్డితేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన వేదీయన్తి పకాసీయన్తీతి **పణ్డితవేదనీయా.** అనావరణఞాణపటిలాభతో హి భగవా "సబ్బవిదూ హం అస్మి, (ధ॰ ప॰ ౩౫౩; మహావ॰ ౧౧; కథా॰ ౪౦౫) దసబలసమన్నాగతో భిక్ఖవే తథాగతో"తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౨.౨౧) అత్తనో సబ్బఞ్ఞుతాదిగుణే పకాసేతి. తేనేవాహ "**సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదేతీ**"తి.

తత్థ కిఞ్చాపి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఫలనిబ్బానాని వియ సచ్ఛికాతబ్బసభావం న హోతి, ఆసవక్ఖయఞాణే పన అధిగతే అధిగతమేవ హోతీతి తస్స పచ్చక్ఖకరణం సచ్ఛికిరియాతి ఆహ "**అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన పచ్చక్ఖం కత్వా**"తి. **అభివిసిట్ఠేన ఞాణేనా**తి చ హేతుఅత్థే కరణవచనం, అభివిసిట్ఠఞాణాధిగమహేతూతి అత్థో. **అభివిసిట్ఠఞాణన్తి** వా పచ్చవేక్ఖణఞాణే అధిప్పేతే కరణవచనమ్పి యుజ్జతియేవ. పవేదనఞ్చేత్థ అఞ్ఞావిసయానం సచ్చాదీనం దేసనాకిచ్చసాధనతో, "ఏకోమ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధో"తిఆదినా (మహావ॰ ౧౧; కథా॰ ౪౦౫) పటిజాననతో చ వేదితబ్బం. **వదమానాతి** ఏత్థ సత్తిఅత్థో **మాన**-సద్దో,

వత్తుం ఉస్సాహం కరోన్తోతి అత్థో. ఏవంభూతా చ వత్తుకామా నామ హోన్తీతి ఆహ **''వణ్ణం వత్తుకామా''**తి. సావసేసం వదన్తోపి విపరీతం వదన్తో వియ "సమ్మా వదతీ"తి న వత్తబ్బోతి ఆహ **''అహాపేత్వా''**తి, తేన అనవసేసత్థో ఇధ **సమ్మా**-సద్దోతి దస్సేతి. **''వత్తుం సక్కుణేయ్యు''**న్తి ఇమినా "వదేయ్యు"న్తి సకత్థదీపనభావమాహ. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి భగవతో దసబలాదిఞాణానిపి అనఞ్ఞసాధారణాని, సప్పదేసవిసయత్తా పన తేసం ఞాణానం న తేహి బుద్ధగుణా అహాపేత్వా గహితా నామ హోన్తి, నిప్పదేసవిసయత్తా పన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స తస్మిం గహితే సబ్బేపి బుద్ధగుణా గహితా ఏవ నామ హోన్తీతి ఇమమత్థం దస్సేతి **''యేహి...పే.... వదేయ్యు''**న్తి. పుథూని ఆరమ్మణాని ఏతస్సాతి **పుథుఆరమ్మణం,** సబ్బారమ్మణత్తాతి అధిప్పాయో. అథ వా పుథుఆరమ్మణారమ్మణతోతి ఏతస్మిం అత్థే "పుథుఆరమ్మణతో"తి వుత్తం, ఏకస్స ఆరమ్మణ-సద్దస్స లోపం కత్వా "ఓట్ఠముఖో కామావచర"న్తి ఆదీసు వియ, తేనస్స పుథుఞాణకిచ్చసాధకతం దస్సేతి. తథా హేతం తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణం, చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణం, పఞ్చగతిపరిచ్ఛేదకఞాణం, ఛసు అసాధారణఞాణేసు సేసాసాధారణఞాణాని, సత్తఅరియపుగ్గలవిభావకఞాణం, అట్ఠసుపి పరిసాసు అకమ్పనఞాణం, నవసత్తావాసపరిజాననఞాణం, దసబలఞాణన్తి ఏవమాదీనం అనేకసతసహస్సభేదానం ఞాణానం యథాసమ్భవం కిచ్చం సాధేతీతి. **''పునప్పునం ఉప్పత్తివసేనా''**తి ఏతేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స కమవుత్తితం దస్సేతి. కమేనాపి హి తం విసయేసు పవత్తతి, న సకింయేవ యథా బాహిరకా వదన్తి "సకింయేవ సబ్బఞ్ఞూ సబ్బం జానాతి, న కమేనా"తి.

యది ఏవం అచిన్తేయ్యాపరిమేయ్యభేదస్స ఞేయ్యస్స పరిచ్ఛేదవతా ఏకేన ఞాణేన నిరవసేసతో కథం పటివేధోతి, కో వా ఏవమాహ "పరిచ్ఛేదవన్తం బుద్ధఞాణ"న్తి. అనన్తఞ్హి తం ఞాణం ఞేయ్యం వియ. వుత్తఞ్హేతం "యావతకం ఞేయ్యం తావతకం ఞాణం. యావతకం ఞాణం, తావతకం ఞేయ్య"న్తి (మహాని. ౧౫౬; చూళని. ౮౫; పటి. మ. ౩.౫). ఏవమ్పి జాతిభూమిసభావాదివసేన దిసాదేసకాలాదివసేన చ అనేకభేదభిన్నే ఞేయ్యే కమేన గయ్హమానే అనవసేసపటివేధో న సమ్భవతి యేవాతి, నయిదమేవం. కస్మా? యం కిఞ్చి భగవతా ఞాతుం ఇచ్ఛితం సకలం ఏకదేసో వా. తత్థ అప్పటిహతచారతాయ పచ్చక్ఖతో ఞాణం పవత్తతి, విక్ఖేపాభావతో చ భగవా సబ్బకాలం సమాహితోవ ఞాతుం, ఇచ్ఛితస్స పచ్చక్ఖభావో న సక్కా నివారేతుం "ఆకఙ్ఖాపటిబద్ధం బుద్ధస్స భగవతో ఞాణ"న్తిఆది (మహాని. ౧౫౬; చూళని. ౮౫; పటి. మ. ౩.౫) వచనతో, న చేత్థ దూరతో చిత్తపటం పస్సన్తానం వియ, "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి విపస్సన్తానం వియ చ అనేకధమ్మావబోధకాలే అనిరూపితరూపేన భగవతో ఞాణం పవత్తతీతి గహేతబ్బం అచిన్తేయ్యానుభావతాయ బుద్ధఞాణస్స. తేనేవాహ "బుద్ధవిసయో అచిన్తేయ్యో"తి (అ. ని. ౪.౭౭). ఇదం పనేత్థ సన్నిట్ఠానంసబ్బాకారేన సబ్బధమ్మావబోధనసమత్థస్స ఆకఙ్ఖాపటిబద్ధవుత్తినో అనావరణఞాణస్స పటిలాభేన భగవా సన్తానేన సబ్బధమ్మపటివేధసమత్థో అహోసి సబ్బనేయ్యావరణస్స పహానతో, తస్మా సబ్బఞ్ఞూ, న సకింయేవ సబ్బధమ్మావబోధతో , యథా సన్తానేన సబ్బఇన్ధనస్స దహనసమత్థతాయ పావకో "సబ్బభూ"తి వుచ్చతీతి.

వవత్థాపనవచనన్తి సన్నిట్ఠాపనవచనం, అవధారణవచనన్తి అత్థో. **అఞ్ఞే వా**తి ఏత్థ అవధారణేన నివత్తితం దస్సేతి **''న పాణాతిపాతా వేరమణిఆదయో''**తి, అయఞ్చ **ఏవ**-సద్దో అనియతదేసతాయ చ-సద్దో వియ యత్థ వుత్తో, తతో అఞ్ఞత్థాపి వచనిచ్ఛావసేన ఉపతిట్ఠతీతి ఆహ **''గమ్భీరా వా''**తిఆది. **సబ్బపదేహీ**తి యావ "పణ్డితవేదనీయా"తి ఇదం పదం, తావ సబ్బపదేహి. **సావకపారమిఞాణ**న్తి సావకానం దానాదిపారిపూరియా నిప్ఫన్నం విజ్జత్తయఛళభిఞ్ఞాచతుప్పటిసమ్భిదాదిభేదం ఞాణం. **తతో**తి సావకపారమిఞాణతో. **తత్థా**తి సావకపారమిఞాణే. **తతోపీ**తి అనన్తరనిద్దిట్ఠతో పచ్చేకబుద్ధఞాణతోపి, కో పన వాదో సావకపారమిఞాణతోతి అధిప్పాయో. ఏత్థాయం అత్థయోజనా – కిఞ్చాపి సావకపారమిఞాణం హేట్ఠిమసేక్ఖఞాణం పుథుజ్జనఞాణఞ్చ ఉపాదాయ గమ్భీరం, పచ్చేకబుద్ధఞాణం ఉపాదాయ న తథా గమ్భీరన్తి "గమ్భీరమేవా"తి న సక్కా వత్తుం.

తథా పచ్చేకబుద్ధఞాణమ్పి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఉపాదాయాతి తత్థ వవత్థానం న లబ్భతి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణధమ్మా పన సావకపారమిఞాణాదీనం వియ కిఞ్చి ఉపాదాయ అగమ్భీరభావాభావతో గమ్భీరా వాతి. యథా చేత్థ వవత్థానం దస్సితం, ఏవం సావకపారమిఞాణం దుద్దసం, పచ్చేకబుద్ధఞాణం పన తతో దుద్దసతరన్తి తత్థ వవత్థానం నత్థీతిఆదినా వవత్థానసబ్భావో నేతబ్బో. తేనేవాహ **''తథా దుద్దసావ...పే.... వేదితబ్బ''**న్తి.

కస్మా పనేతం ఏవం ఆరద్ధంతి ఏత్థాయం అధిప్పాయో – భవతు తావ నిరవసేసబుద్ధగుణవిభావనూపాయభావతో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఏకమ్పి పుథునిస్సయారమ్మణఞాకిచ్చసిద్ధియా ''అత్థి భిక్ఖవే అఞ్ఞేవ ధమ్మా''తిఆదినా బహువచనేన ఉద్దిట్ఠం, తస్స పన విస్సజ్జనం సచ్చపచ్చయాకారాదివిసేసవసేన అనఞ్ఞసాధారణేన విభజననయేన అనారభిత్వా ససిస్సయానం దిట్ఠీనం విభజనవసేన కస్మా ఆరద్ధన్తి. తత్థ యథా సచ్చపచ్చయాకారాదీనం విభజనం అనఞ్ఞసాధారణం, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సేవ విసయో, ఏవం నిరవసేసేన దిట్ఠిగతవిభజనమ్పీతి దస్సేతుం **''బుద్ధానఞ్హీ''**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **ఠానానీ**తి కారణాని. **గజ్జితం మహన్తం హోతీ**తి దేసేతబ్బస్స అత్థస్స అనేకవిధతాయ, దువిఞ్ఞేయ్యతాయ చ నానానయేహి పవత్తమానం దేసనాగజ్జితం మహన్తం విపులం, బహుభేదఞ్చ హోతి. **ఞాణం అనుపవిసతీ**తి తతో ఏవ చ దేసనాఞాణం దేసేతబ్బధమ్మే విభాగసో కురుమానం అనుపవిసతి, తే అనుపవిస్స ఠితం వియ హోతీతి అత్థో.

బుద్ధఞాణస్స మహన్తభావో పఞ్ఞాయతీతి ఏవంవిధస్స నామ ధమ్మస్స దేసకం పటివేధకఞ్చాతి బుద్ధానం దేసనాఞాణస్స పటివేధఞాణస్స చ ఉళారభావో పాకటో హోతి. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి ''సబ్బం వచీకమ్మం బుద్ధస్స భగవతో ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తీ''తి (మహాని. ౬౯; చూళని. ౮౫; పటి. మ. ౩.౫; నేత్తి. ౧౪) వచనతో సబ్బాపి భగవతో దేసనా ఞాణరహితా నత్థి, సీహసమానవుత్తితాయ చ సబ్బత్థ సమానుస్సాహప్పవత్తి దేసేతబ్బధమ్మవసేన పన దేసనా విసేసతో ఞాణేన అనుపవిట్ఠా గమ్భీరతరా చ హోతీతి దట్ఠబ్బం. కథం పన వినయపణ్ణత్తిం పత్వా దేసనా తిలక్ఖణాహతా సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తా హోతీతి? తత్థాపి చ సన్నిసిన్నపరిసాయ అజ్ఝాసయానురూపం పవత్తమానా దేసనా సఙ్ఖారానం అనిచ్చతాదివిభావనీ, సబ్బధమ్మానం అత్తత్తనియతాభావప్పకాసనీ చ హోతి. తేనేవాహ **''అనేకపరియాయేన ధమ్మిం కథం కత్వా''**తిఆది.

భూమన్తరన్తి ధమ్మానం అవత్థావిసేసఞ్చ ఠానవిసేసఞ్చ. తత్థ **అవత్థావిసేసో**సతిఆదిధమ్మానం సతిపట్ఠానిన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గమగ్గఙ్గాదిభేదో. **ఠానవిసేసో** కామావచరాదిభేదో. **పచ్చయాకార**పదస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. **సమయన్తర**న్తి దిట్ఠివిసేసా, నానావిహితా దిట్ఠియోతి అత్థో, అఞ్ఞసమయం వా. **ఏవం ఓతిణ్ణే వత్థుస్మి**న్తి ఏవం లహుకగరుకాదివసేన తదనురూపే ఓతిణ్ణే వత్థుస్మిం **సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం.**

యదిపి కాయానుపస్సనాదివసేన సతిపట్ఠానాదయో సుత్తన్తపిటకేపి (దీ. ని. ౨.౩౭౪; మ. ని. ౧.౧౦౭) విభత్తా, సుత్తన్తభాజనీయాదివసేన పన అభిధమ్మేయేవ తే సవిసేసం విభత్తాతి ఆహ **''ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా...పే.... అభిధమ్మపిటకం విభజిత్వా''**తి. తత్థ **''సత్త ఫస్సా''**తి సత్తవిఞ్ఞాణధాతుసమ్పయోగవసేన వుత్తం. తథా **''సత్త వేదనా''**తిఆదీసుపి. **లోకుత్తరా ధమ్మా నామాతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా, తేన వుత్తావసేసం అభిధమ్మే ఆగతం ధమ్మానం విభజితబ్బాకారం సఙ్గణ్హాతి. చతువీసతి సమన్తపట్ఠానాని ఏత్థాతి **చతువీసతిసమన్తపట్ఠానం,** అభిధమ్మపిటకం. ఏత్థ పచ్చయనయం అగ్గహేత్వా ధమ్మవసేనేవ సమన్తపట్ఠానస్స చతువీసతివిధతా వుత్తా. యథాహ –

> ''తికఞ్చ పట్ఠానవరం దుకుత్తమం,
> దుకతికఞ్చేవ తికదుకఞ్చ;

తికతికఞ్చేవ దుకదుకఞ్చ,

ఛ అనులోమమ్హి నయా సుగమ్భీరా. (పట్ఠా॰ ౧.పచ్చయనిద్దేస ౪౧, ౪౪, ౪౮, ౨౩);

తథా –

తికఞ్చ...పే॰... ఛ పచ్చనీయమ్హి నయా సుగమ్భీరా;

తికఞ్చ...పే॰... ఛ అనులోమపచ్చనీయమ్హి నయా సుగమ్భీరా;

తికఞ్చ...పే॰... పచ్చనీయానులోమమ్హి నయా సుగమ్భీరా"తి. (పట్ఠా॰ ౧.పచ్చయనిద్దేస ౪౪, ౨౩);

ఏవం ధమ్మవసేన చతువీసతిభేదేసు తికపట్ఠానాదీసు ఏకేకం పచ్చయనయేన అనులోమాదివసేన చతుబ్బిధం హోతీతి ఛన్నవుతి సమన్తపట్ఠానాని. తత్థ పన ధమ్మానులోమే తికపట్ఠానే కుసలత్తికే పటిచ్చవారే పచ్చయానులోమే హేతుమూలకే హేతుపచ్చయవసేన ఏకూనపఞ్ఞాస పుచ్ఛానయా సత్త విస్సజ్జననయాతి ఆదినా దస్సియమానా అనన్తభేదా నయాతి ఆహ **''అనన్తనయ''**న్తి. హోతి చేత్థ –

> "పట్ఠానం నామ పచ్చేకం ధమ్మానం అనులోమాదిమ్హి తికదుకాదీసు యా పచ్చయమూలవిసిట్ఠా చతునయతో సత్తధా గతీ"తి.

నవహాకారేహీతి ఉప్పాదాదీహి నవహి పచ్చయాకారేహి. తత్థ ఉప్పజ్జతి ఏతస్మా ఫలన్తి **ఉప్పాదో,** ఉప్పత్తియా కారణభావో. సతి చ అవిజ్జాయ సఙ్ఖారా ఉప్పజ్జన్తి, న అసతి, తస్మా **అవిజ్జా సఙ్ఖారానం ఉప్పాదో హుత్వా పచ్చయో హోతి.** తథా అవిజ్జాయ సతి సఙ్ఖారా పవత్తన్తి ధరన్తి, నివిసన్తి చ, తే అవిజ్జాయ సతి ఫలం భవాదీసు ఖిపన్తి, ఆయూహన్తి ఫలుప్పత్తియా ఘటన్తి, సంయుజ్జన్తి అత్తనో ఫలేన, యస్మిం సన్తానే సయఞ్చ ఉప్పన్నా, తం పలిబున్ధన్తి, పచ్చయన్తరసమవాయే ఉదయన్తి ఉప్పజ్జన్తి, హినోతి చ సఙ్ఖారానం కారణభావం గచ్ఛతి, పటిచ్చ అవిజ్జం సఙ్ఖారా అయన్తి పవత్తన్తీతి ఏవం అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం కారణభావూపగమనవిసేసా ఉప్పాదాదయో వేదితబ్బా. తథా సఙ్ఖారాదీనం విఞ్ఞాణాదీసు.

ఉప్పాదట్ఠితీతిఆదీసు చ తిట్ఠతి ఏతేనాతి ఠితి, కారణం. ఉప్పాదో ఏవ ఠితి **ఉప్పాదట్ఠితి.** ఏస నయో సేసేసుపి. యస్మా అయోనిసోమనసికారో, "ఆసవసముదయా అవిజ్జాసముదయో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౦౩) వచనతో ఆసవా చ అవిజ్జాయ పచ్చయో, తస్మా వుత్తం **''ఉభోపేతే ధమ్మా పచ్చయసముప్పన్నా''**తి. **పచ్చయపరిగ్గహే పఞ్ఞా**తి సఙ్ఖారానం అవిజ్జాయ చ ఉప్పాదాదికే పచ్చయాకారే పరిచ్ఛిన్దిత్వా గహణవసేన పవత్తా పఞ్ఞా. **ధమ్మట్ఠితిఞాణ**న్తి ధమ్మానం పచ్చయుప్పన్నానం పచ్చయభావతో ధమ్మట్ఠితిసఙ్ఖాతే పటిచ్చసముప్పాదే ఞాణం. పచ్చయధమ్మా హి పటిచ్చసముప్పాదే "ద్వాదస పటిచ్చసముప్పాదా"తి వచనతో ద్వాదస పచ్చయా. అయఞ్చ నయో న పచ్చుప్పన్నే ఏవ, అథ ఖో అతీతానాగతకాలేపి, న చ అవిజ్జాయ ఏవ సఙ్ఖారేసు, అథ ఖో సఙ్ఖారాదీనమ్పి విఞ్ఞాణాదీసు లబ్భతీతి పరిపుణ్ణం కత్వా పచ్చయాకారస్స విభత్తభావం దస్సేతుం **''అతీతమ్పి అద్ధాన''**న్తిఆది పాళిం ఆరభి. పట్ఠానే (పట్ఠా॰ ౧.పచ్చయనిద్దేస ౧) దస్సితా హేతాదిపచ్చయా ఏవేత్థ ఉప్పాదాదిపచ్చయాకారేహి గహితాతి తే యథాసమ్భవం నీహరిత్వా యోజేతబ్బా, అతివిత్థారభయేన పన న యోజయిమ్హ.

తస్స తస్స ధమ్మస్సాతి తస్స తస్స సఙ్ఖారాదిపచ్చయుప్పన్నధమ్మస్స. **తథా తథా పచ్చయభావేనా**తి ఉప్పాదాదిహేతాదిపచ్చయభావేన. అతీతపచ్చుప్పన్నానాగతవసేన తయో అద్ధా కాలా ఏతస్సాతి **తియద్ధం.**

హేతుఫలఫలహేతుహేతుఫలవసేన తయో సన్ధీ ఏతస్సాతి **తిసన్ధిం.** సఙ్ఖిప్పన్తి ఏత్థ అవిజ్జాదయో విఞ్ఞాణాదయో చాతి సఙ్ఖేపో, కమ్మం విపాకో చ. సఙ్ఖిప్పన్తి ఏత్థాతి వా సఙ్ఖేపో, అవిజ్జాదయో విఞ్ఞాణాదయో చ. కోట్ఠాసపరియాయో వా **సఙ్ఖేప**-సద్దో. అతీతే కమ్మసఙ్ఖేపాదివసేన చత్తారో సఙ్ఖేపా ఏతస్సాతి **చతుసఙ్ఖేపం.** సరూపతో అవుత్తాపి తస్మిం తస్మిం సఙ్ఖేపే ఆకిరీయన్తి అవిజ్జాసఙ్ఖారాదిగ్గహణేహి పకాసీయన్తీతి ఆకారా, అతీతే హేతుఆదీనం వా పకారా ఆకారా, తే సఙ్ఖేపే పఞ్చ పఞ్చ కత్వా వీసతిఆకారా ఏతస్సాతి **వీసతాకారం.**

ఖత్తియాదిభేదేన అనేకభేదభిన్నాపి సస్సతవాదినో జాతిసతసహస్సానుస్సరణాదినో అభినివేసహేతునో వసేన చత్తారోవ హోన్తి , న తతో ఉద్ధం అధోతి సస్సతవాదాదీనం పరిమాణపరిచ్ఛేదస్స అనఞ్ఞవిసయతం దస్సేతుం ‘‘**చత్తారో జనా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **చత్తారో జనాతి** చత్తారో జనసమూహా. **ఇదం నిస్సాయాతి** ఇదం ఇదప్పచ్చయతాయ సమ్మా అగ్గహణం, తత్థాపి చ హేతుఫలభావేన సమ్బన్ధానం సన్తతిఘనస్స అభేదితత్తా పరమత్థతో విజ్జమానమ్పి భేదనిబన్ధనం నానత్తనయం అనుపధారేత్వా గహితం ఏకత్తగ్గహణం నిస్సాయ. **ఇదం గణ్హన్తీ**తి ఇదం సస్సతగ్గహణం అభినివిస్స వోహరన్తి, ఇమినా నయేన ఏకచ్చసస్సతవాదాదయోపేత్థ యథాసమ్భవం యోజేత్వా వత్తబ్బా. **భిన్దిత్వాతి** ‘‘ఆతప్పమన్వాయా’’తిఆదినా విభజిత్వా ‘‘తయిదం భిక్ఖవే తథాగతో పజానాతీ’’తిఆదినా విమద్దిత్వా **నిజ్జటం నిగుమ్బం కత్వా** దిట్ఠిజటావిజటనేన దిట్ఠిగుమ్బవివరణేన చ.

‘‘**తస్మా**’’తిఆదినా బుద్ధగుణే ఆరబ్భ దేసనాయ సముట్ఠితత్తా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఉద్దిసిత్వా దేసనాకుసలో భగవా సమయన్తరవిగ్గాహణవసేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ విస్సజ్జేతీతి దస్సేతి. ‘‘**సన్తీ**’’తి ఇమినా తేసం దిట్ఠిగతికానం విజ్జమానతాయ అవిచ్ఛిన్నతం, తతో చ నేసం మిచ్ఛాగాహతో సిథిలకరణవివేచనేహి అత్తనో దేసనాయ కిచ్చకారితం, అవితథతఞ్చ దీపేతి ధమ్మరాజా.

౨౯. **అత్థీ**తి ‘‘సంవిజ్జన్తీ’’తి ఇమినా సమానత్థో పుథువచనవిసయో ఏకో నిపాతో ‘‘అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా’’తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౭; మ॰ ని॰ ౧.౧౧౦; మ॰ ని॰ ౩.౧౫౪; సం॰ ని॰ ౪.౧౨౭; ఖు॰ పా॰ ౩.౧) వియ. సస్సతాదివసేన పుబ్బన్తం కప్పేన్తీతి **పుబ్బన్తకప్పికా.** యస్మా పన తే తం పుబ్బన్తం పురిమసిద్ధేహి తణ్హాదిట్ఠికప్పేహి కప్పేత్వా, ఆసేవనబలవతాయ విచిత్తవుత్తితాయ చ వికప్పేత్వా అపరభాగసిద్ధేహి అభినివేసభూతేహి తణ్హాదిట్ఠిగ్గాహేహి గణ్హన్తి అభినివిసన్తి పరామసన్తి, తస్మా వుత్తం ‘‘**పుబ్బన్తం కప్పేత్వా వికప్పేత్వా గణ్హన్తీ**’’తి. తణ్హుపాదానవసేన వా కప్పనగ్గహణాని వేదితబ్బాని. తణ్హాపచ్చయా హి ఉపాదానం. **కోట్ఠాసేసూ**తి ఏత్థ కోట్ఠాసాదీసూతి అత్థో వేదితబ్బో. పదపూరణసమీపఉమ్మగ్గాదీసుపి హి **అన్త**-సద్దో దిస్సతి. తథా హి ‘‘ఇఙ్ఘ త్వం సుత్తన్తే వా గాథాయో వా అభిధమ్మం వా పరియాపుణస్సు (పాచి॰ ౪౪౨), సుత్తన్తే ఓకాసం కారాపేత్వా’’తి (పాచి॰ ౧౨౨౧) చ ఆదీసు పదపూరణే అన్త-సద్దో వత్తతి, గామన్తం ఓసరేయ్య, (పారా॰ ౪౧౯; చూళవ॰ ౩౪౩) గామన్తసేనాసన’’న్తిఆదీసు సమీపే , ‘‘కామసుఖల్లికానుయోగో ఏకో అన్తో, అత్థీతి ఖో కచ్చాన అయమేకో అన్తో’’తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౨.౧౫; ౩.౯౦) ఉమ్మగ్గేతి.

కప్ప-సద్దో మహాకప్పసమన్తభావకిలేసకామవితక్కకాలపణ్ణత్తిసదిసభావాదీసు వత్తతీతి ఆహ ‘‘**సమ్బహులేసు అత్థేసు వత్తతీ**’’తి. తథా హేస ‘‘చత్తారిమాని భిక్ఖవే కప్పస్స అసఙ్ఖ్యేయ్యానీ’’తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౧౫౬) మహాకప్పే వత్తతి, ‘‘కేవలకప్పం వేళువనం ఓభాసేత్వా’’తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౯౪) సమన్తభావే, ‘‘సఙ్కప్పో కామో, రాగో కామో, సఙ్కప్పరాగో కామో’’తిఆదీసు (మహాని॰ ౧; చూళని॰ ౮) కిలేసకామే, ‘‘తక్కో వితక్కో సఙ్కప్పో’’తిఆదీసు (ధ॰ స॰ ౭) వితక్కే, ‘‘యేన సుదం నిచ్చకప్పం విహరామీ’’తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭) కాలే, ‘‘ఇచ్చాయస్మా కప్పో’’తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౧౦౯౦; చూళని॰ ౧౧౩) పణ్ణత్తియం,

“సత్థుకప్పేన వత కిర భో సావకేన సద్ధిం మన్తయమానా న జానిమ్హా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౬౦) సదిసభావే వత్తతీతి.

వుత్తమ్పి చేతన్తి మహానిద్దేసం (మహాని॰ ౨౮) సన్ధాయాహ. **తణ్హాదిట్ఠివసేనా**తి దిట్ఠియా ఉపనిస్సయభూతాయ సహజాతాయ అభినన్దనభూతాయ చ తణ్హాయ, సస్సతాదిఆకారేన అభినివిసన్తస్స మిచ్ఛాగాహస్స చ వసేన. పుబ్బేనివుత్థధమ్మవిసయాయ కప్పనాయ అధిప్పేతత్తా అతీతకాలవాచకో ఇధ పుబ్బ-సద్దో, రూపాదిఖన్ధవినిముత్తస్స కప్పనావత్థునో అభావా అన్త-సద్దో చ భాగవాచకోతి ఆహ **“అతీతం ఖన్ధకోట్ఠాస”**న్తి. **“కప్పేత్వా”**తి చ తస్మిం పుబ్బన్తే తణ్హాయనాభినివేసానం సమత్థనం పరినిట్ఠాపనమాహ. **ఠితా**తి తస్సా లద్ధియా అవిజహనం. **ఆరబ్భా**తి ఆలమ్బిత్వా. విసయో హి తస్సా దిట్ఠియా పుబ్బన్తో. విసయభావతో ఏవ హి సో తస్సా ఆగమనట్ఠానం, ఆరమ్మణపచ్చయో చాతి వుత్తం **“ఆగమ్మ పటిచ్చా”**తి.

అధివచనపదానీతి పఞ్ఞత్తిపదాని. దాసాదీసు సిరివడ్ఢకాది-సద్దా వియ వచనమత్తమేవ అధికారం కత్వా పవత్తియా అధివచనం పఞ్ఞత్తి. అథ వా అధి-సద్దో ఉపరిభావే, వుచ్చతీతి వచనం, ఉపరి వచనం అధివచనం, ఉపాదాభూతరూపాదీనం ఉపరి పఞ్ఞాపియమానా ఉపాదాపఞ్ఞత్తీతి అత్థో , తస్మా పఞ్ఞత్తిదీపకపదానీతి అత్థో దట్ఠబ్బో. పఞ్ఞత్తిమత్తఞ్హేతం వుచ్చతి, యదిదం “అత్తా, లోకో”తి చ, న రూపవేదనాదయో వియ పరమత్థో. అధికవుత్తితాయ వా అధివుత్తియోతి దిట్ఠియో వుచ్చన్తి. అధికఞ్హి సభావధమ్మేసు సస్సతాదిం పకతిఆదిదబ్బాదిం జీవాదిం కాయాదిఞ్చ అభూతమత్థం అజ్ఝారోపేత్వా దిట్ఠియో పవత్తన్తీతి.

౩౦. అభివదన్తీతి “ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞ”న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౭, ౨౦౩, ౪౨౭; మ॰ ని॰ ౩.౨౭, ౨౯) అభినివిసిత్వా వదన్తి “అయం ధమ్మో, నాయం ధమ్మో”తిఆదినా వివదన్తి. అభివదనకిరియాయ అజ్జాపి అవిచ్ఛేదభావదస్సనత్థం వత్తమానకాలవచనం. దిట్ఠి ఏవ **దిట్ఠిగతం** “ముత్తగతం, (మ॰ ని॰ ౨.౧౧౯; అ॰ ని॰ ౯.౧౧) సఙ్ఖారగత”న్తిఆదీసు (మహాని॰ ౪౧) వియ. గన్తబ్బాభావతో వా దిట్ఠియా గతమత్తం, దిట్ఠియా గహణమత్తన్తి అత్థో. దిట్ఠిప్పకారో వా **దిట్ఠిగతం.** లోకియా హి విధయుత్తగతపకార-సద్దే సమానత్థే ఇచ్ఛన్తి. ఏకేకస్మిఞ్చ “అత్తా”తి, “లోకో”తి చ గహణవిసేసం ఉపాదాయ పఞ్ఞాపనం హోతీతి ఆహ **“రూపాదీసు అఞ్ఞతరం అత్తా చ లోకో చాతి గహేత్వా”**తి. **అమరం నిచ్చం ధువ**న్తి సస్సతవేవచనాని. మరణాభావేన వా **అమరం,** ఉప్పాదాభావేన సబ్బథాపి అత్థితాయ **నిచ్చం,** థిరట్ఠేన వికారాభావేన **ధువం. “యథాహా”**తిఆదినా యథావుత్తమత్థం నిద్దేసపటిసమ్భిదాపాళీహి విభావేతి. అయఞ్చ అత్థో “రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి, వేదనం, సఞ్ఞం, సఙ్ఖారే, విఞ్ఞాణం అత్తతో సమనుపస్సతీ”తి ఇమిస్సా పఞ్చవిధాయ సక్కాయదిట్ఠియా వసేన వుత్తో. “రూపవన్తం అత్తాన”న్తిఆదికాయ పన పఞ్చదసవిధాయ సక్కాయదిట్ఠియా వసేన చత్తారో చత్తారో ఖన్ధే “అత్తా”తి గహేత్వా తదఞ్ఞం “లోకో”తి పఞ్ఞపేన్తీతి అయమ్పి అత్థో లబ్భతి. తథా ఏకం ఖన్ధం ”అత్తా”తి గహేత్వా తదఞ్ఞో అత్తనో ఉపభోగభూతో లోకోతి, ససన్తతిపతితే వా ఖన్ధే “అత్తా”తి గహేత్వా తదఞ్ఞే “లోకో”తి పఞ్ఞపేన్తీతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏత్థాహ – సస్సతో వాదో ఏతేసన్తి కస్మా వుత్తం, నను తేసం అత్తా లోకో చ సస్సతోతి అధిప్పేతో, న వాదో తి? సచ్చమేతం, సస్సతసహచరితతాయ పన “వాదో సస్సతో”తి వుత్తం యథా “కున్తా పచరన్తీ”తి. సస్సతో ఇతి వాదో ఏతేసన్తి వా ఇతి-సద్దలోపో దట్ఠబ్బో. అథ వా సస్సతం వదన్తి “ఇదమేవ సచ్చ”న్తి అభినివిస్స వోహరన్తీతి సస్సతవాదా, సస్సతదిట్ఠినోతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

౩౧. ఆతాపనం కిలేసానం విబాధనం పహానం. **పదహనం** కోసజ్జపక్ఖే పతితుం అదత్వా చిత్తస్స ఉస్సహనం. **అనుయోగో** యథా సమాధి విసేసభాగియతం పాపుణాతి, ఏవం వీరియస్స బహులీకరణం. ఇధ ఉపచారప్పనాచిత్తపరిదమనవీరియానం అధిప్పేతత్తా ఆహ **“తిప్పభేదం వీరియ”**న్తి . నప్పమజ్జతి ఏతేనాతి **అప్పమాదో,** అసమ్మోసో. సమ్మా ఉపాయేన మనసి కరోతి కమ్మట్ఠానం ఏతేనాతి **సమ్మామనసికారో** ఞాణన్తి ఆహ **“వీరియఞ్చ సతిఞ్చ ఞాణఞ్చా”**తి. **ఏత్థా**తి “ఆతప్ప…పే॰…

మనసికారం అన్వాయా”తి ఇమస్మిం పాఠే. సీలవిసుద్ధియా సద్ధిం చతున్నం రూపావచరజ్ఝానానం అధిగమనపటిపదా వత్తబ్బా, సా పన విసుద్ధిమగ్గే విత్థారతో వుత్తాతి ఆహ “**సఙ్ఖేపత్థో**”తి. “**తథారూప**”న్తి చుద్దసవిధేహి చిత్తదమనేహి రూపావచరచతుత్థజ్ఝానస్స దమితతం వదతి.

సమాధానాదిఅట్ఠఙ్గసమన్నాగతరూపావచరచతుత్థజ్ఝానస్స యోగినో సమాధివిజమ్భనభూతా లోకియాభిఞ్ఞా **ఝానానుభావో**. “**ఝానాదీన**”న్తి ఇదం ఝానలాభిస్స విసేసేన ఝానధమ్మా ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తి, తంముఖేన సేసధమ్మాతి ఇమమత్థం సన్ధాయ వుత్తం. **జనకభావం పటిక్ఖిపతి.** సతి హి జనకభావే రూపాదిధమ్మానం వియ సుఖాదిధమ్మానం వియ, చ పచ్చయాయత్తవుత్తితాయ ఉప్పాదవన్తతా విఞ్ఞాయతి, ఉప్పాదే చ సతి అవస్సమ్భావీ నిరోధోతి అనవకాసావ నిచ్చతా సియాతి. **కూటట్ఠ**-సద్దో వా లోకే అచ్చన్తనిచ్చే నిరుళ్హో దట్ఠబ్బో. “**ఏసికట్ఠాయిట్ఠితో**”తి ఏతేన యథా ఏసికా వాతప్పహారాదీహి న చలతి, ఏవం న కేనచి వికారం ఆపజ్జతీతి వికారాభావమాహ, “**కూటట్ఠో**”తి ఇమినా పన అనిచ్చతాభావం. వికారోపి వినాసోయేవాతి ఆహ, “**ఉభయేనపి లోకస్స వినాసాభావం దీపేతీ**”తి. “**విజ్జమానమేవా**”తి ఏతేన కారణే ఫలస్స అత్థిభావదస్సనేన అభిబ్యత్తివాదం దీపేతి. **నిక్ఖమతీ**తి చ అభిబ్యత్తిం గచ్ఛతీతి అత్థో. కథం పన విజ్జమానోయేవ పుబ్బే అనభిబ్యత్తో అభిబ్యత్తిం గచ్ఛతీతి? యథా అన్ధకారేన పటిచ్ఛన్నో ఘటో ఆలోకేన అభిబ్యత్తిం గచ్ఛతి.

ఇదమేత్థ విచారేతబ్బం – కిం కరోన్తో ఆలోకో ఘటం పకాసేతీతి వుచ్చతి, యది ఘటవిసయం బుద్ధిం కరోన్తో, బుద్ధియా అనుప్పన్నాయ ఉప్పత్తిదీపనతో అభిబ్యత్తివాదో హాయతి. అథ ఘటబుద్ధియా ఆవరణభూతం అన్ధకారం విధమన్తో, ఏవమ్పి అభిబ్యత్తివాదో హాయతియేవ. సతి హి ఘటబుద్ధియా అన్ధకారో కథం తస్సా ఆవరణం హోతీతి, యథా ఘటస్స అభిబ్యత్తి న యుజ్జతి, ఏవం అత్తనోపి. తత్థాపి హి యది ఇన్ద్రియవిసయాదిసన్నిపాతేన అనుప్పన్నాయ బుద్ధియా ఉప్పత్తి, ఉప్పత్తివచనేనేవ అభిబ్యత్తివాదో హాయతి, తథా సస్సతవాదో. అథ బుద్ధిప్పవత్తియా ఆవరణభూతస్స అన్ధకారట్ఠానియస్స మోహస్స విధమనేన. సతి బుద్ధియా కథం మోహో ఆవరణన్తి, కిఞ్చి భేదసమ్భవతో. న హి అభిబ్యఞ్జనకానం చన్దసూరియమణిపదీపాదీనం భేదేన అభిబ్యఞ్జితబ్బానం ఘటాదీనం భేదో హోతి, హోతి చ విసయభేదేన బుద్ధిభేదోతి భియ్యోపి అభిబ్యత్తి న యుజ్జతియేవ, న చేత్థ వుత్తికప్పనా యుత్తా వుత్తియా వుత్తిమతో చ అనఞ్ఞథానుజాననతోతి . **తే చ సత్తా సన్ధావన్తీ**తి యే ఇధ మనుస్సభావేన అవట్ఠితా, తేయేవ దేవభావాదిఉపగమనేన ఇతో అఞ్ఞత్థ గచ్ఛన్తి, అఞ్ఞథా కతస్స కమ్మస్స వినాసో, అకతస్స చ అబ్భాగమో ఆపజ్జేయ్యాతి అధిప్పాయో.

అపరాపరన్తి అపరస్మా భవా అపరం భవం. **ఏవం సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తీ**తి అత్తనో నిచ్చసభావత్తా న చుతూపపత్తియో, సబ్బబ్యాపితాయ నాపి సన్ధావనసంసరణాని, ధమ్మానంయేవ పన పవత్తివిసేసేన ఏవం సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి, ఏవం వోహరీయన్తీతి అధిప్పాయో. ఏతేన అవట్ఠితసభావస్స అత్తనో, ధమ్మినో చ ధమ్మమత్తం ఉప్పజ్జతి చేవ వినస్సతి చాతి ఇమం విపరిణామవాదం దస్సేతి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం పరతో వక్ఖామ. **అత్తనో వాదం భిన్దతీ**తి సన్ధావనాదివచనసిద్ధాయ అనిచ్చతాయ పుబ్బే పటిఞ్ఞాతం సస్సతవాదం భిన్దతి, విద్ధంసేతీతి అత్థో. **సస్సతిసమ**న్తి వా ఏతస్స సస్సతం థావరం నిచ్చకాలన్తి అత్థో దట్ఠబ్బో.

హేతుం దస్సేన్తోతి యేసం “సస్సతో”తి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేతి అయం దిట్ఠిగతికో, తేసం హేతుం దస్సేన్తోతి అత్థో. న హి అత్తనో దిట్ఠియా పచ్చక్ఖకతమత్థం అత్తనోయేవ సాధేతి, అత్తనో పన పచ్చక్ఖకతేన అత్థేన అత్తనో అప్పచ్చక్ఖభూతమ్పి అత్థం సాధేతి. అత్తనా హి యథానిచ్ఛితం పరేహి విఞ్ఞాపేతి, న అనిచ్ఛితం. “**హేతుం దస్సేన్తో**”తి ఏత్థ ఇదం హేతుదస్సనం – ఏతేసు అనేకేసు జాతిసతసహస్సేసు ఏకోవాయం మే అత్తా, లోకో చ అనుస్సరణసబ్భావతో. యో హి యమత్థం అనుభవతి, సో ఏవ తం అనుస్సరతి, న అఞ్ఞో. న హి అఞ్ఞేన అనుభూతమత్థం అఞ్ఞో అనుస్సరితుం సక్కోతి యథా తం బుద్ధరక్ఖితేన అనుభూతం

ధమ్మరక్ఖితో. యథా చేతాసు, ఏవం ఇతో పురిమతరాసుపి జాతీసూతి. కస్మా సస్సతో మే అత్తా చ లోకో చ. యథా చ మే, ఏవం అఞ్ఞేసమ్పి సత్తానం సస్సతో అత్తా చ లోకో చాతి? సస్సతవసేన దిట్ఠిగహనం పక్ఖన్దో దిట్ఠిగతికో పరేపి తత్థ పతిట్ఠపేతి, పాళియం పన "అనేకవిహితాని అధివుత్తిపదాని అభివదన్తి. సో ఏవం ఆహా"తి చ వచనతో పరానుమానవసేన ఇధ హేతుదస్సనం అధిప్పేతన్తి విఞ్ఞాయతి. **కారణ**న్తి తివిధం కారణం సమ్పాపకం నిబ్బత్తకం ఞాపకన్తి. తత్థ అరియమగ్గో నిబ్బానస్స సమ్పాపకం కారణం, బీజం అఙ్కురస్స నిబ్బత్తకం కారణం, పచ్చయుప్పన్నతాదయో అనిచ్చతాదీనం ఞాపకం కారణం, ఇధాపి ఞాపకకారణమేవ అధిప్పేతం. ఞాపకో హి ఞాపేతబ్బత్థవిసయస్స ఞాణస్స హేతుభావతో కారణన్తి. తదాయత్తవుత్తితాయ తం ఞాణం తిట్ఠతి తత్థాతి "**ఠాన**"న్తి, వసతి తత్థ పవత్తతీతి "**వత్థూ**"తి చ వుచ్చతి. తథా హి భగవతా వత్థు-సద్దేన ఉద్దిసిత్వాపి ఠానసద్దేన నిద్దిట్ఠన్తి.

౩౨-౩౩. దుతియతతియవాదానం పఠమవాదతో నత్థి విసేసో ఠపేత్వా కాలవిసేసన్తి ఆహ "**ఉపరి వాదద్వయేపి ఏసేవ నయో**"తి. యది ఏవం కస్మా సస్సతవాదో చతుధా విభత్తో, నను అధిచ్చసముప్పన్నికవాదో వియ దువిధేనేవ విభజితబ్బో సియాతి ఆహ "**మన్దపఞ్ఞో హి తిత్థియో**"తిఆది.

౩౪. తక్కయతీతి ఊహయతి, సస్సతాదిఆకారేన తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణే చిత్తం అభినిరోపేతీతి అత్థో. **తక్కో**తి ఆకోటనలక్ఖణో వినిచ్ఛయలక్ఖణో వా దిట్ఠిట్ఠానభూతో వితక్కో. **వీమంసా** నామ విచారణా, సా పనేత్థ అత్థతో పఞ్ఞాపతిరూపకో లోభసహగతచిత్తుప్పాదో, మిచ్ఛాభినివేసో వా అయోనిసోమనసికారో, పుబ్బభాగే వా దిట్ఠివిప్పయుత్తన్తి దట్ఠబ్బా. తేనేవాహ "**తులనా రుచ్చనా ఖమనా**"తి. పరియాహననం వితక్కస్స ఆరమ్మణఊహనం ఏవాతి ఆహ "**తేన తేన పకారేన తక్కేత్వా**"తి. **అనువిచరిత**న్తి వీమంసాయ అనుపవత్తితం, వీమంసానుగతేన వా విచారేన అనుమజ్జితం. పటి పటి భాతీతి పటిభానం, యథాసమిహితాకారవిసేసవిభావకో చిత్తుప్పాదో. పటిభానతో జాతం పటిభానం, సయం అత్తనో పటిభానం **సయం పటిభానం.** తేనేవాహ "**అత్తనో పటిభానమత్తసఞ్జాత**"న్తి. **మత్త**-సద్దేన విసేసాధిగమాదయో నివత్తేతి.

"**అనాగతేపి ఏవం భవిస్సతీ**"తి ఇదం న ఇధాధిప్పేతతక్కీవసేనేవ వుత్తం, లాభీతక్కినో ఏవమ్పి సమ్భవతీతి సమ్భవదస్సనవసేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. యం కిఞ్చి అత్తనా పటిలద్ధం రూపాది సుఖాది చ ఇధ లబ్భతీతి లాభో, న ఝానాదివిసేసో. "**ఏవం సతి ఇదం హోతీ**"తి అనిచ్చేసు భావేసు అఞ్ఞో కరోతి, అఞ్ఞో పటిసంవేదేతీతి ఆపజ్జతి, తథా చ సతి కతస్స వినాసో, అకతస్స చ అబ్భాగమో సియా. నిచ్చేసు పన భావేసు యో కరోతి, సో పటిసంవేదేతీతి న దోసో ఆపజ్జతీతి తక్కికస్స యుత్తిగవేసనాకారం దస్సేతి.

తక్కమత్తేనేవాతి ఆగమాధిగమాదీనం అనుస్సవాదీనఞ్చ అభావా సుద్ధతక్కేనేవ. నను చ విసేసలాభినోపి సస్సతవాదినో అత్తనో విసేసాధిగమహేతు అనేకేసు జాతిసతసహస్సేసు దససు సంవట్టవివట్టేసు చత్తాలీసాయ సంవట్టవివట్టేసు యథానుభూతం అత్తనో సన్తానం తప్పటిబద్ధఞ్చ "అత్తా, లోకో"తి చ అనుస్సరిత్వా తతో పురిమపురిమతరాసుపి జాతీసు తథాభూతస్స అత్థితానువితక్కనముఖేన సబ్బేసమ్పి సత్తానం తథాభావానువితక్కనవసేనేవ సస్సతాభినివేసినో జాతా, ఏవఞ్చ సతి సబ్బోపి సస్సతవాదీ అనుస్సుతిజాతిస్సరతక్కికా వియ అత్తనో ఉపలద్ధవత్థునిబన్ధనేన తక్కనేన పవత్తవాదత్తా తక్కీపక్ఖేయేవ తిట్ఠేయ్య, అవస్సఞ్చ వుత్తప్పకారం తక్కనమిచ్ఛితబ్బం , అఞ్ఞథా విసేసలాభీ సస్సతవాదీ ఏకచ్చసస్సతికపక్ఖం, అధిచ్చసముప్పన్నికపక్ఖం వా భజేయ్యాతి ? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం, యస్మా విసేసలాభీనం ఖన్ధసన్తానస్స దీఘదీఘతరదీఘతమకాలానుస్సరణం సస్సతగ్గాహస్స అసాధారణకారణం. తథా హి "అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరామి. ఇమినామహమేతం జానామీ"తి అనుస్సరణమేవ పధానకారణభావేన దస్సితం. యం పన తస్స

“ఇమినామహమేతం జానామీ”తి పవత్తం తక్కనం, న తం ఇధ పధానం అనుస్సరణం పతి తస్స అప్పధానభూతత్తా. యది ఏవం అనుస్సవాదీనమ్పి పధానభావో ఆపజ్జతీతి చే? న, తేసం సచ్చికిరియాయ అభావేన తక్కపధానత్తా, పధానకారణేన చ నిద్దేసో నిరుళ్హో సాసనే లోకే చ యథా “చక్ఖువిఞ్ఞాణం, యవఙ్కురో”తి చ.

అథ వా విసేసాధిగమనిబన్ధనరహితస్స తక్కనస్స విసుం సస్సతగ్గాహే కారణభావదస్సనత్థం విసేసాధిగమో విసుం సస్సతగ్గాహకారణం వత్తబ్బో , సో చ మన్దమజ్ఝతిక్ఖపఞ్ఞావసేన తివిధోతి భగవతా సబ్బతక్కినో తక్కీభావసామఞ్ఞేన ఏకజ్ఝం గహేత్వా చతుధా వవత్థాపితో సస్సతవాదో. యదిపి అనుస్సవాదివసేన తక్కికానం వియ మన్దపఞ్ఞాదీనమ్పి హీనాదివసేన అనేకభేదసబ్భావతో విసేసలాభీనమ్పి బహుధా భేదో సమ్భవతి, సబ్బే పన విసేసలాభినో మన్దపఞ్ఞాదివసేన తయో రాసీ కత్వా తత్థ ఉక్కట్ఠవసేన అనేకజాతిసతసహస్సదససంవట్టవివట్టచత్తారీససంవట్టవివట్టానుస్సరణేన అయం విభాగో వుత్తో. తీసుపి రాసీసు యే హీనమజ్ఝపఞ్ఞా, తే వుత్తపరిచ్ఛేదతో ఊనకమేవ అనుస్సరన్తి. యే పన తత్థ ఉక్కట్ఠపఞ్ఞా, తే వుత్తపరిచ్ఛేదం అతిక్కమిత్వా నానుస్సరన్తీతి ఏవం పనాయం దేసనా. తస్మా అఞ్ఞతరభేదసఙ్గహవసేనేవ భగవతా చత్తారిట్ఠానాని విభత్తానీతి వవత్థితా సస్సతవాదీనం చతుబ్బిధతా. న హి ఇధ సావసేసం ధమ్మం దేసేతి ధమ్మరాజా.

౩౫. ‘‘**అఞ్ఞతరేనా**’’తి ఏతస్స అత్థం దస్సేతుం ‘‘**ఏకేనా**’’తి వుత్తం. **వా**-సద్దస్స పన అనియమత్థతం దస్సేతుం ‘‘**ద్వీహి వా తీహి వా**’’తి వుత్తం. తేన చతూసు ఠానేసు యథారహం ఏకచ్చం ఏకచ్చస్స పఞ్ఞాపనే సహకారీకారణన్తి దస్సేతి. కిం పనేతాని వత్థూని అభినివేసస్స హేతు, ఉదాహు పతిట్ఠాపనస్స. కిఞ్చేత్థ యది తావ అభినివేసస్స, కస్మా అనుస్సరణతక్కనానియేవ గహితాని, న సఞ్ఞావిపల్లాసాదయో. తథాహి విపరీతసఞ్ఞా అయోనిసోమనసికారఅసప్పురిసూపనిస్సయఅసద్ధమ్మస్సవనాదీని మిచ్ఛాదిట్ఠియా పవత్తనట్ఠానాని. అథ పతిట్ఠాపనస్స అధిగమయుత్తియో వియ ఆగమోపి వత్థుభావేన వత్తబ్బో, ఉభయత్థాపి “నత్థి ఇతో బహిద్ధా”తి వచనం న యుజ్జతీతి? న. కస్మా? అభినివేసపక్ఖే తావ అయం దిట్ఠిగతికో అసప్పురిసూపనిస్సయఅసద్ధమ్మస్సవనేహి అయోనిసో ఉమ్ముజ్జిత్వా విపల్లాససఞ్ఞో రూపాదిధమ్మానం ఖణే ఖణే భిజ్జనసభావస్స అనవబోధతో ధమ్మయుత్తిం అతిధావన్తో ఏకత్తనయం మిచ్ఛా గహేత్వా యథావుత్తానుస్సరణతక్కేహి ఖన్ధేసు “సస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తి (దీ. ని. ౧.౩౧) అభినివేసం జనేసి. ఇతి ఆసన్నకారణత్తా, పధానకారణత్తా, తగ్గహణేనేవ చ ఇతరేసమ్పి గహితత్తా అనుస్సరణతక్కనానియేవ ఇధ గహితాని. పతిట్ఠాపనపక్ఖే పన ఆగమోపి యుత్తిపక్ఖేయేవ ఠితో విసేసతో బాహిరకానం తక్కగాహిభావతోతి అనుస్సరణతక్కనానియేవ దిట్ఠియా వత్థుభావేన గహితాని. కిఞ్చ భియ్యో దువిధం లక్ఖణం పరమత్థధమ్మానం సభావలక్ఖణం సామఞ్ఞలక్ఖణఞ్చాతి. తత్థ సభావలక్ఖణావబోధో పచ్చక్ఖఞాణం, సామఞ్ఞలక్ఖణావబోధో అనుమానఞాణం, ఆగమో చ సుతమయాయ పఞ్ఞాయ సాధనతో అనుమానఞాణమేవ ఆవహతి, సుతానం పన ధమ్మానం ఆకారపరివితక్కనేన నిజ్ఝానక్ఖన్తియం ఠితో చిన్తామయం పఞ్ఞం నిబ్బత్తేత్వా అనుక్కమేన భావనాయ పచ్చక్ఖఞాణం అధిగచ్ఛతీతి ఏవం ఆగమోపి తక్కవిసయం నాతిక్కమతీతి తగ్గహణేన గహితోవాతి వేదితబ్బో. సో అట్ఠకథాయం అనుస్సుతితక్కగ్గహణేన విభావితోతి యుత్తం ఏవిదం “నత్థి ఇతో బహిద్ధా”తి. “అనేకవిహితాని అధివుత్తిపదాని అభివదన్తి, సస్సతం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తీ”తి (దీ. ని. ౧.౩౦) చ వచనతో పతిట్ఠాపనవత్థూని ఇధాధిప్పేతానీతి దట్ఠబ్బం.

౩౬. **దిట్ఠియేవ దిట్ఠిట్ఠానం** పరమవజ్జతాయ అనేకవిహితానం అనత్థానం హేతుభావతో. యథాహ “మిచ్ఛాదిట్ఠిపరమాహం భిక్ఖవే వజ్జం వదామీ”తి (అ. ని. ౧.౩౧౦) ‘‘**యథాహా**’’తిఆదినా పటిసమ్భిదాపాళియా (పటి. మ. ౧.౧౨౪) దిట్ఠియా ఠానవిభాగం దస్సేతి. తత్థ **ఖన్ధాపి దిట్ఠిట్ఠానం** ఆరమ్మణట్ఠేన “రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ”తిఆది (సం. ని. ౩.౮౧, ౩౪౫) వచనతో. **అవిజ్జాపి దిట్ఠిట్ఠానం** ఉపనిస్సయాదిభావేన పవత్తనతో. యథాహ “అస్సుతవా భిక్ఖవే పుథుజ్జనో అరియానం అదస్సావీ

అరియధమ్మస్స అకోవిదో”తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౨; పటి॰ మ॰ ౧.౧౩౦). **ఫస్సోపి దిట్ఠిట్ఠానం.** యథా చాహ “తదపి ఫస్సపచ్చయా, (దీ॰ ని॰ ౧.౧౧౮ ఆదయో) ఫుస్స ఫుస్స పటిసంవేదేన్తీ”తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౪౪) చ . **సఞ్ఞాపి దిట్ఠిట్ఠానం.** వుత్తఞ్హేతం “సఞ్ఞానిదానా హి పపఞ్చసఙ్ఖా, (సు॰ ని॰ ౮౮౦; మహాని॰ ౧౦౯) పథవితో సఞ్జత్వా”తి (మ॰ ని॰ ౧.౨) చ ఆది. **వితక్కోపి దిట్ఠిట్ఠానం.** వుత్తమ్పి చేతం “తక్కఞ్చ దిట్ఠీసు పకప్పయిత్వా, సచ్చం ముసాతి ద్వయధమ్మమాహూ”తి (సు॰ ని॰ ౮౯౨) “తక్కీ హోతి వీమంసీ”తి (దీ॰ ని॰ ౧.౩౪) చ ఆది. **అయోనిసోమనసికారోపి దిట్ఠిట్ఠానం.** తేనాహ భగవా “తస్స ఏవం అయోనిసో మనసి కరోతో ఛన్నం దిట్ఠీనం అఞ్ఞతరా దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి. ‘అత్థి మే అత్తా’తి వా అస్స సచ్చతో థేతతో దిట్ఠి ఉప్పజ్జతీ”తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౧౯). సముట్ఠాతి ఏతేనాతి సముట్ఠానం సముట్ఠానభావో **సముట్ఠానట్ఠో. పవత్తితాతి** పరసన్తానేసు ఉప్పాదితా. **పరినిట్ఠాపితాతి** అభినివేసస్స పరియోసానం మత్థకం పాపితాతి అత్థో. ‘‘**ఆరమ్మణవసేనా**’’తి అట్ఠసు దిట్ఠిట్ఠానేసు ఖన్ధే సన్ధాయాహ. **పవత్తనవసేనాతి** అవిజ్జాదయో. **ఆసేవనవసేనాతి** పాపమిత్తపరతోఘోసాదీనమ్పి సేవనం లబ్భతియేవ. అథ వా **ఏవంగతికాతి** ఏవంగమనా, ఏవంనిట్ఠాతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇమే దిట్ఠిసఙ్ఖాతా దిట్ఠిట్ఠానా ఏవం పరమత్థతో అసన్తం అత్తానం సస్సతభావఞ్చస్స అజ్ఝారోపేత్వా గహితా, పరామట్ఠా చ బాలలపనా యావ పణ్డితా న సమనుయుఞ్జన్తి, తావ గచ్ఛన్తి పవత్తన్తి. పణ్డితేహి సమనుయుఞ్జియమానా పన అనవట్ఠితవత్థుకా అవిమద్దక్ఖమా సూరియుగ్గమనే ఉస్సావబిన్దూ వియ ఖజ్జోపనకా వియ చ భిజ్జన్తి వినస్సన్తి చాతి.

తత్థాయం అనుయుఞ్జనే సఙ్ఖేపకథా – యది హి పరేన పరికప్పితో అత్తా లోకో వా సస్సతో సియా, తస్స నిబ్బికారతాయ పురిమరూపావిజహనతో కస్సచి విసేసాధానస్స కాతుం అసక్కుణేయ్యతాయ అహితతో నివత్తనత్థం, హితే చ పటిపత్తిఅత్థం ఉపదేసో ఏవ నిప్పయోజనో సియా సస్సతవాదినో, కథం వా సో ఉపదేసో పవత్తీయతి వికారాభావతో, ఏవఞ్చ అత్తనో అజటాకాసస్స వియ దానాదికిరియా హింసాదికిరియా చ న సమ్భవతి. తథా సుఖస్స దుక్ఖస్స అనుభవననిబన్ధో ఏవ సస్సతవాదినో న యుజ్జతి కమ్మబద్ధాభావతో, జాతిఆదీనఞ్చ అసమ్భవతో కుతో విమోక్ఖో, అథ పన ధమ్మమత్తం తస్స ఉప్పజ్జతి చేవ వినస్సతి చ, యస్స వసేనాయం కిరియాదివోహారోతి వదేయ్య, ఏవమ్పి పురిమరూపావిజహనేన అవట్ఠితస్స అత్తనో ధమ్మమత్తన్తి న సక్కా సమ్భావేతుం, తే వా పనస్స ధమ్మా అవత్థాభూతా అఞ్ఞే వా సియుం అనఞ్ఞే వా. యది అఞ్ఞే, న తాహి తస్స ఉప్పన్నాహిపి కోచి విసేసో అత్థి. యాహి కరోతి పటిసంవేదేతి చవతి ఉపపజ్జతి చాతి ఇచ్ఛితం, తస్మా తదవత్థో ఏవ యథావుత్తదోసో. కిఞ్చ ధమ్మకప్పనాపి నిరత్థికా సియా, అథానఞ్ఞే ఉప్పాదవినాసవన్తీహి అవత్థాహి అనఞ్ఞస్స అత్తనో తాసం వియ ఉప్పాదవినాససబ్భావతో కుతో నిచ్చతావకాసో, తాసమ్పి వా అత్తనో వియ నిచ్చతాతి బన్ధవిమోక్ఖానం అసమ్భవో ఏవాతి న యుజ్జతియేవ సస్సతవాదో. న చేత్థ కోచి వాదీ ధమ్మానం సస్సతభావే పరిసుద్ధం యుత్తిం వత్తుం సమత్థో, యుత్తిరహితఞ్చ వచనం న పణ్డితానం చిత్తం ఆరాధేతీతి. తేన వుత్తం “యావ పణ్డితా న సమనుయుఞ్జన్తి, తావ గచ్ఛన్తి పవత్తన్తీ”తి. కమ్మవసేన అభిముఖో సమ్పరేతి ఏత్థాతి **అభిసమ్పరాయో,** పరోలోకో.

‘‘**సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చా**’’తి ఇదం ఇధ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స విభజియమానత్తా వుత్తం, తస్మిం వా వుత్తే తదధిట్ఠానతో ఆసవక్ఖయఞాణం, తదవినాభావతో సబ్బమ్పి వా భగవతో దసబలాదిఞాణం గహితమేవ హోతీతి కత్వా. **పజానన్తోపీతి పి**-సద్దో సమ్భావనే, తేన ‘‘**తఞ్చా**’’తి ఏత్థ వుత్తం చ-సద్దత్థమాహ. ఇదం వుత్తం హోతి – తం దిట్ఠిగతతో ఉత్తరితరం సారభూతం సీలాదిగుణవిసేసమ్పి తథాగతో నాభినివిసతి, కో పన వాదో వట్టామిసేతి. ‘‘**అహ**’’న్తి దిట్ఠివసేన వా తం పరామసనాకారమాహ. **పజానామీతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో పకారత్థో, తేన “మమ”న్తి తణ్హావసేన పరామసనాకారం దస్సేతి. ధమ్మసభావం అతిక్కమిత్వా పరతో ఆమసనం **పరామాసో.** న హి తం అత్థి, ఖన్ధేసు యం “అహ”న్తి వా, “మమ”న్తి వా గహేతబ్బం సియా. యో పన పరామాసో

తణ్హాదయోవ, తే చ భగవతో బోధిమూలేయేవ పహీనాతి ఆహ "**పరామాసకిలేసాన**"న్తిఆది. **అపరామాసతో**తి వా నిబ్బుతివేదనస్స హేతువచనం, "**విదితా**"తి ఇదం పదం అపేక్ఖిత్వా కత్తరి సామివచనం, అపరామసనహేతు పరామాసరహితాయ పటిపత్తియా తథాగతేన సయమేవ అసఙ్ఖతధాతు అధిగతాతి ఏవం వా ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

"**యాసు వేదనాసూ**"తిఆదినా భగవతో దేసనావిలాసం దస్సేతి. తథా హి ఖన్ధాయతనాదివసేన అనేకవిధాసు చతుసచ్చదేసనాసు సమ్భవన్తీసుపి అయం తథాగతానం దేసనాసు పటిపత్తి, యం దిట్ఠిగతికా మిచ్ఛాపటిపత్తియా దిట్ఠిగహనం పక్ఖన్దాతి దస్సనత్థం వేదనాయేవ పరిఞ్ఞాయ భూమిదస్సనత్థం ఉద్ధటా. **కమ్మట్ఠాన**న్తి చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం. **యథాభూతం విదిత్వా**తి విపస్సనాపఞ్ఞాయ వేదనాయ సముదయాదీని ఆరమ్మణపటివేధవసేన మగ్గపఞ్ఞాయ అసమ్మోహపటివేధవసేన జానిత్వా, పటివిజ్ఝిత్వాతి అత్థో. **పచ్చయసముదయట్ఠేనా**తి "ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౦౪; సం॰ ని॰ ౨.౨౧; ఉదా॰ ౧) వుత్తలక్ఖణేన అవిజ్జాదీనం పచ్చయానం ఉప్పాదేన చేవ మగ్గేన అసముగ్ఘాతేన చ. **నిబ్బత్తిలక్ఖణ**న్తి ఉప్పాదలక్ఖణం, జాతిన్తి అత్థో. **పఞ్చన్నం లక్ఖణాన**న్తి ఏత్థ చతున్నం పచ్చయానమ్పి ఉప్పాదలక్ఖణమేవ గహేత్వా వుత్తన్తి గహేతబ్బం, యస్మా పచ్చయలక్ఖణమ్పి లబ్భతియేవ, తథా చేవ సంవణ్ణితం. **పచ్చయనిరోధట్ఠేనా**తి ఏత్థాపి వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. **య**న్తి యస్మా, **యం** వా సుఖం సోమనస్సం. **పటిచ్చా**తి ఆరమ్మణపచ్చయాదిభూతం వేదనం లభిత్వా. **అయ**న్తి సుఖసోమనస్సానం పచ్చయభావో, సుఖసోమనస్సమేవ వా, "అస్సాదో"తి పదం పన అపేక్ఖిత్వా పుల్లిఙ్గనిద్దేసో. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – పురిముప్పన్నం వేదనం ఆరబ్భ సోమనస్సుప్పత్తియం యో పురిమవేదనాయ అస్సాదేతబ్బాకారో సోమనస్సస్సాదనాకారో, అయం అస్సాదోతి. కథం పన వేదనం ఆరబ్భ సుఖం ఉప్పజ్జతీతి? చేతసికసుఖస్స అధిప్పేతత్తా నాయం దోసో. విసేసనం హేత్థ సోమనస్సగ్గహణం సుఖం సోమనస్సన్తి "రుక్ఖో సింసపా"తి యథా.

"**అనిచ్చా**"తి ఇమినా సఙ్ఖారదుక్ఖతావసేన ఉపేక్ఖావేదనాయ, సబ్బవేదనాసుయేవ వా ఆదీనవమాహ, ఇతరేహి ఇతరదుక్ఖతావసేన యథాక్కమం దుక్ఖసుఖవేదనానం, అవిసేసేన వా తీణిపి పదాని సబ్బాసమ్పి వేదనానం వసేన యోజేతబ్బాని. **అయ**న్తి యో వేదనాయ హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చభావో, ఉదయబ్బయపటిపీళనట్ఠేన దుక్ఖభావో, జరాయ మరణేన చాతి ద్వేధా విపరిణామేతబ్బభావో చ, అయం వేదనాయ ఆదీనవో, యతో వా ఆదీనం పరమకారుఞ్ఞం వాతి పవత్తతీతి. **వేదనాయ నిస్సరణ**న్తి ఏత్థ **వేదనాయా**తి నిస్సక్కవచనం, యావ వేదనాపటిబద్ధం ఛన్దరాగం న పజహతి, తావాయం పురిసో వేదనం అల్లీనోయేవ హోతి. యదా పన తం ఛన్దరాగం పజహతి, తదాయం పురిసో వేదనాయ నిస్సటో విసంయుత్తో హోతీతి ఛన్దరాగప్పహానం వేదనాయ నిస్సరణం వుత్తం. ఏత్థ చ వేదనాగ్గహణేన వేదనాయ సహజాతనిస్సయారమ్మణభూతా చ రూపారూపధమ్మా గహితా ఏవ హోన్తీతి పఞ్చన్నమ్పి ఉపాదానక్ఖన్ధానం గహణం దట్ఠబ్బం. వేదనాసీసేన పన దేసనా ఆగతా, తత్థ కారణం వుత్తమేవ, లక్ఖణహారనయేన వా అయమత్థో విభావేతబ్బో. తత్థ వేదనాగ్గహణేన గహితా పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చం, వేదనానం సముదయగ్గహణేన గహితా అవిజ్జాదయో సముదయసచ్చం, అత్థఙ్గమనిస్సరణపరియాయేహి నిరోధసచ్చం, "యథాభూతం విదిత్వా"తి ఏతేన మగ్గసచ్చన్తి ఏవమేత్థ చత్తారి సచ్చాని వేదితబ్బాని. కాముపాదానమూలకత్తా సేసుపాదానానం, పహీనే చ కాముపాదానే ఉపాదానసేసాభావతో "**విగతఛన్దరాగతాయ అనుపాదానో**"తి వుత్తం. **అనుపాదావిముత్తో**తి అత్తనో మగ్గఫలప్పత్తిం భగవా దస్సేతి. "వేదనాన"న్తిఆదినా హి యస్సా ధమ్మధాతుయా సుప్పటివిద్ధత్తా ఇమం దిట్ఠిగతం సకారణం సగతికం పభేదతో విభజితుం సమత్థో అహోసి , తస్స సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స సద్ధిం పుబ్బభాగపటిపదాయ ఉప్పత్తిభూమిం దస్సేతి ధమ్మరాజా.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఏకచ్చసస్సతవాదవణ్ణనా

౩౮. సత్తేసు సఙ్ఖారేసు చ ఏకచ్చం సస్సతం ఏతస్సాతి ఏకచ్చసస్సతో, ఏకచ్చసస్సతవాదో. సో ఏతేసం అత్థీతి **ఏకచ్చసస్సతికా** . తే పన యస్మా ఏకచ్చసస్సతో వాదో దిట్ఠి ఏతేసన్తి ఏకచ్చసస్సతవాదా నామ హోన్తి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో ఆహ ''**ఏకచ్చసస్సతవాదా**''తి. ఇమినా నయేన **ఏకచ్చఅసస్సతికా** దిపదస్సపి అత్థో వేదితబ్బో. నను చ "ఏకచ్చసస్సతికా"తి వుత్తే తదఞ్ఞస్స ఏకచ్చస్స అసస్సతతాసన్నిట్ఠానం సిద్ధమేవ హోతీతి? సచ్చం సిద్ధమేవ హోతి అత్థతో, న పన సద్దతో. తస్మా సుపాకటం కత్వా దస్సేతుం "ఏకచ్చఅసస్సతికా"తి వుత్తం. న హి ఇధ సావసేసం కత్వా ధమ్మం దేసేతి ధమ్మస్సామీ. **ఇధాతి** "ఏకచ్చసస్సతికా"తి ఇమస్మిం పదే. **గహితాతి** వుత్తా, తథా చేవ అత్థో దస్సితో. **ఇధాతి** వా ఇమిస్సా దేసనాయ. తథా హి పురిమకా తయో వాదా సత్తవసేన, చతుత్థో సఙ్ఖారవసేన విభత్తో. ''**సఙ్ఖారేకచ్చసస్సతికా**''తి ఇదం తేహి సస్సతభావేన గయ్హమానానం ధమ్మానం యాథావసభావదస్సనవసేన వుత్తం, న పనేకచ్చసస్సతికమతదస్సనవసేన. తస్స హి సస్సతాభిమతం అసఙ్ఖతమేవాతి లద్ధి. తేనేవాహ "చిత్తన్తి వా…పే.… ఠస్సతీ"తి. న హి యస్స భావస్స పచ్చయేహి అభిసఙ్ఖతభావం పటిజానాతి, తస్సేవ నిచ్చధువాదిభావో అనుమ్మత్తకేన సక్కా పటిఞ్ఞాతుం. ఏతేన "ఉప్పాదవయధువతాయుత్తభావా సియా నిచ్చా, సియా అనిచ్చా సియా న వత్తబ్బా"తిఆదినా పవత్తస్స సత్తభఙ్గవాదస్స అయుత్తతా విభావితా హోతి.

తత్థాయం అయుత్తతావిభావనా – యది "యేన సభావేన యో ధమ్మో అత్థీతి వుచ్చతి, తేనేవ సభావేన సో ధమ్మో నత్థీ"తిఆదినా వుచ్చేయ్య, సియా అనేకన్తవాదో. అథ అఞ్ఞేన, సియా న అనేకన్తవాదో. న చేత్థ దేసన్తరాదిసమ్బన్ధభావో యుత్తో వత్తుం తస్స సబ్బలోకసిద్ధత్తా, వివాదాభావతో . యే పన వదన్తి "యథా సువణ్ణఘటేన మకుటే కతే ఘటభావో నస్సతి, మకుటభావో ఉప్పజ్జతి, సువణ్ణభావో తిట్ఠతియేవ, ఏవం సబ్బభావానం కోచి ధమ్మో నస్సతి, కోచి ధమ్మో ఉప్పజ్జతి, సభావో పన తిట్ఠతీ"తి. తే వత్తబ్బా "కిం తం సువణ్ణం, యం ఘటే మకుటే చ అవట్ఠితం, యది రూపాది, సో సద్దో వియ అనిచ్చో. అథ రూపాది సమూహో, సమూహో నామ సమ్ముతిమత్తం. న తస్స అత్థితా నత్థితా నిచ్చతా వా లబ్భతీ"తి అనేకన్తవాదో న సియా. ధమ్మానఞ్చ ధమ్మినో అఞ్ఞథానఞ్ఞథాసు దోసో వుత్తోయేవ సస్సతవాదవిచారణాయం. తస్మా సో తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. అపిచ నిచ్చానిచ్చనవత్తబ్బరూపో అత్తా లోకో చ పరమత్థతో విజ్జమానతాపటిజాననతో యథా నిచ్చాదీనం అఞ్ఞతరం రూపం, యథా వా దీపాదయో. న హి దీపాదీనం ఉదయబ్బయసభావానం నిచ్చానిచ్చనవత్తబ్బసభావతా సక్కా విఞ్ఞాతుం, జీవస్స నిచ్చాదీసు అఞ్ఞతరం రూపం వియాతి ఏవం సత్తభఙ్గస్స వియ సేసభఙ్గానమ్పి అసమ్భవోయేవాతి సత్తభఙ్గవాదస్స అయుత్తతా వేదితబ్బా.

ఏత్థ చ "ఇస్సరో నిచ్చో, అఞ్ఞో సత్తా అనిచ్చా"తి ఏవం పవత్తవాదా సత్తేకచ్చసస్సతికా సేయ్యథాపి ఇస్సరవాదా. "పరమాణవో నిచ్చా ధువా, అణుకాదయో అనిచ్చా"తి ఏవం పవత్తవాదా సఙ్ఖారేకచ్చసస్సతికా సేయ్యథాపి కాణాదా. నను "ఏకచ్చే ధమ్మా సస్సతా, ఏకచ్చే అసస్సతా"తి ఏతస్మిం వాదే చక్ఖాదీనం అసస్సతతాసన్నిట్ఠానం యథాసభావావబోధో ఏవ, తయిదం కథం మిచ్ఛాదస్సనన్తి, కో వా ఏవమాహ "చక్ఖాదీనం అసస్సతభావసన్నిట్ఠానం మిచ్ఛాదస్సన"న్తి? అసస్సతేసుయేవ పన కేసఞ్చి ధమ్మానం సస్సతభావాభినివేసో ఇధ మిచ్ఛాదస్సనం. తేన పన ఏకవారే పవత్తమానేన చక్ఖాదీనం అసస్సతభావావబోధో విదూసితో సంసట్ఠభావతో విససంసట్ఠో వియ సప్పిమణ్డో సకిచ్చకరణాసమత్థతాయ సమ్మాదస్సనపక్ఖే ఠపేతబ్బతం నారహతీతి. అసస్సతభావేన నిచ్ఛితాపి వా చక్ఖుఆదయో సమారోపితజీవసభావా ఏవ దిట్ఠిగతికేహి గయ్హన్తీతి తదవబోధస్స మిచ్ఛాదస్సనభావో న సక్కా నివారేతుం. తేనేవాహ ''**చక్ఖుం ఇతిపి…పే.… కాయో ఇతిపి అయం మే అత్తా**''తిఆది.

ఏవఞ్చ కత్వా అసఙ్ఖతాయ సఙ్ఖతాయ చ ధాతుయా వసేన యథాక్కమం “ఏకచ్చే ధమ్మా సస్సతా, ఏకచ్చే అసస్సతా”తి ఏవం పవత్తో విభజ్జవాదోపి ఏకచ్చసస్సతవాదో ఆపజ్జతీతి ఏవంపకారా చోదనా అనవకాసా హోతి అవిపరీతధమ్మసభావసమ్పటిపత్తిభావతో.

కామఞ్చేత్థ పురిమవాదేపి అసస్సతానం ధమ్మానం “సస్సతా”తి గహణం విసేసతో మిచ్ఛాదస్సనం, సస్సతానం పన “సస్సతా”తి గాహో న మిచ్ఛాదస్సనం యథాసభావగ్గహణభావతో. అసస్సతేసుయేవ పన “కేచిదేవ ధమ్మా సస్సతా, కేచి అసస్సతా”తి గహేతబ్బధమ్మేసు విభాగప్పవత్తియా ఇమస్స వాదస్స వాదన్తరతా వుత్తా, న చేత్థ “సముదాయన్తోగధత్తా ఏకదేసస్స సప్పదేససస్సతగ్గాహో నిప్పదేససస్సతగ్గాహే సమోధానం గచ్ఛతీ”తి సక్కా వత్తుం వాదీ తబ్బిసయవిసేసవసేన వాదద్వయస్స పవత్తత్తా. అఞ్ఞో ఏవ హి దిట్ఠిగతికో “సబ్బే ధమ్మా సస్సతా”తి అభినివిట్ఠో, అఞ్ఞో “ఏకచ్చసస్సతా”తి. సఙ్ఖారానం అనవసేసపరియాదానం, ఏకదేసపరిగ్గహో చ వాదద్వయస్స పరిబ్యత్తోయేవ. కిఞ్చ భియ్యో అనేకవిధసముస్సయే ఏకవిధసముస్సయే చ ఖన్ధపఞ్చకే అభినివేసభావతో. చతుబ్బిధోపి హి సస్సతవాదీ జాతివిసేసవసేన నానావిధరూపకాయసన్నిస్సయే ఏవ అరూపధమ్మపుఞ్జే సస్సతాభినివేసీ జాతో అభిఞ్ఞాణేన అనుస్సవాదీహి చ రూపకాయభేదగ్గహణతో. తథా చ వుత్తం “తతో చుతో అముత్ర ఉదపాది”న్తి (దీ. ని. ౧.౩౨) “చవన్తి ఉపపజ్జన్తీ”తి చ ఆది. విసేసలాభీ ఏకచ్చసస్సతికో అనుపధారితభేదసముస్సయేవ ధమ్మపఞ్చకే సస్సతాకారగ్గహణేన అభినివిసనం జనేసి ఏకభవపరియాపన్నఖన్ధసన్తానవిసయత్తా తదభినివేసస్స. తథా చ తీసుపి వాదేసు “తం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి, తతో పరం నానుస్సరతీ”తి ఏత్తకమేవ వుత్తం, తక్కీనం పన సస్సతేకచ్చసస్సతవాదీనం సస్సతాభినివేసవిసేసో రూపారూపధమ్మవిసయతాయ సుపాకటోయేవాతి.

౩౯. **దీఘస్స కాలస్స అతిక్కమేనా**తి వివట్టవివట్టట్ఠాయీనం అపగమేన. అనేకత్థత్తా ధాతూనం **సం**-సద్దేన యుత్తో **వట్ట**-సద్దో వినాసవాచీతి ఆహ **“వినస్సతీ”**తి, సఙ్ఖయవసేన వత్తతీతి అత్థో. విపత్తికరమహామేఘసముప్పత్తితో పట్ఠాయ హి యావ అణుసహగతోపి సఙ్ఖారో న హోతి, తావ లోకో సంవట్టతీతి వుచ్చతి. **లోకో**తి చేత్థ పథవీఆదిభాజనలోకో అధిప్పేతో. **ఉపరిబ్రహ్మలోకేసూ**తి పరిత్తసుభాదీసు రూపీబ్రహ్మలోకేసు. అగ్గినా హి కప్పవుట్ఠానం ఇధాధిప్పేతం బహులం పవత్తనతో. తేనేవాహ భగవా “ఆభస్సరసంవత్తనికా హోన్తీ”తి. **అరూపేసు వాతి వా**-సద్దేన సంవట్టమానలోకధాతూహి అఞ్ఞలోకధాతూసు వాతి వికప్పనం వేదితబ్బం. న హి “సబ్బే అపాయసత్తా తదా రూపారూపభవేసు ఉప్పజ్జన్తీ”తి సక్కా విఞ్ఞాతుం అపాయేసు దీఘతమాయుకానం మనుస్సలోకూపత్తియా అసమ్భవతో. సతిపి సబ్బసత్తానం అభిసఙ్ఖారమనసా నిబ్బత్తభావే బాహిరపచ్చయేహి వినా మనసావ నిబ్బత్తత్తా “మనోమయా”తి వుచ్చన్తి రూపావచరసత్తా. యది ఏవం కామభవే ఓపపాతికసత్తానమ్పి మనోమయభావో ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి అధిచిత్తభూతేన అతిసయమనసా నిబ్బత్తసత్తేసు మనోమయవోహారతోతి దస్సేన్తో ఆహ **“ఝానమనేన నిబ్బత్తత్తా మనోమయా”**తి. ఏవం అరూపావచరసత్తానమ్పి మనోమయభావో ఆపజ్జతీతి చే? న, తత్థ బాహిరపచ్చయేహి నిబ్బత్తేతబ్బతాసఙ్కాయ ఏవ అభావతో, “మనసావ నిబ్బత్తా”తి అవధారణాసమ్భవతో. నిరుళ్హో వాయం లోకే మనోమయవోహారో రూపావచరసత్తేసు. తథా హి “అన్నమయో పానమయో మనోమయో ఆనన్దమయో విఞ్ఞాణమయో”తి పఞ్చధా అత్తానం వేదవాదినో వదన్తి. ఉచ్ఛేదవాదేపి వక్ఖతి “దిబ్బో రూపీ మనోమయో”తి (దీ. ని. ౧.౮౬). సోభనా పభా ఏతేసు సన్తీతి **సుభా. “ఉక్కంసేనా”**తి ఆభస్సరదేవే సన్ధాయాహ, పరిత్తాభా అప్పమాణాభా పన ద్వే చత్తారో చ కప్పే తిట్ఠన్తి. **అట్ఠకప్పే**తి అట్ఠ మహాకప్పే.

౪౦. **సణ్ఠాతీ**తి సమ్పత్తికరమహామేఘసముప్పత్తితో పట్ఠాయ పథవీసన్ధారకుదకతంసన్ధారకవాయుమహాపథవీఆదీనం సముప్పత్తివసేన ఠాతి, "సమ్భవతి" ఇచ్చేవ వా అత్థో అనేకత్థత్తా ధాతూనం. **పకతియా**తి సభావేన, తస్స "సుఞ్ఞ"న్తి ఇమినా సమ్బన్ధో. తత్థ కారణమాహ **''నిబ్బత్తసత్తానం నత్థితాయా''**తి, అనుప్పన్నత్తాతి అత్థో, తేన యథా ఏకచ్చాని విమానాని తత్థ నిబ్బత్తసత్తానం చుతత్తా సుఞ్ఞాని హోన్తి, న ఏవమిదన్తి దస్సేతి. బ్రహ్మపారిసజ్జబ్రహ్మపురోహితమహాబ్రహ్మానో బ్రహ్మకాయికా, తేసం నివాసో భూమిపి **''బ్రహ్మకాయికా''**తి వుత్తా. కమ్మం ఉపనిస్సయవసేన పచ్చయో ఏతిస్సాతి **కమ్మపచ్చయా.** అథ వా తత్థ నిబ్బత్తసత్తానం విపచ్చనకకమ్మస్స సహకారీపచ్చయభావతో, కమ్మస్స పచ్చయాతి **కమ్మపచ్చయా** . ఉతు సముట్ఠానం ఏతిస్సాతి **ఉతుసముట్ఠానా. ''కమ్మపచ్చయఉతుసముట్ఠానా''**తి వా పాఠో, కమ్మసహాయో పచ్చయో, కమ్మస్స వా సహాయభూతో పచ్చయో కమ్మపచ్చయో , సోవ ఉతు కమ్మపచ్చయఉతు, సో సముట్ఠానం ఏతిస్సాతి యోజేతబ్బం. **ఏత్థా**తి "బ్రహ్మవిమాన"న్తి వుత్తాయ బ్రహ్మకాయికభూమియా. కథం పణీతాయ దుతియజ్ఝానభూమియం ఠితానం హీనాయ పఠమజ్ఝానభూమియా ఉపపత్తి హోతీతి ఆహ **''అథ సత్తా''**న్తిఆది. **ఓతరన్తీ**తి ఉపపజ్జనవసేన హేట్ఠాభూమిం గచ్ఛన్తి.

అప్పాయుకేతి యం ఉళారం పుఞ్ఞకమ్మం కతం, తస్స ఉప్పజ్జనారహవిపాకపబన్ధతో అప్పపరిమాణాయుకే. **ఆయుప్పమాణేనేవా**తి పరమాయుప్పమాణేనేవ. కిం పనేతం పరమాయు నామ, కథం వా తం పరిచ్ఛిన్నపమాణన్తి? వుచ్చతే – యో తేసం తేసం సత్తానం తస్మిం తస్మిం భవవిసేసే పురిమసిద్ధభవపత్థనూపనిస్సయవసేన సరీరావయవవణ్ణసణ్ఠానపమాణాదివిసేసా వియ తంతంగతినికాయాదీసు యేభుయ్యేన నియతపరిచ్ఛేదో గబ్భసెయ్యకకామావచరదేవరూపావచరసత్తానం సుక్కసోణితఉతుభోజనాది ఉతుఆదిపచ్చయుప్పన్నపచ్చయూపత్థమ్భితో విపాకపబన్ధస్స ఠితికాలనియమో, సో యథాసకం ఖణమత్తావట్ఠాయీనమ్పి అత్తనో సహజాతానం రూపారూపధమ్మానం ఠపనాకారవుత్తితాయ పవత్తకాని రూపారూపజీవితిన్ద్రియాని యస్మా న కేవలం నేసం ఖణఠితియా ఏవ కారణభావేన అనుపాలకాని, అథ ఖో యావ భవఙ్గుపచ్ఛేదా అనుపబన్ధస్స అవిచ్ఛేదహేతుభావేనాపి, తస్మా ఆయుహేతుకత్తా కారణూపచారేన ఆయు, ఉక్కంసపరిచ్ఛేదవసేన పరమాయూతి చ వుచ్చతి. తం పన దేవానం నేరయికానం ఉత్తరకురుకానఞ్చ నియతపరిచ్ఛేదం, ఉత్తరకురుకానం పన ఏకన్తనియతపరిచ్ఛేదమేవ, అవసిట్ఠమనుస్సపేతతిరచ్ఛానానం పన చిరట్ఠితిసంవత్తనికకమ్మబహులే కాలే తంకమ్మసహితసన్తానజనితసుక్కసోణితప్పచ్చయానం తంమూలకానఞ్చ చన్దసూరియసమవిసమపరివత్తనాదిజనితఉతుఆహారాదిసమవిసమ పచ్చయానం వసేన చిరాచిరకాలతో అనియతపరిచ్ఛేదం, తస్స చ యథా పురిమసిద్ధభవపత్థనావసేన తంతంగతినికాయాదీసు వణ్ణసణ్ఠానాదివిసేసనియమో సిద్ధో దస్సనానుస్సవాదీహి, తథా ఆదితో గహణసిద్ధియా. ఏవం తాసు తాసు ఉపపత్తీసు నిబ్బత్తసత్తానం యేభుయ్యేన సమప్పమాణట్ఠితికాలం దస్సనానుస్సవేహి లభిత్వా తం పరమతం అజ్ఝోసాయ పవత్తితభవపత్థనావసేన ఆదితో పరిచ్ఛేదనియమో వేదితబ్బో. యస్మా పన కమ్మం తాసు తాసు ఉపపత్తీసు యథా తంతంఉపపత్తినియతవణ్ణాదినిబ్బత్తనే సమత్థం, ఏవం నియతాయుపరిచ్ఛేదాసు ఉపపత్తీసు పరిచ్ఛేదాతిక్కమేన విపాకనిబ్బత్తనే సమత్థం న హోతి, తస్మా వుత్తం **''ఆయుప్పమాణేనేవ చవన్తీ''**తి. యస్మా పన ఉపత్థమ్భకసహాయేహి అనుపాలకప్పచ్చయేహి ఉపాదిన్నక్ఖన్ధానం పవత్తేతబ్బాకారో అత్థితో పరమాయు, తస్స యథావుత్తపరిచ్ఛేదానతిక్కమనతో సతిపి కమ్మావసేసే ఠానం న సమ్భవతి, తేన వుత్తం **''అత్తనో పుఞ్ఞబలేనేవ ఠాతుం న సక్కోతీ''**తి. **కప్పం వా**తి అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పం వా తస్స ఉపడ్ఢం వా ఉపడ్ఢకప్పతో ఊనమధికం వాతి వికప్పనత్థో **వా**-సద్దో.

౪౧. **అనభిరతీ**తి ఏకవిహారేన అనభిరతి. సా పన యస్మా అఞ్ఞేహి సమాగమిచ్ఛా హోతి, తేన వుత్తం **''అపరస్సాపి సత్తస్స ఆగమనపత్థనా''**తి. పియవత్థువిరహేన పియవత్థుఅలాభేన వా చిత్తవిఘాతో **ఉక్కణ్ఠితా,** సా అత్థతో దోమనస్సచిత్తుప్పాదో యేవాతి ఆహ **''పటిఘసమ్పయుత్తా''**తి. దీఘరత్తం ఝానరతియా రమమానస్స వుత్తప్పకారం అనభిరతినిమిత్తం ఉప్పన్నా

“మమ”న్తి చ “అహ”న్తి చ గహణస్స కారణభూతా తణ్హాదిట్ఠియో ఇధ **పరితస్సనా.** తా పన చిత్తస్స పురిమావత్థాయ చలనం కమ్పనన్తి ఆహ **‘‘ఉబ్బిజ్జనా ఫన్దనా’’**తి. తేనేవాహ **‘‘తణ్హాతస్సనాపి దిట్ఠితస్సనాపి వట్టతీ’’**తి. యం పన అత్థుద్ధారే “అహో వత అఞ్ఞేపి సత్తా ఇత్థత్తం ఆగచ్ఛేయ్యున్తి అయం తణ్హాతస్సనా నామా”తి వుత్తం, తం దిట్ఠితస్సనాయ విసుం ఉదాహరణం దస్సేన్తేన తణ్హాతస్సనంయేవ తతో నిద్ధారేత్వా వుత్తం, న పన తత్థ దిట్ఠితస్సనాయ అభావతోతి దట్ఠబ్బం. **తాసతస్సనా** చిత్తుత్రాసో. **భయానక**న్తి భేరవారమ్మణనిమిత్తం బలవభయం. తేన సరీరస్స ఛమ్భితత్తం **ఛమ్భితత్తం భయం సంవేగ**న్తి ఏత్థ **భయ**న్తి భఙ్గానుపస్సనాయ చిణ్ణన్తే సబ్బసఙ్ఖారతో భాయనవసేన ఉప్పన్నం భయఞాణం. **సంవేగ**న్తి సహోత్తప్పఞాణం, ఓత్తప్పమేవ వా. **సన్తాస**న్తి ఆదీనవనిబ్బిదానుపస్సనాహి సఙ్ఖారేహి సన్తస్సనఞాణం. సహ బ్యాయతి పవత్తతి, దోసం వా ఛాదేతీతి సహబ్యో, సహాయో, తస్స భావం **సహబ్యతం.**

४౨. అభిభవిత్వా ఠితో ఇమే సత్తేతి అధిప్పాయో. యస్మా పన సో పాసంసభావేన ఉత్తమభావేన చ “తే సత్తే అభిభవిత్వా ఠితో”తి అత్తానం మఞ్ఞతి, తస్మా వుత్తం **‘‘జేట్ఠకోహమస్మీ’’**తి. **అఞ్ఞదత్థు దసో**తి దస్సనే అన్తరాయాభావవచనేన, ఞేయ్యవిసేసపరిగ్గాహికభావేన చ అనావరణదస్సావితం పటిజానాతీతి ఆహ **‘‘సబ్బం పస్సామీతి అత్థో’’**తి. **భూతభబ్యాన**న్తి అహేసున్తి భూతా, భవన్తి భవిస్సన్తీతి భబ్యా, అట్ఠకథాయం పన వత్తమానకాలవసేనేవ భబ్య-సద్దస్స అత్థో దస్సితో. **పఠమచిత్తక్ఖణే**తి పటిసన్ధిచిత్తక్ఖణే. కిఞ్చాపి సో బ్రహ్మా అనవట్ఠితదస్సనత్తా పుథుజ్జనస్స పురిమతరజాతిపరిచితమ్పి కమ్మస్సకతఞ్ఞాణం విస్సజ్జేత్వా వికుబ్బనిద్ధివసేన చిత్తుప్పత్తిమత్తపటిబద్ధేన సత్తనిమ్మానేన విపల్లట్ఠో “అహం ఇస్సరో కత్తా నిమ్మాతా”తిఆదినా ఇస్సరకుత్తదస్సనం పక్ఖన్దమానో అభినివిసనవసేనేవ పతిట్ఠితో, న పతిట్ఠాపనవసేన “తస్స ఏవం హోతీ”తి వుత్తత్తా, పతిట్ఠాపనక్కమేనేవ పన తస్స సో అభినివేసో జాతోతి దస్సనత్థం **‘‘కారణతో సాధేతుకామో’’**తి, **‘‘పటిఞ్ఞం కత్వా’’**తి చ వుత్తం. తేనాహ భగవా “తం కిస్స హేతూ”తిఆది. తత్థ **మనోపణిధీ**తి మనసా ఏవ పత్థనా, తథా చిత్తప్పవత్తిమత్తమేవాతి అత్థో, **ఇత్థభావ**న్తి ఇదప్పకారతం. యస్మా పన ఇత్థన్తి బ్రహ్మత్తభావో ఇధాధిప్పేతో, తస్మా **‘‘బ్రహ్మభావన్తి అత్థో’’**తి వుత్తం. నను చ దేవానం ఉపపత్తిసమనన్తరం “ఇమిస్సా నామ గతియా చవిత్వా ఇమినా నామ కమ్మునా ఇధూపపన్నా”తి పచ్చవేక్ఖణా హోతీతి? సచ్చం హోతి, సా పన పురిమజాతీసు కమ్మస్సకతఞ్ఞాణే సమ్మదేవ నివిట్ఠజ్ఝాసయానం. ఇమే పన సత్తా పురిమాసుపి జాతీసు ఇస్సరకుత్తదస్సనవసేన వినిబన్ధాభినివేసా అహేసున్తి దట్ఠబ్బం. తేన వుత్తం **‘‘ఇమినా మయ’’**న్తిఆది.

४३. ఈసతీతి ఈసో, అభిభూతి అత్థో. మహా ఈసో మహేసో, సుప్పతిట్ఠమహేసతాయ పన పరేహి “మహేసో”తి అక్ఖాతబ్బతాయ మహేసక్ఖో, అతిసయేన మహేసక్ఖో **మహేసక్ఖతరో**తి వచనత్థో దట్ఠబ్బో. యస్మా పన సో మహేసక్ఖభావో ఆధిపతేయ్యపరివారసమ్పత్తియా విఞ్ఞాయతి, తస్మా **‘‘ఇస్సరియపరివారవసేన మహాయసతరో’’**తి వుత్తం.

४४. ఇధేవ ఆగచ్ఛతీతి ఇమస్మిం మనుస్సలోకే ఏవ పటిసన్ధివసేన ఆగచ్ఛతి. **యం అఞ్ఞతరో సత్తో**తి ఏత్థ **య**న్తి నిపాతమత్తం, కరణే వా పచ్చత్తనిద్దేసో, యేన ఠానేనాతి అత్థో, కిరియాపరామసనం వా. **ఇత్థత్తం ఆగచ్ఛతీ**తి ఏత్థ యదేతం ఇత్థత్తస్స ఆగమనం, ఏతం ఠానం విజ్జతీతి అత్థో. ఏస నయో **‘‘పబ్బజతి, చేతోసమాధిం ఫుసతి, పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతీ’’**తి ఏతేసుపి పదేసు. “ఠానం ఖో పనేతం భిక్ఖవే విజ్జతి, యం అఞ్ఞతరో సత్తో”తి ఇమఞ్హి పదం “పబ్బజతీ”తిఆదీహి పదేహి పచ్చేకం యోజేతబ్బన్తి.

४౫. ఖిడ్డాయ పదుస్సన్తీతి ఖిడ్డాపదోసినో, ఖిడ్డాపదోసినో ఏవ **ఖిడ్డాపదోసికా,** ఖిడ్డాపదోసో వా ఏతేసం అత్థీతి **ఖిడ్డాపదోసికా.** అతిక్కన్తవేలం **అతివేలం,** ఆహారూపభోగకాలం అతిక్కమిత్వాతి అత్థో. మేథునసమ్పయోగేన ఉప్పజ్జనకసుఖం **కేళిహస్ససుఖం రతిధమ్మో** రతిసభావో. **ఆహార**న్తి ఏత్థ కో దేవానం ఆహారో, కా ఆహారవేలాతి? సబ్బేసమ్పి కామావచరదేవానం సుధా ఆహారో, సా

హేట్ఠిమేహి ఉపరిమానం పణీతతమా హోతి, తం యథాసకం దివసవసేన దివసే దివసే భుఞ్జన్తి. కేచి పన “బిళారపదప్పమాణం సుధాహారం భుఞ్జన్తి, సో జివ్హాయ ఠపితమత్తో యావ కేసగ్గనఖగ్గా కాయం ఫరతి, తేసంయేవ దివసవసేన సత్తదివసే యాపనసమత్థో చ హోతీ”తి వదన్తి. ‘‘**నిరన్తరం ఖాదన్తా పివన్తా**’’తి ఇదం పరికప్పనవసేన వుత్తం. **కమ్మజతేజస్స బలవభావో** ఉళారపుఞ్ఞనిబ్బత్తత్తా, ఉళారగరుసినిద్ధసుధాహారజీరణతో చ. **కరజకాయస్స మన్దభావో** ముదుసుఖుమాలభావతో. తేనేవ హి భగవా ఇన్దసాలగుహాయం పకతిపథవియం సణ్ఠాతుం అసక్కోన్తం సక్కం దేవరాజానం “ఓళారికం కాయం అధిట్ఠేహీ”తి ఆహ. **తేసన్తి** మనుస్సానం. **వత్థున్తి** కరజకాయం. **కేచీతి** అభయగిరివాసినో.

౪౭. **మనేనాతి** ఇస్సాపకతత్తా పదుట్ఠేన మనసా. ఉసూయావసేన మనసోవ పదోసో మనోపదోసో, సో ఏతేసం అత్థి వినాసహేతుభూతోతి **మనోపదోసికాతి** ఏవం వా ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **అకుద్ధో రక్ఖతీతి** కుద్ధస్స సో కోధో ఇతరస్మిం అకుజ్ఝన్తే అనుపాదానో ఏకవారమేవ ఉప్పత్తియా అనాసేవనో చావేతుం న సక్కోతి ఉదకన్తం పత్వా అగ్గి వియ నిబ్బాయతి, తస్మా అకుద్ధో తం చవనతో రక్ఖతి, ఉభోసు పన కుద్ధేసు భియ్యో భియ్యో అఞ్ఞమఞ్ఞమ్హి పరివడ్ఢనవసేన తిఖిణసముదాచారో నిస్సయదహనరసో కోధో ఉప్పజ్జమానో హదయవత్థుం నిదహన్తో అచ్చన్తసుఖుమాలకరజకాయం వినాసేతి, తతో సకలోపి అత్తభావో అన్తరధాయతి. తేనాహ ‘‘**ఉభోసు పనా**’’తిఆది . తథా చాహ భగవా “అఞ్ఞమఞ్ఞం పదుట్ఠచిత్తా కిలన్తకాయా…పే.… చవన్తీ”తి. **ధమ్మతాతి** ధమ్మనియామో. సో చ తేసం కరజకాయస్స మన్దతాయ, తథాఉప్పజ్జనకకోధస్స చ బలవతాయ ఠానసో చవనం, తేసం రూపారూపధమ్మానం సభావోతి అధిప్పాయో.

౪౯. **చక్ఖాదీనం భేదం పస్సతీతి** విరోధిపచ్చయసన్నిపాతే వికారాపత్తిదస్సనతో, అన్తే చ అదస్సనూపగమనతో వినాసం పస్సతి ఓళారికత్తా రూపధమ్మభేదస్స. **పచ్చయం దత్వాతి** అనన్తరపచ్చయాదివసేన పచ్చయో హుత్వా. ‘‘**బలవతర**’’న్తి చిత్తస్స లహుతరం భేదం సన్ధాయ వుత్తం. తథా హి ఏకస్మిం రూపే ధరన్తేయేవ సోళస చిత్తాని భిజ్జన్తి. **భేదం న పస్సతీతి** ఖణే ఖణే భిజ్జన్తమ్పి చిత్తం పరస్స అనన్తరపచ్చయభావేనేవ భిజ్జతీతి పురిమచిత్తస్స అభావం పటిచ్ఛాదేత్వా వియ పచ్ఛిమచిత్తస్స ఉప్పత్తితో భావపక్ఖో బలవతరో పాకటో చ హోతి, న అభావపక్ఖోతి చిత్తస్స వినాసం న పస్సతి, అయఞ్చ అత్థో అలాతచక్కదస్సనేన సుపాకటో విఞ్ఞాయతి. యస్మా పన తక్కీవాదీ నానత్తనయస్స దూరతరతాయ ఏకత్తనయస్సపి మిచ్ఛాగహితత్తా “యదేవిదం విఞ్ఞాణం సబ్బదాపి ఏకరూపేన పవత్తతి, అయమేవ అత్తా నిచ్చో”తిఆదినా అభినివేసం జనేతి, తస్మా వుత్తం ‘‘**సో తం అపస్సన్తో**’’తిఆది.

అన్తానన్తవాదవణ్ణనా

౫౩. **అన్తానన్తికాతి** ఏత్థ అమతి గచ్ఛతి ఏత్థ సభావో ఓసానన్తి అన్తో, మరియాదా. తప్పటిసేధేన అనన్తో, అన్తో చ అనన్తో చ అన్తానన్తో చ నేవన్తానానన్తో చ అన్తానన్తా సామఞ్ఞనిద్దేసేన, ఏకసేసేన వా “నామరూపపచ్చయా సళాయతన”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౧; ఉదా॰ ౧) వియ. కస్స పన అన్తానన్తోతి? లోకీయతి సంసారనిస్సరణత్థికేహి దిట్ఠిగతికేహి, లోకీయన్తి వా ఏత్థ తేహి పుఞ్ఞాపుఞ్ఞం తబ్బిపాకో చాతి లోకోతి సఙ్ఖ్యం గతస్స అత్తనో. తేనాహ భగవా “అన్తానన్తం లోకస్స పఞ్ఞపేన్తీ”తి. కో పన ఏసో అత్తాతి? ఝానవిసయభూతకసిణనిమిత్తం. తత్థ హి అయం దిట్ఠిగతికో లోకసఞ్ఞీ. తథా చ వుత్తం “తం లోకోతి గహేత్వా”తి. కేచి పన “ఝానం తంసమ్పయుత్తధమ్మా చ ఇధ ‘అత్తా , లోకో’తి చ గహితా”తి వదన్తి. అన్తానన్తసహచరితవాదో అన్తానన్తో, యథా “కున్తా పచరన్తీ”తి అన్తానన్తసన్నిస్సయో వా యథా “మఞ్చా ఘోసన్తీ”తి. సో ఏతేసం అత్థీతి **అన్తానన్తికా.** తే పన యస్మా

యథావుత్తనయేన అన్తానన్తో వాదో దిట్ఠి ఏతేసన్తి "**అన్తానన్తవాదా**"తి వుచ్చన్తి. తస్మా అట్ఠకథాయం "అన్తానన్తవాదా"తి వత్వా "అన్తం వా"తిఆదినా అత్థో విభత్తో.

ఏత్థాహ – యుత్తం తావ పురిమానం తిణ్ణం వాదీనం అన్తత్తఞ్చ అనన్తత్తఞ్చ అన్తానన్తత్తఞ్చ ఆరబ్భ పవత్తవాదత్తా అన్తానన్తికత్తం, పచ్ఛిమస్స పన తదుభయపటిసేధనవసేన పవత్తవాదత్తా కథ అన్తానన్తికత్తన్తి? తదుభయపటిసేధనవసేన పవత్తవాదత్తా ఏవ. యస్మా అన్తానన్తపటిసేధవాదోపి అన్తానన్తవిసయో ఏవ తం ఆరబ్భ పవత్తత్తా. ఏతదత్థంయేవ హి సన్ధాయ అట్ఠకథాయం "ఆరబ్భ పవత్తవాదా"తి వుత్తం. అథ వా యథా తతియవాదే దేసభేదవసేన ఏకస్సేవ అన్తవన్తతా అనన్తతా చ సమ్భవతి, ఏవం తక్కీవాదేపి కాలభేదవసేన ఉభయసమ్భవతో అఞ్ఞమఞ్ఞపటిసేధేన ఉభయఞ్ఞేవ వుచ్చతి. కథం? అన్తవన్తతాపటిసేధేన హి అనన్తతా వుచ్చతి, అనన్తతాపటిసేధేన చ అన్తవన్తతా, అన్తానన్తానఞ్చ న తతియవాదభావో కాలభేదస్స అధిప్పేతత్తా. ఇదం వుత్తం హోతి – యస్మా అయం లోకసఞ్ఞితో అత్తా అధిగతవిసేసేహి మహేసీహి అనన్తో కదాచి సక్ఖిదిట్ఠోతి అనుసుయ్యతి, తస్మా నేవన్తవా. యస్మా పన తేహియేవ కదాచి అన్తవా సక్ఖిదిట్ఠోతి అనుసుయ్యతి, తస్మా న పన అనన్తోతి. యథా చ అనుస్సుతితక్కీవసేన, ఏవం జాతిస్సరతక్కీ ఆదీనఞ్చ వసేన యథాసమ్భవం యోజేతబ్బం. అయఞ్హి తక్కికో అవడ్ఢితభావపుబ్బకత్తా పటిభాగనిమిత్తానం వడ్ఢితభావస్స వడ్ఢితకాలవసేన అప్పచ్చక్ఖకారితాయ అనుస్సవాదిమత్తే ఠత్వా "నేవన్తవా"తి పటిక్ఖిపతి. అవడ్ఢితకాలవసేన పన "న పనానన్తో"తి, న పన అన్తతానన్తతానం అచ్చన్తమభావేన యథా తం "నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీ"తి. పురిమవాదత్తయపటిక్ఖేపో చ అత్తనా యథాధిప్పేతప్పకారవిలక్ఖణతాయ తేసం, అవస్సఞ్చేతం ఏవం విఞ్ఞాతబ్బం, అఞ్ఞథా విక్ఖేపపక్ఖంయేవ భజేయ్య చతుత్థవాదో. న హి అన్తతాఅనన్తతాతదుభయవినిముత్తో అత్తనో పకారో అత్థి, తక్కీవాదీ చ యుత్తిమగ్గకో, కాలభేదవసేన చ తదుభయం ఏకస్మిమ్పి న న యుజ్జతీతి.

కేచి పన యది పనాయం అత్తా అన్తవా సియా, దూరదేసే ఉపపజ్జనానుస్సరణాది కిచ్చనిప్పత్తి న సియా. అథ అనన్తో, ఇధ ఠితస్స దేవలోకనిరయాదీసు సుఖదుక్ఖానుభవనమ్పి సియా. సచే పన అన్తవా చ అనన్తో చ, తదుభయదోససమాయోగో. తస్మా "అన్తవా, అనన్తో"తి చ అబ్యాకరణీయో అత్తాతి ఏవం తక్కనవసేన చతుత్థవాదప్పవత్తిం వణ్ణేన్తి. ఏవమ్పి యుత్తం తావ పచ్ఛిమవాదీద్వయస్స అన్తానన్తికత్తం అన్తానన్తానం వసేన ఉభయవిసయత్తా తేసం వాదస్స. పురిమవాదీద్వయస్స పన కథం విసుం అన్తానన్తికత్తన్తి? ఉపచారవుత్తియా. సముదితేసు హి అన్తానన్తవాదీసు పవత్తమానో అన్తానన్తిక-సద్దో తత్థ నిరుళ్హతాయ పచ్చేకమ్పి అన్తానన్తికవాదీసు పవత్తతి, యథా అరూపజ్ఝానేసు పచ్చేకం అట్ఠవిమోక్ఖపరియాయో, యథా చ లోకే సత్తాసయోతి. అథ వా అభినివేసతో పురిమకాలప్పవత్తివసేన అయం తత్థ వోహారో కతో. తేసఞ్హి దిట్ఠిగతికానం తథారూపచేతోసమాధిసమధిగమతో పుబ్బకాలం "అన్తవా ను అయం లోకో, అనన్తో నూ"తి ఉభయాకారావలమ్బినో పరివితక్కస్స వసేన నిరుళ్హో అన్తానన్తికభావో విసేసలాభేన తత్థ ఉప్పన్నేపి ఏకంసగ్గాహే పురిమసిద్ధరుళ్హియా వోహరీయతీతి.

౫౪-౬౦. వుత్తనయేనాతి "తక్కయతీతి తక్కీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౪) సద్దతో, "చతుబ్బిధో తక్కీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౪) అత్థతో చ సస్సతవాదే వుత్తవిధినా. **దిట్ఠపుబ్బానుసారేనాతి** దస్సనభూతేన విఞ్ఞాణేన ఉపలద్ధపుబ్బస్స అన్తవన్తాదినో అనుస్సరణేన. ఏవఞ్చ కత్వా అనుస్సుతితక్కీసుద్ధతక్కీనమ్పి ఇధ సఙ్గహో సిద్ధో హోతి. అథ వా దిట్ఠగ్గహణేనేవ "నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧౦, ౧౯౪) వియ సుతాదీనమ్పి గహితతా వేదితబ్బా. "అన్తవా"తిఆదినా ఇచ్ఛితస్స అత్తనో సబ్బదా భావపరామసనవసేనేవ ఇమేసం వాదానం పవత్తనతో సస్సతదిట్ఠిసఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తథా హి వక్ఖతి "సేసా సస్సతదిట్ఠియో"తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౯౭-౯౮).

అమరావిక్ఖేపవాదవణ్ణనా

౬౧. న మరతీతి న ఉచ్ఛిజ్జతి. "ఏవమ్పి మే నో"తిఆదినా **వివిధో** నానప్పకారో **ఖేపో** పరేన పరవాదీనం ఖిపనం **విక్ఖేపో.** అమరాయ దిట్ఠియా వాచాయ చ విక్ఖిపన్తీతి వా అమరావిక్ఖేపినో. అమరావిక్ఖేపినో ఏవ **అమరావిక్ఖేపికా. ఇతో చితో చ సన్ధావతి** ఏకస్మిం సభావే అనవట్ఠానతో. అమరా వియ విక్ఖిపన్తీతి వా పురిమనయేనేవ సద్దత్థో దట్ఠబ్బో.

౬౨. విక్ఖేపవాదినో ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే, అకుసలధమ్మేపి సభావభేదవసేనేవ ఞాతుం ఞాణబలం నత్థీతి కుసలాకుసలపదానం కుసలాకుసలకమ్మపథవసేనేవ అత్థో. పఠమనయవసేనేవ అపరియన్తవిక్ఖేపతాయ అమరావిక్ఖేపం విభావేతుం **"ఏవన్తిపి మే నోతి అనియమితవిక్ఖేపో"**తి వుత్తం. తత్థ **అనియమితవిక్ఖేపో**తి సస్సతాదీసు ఏకస్మిమ్పి పకారే అట్ఠత్వా విక్ఖేపకరణం, పరవాదినా యస్మిం కిస్మిఞ్చి పుచ్ఛితే పకారే తస్స పటిక్ఖేపోతి అత్థో. దుతియనయవసేన అమరాసదిసాయ అమరాయ విక్ఖేపం దస్సేతుం **"ఇదం కుసలన్తి వా పుట్ఠో"**తిఆదిమాహ. అథ వా "ఏవన్తిపి మే నో"తిఆదినా అనియమతోవ సస్సతేకచ్చసస్సతుచ్ఛేదతక్కీవాదానం పటిసేధనేన తం తం వాదం పటిక్ఖిపతేవ అపరియన్తవిక్ఖేపవాదత్తా అమరావిక్ఖేపినో. అత్తనా పన అనవట్ఠితవాదత్తా న కిస్మిఞ్చి పక్ఖే అవతిట్ఠతీతి ఆహ **"సయం పన...పే.... బ్యాకరోతీ"**తి. ఇదాని కుసలాదీనం అబ్యాకరణేన తమేవ అనవట్ఠానం విభావేతి "ఇదం కుసలన్తి వా పుట్ఠో"తిఆదినా. తేనేవాహ **"ఏకస్మిమ్పి పక్ఖే న తిట్ఠతీ"**తి.

౬౩. కుసలాకుసలం యథాభూతం అప్పజానన్తోపి యేసమహం సమయేన కుసలమేవ "కుసల"న్తి, అకుసలమేవ చ "అకుసల"న్తి బ్యాకరేయ్యం, తేసు తథా బ్యాకరణహేతు "అహో వత రే పణ్డితో"తి సక్కారసమ్మానం కరోన్తేసు మమ ఛన్దో వా రాగో వా అస్సాతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో సమ్భవతి. **దోసో వా పటిఘో వాతి** ఏత్థ వుత్తవిపరియాయేన యోజేతబ్బం. అట్ఠకథాయం పన అత్తనో పణ్డితభావవిసయానం రాగాదీనం వసేన యోజనా కతా. **"ఛన్దరాగద్వయం ఉపాదాన"**న్తి అభిధమ్మనయేన వుత్తం. అభిధమ్మే హి తణ్హాదిట్ఠియోవ "ఉపాదాన"న్తి ఆగతా, సుత్తన్తే పన దోసోపి "ఉపాదాన"న్తి వుత్తో "కోధుపాదానవినిబన్ధా విఘాతం ఆపజ్జన్తీ"తిఆదీసు. తేన వుత్తం **"ఉభయమ్పి వా దళ్హగ్గహణవసేన ఉపాదాన"**న్తి . **దళ్హగ్గహణం** అముఞ్చనం. పటిఘోపి హి ఉపనాహాదివసేన పవత్తో ఆరమ్మణం న ముఞ్చతి. **విహననం** హింసనం విబాధనం. రాగోపి హి పరిళాహవసేన సారద్ధవుత్తితాయ నిస్సయం విబాధతీతి. వినాసేతుకామతాయ ఆరమ్మణం గణ్హాతీతి సమ్బన్ధో.

౬౪. పణ్డిచ్చేనాతి పఞ్ఞాయ. యేన హి ధమ్మేన యుత్తో "పణ్డితో"తి వుచ్చతి, సో ధమ్మో పణ్డిచ్చం, తేన సుతచిన్తామయం పఞ్ఞం దస్సేతి, న పాకతికకమ్మనిబ్బత్తం సాభావికపఞ్ఞం. కత-సద్దస్స కిరియాసామఞ్ఞవాచకత్తా "కతవిజ్జో"తిఆదీసు వియ కత-సద్దో ఞాణానుయుత్తతం వదతీతి ఆహ **"విఞ్ఞాతపరప్పవాదా"**తి. సత్తధా భిన్నస్స వాలగ్గస్స అంసుకోటివేధకో **"వాలవేధీ"**తి అధిప్పేతో.

౬౫-౬. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి పురిమానమ్పి తిణ్ణం కుసలాదిధమ్మసభావానవబోధతో అత్థేవ మన్దభావో, తేసం పన అత్తనో కుసలాదిధమ్మానవబోధస్స అవబోధవిసేసో అత్థి, తదభావా పచ్ఛిమోయేవ మన్దమోమూహభావేన వుత్తో. నను చ పచ్ఛిమస్సాపి "అత్థి పరోలోకో"తి ఇతి చే మే అస్స, 'అత్థి పరోలోకో'తి ఇతి తే నం బ్యాకరేయ్యం, ఏవన్తిపి మే నో"తిఆది (దీ. ని. ౧.౬౫) వచనతో అత్తనో ధమ్మానవబోధస్స అవబోధో అత్థియేవాతి? కిఞ్చాపి అత్థి, న తస్స పురిమానం వియ అపరిఞ్ఞాతధమ్మబ్యాకరణనిబన్ధనముసావాదాదిభయపరిజిగుచ్ఛనకారో అత్థి, అథ ఖో మహామూళ్హోయేవ. అథ వా "ఏవన్తిపి మే నో"తిఆదినా పుచ్ఛాయ విక్ఖేపకరణత్థం "అత్థి పరోలోకో"తి ఇతి చే మం పుచ్ఛసీ"తి పుచ్ఛాఠపనమేవ తేన దస్సీయతి, న అత్తనో ధమ్మానవబోధోతి అయమేవ విసేసేన "మన్దో చేవ మోమూహో చా"తి వుత్తో. తేనేవ హి తథావాదినం సఞ్జయం బేలట్ఠపుత్తం

ఆరబ్భ "అయం వా ఇమేసం సమణబ్రాహ్మణానం సబ్బమన్దో సబ్బమూళ్హో"తి (దీ. ని. ౧.౧౮౧) వుత్తం. తత్థ "అత్థి పరోలోకో"తి సస్సతదస్సనవసేన సమ్మాదిట్ఠివసేన వా పుచ్ఛా. "నత్థి పరోలోకో"తి నత్థికదస్సనవసేన సమ్మాదస్సనవసేన వా పుచ్ఛా. "అత్థి చ నత్థి చ పరోలోకో"తి ఉచ్ఛేదదస్సనవసేన సమ్మాదిట్ఠివసేన ఏవ వా పుచ్ఛా. "నేవ అత్థి న నత్థి పరోలోకో"తి వుత్తప్పకారత్తయపటిక్ఖేపే సతి పకారన్తరస్స అసమ్భవతో అత్థితానత్థితాహి నవత్తబ్బాకారో పరోలోకోతి విక్ఖేపఞ్ఞేవ పురేక్ఖారేన సమ్మాదిట్ఠివసేన వా పుచ్ఛా. సేసచతుక్కత్తయేపి వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. పుఞ్ఞసఙ్ఖారత్తికో వియ హి కాయసఙ్ఖారత్తికేన పురిమచతుక్కసఙ్గహితో ఏవ అత్థో. సేసచతుక్కత్తయేన అత్తపరామాసపుఞ్ఞాది ఫలతాచోదనానయేన సఙ్గహితోతి.

అమరావిక్ఖేపికో సస్సతాదీనం అత్తనో అరుచ్చనతాయ సబ్బత్థ "ఏవన్తిపి మే నో"తిఆదినా విక్ఖేపఞ్ఞేవ కరోతి. తత్థ "ఏవన్తిపి మే నో"తిఆది తత్థ తత్థ పుచ్ఛితాకారపటిసేధనవసేన విక్ఖిపనాకారదస్సనం. నను చ విక్ఖేపవాదినో విక్ఖేపపక్ఖస్స అనుజాననం విక్ఖేపపక్ఖే అవట్ఠానం యుత్తరూపన్తి? న, తత్థాపి తస్స సమ్మూళ్హత్తా, పటిక్ఖేపవసేనేవ చ విక్ఖేపవాదస్స పవత్తనతో. తథా హి సఞ్చయో బేలట్ఠపుత్తో రఞ్ఞా అజాతసత్తునా సన్దిట్ఠికం సామఞ్ఞఫలం పుట్ఠో పరలోకత్తికాదీనం పటిసేధనముఖేన విక్ఖేపం బ్యాకాసి.

ఏత్థాహ – నను చాయం సబ్బోపి అమరావిక్ఖేపికో కుసలాదయో ధమ్మే, పరలోకత్తికాదీని చ యథాభూతం అనవబుజ్ఝమానో తత్థ తత్థ పఞ్హం పుట్ఠో పుచ్ఛాయ విక్ఖేపనమత్తం ఆపజ్జతి, తస్స కథం దిట్ఠిగతికభావో. న హి అవత్తుకామస్స వియ పుచ్ఛితమత్థమజానన్తస్స విక్ఖేపకరణమత్తేన దిట్ఠిగతికతా యుత్తాతి? వుచ్చతే – న హేవ ఖో పుచ్ఛాయ విక్ఖేపకరణమత్తేన తస్స దిట్ఠిగతికతా, అథ ఖో మిచ్ఛాభినివేసవసేన. సస్సతాభినివేసేన మిచ్ఛాభినివిట్ఠోయేవ హి పుగ్గలో మన్దబుద్ధితాయ కుసలాదిధమ్మే పరలోకత్తికాదీని చ యాథావతో అప్పటిపజ్జమానో అత్తనా అవిఞ్ఞాతస్స అత్థస్స పరం విఞ్ఞాపేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ ముసావాదాదిభయేన చ విక్ఖేపం ఆపజ్జతీతి. తథా హి వక్ఖతి "యాసం సత్తేవ ఉచ్ఛేదదిట్ఠియో, సేసా సస్సతదిట్ఠియో"తి (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౯౭-౯౮) అథ వా పుఞ్ఞపాపానం తబ్బిపాకానఞ్చ అనవబోధేన అసద్దహనేన చ తబ్బిసయాయ పుచ్ఛాయ విక్ఖేపకరణంయేవ సున్దరన్తి ఖన్తిం రుచిం ఉప్పాదేత్వా అభినివిసన్తస్స ఉప్పన్నా విసుంయేవేసా ఏకా దిట్ఠి సత్తభఙ్గదిట్ఠి వియాతి దట్ఠబ్బం. తథా చ వుత్తం "పరియన్తరహితా దిట్ఠిగతికస్స దిట్ఠి చేవ వాచా చా"తి (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౬౧). కథం పనస్సా సస్సతదిట్ఠిసఙ్గహో? ఉచ్ఛేదవసేన అనభినివేసతో. నత్థి కోచి ధమ్మానం యథాభూతవేదీ వివాదబహులత్తా లోకస్స, "ఏవమేవ"న్తి పన సద్దన్తరేన "ధమ్మనిజ్ఝాననా అనాదికాలికా లోకే"తి గాహవసేన సస్సతలేసోపేత్థ లబ్భతియేవ.

అధిచ్చసముప్పన్నవాదవణ్ణనా

౬౭. అధిచ్చ యదిచ్ఛకం యం కిఞ్చి కారణం, కస్సచి వుద్ధిపుబ్బం వా వినా సముప్పన్నోతి అత్తలోకసఞ్ఞితానం ఖన్ధానం అధిచ్చుప్పత్తిఆకారారమ్మణం దస్సనం తదాకారసన్నిస్సయేన పవత్తితో, తదాకారసహచరితతాయ చ "అధిచ్చసముప్పన్న"న్తి వుచ్చతి యథా "మఞ్చా ఘోసన్తి, కున్తా పచరన్తీ"తి చ ఇమమత్థం దస్సేన్తో ఆహ **"అధిచ్చసముప్పన్నో అత్తా చ లోకో చాతి దస్సనం అధిచ్చసముప్పన్న"**న్తి.

౬౮-౭౩. దేసనాసీసన్తి దేసనాయ జేట్ఠకభావేన గహణం, తేన సఞ్ఞంయేవ ధురం కత్వా భగవతా అయం దేసనా కతా, న పన తత్థ అఞ్ఞేసం అరూపధమ్మానం అత్థిభావతోతి దస్సేతి. తేనేవాహ **"అచిత్తుప్పాదా"**తిఆది. భగవా హి యథా

లోకుత్తరధమ్మం దేసేన్తో సమాధిం పఞ్ఞం వా ధురం కరోతి, ఏవం లోకియధమ్మం దేసేన్తో చిత్తం సఞ్ఞం వా ధురం కరోతి. తత్థ "యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి (ధ॰ స॰ ౨౭౭) పఞ్చఙ్గికో సమ్మాసమాధి [దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౫ (ఖ)] పఞ్చఞాణికో సమ్మాసమాధి, [దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౫ (జ); విభ॰ ౨.౮౦౪] పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౧) తథా "యస్మిం సమయే కామావచరం కుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి, (ధ॰ స॰ ౧) కించిత్తో త్వం భిక్ఖు (పారా॰ ౧౪౬, ౧౮౦) మనోపుబ్బఙ్గమా ధమ్మా, (ధ॰ ప॰ ౧, ౨; నేత్తి॰ ౯౦; పేటకో॰ ౮౩) సన్తి భిక్ఖవే సత్తా నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞినో, (దీ॰ ని॰ ౩.౩౩౨, ౩౪౨, ౩౫౭; అ॰ ని॰ ౯.౨౪; చూళని॰ ౮౩) న నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతన"న్తిఆదీని సుత్తాని (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౮) ఏతస్స అత్థస్స సాధకాని దట్ఠబ్బాని. **తిత్థాయతనేతి** అఞ్ఞతిత్థియసమయే. తిత్థియా హి ఉపపత్తివిసేసే విముత్తిసఞ్ఞినో, సఞ్ఞావిరాగావిరాగేసు ఆదీనవానిసంసదస్సినో వా హుత్వా అసఞ్ఞసమాపత్తిం నిబ్బత్తేత్వా అక్ఖణభూమియం ఉప్పజ్జన్తి, న సాసనికా. **వాయోకసిణే పరికమ్మం కత్వా**తి వాయోకసిణే పఠమాదీని తీణి ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా తతియజ్ఝానే చిణ్ణవసీ హుత్వా తతో వుట్ఠాయ చతుత్థజ్ఝానాధిగమాయ పరికమ్మం కత్వా. తేనేవాహ "**చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా**"తి.

కస్మా పనేత్థ వాయోకసిణేయేవ పరికమ్మం వుత్తన్తి? వుచ్చతే – యథేవ హి రూపపటిభాగభూతేసు కసిణవిసేసేసు రూపవిభావనేన రూపవిరాగభావనాసఙ్ఖాతో అరూపసమాపత్తివిసేసో సచ్ఛికరీయతి, ఏవం అపరిబ్యత్తవిగ్గహతాయ అరూపపటిభాగభూతే కసిణవిసేసే అరూపవిభావనేన అరూపవిరాగభావనాసఙ్ఖాతో రూపసమాపత్తివిసేసో అధిగమీయతీతి ఏత్థ "సఞ్ఞా రోగో సఞ్ఞా గణ్డో"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౪) "ధి చిత్తం, ధిబ్బతే తం చిత్త"న్తిఆదినా చ నయేన అరూపప్పవత్తియా ఆదీనవదస్సనేన, తదభావే చ సన్తపణీతభావసన్నిట్ఠానేన రూపసమాపత్తియా అభిసఙ్ఖరణం, రూపవిరాగభావనా పన సద్ధిం ఉపచారేన అరూపసమాపత్తియో, తత్థాపి విసేసేన పఠమారుప్పజ్ఝానం. యది ఏవం "పరిచ్ఛిన్నాకాసకసిణేపీ"తి వత్తబ్బం. తస్సాపి హి అరూపపటిభాగతా లబ్భతీతి? ఇచ్ఛితమేవేతం కేసఞ్చి అవచనం పనేత్థ పుబ్బాచరియేహి అగ్గహితభావేన. యథా హి రూపవిరాగభావనా విరజ్జనీయధమ్మభావమత్తేన పరినిప్ఫన్నా, విరజ్జనీయధమ్మపటిభాగభూతే చ విసయవిసేసే పాతుభవతి, ఏవం అరూపవిరాగభావనాపీతి వుచ్చమానే న కోచి విరోధో, తిత్థియేహేవ పన తస్సా సమాపత్తియా పటిపజ్జితబ్బతాయ, తేసఞ్చ విసయపథేసుపనిబన్ధనస్సేవ తస్స ఝానస్స పటిపత్తితో దిట్ఠివసేనపి పుబ్బాచరియేహి చతుత్థేయేవ భూతకసిణే అరూపవిరాగభావనాపరికమ్మం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. కిఞ్చ వణ్ణకసిణేసు వియ పురిమభూతకసిణత్తయేపి వణ్ణపటిచ్ఛాయావ పణ్ణత్తి ఆరమ్మణం ఝానస్స లోకవోహారానురోధేనేవ పవత్తితో. ఏవఞ్చ కత్వా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౫౭) పథవీకసిణస్స ఆదాసచన్దమణ్డలూపమావచనఞ్చ సమత్థితం హోతి, చతుత్థం పన భూతకసిణం భూతప్పటిచ్ఛాయమేవ ఝానస్స గోచరభావం గచ్ఛతీతి తస్సేవ అరూపపటిభాగతా యుత్తాతి వాయోకసిణేయేవ పరికమ్మం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

ఇధేవాతి పఞ్చవోకారభవేయేవ. **తత్థాతి** అసఞ్ఞభవే. యది రూపక్ఖన్ధమత్తమేవ అసఞ్ఞభవే పాతుభవతి, కథమరూపసన్నిస్సయేన వినా తత్థ రూపం పవత్తతి, కథం పన రూపసన్నిస్సయేన వినా అరూపధాతుయం అరూపం పవత్తతి, ఇదమ్పి తేన సమానజాతియమేవ. కస్మా? ఇధేవ అదస్సనతో. యది ఏవం కబళీకారాహారేన వినా రూపధాతుయం రూపేన న పవత్తితబ్బం, కిం కారణం ? ఇధేవ అదస్సనతో. అపి చ యథా యస్స చిత్తసన్తానస్స నిబ్బత్తికారణం రూపే అవిగతతణ్హం, తస్స సహ రూపేన సమ్భవతో రూపం నిస్సాయ పవత్తి, యస్స పన నిబ్బత్తికారణం రూపే విగతతణ్హం, తస్స వినా రూపేన రూపనిరపేక్ఖతాయ కారణస్స, ఏవం యస్స రూపప్పబన్ధస్స నిబ్బత్తికారణం విగతతణ్హం అరూపే, తస్స వినా అరూపేన పవత్తి హోతీతి అసఞ్ఞభవే రూపక్ఖన్ధమత్తమేవ నిబ్బత్తతి. కథం పన తత్థ కేవలో రూపప్పబన్ధో

పచ్చుప్పన్నపచ్చయరహితో చిరకాలం పవత్తతీతి పచ్చేతబ్బం, కిత్తకం వా కాలం పవత్తతీతి చోదనం మనసి కత్వా ఆహ **''యథా నామ జియావేగుక్ఖిత్తో సరో''**తిఆది, తేన న కేవలమాగమోయేవ అయమేత్థ యుత్తీతి దస్సేతి. **తత్తకమేవ కాలన్తి** ఉక్కంసతో పఞ్చ మహాకప్పసతానిపి తిట్ఠన్తి అసఞ్ఞసత్తా. **ఝానవేగేతి** అసఞ్ఞసమాపత్తిపరిక్ఖతే కమ్మవేగే. **అన్తరధాయతీతి** పచ్చయనిరోధేన నిరుజ్ఝతి నప్పవత్తతి.

ఇధాతి కామభవే. కథం పన అనేకకప్పసతసమతిక్కమేన చిరనిరుద్ధతో విఞ్ఞాణతో ఇధ విఞ్ఞాణం సముప్పజ్జతి. న హి నిరుద్ధే చక్ఖుమ్హి చక్ఖువిఞ్ఞాణముప్పజ్జమానం దిట్ఠన్తి? నయిదమేకన్తతో దట్ఠబ్బం. చిరనిరుద్ధమ్పి హి చిత్తం సమానజాతికస్స అన్తరానుప్పజ్జనతో అనన్తరపచ్చయమత్తం హోతియేవ, న బీజం, బీజం పన కమ్మం. తస్మా కమ్మతో బీజభూతతో ఆరమ్మణాదీహి పచ్చయేహి అసఞ్ఞభవతో చుతానం కామధాతుయా ఉపపత్తివిఞ్ఞాణం హోతియేవ. తేనాహ **''ఇధ పటిసన్ధిసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతీ''**తి. ఏత్థ చ యథా నామ ఉతునియామేన పుప్ఫగ్గహణే నియతకాలానం రుక్ఖానం పేఖే దిన్నే పేఖబలేన న యథా నియామతా హోతి పుప్ఫగ్గహణస్స, ఏవమేవ పఞ్చవోకారభవే అవిప్పయోగేన వత్తమానేసు రూపారూపధమ్మేసు రూపారూపవిరాగభావనాపేఖే దిన్నే తస్స సమాపత్తిపేఖబలస్స అనురూపతో అరూపభవే అసఞ్ఞాభవే చ యథాక్కమం రూపరహితా అరూపరహితా చ ఖన్ధానం పవత్తి హోతీతి వేదితబ్బం. నను ఏత్థ జాతిసతసహస్సదససంవట్టాదీనం మత్థకే, అబ్భన్తరతో వా పవత్తాయ అసఞ్ఞూపవత్తియా వసేన లాభీఅధిచ్చసముప్పన్నికవాదో లాభీసస్సతవాదో వియ అనేకభేదో సమ్భవతీతి? సచ్చం సమ్భవతి, అనన్తరత్తా పన ఆపన్నాయ అసఞ్ఞూపపత్తియా వసేన లాభీఅధిచ్చసముప్పన్నికవాదో నయదస్సనవసేన ఏకోవ దస్సితోతి దట్ఠబ్బం. అథ వా సస్సతదిట్ఠిసఙ్గహతో అధిచ్చసముప్పన్నికవాదస్స సస్సతవాదే ఆగతో సబ్బో దేసనానయో యథాసమ్భవం అధిచ్చసముప్పన్నికవాదేపి గహేతబ్బోతి ఇమస్స విసేసస్స దస్సనత్థం భగవతా లాభీఅధిచ్చసముప్పన్నికవాదో అవిభజిత్వా దేసితో. అవస్సఞ్చ సస్సతదిట్ఠిసఙ్గహో అధిచ్చసముప్పన్నికవాదస్స ఇచ్ఛితబ్బో సంకిలేసపక్ఖే సత్తానం అజ్ఝాసయస్స దువిధత్తా. తథా హి వుత్తం అట్ఠకథాయం "సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠి చా"తి. తథా చ వక్ఖతి "యాసం సత్తేవ ఉచ్ఛేదదిట్ఠియో, సేసా సస్సతదిట్ఠియో"తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౯౭-౯౮).

నను చ అధిచ్చసముప్పన్నికవాదస్స సస్సతదిట్ఠిసఙ్గహో న యుత్తో. "అహఞ్హి పుబ్బే నాహోసి"న్తిఆదివసేన పవత్తనతో, అపుబ్బసత్తపాతుభావగ్గాహత్తా, అత్తనో లోకస్స చ సదాభావగాహినీ చ సస్సతదిట్ఠి "అత్థిత్వేవ సస్సతిసమ"న్తి పవత్తనతో? నో న యుత్తో అనాగతే కోటిఅదస్సనతో. యదిపి హి అయం వాదో "సోమ్హి ఏతరహి అహుత్వా సన్తతాయ పరిణతో"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౬౮) అత్తనో లోకస్స చ అతీతకోటిపరామసనవసేన పవత్తో, తథాపి వత్తమానకాలతో పట్ఠాయ న తేసం కత్థచి అనాగతే పరియన్తం పస్సతి, విసేసేన చ పచ్చుప్పన్నానాగతకాలేసు పరియన్తాదస్సనపభావితో సస్సతవాదో. యథాహ "సస్సతిసమం తథేవ ఠస్సతీ"తి. యది ఏవం ఇమస్స వాదస్స, సస్సతవాదాదీనఞ్చ పుబ్బన్తకప్పికేసు సఙ్గహో న యుత్తో అనాగతకాలపరామసనవసేన పవత్తత్తాతి? న, సముదాగమస్స అతీతకోట్ఠాసికత్తా. తథా హి నేసం సముప్పత్తి అతీతంసపుబ్బేనివాసఞాణేహి, తప్పటిరూపకానుస్సవాదిప్పభావితతక్కనేహి చ సఙ్గహితాతి, తథా చేవ సంవణ్ణితం. అథ వా సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణేన వాదివరేన ధమ్మస్సామినా నిరవసేసతో అగతిఞ్చ గతిఞ్చ యథాభూతం సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదితా ఏతా దిట్ఠియో, తస్మా యావతికా దిట్ఠియో భగవతా దేసితా, యథా చ దేసితా, తథా తథావ సన్నిట్ఠానతో సమ్పటిచ్ఛితబ్బా, న ఏత్థ యుత్తివిచారణా కాతబ్బా బుద్ధవిసయత్తా. అచిన్తేయ్యా హి బుద్ధవిసయోతి.

దుతియభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

అపరన్తకప్పికవాదవణ్ణనా

౭౪. "అపరన్తే ఞాణం, అపరన్తానుదిట్ఠినో"తిఆదీసు వియ **అపర**-సద్దో ఇధ అనాగతకాలవాచకోతి ఆహ "**అనాగతకోట్ఠాససఙ్ఖాత**"న్తి. **అపరన్తం కప్పేత్వా**తిఆదీసు "పుబ్బన్తం కప్పేత్వా"తిఆదీసు వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో. విసేసమత్తమేవ వక్ఖామ.

సఞ్ఞీవాదవణ్ణనా

౭౫. ఉద్ధమాఘాతనాతి పవత్తో వాదో ఉద్ధమాఘాతనో, సో ఏతేసం అత్థీతి **ఉద్ధమాఘాతనికా.** యస్మా పన తే దిట్ఠిగతికా "ఉద్ధం మరణా అత్తా నిబ్బికారో"తి వదన్తి, తస్మా "**ఉద్ధమాఘాతనా అత్తానం వదన్తీతి ఉద్ధమాఘాతనికా**"తి వుత్తం. సఞ్ఞీవాదో ఏతేసం అత్థీతి **సఞ్ఞీవాదా** "బుద్ధం అస్స అత్థీతి బుద్ధో"తి యథా. అథ వా సఞ్ఞీతి పవత్తో వాదో సఞ్ఞీ సహచరణనయేన, సఞ్ఞీ వాదో ఏతేసన్తి **సఞ్ఞీవాదా.**

౭౬-౭౭. రూపీ అత్తాతి ఏత్థ నను రూపవినిముత్తేన అత్తనా భవితబ్బం సఞ్ఞాయ వియ రూపస్సపి అత్తనియత్తా. న హి "సఞ్ఞీ అత్తా"తి ఏత్థ సఞ్ఞా అత్తా. తేనేవ హి "**తత్థ పవత్తసఞ్ఞఞ్చస్స సఞ్ఞాతి గహేత్వా**"తి వుత్తం. ఏవం సతి కస్మా కసిణరూపం "అత్తా"తి గహేత్వా వుత్తన్తి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం "రూపం అస్స అత్థీతి రూపీ"తి, అథ ఖో "రుప్పనసీలో రూపీ"తి. రుప్పనఞ్చేత్థ రూపసరిక్ఖతాయ కసిణరూపస్స వడ్ఢితావడ్ఢితకాలవసేన విసేసాపత్తి, సా చ "నత్థీ"తి న సక్కా వత్తుం పరిత్తవిపులతాదివిసేససబ్భావతో. యది ఏవం ఇమస్స వాదస్స సస్సతదిట్ఠిసఙ్గహో న యుజ్జతీతి? నో న యుజ్జతి కాయభేదతో ఉద్ధం అత్తనో నిబ్బికారతాయ తేన అధిప్పేతత్తా. తథా హి వుత్తం "**అరోగో పరం మరణా**"తి. అథ వా "రూపం అస్స అత్థీతి రూపీ"తి వుచ్చమానేపి న దోసో. కప్పనాసిద్ధేనపి హి భేదేన అభేదస్సాపి నిద్దేసదస్సనతో, యథా "సిలాపుత్తకస్స సరీర"న్తి. రుప్పనం వా రూపసభావో రూపం, తం ఏతస్స అత్థీతి **రూపీ,** అత్తా "రూపినో ధమ్మా"తిఆదీసు (ధ॰ స॰ దుకమాతికా ౧౧) వియ. ఏవఞ్చ కత్వా రూపసభావత్తా అత్తనో "రూపీ అత్తా"తి వచనం ఞాయాగతమేవాతి "**కసిణరూపం 'అత్తా'తి గహేత్వా**"తి వుత్తం. నియతవాదితాయ కమ్మఫలపటిక్ఖేపతో నత్థి ఆజీవకేసు ఝానసమాపత్తిలాభోతి ఆహ "**ఆజీవకాదయో వియ తక్కమత్తేనేవ వా రూపీ అత్తా**"తి. తథా హి కణ్హాభిజాతిఆదీసు ఛళాభిజాతీసు అఞ్ఞతరం అత్తానం ఏకచ్చే ఆజీవకా పటిజానన్తి. నత్థి ఏతస్స రోగో భఙ్గోతి **అరోగో**తి అరోగ-సద్దస్స నిచ్చపరియాయతా వేదితబ్బా, రోగరహితతాసీసేన వా నిబ్బికారతాయ నిచ్చతం పటిజానాతి దిట్ఠిగతికోతి ఆహ "**అరోగోతి నిచ్చో**"తి.

కసిణుగ్ఘాటిమాకాసపఠమారుప్పవిఞ్ఞాణనత్థిభావఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనాని **అరూపసమాపత్తినిమిత్తం** నిమ్బపణ్ణే తిత్తకరసో వియ సరీరపరిమాణో అరూపీ అత్తా తత్థ తిట్ఠతీతి నిగణ్ఠాతి ఆహ "**నిగణ్ఠాదయో వియా**"తి. **మిస్సకగాహవసేనా**తి రూపారూపసమాపత్తీనం నిమిత్తాని ఏకజ్ఝం కత్వా "ఏకో అత్తా"తి, తత్థ పవత్తసఞ్ఞఞ్చస్స "సఞ్ఞా"తి గహణవసేన. అయఞ్హి దిట్ఠిగతికో రూపారూపసమాపత్తిలాభితాయ తన్నిమిత్తం రూపభావేన అరూపభావేన చ అత్తా ఉపతిట్ఠతి, తస్మా "రూపీ చ అరూపీ చా"తి అభినివేసం జనేసి అజ్ఝత్తవాదినో వియ, తక్కమత్తేనేవ వా రూపారూపధమ్మానం మిస్సకగ్గహణవసేన "రూపీ అరూపీ చ అత్తా హోతీ"తి.

తక్కగాహేనేవాతి సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తధమ్మా వియ అచ్చన్తసుఖుమభావప్పత్తియా సకిచ్చసాధనాసమత్థతాయ ధమ్మకుట్టహత్థపాదాదిసఙ్ఘాతో వియ నేవ రూపీ, రూపసభావానతివత్తనతో న అరూపీతి ఏవం పవత్తతక్కగాహేన. అథ వా అన్తానన్తికచతుక్కవాదే వియ అఞ్ఞమఞ్ఞపటిక్ఖేపవసేన అత్థో వేదితబ్బో. కేవలం పన తత్థ దేసకాలభేదవసేన తతియచతుత్థవాదా దస్సితా, ఇధ కాలవత్థుభేదవసేనాతి అయమేవ విసేసోతి. కాలభేదవసేన చేత్థ

తతియవాదస్స పవత్తి రూపారూపనిమిత్తానం సహ అనుపట్ఠానతో. చతుత్థవాదస్స పన వత్థుభేదవసేన పవత్తి రూపారూపధమ్మానం సమూహతో “ఏకో అత్తా”తి తక్కనవసేనాతి తత్థ వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం.

దుతియచతుక్కే యం వత్తబ్బం, తం “అమతి గచ్ఛతి ఏత్థ భావో ఓసాన”న్తిఆదినా అన్తానన్తికవాదే వుత్తనయేన వేదితబ్బం.

యదిపి అట్ఠసమాపత్తిలాభినో దిట్ఠిగతికస్స వసేన సమాపత్తిభేదేన సఞ్ఞాభేదసమ్భవతో “నానత్తసఞ్ఞీ అత్తా”తి అయమ్పి వాదో సమాపన్నకవసేన లబ్భతి. తథాపి సమాపత్తియం ఏకరూపేనేవ సఞ్ఞాయ ఉపట్ఠానతో సమాపన్నకవసేన **“ఏకత్తసఞ్ఞీ”**తి ఆహ. తేనేవేత్థ సమాపన్నకగ్గహణం కతం. ఏకసమాపత్తిలాభినో ఏవ వా వసేన అత్థో వేదితబ్బో. సమాపత్తిభేదేన సఞ్ఞాభేదసమ్భవేపి బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణే సఞ్ఞానానత్తేన ఓళారికేన నానత్తసఞ్ఞితం దస్సేతుం **“అసమాపన్నకవసేన నానత్తసఞ్ఞీ”**తి వుత్తం. **“పరిత్తకసిణవసేన పరిత్తసఞ్ఞీ”**తి ఇమినా సతిపి సఞ్ఞావినిముత్తే ధమ్మే “సఞ్ఞాయేవ అత్తా”తి వదతీతి దస్సితం హోతి. కసిణగ్గహణఞ్చేత్థ సఞ్ఞాయ విసయదస్సనం, ఏవం **విపులకసిణవసేనాతి** ఏత్థాపి అత్థో వేదితబ్బో. ఏవఞ్చ కత్వా అన్తానన్తికవాదే , ఇధ చ అన్తానన్తికచతుక్కే పఠమదుతియవాదేహి ఇమేసం ద్విన్నం వాదానం విసేసో సిద్ధో హోతి, అఞ్ఞథా వుత్తప్పకారేసు వాదేసు పుబ్బన్తాపరన్తకప్పనభేదేన సతిపి కేహిచి విసేసే కేహిచి నత్థి యేవాతి. అథ వా “అఙ్గుట్ఠప్పమాణో అత్తా, యవప్పమాణో, అణుమత్తో వా అత్తా”తి ఆదిదస్సనవసేన పరిత్తో సఞ్ఞీ చాతి **పరిత్తసఞ్ఞీ,** కపిలకణాదాదయో వియ అత్తనో సబ్బగతభావపటిజాననవసేన అప్పమాణో సఞ్ఞీ చాతి **అప్పమాణసఞ్ఞీ**తి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

దిబ్బచక్ఖుపరిభణ్డతాయ యథాకమ్మూపగఞాణస్స దిబ్బచక్ఖుపభావజనితేన యథాకమ్మూపగఞాణేన దిస్సమానాపి సత్తానం సుఖాదిసమఙ్గితా దిబ్బచక్ఖునావ దిట్ఠా హోతీతి ఆహ **“దిబ్బేన చక్ఖునా”**తిఆది. నను చ “ఏకన్తసుఖీ అత్తా”తిఆదివాదానం అపరన్తదిట్ఠిభావతో “నిబ్బత్తమానం దిస్వా”తి వచనం అనుపన్నన్తి? నానుపపన్నం, అనాగతస్స ఏకన్తసుఖిభావాదికస్స పకప్పనం పచ్చుప్పన్నాయ నిబ్బత్తియా దస్సనేన అధిప్పేతన్తి. తేనేవాహ “నిబ్బత్తమానం దిస్వా ‘ఏకన్తసుఖీ’తి గణ్హాతీ”తి. ఏత్థ చ తస్సం తస్సం భూమియం బహులం సుఖాదిసహితధమ్మప్పవత్తిదస్సనేన తేసం “ఏకన్తసుఖీ”తి గాహో దట్ఠబ్బో. అథ వా హత్థిదస్సకఅన్ధా వియ దిట్ఠిగతికా యం యదేవ పస్సన్తి, తం తదేవ అభినివిస్స వోహరన్తీతి న ఏత్థ యుత్తి మగ్గితబ్బా.

అసఞ్ఞీనేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదవణ్ణనా

౭౮-౮౩. అసఞ్ఞీవాదే అసఞ్ఞభవే నిబ్బత్తసత్తవసేన పఠమవాదో, “సఞ్ఞం అత్తతో సమనుపస్సతీ”తి ఏత్థ వుత్తనయేన సఞ్ఞంయేవ “అత్తా”తి గహేత్వా తస్స కిఞ్చనభావేన ఠితాయ అఞ్ఞాయ సఞ్ఞాయ అభావతో “అసఞ్ఞీ”తి పవత్తో దుతియవాదో, తథా సఞ్ఞాయ సహ రూపధమ్మే, సబ్బే ఏవ వా రూపారూపధమ్మే “అత్తా”తి గహేత్వా పవత్తో తతియవాదో, తక్కగాహవసేనేవ చతుత్థవాదో పవత్తో. తస్స పుబ్బే వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. దుతియచతుక్కేపి కసిణరూపస్స అసఞ్జాననసభావతాయ అసఞ్ఞీతి కత్వా అన్తానన్తికవాదే వుత్తనయేనేవ చత్తారోపి వేదితబ్బా. తథా నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదేపి నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీభవే నిబ్బత్తసత్తస్సేవ చుతిపటిసన్ధీసు, సబ్బత్థ వా పటుసఞ్ఞాకిచ్చం కాతుం అసమత్థాయ సుఖుమాయ సఞ్ఞాయ అత్థిభావపటిజాననవసేన పఠమవాదో, అసఞ్ఞీవాదే వుత్తనయేన సుఖుమాయ సఞ్ఞాయ వసేన, సఞ్జాననసభావతాపటిజానేన చ దుతియవాదాదయో పవత్తాతి ఏవం ఏకేన పకారేన సతిపి కారణపరియేసనస్స సమ్భవే దిట్ఠిగతికవాదానం

అనాదరణీయభావదస్సనత్థం “**తత్థ న ఏకన్తేన కారణం పరియేసితబ్బ**”న్తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏతేసఞ్చ సఞ్ఞీఅసఞ్ఞీనేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదానం “అరోగో పరం మరణా”తి వచనతో సస్సతదిట్ఠిసఙ్గహో పాకటోయేవ.

ఉచ్ఛేదవాదవణ్ణనా

౮౪. అసతో వినాసాసమ్భవతో అత్థిభావనిబన్ధనో ఉచ్ఛేదోతి వుత్తం “**సతో**”తి. యథా హేతుఫలభావేన పవత్తమానానం సభావధమ్మానం సతిపి ఏకసన్తానపరియాపన్నానం భిన్నసన్తతిపతితేహి విసేసే హేతుఫలానం పరమత్థతో భిన్నసభావత్తా భిన్నసన్తానపతితానం వియ అచ్చన్తభేదసన్నిట్ఠానేన నానత్తనయస్స మిచ్ఛాగహణం ఉచ్ఛేదాభినివేసస్స కారణం, ఏవం హేతుఫలభూతానం ధమ్మానం విజ్జమానేపి సభావభేదే ఏకసన్తతిపరియాపన్నతాయ ఏకత్తనయేన అచ్చన్తమభేదగ్గహణమ్పి కారణం ఏవాతి దస్సేతుం “సత్తస్సా”తి వుత్తం పాళియం. సన్తానవసేన హి వత్తమానేసు ఖన్ధేసు ఘనవినిబ్భోగాభావేన సత్తగాహో, సత్తస్స చ అత్థిభావగాహనిబన్ధనో ఉచ్ఛేదగాహో యావాయం అత్తా న ఉచ్ఛిజ్జతి, తావాయం విజ్జతియేవాతి గహణతో, నిరుదయవినాసో వా ఇధ ఉచ్ఛేదోతి అధిప్పేతోతి ఆహ “**ఉపచ్ఛేద**”న్తి. విసేసేన నాసో **వినాసో,** అభావో. సో పన మంసచక్ఖుపఞ్ఞాచక్ఖూనం దస్సనపథాతిక్కమోయేవ హోతీతి ఆహ “**అదస్సన**”న్తి. అదస్సనే హి నాస-సద్దో లోకే నిరుళ్హోతి. **భావవిగమ**న్తి సభావాపగమం. యో హి నిరుదయవినాసవసేన ఉచ్ఛిజ్జతి, న సో అత్తనో సభావేన తిట్ఠతీతి. **లాభీతి** దిబ్బచక్ఖుఞాణలాభీ. **చుతిమత్తమేవాతి** సేక్ఖపుథుజ్జనానమ్పి చుతిమత్తమేవ. **న ఉపపాత**న్తి పుబ్బయోగాభావేన, పరికమ్మాకరణేన వా ఉపపాతం దట్ఠుం న సక్కోతి. “**అలాభీ చ కో పరలోకం న జానాతీ**”తి నత్థికవాదవసేన, మహామూళ్హభావేనేవ వా “ఇతో అఞ్ఞో పరలోకో అత్థీ”తి అనవబోధమాహ. ఏత్తకోయేవ విసయో, యో యం ఇన్ద్రియగోచరోతి. అత్తనో ధీతుయా హత్థగణ్హనకరాజాది వియ **కామసుఖగిద్ధతాయ** వా. “**న పున విరుహన్తీ**”తి పతితపణ్ణానం వణ్టేన అప్పటిసన్ధికభావమాహ. **ఏవమేవ సత్తాతి** యథా పణ్డుపలాసో బన్ధనా పవుత్తో న పటిసన్ధియతి, ఏవం సబ్బే సత్తా అప్పటిసన్ధికమరణమేవ నిగచ్ఛన్తీతి. జలపుబ్బుళకూపమా హి సత్తాతి తస్స లద్ధి. **తథాతి** వుత్తప్పకారేన. లాభినోపి చుతితో ఉద్ధం అదస్సనేనేవ ఇమా దిట్ఠియో ఉప్పజ్జన్తీతి ఆహ “**వికప్పేత్వా వా**”తి.

ఏత్థాహ – యథా అమరావిక్ఖేపికవాదా ఏకన్తఅలాభీవసేనేవ దస్సితా, యథా చ ఉద్ధమాఘాతనికసఞ్ఞీవాదచతుక్కో ఏకన్తలాభీవసేనేవ, న ఏవమయం. అయం పన సస్సతేకచ్చసస్సతవాదాదయో వియ లాభీఅలాభీవసేన పవత్తో. తథా హి వుత్తం “**తత్థ ద్వే జనా**”తిఆది. యది ఏవం కస్మా సస్సతవాదాదిదేసనాహి ఇధ అఞ్ఞథా దేసనా పవత్తాతి? వుచ్చతే – దేసనావిలాసప్పత్తితో. దేసనావిలాసప్పత్తా హి బుద్ధా భగవన్తో, తే వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం వివిధేనాకారేన ధమ్మం దేసేన్తి, అఞ్ఞథా ఇధాపి చ ఏవం భగవా దేసేయ్య “ఇధ భిక్ఖవే ఏకచ్చో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఆతప్పమన్వాయ...పే.... యథాసమాహితే చిత్తే సత్తానం చుతూపపాతఞాణాయ చిత్తం అభినిన్నామేతి, సో దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన అరహతో చుతిచిత్తం పస్సతి, పుథూనం వా పరసత్తానం, న హేవ ఖో తదుద్ధం ఉపపత్తిం, సో ఏవమాహ ‘యథా ఖో భో అయం అత్తా’” తిఆదినా విసేసలాభినో, తక్కినో చ విసుం కత్వా, తస్మా దేసనావిలాసేన వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం సస్సతవాదాదిదేసనాహి అఞ్ఞథాయం దేసనా పవత్తాతి దట్ఠబ్బం.

అథ వా ఏకచ్చసస్సతవాదాదీసు వియ న ఇధ తక్కీవాదితో విసేసలాభీవాదో భిన్నాకారో, అథ ఖో సమానభేదతాయ సమానాకారోయేవాతి ఇమస్స విసేసస్స పకాసనత్థం భగవతా అయముచ్ఛేదవాదో పురిమవాదేహి విసిట్ఠాకారో దేసితో. సమ్భవతి హి తక్కినోపి అనుస్సవాదివసేన అధిగమవతో వియ ఇధ అభినివేసో. అథ వా న ఇమా దిట్ఠియో భగవతా అనాగతే ఏవం భావీవసేన దేసితా, నాపి పరికప్పవసేన, అథ ఖో యథా యథా దిట్ఠిగతికేహి “ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞ”న్తి పఞ్ఞత్తా,

తథా తథా యథాభుచ్చం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా పకాసితా. యేహి గమ్భీరాదిప్పకారా అపుథుజ్జనగోచరా బుద్ధధమ్మా పకాసన్తి, యేసఞ్చ పరికిత్తనేన తథాగతా సమ్మదేవ థోమితా హోన్తి. ఉచ్ఛేదవాదీహి చ దిట్ఠిగతికేహి యథా ఉత్తరుత్తరభవదస్సీహి అపరభవదస్సీనం తేసం వాదపటిసేధవసేన సకసకవాదా పతిట్ఠాపితా, తథాయం దేసనా పవత్తాతి పురిమదేసనాహి ఇమిస్సా దేసనాయ పవత్తిభేదో న చోదేతబ్బో. ఏవఞ్చ కత్వా అరూపభవభేదవసేన వియ కామరూపభవభేదవసేనాపి ఉచ్ఛేదవాదో విభజిత్వా దట్ఠబ్బో. అథ వా పచ్చేకం కామరూపభవభేదవసేన వియ అరూపభవవసేనాపి న విభజిత్వా వత్తబ్బో, ఏవఞ్చ సతి భగవతా వుత్తసత్తకతో బహుతరభేదో, అప్పతరభేదో వా ఉచ్ఛేదవాదో ఆపజ్జతీతి ఏవం పకారాపి చోదనా అనవకాసావాతి.

ఏత్థాహ – యుత్తం తావ పురిమేసు తీసు వాదేసు "కాయస్స భేదా"తి వుత్తం పఞ్చవోకారభవపరియాపన్నం అత్తభావం ఆరబ్భ పవత్తత్తా తేసం వాదానం, చతువోకారభవపరియాపన్నం పన అత్తభావం నిస్సాయ పవత్తేసు చతుత్థాదీసు చతూసు వాదేసు కస్మా "కాయస్స భేదా"తి వుత్తం . న హి అరూపీనం కాయో విజ్జతీతి? సచ్చమేతం, రూపత్తభావే పవత్తవోహారేనేవ పన దిట్ఠిగతికో అరూపత్తభావేపి కాయవోహారం ఆరోపేత్వా ఆహ "కాయస్స భేదా"తి. యథా చ దిట్ఠిగతికా దిట్ఠియో పఞ్ఞాపేన్తి, తథా చ భగవా దస్సేతీతి, అరూపకాయభావతో వా ఫస్సాదిధమ్మసమూహభూతే అరూపత్తభావే కాయనిద్దేసో దట్ఠబ్బో. ఏత్థ చ కామదేవత్తభావాదినిరవసేసవిభవపతిట్ఠాపకానం దుతియవాదాదీనం యుత్తో అపరన్తకప్పికభావో అనాగతద్ధవిసయత్తా తేసం వాదానం, న పన దిట్ఠిగతికపచ్చక్ఖభూతమనుస్సత్తభావసముచ్ఛేదపతిట్ఠాపకస్స పఠమవాదస్స పచ్చుప్పన్నవిసయత్తా. దుతియవాదాదీనఞ్హి పురిమపురిమవాదసఙ్గహితస్సేవ అత్తనో తదుత్తరుత్తరిభవోపపన్నస్స సముచ్ఛేదతో యుజ్జతి అపరన్తకప్పికతా, తథా చ "నో చ ఖో భో అయం అత్తా ఏత్తావతా సమ్మా సముచ్ఛిన్నో హోతీ"తిఆది వుత్తం, యం పన తత్థ వుత్తం "అత్థి ఖో భో అఞ్ఞో అత్తా"తి, తం మనుస్సకాయవిసేసాపేక్ఖాయ వుత్తం, న సబ్బథా అఞ్ఞభావతోతి? నో న యుత్తో, ఇధలోకపరియాపన్నత్తేపి చ పఠమవాదవిసయస్స అనాగతకాలస్సేవ తస్స అధిప్పేతత్తా పఠమవాదినోపి అపరన్తకప్పికతాయ న కోచి విరోధోతి.

దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదవణ్ణనా

౯౩. **దిట్ఠధమ్మోతి** దస్సనభూతేన ఞాణేన ఉపలద్ధధమ్మో. తత్థ యో అనిన్ద్రియవిసయో, సోపి సుపాకటభావేన ఇన్ద్రియవిసయో వియ హోతీతి ఆహ "**దిట్ఠధమ్మోతి పచ్చక్ఖధమ్మో వుచ్చతీ**"తి. తేనేవ చ "**తత్థ తత్థ పటిలద్ధత్తభావస్సేతం అధివచన**"న్తి వుత్తం.

౯౪. **అన్తోనిజ్ఝాయనలక్ఖణోతి** ఞాతిభోగరోగసీలదిట్ఠిబ్యసనేహి ఫుట్ఠస్స చేతసో అన్తో అబ్భన్తరం నిజ్ఝాయనం సోచనం అన్తోనిజ్ఝాయనం, తం లక్ఖణం ఏతస్సాతి అన్తోనిజ్ఝాయనలక్ఖణో. **తన్నిస్సితలాలప్పనలక్ఖణోతి** తం సోకం సముట్ఠానహేతుం నిస్సితం తన్నిస్సితం, భుసం విలాపనం లాలప్పనం, తన్నిస్సితఞ్చ లాలప్పనఞ్చ తన్నిస్సితలాలప్పనం, తం లక్ఖణం ఏతస్సాతి తన్నిస్సితలాలప్పనలక్ఖణో. ఞాతిబ్యసనాదినా ఫుట్ఠస్స పరిదేవనాపి అసక్కుణన్తస్స అన్తోగతసోకసముట్ఠితో భుసో ఆయాసో **ఉపాయాసో.** సో పన యస్మా చేతసో అప్పసన్నాకారో హోతి, తస్మా "**విసాదలక్ఖణో**"తి వుత్తో.

౯౬. వితక్కనం **వితక్కితం,** తం పన అభినిరోపనసభావో వితక్కోయేవాతి ఆహ "**అభి...పే.... వితక్కో**"తి. ఏస నయో **విచారితన్తి** ఏత్థాపి. ఖోభకరసభావత్తా వితక్కవిచారానం తంసహితం ఝానం సఉబ్బిలనం వియ హోతీతి వుత్తం "**సకణ్డకం వియ ఖాయతీ**"తి.

౯౭. యాయ ఉబ్బిలాపనపీతియా ఉప్పన్నాయ చిత్తం "ఉబ్బిలావిత"న్తి వుచ్చతి, సా పీతి **ఉబ్బిలావితత్తం** యస్మా పన చిత్తస్స ఉబ్బిలభావో తస్సా పీతియా సతి హోతి, నాసతి, తస్మా సా **"ఉబ్బిలభావకారణ"**న్తి వుత్తా.

౯౮. **ఆభోగో**తి వా చిత్తస్స ఆభుగ్గభావో, ఆరమ్మణే ఓణతభావోతి అత్థో. సుఖేన హి చిత్తం ఆరమ్మణే అభినతం హోతి, న దుక్ఖేన వియ అపనతం, నాపి అదుక్ఖమసుఖేన వియ అనభినతం అనపనతఞ్చ. తత్థ "ఖుప్పిపాసాదిఅభిభూతస్స వియ మనుఞ్ఞభోజనాదీసు కామేహి వివేచియమానస్సుపాదారమ్మణపత్థనా విసేసతో అభివడ్ఢతి, ఉళారస్స పన కామరసస్స యావదత్థం తిత్తస్స మనుఞ్ఞరసభోజనం భుత్తావినో వియ సుహితస్స భోత్తుకామతా కామేసు పాతబ్యతా న హోతి, విసయస్సాగిద్ధతాయ విసయేహి దుమ్మోచియేహిపి జలూకా వియ సయమేవ ముఞ్చతీ"తి చ అయోనిసో ఉమ్ముజ్జిత్వా కామగుణసన్తప్పితతాయ సంసారదుక్ఖవూపసమం బ్యాకాసి పఠమవాదీ. కామాదీనం ఆదీనవదస్సితాయ, పఠమాదిజ్ఝానసుఖస్స సన్తభావదస్సితాయ చ పఠమాదిజ్ఝానసుఖతిత్తియా సంసారదుక్ఖుపచ్ఛేదం బ్యాకంసు దుతియాదివాదినో, ఇధాపి ఉచ్ఛేదవాదే వుత్తప్పకారో విచారో యథాసమ్భవం ఆనేత్వా వత్తబ్బో. అయం పనేత్థ విసేసో – ఏకస్మిఞ్హి అత్తభావే పఞ్చ వాదా లబ్భన్తి. తేనేవ హి పాళియం "అఞ్ఞో అత్తా"తి అఞ్ఞగ్గహణం న కతం. కథం పనేత్థ అచ్చన్తనిబ్బానపఞ్ఞాపకస్స అత్తనో దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదస్స సస్సతదిట్ఠియా సఙ్గహో, న పన ఉచ్ఛేదదిట్ఠియాతి? తంతంసుఖవిసేససమప్పితాపటిలద్ధేన బన్ధవిమోక్ఖేన సుద్ధస్స అత్తనో సకరూపే అవట్ఠానదీపనతో.

సేసాతి సేసా పఞ్చపణ్ణాస దిట్ఠియో. తాసు అన్తానన్తికవాదాదీనం సస్సతదిట్ఠిభావో తత్థ తత్థ పకాసితోయేవ.

౧౦౧-౩. కిం పన కారణం పుబ్బన్తాపరన్తా ఏవ దిట్ఠాభినివేసస్స విసయభావేన దస్సితా, న పన తదుభయమేకజ్ఝన్తి? అసమ్భవతో. న హి పుబ్బన్తాపరన్తేసు వియ తదుభయవినిముత్తే మజ్ఝన్తే దిట్ఠికప్పనా సమ్భవతి ఇత్తరకాలత్తా, అథ పన పచ్చుప్పన్నభవో తదుభయవేమజ్ఝం, ఏవం సతి దిట్ఠికప్పనక్ఖమో తస్స ఉభయసభావో పుబ్బన్తాపరన్తేసుయేవ అన్తోగధోతి కథమదస్సితం. అథ వా పుబ్బన్తాపరన్తవన్తతాయ "పుబ్బన్తాపరన్తో"తి మజ్ఝన్తో వుచ్చతి , సో చ "పుబ్బన్తాపరన్తకప్పికా వా పుబ్బన్తాపరన్తానుదిట్ఠినో"తి వదన్తేన పుబ్బన్తాపరన్తేహి విసుం కత్వా వుత్తోయేవాతి దట్ఠబ్బో. అట్ఠకథాయమ్పి "సబ్బేపి తే అపరన్తకప్పికే పుబ్బన్తాపరన్తకప్పికే"తి ఏతేన సామఞ్ఞనిద్దేసేన, ఏకసేసేన వా సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బం, అఞ్ఞథా సబ్బడ్ఢిత్వా వుత్తవచనస్స అనత్థకతా ఆపజ్జేయ్యాతి. కే పన తే పుబ్బన్తాపరన్తకప్పికా? యే అన్తానన్తికా హుత్వా దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదాతి ఏవం పకారా వేదితబ్బా.

ఏత్థ చ "సబ్బే తే ఇమేహేవ ద్వాసట్ఠియా వత్థూహి, ఏతేసం వా అఞ్ఞతరేన, నత్థి ఇతో బహిద్ధా"తి వచనతో, పుబ్బన్తకప్పికాదిత్తయవినిముత్తస్స చ కస్సచి దిట్ఠిగతికస్స అభావతో యాని తాని సామఞ్ఞఫలాది (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౬) సుత్తన్తరేసు వుత్తప్పకారాని అకిరియాహేతుకనత్థికవాదాదీని, యాని చ

ఇస్సరపజాపతిపురిసకాలసభావనియతియదిచ్ఛావాదాదిప్పభేదాని దిట్ఠిగతాని (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౨.౨౬౩; విభ॰ అనుటీ॰ ౧౮౪ పస్సితబ్బం) బహిద్ధాపి దిస్సమానాని, తేసం ఏత్థేవ సఙ్గహో, అన్తోగధతా చ వేదితబ్బా. కథం? అకిరియవాదో తావ "వఞ్ఝో కూటట్ఠో"తిఆదినా కిరియాభావదీపనతో సస్సతవాదే అన్తోగధో, తథా "సత్తిమే కాయా"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౧౭౪) నయప్పవత్తో పకుధవాదో, "నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో సత్తానం సంకిలేసాయా"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౮) వచనతో అహేతుకవాదో అధిచ్చసముప్పన్నికవాదే అన్తోగధో. "నత్థి పరో లోకో"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౧౭౧) వచనతో నత్థికవాదో ఉచ్ఛేదవాదే అన్తోగధో. తథా హి తత్థ "కాయస్స భేదా ఉచ్ఛిజ్జతీ"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౮౬) వుత్తం. పఠమేన **ఆది**-సద్దేన నిగణ్ఠవాదాదయో సఙ్గహితా.

యదిపి పాళియం నాటపుత్తవాద (దీ. ని. ౧.౧౭౮) భావేన చాతుయామసంవరో ఆగతో, తథాపి సత్తవతాతిక్కమేన విక్ఖేపవాదితాయ నాటపుత్తవాదోపి సఞ్చయవాదో వియ అమరావిక్ఖేపవాదేసు అన్తోగధో. “తం జీవం తం సరీరం, అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీర”న్తి (దీ. ని. ౧.౩౭౭; మ. ని. ౨.౧౨౨; సం. ని. ౨.౩౫) ఏవం పకారా వాదా “రూపీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా”తిఆదివాదేసు సఙ్గహం గచ్ఛన్తి, “హోతి తథాగతో పరం మరణా, “అత్థి సత్తా ఓపపాతికా”తి ఏవం పకారా సస్సతవాదే. “న హోతి తథాగతో పరం మరణా, నత్థి సత్తా ఓపపాతికా”తి ఏవం పకారా ఉచ్ఛేదవాదేన సఙ్గహితా. “హోతి చ న హోతి చ తథాగతో పరం మరణా, అత్థి చ నత్థి చ సత్తా ఓపపాతికా”తి ఏవం పకారా ఏకచ్చసస్సతవాదే అన్తోగధా. “నేవ హోతి న న హోతి తథాగతో పరం మరణా, నేవత్థి న నత్థి సత్తా ఓపపాతికా”తి చ ఏవం పకారా అమరావిక్ఖేపవాదే అన్తోగధా. ఇస్సరపజాపతిపురిసకాలవాదా ఏకచ్చసస్సతవాదే అన్తోగధా, తథా కణాదవాదో. సభావనియతియదిచ్ఛావాదా అధిచ్చసముప్పన్నికవాదేన సఙ్గహితా. ఇమినా నయేన సుత్తన్తరేసు, బహిద్ధా చ దిస్సమానానం దిట్ఠిగతానం ఇమాసు ద్వాసట్ఠియా దిట్ఠీసు అన్తోగధతా వేదితబ్బా.

అజ్ఝాసయన్తి దిట్ఠిజ్ఝాసయం. సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠివసేన హి సత్తానం సంకిలేసపక్ఖే దువిధో అజ్ఝాసయో, తఞ్చ భగవా అపరిమాణాసు లోకధాతూసు అపరిమాణానం సత్తానం అపరిమాణే ఏవ ఞేయ్యవిసేసే ఉప్పజ్జనవసేన అనేకభేదభిన్నానమ్పి “చత్తారో జనా సస్సతవాదా”తిఆదినా ద్వాసట్ఠియా పభేదేహి సఙ్గణ్హనవసేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా దస్సేన్తో పమాణభూతాయ తులాయ ధారయమానో వియ హోతీతి ఆహ ‘‘**తులాయ తులయన్తో వియా**’’తి. తథా హి వక్ఖతి “అన్తోజాలీకతా”తిఆది (దీ. ని. ౧.౧౪౬). ‘‘**సినేరుపాదతో వాలుకం ఉద్ధరన్తో వియా**’’తి ఏతేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో అఞ్ఞస్స ఇమిస్సా దేసనాయ అసక్కుణేయ్యతం దస్సేతి.

అనుసన్ధానం అనుసన్ధి, పుచ్ఛాయ కతో అనుసన్ధి **పుచ్ఛానుసన్ధి.** అథ వా అనుసన్ధయతీతి అనుసన్ధి, పుచ్ఛా అనుసన్ధి ఏతస్సాతి **పుచ్ఛానుసన్ధి.** పుచ్ఛాయ అనుసన్ధియతీతి వా **పుచ్ఛానుసన్ధి. అజ్ఝాసయానుసన్ధి**మ్హిపి ఏసేవ నయో. **యథానుసన్ధీ**తి ఏత్థ పన అనుసన్ధీయతీతి అనుసన్ధి, యా యా అనుసన్ధి యథానుసన్ధి, అనుసన్ధిఅనురూపం వా **యథానుసన్ధీ**తి సద్దత్థో వేదితబ్బో, సో “యేన పన ధమ్మేన ఆదిమ్హి దేసనా ఉట్ఠితా, తస్స ధమ్మస్స అనురూపధమ్మవసేన వా పటిపక్ఖవసేన వా యేసు సుత్తేసు ఉపరి దేసనా ఆగచ్ఛతి, తేసం వసేన యథానుసన్ధి వేదితబ్బో. సేయ్యథిదం? ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తే (మ. ని. ౧.౬౪-౬౯) హేట్ఠా సీలేన దేసనా ఉట్ఠితా, ఉపరి ఛ అభిఞ్ఞా ఆగతా…పే.… కకచూపమే (మ. ని. ౧.౨౨౨) హేట్ఠా అక్ఖన్తియా ఉట్ఠితా, ఉపరి కకచూపమా ఆగతా”తిఆదినా అట్ఠకథాయం (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౧౦౦-౧౦౪) వుత్తో.

ఇతి కిరాతి భగవతో యథాదేసితాయ అత్తసుఞ్ఞతాయ అత్తనో అరుచ్చనభావదీపనం. **భో**తి ధమ్మాలపనం. **అనత్తకతానీ**తి అత్తనా న కతాని, అనత్తకేహి వా ఖన్ధేహి కతాని. **కమత్తానం ఫుసిస్సన్తీ**తి అసతి అత్తని ఖన్ధానఞ్చ ఖణికత్తా కమ్మాని కం అత్తానం అత్తనో ఫలేన ఫుసిస్సన్తి, కో కమ్మఫలం పటిసంవేదేతీతి అత్థో. **అవిద్వా**తి సుతాదివిరహేన అరియధమ్మస్స అకోవిదతాయ న విద్వా. **అవిజ్జాగతో**తి అవిజ్జాయ ఉపగతో, అరియధమ్మే అవినీతతాయ అప్పహీనావిజ్జోతి అత్థో. **తణ్హాధిపతేయ్యేన చేతసా**తి “యది అహం నామ కోచి నత్థి , మయా కతస్స కమ్మస్స కో ఫలం పటిసంవేదేతి, సతి పన తస్మిం సియా ఫలూపభోగో”తి తణ్హాధిపతితో **ఆగతో తణ్హాధిపతేయ్యో,** తేన. అత్తవాదుపాదానసహగత **చేతసా. అతిధావితబ్బ**న్తి ఖణికత్తేపి సఙ్ఖారానం యస్మిం సన్తానే కమ్మం కతం, తత్థేవ ఫలుప్పత్తితో ధమ్మపుఞ్జమత్తస్సేవ చ సిద్ధే కమ్మఫలసమ్బన్ధే ఏకత్తనయం మిచ్ఛా గహేత్వా ఏకేన కారకవేదకభూతేన భవితబ్బం, అఞ్ఞథా “కమ్మఫలానం సమ్బన్ధో న సియా”తి అత్తత్తనియసుఞ్ఞతాపకాసనం సత్థుసాసనం అతిక్కమితబ్బం మఞ్ఞేయ్యాతి అత్థో.

‘‘**ఉపరి చ అభిఞ్ఞా ఆగతా**’’తి అనురూపధమ్మవసేన యథానుసన్ధిం దస్సేతి, ఇతరేహి పటిపక్ఖవసేన. **కిలేసేనాతి** ‘‘లోభో చిత్తస్స ఉపక్కిలేసో’’తిఆదినా కిలేసవసేన. **ఇమస్మిమ్పీతి పి**-సద్దేన యథా వుత్తసుత్తాదీసు పటిపక్ఖవసేన యథానుసన్ధి, ఏవం ఇమస్మిమ్పి సుత్తేతి దస్సేతి. తథా హి నిచ్చసారాదిపఞ్ఞాపకానం దిట్ఠిగతానం వసేన ఉట్ఠితా అయం దేసనా నిచ్చసారాదిసుఞ్ఞతాపకాసనేన నిట్ఠాపితాతి.

పరితస్సితవిప్ఫన్దితవారవణ్ణనా

౧౦౫-౧౧౭. **మరియాదవిభాగదస్సనత్థన్తి** సస్సతాదిదిట్ఠిదస్సనస్స సమ్మాదస్సనేన సఙ్కరాభావవిభావనత్థం. తదపి వేదయితన్తి సమ్బన్ధో. **అజానతం అపస్సతన్తి** ‘‘సస్సతో అత్తా చ లోకో చా’’తి ‘‘ఇదం దిట్ఠిట్ఠానం ఏవంగహికం ఏవంపరామట్ఠం ఏవంగహితం హోతి ఏవంఅభిసమ్పరాయ’’న్తి యథాభూతం అజానన్తానం అపస్సన్తానం. తథా యస్మిం వేదయితే అవీతతణ్హతాయ ఏవం దిట్ఠిగతం ఉపాదియన్తి, తం వేదయితం సముదయాదితో యథాభూతం అజానన్తానం అపస్సన్తానం, ఏతేన అనావరణఞాణసమన్తచక్ఖూహి యథా తథాగతానం యథాభూతమేత్థ ఞాణదస్సనం, న ఏవం దిట్ఠిగతికానం, అథ ఖో తణ్హాదిట్ఠిపరామాసోయేవాతి దస్సేతి. తేనేవ చాయం దేసనా మరియాదవిభాగదస్సనత్థా జాతా. అట్ఠకథాయం పన ‘‘యథాభూతం ధమ్మానం సభావం అజానన్తానం అపస్సన్తాన’’న్తి అవిసేసేన వుత్తం. న హి సఙ్ఖతధమ్మసభావం అజాననమత్తేన మిచ్ఛా అభినివిసన్తీతి. సామఞ్ఞజోతనా విసేసే అవతిట్ఠతీతి అయం విసేసయోజనా కతా. **వేదయితన్తి** ‘‘సస్సతో అత్తా చ లోకో చా’’తి దిట్ఠిపఞ్ఞాపనవసేన పవత్తం దిట్ఠియా అనుభూతం అనుభవనం. **తణ్హాగతానన్తి** తణ్హాయ గతానం ఉపగతానం, పవత్తానం వా. **తఞ్చ ఖో పనేతన్తి** చ యథావుత్తం వేదయితం పచ్చామసతి. తఞ్హి వట్టామిసభూతం దిట్ఠితణ్హాసల్లానువిద్ధతాయ సఉబ్బిలత్తా చఞ్చలం, న మగ్గఫలసుఖం వియ ఏకరూపేన అవతిట్ఠతీతి. తేనేవాహ ‘‘**పరితస్సితేనా**’’తిఆది.

అథ వా ఏవం విసేసకారణతో ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని విభజిత్వా ఇదాని అవిసేసకారణతో తాని దస్సేతుం ‘‘**తత్ర భిక్ఖవే**’’తిఆదికా దేసనా ఆరద్ధా. సబ్బేసఞ్హి దిట్ఠిగతికానం వేదనా అవిజ్జా తణ్హా చ అవిసిట్ఠకారన్తి. తత్థ **తదపీతి** ‘‘సస్సతం అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తీ’’తి ఏత్థ యదేతం ‘‘సస్సతో అత్తా చ లోకో చా’’తి పఞ్ఞాపనం, తదపి. సుఖాదిభేదం తివిధవేదయితం యథాక్కమం దుక్ఖసల్లానిచ్చతో, అవిసేసేన సముదయత్థఙ్గమస్సాదాదీనవనిస్సరణతో వా యథాభూతం అజానన్తానం అపస్సన్తానం, తతో ఏవ చ సుఖాదిపత్థనాసమ్భవతో తణ్హాయ ఉపగతత్తా తణ్హాగతానం తణ్హాపరితస్సితేన దిట్ఠివిప్ఫన్దితమేవ దిట్ఠిచలనమేవ, ‘‘అసతి అత్తని కో వేదనం అనుభవతీ’’తి కాయవచీద్వారేసు దిట్ఠియా చోపనప్పత్తిమత్తమేవ వా, న పన దిట్ఠియా పఞ్ఞాపేతబ్బో సస్సతో కోచి ధమ్మో అత్థీతి అత్థో. ఏకచ్చసస్సతవాదాదీసుపి ఏసేవ నయో.

ఫస్సపచ్చయవారవణ్ణనా

౧౧౮. యేన తణ్హాపరితస్సితేన ఏతాని దిట్ఠిగతాని పవత్తన్తి, తస్స వేదయితం పచ్చయో, వేదయితస్సాపి ఫస్సో పచ్చయోతి దేసనా దిట్ఠియా పచ్చయపరమ్పరనిద్ధారణన్తి ఆహ ‘‘**పరమ్పరపచ్చయదస్సనత్థ**’’న్తి, తేన యథా పఞ్ఞాపనధమ్మో దిట్ఠి, తప్పచ్చయధమ్మా చ యథాసకం పచ్చయవసేనేవ ఉప్పజ్జన్తి, న పచ్చయేహి వినా, ఏవం పఞ్ఞాపేతబ్బా ధమ్మాపి రూపవేదనాదయో, న ఏత్థ కోచి అత్తా వా లోకో వా సస్సతోతి అయమత్థో దస్సితోతి దట్ఠబ్బం.

నేతంఠానంవిజ్జతివారవణ్ణనా

౧౩౧. **తస్స పచ్చయస్సాతి** ఫస్సపచ్చయస్స **దిట్ఠివేదయితేతి** దిట్ఠియా పచ్చయభూతే వేదయితే, ఫస్సపధానేహి అత్తనో పచ్చయేహి నిప్ఫాదేతబ్బేతి అత్థో. వినాపి చక్ఖాదివత్థూహి, సమ్పయుత్తధమ్మేహి చ కేహిచి వేదనా ఉప్పజ్జతి, న పన కదాచి ఫస్సేన వినాతి ఫస్సో వేదనాయ బలవకారణన్తి ఆహ ''**బలవభావదస్సనత్థ**''న్తి. సన్నిహితోపి హి విసయో సచే ఫుసనాకారరహితో హోతి చిత్తుప్పాదో, న తస్స ఆరమ్మణపచ్చయేన పచ్చయో హోతీతి ఫస్సోవ సమ్పయుత్తధమ్మానం విసేసపచ్చయో. తథా హి భగవతా చిత్తుప్పాదం విభజన్తేన ఫస్సోయేవ పఠమం ఉద్ధటో, వేదనాయ పన అధిట్ఠానమేవ.

దిట్ఠిగతికాధిట్ఠానవట్టకథావణ్ణనా

౧౪౪. హేట్ఠా తీసుపి వారేసు అధికతత్తా, ఉపరి చ "పటిసంవేదేన్తీ"తి వక్ఖమానత్తా వేదయితమేత్థ పధానన్తి ఆహ ''**సబ్బదిట్ఠివేదయితాని సమ్పిణ్డేతీ**''తి. **సమ్పిణ్డేతీతి** చ "యేపి తే"తి తత్థ తత్థ ఆగతస్స పి-సద్దస్స అత్థం దస్సేతి. వేదయితస్స ఫస్సే పక్ఖిపనం ఫస్సపచ్చయతాదస్సనమేవ "ఛహి అజ్ఝత్తికాయతనేహి ఛళారమ్మణపటిసంవేదనం ఏకన్తతో ఛఫస్సహేతుకమేవా"తి. సఞ్జాయన్తి ఏత్థాతి అధికరణత్థో సఞ్జాతి-సద్దోతి ఆహ ''**సఞ్జాతిట్ఠానే**''తి. ఏవం సమోసరణసద్దోపి దట్ఠబ్బో. ఆయతతి ఏత్థ ఫలం తదాయత్తవుత్తితాయ, ఆయభూతం వా అత్తనో ఫలం తనోతి పవత్తేతీతి **ఆయతనం,** కారణం. రుక్ఖగచ్ఛసమూహే అరఞ్ఞవోహారో అరఞ్ఞమేవ అరఞ్ఞాయతనన్తి ఆహ ''**పణ్ణత్తిమత్తే**''తి. **అత్థత్తయేపీతి పి**-సద్దేన అవుత్తత్థసమ్పిణ్డనం దట్ఠబ్బం, తేన ఆకారనివాసాధిట్ఠానత్థే సఙ్గణ్హాతి. హిరఞ్ఞాయతనం సువణ్ణాయతనం, వాసుదేవాయతనం కమ్మాయతనన్తి ఆదీసు ఆకరనివాసాధిట్ఠానేసు ఆయతనసద్దో. చక్ఖాదీసు చ ఫస్సాదయో ఆకిణ్ణా, తాని చ నేసం నివాసో, అధిట్ఠానఞ్చ నిస్సయపచ్చయభావతోతి. తిణ్ణమ్పి విసయిన్ద్రియవిఞ్ఞాణానం సఙ్గతిభావేన గహేతబ్బో ఫస్సోతి ''**సఙ్గతీ**''తి వుత్తో. తథా హి సో "సన్నిపాతపచ్చుపట్ఠానో"తి వుచ్చతి. **ఇమినా నయేనాతి** విజ్జమానేసుపి అఞ్ఞేసు సమ్పయుత్తధమ్మేసు యథా "చక్ఖుఞ్చ…పే॰… ఫస్సో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౪; మ॰ ని॰ ౩.౪౨౧, ౪౨౫, ౪౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౪౩-౪౫; సం॰ ని॰ ౪.౬౦; కథా॰ ౪౬౫) ఏతస్మిం సుత్తే వేదనాయ పధానకారణభావదస్సనత్థం ఫస్ససీసేన దేసనా కతా, ఏవమిధాపి బ్రహ్మజాలే "ఫస్సపచ్చయా వేదనా"తిఆదినా ఫస్సం ఆదిం కత్వా అపరన్తపటిచ్చసముప్పాదదీపనేన పచ్చయపరమ్పరం దస్సేతుం "ఫస్సాయతనేహి ఫుస్స ఫుస్సా"తి ఫస్సముఖేన వుత్తం.

ఫస్సో అరూపధమ్మోపి సమానో ఏకదేసేన ఆరమ్మణే అనల్లీయమానోపి ఫుసనాకారేన పవత్తతి ఫుసన్తో వియ హోతీతి ఆహ ''**ఫస్సోవ తం తం ఆరమ్మణం ఫుసతీ**''తి, యేన సో "ఫుసనలక్ఖణో, సఙ్ఘట్టనరసో"తి చ వుచ్చతి. "ఫస్సాయతనేహి ఫుస్స ఫుస్సా"తి అఫుసనకిచ్చానిపి ఆయతనాని "మఞ్చా ఘోసన్తీ"తిఆదీసు వియ నిస్సితవోహారేన ఫుసనకిచ్చాని కత్వా దస్సితానీతి ఆహ ''**ఫస్సే ఉపనిక్ఖిపిత్వా**''తి, ఫస్సగతికాని కత్వా ఫస్సూపచారం ఆరోపేత్వాతి అత్థో. ఉపచారో హి నామ వోహారమత్తం, న తేన అత్థసిద్ధి హోతీతి ఆహ ''**తస్మా**''తిఆది.

అత్తనో పచ్చయభూతానం ఛన్నం ఫస్సానం వసేన చక్ఖుసమ్ఫస్సజా యావ మనోసమ్ఫస్సజాతి సఙ్ఖేపతో ఛబ్బిధా వేదనా, విత్థారతో పన అట్ఠసతపరియాయేన అట్ఠసతభేదా. **రూపతణ్హాదిభేదాయాతి** రూపతణ్హా యావ ధమ్మతణ్హాతి సఙ్ఖేపతో ఛప్పభేదాయ, విత్థారతో అట్ఠసతభేదాయ. **ఉపనిస్సయకోటియాతి** ఉపనిస్సయసీసేన. కస్మా పనేత్థ ఉపనిస్సయపచ్చయోవ ఉద్ధటో, నను సుఖా వేదనా, అదుక్ఖమసుఖా వేదనా చ తణ్హాయ ఆరమ్మణమత్తఆరమ్మణాధిపతిఆరమ్మణూపనిస్సయపకతూపనిస్సయవసేన చతుధా పచ్చయో, దుక్ఖా చ ఆరమ్మణమత్తపకతూపనిస్సయవసేన ద్విధాతి? సచ్చమేతం, ఉపనిస్సయే ఏవ పన తం సబ్బం అన్తోగధం. యుత్తం తావ ఆరమ్మణూపనిస్సయస్స ఉపనిస్సయసామఞ్ఞతో ఉపనిస్సయేన సఙ్గహో, ఆరమ్మణమత్తఆరమ్మణాధిపతీనం పన కథన్తి?

తేసమ్పి ఆరమ్మణసామఞ్ఞతో ఆరమ్మణూపనిస్సయేన సఙ్గహోవ కతో, న పకతూపనిస్సయేనాతి దట్ఠబ్బం. ఏతదత్థమేవేత్థ "**ఉపనిస్సయకోటియా**"తి వుత్తం, న "ఉపనిస్సయేనా"తి.

చతుబ్బిధస్సాతి కాముపాదానం యావ అత్తవాదుపాదానన్తి చతుబ్బిధస్స. నను చ తణ్హావ కాముపాదానన్తి? సచ్చమేతం. తత్థ దుబ్బలా తణ్హా తణ్హావ, బలవతీ తణ్హా కాముపాదానం. అథ వా అప్పత్తవిసయపత్థనా తణ్హా తమసి చోరానం కరపసారణం వియ. సమ్పత్తవిసయగ్గహణం ఉపాదానం, చోరానం కరప్పత్తధనగ్గహణం వియ. అప్పిచ్ఛతాపటిపక్ఖా తణ్హా, సన్తోసపటిపక్ఖా ఉపాదానం. పరియేసనదుక్ఖమూలం తణ్హా, ఆరక్ఖదుక్ఖమూలం ఉపాదానన్తి అయమేతేసం విసేసో. **ఉపాదానస్సా**తి అసహజాతస్స ఉపాదానస్స ఉపనిస్సయకోటియా, ఇతరస్స సహజాతకోటియాతి దట్ఠబ్బం. తత్థ అనన్తరస్స అనన్తరసమనన్తరఅనన్తరూపనిస్సయనత్థివిగతాసేవనపచ్చయేహి, అనానన్తరస్స ఉపనిస్సయేన, ఆరమ్మణభూతా పన ఆరమ్మణాధిపతిఆరమ్మణూపనిస్సయేహి, ఆరమ్మణమత్తేనేవ వాతి తం సబ్బం ఉపనిస్సయేనేవ గహేత్వా "**ఉపనిస్సయకోటియా**"తి వుత్తం. యస్మా చ తణ్హాయ రూపాదీని అస్సాదేత్వా కామేసు పాతబ్యతం ఆపజ్జతి, తస్మా తణ్హా కాముపాదానస్స ఉపనిస్సయో. తథా రూపాదిభేదేవ సమ్మూళ్హో "నత్థి దిన్న"న్తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౧౭౧; మ॰ ని॰ ౧.౪౪౫; మ॰ ని॰ ౨.౯౪, ౯౫, ౨౨౫; మ॰ ని॰ ౩.౯౧, ౧౧౬, ౧౩౬; సం॰ ని॰ ౩.౨౧౦; ధ॰ స॰ ౧౨౨౧; విభ॰ ౯౩౮) మిచ్ఛాదస్సనం, సంసారతో ముచ్చితుకామో అసుద్ధిమగ్గే సుద్ధిమగ్గపరామసనం, ఖన్ధేసు అత్తత్తనియగాహభూతం సక్కాయదస్సనం గణ్హాతి, తస్మా ఇతరేసమ్పి తణ్హా ఉపనిస్సయోతి దట్ఠబ్బం. సహజాతస్స పన సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయసమ్పయుత్తఅత్థిఅవిగతహేతువసేన తణ్హా పచ్చయో హోతి. తం సబ్బం సన్ధాయ "**సహజాతకోటియా**"తి వుత్తం.

తథాతి ఉపనిస్సయకోటియా చేవ సహజాతకోటియా చాతి అత్థో. **భవస్సా**తి కమ్మభవస్స చేవ ఉపపత్తిభవస్స చ. తత్థ చేతనాదిసఙ్ఖా తం సబ్బం భవగామికమ్మం కమ్మభవో, కామభవాదికో నవవిధో ఉపపత్తిభవో, తేసం ఉపపత్తిభవస్స చతుబ్బిధమ్పి ఉపాదానం ఉపపత్తిభవకారణకమ్మభవకారణభావతో , తస్స చ సహాయభావూపగమనతో పకతూపనిస్సయవసేన పచ్చయో హోతి. కమ్మారమ్మణకరణకాలే పన కమ్మసహజాతకాముపాదానం ఉపపత్తిభవస్స ఆరమ్మణపచ్చయేన పచ్చయో హోతి. కమ్మభవస్స పన సహజాతస్స సహజాతం ఉపాదానం సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయసమ్పయుత్తఅత్థిఅవిగతవసేన చేవ హేతుమగ్గవసేన చ అనేకధా పచ్చయో హోతి, అసహజాతస్స అనన్తరసమనన్తరఅనన్తరూపనిస్సయనత్థివిగతాసేవనవసేన, ఇతరస్స పకతూపనిస్సయవసేన, సమ్మసనాదికాలేసు ఆరమ్మణవసేన చ పచ్చయో హోతి. తత్థ అనన్తరాదికే ఉపనిస్సయపచ్చయే, సహజాతాదికే సహజాతపచ్చయే పక్ఖిపిత్వా వుత్తం "**ఉపనిస్సయకోటియా చేవ సహజాతకోటియా చా**"తి.

భవో జాతియాతి ఏత్థ **భవో**తి కమ్మభవో అధిప్పేతో. సో హి జాతియా పచ్చయో, న ఉపపత్తిభవో. ఉపపత్తిభవో హి పఠమాభినిబ్బత్తా ఖన్ధా జాతియేవ. తేన వుత్తం "జాతీతి పనేత్థ సవికారా పఞ్చక్ఖన్ధా దట్ఠబ్బా"తి. **సవికారా**తి చ నిబ్బత్తివికారేన సవికారా, తే చ అత్థతో ఉపపత్తిభవోయేవ. న హి తదేవ తస్స కారణం భవితుం యుత్తన్తి. కమ్మభవో చ ఉపపత్తిభవస్స కమ్మపచ్చయేన చేవ ఉపనిస్సయపచ్చయేన చ పచ్చయో హోతీతి ఆహ "భవో జాతియా ఉపనిస్సయకోటియా పచ్చయో"తి.

యస్మా చ సతి జాతియా జరామరణం, జరామరణాదినా ఫుట్ఠస్స బాలస్స సోకాదయో చ సమ్భవన్తి, నాసతి, తస్మా "**జాతి...పే॰... పచ్చయో హోతీ**"తి వుత్తం. సహజాతూపనిస్సయసీసేన పచ్చయవిచారణాయ దస్సితత్తా, అఙ్గవిచారణాయ చ అనామట్ఠత్తా ఆహ "**అయమేత్థ సఙ్ఖేపో**"తి. మహావిసయత్తా పటిచ్చసముప్పాదవిచారణాయ సా నిరవసేసా కుతో లద్ధబ్బాతి

ఆహ ‘‘**విత్థారతో**’’తిఆది. ఏకదేసేన చేత్థ కథితస్స పటిచ్చసముప్పాదస్స తథా కథనే సద్ధిం ఉదాహరణేన కారణం దస్సేన్తో ‘‘**భగవా హీ**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **కోటి న పఞ్ఞాయతీ**తి అసుకస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స, చక్కవత్తినో వా కాలే అవిజ్జా ఉప్పన్నా, న తతో పుబ్బేతి అవిజ్జాయ ఆదిమరియాదా అప్పటిహతస్స మమ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సాపి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జమానత్తాయేవాతి అత్థో. అయం పచ్చయో ఇదప్పచ్చయో, తస్మా **ఇదప్పచ్చయా,** ఇమస్మా కారణా ఆసవపచ్చయాతి అత్థో. **భవతణ్హాయా**తి భవసంయోజనభూతాయ తణ్హాయ. **భవదిట్ఠియా**తి సస్సతదిట్ఠియా. ‘‘**ఇతో ఏత్థ ఏత్తో ఇధా**’’తి అపరియన్తం అపరాపరుప్పత్తిం దస్సేతి.

వివట్టకథాదివణ్ణనా

౧౪౩. “వేదనానం సముదయ”న్తిఆదిపాళి **వేదనాకమ్మట్ఠాన**న్తి దట్ఠబ్బా. **త**న్తి “ఫస్ససముదయా ఫస్సనిరోధా”తి వుత్తఫస్సట్ఠానం. **ఆహారో**తి కబళీకారో ఆహారో వేదితబ్బో. సో హి “కబళీకారో ఆహారో ఇమస్స కాయస్స ఆహారపచ్చయేన పచ్చయో”తి (పట్ఠా॰ ౧.పచ్చయనిద్దేస ౪౫) వచనతో కమ్మసముట్ఠానానమ్పి ఉపత్థమ్భకపచ్చయో హోతియేవ. యదిపి సోతాపన్నాదయో యథాభూతం పజానన్తి, ఉక్కంసగతివిజాననవసేన పన దేసనా అరహత్తనికూటేన నిట్ఠాపితా. ఏత్థ చ “యతో ఖో భిక్ఖవే భిక్ఖు…పే॰… యథాభూతం పజానాతీ”తి ఏతేన ధమ్మస్స నియ్యానికభావేన సద్ధిం సఙ్ఘస్స సుప్పటిపత్తిం దస్సేతి. తేనేవ హి అట్ఠకథాయమేత్థ “కో ఏవం జానాతీతి? ఖీణాసవో జానాతి, యావ ఆరద్ధవిపస్సకో జానాతీ”తి పరిపుణ్ణం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘో దస్సితో, తేన యం వుత్తం “భిక్ఖుసఙ్ఘవసేనపి దీపేతుం వట్టతీ”తి, (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౮) తం యథారుతవసేనేవ దీపితం హోతీతి దట్ఠబ్బం.

౧౪౬. అన్తో జాలస్సాతి అన్తోజాలం, అన్తోజాలే కతాతి **అన్తోజాలీకతా.** అపాయూపపత్తివసేన అధో ఓసీదనం, సమ్పత్తిభవవసేన ఉద్ధం ఉగ్గమనం. తథా పరిత్తభూమిమహగ్గతభూమివసేన, ఓలీనతా’తిధావనవసేన, పుబ్బన్తానుదిట్ఠిఅపరన్తానుదిట్ఠివసేన చ యథాక్కమం అధో ఓసీదనం ఉద్ధం ఉగ్గమనం యోజేతబ్బం. ‘‘**దససహస్సిలోకధాతూ**’’తి జాతిఖేత్తం సన్ధాయాహ.

౧౪౭. అపణ్ణత్తికభావన్తి ధరమానకపణ్ణత్తియా అపణ్ణత్తికభావం. అతీతభావేన పన తథా పణ్ణత్తి యావ సాసనన్తరధానా, తతో ఉద్ధమ్పి అఞ్ఞబుద్ధుప్పాదేసు వత్తతి ఏవ. తథా హి వక్ఖతి “వోహారమత్తమేవ భవిస్సతీ”తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౪౭). **కాయో**తి అత్తభావో, యో రూపారూపధమ్మసమూహో. ఏవం హిస్స అమ్బరుక్ఖసదిసతా, తదవయవానఞ్చ రూపక్ఖన్ధచక్ఖాదీనం అమ్బపక్కసదిసతా యుజ్జతీతి. ఏత్థ చ వణ్టచ్ఛేదే వణ్టూపనిబన్ధానం అమ్బపక్కానం అమ్బరుక్ఖతో విచ్ఛేదో వియ భవనేత్తిఛేదే తదుపనిబన్ధానం రూపక్ఖన్ధాదీనం సన్తానతో విచ్ఛేదోతి ఏత్తావతా ఓపమ్మం దట్ఠబ్బం.

౧౪౮. ధమ్మపరియాయేతి పాళియం. **ఇధత్థో**తి దిట్ఠధమ్మహితం. **పరత్థో**తి సమ్పరాయహితం. సఙ్గామం విజినాతి ఏతేనాతి **సఙ్గామవిజయో.** అత్థసమ్పత్తియా **అత్థజాలం.** బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా, సీలాదిఅనవజ్జధమ్మనిద్దేసతో చ **ధమ్మజాలం.** సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మభూతానం మగ్గఫలనిబ్బానానం విభత్తత్తా **బ్రహ్మజాలం.** దిట్ఠివివేచనముఖేన సుఞ్ఞతాపకాసనేన సమ్మాదిట్ఠియా విభావితత్తా **దిట్ఠిజాలం.** తిత్థియవాదనిమ్మద్దనూపాయత్తా **అనుత్తరో సఙ్గామవిజయో**తి ఏవమ్పేత్థ యోజనా వేదితబ్బా.

౧౪౯. అత్తమనాతి పీతియా గహితచిత్తా. తేనేవాహ ‘‘**బుద్ధగతాయా**’’తిఆది. యథా పన అనత్తమనా అత్తనో అనత్థచరతాయ పరమనా వేరిమనా నామ హోన్తి. యథాహ “దిసో దిస”న్తి (ధ॰ ప॰ ౪౨; ఉదా॰ ౩౩) గాథా, న ఏవం అత్తమనా.

ఇమే పన అత్తనో అత్థచరతాయ సకమనా హోన్తీతి ఆహ "**అత్తమనాతి సకమనా**"తి. అథ వా **అత్తమనాతి** సమత్తమనా, ఇమాయ దేసనాయ పరిపుణ్ణమనసఙ్కప్పాతి అత్థో. **అభినన్దతీతి** తణ్హాయతీతి అత్థోతి ఆహ "**తణ్హాయమ్పి ఆగతో**"తి. అనేకత్థత్తా ధాతూనం **అభినన్దన్తీతి** ఉపగచ్ఛన్తి సేవన్తీతి అత్థోతి ఆహ "**ఉపగమనేపి ఆగతో**"తి. తథా **అభినన్దన్తీతి** సమ్పటిచ్ఛన్తీతి అత్థోతి ఆహ "**సమ్పటిచ్ఛనేపి ఆగతో**"తి. "**అభినన్దిత్వా**"తి ఇమినా పదేన వుత్తోయేవ అత్థో "**అనుమోదిత్వా**"తి ఇమినా పకాసీయతీతి అభినన్దనసద్దో ఇధ అనుమోదనసద్దత్థోతి ఆహ "**అనుమోదనేపి ఆగతో**"తి. "కతమఞ్చ తం భిక్ఖవే"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౭) తత్థ తత్థ పవత్తాయ కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛాయ విస్సజ్జనవసేన పవత్తత్తా ఇదం సుత్తం **వేయ్యాకరణం** హోతి. యస్మా పన పుచ్ఛావిస్సజ్జనవసేన పవత్తమ్పి సగాథకం సుత్తం గేయ్యం నామ హోతి, నిగ్గాథకత్తమేవ పన అఙ్గన్తి గాథారహితం వేయ్యాకరణం, తస్మా వుత్తం "**నిగ్గాథకత్తా హి ఇదం వేయ్యాకరణన్తి వుత్త**"న్తి.

అపరేసుపీతి ఏత్థ **పి**సద్దేన పారమిపరిచయమ్పి సఙ్గణ్హాతి. వుత్తఞ్హి బుద్ధవంసే –

> "ఇమే ధమ్మే సమ్మసతో, సభావసరసలక్ఖణే;
>
> ధమ్మతేజేన వసుధా, దససహస్సీ పకమ్పథా"తి. (బు॰ వం॰ ౨.౧౬౬);

వీరియబలేనాతి మహాభినిక్ఖమనే చక్కవత్తిసిరిపరిచ్చాగహేతుభూతవీరియప్పభావేన, **బోధిమణ్డూపసఙ్కమనే** "కామం తచో చ న్హారు చ, అట్ఠి చ అవసిస్సతూ"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౪; సం॰ ని॰ ౨.౨౨; మహాని॰ ౧౯౬) వుత్తచతురఙ్గసమన్నాగతవీరియానుభావేన. **అచ్ఛరియవేగాభిహతాతి** విమ్హయావహకిరియానుభావఘట్టితా . **పంసుకూలధోవనే** కేచి "పుఞ్ఞతేజేనా"తి వదన్తి , అచ్ఛరియవేగాభిహతాతి యుత్తం వియ దిస్సతి, **వేస్సన్తరజాతకే** పారమిపరిపూరణపుఞ్ఞతేజేన అనేకక్ఖత్తుం కమ్పితత్తా "**అకాలకమ్పనేనా**"తి వుత్తం. **సాధుకారదానవసేన అకమ్పిత్థ** యథా తం ధమ్మచక్కప్పవత్తనే (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౩; పటి॰ మ॰ ౨.౩౦). సఙ్గీతికాలాదీసుపి సాధుకారదానవసేన అకమ్పిత్థాతి వేదితబ్బం. అయం తావేత్థ అట్ఠకథాయ లీనత్థవణ్ణనా.

పకరణనయవణ్ణనా

అయం పన పకరణనయేన పాళియా అత్థవణ్ణనా – సా పనాయం అత్థవణ్ణనా యస్మా దేసనాయ సముట్ఠానప్పయోజనభాజనేసు పిణ్డత్థేసు చ నిద్ధారితేసు సుకరా హోతి సువిఞ్ఞేయ్యా చ, తస్మా సుత్తదేసనాయ సముట్ఠానాదీని పఠమం నిద్ధారయిస్సామ. తత్థ **సముట్ఠానం** తావ వుత్తం "వణ్ణావణ్ణభణన"న్తి. అపిచ నిన్దాపసంసాసు వినేయ్యానం ఆఘాతానన్దాదిభావాపత్తి, తత్థ చ ఆదీనవదస్సనం **సముట్ఠానం.** తథా నిన్దాపసంసాసు పటిపజ్జనక్కమస్స, పసంసావిసయస్స ఖుద్దకాదివసేన అనేకవిధస్స సీలస్స, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స సస్సతాదిదిట్ఠిట్ఠానేసు తతుత్తరి చ అప్పటిహతచారతాయ, తథాగతస్స చ కత్థచి అపరియాపన్నతాయ అనవబోధో **సముట్ఠానం.**

వుత్తవిపరియాయేన **పయోజనం** వేదితబ్బం. వినేయ్యానం ఆఘాతానన్దాదిభావాపత్తి ఆదికఞ్హి ఇమం దేసనం పయోజేతీతి. తథా కుహనలపనాదినానావిధమిచ్ఛాజీవవిద్ధంసనం, ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిజాలవినివేఠనం, దిట్ఠిసీసేన పచ్చయాకారవిభావనం, ఛఫస్సాయతనవసేన చతుసచ్చకమ్మట్ఠాననిద్దేసో, సబ్బదిట్ఠిగతానం అనవసేసపరియాదానం, అత్తనో అనుపాదాపరినిబ్బానదీపనఞ్చ **పయోజనాని.**

వణ్ణావణ్ణనిమిత్తం అనురోధవిరోధవన్తచిత్తా కుహనాదివివిధమిచ్ఛాజీవనిరతా సస్సతాదిదిట్ఠిపఙ్కం నిముగ్గా, సీలక్ఖన్ధాదీసు అపరిపూరకారితాయ అనవబుద్ధగుణవిసేసఞాణా వినేయ్యా ఇమిస్సా ధమ్మదేసనాయ **భాజనం.**

పిణ్డత్థా పన ఆఘాతాదీనం అకరణీయతావచనేన పటిఞ్ఞానురూపం సమణసఞ్ఞాయ నియోజనం, ఖన్తిసోరచ్చానుట్ఠానం, బ్రహ్మవిహారభావనానుయోగో, సద్ధాపఞ్ఞాసమాయోగో, సతిసమ్పజఞ్ఞాధిట్ఠానం, పటిసఙ్ఖానభావనాబలసిద్ధి, పరియుట్ఠానానుసయప్పహానం, ఉభయహితపటిపత్తి, లోకధమ్మేహి అనుపలేపో చ దస్సితా హోన్తి. తథా పాణాతిపాతాదీహి పటివిరతివచనేన సీలవిసుద్ధి దస్సితా, తాయ చ హిరోత్తప్పసమ్పత్తి, మేత్తాకరుణాసమఙ్గితా , వీతిక్కమప్పహానం, తదఙ్గపహానం, దుచ్చరితసంకిలేసప్పహానం, విరతిత్తయసిద్ధి, పియమనాపగరుభావనీయతానిప్ఫత్తి, లాభసక్కారసిలోకసముదాగమో, సమథవిపస్సనానం అధిట్ఠానభావో, అకుసలమూలతనుకరణం, కుసలమూలరోపనం, ఉభయానత్థదూరీకరణం, పరిసాసు విసారదతా, అప్పమాదవిహారో,పరేహి దుప్పధంసియతా, అవిప్పటిసారాదిసమఙ్గితా చ దస్సితా హోన్తి.

''గమ్భీరా''తిఆదివచనేహి గమ్భీరధమ్మవిభావనం, అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠతా, కప్పానం అసఙ్ఖ్యేయ్యేనాపి దుల్లభపాతుభావతా, సుఖుమేనపి ఞాణేన పచ్చక్ఖతో పటివిజ్ఝితుం అసక్కుణేయ్యతా, ధమ్మన్వయసఙ్ఖాతేన అనుమానఞాణేనాపి దురధిగమనీయతా, పస్సద్ధసబ్బదరథతా, సన్తధమ్మవిభావనం, సోభనపరియోసానతా, అతిత్తికరభావో, పధానభావప్పత్తి, యథాభూతఞాణగోచరతా, సుఖుమసభావతా, మహాపఞ్ఞావిభావనా చ దస్సితా హోన్తి. దిట్ఠిదీపకపదేహి సమాసతో సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠియో పకాసితాతి ఓలీనతాతిధావనవిభావనం, ఉపాయవినిబద్ధనిద్దేసో, మిచ్ఛాభినివేసకిత్తనం, కుమ్మగ్గపటిపత్తియా పకాసనా, విపరియేసగ్గాహపఞ్ఞాపనం, పరామాసపరిగ్గహో, పుబ్బన్తాపరన్తానుదిట్ఠిపతిట్ఠాపనం, భవవిభవదిట్ఠివిభాగో, తణ్హావిజ్జాపవత్తి, అన్తవానన్తవాదిట్ఠినిద్దేసో, అన్తద్వయావతారణం, ఆసవోఘయోగకిలేసగన్థసంయోజనూపాదానవిసేసవిభజ్జనఞ్చ దస్సితాని హోన్తి. తథా **''వేదనానం సముదయ''**న్తిఆదివచనేహి చతున్నం అరియసచ్చానం అనుబోధపటివేధసిద్ధి, విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదప్పహానం , తణ్హావిజ్జావిగమో, సద్ధమ్మట్ఠితినిమిత్తపరిగ్గహో, ఆగమాధిగమసమ్పత్తి, ఉభయహితపటిపత్తి, తివిధపఞ్ఞాపరిగ్గహో, సతిసమ్పజఞ్ఞానుట్ఠానం, సద్ధాపఞ్ఞాసమాయోగో, సమ్మావీరియసమథానుయోజనం, సమథవిపస్సనానిప్ఫత్తి చ దస్సితా హోన్తి.

''అజానతం అపస్సత''న్తి అవిజ్జాసిద్ధి, **''తణ్హాగతానం పరితస్సితవిప్ఫన్దిత**న్తి తణ్హాసిద్ధి, తదుభయేన చ నీవరణసంయోజనద్వయసిద్ధి, అనమతగ్గసంసారవట్టానుచ్ఛేదో, పుబ్బన్తాహరణఅపరన్తపటిసన్ధానాని, అతీతపచ్చుప్పన్నకాలవసేన హేతువిభాగో, అవిజ్జాతణ్హానం అఞ్ఞమఞ్ఞానతివత్తనట్ఠేన అఞ్ఞమఞ్ఞూపకారితా, పఞ్ఞావిముత్తిచేతోవిముత్తీనం పటిపక్ఖనిద్దేసో చ దస్సితా హోన్తి. **''తదపి ఫస్సపచ్చయా''**తి సస్సతాదిపఞ్ఞాపనస్స పచ్చయాధీనవుత్తితాకథనేన ధమ్మానం నిచ్చతాపటిసేధో, అనిచ్చతాపతిట్ఠాపనం, పరమత్థతో కారకాదిపటిక్ఖేపో, ఏవంధమ్మతాదినిద్దేసో, సుఞ్ఞతాపకాసనం, సమత్తనియామపచ్చయలక్ఖణవిభావనఞ్చ దస్సితాని హోన్తి.

''ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో''తిఆదినా భగవతో పహానసమ్పత్తి, విజ్జాధిముత్తి, వసీభావో, సిక్ఖత్తయనిప్ఫత్తి, నిబ్బానధాతుద్వయవిభాగో, చతురధిట్ఠానపరిపూరణం, భవయోనిఆదీసు అపరియాపన్నతా చ దస్సితా హోన్తి. సకలేన పన సుత్తపదేన ఇట్ఠానిట్ఠేసు భగవతో తాదిభావో, తత్థ చ పరేసం పతిట్ఠాపనం, కుసలధమ్మానం ఆదిభూతధమ్మద్వయస్స నిద్దేసో, సిక్ఖత్తయూపదేసో, అత్తన్తపాదిపుగ్గలచతుక్కసిద్ధి, కణ్హాకణ్హవిపాకాదికమ్మచతుక్కవిభాగో, చతురప్పమఞ్ఞావిసయనిద్దేసో,

సముదయాదిపఞ్చకస్స యథాభూతావబోధో, ఛసారణీయధమ్మవిభావనా , దసనాథకరధమ్మపతిట్ఠాపన్తి ఏవమాదయో నిద్ధారేతబ్బా.

సోళసహారవణ్ణనా

దేసనాహారవణ్ణనా

తత్థ "అత్తా, లోకో"తి చ దిట్ఠియా అధిట్ఠానభావేన, వేదనాఫస్సాయతనాదిముఖేన చ గహితేసు పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు తణ్హావజ్జా పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా **దుక్ఖసచ్చం.** తణ్హా **సముదయసచ్చం.** సా పన పరితస్సనాగ్గహణేన "తణ్హాగతాన"న్తి, "వేదనాపచ్చయా తణ్హా"తి చ సరూపేనేవ సముదయగ్గహణేన, భవనేత్తిగ్గహణేన చ పాళియం గహితావ. అయం తావ సుత్తన్తనయో. అభిధమ్మనయేన పన ఆఘాతానన్దాదివచనేహి, ఆతప్పాదిపదేహి, చిత్తప్పదోసవచనేన, సబ్బదిట్ఠిదీపకపదేహి, కుసలాకుసలగ్గహణేన, భవగ్గహణేన, సోకాదిగ్గహణేన, తత్థ తత్థ సముదయగ్గహణేన చాతి సఙ్ఖేపతో సబ్బలోకియకుసలాకుసలధమ్మవిభావనపదేహి గహితా కమ్మకిలేసా **సముదయసచ్చం.** ఉభిన్నం అప్పవత్తి **నిరోధసచ్చం.** తస్స తత్థ తత్థ వేదనానం అత్థఙ్గమనిస్సరణపరియాయేహి, పచ్చత్తం నిబ్బుతివచనేన, అనుపాదావిముత్తివచనేన చ పాళియం గహణం వేదితబ్బం. నిరోధపజాననా పటిపదా **మగ్గసచ్చం.** తస్సాపి తత్థ తత్థ వేదనానం సముదయాదియథాభూతవేదనాపదేసేన, ఛన్నం ఫస్సాయతనానం సముదయాదియథాభూతపజాననపరియాయేన, భవనేత్తియా ఉచ్ఛేదపరియాయేన చ గహణం వేదితబ్బం. తత్థ సముదయేన **అస్సాదో,** దుక్ఖేన **ఆదీనవో,** మగ్గనిరోధేహి **నిస్సరణ**న్తి ఏవం చతుసచ్చవసేన, యాని **పాళియం** (నేత్తి॰ ౬) సరూపేనేవ ఆగతాని అస్సాదాదీనవనిస్సరణాని, తేసఞ్చ వసేన ఇధ అస్సాదాదయో వేదితబ్బా. వినేయ్యానన్తాదిభావాపత్తిఆదికం యథావుత్తవిభాగం పయోజనమేవ **ఫలం.** ఆఘాతాదీనం అకరణీయతా, ఆఘాతాదిఫలస్స చ అనఞ్ఞసన్తానభావితా, నిన్దాపసంసాసు యథాసభావపటిజానననిబ్బేఠనాతి ఏవం తంతంపయోజనాధిగమహేతు **ఉపాయో.** ఆఘాతాదీనం కరణపటిసేధనాదిఅపదేసేన ధమ్మరాజస్స **ఆణత్తి** వేదితబ్బాతి అయం **దేసనాహారో.**

విచయహారవణ్ణనా

కప్పనాభావేపి వోహారవసేన, అనువాదవసేన చ "మమ"న్తి వుత్తం, నియమాభావతో వికప్పనత్థం వాగ్గహణం కతం, గుణసమఙ్గితాయ, అభిముఖీకరణాయ చ **"భిక్ఖవే"**తి ఆమన్తనం. అఞ్ఞభావతో, పటివిరుద్ధభావతో చ **"పరే"**తి వుత్తం, వణ్ణపటిపక్ఖతో, అవణ్ణనీయతో చ "అవణ్ణ"న్తి వుత్తం. బ్యత్తివసేన, విత్థారవసేన చ "భాసేయ్యు"న్తి వుత్తం, ధారణభావతో, అధమ్మపటిపక్ఖతో చ "ధమ్మస్సా"తి వుత్తం, దిట్ఠిసీలేహి సంహతభావతో, కిలేసానం సఙ్ఘాతకరణతో చ "సఙ్ఘస్సా"తి వుత్తం. వుత్తపటినిద్దేసతో, వచనుపన్యాసనతో చ "తత్రా"తి వుత్తం, సమ్ముఖభావతో, పుథుభావతో చ "తుమ్హేహీ"తి వుత్తం. చిత్తస్స హననతో, ఆరమ్మణాభిఘాతతో చ "ఆఘాతో"తి వుత్తం, ఆరమ్మణే సఙ్కోచవుత్తియా, అతుట్ఠాకారతాయ చ "అప్పచ్చయో"తి వుత్తం, ఆరమ్మణచిన్తనతో, నిస్సయతో చ "చేతసో"తి వుత్తం, అత్థాసాధనతో, అను అను "అనత్థసాధనతో" చ "అనభిరద్ధీ"తి వుత్తం, కారణానరహత్తా, సత్థుసాసనే ఠితేహి కాతుం అసక్కుణేయ్యత్తా చ "న కరణీయా"తి వుత్తన్తి. ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు వినిచ్ఛయో కాతబ్బో. ఇతి అనుపదవిచయతో **విచయో హారో** అతివిత్థారభయేన, సక్కా చ అట్ఠకథం తస్సా లీనత్థవణ్ణనఞ్చ అనుగన్త్వా అయమత్థో విఞ్ఞునా విభావేతున్తి న విత్థారయిమ్హ.

యుత్తిహారవణ్ణనా

సబ్బేన సబ్బం ఆఘాతాదీనం అకరణం తాదిభావాయ సంవత్తతీతి యుజ్జతి ఇట్ఠానిట్ఠేసు సమప్పవత్తిసబ్భావతో. యస్మిం సన్తానే ఆఘాతాదయో ఉప్పన్నా, తన్నిమిత్తకో అన్తరాయో తస్సేవ సమ్పత్తివిబన్ధాయ సంవత్తతీతి యుజ్జతి. కస్మా? సన్తానన్తరేసు అసఙ్కమనతో. చిత్తం అభిభవిత్వా ఉప్పన్నా ఆఘాతాదయో సుభాసితాదిసల్లక్ఖణేపి అసమత్థతాయ సంవత్తన్తీతి యుజ్జతి సకోధలోభానం అన్ధతమసబ్భావతో. పాణాతిపాతాదిదుస్సీల్యతో వేరమణి సబ్బసత్తానం పామోజ్జపాసంసభావాయ సంవత్తతీతి యుజ్జతి. సీలసమ్పత్తియా హి మహతో కిత్తిసద్దస్స అబ్భుగ్గమో హోతీతి. గమ్భీరతాదివిసేసయుత్తేన గుణేన తథాగతస్స వణ్ణనా ఏకదేసభూతాపి సకలసబ్బఞ్ఞుగుణగ్గహణాయ సంవత్తతీతి యుజ్జతి అనఞ్ఞసాధారణత్తా. తజ్జాఅయోనిసోమనసికారపరిక్ఖతాని అధిగమతక్కనాని సస్సతవాదాదిఅభినివేసాయ సంవత్తన్తీతి యుజ్జతి కప్పనాజాలస్స అసముగ్ఘాటితత్తా. వేదనాదీనవానవబోధేన వేదనాయ తణ్హా పవడ్ఢతీతి యుజ్జతి అస్సాదానుపస్సనాసబ్భావతో. సతి చ వేదయితరాగే తత్థ అత్తత్తనియగాహో, సస్సతాదిగాహో చ విపరిఫన్దతీతి యుజ్జతి కారణస్స సన్నిహితత్తా. తణ్హాపచ్చయా హి ఉపాదానం సస్సతాదివాదే పఞ్ఞపేన్తానం , తదనుచ్ఛవికం వా వేదనం వేదయన్తానం ఫస్సో హేతూతి యుజ్జతి విసయిన్ద్రియవిఞ్ఞాణసఙ్గతియా వినా తదభావతో. ఛఫస్సాయతననిమిత్తవట్టస్స అనుపచ్ఛేదోతి యుజ్జతి తత్థ అవిజ్జాతణ్హానం అప్పహీనత్తా. ఛన్నం ఫస్సాయతనానం సముదయాదిపజాననా సబ్బదిట్ఠిగతికసఞ్ఞం అతిచ్చ తిట్ఠతీతి యుజ్జతి చతుసచ్చపటివేధభావతో. ఇమాహేవ ద్వాసట్ఠియా దిట్ఠీహి సబ్బదిట్ఠిగతానం అన్తోజాలీకతభావోతి యుజ్జతి అకిరియవాదాదీనం ఇస్సరవాదాదీనఞ్చ తదన్తోగధత్తా. తథా చేవ సంవణ్ణితం. ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో తథాగతస్స కాయోతి యుజ్జతి, యస్మా భగవా అభినీహారసమ్పత్తియా చతూసు సతిపట్ఠానేసు పతిట్ఠితచిత్తో సత్తబోజ్ఝఙ్గేయేవ యథాభూతం భావేసి. కాయస్స భేదా పరినిబ్బుతం న దక్ఖన్తీతి యుజ్జతి అనుపాదిసేసనిబ్బానప్పత్తియం రూపాదీసు కస్సచిపి అనవసేసతోతి అయం **యుత్తిహారో**.

పదట్ఠానహారవణ్ణనా

అవణ్ణారహఅవణ్ణానురూపసమ్పత్తానాదేయ్యవచనతాదివిపత్తీనం పదట్ఠానం. వణ్ణారహవణ్ణానురూసమ్పత్తసద్ధేయ్యవచనతాదిసమ్పత్తీనం పదట్ఠానం. తథా ఆఘాతాదయో నిరయాదిదుక్ఖస్స పదట్ఠానం. ఆఘాతాదీనం అకరణం సగ్గసమ్పత్తిఆదిసబ్బసమ్పత్తీనం పదట్ఠానం. పాణాతిపాతాదీహి పటివిరతి అరియస్స సీలక్ఖన్ధస్స పదట్ఠానం. అరియో సీలక్ఖన్ధో అరియస్స సమాధిక్ఖన్ధస్స పదట్ఠానం. అరియో సమాధిక్ఖన్ధో అరియస్స పఞ్ఞాక్ఖన్ధస్స పదట్ఠానం. గమ్భీరతాదివిసేసయుత్తం భగవతో పటివేధప్పకారఞాణం దేసనాఞాణస్స పదట్ఠానం. దేసనాఞాణం వినేయ్యానం సకలవట్టదుక్ఖనిస్సరణస్స పదట్ఠానం. సబ్బాపి దిట్ఠి దిట్ఠుపాదాన్తి సా యథారహం నవవిధస్సాపి భవస్స పదట్ఠానం. భవో జాతియా, జాతి జరామరణస్స, సోకాదీనఞ్చ పదట్ఠానం. వేదనానం సముదయాదియథాభూతవేదనం చతున్నం అరియసచ్చానం అనుబోధపటివేధో. తత్థ అనుబోధో పటివేధస్స పదట్ఠానం, పటివేధో చతుబ్బిధస్స సామఞ్ఞఫలస్స పదట్ఠానం. "అజానతం అపస్సత"న్తి అవిజ్జాగహణం, తత్థ అవిజ్జా సఙ్ఖారానం పదట్ఠాన్తి యావ వేదనా తణ్హాయ పదట్ఠాన్తి నేతబ్బం. "తణ్హాగతానం పరితస్సితవిప్ఫన్దిత"న్తి ఏత్థ తణ్హా ఉపాదానస్స పదట్ఠానం. "తదపి ఫస్సపచ్చయా"తి ఏత్థ సస్సతాదిపఞ్ఞాపనం పరేసం మిచ్ఛాభినివేసస్స పదట్ఠానం, మిచ్ఛాభినివేసో సద్ధమ్మస్సవనసప్పురిసూపస్సయయోనిసోమనసికారధమ్మానుధమ్మపటిపత్తీహి విముఖతాయ, అసద్ధమ్మస్సవనాదీనఞ్చ పదట్ఠానం, "అఞ్ఞత్ర ఫస్సా"తిఆదీసు ఫస్సో వేదనాయ పదట్ఠానం, ఛ ఫస్సాయతనాని ఫస్సస్స, సకలవట్టదుక్ఖస్స చ పదట్ఠానం, ఛన్నం ఫస్సాయతనానం సముదయాదియథాభూతప్పజాననం నిబ్బిదాయ పదట్ఠానం, నిబ్బిదా విరాగస్సాతి యావ

అనుపాదాపరినిబ్బానం నేతబ్బం. భగవతో భవనేత్తిసముచ్ఛేదో సబ్బఞ్ఞుతాయ పదట్ఠానం. తథా అనుపాదాపరినిబ్బానస్సాతి అయం **పదట్ఠానహారో.**

లక్ఖణహారవణ్ణనా

ఆఘాతాదిగ్గహణేన కోధుపనాహమక్ఖపలాసఇస్సామచ్ఛరియసారమ్భపరవమ్భనాదీనం సఙ్గహో పటిఘచిత్తుప్పాదపరియాపన్నతాయ ఏకలక్ఖణత్తా. ఆనన్దాదిగ్గహణేన అభిజ్ఝావిసమలోభమానాతిమానమదప్పమాదాదీనం సఙ్గహో లోభచిత్తుప్పాదపరియాపన్నతాయ సమానలక్ఖణత్తా. తథా ఆఘాతగ్గహణేన అవసిట్ఠగన్థనీవరణానం సఙ్గహో కాయగన్థనీవరణలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా. ఆనన్దగ్గహణేన ఫస్సాదీనం సఙ్గహో సఙ్ఖారక్ఖన్ధలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా. సీలగ్గహణేన అధిచిత్తఅధిపఞ్ఞాసిక్ఖానమ్పి సఙ్గహో సిక్ఖాలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా. ఇధ పన సీలస్సేవ ఇన్ద్రియసంవరాదికస్స దట్ఠబ్బం. దిట్ఠిగ్గహణేన అవసిట్ఠఉపాదానానమ్పి సఙ్గహో ఉపాదానలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా. “వేదనాన”న్తి ఏత్థ వేదనాగ్గహణేన అవసిట్ఠఉపాదానక్ఖన్ధానమ్పి సఙ్గహో ఖన్ధలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా. తథా వేదనాయ ధమ్మాయతనధమ్మధాతుపరియాపన్నత్తా సమ్మసనూపగానం సబ్బేసం ఆయతనానం ధాతూనఞ్చ సఙ్గహో ఆయతనలక్ఖణేన, ధాతులక్ఖణేన చ ఏకలక్ఖణత్తా. “అజానతం అపస్సత”న్తి ఏత్థ అవిజ్జాగ్గహణేన హేతుఆసవోఘయోగనీవరణాదిసఙ్గహో హేతాదిలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా అవిజ్జాయ, తథా “తణ్హాగతానం పరితస్సితవిప్ఫన్దిత”న్తి ఏత్థ తణ్హాగ్గహణేనాపి. “తదపి ఫస్సపచ్చయా”తి ఏత్థ ఫస్సగ్గహణేన సఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణానం సఙ్గహో విపల్లాసహేతుభావేన, ఖన్ధలక్ఖణేన చ ఏకలక్ఖణత్తా. ఛఫస్సాయతనగ్గహణేన ఖన్ధిన్ద్రియధాతాదీనం సఙ్గహో ఫస్సుప్పత్తినిమిత్తతాయ, సమ్మసనసభావేన చ ఏకలక్ఖణత్తా. భవనేత్తిగ్గహణేన అవిజ్జాదీనమ్పి సంకిలేసధమ్మానం సఙ్గహో వట్టహేతుభావేన ఏకలక్ఖణత్తాతి అయం **లక్ఖణహారో.**

చతుబ్యూహహారవణ్ణనా

నిన్దాపసంసాహి సమ్మాకమ్పితచేతసా మిచ్ఛాజీవతో అనోరతా సస్సతాదిమిచ్ఛాభినివేసినో సీలాదిధమ్మక్ఖన్ధేసు అప్పతిట్ఠితతాయ సమ్మాసమ్బుద్ధగుణరసస్సాదవిముఖా వేనేయ్యా ఇమిస్సా దేసనాయ **నిదానం.** తే యథావుత్తదోసవినిముత్తా కథం ను ఖో సమ్మాపటిపత్తియా ఉభయహితపరా భవేయ్యున్తి అయమేత్థ భగవతో **అధిప్పాయో.** పదనిబ్బచనం **నిరుత్తి.** తం “ఏవ”న్తిఆదినిదానపదానం, “మమ”న్తిఆదిపాళిపదానఞ్చ అట్ఠకథావసేన సువిఞ్ఞేయ్యత్తా అతివిత్థారభయేన న విత్థారయిమ్హ. పదపదత్థనిద్దేసనిక్ఖేపసుత్తదేసనాసన్ధివసేన ఛబ్బిధా **సన్ధి.** తత్థ పదస్స పదన్తరేన సమ్బన్ధో **పదసన్ధి.** తథా పదత్థస్స పదత్థన్తరేన సమ్బన్ధో **పదత్థసన్ధి** . నానానుసన్ధికస్స సుత్తస్స తంతంఅనుసన్ధీహి సమ్బన్ధో, ఏకానుసన్ధికస్స చ పుబ్బాపరసమ్బన్ధో **నిద్దేససన్ధి** , యా అట్ఠకథాయం పుచ్ఛానుసన్ధిఅజ్ఝాసయానుసన్ధియథానుసన్ధివసేన తివిధా విభత్తా, తా పనేతా తిస్సోపి సన్ధియో అట్ఠకథాయం విచారితా ఏవ. **సుత్తసన్ధి** చ పఠమం నిక్ఖేపవసేన అమ్హేహి పుబ్బే దస్సితాయేవ. ఏకిస్సా దేసనాయ దేసనాన్తరేన సద్ధిం సంసన్దనం **దేసనాసన్ధి,** సా ఏవం వేదితబ్బా – “మమం వా భిక్ఖవే…పే… న చేతసో అనభిరద్ధి కరణీయా”తి అయం దేసనా “ఉభతోదణ్డకేన చేపి భిక్ఖవే కకచేన చోరా ఓచరకా అఙ్గమఙ్గాని ఓక్కన్తేయ్యుం, తత్రాపి యో మనో పదూసేయ్య, న మే సో తేన సాసనకరో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౨) ఇమాయ దేసనాయ సద్ధిం సంసన్దతి. “తుమ్హం యేవస్స తేన అన్తరాయో”తి “కమ్మస్సకా మాణవ సత్తా…పే… దాయాదా భవిస్సన్తీ”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౧౬) ఇమాయ దేసనాయ సంసన్దతి. “అపి తుమ్హే…పే… ఆజానేయ్యాథా”తి “కుద్ధో అత్థం…పే… సహతే నర”న్తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౪; మహాని॰ ౫, ౧౫౬, ౧౯౫) ఇమాయ దేసనాయ సంసన్దతి.

“మమం వా భిక్ఖవే పరే వణ్ణం…పే॰… న చేతసో ఉబ్బిల్లావితత్తం కరణీయ”న్తి “ధమ్మాపి వో భిక్ఖవే పహాతబ్బా, పగేవ అధమ్మా (మ॰ ని॰ ౧.౨౪౦). కుల్లూపమం వో భిక్ఖవే ధమ్మం దేసేస్సామి, నిత్థరణత్థాయ, నో గహణత్థాయా”తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౪౦) ఇమాయ దేసనాయ సంసన్దతి. “తత్ర చే తుమ్హేహి…పే॰… ఉబ్బిలావితా, తుమ్హం యేవస్స తేన అన్తరాయో”తి “లుద్ధోఅత్థం…పే॰… సహతే నర”న్తి (ఇతివు॰ ౮౮; మహాని॰ ౫.౧౫౬, ౧౯౫; చూళని॰ ౧౨౮) “కామన్ధా జాలసఞ్ఛన్నా, తణ్హాఛదనఛాదితా”తి (ఉదా॰ ౬౪; నేత్తి॰ ౨౭, ౯౦; పేటకో॰ ౧౪) ఇమాహి దేసనాహి సంసన్దతి.

“అప్పమత్తకం…పే॰… సీలమత్తక”న్తి “పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం ఖో బ్రాహ్మణ యఞ్ఞో పురిమేహి యఞ్ఞేహి అప్పట్ఠతరో చ అప్పసమారమ్భతరో చ మహప్ఫలతరో చ మహానిసంసతరో చా”తిఆదికాయ (దీ॰ ని॰ ౧.౩౫౩) దేసనాయ సంసన్దతి, పఠమజ్ఝానస్స సీలతో మహప్ఫలమహానిసంసతరభావవచనేన ఝానతో సీలస్స అప్పభావదీపనతో.

“పాణాతిపాతం పహాయా”తిఆది “సమణో ఖలు భో గోతమో సీలవా…పే॰… కుసలసీలేన సమన్నాగతో”తిఆదికాహి (దీ॰ ని॰ ౧.౩౦౪) దేసనాహి సంసన్దతి.

“అఞ్ఞేవ ధమ్మా గమ్భీరా”తిఆది “అధిగతో ఖో మ్యాయం ధమ్మో గమ్భీరో”తిఆది (దీ॰ ని॰ ౨.౬౭; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౧; ౨.౩౩౭; సం॰ ని॰ ౧.౧౭౨; మహావ॰ ౭, ౮) పాళియా సంసన్దతి. గమ్భీరతాదివిసేసయుత్తధమ్మపటివేధేన హి ఞాణస్స గమ్భీరాదిభావో విఞ్ఞాయతీతి.

“సన్తి భిక్ఖవే ఏకే సమణబ్రాహ్మణా”తిఆది “సన్తి భిక్ఖవే ఏకే సమణబ్రాహ్మణా పుబ్బన్తకప్పికా…పే॰… అభివదన్తి, సస్సతో అత్తా చ లోకో చ, ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞన్తి ఇత్థేకే అభివదన్తి, అసస్సతో, సస్సతో చ అసస్సతో చ, నేవ సస్సతో చ నాసస్సతో చ, అన్తవా, అనన్తవా, అన్తవా చ అనన్తవా చ, నేవన్తవా నానన్తవా చ అత్తా చ లోకో చ ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞన్తి ఇత్థేకే అభివదన్తీ”తిఆదికాహి (మ॰ ని॰ ౩.౨౭) దేసనాహి సంసన్దతి.

“సన్తి భిక్ఖవే ఏకే సమణబ్రాహ్మణా అపరన్తకప్పికా”తిఆది “సన్తి భిక్ఖవే ఏకే సమణబ్రాహ్మణా అపరన్తకప్పికా…పే॰… అభివదన్తి, సఞ్ఞీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా. ఇత్థేకే అభివదన్తి అసఞ్ఞీ, నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీ చ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా. ఇత్థేకే అభివదన్తి సతో వా పన సత్తస్స ఉచ్ఛేదం వినాసం విభవం పఞ్ఞపేన్తి, దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం వా పనేకే అభివదన్తీ”తిఆదికాహి (మ॰ ని॰ ౩.౨౧) దేసనాహి సంసన్దతి. “వేదనానం…పే॰… తథాగతో”తి “తయిదం సఙ్ఖతం ఓళారికం, అత్థి ఖో పన సఙ్ఖారానం నిరోధో, అత్థేతన్తి ఇతి విదిత్వా తస్స నిస్సరణదస్సావీ తథాగతో తదుపాతివత్తో”తిఆదికాహి (మ॰ ని॰ ౩.౨౮) దేసనాహి సంసన్దతి.

“తదపి తేసం…పే॰… విప్ఫన్దితమేవా”తి ఇదం “తేసం భవతం అఞ్ఞత్రేవ ఛన్దాయ అఞ్ఞత్ర రుచియా అఞ్ఞత్ర అనుస్సవా అఞ్ఞత్ర ఆకారపరివితక్కా అఞ్ఞత్ర దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా పచ్చత్తంయేవ ఞాణం భవిస్సతి పరిసుద్ధం పరియోదాతన్తి నేతం ఠానం విజ్జతి. పచ్చత్తం ఖో పన భిక్ఖవే ఞాణే అసతి పరిసుద్ధే పరియోదాతే యదపి తే భోన్తో సమణబ్రాహ్మణా తత్థ ఞాణభాగమత్తమేవ పరియోదాపేన్తి, తదపి తేసం భవతం సమణబ్రాహ్మణానం ఉపాదానమక్ఖాయతీ”తిఆదికాహి (మ॰ ని॰ ౩.౨౯) దేసనాహి సంసన్దతి.

“తదపి ఫస్సపచ్చయా”తి ఇదఞ్చ “చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపే చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం, తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో, ఫస్సపచ్చయా వేదనా, వేదనాపచ్చయా తణ్హా, తణ్హాపచ్చయా ఉపాదాన”న్తి, (సం॰ ని॰ ౨.౪౪) “ఛన్దమూలకా ఇమే ఆవుసో ధమ్మా మనసికారసముట్ఠానా ఫస్ససమోధానా వేదనాసమోసరణా”తి (అ॰ ని॰ ౮.౮౩) చ ఆదికాహి దేసనాహి సంసన్దతి.

“యతో ఖో భిక్ఖవే భిక్ఖు ఛన్నం ఫస్సాయతనాన”న్తిఆది “యతో ఖో ఆనన్ద భిక్ఖు నేవ వేదనం అత్తానం సమనుపస్సతి, న సఞ్ఞం, న సఙ్ఖారే, న విఞ్ఞాణం అత్తానం సమనుపస్సతి, సో ఏవం అసమనుపస్సన్తో న కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతి, అనుపాదియం న పరితస్సతి, అపరితస్సం పచ్చత్తంయేవ పరినిబ్బాయతీ”తిఆదికాహి దేసనాహి సంసన్దతి.

“సబ్బే తే ఇమేహేవ ద్వాసట్ఠియా వత్థూహి అన్తోజాలీకతా”తిఆది “యే హి కేచి భిక్ఖవే…పే॰… అభివదన్తి, సబ్బే తే ఇమానేవ పఞ్చ కాయాని అభివదన్తి ఏతేసం వా అఞ్ఞతర”న్తిఆదికాహి (మ॰ ని॰ ౩.౨౬) దేసనాహి సంసన్దతి. “**కాయస్స భేదా…పే॰… దేవమనుస్సా**”**తి** –

> “అచ్చీ యథా వాతవేగేన ఖిత్తా, (ఉపసివాతి భగవా)
> అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖం;
> ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తో,
> అత్థం పలేతి న ఉపేతి సఙ్ఖ”న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౮౦; చూళని॰ ౪౩);

ఆదికాహి దేసనాహి సంసన్దతీతి అయం **చాతుబ్యూహో హారో**.

ఆవత్తహారవణ్ణనా

ఆఘాతాదీనం అకరణీయతావచనేన ఖన్తిసోరచ్చానుట్ఠానం. తత్థ ఖన్తియా సద్ధాపఞ్ఞాపరాపకారదుక్ఖసహగతానం సఙ్గహో, సోరచ్చేన సీలస్స. సద్ధాదిగ్గహణేన చ సద్ధిన్ద్రియాదిసకలబోధిపక్ఖియధమ్మా ఆవత్తన్తి. సీలగ్గహణేన అవిప్పటిసారాదయో సబ్బేపి సీలానిసంసధమ్మా ఆవత్తన్తి. పాణాతిపాతాదీహి పటివిరతివచనేన అప్పమాదవిహారో, తేన సకలం సాసనబ్రహ్మచరియం ఆవత్తతి. గమ్భీరతాదివిసేసయుత్తధమ్మగ్గహణేన మహాబోధిపకిత్తనం. అనావరణఞాణపదట్ఠానఞ్హి ఆసవక్ఖయఞాణం, ఆసవక్ఖయఞాణపదట్ఠానఞ్చ అనావరణఞాణం మహాబోధి, తేన దసబలాదయో సబ్బే బుద్ధగుణా ఆవత్తన్తి. సస్సతాదిదిట్ఠిగ్గహణేన తణ్హావిజ్జాయ సఙ్గహో, తాహి అనమతగ్గసంసారవట్టం ఆవత్తతి. వేదనానం సముదయాదియథాభూతవేదనేన భగవతో పరిఞ్ఞాత్తయవిసుద్ధి, తాయ పఞ్ఞాపారమిముఖేన సబ్బపారమియో ఆవత్తన్తి. “అజానతం అపస్సత”న్తి అవిజ్జాగ్గహణేన అయోనిసోమనసికారపరిగ్గహో, తేన చ అయోనిసోమనసికారమూలకా ధమ్మా ఆవత్తన్తి. “తణ్హాగతానం పరితస్సితవిప్ఫన్దిత”న్తి తణ్హాగ్గహణేన నవ తణ్హామూలకా ధమ్మా ఆవత్తన్తి, “తదపి ఫస్సపచ్చయా”తిఆది సస్సతాదిపఞ్ఞాపనస్స పచ్చయాధీనవుత్తిదస్సనం, తేన అనిచ్చతాదిలక్ఖణత్తయం ఆవత్తతి. ఛన్నం ఫస్సాయతనానం యథాభూతం పజాననేన విముత్తిసమ్పదానిద్దేసో, తేన సత్తపి విసుద్ధియో ఆవత్తన్తి. “ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో తథాగతస్స కాయో”తి తణ్హాపహానం, తేన భగవతో సకలసంకిలేసప్పహానం ఆవత్తతీతి అయం **ఆవత్తో హారో**.

విభత్తిహారవణ్ణనా

ఆఘాతానన్దాదయో అకుసలా ధమ్మా, తేసం అయోనిసోమనసికారాది పదట్ఠానం. యేహి పన ధమ్మేహి ఆఘాతానన్దాదీనం అకరణం అప్పవత్తి, తే అబ్యాపాదాదయో కుసలా ధమ్మా, తేసం యోనిసోమనసికారాది పదట్ఠానం. తేసు ఆఘాతాదయో కామావచరావ, అబ్యాపాదాదయో చతుభూమకా. తథా పాణాతిపాతాదీహి పటివిరతి కుసలా వా అబ్యాకతా వా, తస్సా హిరోత్తప్పాదయో ధమ్మా పదట్ఠానం. తత్థ కుసలా సియా కామావచరా, సియా లోకుత్తరా, అబ్యాకతా లోకుత్తరావ. "అత్థి భిక్ఖవే అఞ్ఞేవ ధమ్మా గమ్భీరా"తి వుత్తధమ్మా సియా కుసలా, సియా అబ్యాకతా, తత్థ కుసలానం వుట్ఠానగామినివిపస్సనా పదట్ఠానం. అబ్యాకతానం మగ్గధమ్మా, విపస్సనా, ఆవజ్జనా వా పదట్ఠానం. తేసు కుసలా లోకుత్తరా, అబ్యాకతా సియా కామావచరా, సియా లోకుత్తరా, సబ్బాపి దిట్ఠియో అకుసలావ కామావచరావ, తాసం అవిసేసేన మిచ్ఛాభినివేసే అయోనిసోమనసికారో పదట్ఠానం. విసేసతో పన సన్తతిఘనవినిబ్భోగాభావతో ఏకత్తనయస్స మిచ్ఛాగాహో అతీతజాతిఅనుస్సరణతక్కసహితో సస్సతదిట్ఠియా పదట్ఠానం. హేతుఫలభావేన సమ్బన్ధభావస్స అగ్గహణతో నానత్తనయస్స మిచ్ఛాగాహో తజ్జాసమన్నాహారసహితో ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా పదట్ఠానం. ఏవం సేసదిట్ఠీనమ్పి యథాసమ్భవం వత్తబ్బం. "వేదనాన"న్తి ఏత్థ వేదనా సియా కుసలా, సియా అబ్యాకతా, సియా కామావచరా, సియా రూపావచరా, సియా అరూపావచరా, ఫస్సో తాసం పదట్ఠానం. వేదనానం సముదయాదియథాభూతవేదనం మగ్గఞాణం, అనుపాదావిముత్తి ఫలం , తేసం "అఞ్ఞేవ ధమ్మా గమ్భీరా"తి ఏత్థ వుత్తనయేన ధమ్మాదివిభాగో నేతబ్బో. "అజానతం అపస్సత"న్తిఆదీసు అవిజ్జా తణ్హా అకుసలా కామావచరా, తాసు అవిజ్జాయ ఆసవా, అయోనిసోమనసికారో ఏవ వా పదట్ఠానం. తణ్హాయ సంయోజనియేసు ధమ్మేసు అస్సాదదస్సనం పదట్ఠానం. "తదపి ఫస్సపచ్చయా"తి ఏత్థ ఫస్సస్స వేదనాయ వియ ధమ్మాదివిభాగో వేదితబ్బో. ఇమినా నయేన ఫస్సాయతనాదీనమ్పి యథారహం ధమ్మాదివిభాగో నేతబ్బోతి అయం **విభత్తిహారో.**

పరివత్తహారవణ్ణనా

ఆఘాతాదీనం అకరణం ఖన్తిసోరచ్చాని అనుబ్రూహేత్వా పటిసఙ్ఖానభావనాబలసిద్ధియా ఉభయహితపటిపత్తిం ఆవహతి. ఆఘాతాదయో పన పవత్తియమానా దుబ్బణ్ణతం దుక్ఖసేయ్యం భోగహానిం అకిత్తిం పరేహి దురుపసఙ్కమనతఞ్చ నిప్ఫాదేన్తా నిరయాదీసు మహాదుక్ఖం ఆవహన్తి. పాణాతిపాతాదీహి పటివిరతి అవిప్పటిసారాదికల్యాణం పరమ్పరం ఆవహతి. పాణాతిపాతాది పన విప్పటిసారాదిఅకల్యాణం పరమ్పరం, గమ్భీరతాదివిసేసయుత్తం ఞాణం విసేయ్యానం యథారహం విజ్జాభిఞ్ఞాదిగుణవిసేసం ఆవహతి సబ్బఞేయ్యం యథాసభావావబోధతో. తథా గమ్భీరతాదివిసేసరహితం పన ఞాణం ఞేయ్యేసు సావరణతో యథావుత్తగుణవిసేసం నావహతి. సబ్బాపి చేతా దిట్ఠియో యథారహం సస్సతుచ్ఛేదభావతో అన్తద్వయభూతా సక్కాయతీరం నాతివత్తన్తి అనియ్యానికసభావత్తా. నియ్యానికసభావత్తా పన సమ్మాదిట్ఠి సపరిక్ఖారా మజ్ఝిమపటిపదాభూతా అతిక్కమ్మ సక్కాయతీరం పారం ఆగచ్ఛతి. వేదనానం సముదయాదియథాభూతవేదనం అనుపాదావిముత్తిం ఆవహతి మగ్గభావతో. వేదనానం సముదయాదిఅసమ్పటివేధో సంసారచారకావరోధం ఆవహతి సఙ్ఖారానం పచ్చయభావతో. వేదయితసభావపటిచ్ఛాదకో సమ్మోహో తదభినన్దనం ఆవహతి . యథాభూతావబోధో పన తత్థ నిబ్బేదం విరాగఞ్చ ఆవహతి. మిచ్ఛాభినివేసే అయోనిసోమనసికారసహితా తణ్హా అనేకవిహితం దిట్ఠిజాలం పసారేతి. యథావుత్తతణ్హాసముచ్ఛేదో పఠమమగ్గో తం దిట్ఠిజాలం సఙ్కోచేతి. సస్సతవాదాదిపఞ్ఞాపనస్స ఫస్సో పచ్చయో హోతి అసతి ఫస్సే తదభావతో. దిట్ఠిబన్ధనబన్ధానం ఫస్సాయతనాదీనం అనిరోధేన ఫస్సాదిఅనిరోధో సంసారదుక్ఖస్స అనివత్తియేవ, యాథావతో ఫస్సాయతనాదిపరిఞ్ఞా సబ్బదిట్ఠిదస్సనాని అతివత్తతి, ఫస్సాయతనాదిఅపరిఞ్ఞా తందిట్ఠిగహనం నాతివత్తతి, భవనేత్తిసముచ్ఛేదో ఆయతిం అత్తభావస్స అనిబ్బత్తియా సంవత్తతి, అసముచ్ఛిన్నాయ భవనేత్తియా అనాగతే భవప్పబన్ధో పరివత్తతియేవాతి అయం **పరివత్తో హారో.**

వేవచనహారవణ్ణనా

“మమ మయ్హం మే”తి పరియాయవచనం. “భిక్ఖవే సమణా తపస్సినో”తి పరియాయవచనం. “పరే అఞ్ఞే పటివిరుద్ధా”తి పరియాయవచనం. “అవణ్ణం అకిత్తిం నిన్ద”న్తి పరియాయవచనం. “భాసేయ్యుం భణేయ్యుం కరేయ్యు”న్తి పరియాయవచనం. “ధమ్మస్స వినయస్స సత్థుసాసనస్సా”తి పరియాయవచనం. “సఙ్ఘస్స సమూహస్స గణస్సా”తి పరియాయవచనం. “తత్ర తత్థ తేసూ”తి పరియాయవచనం. “తుమ్హేహి వో భవన్తేహీ”తి పరియాయవచనం. “ఆఘాతో దోసో బ్యాపాదో”తి పరియాయవచనం. “అప్పచ్చయో దోమనస్సం చేతసికదుక్ఖ”న్తి పరియాయవచనం. “చేతసో అనభిరద్ధి చిత్తస్స బ్యాపత్తి మనోపదోసో”తి పరియాయవచనం. “న కరణీయా న ఉప్పాదేతబ్బా న పవత్తేతబ్బా”తి పరియాయవచనం. ఇతి ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు వేవచనం వత్తబ్బన్తి అయం **వేవచనో హారో.**

పఞ్ఞత్తిహారవణ్ణనా

ఆఘాతో వత్థువసేన దసవిధేన ఏకూనవీసతివిధేన వా పఞ్ఞత్తో. అప్పచ్చయో ఉపవిచారవసేన ఛధా పఞ్ఞత్తో. ఆనన్దోపీతిఆదివసేన నవధా పఞ్ఞత్తో. పీతి సామఞ్ఞతో ఖుద్దికాదివసేన పఞ్చధా పఞ్ఞత్తా. సోమనస్సం ఉపవిచారవసేన ఛధా పఞ్ఞత్తం. సీలం వారిత్తచారిత్తాదివసేన అనేకధా పఞ్ఞత్తం. గమ్భీరతాదివిసేసయుత్తం ఞాణం చిత్తుప్పాదవసేన చతుధా, ద్వాదసవిధేన వా, విసయభేదతో అనేకధా చ పఞ్ఞత్తం. దిట్ఠిసస్సతాదివసేన ద్వాసట్ఠియా భేదేహి, తదన్తోగధవిభాగేన అనేకధా చ పఞ్ఞత్తా. వేదనా ఛధా అట్ఠసతధా అనేకధా చ పఞ్ఞత్తా. తస్సా సముదయో పఞ్చధా పఞ్ఞత్తో, తథా అత్థఙ్గమో. అస్సాదో దువిధేన పఞ్ఞత్తో. ఆదీనవో తివిధేన పఞ్ఞత్తో. నిస్సరణం ఏకధా చతుధా చ పఞ్ఞత్తం…పే.… అనుపాదావిముత్తి దువిధేన పఞ్ఞత్తా.

“అజానతం అపస్సత”న్తి వుత్తా అవిజ్జా విసయభేదేన చతుధా అట్ఠధా చ పఞ్ఞత్తా. “తణ్హాగతాన”న్తిఆదినా వుత్తా తణ్హా ఛధా అట్ఠసతధా అనేకధా చ పఞ్ఞత్తా. ఫస్సో నిస్సయవసేన ఛధా పఞ్ఞత్తో. ఉపాదానం చతుధా పఞ్ఞత్తం. భవో ద్విధా అనేకధా చ పఞ్ఞత్తో. జాతి వేవచనవసేన ఛధా పఞ్ఞత్తా. తథా జరా సత్తధా పఞ్ఞత్తా. మరణం అట్ఠధా నవధా చ పఞ్ఞత్తం. సోకో పఞ్చధా పఞ్ఞత్తో. పరిదేవో ఛధా పఞ్ఞత్తో. దుక్ఖం చతుధా పఞ్ఞత్తం, తథా దోమనస్సం. ఉపాయాసో చతుధా పఞ్ఞత్తో. “సముదయో హోతీ”తి పభవపఞ్ఞత్తి, “యథాభూతం పజానాతీ”తి దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి, సముదయస్స పహానపఞ్ఞత్తి, నిరోధస్స సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి, మగ్గస్స భావనాపఞ్ఞత్తి.

“అన్తోజాలీకతా”తిఆది సబ్బదిట్ఠీనం సఙ్గహపఞ్ఞత్తి. “ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో”తిఆది దువిధేన పరినిబ్బానపఞ్ఞత్తి. ఏవం ఆఘాతాదీనం అకుసలకుసలాదిధమ్మానం యథాపభవపఞ్ఞత్తిఆదివసేన, తథా “ఆఘాతో”తి బ్యాపాదస్స వేవచనపఞ్ఞత్తి, “అప్పచ్చయో”తి దోమనస్సస్స వేవచనపఞ్ఞత్తీతిఆదినా నయేన పఞ్ఞత్తిభేదో విభజితబ్బోతి అయం **పఞ్ఞత్తిహారో.**

ఓతరణహారవణ్ణనా

ఆఘాతగ్గహణేన సఙ్ఖారక్ఖన్ధసఙ్గహో, తథా అనభిరద్ధిగహణేన. అప్పచ్చయగ్గహణేన వేదనాక్ఖన్ధసఙ్గహోతి ఇదం **ఖన్ధముఖేన ఓతరణం.** తథా ఆఘాతాదిగ్గహణేన ధమ్మాయతనం ధమ్మధాతు దుక్ఖసచ్చం సముదయసచ్చం వా గహితన్తి ఇదం **ఆయతనముఖేన ధాతుముఖేన సచ్చముఖేన** చ **ఓతరణం.** తథా ఆఘాతాదీనం సహజాతా అవిజ్జా హేతుసహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయసమ్పయుత్తఅత్థిఅవిగతపచ్చయేహి పచ్చయో హోతి, అసహజాతా పన అనన్తరసమనన్తరఅనన్తరూపనిస్సయనత్థివిగతాసేవనపచ్చయేహి పచ్చయో హోతి, అనన్తరా ఉపనిస్సయవసేనేవ పచ్చయో

హోతి . తణ్హాఉపాదానాదీనం, ఫస్సాదీనమ్పి తేసం సహజాతానం అసహజాతానఞ్చ యథారహం పచ్చయభావో వత్తబ్బో. కోచి పనేత్థ అధిపతివసేన, కోచి కమ్మవసేన, కోచి ఆహారవసేన, కోచి ఇన్ద్రియవసేన, కోచి ఝానవసేన, కోచి మగ్గవసేనపి పచ్చయో హోతీతి. అయమ్పి విసేసో వేదితబ్బోతి ఇదం **పటిచ్చసముప్పాదముఖేన ఓతరణం.** అనన్తాదీనమ్పి ఇమినావ నయేన ఖన్ధాదిముఖేన ఓతరణం విభావేతబ్బం.

తథా సీలం పాణాతిపాతాదీహి విరతిచేతనా, అబ్యాపాదాదిచేతసికధమ్మా చ, పాణాతిపాతాదయో చేతనావ, తేసం తదుపకారకధమ్మానఞ్చ లజ్జాదయాదీనం సఙ్ఖారక్ఖన్ధధమ్మాయతనాదిసఙ్గహో, పురిమనయేనేవ ఖన్ధాదిముఖేన చ ఓతరణం విభావేతబ్బం. ఏస నయో ఞాణదిట్ఠివేదనాఅవిజ్జాతణ్హాదిగ్గహణేసు. నిస్సరణఅనుపాదావిముత్తిగహణేసు అసఙ్ఖతధాతువసేనపి **ధాతుముఖేన ఓతరణం** విభావేతబ్బం. తథా "వేదనానం...పే.... అనుపాదావిముత్తో"తి ఏతేన భగవతో సీలాదయో పఞ్చ ధమ్మక్ఖన్ధా, సతిపట్ఠానాదయో చ బోధిపక్ఖియధమ్మా పకాసితా హోన్తీతి తం ముఖేనపి ఓతరణం వేదితబ్బం. "తదపి ఫస్సపచ్చయా"తి దిట్ఠిపఞ్ఞాపనస్స పచ్చయాధీనవుత్తితాదీపనేన **అనిచ్చతాముఖేన ఓతరణం,** తథా ఏవంధమ్మతాయ **పటిచ్చసముప్పాదముఖేన ఓతరణం,** అనిచ్చస్స దుక్ఖానత్తభావతో **అప్పణిహితముఖేన సుఞ్ఞతాముఖేన** చ **ఓతరణం.** సేసపదేసుపి ఏసేవ నయోతి అయం **ఓతరణో హారో.**

సోధనహారవణ్ణనా

"మమం వా...పే.... భాసేయ్యు"న్తి **ఆరమ్భో.** "ధమ్మస్స...పే.... సఙ్ఘస్స...పే.... భాసేయ్యు"న్తి **పదసుద్ధి, నో ఆరమ్భసుద్ధి.** "తత్ర తుమ్హేహి...పే.... కరణీయా"తి **పదసుద్ధి చేవ ఆరమ్భసుద్ధి చ.** దుతియనయాదీసుపి ఏసేవ నయో . తథా "అప్పమత్తకం ఖో పనేత"న్తిఆది **ఆరమ్భో.** "కతమ"న్తిఆది **పుచ్ఛా.** "పాణాతిపాతం పహాయా"తిఆది **పదసుద్ధి, నో ఆరమ్భసుద్ధి, నో చ పుచ్ఛాసుద్ధి.** "ఇదం ఖో"తిఆది **పుచ్ఛాసుద్ధి చేవ పదసుద్ధి చ ఆరమ్భసుద్ధి చ.**

తథా "అత్థి భిక్ఖవే"తిఆది **ఆరమ్భో.** "కతమే చ తే"తిఆది **పుచ్ఛా.** "సన్తి భిక్ఖవే"తిఆది **ఆరమ్భో.** ''**కి**''న్తిఆది **ఆరమ్భ పుచ్ఛా.** "యథాసమాహితే"తిఆది **పదసుద్ధి, నో ఆరమ్భసుద్ధి నో చ పుచ్ఛాసుద్ధి.** "ఇమే ఖో తే"తిఆది **పదసుద్ధి చేవ పుచ్ఛాసుద్ధి చ ఆరమ్భసుద్ధి చ.** ఇమినా నయేన సబ్బత్థ ఆరమ్భాదయో వేదితబ్బాతి. అయం **సోధనో హారో.**

అధిట్ఠానహారవణ్ణనా

"అవణ్ణ"న్తి **సామఞ్ఞతో అధిట్ఠానం తం,** అవికప్పేత్వా **విసేసవచనం** "మమం వా ధమ్మస్స వా సఙ్ఘస్స వా"తి. సుక్కపక్ఖేపి ఏసేవ నయో.

తథా "సీల"న్తి **సామఞ్ఞతో అధిట్ఠానం,** తం అవికప్పేత్వా **విసేసవచనం** "పాణాతిపాతా పటివిరతో"తిఆది.

"అఞ్ఞేవ ధమ్మా"తిఆది **సామఞ్ఞతో అధిట్ఠానం,** తం అవికప్పేత్వా **విసేసవచనం** "తయిదం భిక్ఖవే తథాగతో పజానాతీ"తిఆది.

తథా "పుబ్బన్తకప్పికా"తిఆది **సామఞ్ఞతో అధిట్ఠానం,** తం అవికప్పేత్వా **విసేసవచనం** "సస్సతవాదా"తిఆది. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ సామఞ్ఞవిసేసో నిద్ధారేతబ్బోతి అయం **అధిట్ఠానో హారో.**

పరిక్ఖారహారవణ్ణనా

ఆఘాతాదీనం “అనత్థం మే అచరీ”తిఆదిని (ధ॰ స॰ ౧౨౩౭; విభ॰ ౯౦౯) చ ఏకూనవీసతి ఆఘాతవత్థూని **హేతు.** ఆనన్దాదీనం ఆరమ్మణే అభిసినేహో **హేతు.** సీలస్స హిరిఓత్తప్పం అప్పిచ్ఛతాదయో చ **హేతు.** “గమ్భీరా”తిఆదినా వుత్తధమ్మస్స సబ్బాపి పారమియో **హేతు,** విసేసేన పఞ్ఞాపారమీ. దిట్ఠీనం అసప్పురిసూపస్సయో, అసద్ధమ్మస్సవనం, మిచ్ఛాభినివేసేన అయోనిసోమనసికారో చ అవిసేసేన **హేతు,** విసేసేన పన సస్సతవాదాదీనం అతీతజాతిఅనుస్సరణాది **హేతు.** వేదనానం అవిజ్జాతణ్హాకమ్మాని ఫస్సో చ **హేతు.** అనుపాదావిముత్తియా అరియమగ్గో **హేతు.** పఞ్ఞాపనస్స అయోనిసోమనసికారో **హేతు.** తణ్హాయ సంయోజనియేసు అస్సాదానుపస్సనా **హేతు.** ఫస్సస్స ఛళాయతనాని, ఛళాయతనస్స నామరూపం **హేతు.** భవనేత్తిసముచ్ఛేదస్స విసుద్ధిభావనా **హేతూ**తి అయం **పరిక్ఖారో హారో.**

సమారోపనహారవణ్ణనా

ఆఘాతాదీనం అకరణీయతావచనేన ఖన్తిసమ్పదా దస్సితా హోతి. “అప్పమత్తకం ఖో పనేత”న్తిఆదినా సోరచ్చసమ్పదా, “అత్థి భిక్ఖవే”తిఆదినా ఞాణసమ్పదా, “అపరామసతో చస్స పచ్చత్తఞ్ఞేవ నిబ్బుతి విదితా”తి, “వేదనానం…పే॰… యథాభూతం విదిత్వా అనుపాదావిముత్తో”తి ఏతేహి సమాధిసమ్పదాయ సద్ధిం విజ్జావిముత్తివసీభావసమ్పదా దస్సితా హోతి. తత్థ ఖన్తిసమ్పదా పటిసఙ్ఖానబలసిద్ధితో సోరచ్చసమ్పదాయ **పదట్ఠానం.** సోరచ్చసమ్పదా పన అత్థతో సీలమేవ, తథా పాణాతిపాతాదీహి పటివిరతివచనం సీలస్స పరియాయవిభాగదస్సనత్థం. తత్థ సీలం సమాధిస్స **పదట్ఠానం,** సమాధి పఞ్ఞాయ **పదట్ఠానం.** తేసు సీలేన **వీతిక్కమప్పహానం దుచ్చరితసంకిలేసప్పహానఞ్చ** సిజ్ఝతి, సమాధినా **పరియుట్ఠానప్పహానం, విక్ఖమ్భనప్పహానం, తణ్హాసంకిలేసప్పహానఞ్చ** సిజ్ఝతి. పఞ్ఞాయ **దిట్ఠిసంకిలేసప్పహానం, సముచ్ఛేదప్పహానం, అనుసయప్పహానఞ్చ** సిజ్ఝతీతి సీలాదీహి తీహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి సమథవిపస్సనాభావనాపారిపూరీ, పహానత్తయసిద్ధి చాతి అయం **సమారోపనో హారో.**

సోళసహారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చవిధనయవణ్ణనా

నన్దియావట్టనయవణ్ణనా

ఆఘాతాదీనం అకరణవచనేన తణ్హావిజ్జాసఙ్కోచో దస్సితో హోతి. సతి హి అత్తత్తనియవత్థూసు సినేహే సమ్మోహే చ “అనత్థం మే అచరీ”తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧౨౩౭, విభ॰ ౯౦౯) ఆఘాతో జాయతీతి, తథా “పాణాతిపాతా పటివిరతో”తిఆదివచనేహి , “పచ్చత్తఞ్ఞేవ నిబ్బుతి విదితా, అనుపాదావిముత్తో, ఛన్నం ఫస్సాయతనానం…పే॰… యథాభూతం పజానాతీ”తిఆదీహి వచనేహి చ తణ్హావిజ్జానం అచ్చన్తప్పహానం దస్సితం హోతి. తాసం పన పుబ్బన్తకప్పికాదిపదేహి “అజానతం అపస్సత”న్తిఆదిపదేహి చ సరూపతో దస్సితానం తణ్హావిజ్జానం రూపధమ్మా అరూపధమ్మా చ **అధిట్ఠానం.** యథాక్కమం సమథో చ విపస్సనా చ **పటిపక్ఖో.** తేసం చేతోవిముత్తి పఞ్ఞావిముత్తి చ **ఫలం.** తత్థ తణ్హా, తణ్హావిజ్జా వా సముదయసచ్చం, తదధిట్ఠానభూతా రూపారూపధమ్మా దుక్ఖసచ్చం, తేసం అప్పవత్తి నిరోధసచ్చం, నిరోధపజాననా సమథవిపస్సనా మగ్గసచ్చన్తి ఏవం చతుసచ్చయోజనా వేదితబ్బా. తణ్హాగ్గహణేన చేత్థ మాయాసాఠేయ్యమానాతిమానమదప్పమాదపాపిచ్ఛతాపాపమిత్తతాఅహిరికానోత్తప్పాదివసేన సబ్బో అకుసలపక్ఖో నేతబ్బో. తథా అవిజ్జాగ్గహణేన విపరీతమనసికారకోధుపనాహమక్ఖపలాసఇస్సామచ్ఛరియసారమ్భదోవచస్సతా-

భవదిట్ఠివిభవదిట్ఠాదివసేన అకుసలపక్ఖో నేతబ్బో. వుత్తవిపరియాయేన అమాయాఅసాఠేయ్యాదిఅవిపరీతమనసికారాదివసేన, తథా సమథపక్ఖియానం సద్ధిన్ద్రియాదీనం, విపస్సనాపక్ఖియానఞ్చ అనిచ్చసఞ్ఞాదీనం వసేన కుసలపక్ఖో నేతబ్బోతి. అయం **నన్దియావట్టస్స నయస్స భూమి.**

తిపుక్ఖలనయవణ్ణనా

ఆఘాతాదీనం అకరణవచనేన అదోససిద్ధి, తథా పాణాతిపాతఫరుసవాచాహి పటివిరతివచనేన. ఆనన్దాదీనం అకరణవచనేన అలోభసిద్ధి, తథా అబ్రహ్మచరియతో పటివిరతివచనేన. అదిన్నాదానాదీహి పన పటివిరతివచనేన ఉభయసిద్ధి. “తయిదం భిక్ఖవే తథాగతో పజానాతీ”తిఆదినా అమోహసిద్ధి. ఇతి తీహి అకుసలమూలేహి గహితేహి తప్పటిపక్ఖతో, ఆఘాతాదిఅకరణవచనేన చ తీణి కుసలమూలాని సిద్ధానియేవ హోన్తి. తత్థ తీహి అకుసలమూలేహి తివిధదుచ్చరితసంకిలేసమలవిసమాకుసలసఞ్ఞావితక్కాసద్ధమ్మాదివసేన సబ్బో అకుసలపక్ఖో విత్థారేతబ్బో. తథా తీహి కుసలమూలేహి తివిధసుచరితవోదానసమకుసలసఞ్ఞావితక్కపఞ్ఞాసద్ధమ్మసమాధి- విమోక్ఖముఖవిమోక్ఖాదివసేన సబ్బో కుసలపక్ఖో విభావేతబ్బో. ఏత్థాపి చ సచ్చయోజనా వేదితబ్బా. కథం? లోభో సబ్బాని వా కుసలాకుసలమూలాని సముదయసచ్చం, తేహి పన నిబ్బత్తా తేసం అధిట్ఠానగోచరభూతా ఉపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చన్తిఆదినా నయేన సచ్చయోజనా వేదితబ్బాతి అయం **తిపుక్ఖలస్స నయస్స భూమి.**

సీహవిక్కీళితనయవవణ్ణనా

ఆఘాతానన్దనాదీనం అకరణవచనేన సతిసిద్ధి. సతియా హి సావజ్జానవజ్జే, తత్థ చ ఆదీనవానిసంసే సల్లక్ఖేత్వా సావజ్జం పహాయ అనవజ్జం సమాదాయ వత్తతీతి. తథా మిచ్ఛాజీవా పటివిరతివచనేన వీరియసిద్ధి. వీరియేన హి కామబ్యాపాదవిహింసావితక్కే వినోదేతి, వీరియసాధనఞ్చ ఆజీవపారిసుద్ధిసీలన్తి. పాణాతిపాతాదీహి పటివిరతివచనేన సతిసిద్ధి. సతియా హి సావజ్జానవజ్జే, తత్థ చ ఆదీనవానిసంసే సల్లక్ఖేత్వా సావజ్జం పహాయ అనవజ్జం సమాదాయ వత్తతి. తథా హి సా “విసయాభిముఖభావపచ్చుపట్ఠానా”తి చ వుచ్చతి. “తయిదం భిక్ఖవే తథాగతో పజానాతీ”తిఆదినా సమాధిపఞ్ఞాసిద్ధి. పఞ్ఞాయ హి యథాభూతావబోధో, సమాహితో చ యథాభూతం పజానాతీతి. తథా “నిచ్చో ధువో”తిఆదినా అనిచ్చే “నిచ్చ”న్తి విపల్లాసో, “అరోగో పరం మరణా, ఏకన్తసుఖీ అత్తా దిట్ఠధమ్మనిబ్బానప్పత్తో”తి చ ఏవమాదీహి అసుఖే “సుఖ”న్తి విపల్లాసో, “పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో”తిఆదినా అసుభే “సుభ”న్తి విపల్లాసో, సబ్బేహేవ చ దిట్ఠిదీపకపదేహి అనత్తని “అత్తా”తి విపల్లాసోతి ఏవమేత్థ చత్తారో విపల్లాసా సిద్ధా హోన్తి, తేసం పటిపక్ఖతో చత్తారి సతిపట్ఠానాని సిద్ధానేవ హోన్తి. తత్థ చతూహి ఇన్ద్రియేహి చత్తారో పుగ్గలా నిద్దిసితబ్బా.

కథం? దువిధో హి తణ్హాచరితో ముదిన్ద్రియో చ తిక్ఖిన్ద్రియో చాతి, తథా దిట్ఠిచరితో. తేసు పఠమో అసుభే “సుభ”న్తి విపల్లత్తదిట్ఠి సతిబలేన యథాభూతం కాయసభావం సల్లక్ఖేత్వా సమ్మత్తనియామం ఓక్కమతి. దుతియో అసుఖే “సుఖ”న్తి విపల్లత్తదిట్ఠి “ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతీ”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౬; అ॰ ని॰ ౪.౧౪; ౬.౫౮) వుత్తేన వీరియసంవరసఙ్ఖాతేన వీరియబలేన తం విపల్లాసం విధమతి. తతియో అనిచ్చే “నిచ్చ”న్తి అయాథావగాహీ సమథబలేన సమాహితభావతో సఙ్ఖారానం ఖణికభావం యథాభూతం పటివిజ్ఝతి. చతుత్థో సన్తతిసమూహకిచ్చారమ్మణఘనవిచిత్తత్తా ఫస్సాదిధమ్మపుఞ్జమత్తే అనత్తని “అత్తా”తి మిచ్ఛాభినివేసీ చతుకోటికసుఞ్ఞతామనసికారేన తం మిచ్ఛాభినివేసం విద్ధంసేతి. చతూహి చేత్థ విపల్లాసేహి చతురాసవోఘయోగకాయగన్థఅగతితణ్హుప్పాదుపాదానసత్తవిఞ్ఞాణట్ఠితిఅపరిఞ్ఞాదివసేన సబ్బో

అకుసలపక్ఖో నేతబ్బో. తథా చతూహి సతిపట్ఠానేహి చతుబ్బిధఝానవిహారాధిట్ఠానసుఖభాగియధమ్మఅప్పమఞ్ఞాసమ్మప్పధానఇద్ధిపాదాదివసేన సబ్బో వోదానపక్ఖో నేతబ్బోతి అయం **సీహవిక్కీళితస్స నయస్స భూమి.** ఇధాపి సుభసఞ్ఞాసుఖసఞ్ఞాహి, చతూహిపి వా విపల్లాసేహి సముదయసచ్చం , తేసం అధిట్ఠానారమ్మణభూతా పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చన్తిఆదినా సచ్చయోజనా వేదితబ్బా.

దిసాలోచనఅఙ్కుసనయద్వయవణ్ణనా

ఇతి తిణ్ణం అత్థనయానం సిద్ధియా వోహారనయద్వయమ్పి సిద్ధమేవ హోతి. తథా హి అత్థనయదిసాభూతధమ్మానం సమాలోచనం **దిసాలోచనం,** తేసం సమానయనం **అఙ్కుసో**తి నియుత్తా పఞ్చ నయా.

పఞ్చవిధనయవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సాసనపట్ఠానవణ్ణనా

ఇదం సుత్తం సోళసవిధే సుత్తన్తపట్ఠానే సంకిలేసవాసనానిబ్బేధాసేక్ఖభాగియం, సంకిలేసనిబ్బేధాసేక్ఖభాగియమేవ వా. అట్ఠవీసతివిధే పన సుత్తన్తపట్ఠానే లోకియలోకుత్తరం సత్తధమ్మాధిట్ఠానం ఞాణఞేయ్యదస్సనభావనం సకవచనపరవచనం విస్సజ్జనీయావిస్సజ్జనీయం కుసలాకుసలం అనుఞ్ఞాతపటిక్ఖిత్తఞ్చాతి వేదితబ్బం.

పకరణనయవణ్ణనా నిట్ఠితా.

బ్రహ్మజాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సామఞ్ఞఫలసుత్తవణ్ణనా

రాజామచ్చకథావణ్ణనా

౧౫౦. రాజగహేతి ఏత్థ దుగ్గజనపదట్ఠానవిసేససమ్పదాదియోగతో పధానభావేన రాజూహి గహితన్తి **రాజగహ**న్తి ఆహ **''మన్ధాతు...పే.... వుచ్చతీ''**తి. తత్థ మహాగోవిన్దేన మహాసత్తేన పరిగ్గహితం రేణుఆదీహి రాజూహి పరిగ్గహితమేవ హోతీతి మహాగోవిన్దగ్గహణం. **మహాగోవిన్దో**తి మహానుభావో ఏకో పురాతనో రాజాతి కేచి. **పరిగ్గహితత్తా**తి రాజధానీభావేన పరిగ్గహితత్తా. **పకారే**తి నగరమాపనేన రఞ్ఞా కారితసబ్బగేహత్తా **రాజగహం,** గిజ్ఝకూటాదీహి పరిక్ఖిత్తత్తా పబ్బతరాజేహి పరిక్ఖిత్తగేహసదిసన్తిపి **రాజగహం,** సమ్పన్నభవనతాయ రాజమానం గేహన్తి పి **రాజగహం,** సంవిహితారక్ఖతాయ అనత్థావహభావేన ఉపగతానం పటిరాజూనం గహం గేహభూతన్తిపి **రాజగహం,** రాజూహి దిస్వా సమ్మా పతిట్ఠాపితత్తా తేసం గహం గేహభూతన్తిపి **రాజగహం,** ఆరామరామణేయ్యకాదీహి రాజతే, నివాససుఖతాదినా సత్తేహి మమత్తవసేన గయ్హతి, పరిగ్గయ్హతీతి వా **రాజగహ**న్తి ఏదిసే పకారే సో పదేసో ఠానవిసేసభావేన ఉళారసత్తపరిభోగోతి ఆహ **''తం పనేత''**న్తిఆది. **తేస**న్తి యక్ఖానం. **వసనవన**న్తి ఆపానభూమిభూతం ఉపవనం.

అవిసేసేనాతి ''పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో విహరతి'' (మ॰ ని॰ ౧.౬౯; ౩.౭౫; విభ॰ ౫౧౮), ''పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, (దీ॰ ని॰ ౧.౨౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౧౫౨; అ॰ ని॰ ४.౧౨౩; పారా॰ ౧౧) ''మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి'', (దీ॰ ని॰ ౧.౫౫౬; ౩.౩౦౮; మ॰ ని॰ ౧.౭౭, ४౫౯, ౫౦౯; ౨.౩౦౯, ౩౧౫, ४౫౧, ४౭౧; ౩.౨౩౦; విభ॰ ౬४౨) ''సబ్బనిమిత్తానం అమనసికారా అనిమిత్తం చేతోసమాధిం సమాపజ్జిత్వా విహరతీ''తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.४౫౯) వియ సద్దన్తరసన్నిధానసిద్ధేన విసేసపరామసనేన వినా. ఇరియాయ కాయికకిరియాయ పవత్తనూపాయభావతో పథోతి **ఇరియాపథో.** ఠానాదీనఞ్హి గతినివత్తి ఆదిఅవత్థాహి వినా న కఞ్చి కాయికకిరియం పవత్తేతుం సక్కా. విహరతి పవత్తతి ఏతేన, విహరణఞ్చాతి విహారో, దిబ్బభావావహో విహారో **దిబ్బవిహారో,** మహగ్గతజ్ఝానాని. **నేత్తియం** పన ''చతస్సో ఆరుప్పసమాపత్తియో ఆనేఞ్జా విహారా''తి వుత్తం . తం తాసం మేత్తాఝానాదీనం బ్రహ్మవిహారతా వియ భావనావిసేసభావం సన్ధాయ వుత్తం. **అట్ఠకథాసు** పన దిబ్బభావావహసామఞ్ఞతో తాపి ''దిబ్బవిహారా'' త్వేవ వుత్తా. హితూపసంహారాదివసేన పవత్తియా బ్రహ్మభూతా సేట్ఠభూతా విహారాతి **బ్రహ్మవిహారా,** మేత్తాఝానాదికా. అనఞ్ఞసాధారణత్తా అరియానం విహారాతి **అరియవిహారా,** చతస్సోపి ఫలసమాపత్తియో. **సమఙ్గీపరిదీపన**న్తి సమఙ్గిభావపరిదీపనం. **ఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనం** ఇతరవిహారసమాయోగపరిదీపనస్స విసేసవచనస్స అభావతో, ఇరియాపథసమాయోగపరిదీపనస్స చ అత్థసిద్ధత్తా. **విహరతీ**తి ఏత్థ **వి**-సద్దో విచ్ఛేదత్థజోతనో, **హరతీ**తి నేతి, పవత్తేతీతి అత్థో. తత్థ కస్స కేన విచ్ఛిన్దనం, కథం కస్స పవత్తనన్తి అన్తోలీనం చోదనం సన్ధాయాహ **''సో హీ''**తిఆది.

గోచరగామదస్సనత్థం ''రాజగహే''తి వత్వా బుద్ధానం అనురూపనివాసనట్ఠానదస్సనత్థం ''అమ్బవనే''తి వుత్తన్తి ఆహ **''ఇదమస్సా''**తిఆది. **ఏత**న్తి ఏతం ''రాజగహే''తి **భుమ్మవచనం సమీపత్థే** ''గఙ్గాయ గావో చరన్తి, కూపే గగ్గకుల''న్తి చ యథా. కుమారేన భతోతి కుమారభతో, సో ఏవ **కోమారభచ్చో** యథా భిసగ్గమేవ భేసజ్జం. **దోసాభిసన్న**న్తి వాతపిత్తాదివసేన ఉస్సన్నదోసం. **విరేచేత్వా**తి దోసపకోపతో వివేచేత్వా.

అడ్ఢతేళసహీతి అడ్ఢేన తేరసహి అడ్ఢతేరసహి భిక్ఖుసతేహి. తాని పన పణ్ణాసాయ ఊనాని తేరసభిక్ఖుసతాని హోన్తీతి ఆహ ‘‘**అడ్ఢసతేనా**’’తిఆది.

రాజతీతి దిబ్బతి, సోభతీతి అత్థో. **రఞ్జేతీ**తి రమేతి. **రఞ్ఞో**తి పితు బిమ్బిసారరఞ్ఞో. సాసనట్ఠేన హింసనట్ఠేన **సత్తు.**

భారియేతి గరుకే అఞ్ఞేసం అసక్కుణేయ్యే వా. **సువణ్ణసత్థకేనా**తి సువణ్ణమయేన సత్థకేన. అయోమయఞ్హి రఞ్ఞో సరీరం ఉపనేతుం అయుత్తన్తి వదతి. **సువణ్ణసత్థకేనా**తి వా సువణ్ణపరిక్ఖతేన సత్థకేన **బాహుం ఫాలాపేత్వా**తి సిరావేధవసేన బాహుం ఫలాపేత్వా **ఉదకేన సమ్భిన్దిత్వా పాయేసి** కేవలస్స లోహితస్స గబ్భినిత్థియా దుజ్జీరభావతో. **ధురా**తి ధురభూతా, గణస్స , ధోరయ్హాతి అత్థో. **ధురం నీహరామీ**తి గణధురం గణబన్ధియం నిబ్బత్తేమి. ‘‘**పుబ్బే ఖో**’’తిఆది ఖన్ధకపాళి ఏవ.

పోత్థనియన్తి ఛురికం, యం “నఖర”న్తిపి [పోథనికన్తి ఛురికం, యం ఖరన్తిపి (సారత్థ॰ టీ॰ ౩.౩౩౮) పోథనికన్తి ఛురికం, ఖరన్తిపి (వి॰ వి॰ టీ॰ ౨.చూళవగ్గవణ్ణనా ౩౩౮)] వుచ్చతి. **దివా దివస్సా**తి దివస్సపి దివా, మజ్ఝన్హికవేలాయన్తి అత్థో.

తస్సా సరీరం లేహిత్వా యాపేతి అత్తూపక్కమేన మరణం న యుత్తన్తి. న హి అరియసావకా అత్తానం వినిపాతేన్తీతి. **మగ్గఫలసుఖేనా**తి మగ్గఫలసుఖావహేన సోతాపత్తిమగ్గఫలసుఖూపసఞ్హితేన **చఙ్కమేన యాపేతి. చేతియఙ్గణే**తి గన్ధపుప్ఫాదీహి పూజనట్ఠానభూతే చేతియఙ్గణే . **నిసజ్జనత్థాయా**తి భిక్ఖుసఙ్ఘనిసీదనత్థాయ. **చాతుమహారాజికదేవలోకే... పే.... యక్ఖో హుత్వా నిబ్బత్తి** తత్థ బహులం నిబ్బత్తపుబ్బతాయ చిరపరిచితనికన్తివసేన.

ఖోభేత్వాతి పుత్తసినేహస్స బలవభావతో, సహజాతపీతివేగస్స చ సవిప్ఫారతాయ తంసముట్ఠానరూపధమ్మేహి ఫరణవసేన సకలసరీరం ఆలోళేత్వా. తేనాహ ‘‘**అట్ఠిమిఞ్జం ఆహచ్చ అట్ఠాసీ**’’తి. **పితుగుణ**న్తి పితు అత్తని సినేహగుణం. **ముఞ్చాపేత్వా**తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో పకారత్థో, తేన “అభిమారకపురిసపేసనాదిప్పకారేనా”తి వుత్తే ఏవ పకారే పచ్చామసతి. **విత్థారకథానయో**తి అజాతసత్తుపసాదనాదివసేన విత్థారతో వత్తబ్బాయ కథాయ నయమత్తం. కస్మా పనేత్థ విత్థారనయా కథా న వుత్తాతి ఆహ ‘‘**ఆగతత్తా పన సబ్బం న వుత్త**’’న్తి.

కోసలరఞ్ఞోతి మహాకోసలరఞ్ఞో. **పణ్డితాధివచన**న్తి పణ్డితపేవచనం. **విదన్తీ**తి జానన్తి. **వేదేన** ఞాణేన కరణభూతేన **ఈహతి** పవత్తతీతి **వేదేహి.**

ఏత్థాతి ఏతస్మిం దివసే. **అనసనేన వా**తి **వా**-సద్దో అనియమత్థో, తేన ఏకచ్చమనోదుచ్చరితదుస్సీల్యాదీని సఙ్గణ్హాతి. తథా హి గోపాలకూపోసథో అభిజ్ఝాసహగతచిత్తస్స వసేన వుత్తో, నిగణ్ఠుపోసథో మోసవజ్జాదివసేన. యథాహ “సో తేన అభిజ్ఝాసహగతేన చేతసా దివసం అతినామేతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧.౭౧), “ఇతి యస్మిం సమయే సచ్చే సమాదపేతబ్బా, ముసావాదే తస్మిం సమయే సమాదపేన్తీ”తి (అ॰ ని॰ ౧.౭౧) చ ఆది. **ఏత్థా**తి ఉపోసథసద్దే. **అత్థుద్ధారో**తి వత్తబ్బఅత్థానం ఉద్ధారణం.

నను చ అత్థమత్తం పతి సద్దా అభినివిసన్తీతి న ఏకేన సద్దేన అనేకే అత్థా అభిధీయన్తీతి? సచ్చమేతం సద్దవిసేసే అపేక్ఖితే, తేసం పన అత్థానం ఉపోసథసద్దవచనీయతా సామఞ్ఞం ఉపాదాయ వుచ్చమానో అయం విచారో ఉపోసథసద్దస్స అత్థుద్ధారోతి వుత్తో. హేట్ఠా “ఏవం మే సుత”న్తిఆదీసు ఆగతే అత్థుద్ధారేపి ఏసేవ నయో. కామఞ్చ

పాతిమోక్ఖుద్దేసాదివిసయోపి ఉపోసథసద్దో సామఞ్ఞరూపో ఏవ విసేససద్దస్స అవాచకభావతో, తాదిసం పన సామఞ్ఞం అనాదియిత్వా అయమత్థో వుత్తోతి వేదితబ్బం. సీలసుద్ధివసేన ఉపేతేహి సమగ్గేహి వసీయతి అనుట్ఠీయతీతి **ఉపోసథో,** పాతిమోక్ఖుద్దేసో. సమాదానవసేన అధిట్ఠానవసేన వా ఉపేచ్చ అరియవాసాదిఅత్థం వసితబ్బతో **ఉపోసథో,** సీలం. అనసనాదివసేన ఉపేచ్చ వసితబ్బతో అనువసితబ్బతో **ఉపోసథో. ఉపవాసో**తి సమాదానం. ఉపోసథకులభూతతాయ నవమహత్థినికాయపరియాపన్నే హత్థినాగే కిఞ్చి కిరియం అనపేక్ఖిత్వా రూళ్హివసేన సమఞ్ఞామత్తం ఉపోసథోతి ఆహ "**ఉపోసథో నాగరాజాతిఆదీసు పఞ్ఞత్తీ**"తి. దివసే పన ఉపోసథసద్దప్పవత్తి అట్ఠకథాయం వుత్తా ఏవ. **సుద్ధస్స వే సదా ఫగ్గూ**తి ఏత్థ పన **సుద్ధస్సా**తి సబ్బసో కిలేసమలాభావేన సుద్ధస్స. **వే**తి నిపాతమత్తం. **వే**తి వా బ్యత్తన్తి అత్థో. **సదా ఫగ్గూ**తి నిచ్చకాలమ్పి ఫగ్గుణనక్ఖత్తమేవ. యస్స హి ఫగ్గుణమాసే ఉత్తరఫగ్గుణదివసే తిత్థన్హానం కరోన్తస్స సంవచ్ఛరికపాపపవాహనం హోతీతి లద్ధి, తం తతో వివేచేతుం ఇదం భగవతా వుత్తం. **సుద్ధస్సుపోసథో సదా**తి యథావుత్తసుద్ధియా సుద్ధస్స ఉపోసథఙ్గాని వతసమాదానాని చ అసమాదియతోపి నిచ్చం ఉపోసథో, ఉపోసథవాసో ఏవాతి అత్థో. పఞ్చదసన్నం తిథీనం పూరణవసేన **పన్నరసో.**

బహవో , అతిసయతో వా కుముదాని ఏత్థ సన్తీతి కుముదవతీ, తిస్సం **కుముదవతియా.** చతున్నం మాసానం పారిపూరిభూతాతి **చాతుమాసీ.** సా ఏవ పాళియం చాతుమాసినీతి వుత్తాతి ఆహ "**ఇధ పన చాతుమాసినీతి వుచ్చతీ**"తి. తదా కత్తికమాసస్స పుణ్ణతాయ **మాసపుణ్ణతా.** వస్సానస్స ఉతునో పుణ్ణతాయ **ఉతుపుణ్ణతా.** కత్తికమాసలక్ఖితస్స సంవచ్ఛరస్స పుణ్ణతాయ **సంవచ్ఛరపుణ్ణతా.** "**మా" ఇతి చన్దో వుచ్చతి** తస్స గతియా దివసస్స మినితబ్బతో. **ఏత్థ పుణ్ణో**తి ఏతిస్సా రత్తియా సబ్బకలాపారిపూరియా పుణ్ణో. తదా హి చన్దో సబ్బసో పరిపుణ్ణో హుత్వా దిస్సతి. ఏత్థ చ "తదహుపోసథే పన్నరసే"తి పదాని దివసవసేన వుత్తాని, "కోముదియా"తిఆదీని రత్తివసేన.

రాజామచ్చపరివుతోతి రాజకులసముదాగతేహి అమచ్చేహి పరివుతో. అథ వా అనుయుత్తకరాజూహి చేవ అమచ్చేహి చ పరివుతో. **చతురుపక్కిలేసా**తి అబ్భా మహికా ధూమరజో రాహూతి ఇమేహి చతూహి ఉపక్కిలేసేహి. **సన్నిట్ఠానం కతం** అట్ఠకథాయం.

పీతివచనన్తి పీతిసముట్ఠానం వచనం. యఞ్హి వచనం పటిగ్గాహకనిరపేక్ఖం కేవలం ఉళారాయ పీతియా వసేన సరసతో సహసావ ముఖతో నిచ్ఛరతి, తం ఇధ "ఉదాన"న్తి అధిప్పేతం. తేనాహ "**యం పీతివచనం హదయం గహేతుం న సక్కోతీ**"తిఆది.

దోసేహి ఇతా గతా అపగతాతి **దోసినా** త-కారస్స న-కారం కత్వా యథా "కిలేసే జితో విజితావీతి జినో"తి. **అనీయ**-సద్దో కత్తుఅత్థే వేదితబ్బోతి ఆహ "**మనం రమయతీ**"**తి** "**రమణీయా**"తి యథా "నియ్యానికా ధమ్మా"తి. జుణ్హవసేన రత్తియా సురూపతాతి ఆహ "**వుత్తదోసవిముత్తాయా**"తిఆది. తత్థ అబ్భాదయో వుత్తదోసా, తబ్బిగమేనేవ చస్సా **దస్సనీయతా,** తేన, ఉతుసమ్పత్తియా చ **పాసాదికతా** వేదితబ్బా. **లక్ఖణం భవితుం యుత్తా**తి ఏతిస్సా రత్తియా యుత్తో దివసో మాసో ఉతు సంవచ్ఛరోతి ఏవం దివసమాసఉతుసంవచ్ఛరానం సల్లక్ఖణం భవితుం యుత్తా **లక్ఖఞ్ఞా,** లక్ఖణీయాతి అత్థో.

"యం నో పయిరుపాసతో చిత్తం పసీదేయ్యా"తి వుత్తత్తా "సమణం వా బ్రాహ్మణం వా"తి ఏత్థ పరమత్థసమణో చ పరమత్థబ్రాహ్మణో చ అధిప్పేతో, న పబ్బజ్జామత్తసమణో, న జాతిమత్తబ్రాహ్మణో చాతి ఆహ "**సమితపాపతాయ సమణం.**

బాహితపాపతాయ బ్రాహ్మణ''న్తి. బహువచనే వత్తబ్బే ఏకవచనం, ఏకవచనే వా వత్తబ్బే బహువచనం **వచనబ్యతయో.** అట్ఠకథాయం పన ఏకవచనవసేనేవ బ్యతయో దస్సితో. అత్తని, గరుట్ఠానియే చ ఏకస్మిమ్పి బహువచనప్పయోగో నిరూళ్హోతి. **సబ్బేనపీతి** "రమణీయా వతా"తిఆదినా సబ్బేన వచనేన. **ఓభాసనిమిత్తకమ్మన్తి** ఓభాసభూతనిమిత్తకమ్మం పరిబ్యత్తం నిమిత్తకరణన్తి అత్థో. **దేవదత్తో చాతి. చ**-సద్దో అత్థూపనయనే, తేన యథా రాజా అజాతసత్తు అత్తనో పితు అరియసావకస్స సత్థుఉపట్ఠాకస్స ఘాతనేన మహాపరాధో , ఏవం భగవతో మహాఅనత్థకరస్స దేవదత్తస్స అవస్సయభావేన పీతి ఇమమత్థం ఉపనేతి. **తస్స పిట్ఠిఛాయాయాతి** తస్స జీవకస్స పిట్ఠిఅపస్సయేన, తం పముఖం కత్వా తం అపస్సాయాతి అత్థో. **విక్ఖేపపచ్ఛేదనత్థన్తి** భావినియా అత్తనో కథాయ ఉప్పజ్జనకవిక్ఖేపనస్స పచ్ఛిన్దనత్థం, అనుప్పత్తిఅత్థన్తి అధిప్పాయో. తేనాహ ''**తస్సం హీ**''తిఆది.

౧౨౧. ''**నో కిరా**''తిఆది పోరాణట్ఠకథాయ ఆగతనయో. ఏసేవ నయో పరతో మక్ఖలిపదనిబ్బచనేపి . **ఉపసఙ్కమన్తీతి** ఉపగతా. **తదేవ పబ్బజ్జం అగ్గహేసీతి** తదేవ నగ్గరూపం పబ్బజ్జం కత్వా గణ్హి.

పబ్బజితసమూహసఙ్ఖాతో సఙ్ఘోతి పబ్బజితసమూహతామత్తేన సఙ్ఘో, న నియ్యానికదిట్ఠిసువిసుద్ధసీలసామఞ్ఞవసేన సంహతత్తాతి అధిప్పాయో. **అస్స అత్థీతి** అస్స సత్థుపటిఞ్ఞస్స పరివారభూతో అత్థి. **స్వేవాతి** పబ్బజితసమూహసఙ్ఖాతోవ. కేచి పన "పబ్బజితసమూహవసేన **సఙ్ఘీ**, గహట్ఠసమూహవసేన **గణీ**"తి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం గణే ఏవ లోకే సఙ్ఘ-సద్దస్స నిరూళ్హత్తా. **ఆచారసిక్ఖాపనవసేనాతి** అచేలక వతచరియాదిఆచారసిక్ఖాపనవసేన. **పాకటోతి** సఙ్ఘీఆదిభావేన పకాసితో. "అప్పిచ్ఛో"తి వత్వా తత్థ లబ్భమానం అప్పిచ్ఛత్తం దస్సేతుం ''**అప్పిచ్ఛతాయ వత్థమ్పి న నివాసేతీ**''తి వుత్తం. న హి తస్మిం సాసనికే వియ సన్తగుణనిగూహణలక్ఖణా అప్పిచ్ఛతా లబ్భతీతి. **యసోతి** కిత్తిసద్దో. "తరన్తి ఏతేన సంసారోఘు"న్తి ఏవం సమ్మతత్తా **తిత్థం** వుచ్చతి లద్ధీతి ఆహ ''**తిత్థకరోతి లద్ధికరో**''తి. **సాధుసమ్మతోతి** "సాధూ"తి సమ్మతో, న సాధూహి సమ్మతోతి ఆహ ''**అయం సాధూ**''తిఆది. "ఇమాని మే వతసమాదానాని ఏత్తకం కాలం సుచిణానీ"తి **పబ్బజితతో పట్ఠాయ అతిక్కన్తా బహూ రత్తియో జానాతీతి రత్తఞ్ఞూ.** తా పనస్స రత్తియో చిరకాలభూతాతి కత్వా **చిరం పబ్బజితస్స అస్సాతి చిరపబ్బజితో.** తత్థ చిరపబ్బజితతాగహణేన బుద్ధిసీలతం దస్సేతి, రత్తఞ్ఞుతాగహణేన తత్థ సమ్పజానతం. **అద్ధానన్తి** దీఘకాలం. కిత్తకో పన సోతి ఆహ ''**ద్వే తయో రాజపరివట్టే**''తి, ద్విన్నం తిణ్ణం రాజూనం రజ్జం అనుసాసనపటిపాటియోతి అత్థో. ''**అద్ధగతో**''తి వత్వా కతం వయోగహణం ఓసానవయాపేక్ఖన్తి ఆహ ''**పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తో**''తి. **ఉభయన్తి** "అద్ధగతో, వయోఅనుప్పత్తో"తి పదద్వయం.

పుబ్బే పితరా సద్ధిం సత్థు సన్తికం గన్త్వా దేసనాయ సుతపుబ్బతం సన్ధాయాహ ''**ఝానాభిఞ్ఞాది...పే.... సోతుకామో**''తి. **దస్సనేనాతి** న దస్సనమత్తం, దిస్వా పన తేన సద్ధిం ఆలాపసల్లాపం కత్వా తతో అకిరియవాదం సుత్వా తేసం అనత్తమనో అహోసి. **గుణకథాయాతి** అభూతగుణకథాయ. తేనాహ ''**సుట్ఠుతరం అనత్తమనో హుత్వా**''తి. యది అనత్తమనో, కస్మా తుణ్హీ అహోసీతి ఆహ ''**అనత్తమనో సమానోపీ**''తిఆది.

౧౨౨. **గోసాలాయాతి** ఏవం నామకే గామే. వస్సానకాలే గున్నం తిట్ఠనసాలాతి ఏకే.

౧౨౩. **పటికిట్ఠతరన్తి** నిహీనతరం. **తన్తావుతానీతి** తన్తే పసారేత్వా వీతాని. ''**సీతే సీతో**''తిఆదినా ఛహాకారేహి తస్స నిహీనస్స నిహీనతరతం దస్సేతి.

౧౩౪. వచ్ఛం కత్వాపీతి పి-సద్దేన భోజనం భుఞ్జిత్వాపి కేనచి అసుచినా మక్ఖితో పీతి ఇమమత్థం సమ్పిణ్డేతి. **వాలికథూపం కత్వా**తి వత్తవసేన వాలికాయ థూపం కత్వా.

౧౩౬. పలిబుద్ధనకిలేసోతి సంసారే పలిబుద్ధనకిచ్చో రాగాదికిలేసో ఖేత్తవత్థుపుత్తదారాదివిసయో.

కోమారభచ్చజీవకకథావణ్ణనా

౧౩౭. న యథాధిప్పాయం వత్తతీతి కత్వా వుత్తం ''**అనత్థో వత మే**''తి. జీవకస్స తుణ్హీభావో మమ అధిప్పాయస్స మద్దనసదిసో, తస్మా తం పుచ్ఛిత్వా కథాపనేన మమ అధిప్పాయో పూరేతబ్బోతి అయమేత్థ రఞ్ఞో అజ్ఝాసయోతి దస్సేన్తో ''**హత్థిమ్హి ను ఖో పనా**''తిఆదిమాహ. **కిం తుణ్హీ**తి కిం కారణా తుణ్హీ, కిం తం కారణం, యేన తువం తుణ్హీతి వుత్తం హోతి. తేనాహ ''**కేన కారణేన తుణ్హీ**''తి.

కామం సబ్బాపి తథాగతస్స పటిపత్తి అనఞ్ఞసాధారణా అచ్ఛరియఅబ్భుతరూపా చ, తథాపి గబ్భోక్కన్తి-అభిజాతిఅభినిక్ఖమనఅభిసమ్బోధిధమ్మచక్కప్పవత్తన- యమకపాటిహారియదేవోరోహణాని సదేవకే లోకే అతివియ సుపాకటాని, న సక్కా కేనచి పటిబాహితున్తి తానియేవేత్థ ఉద్ధటాని. **ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే**తి ఇత్థం ఏవం పకారో భూతో జాతోతి ఏవం కథనత్థే. **ఉపయోగవచనన్తి**. "అబ్భుగ్గతో"తి ఏత్థ అభీతి ఉపసగ్గో ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థజోతకో, తేన యోగతో "తం ఖో పన భగవన్త"న్తి ఇదం సామిఅత్థే ఉపయోగవచనం, తేనాహ ''**తస్స ఖో పన భగవతోతి అత్థో**''తి. **కల్యాణగుణసమన్నాగతో**తి కల్యాణేహి గుణేహి యుత్తో, తం నిస్సితో తబ్బిసయతాయాతి అధిప్పాయో. **సేట్ఠో**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. కిత్తేతబ్బతో కిత్తి, సా ఏవ సద్దనీయతో **సద్దో**తి ఆహ ''**కిత్తిసద్దోతి కిత్తియేవా**''తి. అభిత్థవనవసేన పవత్తో సద్దో **థుతిఘోసో**. అనఞ్ఞసాధారణగుణే ఆరబ్భ పవత్తత్తా సదేవకం లోకం **అజ్ఝోత్థరిత్వా** అభిభవిత్వా **ఉగ్గతో**.

సో భగవాతి యో సో సమతింస పారమియో పూరేత్వా సబ్బకిలేసే భఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో దేవానం అతిదేవో సక్కానం అతిసక్కో బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా లోకనాథో భాగ్యవన్తతాదీహి కారణేహి సదేవకే లోకే "భగవా"తి సబ్బత్థ పత్థటకిత్తిసద్దో, సో భగవా. ''**భగవా**''తి చ ఇదం సత్థు నామకిత్తనం. తేనాహ ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి "భగవాతి నేతం నామం మాతరా కత"న్తిఆది (మహాని॰ ౮౪). పరతో పన **భగవా**తి గుణకిత్తనం.

యథా కమ్మట్ఠానికేన "అరహ"న్తిఆదీసు నవట్ఠానేసు పచ్చేకం ఇతి-సద్దం యోజేత్వా బుద్ధగుణా అనుస్సరీయన్తి, ఏవం బుద్ధగుణసఙ్కిత్తకేనాపీతి దస్సేన్తో ''**ఇతిపి అరహం, ఇతిపి సమ్మాసమ్బుద్ధో...పే.... ఇతిపి భగవా**''తి ఆహ. "ఇతిపేతం అభూతం, ఇతిపేతం అతచ్ఛ"న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౫) వియ ఇధ **ఇతి**-సద్దో ఆసన్నపచ్చక్ఖకరణత్థో, **పి**-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో, తేన చ తేసం గుణానం బహుభావో దీపితో. తాని చ సఙ్కిత్తేన్తేన విఞ్ఞునా చిత్తస్స సమ్ముఖీభూతానేవ కత్వా సఙ్కిత్తేతబ్బానీతి దస్సేన్తో ''**ఇమినా చ ఇమినా చ కారణేనాతి వుత్తం హోతీ**''తి ఆహ. ఏవఞ్హి నిరూపేత్వా కిత్తేన్తే యస్స సఙ్కిత్తేతి, తస్స భగవతి అతివియ అభిప్పసాదో హోతి. **ఆరకత్తా**తి సువిదూరత్తా. **అరీనన్తి** కిలేసారీనం. **అరానన్తి** సంసారచక్కస్స అరానం. **హతత్తా**తి విహతత్తా. **పచ్చయాదీనన్తి** చీవరాదిపచ్చయానఞ్చేవ పూజావిసేసానఞ్చ. **తతో**తి విసుద్ధిమగ్గతో. యథా చ విసుద్ధిమగ్గతో, ఏవం తంసంవణ్ణనతోపి నేసం విత్థారో గహేతబ్బో.

యస్మా జీవకో బహుసో సత్థుసన్తికే బుద్ధగుణే సుత్వా ఠితో, దిట్ఠసచ్చతాయ చ సత్థుసాసనే విగతకథంకథో వేసారజ్జప్పత్తో, తస్మా ఆహ ''**జీవకో పన**''తిఆది. **పఞ్చవణ్ణాయా**తి ఖుద్దికాదివసేన పఞ్చప్పకారాయ. **నిరన్తరం ఫుటం అహోసి** కతాధికారభావతో. కమ్మన్తరాయవసేన హిస్స రఞ్ఞో గుణసరీరం ఖతుపహతం అహోసి.

౧౫౮. "ఉత్తమ"న్తి వత్వా న కేవలం సేట్ఠభావో ఏవేత్థ కారణం, అథ ఖో అప్పసద్దతాపి కారణన్తి దస్సేతుం ''**అస్సయానరథయానానీ**''తిఆది వుత్తం. హత్థియానేసు నిబ్బిసేవనమేవ గణ్హన్తో హత్థినియోవ కప్పాపేసి. రఞ్ఞో ఆసఙ్కానివత్తనత్థం ఆసన్నచారీభావేన తత్థ ఇత్థియోవ నిసజ్జాపితా. రఞ్ఞో పరేసం దురుపసఙ్కమనభావదస్సనత్థం తా **పురిసవేసం గాహాపేత్వా** ఆవుధహత్థా కారితా. **పటివేదేసీ**తి ఞాపేసి. **తదేవా**తి గమనం, అగమనమేవ వా.

౧౫౯. **మహచ్చా**తి కరణత్థే పచ్చత్తవచనన్తి ఆహ ''**మహతాచా**''తి. **మహచ్చా**తి మహతియా , లిఙ్గవిపల్లాసవసేన వుత్తం, మహన్తేనాతి వుత్తం హోతి. తేనాహ ''**రాజానుభావేనా**''తి ''**ద్విన్నం మహారట్ఠానం ఇస్సరియసిరీ**''తి అఙ్గమగధరట్ఠానం ఆధిపచ్చమాహ. **ఆసత్తఖగ్గానీ**తి అంసే ఓలమ్బనవసేన సన్నద్ధఅసీని. కులభోగఇస్సరియాదివసేన మహతీ మత్తా ఏతేసన్తి **మహామత్తా,** మహానుభావా రాజపురిసా. **విజ్జాధరతరుణా వియా**తి విజ్జాధరకుమారా వియ. **రట్ఠియపుత్తా**తి భోజపుత్తా. **హత్థిఘటా**తి హత్థిసమూహా. **అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్ఘట్టనా**తి అవిచ్ఛేదవసేన గమనేన అఞ్ఞమఞ్ఞసమ్బన్ధా.

చిత్తుత్రాసో సయం భాయనట్ఠేన **భయం** యథా తథా భాయతీతి కత్వా. **ఞాణం** భాయితబ్బే ఏవ వత్థుస్మిం భయతో ఉపట్ఠితే "భాయితబ్బమిద"న్తి భయతో తీరణతో **భయం.** తేనేవాహ "భయతుపట్ఠానఞాణం పన భాయతి నభాయతీతి? న భాయతి. తఞ్హి అతీతా సఙ్ఖారా నిరుద్ధా, పచ్చుప్పన్నా నిరుజ్ఝన్తి, అనాగతా నిరుజ్ఝిస్సన్తీతి తీరణమత్తమేవ హోతీ"తి (విసుద్ధి. ౨.౭౫౧). **ఆరమ్మణం** భాయతి ఏతస్మాతి **భయం. ఓతప్పం** పాపతో భాయతి ఏతేనాతి **భయం. భయానక**న్తి భాయనాకారో. **భయ**న్తి ఞాణభయం. **సంవేగ**న్తి సహోత్తప్పఞాణం **సన్తాస**న్తి సబ్బసో ఉబ్బిజ్జనం. భాయితబ్బట్ఠేన భయం భీమభావేన భేరవన్తి **భయభేరవం,** భీతబ్బవత్థు. తేనాహ ''**ఆగచ్ఛతీ**''తి.

భీరుం పసంసన్తీతి పాపతో భాయనతో ఉత్తసనతో భీరుం పసంసన్తి పణ్డితా. **న హి తత్థ సూర**న్తి తస్మిం పాపకరణే సూరం పగబ్భధంసినం న హి పసంసన్తి. తేనాహ ''**భయా హి సన్తో న కరోన్తి పాప**''న్తి. తత్థ **భయా**తి పాపుత్రాసతో, ఓత్తప్పహేతూతి అత్థో. **సరీరచలన**న్తి భయవసేనసరీరసంకమ్పో. **ఏకే**తి ఉత్తరవిహారవాసినో. ''**రాజగహే**''తిఆది తేసం అధిప్పాయవివరణం. కామం వయతుల్యో "వయస్సో"తి వుచ్చతి, రూళ్హీరేసో, యో కోచి పన సహాయో వయస్సో, తస్మా **వయస్సాభిలాపో**తి సహాయాభిలాపో. **న విప్పలమ్భేసీ**తి న విసంవాదేసి. **వినస్సేయ్యా**తి చిత్తవిఘాతేన విహఞ్ఞేయ్య.

సామఞ్ఞఫలపుచ్ఛావణ్ణనా

౧౬౦. **భగవతో తేజో**తి బుద్ధానుభావో. **రఞ్ఞో సరీరం ఫరి** యథా తం సోణదణ్డస్స బ్రాహ్మణస్స భగవతో సన్తికం గచ్ఛన్తస్స అన్తోవనసణ్డగతస్స. **ఏకే**తి ఉత్తరవిహారవాసినో.

౧౬౧. **యేన, తేనా**తి చ భుమ్మత్థే కరణవచనన్తి ఆహ ''**యత్థ భగవా, తత్థ గతో**''తి. తదా తస్మిం భిక్ఖుసఙ్ఘే తుణ్హీభావస్స అనవసేసతో బ్యాపిభావం దస్సేతుం "తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూత"న్తి వుత్తన్తి ఆహ ''**యతో యతో…పే… మేవాతి అత్థో**''తి. హత్థస్స కుకతత్తా అసంయమో అసమ్పజఞ్ఞకిరియా **హత్థకుక్కుచ్చ**న్తి వేదితబ్బో. **వా**-సద్దో అవుత్తవికప్పత్థో, తేన తదఞ్ఞో

అసంయమభావో విభావితోతి దట్ఠబ్బం. తత్థ పన చక్ఖుఅసంయమో సబ్బపఠమో, దున్నివారో చాతి తదభావం దస్సేతుం ''**సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డిత**''న్తిఆది వుత్తం. కాయికవాచసికేన ఉపసమేన లద్ధేన ఇతరోపి అనుమానతో లద్ధో ఏవ హోతీతి ఆహ ''**మానసికేన చా**''తి. **ఉపసమ**న్తి సంయమం, ఆచారసమ్పత్తిన్తి అత్థో. **పఞ్చపరివట్టే**తి పఞ్చపురిసపరివట్టే. **పఞ్చహాకారేహీ**తి "ఇట్ఠానిట్ఠే తాదీ"తి (మహానిం ౩౮, ౧౯౨) ఏవం ఆదినా ఆగతేహి, పఞ్చవిధఅరియిద్ధిసిద్ధేహి చ పఞ్చహి పకారేహి. **తాదిలక్ఖణే**తి తాదిభావే.

౧౬౨. **న మే పఞ్హవిస్సజ్జనే భారో అత్థీ**తి సత్థు సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణచారతాదస్సనం. **యదాకఙ్ఖసీతి న వదన్తి**, కథం పన వదన్తీతి ఆహ ''**సుత్వా వేదిస్సామా**''తి పదేసఞాణే ఠితత్తా. బుద్ధా పన సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేన్తీతి సమ్బన్ధో. ''**యక్ఖనరిన్దదేవసమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకాన**''న్తి ఇదం "పుచ్ఛావుసో యదాకఙ్ఖసీ"తిఆదీని (సం. ని. ౧.౨౩౭, ౨౪౬; సుం. ని. ఆళవకసుత్తే) సుత్తపదాని పుచ్ఛన్తానం యేసం పుగ్గలానం వసేన ఆగతాని, తం దస్సనత్థం. ''**పుచ్ఛావుసో యదాకఙ్ఖసీ**''తి ఇదం ఆళవకస్స యక్ఖస్స ఓకాసకరణం, సేసాని నరిన్దాదీనం. **మనసిచ్ఛసీ**తి మనసా ఇచ్ఛసి. **పుచ్ఛవ్హో, యం కిఞ్చి మనసిచ్ఛథా**తి బావరిస్స సంసయం మనసా పుచ్ఛవ్హో. తుమ్హాకం పన సబ్బేసం యం కిఞ్చి సబ్బసంసయం మనసా, అఞ్ఞథా చ, యథా ఇచ్ఛథ, తథా పుచ్ఛవ్హోతి అధిప్పాయో.

సాధురూపాతి సాధుసభావా. **ధమ్మో**తి పవేణీధమ్మో. **వుద్ధ**న్తి సీలాదీహి బుద్ధిప్పత్తం, గరున్తి అత్థో. **ఏస భారో**తి ఏస సంసయూపచ్ఛేదనసఙ్ఖాతో భారో, ఆగతో భారో అవస్సం ఆవహితబ్బోతి అధిప్పాయో. **ఞత్వా సయ**న్తి పరూపదేసేన వినా సయమేవ ఞత్వా.

సుచిరతేనాతి ఏవం నామకేన బ్రాహ్మణేన. **తగ్ఘా**తి ఏకంసేన. **యథాపి కుసలో తథా**తి యథా సబ్బధమ్మకుసలో సబ్బవిదూ జానాతి కథేతి, తథా అహమక్ఖిస్సం. **రాజా చ ఖో తం యది కాహతి వా న వా**తి యో తం ఇధ పుచ్ఛితుం పేసేసి, సో రాజానం తయా పుచ్ఛితం కరోతు వా మా వా, అహం పన తే అక్ఖిస్సం అక్ఖిస్సామి, ఆచిక్ఖిస్సామీతి అత్థో.

౧౬౩. సిప్పనట్ఠేన సిక్ఖితబ్బతాయ చ సిప్పమేవ **సిప్పాయతనం** జీవికాయ కారణభావతో . **సేయ్యథిద**న్తి నిపాతో, తస్స తే కతమేతి అత్థో. పుథు సిప్పాయతనానీతి హి సాధారణతో సిప్పాని ఉద్దిసిత్వా ఉపరి తంతంసిప్పూపజీవినో నిద్దిట్ఠా పుగ్గలాధిట్ఠానకథాయ పపఞ్చం పరిహరితుం. అఞ్ఞథా యథాధిప్పేతాని తావ సిప్పాయతనాని దస్సేత్వా పున తంతంసిప్పూపజీవీసు దస్సియమానేసు పపఞ్చో సియాతి. తేనాహ ''**హత్థారోహా**''తిఆది.

హత్థిం ఆరోహన్తి, ఆరోహాపయన్తి చాతి **హత్థారోహా.** యేహి పయోగేహి పురిసో హత్థినో ఆరోహనయోగ్గో హోతి, హత్థిస్స తం పయోగం విధాయతం సబ్బేసం పేతేసం గహణం. తేనాహ ''**సబ్బేపీ**''తిఆది. తత్థ **హత్థాచరియా** నామ యే హత్థినో హత్థారోహకానఞ్చ సిక్ఖపకా. **హత్థివేజ్జా** నామ హత్థిభిసక్కా. **హత్థిమేణ్డా** నామ హత్థీనం పాదరక్ఖకా. **ఆది**-సద్దేన హత్థీనం యవసదాయకాదికే సఙ్గణ్హాతి. **అస్సారోహా రథికా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. రథే నియుత్తా **రథికా. రథరక్ఖా** నామ రథస్స ఆణిరక్ఖకా. ధనుం గణ్హన్తి, గణ్హాపేన్తి చాతి **ధనుగ్గహా,** ఇస్సాసా ధనుసిప్పస్స సిక్ఖాపకా చ. తేనాహ ''**ధనుఆచరియా ఇస్సాసా**''తి. చేలేన చేలపటాకాయ యుద్ధే అకన్తి గచ్ఛన్తీతి **చేలకా**తి ఆహ ''**యే యుద్ధే జయధజం గహేత్వా పురతో గచ్ఛన్తీ**''తి. యథా తథా ఠితే సేనికే బ్యూహకరణవసేన తతో చలయన్తి ఉచ్చాలేన్తీతి **చలకా.** సకుణగ్ఘిఆదయో వియ మంసపిణ్డం పరసేనాసమూహం సాహసికమహాయోధతాయ ఛేత్వా ఛేత్వా దయన్తి ఉప్పతిత్వా ఉప్పతిత్వా గచ్ఛన్తీతి

పిణ్డదాయకా. దుతియవికప్పే పిణ్డే దయన్తి జనసమ్మద్దే ఉప్పతన్తా వియ గచ్ఛన్తీతి పిణ్డదాయకాతి అత్థో వేదితబ్బో. **ఉగ్గతుగ్గతాతి** థామజవపరక్కమాదివసేన అతివియ ఉగ్గతా ఉగ్గాతి అత్థో. **పక్ఖన్దన్తీతి** అత్తనో వీరసూరభావేన అసజ్జమానా పరసేనం అనుపవిసన్తీతి అత్థో. థామజవబలపరక్కమాదిసమ్పత్తియా **మహానాగా వియ మహానాగా. ఏకన్తసూరాతి** ఏకాకిసూరా అత్తనో సూరభావేనేవ ఏకాకినో హుత్వా యుజ్ఝనకా. **సజాలికాతి** సవమ్మికా. **సరపరిత్తాణచమ్మన్తి** చమ్మపరిసిబ్బితం ఖేటకం, చమ్మమయం వా ఫలకం. **ఘరదాసయోధాతి** అన్తోజాతయోధా.

ఆళారం వుచ్చతి మహానసం, తత్థ నియుత్తాతి **ఆళారికా,** భత్తకారా. **పూవికాతి** పూవసమ్పాదకా, యే పూవమేవ నానప్పకారతో సమ్పాదేత్వా విక్కిణన్తా జీవన్తి. కేసనఖలిఖనాదివసేన మనుస్సానం అలఙ్కారవిధిం కప్పేన్తి సంవిదహన్తీతి **కప్పకా. న్హాపకాతి** చుణ్ణవిలేపనాదీహి మలహరణవణ్ణసమ్పాదనవిధినా న్హాపేన్తీతి న్హాపకా. నవన్తాదివిధినా పవత్తో గణనగన్థో అన్తరా ఛిద్దాభావేన అచ్ఛిద్దకోతి వుచ్చతి, తం గణనం ఉపనిస్సాయ జీవన్తా **అచ్ఛిద్దకపాఠకా.** హత్థేన అధిప్పాయవిఞ్ఞాపనం హత్థముద్దా **హత్థ**-సద్దో చేత్థ తదేకదేసేసు అఙ్గులీసు దట్ఠబ్బో. "న భుఞ్జమానో సబ్బం హత్థం ముఖే పక్ఖిపిస్సామీ"తిఆదీసు వియ, తస్మా అఙ్గులిసఙ్కోచనాదినా గణనా **హత్థముద్దాయ గణనా. చిత్తకారాదీనీతి. ఆది**-సద్దేన భమకారకోట్టకలేఖక విలీవకారాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **సన్దిట్ఠికమేవాతి** అసమ్పరాయికతాయ సామం దట్ఠబ్బం, సయం అనుభవితబ్బం అత్తపచ్చక్ఖం దిట్ఠధమ్మికన్తి అత్థో. **సుఖితన్తి** సుఖప్పత్తం. **ఉపరీతి** దేవలోకే. సో హి మనుస్సలోకతో ఉపరిమో. కమ్మస్స కతత్తా నిబ్బత్తనతో తస్స ఫలం తస్స అగ్గిసిఖా వియ హోతి, తఞ్చ ఉద్ధం దేవలోకేతి ఆహ **"ఉద్ధం అగ్గం అస్సా అత్థీతి ఉద్ధగ్గికా"**తి. **సగ్గం అరహతీతి** అత్తనో ఫలభూతం సగ్గం అరహతి, తత్థ సా నిబ్బత్తనారహోతి అత్థో. **సుఖవిపాకాతి** ఇట్ఠవిపాకవిపచ్చనీకా. **సుట్ఠు అగ్గేతి** అతివియ ఉత్తమే ఉళారే. దక్ఖన్తి వడ్ఢన్తి ఏతాయాతి **దక్ఖిణా,** పరిచ్చాగమయం పుఞ్ఞన్తి ఆహ **"దక్ఖిణం దాన"**న్తి.

మగ్గో సామఞ్ఞం సమితపాపసమణభావోతి కత్వా. యస్మా అయం రాజా పబ్బజితానం దాసకస్సకాదీనం లోకతో అభివాదనాదిలాభో సన్దిట్ఠికం సామఞ్ఞఫలన్తి చిన్తేత్వా "అత్థి ను ఖో కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఈదిసమత్థం జానన్తో"తి వీమంసన్తో పూరణాదికే పుచ్ఛిత్వా తేసం కథాయ అనారాధితచిత్తో భగవన్తమ్పి తమత్థం పుచ్ఛి, తస్మా వుత్తం **"ఉపరి ఆగతం పన దాసకస్సకోపమం సన్ధాయ పుచ్ఛతీ"**తి.

కణ్హపక్ఖన్తి యథాపుచ్ఛితే అత్థే లబ్భమానం దిట్ఠిగతూపసఞ్హితం సంకిలేసపక్ఖం. **సుక్కపక్ఖన్తి** తబ్బిధురం ఉపరిసుత్తాగతం వోదానపక్ఖం. **సమణకోలాహలన్తి** సమణకోతూహలం తంతంసమణవాదానం అఞ్ఞమఞ్ఞవిరోధం. **సమణభణ్డనన్తి** తేనేవ విరోధేన "ఏవంవాదీనం తేసం సమణబ్రాహ్మణానం అయం దోసో, ఏవంవాదీనం అయం దోసో"తి ఏవం తంతంవాదస్స పరిభాసనం. **రఞ్ఞో భారం కరోన్తో** అత్తనో దేసనాకోసల్లేనాతి అధిప్పాయో.

౧౬౪. **పణ్డితపతిరూపకానన్తి** ఆమం వియ పక్కానం పణ్డితాభాసానం.

పూరణకస్సపవాదవణ్ణనా

౧౬౫. **ఏకం ఇదాహన్తి** ఏకాహం. **ఇధ**-సద్దో చేత్థ నిపాతమత్తం, ఏకాహం సమయం తిచ్చేవ అత్థో. **సరితబ్బయుత్తన్తి** అనుస్సరణానుచ్ఛవికం.

౧౬౬. సహత్థా కరోన్తస్సాతి సహత్థేనేవ కరోన్తస్స. నిస్సగ్గియథావరాదయోపి ఇధ సహత్థకరణేనేవ సఙ్గహితా. **హత్థాదీనీతి** హత్థపాదకణ్ణనాసాదీని. **పచనం** దహనం విబాధనన్తి ఆహ “**దణ్డేన ఉప్పీళేన్తస్సా**”తి. **పపఞ్చసూదనియం** “తజ్జేన్తస్స వా”తి అత్థో వుత్తో, ఇధ పన తజ్జనం పరిభాసనం దణ్డేనేవ సఙ్గహేత్వా “దణ్డేన ఉప్పీళేన్తస్స” ఇచ్చేవ వుత్తం. **సోకం సయం కరోన్తస్సాతి** పరస్స సోకకారణం సయం కరోన్తస్స, సోకం వా ఉప్పాదేన్తస్స. **పరేహీతి** అత్తనో వచనకరేహి. **సయమ్పి ఫన్దతోతి** పరస్స విబాధనపయోగేన సయమ్పి ఫన్దతో. “**అతిపాతాపయతో**”తి పదం సుద్ధకత్తుఅత్థే హేతుకత్తుఅత్థే చ వత్తతీతి ఆహ “**హనన్తస్సాపి హనాపేన్తస్సాపీ**”తి. **కారణవసేనాతి** కారాపనవసేన.

ఘరస్స భిత్తి అన్తో బహి చ సన్ధితా హుత్వా ఠితా **ఘరసన్ధి.** కిఞ్చిపి అసేసేత్వా నిరవసేసో లోపో **నిల్లోపో.** ఏకాగారే నియుత్తో విలోపో **ఏకాగారికో.** పరితో సబ్బసో పన్థే హననం **పరిపన్థో. పాపం న కరీయతి** పుబ్బే అసఞ్ఞాతో ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా, తస్మా **నత్థి పాపం.** యది ఏవం కథం సత్తా పాపే పటిపజ్జన్తీతి ఆహ “**సత్తా పన పాపం కరోమాతి ఏవం సఞ్ఞినో హోన్తీ**”తి. ఏవం కిరస్స హోతి – ఇమేసఞ్హి సత్తానం హింసాదికిరియా న అత్తానం ఫుసతి తస్స నిచ్చతాయ నిబ్బికారత్తా సరీరం పన అచేతనం కట్ఠకలిఙ్గరూపమం, తస్మిం వికోపితేపి న కిఞ్చి పాపన్తి. **ఖురనేమినాతి** నిసితఖురమయనేమినా.

గఙ్గాయ దక్ఖిణా దిసా అప్పతిరూపదేసో, ఉత్తరా దిసా పతిరూపదేసోతి అధిప్పాయేన“దక్ఖిణఞ్చా”తిఆది వుత్తన్తి ఆహ “**దక్ఖిణతీరే మనుస్సా కక్ఖళా**”తిఆది. **మహాయాగన్తి** మహావిజితయఞ్ఞసదిసం మహాయాగం. **ఉపోసథకమ్మేన వాతి** ఉపోసథకమ్మేన చ. **దమ**-సద్దో హి ఇన్ద్రియసంవరస్స ఉపోసథసీలస్స చ వాచకో ఇధాధిప్పేతో. కేచి పన “**ఉపోసథకమ్మేనాతి** ఇదం ఇన్ద్రియదమనస్స విసేసనం, తస్మా ‘ఉపోసథకమ్మభూతేన ఇన్ద్రియదమనేనా”తి అత్థం వదన్తి . **సీలసంయమేనాతి** కాయికవాచసికసంవరేన . **సచ్చవజ్జేనాతి** సచ్చవాచాయ, తస్సా విసుం వచనం లోకే గరుతరపుఞ్ఞసమ్మతభావతో. యథా హి పాపధమ్మేసు ముసావాదో గరు, ఏవం పుఞ్ఞధమ్మేసు సచ్చవాచా. తేనాహ భగవా “ఏకం ధమ్మం అతీతస్సా”తిఆది. **పవత్తీతి** యో “కరోతీ”తి వుచ్చతి, తస్స సన్తానే ఫలుప్పత్తిపచ్చయభావేన ఉప్పత్తి. **సబ్బథాతి** “కరోతో”తిఆదినా వుత్తేన సబ్బప్పకారేన. **కిరియమేవ పటిక్ఖిపతి,** న రఞ్ఞా పుట్ఠం సన్దిట్ఠికం సామఞ్ఞఫలం బ్యాకరోతీతి అధిప్పాయో. ఇదం అవధారణం విపాకపటిక్ఖేపనివత్తనత్థం. యో హి కమ్మం పటిక్ఖిపతి, తేన అత్థతో విపాకోపి పటిక్ఖిత్తో ఏవ నామ హోతి. తథా హి వక్ఖతి “కమ్మం పటిబాహన్తేనాపీ”తిఆది (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౭౦-౧౭౨).

పటిరాజూహి అనభిభవనీయభావేన విసేసతో జితన్తి **విజితం,** ఆణాపవత్తిదేసో. “మా మయ్హం విజితే వసథా”తి అపసాదనా పబ్బజితస్స విహేఠనా పబ్బాజనాతి కత్వా వుత్తం “**అపసాదేతబ్బన్తి విహేఠేతబ్బ**”న్తి. ఉగ్గణ్హనం తేన వుత్తస్స అత్థస్స “ఏవమేత”న్తి ఉపధారణం సల్లక్ఖణం, నికుజ్జనం తస్స అద్ధనియభావాపాదనవసేన చిత్తేన సన్ధారణం. తదుభయం పటిక్ఖిపన్తో ఆహ “**అనుగ్గణ్హన్తో అనికుజ్జన్తో**”తి. తేనాహ “**సారవసేన అగ్గణ్హన్తో**”తిఆది.

మక్ఖలిగోసాలవాదవణ్ణనా

౧౬౮. ఉభయేనాతి హేతుపచ్చయపటిసేధనవచనేన. **సంకిలేసపచ్చయన్తి** సంకిలిస్సనస్స మలీనభావస్స కారణం. **విసుద్ధిపచ్చయన్తి** సఙ్కిలేసతో విసుద్ధియా వోదానస్స కారణం. **అత్తకారోతి** తేన తేన సత్తేన అత్తనా కాతబ్బకమ్మం అత్తనా నిప్ఫాదేతబ్బపయోగో. **పరకారన్తి** పరస్స వాహసా ఇజ్ఝనకపయోజనం. తేనాహ “**యేనా**”తిఆది. **మహాసత్తన్తి** అన్తిమభవికం

మహాబోధిసత్తం, పచ్చేకబోధిసత్తస్సపి ఏత్థేవ సఙ్గహో వేదితబ్బో. **మనుస్ససోభగ్యతన్తి** మనుస్సేసు సుభగభావం. **ఏవన్తి** వుత్తప్పకారేన. కమ్మవాదస్స కిరియవాదస్స పటిక్ఖిపనేన "అత్థి భిక్ఖవే కమ్మం కణ్హం కణ్హవిపాక"న్తిఆది (అ. ని. ౪.౨౩౨) నయప్పవత్తే **జినచక్కే పహారం దేతి నామ. నత్థి పురిసకారేతి** యథావుత్తఅత్తకారపరకారాభావతో ఏవ సత్తానం పచ్చత్తపురిసకారో నామ కోచి నత్థీతి అత్థో. తేనాహ **''యేనా''**తిఆది. **నత్థి బలన్తి** సత్తానం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికనిబ్బానసమ్పత్తిఆవహం బలం నామ కిఞ్చి నత్థి. తేనాహ **''యమ్హీ''**తిఆది. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం, సంకిలేసికమ్పి చాయం బలం పటిక్ఖిపతేవ. యది వీరియాదీని పురిసకారవేవచనాని, కస్మా విసుం గహణన్తి ఆహ **''ఇదం నో వీరియేనా''**తిఆది. సద్దత్థతో పన తస్సా తస్సా కిరియాయ ఉస్సన్నట్ఠేన **బలం.** సూరవీరభావావహట్ఠేన **వీరియం.** తదేవ దళ్హభావతో, పోరిసధురం వహన్తేన పవత్తేతబ్బతో చ **పురిసథామో.** పరం పరం ఠానం అక్కమనప్పవత్తియా **పురిసపరక్కమోతి** వుత్తోతి వేదితబ్బం.

సత్తయోగతో రూపాదీసు సత్తవిసత్తతాయ **సత్తా.** పాణనతో అస్ససనపస్ససనవసేన పవత్తియా **పాణా.** తే పన నో ఏకిన్ద్రియాదివసేన విభజిత్వా వదతీతి ఆహ **''ఏకిన్ద్రియో''**తిఆది. అణ్డకోసాదీసు భవనతో **''భూతా''**తి వుచ్చన్తీతి ఆహ **''అణ్డకోస...పే.... వదతీ''**తి . జీవనతో పాణం ధారేన్తా వియ వడ్ఢనతో **జీవా.** తేనాహ **''సాలియవా''**తిఆది. నత్థి ఏతేసం సంకిలేసవిసుద్ధీసు వసోతి **అవసా.** నత్థి నేసం బలం వీరియం చాతి **అబలా అవీరియా. నియతాతి** అచ్ఛేజ్జసుత్తావుతాభేజ్జమణినో వియ నియతప్పవత్తితాయ గతిజాతిబన్ధాపవగ్గవసేన నియామో. **తత్థ తత్థ గమనన్తి** ఛన్నం అభిజాతీనం తాసు తాసు గతీసు ఉపగమనం సమవాయేన సమాగమో. **సభావోయేవాతి** యథా కణ్టకస్స తిఖిణతా, కపిత్థఫలానం పరిమణ్డలతా, మిగపక్ఖీనం విచిత్తాకారతా, ఏవం సబ్బస్సాపి లోకస్స హేతుపచ్చయేన వినా తథా తథా పరిణామో అయం సభావో ఏవ అకిత్తిమోయేవ. తేనాహ **''యేన హీ''**తిఆది. ఛళాభిజాతియో పరతో విత్థారీయన్తి. **''సుఖఞ్చ దుక్ఖఞ్చ పటిసంవేదేన్తీ''**తి వదన్తో అదుక్ఖమసుఖభూమిం సబ్బేన సబ్బం న జానాతీతి ఉల్లిఙ్గన్తో **''అఞ్ఞా అదుక్ఖమసుఖభూమి నత్థీతి దస్సేతీ''**తి ఆహ.

పముఖయోనీనన్తి మనుస్సతిరచ్ఛానాదీసు ఖత్తియబ్రాహ్మణాదిసీహబ్యగ్ఘాదివసేన పధానయోనీనం. **సట్ఠిసతానీతి** ఛసహస్సాని. "పఞ్చ చ కమ్మునో సతానీ"తి పదస్స అత్థదస్సనం **''పఞ్చకమ్మసతాని చా''**తి. **''ఏసేవ నయో''**తి ఇమినా "కేవలం తక్కమత్తకేన నిరత్థకం దిట్ఠిం దీపేతీ"తి ఇమమేవత్థం అతిదిసతి. ఏత్థ చ **''తక్కమత్తకేనా''**తి ఇమినా యస్మా తక్కికా నిరఙ్కుసతాయ పరికప్పనస్స యం కిఞ్చి అత్తనో పరికప్పితం సారతో మఞ్ఞమానా తథేవ అభినివిస్స తక్కదిట్ఠిగాహం గణ్హన్తి, తస్మా న తేసం దిట్ఠివత్థుస్మిం విఞ్ఞూహి విచారణా కాతబ్బాతి దస్సేతి. **కేచీతి** ఉత్తరవిహారవాసినో. తే హి "పఞ్చ కమ్మానీతి చక్ఖుసోతఘానజివ్హాకాయా ఇమాని పఞ్చిన్ద్రియాని 'పఞ్చ కమ్మానీ'తి పఞ్ఞాపేన్తీ"తి వదన్తి. **కమ్మన్తి లద్ధీతి** ఓళారికభావతో పరిపుణ్ణకమ్మన్తి లద్ధి. **మనోకమ్మం** అనోళారికత్తా **ఉపడ్ఢకమ్మన్తి** లద్ధీతి యోజనా. **ద్వట్ఠిపటిపదాతి** "ద్వాసట్ఠి పటిపదా"తి వత్తబ్బే సభావనిరుత్తిం అజానన్తో "ద్వట్ఠిపటిపదా"తి వదతి. **ఏకస్మిం కప్పేతి** ఏకస్మిం మహాకప్పే, తత్థాపి చ వివట్టట్ఠాయీసఞ్ఞితే ఏకస్మిం అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పే.

ఉరబ్భే హనన్తీతి **ఓరబ్భికా.** ఏవం **సూకరికాదయో** వేదితబ్బా. **లుద్దాతి** అఞ్ఞోపి యే కేచి మాగవికనేసాదా. తే పాపకమ్మపసుతతాయ **''కణ్హాభిజాతీతి వదతి. భిక్ఖూ''**తి బుద్ధసాసనే భిక్ఖూ. **తే కిర** "సఛన్దరాగా పరిభుఞ్జన్తీ"తి అధిప్పాయేన **''చతూసు పచ్చయేసు కణ్టకే పక్ఖిపిత్వా ఖాదన్తీ''**తి వదతి. కస్మాతి చే? యస్మా "తే పణీతపణీతే పచ్చయే పటిసేవన్తీ"తి

తస్స మిచ్ఛాగాహో, తస్మా ఞాయలద్ధేపి పచ్చయే భుఞ్జమానా ఆజీవకసమయస్స విలోమగాహితాయ పచ్చయేసు కణ్టకే పక్ఖిపిత్వా ఖాదన్తి నామాతి వదతీతి అపరే. **ఏకే పబ్బజితా,** యే సవిసేసం అత్తకిలమథానుయోగం అనుయుత్తా. తథా హి తే కణ్టకే వత్తన్తా వియ హోన్తీతి "**కణ్టకవుత్తికా**"తి వుత్తా. ఠత్వా భుఞ్జననహానపటిక్ఖేపాదివతసమాయోగేన **పణ్డరతరా** . "**అచేలకసావకా**"తి ఆజీవకసావకే వదతి. **తే కిర** ఆజీవకలద్ధియా విసుద్ధచిత్తతాయ నిగణ్ఠేహిపి **పణ్డరతరా.** నన్దాదయో హి తథారూపం ఆజీవకపటిపత్తిం ఉక్కంసం పాపేత్వా ఠితా. తస్మా నిగణ్ఠేహి ఆజీవకసావకేహి చ పణ్డరతరా పరమసుక్కాభిజాతీతి అయం తస్స లద్ధి.

పురిసభూమియోతి పధానపుగ్గలేన నిద్దేసో. ఇత్థీనమ్పి తా భూమియో ఇచ్ఛన్తేవ. "**భిక్ఖు చ పన్నకో**"తిఆది తేసం పాళియేవ. తత్థ **పన్నకోతి** భిక్ఖాయ విచరణకో, తేసం వా పటిపత్తియా పటిపన్నకో. **జినోతి** జిణ్ణో జరావసేన హీనధాతుకో, అత్తనో వా పటిపత్తియా పటిపక్ఖం జినిత్వా ఠితో. సో కిర తథాభూతో ధమ్మమ్పి కస్సచి న కథేసి. తేనాహ "**న కిఞ్చి ఆహా**"తి. ఓట్ఠవదనాదివిప్పకారే కతేపి ఖమనవసేన న కిఞ్చి వదతీతిపి వదన్తి. **అలాభిన్తి** "సో న కుమ్భిముఖా పటిగ్గణ్హాతీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౩౯౪) నయేన వుత్తఅలాభహేతుసమాయోగేన అలాభిం, తతోయేవ జిఘచ్ఛాదుబ్బలపరేతతాయ సయనపరాయనం "**సమణం పన్నభూమీ**"తి వదతి.

ఆజీవవుత్తిసతానీతి సత్తానం ఆజీవభూతాని జీవికావుత్తిసతాని. **పసుగ్గహణేన** ఏళకజాతి గహితా, మిగగ్గహణేన రురుగవయాదిసబ్బమిగజాతి. **బహూ దేవాతి** చాతుమహారాజికాదిబ్రహ్మకాయికాదివసేన, తేసం అన్తరభేదవసేన బహూ దేవా. తత్థ చాతుమహారాజికానం ఏకచ్చభేదో మహాసమయసుత్తవసేన (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౧) దీపేతబ్బో. **మనుస్సాపి అనన్తాతి** దీపదేసకులవంసాజీవాదివిభాగవసేన మనుస్సాపి అనన్తభేదా. పిసాచా ఏవ **పేసాచా.** తే అపరపేతాదయో **మహన్తమహన్తా.** ఛద్దన్తదహమన్దాకినియో కువాళియముచలిన్దనామేన వదతి.

పవుటాతి పబ్బగణ్ఠికా. **పణ్డితోపి ...పే॰... ఉద్ధం న గచ్ఛతి,** కస్మా? సత్తానం సంసరణకాలస్స నియతభావతో. **అపరిపక్కం** సంసరణనిమిత్తం సీలాదినా **పరిపాచేతి నామ** సీఘంయేవ విసుద్ధిప్పత్తియా. **పరిపక్కం** కమ్మం **ఫుస్స ఫుస్స** పత్వా పత్వా కాలేన పరిపక్కభావానాపాదనేన **బ్యన్తిం కరోతి నామ.**

సుత్తగుళేతి సుత్తవట్టియం. "**నిబ్బేఠియమానమేవ పలేతీ**"తి ఉపమాయ సత్తానం సంసారో అనుక్కమేన ఖీయతేవ, న తస్స వడ్ఢతీతి దస్సేతి పరిచ్ఛిన్నరూపత్తా.

అజితకేసకమ్బలవాదవణ్ణనా

౧౭౧. దిన్నన్తి దేయ్యధమ్మసీసేన దానం వుత్తన్తి ఆహ "**దిన్నస్స ఫలాభావం వదతీ**"తి, దిన్నం పన అన్నాదివత్థుం కథం పటిక్ఖిపతి. ఏసేవ నయో **యిట్ఠం హుతన్తి** ఏత్థాపి. **మహాయాగోతి** సబ్బసాధారణం మహాదానం. **పాహునకసక్కారోతి** పాహునభావేన కాతబ్బసక్కారో. **ఫలన్తి** ఆనిసంసఫలం, నిస్సన్దఫలఞ్చ. **విపాకోతి** సదిసఫలం. **పరలోకే ఠితస్స అయం లోకో నత్థీతి** పరలోకే ఠితస్స కమ్మునా లద్ధబ్బో అయం లోకో న హోతి. **ఇధలోకే ఠితస్సాపి పరలోకో నత్థీతి** ఇధలోకే ఠితస్స కమ్మునా లద్ధబ్బో పరలోకో న హోతి. తత్థ కారణమాహ "**సబ్బే తత్థ తత్థేవ ఉచ్ఛిజ్జన్తీ**"తి. ఇమే సత్తా యత్థ యత్థ భవే, యోనిఆదీసు చ ఠితా తత్థ తత్థేవ ఉచ్ఛిజ్జన్తి నిరుదయవినాసవసేన వినస్సన్తి. **ఫలాభావవసేనాతి** మాతాపితూసు

సమ్మాపటిపత్తిమిచ్ఛాపటిపత్తీనం ఫలస్స అభావవసేన “నత్థి మాతా, నత్థి పితా”తి వదతి, న మాతాపితూనం, నాపి తేసు ఇదాని కయిరమానసక్కారాసక్కారానం అభావవసేన తేసం లోకపచ్చక్ఖత్తా. పుబ్బుళకస్స వియ ఇమేసం సత్తానం ఉప్పాదో నామ కేవలో, న చవిత్వా ఆగమనపుబ్బకోతి దస్సనత్థం “నత్థి సత్తా ఓపపాతికా”తి వుత్తన్తి ఆహ **“చవిత్వా ఉపపజ్జనకసత్తా నామ నత్థీతి వదతీ”**తి. సమణేన నామ యాథావతో జానన్తేన కస్సచి కిఞ్చి అకథేత్వా సఞ్ఞతేన భవితబ్బం, అఞ్ఞథా ఆహోపురిసికా నామ సియా. కిఞ్హి పరో పరస్స కరిస్సతి? తథా చ అత్తనో సమ్పాదనస్స కస్సచి అవస్సయో ఏవ న సియా తత్థ తత్థేవ ఉచ్ఛిజ్జనతోతి ఆహ **“యే ఇమఞ్చ...పే.... పవేదేన్తీ”**తి.

చతూసు మహాభూతేసు నియుత్తోతి **చాతుమహాభూతికో.** యథా పన మత్తికాయ నిబ్బత్తం భాజనం మత్తికామయం, ఏవం అయం చతూహి మహాభూతేహి నిబ్బత్తోతి ఆహ **“చతుమహాభూతమయో”**తి. **అజ్ఝత్తికపథవీధాతూ**తి సత్తసన్తానగతా పథవీధాతు. **బాహిరపథవీధాతు**న్తి బహిద్ధా మహాపథవిం. **ఉపగచ్ఛతీ**తి బాహిరపథవికాయతో తదేకదేసభూతా పథవీ ఆగన్త్వా అజ్ఝత్తికభావప్పత్తియా సత్తభావేన సణ్ఠితా ఇదాని ఘటాదిగతపథవీ వియ తమేవ బాహిరపథవికాయం ఉపేతి ఉపగచ్ఛతి సబ్బసో తేన నిబ్బిసేసతం ఏకీభావమేవ గచ్ఛతి. **ఆపాదీసుపి ఏసేవ నయో**తి ఏత్థ పజ్జున్నేన మహాసముద్దతో గహితఆపో వియ వస్సోదకభావేన పునపి మహాసముద్దమేవ, సూరియరస్మితో గహితం ఇన్దగ్గిసఙ్ఖాతతేజో వియ పున సూరియరస్మిం, మహావాయుఖన్ధతో నిగ్గతమహావాతో వియ తమేవ వాయుఖన్ధం ఉపేతి ఉపగచ్ఛతీతి దిట్ఠిగతికస్స అధిప్పాయో. **మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని ఆకాసం పక్ఖన్దన్తి** తేసం విసయాభావాతి వదన్తి. విసయిగహణేన హి విసయాపి గహితా ఏవ హోన్తీతి. **గుణాగుణపదానీ**తి గుణదోసకోట్ఠాసా. **సరీరమేవ పదానీతి అధిప్పేతం** సరీరేన తంతంకిరియాయ పజ్జితబ్బతో. దబ్బన్తి ముయ్హన్తీతి దత్తూ, మూళ్హపుగ్గలా. తేహి **దత్తూహి** బాలమనుస్సేహి. “పరలోకో అత్థీ”తి మతి యేసం, తే అత్థికా, తేసం వాదోతి అత్థికవాదో, తం **అత్థికవాదం.**

కమ్మం పటిబాహతి అకిరియవాదిభావతో. **విపాకం పటిబాహతి** సబ్బేన సబ్బం ఆయతిం ఉపపత్తియా పటిక్ఖిపనతో. **ఉభయం పటిబాహతి** సబ్బసో హేతుపటిబాహనేనేవ ఫలస్సపి పటిక్ఖిత్తత్తా. ఉభయన్తి హి కమ్మం విపాకఞ్చాతి ఉభయం. సో హి “అహేతూ అప్పచ్చయా సత్తా సంకిలిస్సన్తి, విసుజ్ఝన్తి చా”తి (దీ. ని. ౧.౧౬౮; మ. ని. ౨.౧౦౦, ౨౨౭; సం. ని. ౩.౨౧౨) వదన్తో కమ్మస్స వియ విపాకస్సాపి సంకిలేసవిసుద్ధీనం పచ్చయత్తాభావవచనతో తదుభయం పటిబాహతి నామ. **విపాకో పటిబాహితో హోతి** అసతి కమ్మే విపాకాభావతో. **కమ్మం పటిబాహితం హోతి** అసతి విపాకే కమ్మస్స నిరత్థకభావాపత్తితో. **అత్థతో**తి సరూపేన. **ఉభయప్పటిబాహకాతి** విసుం విసుం తంతందిట్ఠిదీపకభావేన పాళియం ఆగతాపి పచ్చేకం తివిధదిట్ఠికా ఏవ ఉభయపటిబాహకత్తా. ఉభయప్పటిబాహకాతి హి హేతువచనం. **“అహేతుకవాదా చేవా”**తిఆది పటిఞ్ఞావచనం. యో హి విపాకపటిబాహనేన నత్థికదిట్ఠికో ఉచ్ఛేదవాదీ, సో అత్థతో కమ్మపటిబాహనేన అకిరియదిట్ఠికో, ఉభయపటిబాహనేన అహేతుకదిట్ఠికో చ హోతి. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

సజ్ఝాయన్తీతి తం దిట్ఠిదీపకం గన్థం ఉగ్గహేత్వా పఠన్తి. **వీమంసన్తీ**తి తస్స అత్థం విచారేన్తి. **“తేస”**న్తిఆది వీమంసనాకారదస్సనం. **తస్మిం ఆరమ్మణే**తి యథాపరికప్పితకమ్మఫలాభావాదికే “కరోతో న కరీయతి పాప”న్తి ఆదినయప్పవత్తాయ లద్ధియా ఆరమ్మణే. **మిచ్ఛాసతి సన్తిట్ఠతీ**తి “కరోతో న కరీయతి పాప”న్తిఆదివసేన అనుస్సవూపలద్ధే అత్థే తదాకారపరివితక్కనేహి సవిగ్గహే వియ సరూపతో చిత్తస్స పచ్చుపట్ఠితే చిరకాలపరిచయేన ఏవమేతన్తి నిజ్ఝానక్ఖమభావూపగమనేన నిజ్ఝానక్ఖన్తియా తథాగహితే పునప్పునం తథేవ ఆసేవన్తస్స బహులీకరోన్తస్స మిచ్ఛావితక్కేన

సమాదియమానా మిచ్ఛావాయామూపత్థమ్భితా అతంసభావం "తంసభావ"న్తి గణ్హన్తీ మిచ్ఛాసతీతి లద్ధనామా తంలద్ధిసహగతా తణ్హా సన్తిట్ఠతి. **చిత్తం ఏకగ్గం హోతీతి** యథాసకం వితక్కాదిపచ్చయలాభేన తస్మిం ఆరమ్మణే అవట్ఠితతాయ అనేకగ్గతం పహాయ ఏకగ్గం అప్పితం వియ హోతి. చిత్తసీసేన మిచ్ఛాసమాధి ఏవ వుత్తో. సోపి హి పచ్చయవిసేసేహి లద్ధభావనాబలో ఈదిసే ఠానే సమాధానపతిరూపకిచ్చకరోయేవ, వాళవిజ్ఝనాదీసు వియాతి దట్ఠబ్బం. **జవనాని జవన్తీతి** అనేకక్ఖత్తుం తేనాకారేన పుబ్బభాగియేసు జవనవారేసు పవత్తేసు సబ్బపచ్ఛిమే జవనవారే సత్త జవనాని జవన్తి. **పఠమే జవనే సతేకిచ్ఛా హోన్తి. తథా దుతియాదీసూతి** ధమ్మసభావదస్సనమత్తమేతం, న పన తస్మిం ఖణే తేసం తికిచ్ఛా కేనచి సక్కా కాతుం.

తత్థాతి తేసు తీసు మిచ్ఛాదస్సనేసు. **కోచి ఏకం దస్సనం ఓక్కమతీతి** యస్స ఏకస్మింయేవ అభినివేసో ఆసేవనా చ పవత్తా, సో ఏకమేవ దస్సనం ఓక్కమతి. యస్స పన ద్వీసు తీసుపి వా అభినివేసో ఆసేవనా చ పవత్తా, సో ద్వే తీణిపి ఓక్కమతి, ఏతేన యా పుబ్బే ఉభయపటిబాహకతాముఖేన దీపితా అత్థసిద్ధా సబ్బదిట్ఠికతా, సా పుబ్బభాగియా. యా పన మిచ్ఛత్తనియామోక్కన్తిభూతా, సా యథాసకం పచ్చయసముదాగమసిద్ధితో భిన్నారమ్మణానం వియ విసేసాధిగమానం ఏకజ్ఝం అనుప్పత్తియా అసఙ్కిణ్ణా ఏవాతి దస్సేతి. **''ఏకస్మిం ఓక్కన్తేపీ''**తిఆదినా తిస్సన్నమ్పి దిట్ఠీనం సమానబలతం సమానఫలతఞ్చ దస్సేతి. తస్మా తిస్సోపి చేతా ఏకస్స ఉప్పన్నా అబ్బోకిణ్ణా ఏవ, ఏకాయ విపాకే దిన్నే ఇతరా అనుబలప్పదాయికాయో హోన్తి. **''వట్టఖాణు నామేసా''**తి ఇదం వచనం నేయ్యత్థం, న నీతత్థం. తథా హి **పపఞ్చసూదనియం** "కిం పనేస ఏకస్మింయేవ అత్తభావే నియతో హోతి, ఉదాహు అఞ్ఞస్మిం పీతి? ఏకస్మింయేవ నియతో, ఆసేవనవసేన పన భవన్తరేపి తం తం దిట్ఠిం రోచేతి యేవా"తి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౧౯౯) వుత్తం. అకుసలఞ్హి నామేతం అబలం దుబ్బలం, న కుసలం వియ సబలం మహాబలం. తస్మా "ఏకస్మింయేవ అత్తభావే నియతో"తి వుత్తం. అఞ్ఞథా సమ్మత్తనియామో వియ మిచ్ఛత్తనియామోపి అచ్చన్తికో సియా, న చ అచ్చన్తికో. యది ఏవం వట్టఖాణుజోతనా కథన్తి ఆహ "ఆసేవనవసేన పనా"తిఆది. తస్మా యథా "సకిం నిముగ్గోపి నిముగ్గో ఏవ బాలో"తి వుత్తం, ఏవం వట్టఖాణుజోతనా. యాదిసే హి పచ్చయే పటిచ్చ అయం తం తం దస్సనం ఓక్కన్తో పున కదాచి తప్పటిపక్ఖే పచ్చయే పటిచ్చ తతో సీసుక్ఖిపనమస్స న హోతీతి న వత్తబ్బం, తస్మా **''యేభుయ్యేన హి ఏవరూపస్స భవతో వుట్ఠానం నామ నత్థీ''**తి వుత్తం.

తస్మాతి యస్మా ఏవం సంసారఖాణుభావస్సపి పచ్చయో అపణ్ణకజాతో, తస్మా. **భూతికామోతి** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థానం వసేన అత్తనో గుణేహి వడ్ఢికామో.

పకుధకచ్చాయనవాదవణ్ణనా

౧౭౪. అకతాతి సమేన విసమేన వా కేనచి హేతునా న కతా న విహితా. కతవిధో కరణవిధి నత్థి ఏతేసన్తి **అకతవిధానా** . పదద్వయేనాపి లోకే కేనచి హేతుపచ్చయేన నేసం అనిబ్బత్తనభావం దస్సేతి. **ఇద్ధియాపి న నిమ్మితాతి** కస్సచి ఇద్ధిమతో చేతోవసిప్పత్తస్స దేవస్స , ఇస్సరాదినో వా ఇద్ధియాపి న నిమ్మితా. **అనిమ్మాపితా** కస్సచి అనిమ్మాపితా. **వుత్తత్థమేవాతి** బ్రహ్మజాలవణ్ణనాయం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౦) వుత్తత్థమేవ. **వఞ్ఝాతి** వఞ్ఝపసువఞ్ఝతాలాదయో వియ అఫలా, కస్సచి అజనకాతి అత్థో, ఏతేన పథవికాయాదీనం రూపాదిజనకభావం పటిక్ఖిపతి. రూపసద్దాదయో హి పథవికాయాదీహి అప్పటిబద్ధవుత్తికాతి తస్స లద్ధి. పబ్బతకూటం వియ ఠితాతి **కూటట్ఠా,** యథా పబ్బతకూటం కేనచి అనిబ్బత్తితం, కస్సచి చ అనిబ్బత్తకం, ఏవమేతే పీతి అధిప్పాయో. యమిదం "బీజతో అఙ్కురాది జాయతీ"తి వుచ్చతి, తం విజ్జమానమేవ తతో

నిక్ఖమతి, న అవిజ్జమానం, అఞ్ఞథా అఞ్ఞతోపి అఞ్ఞస్స ఉపలద్ధి సియాతి అధిప్పాయో. **ఠితత్తాతి** నిబ్బికారాభావేన ఠితత్తా. **న చలన్తీతి** వికారం నాపజ్జన్తి. వికారాభావతో హి తేసం సత్తన్నం కాయానం ఏసికట్ఠాయిట్ఠితతా. అనిఞ్జనఞ్చ అత్తనో పకతియా అవట్ఠానమేవ. తేనాహ **''న విపరిణమన్తీ''**తి. అవిపరిణామధమ్మత్తా ఏవ హి తే అఞ్ఞమఞ్ఞం న బ్యాబాధేన్తి. సతి హి వికారం ఆపాదేతబ్బతాయ బ్యాబాధకతాపి సియా, తథా అనుగ్గహేతబ్బతాయ అనుగ్గాహకతాతి తదభావం దస్సేతుం పాళియం **నాలన్తి**ఆది వుత్తం. **పథవీ ఏవ** కాయేకదేసత్తా **పథవికాయో.** జీవసత్తమానం కాయానం నిచ్చతాయ నిబ్బికారభావతో న హన్తబ్బతా, న ఘాతేతబ్బతా చాతి నేవ కోచి హన్తా వా ఘాతేతా వా, తేనేవాహ **''సత్తన్నం త్వేవ కాయాన''**న్తిఆది. యది కోచి హన్తా నత్థి, కథం సత్థప్పహారోతి ఆహ **''యథా ముగ్గరాసి ఆదీసూ''**తిఆది. **కేవలం సఞ్ఞామత్తమేవ హోతి.** హననఘాతనాది పన పరమత్థతో నత్థేవ కాయానం అవికోపనీయభావతోతి అధిప్పాయో.

నిగణ్ఠనాటపుత్తవాదవణ్ణనా

౧౭౭. చత్తారో యామా భాగా చతుయామా, చతుయామా ఏవ చాతుయామా, భాగత్థో హి ఇధ యామ-సద్దో యథా "రత్తియా పఠమో యామో"తి . సో పనేత్థ భాగో సంవరలక్ఖణోతి ఆహ **''చాతుయామసంవుతోతి చతుకోట్ఠాసేన సంవరేన సంవుతో''**తి. **పటిక్ఖిత్తసబ్బసీతోదకోతి** పటిక్ఖిత్తసబ్బసీతోదకపరిభోగో. **సబ్బేన పాపవారణేన యుత్తోతి** సబ్బప్పకారేన సంవరలక్ఖణేన సమన్నాగతో. **ధుతపాపోతి** సబ్బేన నిజ్జరలక్ఖణేన పాపవారణేన విధుతపాపో. **ఫుట్ఠోతి** అట్ఠన్నమ్పి కమ్మానం ఖేపనేన మోక్ఖప్పత్తియా కమ్మక్ఖయలక్ఖణేన సబ్బేన పాపవారణేన ఫుట్ఠో తం పత్వా ఠితో. **కోటిప్పత్తచిత్తోతి** మోక్ఖాధిగమేనేవ ఉత్తమమరియాదప్పత్తచిత్తో. **యతత్తోతి** కాయాదీసు ఇన్ద్రియేసు సంయమేతబ్బస్స అభావతో **సంయతచిత్తో. సుప్పతిట్ఠితచిత్తోతి** నిస్సేసతో సుట్ఠు పతిట్ఠితచిత్తో. **సాసనానులోమం** నామ పాపవారణేన యుత్తతా. తేనాహ "ధుతపాపో"తిఆది. **అసుద్ధలద్ధితాయాతి** "అత్థి జీవో, సో చ సియా నిచ్చో, సియా అనిచ్చో"తి ఏవమాదిఅసుద్ధలద్ధితాయ . **సబ్బాతి** కమ్మపకతివిభాగాదివిసయా సబ్బా నిజ్ఝానక్ఖన్తియో. **దిట్ఠియే వాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠియో ఏవ జాతా.

సఞ్చయబేలట్ఠపుత్తవాదవణ్ణనా

౧౭౮-౧౮౧. అమరావిక్ఖేపే వుత్తనయో ఏవాతి బ్రహ్మజాలే అమరావిక్ఖేపవాదసంవణ్ణనాయం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౬౧-౬౩) వుత్తనయో ఏవ విక్ఖేపబ్యాకరణభావతో, తథేవ చేత్థ విక్ఖేపవాదస్స ఆగతత్తా.

పఠమసన్దిట్ఠికసామఞ్ఞఫలవణ్ణనా

౧౮౩. యథా తే రుచ్చేయ్యాతి ఇదాని మయా పుచ్ఛియమానో అత్థో యథా తవ చిత్తే రోచేయ్య. ఘరదాసియా కుచ్ఛిస్మిం జాతో **అన్తోజాతో.** ధనేన కీతో **ధనక్కీతో.** బన్ధగ్గాహగహితో **కరమరానీతో. సామన్తి** సయమేవ. **దాసబ్యన్తి** దాసభావం. కోచి దాసోపి సమానో అలసో కమ్మం అకరోన్తో "కమ్మకారో"తి న వుచ్చతీతి ఆహ **''అనలసో కమ్మకరణసీలోయేవా''**తి. **పఠమమేవాతి** ఆసన్నతరట్ఠానూపసఙ్కమనతో పగేవ పురేతరమేవ. **పచ్ఛాతి** సామికస్స నిపజ్జాయ పచ్ఛా. **సయనతో అవుట్ఠితేతి** రత్తియా విభాయనవేలాయ సేయ్యతో అవుట్ఠితే. **పచ్చూసకాలతో పట్ఠాయాతి** అతీతాయ రత్తియా పచ్చూసకాలతో పట్ఠాయ. **యావ సామినో రత్తిం నిద్దోక్కమనన్తి** అపరాయ పదోసవేలాయం యావ నిద్దోక్కమనం. **కిం కారన్తి** కిం కరణీయం, కింకారభావతో పుచ్ఛిత్వా కాతబ్బవేయ్యావచ్చన్తి అత్థో.

దేవో వియాతి ఆధిపచ్చపరివారాదిసమ్పత్తిసమన్నాగతో పధానదేవో వియ. **నో వతస్సాహన్తి** నో వత అస్సం అహం. నో రాజా వియ అహమ్పి భవేయ్యం, కథం పుఞ్ఞాని కరేయ్యం, యది పుఞ్ఞాని ఉళారాని కరేయ్యన్తి యోజనా. ''**నో వతస్స**'స్స''న్తి పాఠే నో రాజా అస్స అహం అస్సం వత, యది పుఞ్ఞాని కరేయ్యన్తి యోజనా. తేనాహ ''**అయమేవత్థో**''తి. **అస్సన్తి** ఉత్తమపురిసప్పయోగే **అహం**-సద్దో అప్పయుత్తోపి పయుత్తో ఏవ హోతి. **యావజీవం న సక్ఖిస్సామి దాతున్తి** యావజీవం దానత్థాయ ఉస్సాహం కరోన్తోపి యం రాజా ఏకం దివసం దేతి , తతో సతభాగమ్పి దాతుం న సక్ఖిస్సామి. తస్మా పబ్బజిస్సామీతి పబ్బజ్జాయం ఉస్సాహం కత్వాతి యోజనా.

కాయేన సంవుతోతి కాయేన సంవరితబ్బం కాయద్వారేన పవత్తనకం పాపధమ్మం సంవరిత్వా విహరేయ్యాతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ ''**కాయేన పిహితో హుత్వా**''తిఆది. **ఘాసచ్ఛాదనేన పరమతాయాతి** ఘాసచ్ఛాదనపరియేసనే సల్లేఖవసేన పరమతాయ, ఉక్కట్ఠభావే సణ్ఠితో ఘాసచ్ఛాదనమేవ వా పరమం పరా కోటి ఏతస్స, న తతో పరం కిఞ్చి ఆమిసజాతం పరియేసతి పచ్చాసీసతి చాతి ఘాసచ్ఛాదనపరమో, తబ్భావో ఘాసచ్ఛాదనపరమతా, తస్సా **ఘాసచ్ఛాదనపరమతాయ. వివేకట్ఠకాయానన్తి** గణసఙ్గణికతో పవివిత్తే ఠితకాయానం. **నేక్ఖమ్మాభిరతానన్తి** ఝానాభిరతానం. తాయ ఏవ ఝానాభిరతియా పరమం ఉత్తమం వోదానం విసుద్ధిం పత్తతాయ **పరమవోదానప్పత్తానం.** కిలేసూపధిఅభిసఙ్ఖారూపధీనం అచ్చన్తవిగమేన **నిరుపధీనం. విసఙ్ఖారగతానన్తి** అధిగతనిబ్బానానం. ఏత్థ చ పఠమో వివేకో ఇతరేహి ద్వీహి వివేకేహి సహాపి పత్తబ్బో వినాపి, తథా దుతియో. తతియో పన ఇతరేహి ద్వీహి సహేవ పత్తబ్బో, న వినాతి దట్ఠబ్బం. గణే జనసమాగమే సన్నిపతనం **గణసఙ్గణికా,** తం **పహాయ ఏకో విహరతి** చరతి పుగ్గలవసేన అసహాయత్తా. చిత్తే కిలేసానం సన్నిపతనం **చిత్తకిలేససఙ్గణికా,** తం **పహాయ ఏకో విహరతి** కిలేసవసేన అసహాయత్తా. మగ్గస్స ఏకచిత్తక్ఖణికత్తా, గోత్రభుఆదీనఞ్చ ఆరమ్మణమత్తత్తా న తేసం వసేన సాతిసయా నిబ్బుతిసుఖసమ్ఫుసనా, ఫలసమాపత్తినిరోధసమాపత్తివసేన సాతిసయాతి ఆహ ''**ఫలసమాపత్తిం వా నిరోధసమాపత్తిం వా పవిసిత్వా**''తి. ఫలపరియోసానో హి నిరోధోతి.

౧౮౪. **అభిహరిత్వాతి** అభిముఖీభావేన నేత్వా. "అహం చీవరాదీహి పయోజనం సాధేస్సామీ"తి వచనసేసో. **సప్పాయన్తి** సబ్బగేలఞ్ఞపహరణవసేన ఉపకారావహం. భావినా అనత్థతో పరిపాలనవసేన గోపనా **రక్ఖాగుత్తి.** పచ్చుప్పన్నస్స నిసేధవసేన **ఆవరణగుత్తి.**

దుతియసన్దిట్ఠికసామఞ్ఞఫలవణ్ణనా

౧౮౬. **కసతీతి** కసిం కరోతి. **గహపతికోతి** ఏత్థ క-సద్దో అప్పత్థోతి ఆహ ''**ఏకగేహమత్తే జేట్ఠకో**''తి, తేన అనేకకులజేట్ఠకభావం పటిక్ఖిపతి. **కరం కరోతీతి** కరం సమ్పాదేతి. **వడ్ఢేతీతి** ఉపరూపరి సమ్పాదనేన వడ్ఢేతి. ఏవం అప్పమ్పి పహాయ పబ్బజితుం దుక్కరన్తి అయమత్థో లటుకికోపమసుత్తేన (మ॰ ని॰ ౨.౧౩౧, ౧౩౨) దీపేతబ్బో. తేనాహ "సేయ్యథాపి, ఉదాయి, పురిసో దలిద్దో అస్సకో అనాళ్హియో, తస్సస్స ఏకం అగారకం ఓలుగ్గవిలుగ్గం కాకాతిదాయిం నపరమరూప"న్తి విత్థారో. యది అప్పమ్పి భోగం పహాయ పబ్బజితుం దుక్కరం, కస్మా దాసవారే భోగగ్గహణం న కతన్తి ఆహ ''**దాసవారే పన**''తిఆది. యథా చ దాసస్స భోగాపి అభోగా పరాయత్తభావతో, ఏవం ఞాతయోపీతి దాసవారే ఞాతిపరివట్టగ్గహణమ్పి న కతన్తి దట్ఠబ్బం.

పణీతతరసామఞ్ఞఫలవణ్ణనా

౧౮౯. **ఏవరూపాపీ**తి యథావుత్తదాసకస్సకూపమాసదిసాహి ఉపమాహి సామఞ్ఞఫలం దీపేతుం పహోతి భగవా సకలమ్పి రత్తిన్దివం తతో భియ్యోపి అనన్తపటిభానతాయ విచిత్తనయదేసనభావతో. **తథాపీ**తి సతిపి దేసనాయ ఉత్తరుత్తరాధికనానానయవిచిత్తభావే.

ఏకత్థమేతం పదం సాధుసద్దస్సేవ క-కారేన వడ్ఢేత్వా వుత్తత్తా, తేనేవ **సాధుక**-సద్దస్స అత్థం వదన్తేన అత్థుద్ధారవసేన **సాధు**-సద్దో ఉదాహటో. **ఆయాచనే**తి అభిముఖయాచనే, అభిపత్థనాయన్తి అత్థో . **సమ్పటిచ్ఛనే**తి పటిగ్గహణే . **సమ్పహంసనే**తి సంవిజ్జమానగుణవసేన హంసనే తోసనే, ఉదగ్గతాకరణేతి అత్థో. **ధమ్మరుచీ**తి పుఞ్ఞకామో. **పఞ్ఞాణవా**తి పఞ్ఞవా. **అద్దుబ్భో**తి అదూసకో, అనుపఘాతకోతి అత్థో. **ఇధాపీ**తి ఇమస్మిం సామఞ్ఞఫలేపి. **అయం** సాధు-సద్దో. **దళ్హీకమ్మే**తి సక్కచ్చ కిరియాయం. **ఆణత్తియ**న్తి ఆణాపనే. "సుణోహి సాధుకం మనసి కరోహీ"తి హి వుత్తే సాధుక-సద్దేన సవనమనసికారానం సక్కచ్చకిరియా వియ తదాణాపనమ్పి జోతితం హోతి, ఆయాచనత్థతా వియ చస్స ఆణాపనత్థతా వేదితబ్బా. **సున్దరేపీ**తి సున్దరత్థేపి. ఇదాని యథావుత్తేన సాధుక-సద్దస్స అత్థత్తయేన పకాసితం విసేసం దస్సేతుం ''**దళ్హీకమ్మత్థేన హీ**''తిఆది వుత్తం.

మనసి కరోహీతి ఏత్థ మనసికారో న ఆరమ్మణపటిపాదనలక్ఖణో, అథ ఖో వీథిపటిపాదనజవనపటిపాదనమనసికారపుబ్బకం చిత్తే ఠపనలక్ఖణోతి దస్సేన్తో ''**ఆవజ్జ**''తిఆదిమాహ. **సోతిన్ద్రియవిక్ఖేపవారణం** సవనే నియోజనవసేన కిరియన్తరపటిసేధనభావతో, సోతం ఓదహాతి అత్థో. **మనిన్ద్రియవిక్ఖేపవారణం** అఞ్ఞచిన్తాపటిసేధనతో. **బ్యఞ్జనవిపల్లాసగ్గాహవారణం** "సాధుక"న్తి విసేసేత్వా వుత్తత్తా. పచ్ఛిమస్స అత్థవిపల్లాసగ్గాహవారణేపి ఏసేవ నయో. **ధారణూపపరిక్ఖాదీసూ**తి **ఆది**-సద్దేన తులనతీరణాదికే, దిట్ఠియా సుప్పటివిధే చ సఙ్గణ్హాతి. **సబ్యఞ్జనో**తి ఏత్థ యథాధిప్పేతమత్థం బ్యఞ్జయతీతి బ్యఞ్జనం, సభావనిరుత్తి. సహ బ్యఞ్జనేనాతి సబ్యఞ్జనో, బ్యఞ్జనసమ్పన్నోతి అత్థో. **సాత్థో**తి అరణీయతో ఉపగన్తబ్బతో అనుధాతబ్బతో అత్థో, చతుపారిసుద్ధిసీలాదికో . తేన సహ అత్థేనాతి సాత్థో, అత్థసమ్పన్నోతి అత్థో. **ధమ్మగమ్భీరో**తిఆదీసు **ధమ్మో** నామ తన్తి. **దేసనా** నామ తస్సా మనసా వవత్థాపితాయ తన్తియా దేసనా. **అత్థో** నామ తన్తియా అత్థో. **పటివేధో** నామ తన్తియా, తన్తిఅత్థస్స చ యథాభూతావబోధో. యస్మా చేతే ధమ్మదేసనా అత్థప్పటివేధా ససాదీహి వియ మహాసముద్దో మన్దబుద్ధీహి దుక్ఖోగాహా, అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చ, తస్మా గమ్భీరా. తేన వుత్తం ''**యస్మా అయం ధమ్మో...పే.... సాధుకం మనసి కరోహీ**''తి. ఏత్థ చ పటివేధస్స దుక్కరభావతో ధమ్మత్థానం, దేసనాఞాణస్స దుక్కరభావతో దేసనాయ దుక్ఖోగాహతా, పటివేధస్స పన ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ, ఞాణుప్పత్తియా చ దుక్కరభావతో దుక్ఖోగాహతా వేదితబ్బా. **దేసనం** నామ ఉద్దిసనం, తస్స నిద్దిసనం **భాసన**న్తి ఇధాధిప్పేతన్తి ఆహ ''**విత్థారతో భాసిస్సామీ**''తి. పరిబ్యత్తం కథనఞ్హి భాసనం, తేనాహ ''**దేసేస్సామీతి...పే.... విత్థారదీపన**''న్తి.

యథావుత్తమత్థం సుత్తపదేన సమత్థేతుం ''**తేనాహ**''తిఆది వుత్తం. **సాళికాయివ నిగ్ఘోసో**తి సాళికాయ ఆలాపో వియ మధురో కణ్ణసుఖో పేమనీయో. **పటిభాన**న్తి సద్దో. **ఉదీరయీ**తి ఉచ్చారీయతి, వుచ్చతి వా.

ఏవం వుత్తే ఉస్సాహజాతోతి ఏవం "సుణోహి సాధుకం మనసి కరోహి భాసిస్సామీ"తి వుత్తే "న కిర భగవా సఙ్ఖేపేనేవ దేసేస్సతి, విత్థారేనపి భాసిస్సతీ"తి సఞ్జాతుస్సాహో హట్ఠతుట్ఠో హుత్వా.

౧౮౦. ‘‘**ఇధా**’’తి ఇమినా వుచ్చమానం అధికరణం తథాగతస్స ఉప్పత్తిట్ఠానభూతం అధిప్పేతన్తి ఆహ ‘‘**దేసాపదేసే నిపాతో**’’తి. ‘‘**స్వాయ**’’న్తి సామఞ్ఞతో ఇధసద్దమత్తం గణ్హాతి, న యథావిసేసితబ్బం ఇధ-సద్దం. తథా హి వక్ఖతి “కత్థచి పదపూరణమత్తమేవా”తి (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౧౮౦). **లోకం ఉపాదాయ వుచ్చతి** లోక-సద్దేన సమానాధికరణభావేన వుత్తత్తా . సేసపదద్వయే పన పదన్తరసన్నిధానమత్తేన తం తం ఉపాదాయ వుత్తతా దట్ఠబ్బా. **ఇధ తథాగతో లోకే**తి హి జాతిఖేత్తం, తత్థాపి అయం చక్కవాళో “లోకో”తి అధిప్పేతో. **సమణో**తి సోతాపన్నో. **దుతియో సమణో**తి సకదాగామీ. వుత్తఞ్హేతం “కతమో చ భిక్ఖవే సమణో? ఇధ భిక్ఖవే భిక్ఖు తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతీ”తిఆది (అ. ని. ౪.౨౪౧). “కతమో చ భిక్ఖవే దుతియో సమణో? ఇధ భిక్ఖవే భిక్ఖు తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా రాగదోసమోహానం తనుత్తా”తిఆది (అ. ని. ౪.౨౪౧). **ఓకాస**న్తి కఞ్చి పదేసం. **ఇధేవ తిట్ఠమానస్సా**తి ఇమిస్సా ఏవ ఇన్దసాలగుహాయం తిట్ఠమానస్స.

పదపూరణమత్తమేవ ఓకాసాపదిసనస్సాపి అసమ్భవతో అత్థన్తరస్స అబోధనతో. అరహన్తి ఆదయో సద్దా విత్థారితాతి యోజనా. అత్థతో విత్థారణం సద్దముఖేనేవ హోతీతి సద్దగ్గహణం. యస్మా. “అపరేహిపి అట్ఠహి కారణేహి భగవా తథాగతో”తిఆదినా ఉదానట్ఠకథాదీసు, (ఉదా. అట్ఠ. ౧౮; ఇతివు. అట్ఠ. ౩౮) అరహన్తి ఆదయో విసుద్ధిమగ్గటీకాయం అపరేహి పకారేహి విత్థారితా , తస్మా తేసు వుత్తానయేనపి సో (విసుద్ధి. టీ. ౧.౧౨౫, ౧౩౦) అత్థో వేదితబ్బో. తథాగతస్స సత్తనికాయన్తోగధతాయ “ఇధ పన సత్తలోకో అధిప్పేతో”తి వత్వా తత్థాయం యస్మిం సత్తనికాయే యస్మిఞ్చ ఓకాసే ఉప్పజ్జతి, తం దస్సేతుం ‘‘**సత్తలోకే ఉప్పజ్జమానోపి చా**’’తిఆది వుత్తం. ‘‘**తథాగతో న దేవలోకే ఉప్పజ్జతీ**’’తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం పరతో ఆగమిస్సతి. **సారప్పత్తా**తి కులభోగిస్సరియాదివసేన సారభూతా. **బ్రాహ్మణగహపతికా**తి బ్రహ్మాయుపోక్ఖరసాతిఆదిబ్రాహ్మణా చేవ అనాథపిణ్డికాదిగహపతికా చ.

‘‘**సుజాతాయా**’’తిఆదినా వుత్తేసు చతూసు వికప్పేసు పఠమో వికప్పో బుద్ధభావాయ ఆసన్నతరపటిపత్తిదస్సనవసేన వుత్తో. ఆసన్నతరాయ హి పటిపత్తియా ఠితో “ఉప్పజ్జతీతి” వుచ్చతి ఉప్పాదస్స ఏకన్తికత్తా, పగేవ పటిపత్తియా మత్థకే ఠితో. దుతియో బుద్ధభావావహపబ్బజ్జతో పట్ఠాయ ఆసన్నపటిపత్తిదస్సనవసేన, తతియో బుద్ధకరధమ్మ పారిపూరితో పట్ఠాయ బుద్ధభావాయ పటిపత్తిదస్సనవసేన. న హి మహాసత్తానం ఉప్పత్తిభవూపపత్తితో పట్ఠాయ బోధిసమ్భారసమ్భరణం నామ అత్థి. చతుత్థో బుద్ధకరధమ్మసమారమ్భతో పట్ఠాయ. బోధియా నియతభావప్పత్తితో పభుతి హి విఞ్ఞూహి “బుద్ధో ఉప్పజ్జతీ”తి వత్తుం సక్కా ఉప్పాదస్స ఏకన్తికత్తా. యథా పన సన్దన్తి నదియోతి సన్దనకిరియాయ అవిచ్ఛేదముపాదాయ వత్తమానప్పయోగో, ఏవం ఉప్పాదత్థాయ పటిపజ్జనకిరియాయ అవిచ్ఛేదముపాదాయ చతూసు వికప్పేసు “ఉప్పజ్జతి నామా”తి వుత్తం. **సబ్బపఠమం ఉప్పన్నభావ**న్తి చతూసు వికప్పేసు సబ్బపఠమం వుత్తం తథాగతస్స ఉప్పన్నతాసఙ్ఖాతం అత్థిభావం. తేనాహ ‘‘**ఉప్పన్నో హోతీతి అయఞ్హేత్థ అత్థో**’’తి.

సో భగవాతి యో “తథాగతో అరహ”న్తిఆదినా కిత్తితగుణో, సో భగవా. “ఇమం లోక”న్తి నయిదం మహాజనస్స సమ్ముఖమత్తం సన్ధాయ వుత్తం, అథ ఖో అనవసేసం పరియాదాయాతి దస్సేతుం “సదేవక”న్తిఆది వుత్తం, తేనాహ ‘‘**ఇదాని వత్తబ్బం నిదస్సేతీ**’’తి. **పజాతత్తా**తి యథాసకం కమ్మకిలేసేహి నిబ్బత్తత్తా. **పఞ్చకామావచరదేవగ్గహణం** పారిసేసఞాయేన ఇతరేసం పదన్తరేహి సఙ్గహితత్తా. సదేవకన్తి చ అవయవేన విగ్గహో సముదాయో సమాసత్థో. **ఛట్ఠకామావచరదేవగ్గహణం** పచ్చాసత్తిఞాయేన. తత్థ హి సో జాతో, తంనివాసీ చ. **బ్రహ్మకాయికాదిబ్రహ్మగ్గహణ**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పచ్చత్థిక ... పే.... సమణబ్రాహ్మణగ్గహణ**న్తి నిదస్సనమత్తమేతం అపచ్చత్థికానం, అసమితాబాహితపాపానఞ్చ సమణబ్రాహ్మణానం

సస్సమణబ్రాహ్మణీవచనేన గహితత్తా. కామం “సదేవక”న్తిఆది విసేసనానం వసేన సత్తవిసయో లోకసద్దోతి విఞ్ఞాయతి తుల్యయోగవిసయత్తా తేసం, “సలోమకో సపక్ఖకో”తిఆదీసు పన అతుల్యయోగేపి అయం సమాసో లబ్భతీతి బ్యభిచారదస్సనతో పజాగహణన్తి ఆహ “**పజావచనేన సత్తలోకగ్గహణ**”న్తి.

అరూపినో సత్తా అత్తనో ఆనేఞ్జవిహారేన విహరన్తా దిబ్బన్తీతి దేవాతి ఇమం నిబ్బచనం లభన్తీతి ఆహ “**సదేవకగ్గహణేన అరూపావచరలోకో గహితో**”తి. తేనాహ “ఆకాసానఞ్చాయతనూపగానం దేవానం సహబ్యత”న్తి (అ. ని. ౩.౧౧౭). **సమారకగ్గహణేన ఛకామావచరదేవలోకో గహితో** తస్స సవిసేసం మారస్స వసే వత్తనతో. **రూపీ బ్రహ్మలోకో గహితో** అరూపీబ్రహ్మలోకస్స విసుం గహితత్తా. **చతుపరిసవసేనాతి** ఖత్తియాదిచతుపరిసవసేన, ఇతరా పన చతస్సో పరిసా సమారకాదిగ్గహణేన గహితా ఏవాతి. **అవసేససబ్బసత్తలోకో** నాగగరుళాదిభేదో.

ఏత్తావతా చ భాగసో లోకం గహేత్వా యోజనం దస్సేత్వా ఇదాని తేన తేన విసేసేన అభాగసో లోకం గహేత్వా యోజనం దస్సేతుం “**అపి చేత్థా**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదతోతి** ఉక్కంసగతివిజాననేన. పఞ్చసు హి గతీసు దేవగతిపరియాపన్నావ సేట్ఠా, తత్థాపి అరూపినో దూరసముస్సారితకిలేసదుక్ఖతాయ, సన్తపణీతఆనేఞ్జవిహారసమఙ్గితాయ, అతిదీఘాయుకతాయాతి ఏవమాదీహి విసేసేహి అతివియ ఉక్కట్ఠా. “**బ్రహ్మా మహానుభావో**”తిఆది దససహస్సియం మహాబ్రహ్మునో వసేన వదతి. “ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదతో”తి హి వుత్తం. **అనుత్తరన్తి** సేట్ఠం నవ లోకుత్తరం. **భావానుక్కమోతి** భావవసేన పరేసం అజ్ఝాసయవసేన “సదేవక”న్తిఆదీనం పదానం అనుక్కమో.

తీహాకారేహీతి దేవమారబ్రహ్మసహితతాసఙ్ఖాతేహి తీహి పకారేహి. **తీసు పదేసూతి** “సదేవక”న్తిఆదీసు తీసు పదేసు. **తేన తేనాకారేనాతి** సదేవకత్తాదినా తేన తేన పకారేన. తేధాతుకమేవ పరియాదిన్నన్తి పోరాణా పనాహూతి యోజనా.

అభిఞ్ఞాతి య-కారలోపేనాయం నిద్దేసో, అభిజానిత్వాతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ “**అభిఞ్ఞాయ అధికేన ఞాణేన ఞత్వా**”తి. **అనుమానాదిపటిక్ఖేపోతి** అనుమానఉపమానఅత్థాపత్తిఆదిపటిక్ఖేపో ఏకప్పమాణత్తా. సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణచారతాయ హి సబ్బపచ్చక్ఖా బుద్ధా భగవన్తో.

అనుత్తరం వివేకసుఖన్తి ఫలసమాపత్తిసుఖం, తేన ఠితిమిస్సాపి [వీథిమిస్సాపి (సారత్థ. టీ. ౧.వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనాయం) ధితిమిస్సాపి (క)] కదాచి భగవతో ధమ్మదేసనా హోతీతి **హిత్వాపీతి** పి-సద్దగ్గహణం. భగవా హి ధమ్మం దేసేన్తో యస్మిం ఖణే పరిసా సాధుకారం వా దేతి, యథాసుతం వా ధమ్మం పచ్చవేక్ఖతి, తం ఖణం పుబ్బభాగేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, యథాపరిచ్ఛేదఞ్చ సమాపత్తితో వుట్ఠాయ ఠితట్ఠానతో పట్ఠాయ ధమ్మం దేసేతి. ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్స వసేన **అప్పం వా** విపఞ్చితఞ్ఞుస్స, నేయ్యస్స వా వసేన **బహుం వా దేసేన్తో**. ధమ్మస్స కల్యాణతా నియ్యానికతాయ, నియ్యానికతా చ సబ్బసో అనవజ్జభావేనేవాతి ఆహ “**అనవజ్జమేవ కత్వా**”తి. దేసకాయత్తేన ఆణాదివిధినా అభిసజ్జనం పటోధనం దేసనాతి సా పరియత్తిధమ్మవసేన వేదితబ్బాతి ఆహ “**దేసనాయ తావ చతుప్పదికాయపి గాథాయా**”తిఆది. నిదాననిగమనానిపి సత్థునో దేసనాయ అనువిధానతో తదన్తోగధాని ఏవాతి ఆహ “**నిదానమాది, ఇదం ఏవోచాతి పరియోసాన**”న్తి.

సాసితబ్బపుగ్గలగతేన యథాపరాధాదిసాసితబ్బభావేన అనుసాసనం తదఙ్గవినయాదివసేన వినయనం సాసనన్తి తం పటిపత్తిధమ్మవసేన వేదితబ్బన్తి ఆహ ‘‘**సీలసమాధివిపస్సనా**’’తిఆది. **కుసలానం ధమ్మానన్తి** అనవజ్జధమ్మానం సీలస్స, సమథవిపస్సనానఞ్చ సీలదిట్ఠీనం ఆదిభావో తం మూలకత్తా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మానం. అరియమగ్గస్స అన్తద్వయవిగమేన మజ్ఝిమపటిపదాభావో వియ, సమ్మాపటిపత్తియా ఆరబ్భనిప్ఫత్తీనం వేమజ్ఝత్తాపి మజ్ఝభావోతి వుత్తం. ‘‘**అత్థి భిక్ఖవే...పే.... మజ్ఝం నామా**’’తి. **ఫలం పరియోసానం నామ** సఉపాదిసేసతావసేన, **నిబ్బానం పరియోసానం నామ** అనుపాదిసేసతావసేన. ఇదాని తేసం ద్విన్నమ్పి సాసనస్స పరియోసానతం ఆగమేన దస్సేతుం ‘‘**ఏతదత్థమిద**’’న్తిఆది ఆహ. **ఇధ దేసనాయ ఆదిమజ్ఝపరియోసానం అధిప్పేతం** “సబ్యఞ్జన”న్తిఆది వచనతో. తస్మిం తస్మిం అత్థే కతావధిసద్దప్పబన్ధో గాథావసేన, సుత్తవసేన చ వవత్థితో పరియత్తిధమ్మో, యో ఇధ “దేసనా”తి వుత్తో, తస్స పన అత్థో విసేసతో సీలాది ఏవాతి ఆహ ‘‘**భగవా హి ధమ్మం దేసేన్తో...పే.... దస్సేతీ**’’తి. తత్థ **సీలం దస్సేత్వాతి సీల**గ్గహణేన ససమ్భారం సీలం గహితం, తథా **మగ్గ**గ్గహణేన ససమ్భారో మగ్గోతి తదుభయవసేన అనవసేసతో పరియత్తి అత్థం పరియాదియతి. **తేనాతి** సీలాదిదస్సనేన. అత్థవసేన హి ఇధ దేసనాయ ఆదికల్యాణాదిభావో అధిప్పేతో. **కథికసణ్ఠితీతి** కథికస్స సణ్ఠానం కథనవసేన సమవట్ఠానం.

న సో సాత్థం దేసేతి నియ్యానత్థవిరహతో తస్సా దేసనాయ. **ఏకబ్యఞ్జనాదియుత్తా వాతి** సిథిలాదిభేదేసు బ్యఞ్జనేసు ఏకప్పకారేనేవ, ద్విపకారేనేవ వా బ్యఞ్జనేన యుత్తా వా దమిళభాసా వియ . వివటకరణతాయ ఓట్ఠే అఫుసాపేత్వా ఉచ్చారేతబ్బతో **సబ్బనిరోట్ఠబ్యఞ్జనా వా** కిరాతభాసా వియ. సబ్బస్సేవ [సబ్బత్థేవ (సారత్థ॰ టీ॰ ౧.వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనాయం ౧)] విస్సజ్జనీయయుత్తతాయ **సబ్బవిస్సట్ఠబ్యఞ్జనా వా** సవరభాసా [యవనభాసా (సారత్థ॰ టీ॰ ౧.వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనాయం)] వియ. సబ్బస్సేవ [సబ్బత్థేవ (సారత్థ॰ టీ॰ ౧.వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనాయం)] సానుసారతాయ **సబ్బనిగ్గహితబ్యఞ్జనా వా** పారసికాదిమిలక్ఖభాసా వియ. సబ్బాపేసా బ్యఞ్జనేకదేసవసేన పవత్తియా అపరిపుణ్ణబ్యఞ్జనాతి కత్వా ‘‘**అబ్యఞ్జనా**’’తి వుత్తా.

ఠానకరణాని సిథిలాని కత్వా ఉచ్చారేతబ్బం అక్ఖరం పఞ్చసు వగ్గేసు పఠమతతియన్తి ఏవమాది **సిథిలం.** తాని అసిథిలాని కత్వా ఉచ్చారేతబ్బం అక్ఖరం వగ్గేసు దుతియచతుత్థన్తి ఏవమాది **ధనితం.** ద్విమత్తకాలం **దీఘం.** ఏకమత్తకాలం **రస్సం** తదేవ **లహుకం.** లహుకమేవ సంయోగపరం, దీఘఞ్చ **గరుకం.** ఠానకరణాని నిగ్గహేత్వా ఉచ్చారేతబ్బం **నిగ్గహితం.** పరేన సమ్బన్ధం కత్వా ఉచ్చారేతబ్బం **సమ్బన్ధం.** తథా నసమ్బన్ధం **వవత్థితం.** ఠానకరణాని నిస్సట్ఠాని కత్వా ఉచ్చారేతబ్బం **విముత్తం. దసధాతి** ఏవం సిథిలాదివసేన బ్యఞ్జనబుద్ధియా అక్ఖరుప్పాదకచిత్తస్స సబ్బాకారేన **పభేదో.** సబ్బాని హి అక్ఖరాని చిత్తసముట్ఠానాని యథాధిప్పేతత్థం బ్యఞ్జనతో బ్యఞ్జనాని చాతి.

అమక్ఖేత్వాతి అమిలేచ్ఛేత్వా, అవినాసేత్వా, అహాపేత్వాతి వా అత్థో. భగవా యమత్థం ఞాపేతుం ఏకం గాథం, ఏకం వాక్యం వా దేసేతి, తమత్థం తాయ దేసనాయ పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనాయ ఏవ దేసేతీతి ఆహ ‘‘**పరిపుణ్ణబ్యఞ్జనమేవ కత్వా ధమ్మం దేసేతీ**’’తి. ఇధ **కేవల**సద్దో అనవసేసవాచకో, న అవోమిస్సకాదివాచకోతి ఆహ ‘‘**సకలాధివచన**’’న్తి. **పరిపుణ్ణన్తి** సబ్బసో పుణ్ణం, తం పన కేనచి ఊనం, అధికం వా న హోతీతి ‘‘**అనూనాధికవచన**’’న్తి వుత్తం. తత్థ యదత్థం దేసితో, తస్స సాధకత్తా అనూనతా వేదితబ్బా, తబ్బిధురస్స పన అసాధకత్తా అనధికతా. సకలన్తి సబ్బభాగవన్తం. పరిపుణ్ణన్తి సబ్బసో పరిపుణ్ణమేవ, తేనాహ ‘‘**ఏకదేసనాపి అపరిపుణ్ణా నత్థీ**’’తి. **అపరిసుద్ధా దేసనా హోతి** తణ్హాయ సంకిలిట్ఠత్తా. లోకామిసం చీవరాదయో పచ్చయా తత్థ అగధితచిత్తతాయ **లోకామిసనిరపేక్ఖో. హితఫరణేనాతి** హితూపసంహారేన. **మేత్తాభావనాయ**

కరణభూతాయ **ముదుహదయో. ఉల్లుమ్పనసభావసణ్ఠితేనా**తి సకలసంకిలేసతో, వట్టదుక్ఖతో చ ఉద్ధరణాకారావట్ఠితేన చిత్తేన, కారుణాధిప్పాయేనాతి అత్థో.

"ఇతో పట్ఠాయ దస్సామేవ, ఏవఞ్చ దస్సామీ"తి సమాదాతబ్బట్ఠేన **వతం.** పణ్డితపఞ్ఞత్తతాయ సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మం బ్రహ్మానం వా చరియన్తి **బ్రహ్మచరియం** దానం. మచ్ఛరియలోభాదినిగ్గణ్హనేన **సుచిణ్ణస్స. ఇద్ధీ**తి దేవిద్ధి. **జుతీ**తి పభా, అనుభావో వా. **బలవీరియూపపత్తీ**తి ఏవం మహతా బలేన చ వీరియేన చ సమన్నాగమో. **పుఞ్ఞ**న్తి పుఞ్ఞఫలం. **వేయ్యావచ్చం బ్రహ్మచరియం** సేట్ఠా చరియాతి కత్వా. ఏస నయో సేసేపి.

తస్మాతి యస్మా సిక్ఖత్తయసఙ్గహం సకలం సాసనం ఇధ "బ్రహ్మచరియ"న్తి అధిప్పేతం తస్మా. "బ్రహ్మచరియ"న్తి ఇమినా సమానాధికరణాని సబ్బపదాని యోజేత్వా అత్థం దస్సేన్తో **"సో ధమ్మం దేసేతి…పే.… పకాసేతీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో"**తి ఆహ.

౧౯౧. **వుత్తప్పకారసమ్పద**న్తి యథావుత్తం ఆదికల్యాణతాదిగుణసమ్పదం, దూరసముస్సారితమానస్సేవ సాసనే సమ్మాపటిపత్తి సమ్భవతి, న మానజాతికస్సాతి ఆహ **"నిహతమానత్తా"**తి. **ఉస్సన్నత్తా**తి బహులభావతో. భోగారోగ్యాదివత్థుకా మదా సుప్పహేయ్యా హోన్తి నిమిత్తస్స అనవట్ఠానతో, న తథా కులవిజ్జామదా, తస్మా ఖత్తియబ్రాహ్మణకులానం పబ్బజితానమ్పి జాతివిజ్జా నిస్సాయ మానజప్పనం దుప్పజహన్తి ఆహ **"యేభుయ్యేన హి…పే.… మానం కరోన్తీ"**తి. **విజాతితాయా**తి నిహీనజాతితాయ. **పతిట్ఠాతుం న సక్కోన్తీ**తి సువిసుద్ధం కత్వా సీలం రక్ఖితుం న సక్కోన్తి. సీలవసేన హి సాసనే పతిట్ఠా, **పతిట్ఠాతు**న్తి వా సచ్చపటివేధేన లోకుత్తరాయ పతిట్ఠాయ పతిట్ఠాతుం. సా హి నిప్పరియాయతో సాసనే పతిట్ఠా నామ, యేభుయ్యేన చ ఉపనిస్సయసమ్పన్నా సుజాతా ఏవ హోన్తి, న దుజ్జాతా.

పరిసుద్ధన్తి రాగాదీనం అచ్చన్తమేవ పహానదీపనతో నిరుపక్కిలేసతాయ సబ్బసో పరిసుద్ధం. **సద్ధం పటిలభతీ**తి పోథుజ్జనికసద్ధావసేన సద్దహతి. విఞ్ఞుజాతికానఞ్హి ధమ్మసమ్పత్తిగ్గహణపుబ్బికా సద్ధా సిద్ధి ధమ్మప్పమాణధమ్మప్పసన్నభావతో. "సమ్మాసమ్బుద్ధో వత సో భగవా, యో ఏవం స్వాక్ఖాతధమ్మో"తి సద్ధం పటిలభతి. **జాయమ్పతికా**తి ఘరణీపతికా. కామం "జాయమ్పతికా"తి వుత్తే ఘరసామికఘరసామినీవసేన ద్విన్నంయేవ గహణం విఞ్ఞాయతి. యస్స పన పురిసస్స అనేకా పజాపతియో, తత్థ కిం వత్తబ్బం, ఏకాయాపి సంవాసో సమ్బాధోతి దస్సనత్థం **"ద్వే"**తి వుత్తం. రాగాదినా సకిఞ్చనట్ఠేన, ఖేత్తవత్థు ఆదినా సపలిబోధట్ఠేన రాగరజాదీనం ఆగమనపథతాపి ఉట్ఠానట్ఠానతా ఏవాతి ద్వేపి వణ్ణనా ఏకత్థా, బ్యఞ్జనమేవ నానం. **అలగ్గనట్ఠేనా**తి అస్సజ్జనట్ఠేన అప్పటిబద్ధభావేన. ఏవం అకుసలకుసలప్పవత్తీనం ఠానభావేన ఘరావాసపబ్బజ్జానం సమ్బాధబ్భోకాసతం దస్సేత్వా ఇదాని కుసలప్పవత్తియా ఏవ అట్ఠానట్ఠానభావేన తేసం తం దస్సేతుం **"అపిచా"**తిఆది వుత్తం.

సఙ్ఖేపకథాతి విసుం విసుం పదుద్ధారం అకత్వా సమాసతో అత్థవణ్ణనా. **ఏకమ్పి దివస**న్తి ఏకదివసమత్తమ్పి. **అఖణ్డం కత్వా**తి దుక్కటమత్తస్సపి అనాపజ్జనేన అఖణ్డితం కత్వా. **కిలేసమలేన అమలీన**న్తి తణ్హాసంకిలేసాదినా అసంకిలిట్ఠం కత్వా. పరియోదాతట్ఠేన నిమ్మలభావేన సఙ్ఖం వియ లిఖితం ధోతన్తి **సఙ్ఖలిఖిత**న్తి ఆహ **"ధోతసఙ్ఖసప్పటిభాగ"**న్తి. "అజ్ఝావసతా"తి పదప్పయోగేన "అగార"న్తి భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఆహ **"అగారమజ్ఝే"**తి. కసాయేన రత్తాని వత్థాని **కాసాయానీ**తి ఆహ

‘‘**కసాయరసపీతతాయా**’’తి. **పరిదహిత్వా**తి నివాసేత్వా చేవ పారుపిత్వా చ. అగారవాసో అగారం ఉత్తరపదలోపేన, తస్స వడ్ఢిఆవహం **అగారస్స హితం.**

౧౯౨. **భోగక్ఖన్ధో**తి భోగసముదాయో. **ఆబన్ధనట్ఠేనా**తి ‘‘పుత్తో నత్తా’’తిఆదినా పేమవసేన సపరిచ్ఛేదం బన్ధనట్ఠేన. ‘‘అమ్హాకమేతే’’తి ఞాయన్తీతి **ఞాతీ.** పితామహపితుపుత్తాదివసేన పరివత్తనట్ఠేన **పరివట్టో.**

౧౯౩. **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో**తి పాతిమోక్ఖసంవరేన పిహితకాయవచీద్వారో, తథాభూతో చ యస్మా తేన సంవరేన ఉపేతో నామ హోతి , తస్మా వుత్తం ‘‘**పాతిమోక్ఖసంవరేన సమన్నాగతో**’’తి. ‘‘**ఆచారగోచరసమ్పన్నో**’’తిఆది తస్సేవ పాతిమోక్ఖసంవరసమన్నాగమస్స పచ్చయదస్సనం. **అప్పమత్తకేసూ**తి అసఞ్చిచ్చ ఆపన్నఅనుఖుద్దకేసు చేవ సహసా ఉప్పన్నఅకుసలచిత్తుప్పాదేసు చ. **భయదస్సావీ**తి భయదస్సనసీలో. **సమ్మా ఆదియిత్వా**తి సక్కచ్చం యావజీవం అవీతిక్కమవసేన ఆదియిత్వా. **తం తం సిక్ఖాపదన్తి** తం తం సిక్ఖాకోట్ఠాసం. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం ‘‘పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో’’తి పాఠే. **సఙ్ఖేపో**తి సఙ్ఖేపవణ్ణనా. **విత్థారో విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౧౪) **వుత్తో,** తస్మా సో తత్థ, తంసంవణ్ణనాయ (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౧౪) చ వుత్తనయేన వేదితబ్బో.

ఆచారగోచరగ్గహణేనేవాతి ‘‘ఆచారగోచరసమ్పన్నో’’తి వచనేనేవ. తేనాహ ‘‘**కుసలేన కాయకమ్మవచీకమ్మే గహితేపీ**’’తి. అధికవచనం అఞ్ఞమత్థం బోధేతీతి కత్వా **తస్స** ఆజీవపారిసుద్ధిసీలస్స **ఉప్పత్తిద్వారదస్సనత్థం...పే.... కుసలేనాతి వుత్తం,** సబ్బసో అనేసనప్పహానేన అనవజ్జేనాతి అత్థో. యస్మా ‘‘కతమే చ థపతి కుసలా సీలా కుసలం కాయకమ్మం కుసలం వచీకమ్మ’’న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౬౭) సీలస్స కుసలకాయవచీభావం దస్సేత్వా ‘‘ఆజీవపరిసుద్ధమ్పి ఖో అహం థపతి సీలస్మిం వదామీ’’తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౬౭) ఏవం పవత్తాయ ముణ్డికసుత్తదేసనాయ ‘‘కాయకమ్మవచీకమ్మేన సమన్నాగతో కుసలేన, పరిసుద్ధాజీవో’’తి అయం దేసనా ఏకసఙ్గహా అఞ్ఞదత్థు సంసన్దతి సమేతీతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ముణ్డికసుత్తవసేన వా ఏవం వుత్త**’’న్తి. **సీలస్మిం వదామీ**తి ‘‘సీల’’న్తి వదామి, ‘‘సీలస్మిం అన్తోగధం పరియాపన్న’’న్తి వదామీతి వా అత్థో. **పరియాదానత్థన్తి** పరిగ్గహత్థం.

తివిధేన సీలేనాతి చూళసీలం మజ్ఝిమసీలం మహాసీలన్తి ఏవం తివిధేన సీలేన. **మనచ్ఛట్ఠేసు ఇన్ద్రియేసు,** న కాయపఞ్చమేసు. యథాలాభయథాబలయథాసారుప్పప్పకారవసేన **తివిధేన సన్తోసేన.**

చూళమజ్ఝిమమహాసీలవణ్ణనా

౧౯౪-౨౧౧. ‘‘సీలస్మి’’న్తి ఇదం నిద్ధారణే భుమ్మన్తి ఆహ ‘‘**ఏకం సీలం హోతీతి అత్థో**’’తి. **అయమేవ అత్థో**తి పచ్చత్తవచనత్థో ఏవ. **బ్రహ్మజాలే**తి బ్రహ్మజాలవణ్ణనాయం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౭).

౨౧౨. అత్తానువాదపరానువాదదణ్డభయాదీని **అసంవరమూలకాని. సీలస్సాసంవరతో**తి సీలస్స అసంవరణతో, సీలసంవరాభావతోతి అత్థో. **భయేయ్యా**తి ఉప్పజ్జేయ్య. **యథావిధానవిహితేనా**తి యథావిధానసమ్పాదితేన. అవిప్పటిసారాదినిమిత్తం ఉప్పన్నచేతసికసుఖసముట్ఠానేహి పణీతరూపేహి ఫుట్ఠసరీరస్స ఉళారం కాయికం సుఖం భవతీతి ఆహ ‘‘**అవిప్పటిసార...పే.... పటిసంవేదేతీ**’’తి.

ఇన్ద్రియసంవరకథావణ్ణనా

౨౧౩. విసేసో కమ్మట్ఠాపేక్ఖతాయ సామఞ్ఞస్స న తేహి పరిచత్తోతి ఆహ ''**చక్ఖు-సద్దో కత్థచి బుద్ధచక్ఖుమ్హి వత్తతీ**''తి. విజ్జమానమేవ హి అభిధేయ్యే విసేసత్థం విసేసన్తరనివత్తనవసేన విసేససద్దో విభావేతి, న అవిజ్జమానం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. అఞ్ఞేహి అసాధారణం బుద్ధానంయేవ చక్ఖుదస్సనన్తి **బుద్ధచక్ఖు,** ఆసయానుసయఞాణం, ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణఞ్చ. సమన్తతో సబ్బసో దస్సనట్ఠేన **సమన్తచక్ఖు,** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. **అరియమగ్గత్తయపఞ్ఞాతి** హేట్ఠిమే అరియమగ్గత్తయే పఞ్ఞా. **ఇధాతి** "చక్ఖునా రూప"న్తి ఇమస్మిం పాఠే. **అయం** చక్ఖు-సద్దో **పసాద...పే.... వత్తతి** నిస్సయవోహారే నిస్సితస్స వత్తబ్బతో యథా. "మఞ్చా ఉక్కుట్ఠిం కరోన్తీ"తి. **అసమ్మిస్సన్తి** కిలేసదుక్ఖేన అవోమిస్సం. తేనాహ ''**పరిసుద్ధ**''న్తి . సతి హి సువిసుద్ధే ఇన్ద్రియసంవరే, పధానభూతపాపధమ్మవిగమేన అధిచిత్తానుయోగో హత్థగతో ఏవం హోతీతి ఆహ ''**అధిచిత్తసుఖం పటిసంవేదేతీ**''తి.

సతిసమ్పజఞ్ఞకథావణ్ణనా

౨౧౪. సమన్తతో, పకట్ఠం వా సవిసేసం జానాతీతి సమ్పజానో, సమ్పజానస్స భావో సమ్పజఞ్ఞం, తథాపవత్తఞాణం. తస్స విభజనం సమ్పజఞ్ఞభాజనీయం, తస్మిం **సమ్పజఞ్ఞభాజనీయమ్హి.** అభిక్కమనం **అభిక్కన్తన్తి** ఆహ ''**అభిక్కన్తం వుచ్చతి గమన**''న్తి. తథా పటిక్కమనం **పటిక్కన్తన్తి** ఆహ ''**పటిక్కన్తం నివత్తన**''న్తి. **నివత్తనన్తి** చ నివత్తిమత్తం. నివత్తిత్వా పన గమనం గమనమేవ. **అభిహరన్తోతి** గమనవసేన కాయం ఉపనేన్తో. ఠాననిసజ్జాసయనేసు యో గమనవిధురో కాయస్స పురతో అభిహారో, సో **అభిక్కమో,** పచ్ఛతో అపహరణం **పటిక్కమోతి** దస్సేన్తో ''**ఠానేపీ**''తిఆదిమాహ. **ఆసనస్సాతి** పీఠకాదిఆసనస్స. **పురిమఅఙ్గాభిముఖోతి** అటనికాదిపురిమావయవాభిముఖో. **సంసరన్తోతి** సంసప్పన్తో. **పచ్చాసంసరన్తోతి** పటిఆసప్పన్తో. ''**ఏసేవ నయో**''తి ఇమినా నిపన్నస్సేవ అభిముఖసంసప్పనపటిఆసప్పనాని నిదస్సేతి.

సమ్మా పజాననం సమ్పజానం, తేన అత్తనా కాతబ్బకిచ్చస్స కరణసీలో **సమ్పజానకారీతి** ఆహ ''**సమ్పజఞ్ఞేన సబ్బకిచ్చకారీ**''తి. సమ్పజానసద్దస్స సమ్పజఞ్ఞపరియాయతా పుబ్బే వుత్తా ఏవ. **సమ్పజఞ్ఞం కరోతేవాతి** అభిక్కన్తాదీసు అసమ్మోహం ఉప్పాదేతి ఏవ. సమ్పజఞ్ఞస్స వా కారో ఏతస్స అత్థీతి **సమ్పజానకారీ.** ధమ్మతో వడ్ఢిసఙ్ఖాతేన సహ అత్థేన వత్తతీతి సాత్థకం, అభిక్కన్తాది. సాత్థకస్స సమ్పజాననం **సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం.** సప్పాయస్స అత్తనో హితస్స సమ్పజాననం **సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం.** అభిక్కమాదీసు భిక్ఖాచారగోచరే, అఞ్ఞత్థాపి చ పవత్తేసు అవిజహితే కమ్మట్ఠానసఙ్ఖాతే గోచరే సమ్పజఞ్ఞం **గోచరసమ్పజఞ్ఞం.** అభిక్కమాదీసు అసమ్ముయ్హనమేవ సమ్పజఞ్ఞం **అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం. పరిగ్గహేత్వాతి** తులేత్వా తీరేత్వా పటిసఙ్ఖాయాతి, అత్థో. సఙ్ఘదస్సనేనేవ ఉపోసథపవారణాదిఅత్థం గమనం సఙ్గహితం. **అసుభదస్సనాదీతి ఆది**-సద్దేన కసిణపరికమ్మాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో . సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం వివరితుం ''**చేతియం వా బోధిం వా దిస్వాపి హీ**''తిఆది వుత్తం. **అరహత్తం పాపుణాతీతి** ఉక్కట్ఠనిద్దేసో ఏసో. సమథవిపస్సనుప్పాదనమ్పి హి భిక్ఖునో వడ్ఢియేవ. **కేచీతి** అభయగిరివాసినో.

తస్మిం పనాతి సాత్థకసమ్పజఞ్ఞవసేన పరిగ్గహితఅత్థే. "అత్థోతి ధమ్మతో వడ్ఢీ"తి యం సాత్థకన్తి అధిప్పేతం, తం సప్పాయం ఏవాతి సియా కస్సచి ఆసఙ్కాతి తన్నివత్తనత్థం ''**చేతియదస్సనం తావా**''తిఆది ఆరద్ధం. **చిత్తకమ్మరూపకాని వియాతి** చిత్తకమ్మకతా పటిమాయో వియ, యన్తపయోగేన వా విచిత్తకమ్మా పటిమాయో వియ. **అసమపేక్ఖనం** గేహస్సిత

అఞ్ఞాణుపేక్ఖావసేన ఆరమ్మణస్స అయోనిసో గహణం. యం సన్ధాయ వుత్తం. "చక్ఖునా రూపం దిస్వా ఉప్పజ్జతి ఉపేక్ఖా బాలస్స మూళ్హస్స పుథుజ్జనస్సా"తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౮). హత్థిఆదిసమ్మద్దేన **జీవితన్తరాయో.** విసభాగరూపదస్సనాదినా **బ్రహ్మచరియన్తరాయో.**

పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ భిక్ఖూనం అనువత్తనకథా ఆచిణ్ణా, అననువత్తనకథా పన తస్సా దుతియా నామ హోతీతి ఆహ **"ద్వే కథా నామ న కథితపుబ్బా"**తి. **ఏవన్తి** "సచే పనా"తిఆదికం సబ్బమ్పి వుత్తాకారం పచ్చామసతి, న "పురిసస్స మాతుగామాసుభ"న్తిఆదికం వుచ్చమానం.

యోగకమ్మస్స పవత్తిట్ఠానతాయ భావనాయ ఆరమ్మణం "కమ్మట్ఠాన"న్తి వుచ్చతీతి ఆహ **"కమ్మట్ఠానసఙ్ఖాతం గోచర"**న్తి. **ఉగ్గహేత్వాతి** యథా ఉగ్గహనిమిత్తం ఉప్పజ్జతి, ఏవం ఉగ్గహకోసల్లస్స సమ్పాదనవసేన ఉగ్గహేత్వా .

హరతీతి కమ్మట్ఠానం పవత్తేతి, యావ పిణ్డపాతపటిక్కమా అనుయుఞ్జతీతి అత్థో. **న పచ్చాహరతీతి** ఆహారూపయోగతో యావ దివాఠానుపసఙ్కమనా కమ్మట్ఠానం న పటిసేతి. **సరీరపరికమ్మన్తి** ముఖధోవనాదిసరీరపటిజగ్గనం. **ద్వే తయో పల్లఙ్కేతి** ద్వే తయో నిసజ్జావారే ద్వే తీణి ఉణ్హాసనాని. తేనాహ **"ఉసుమం గాహాపేన్తో"**తి. **కమ్మట్ఠానసీసేనేవాతి** కమ్మట్ఠానముఖేనేవ కమ్మట్ఠానం అవిజహన్తో ఏవ, తేన "పత్తోపి అచేతనో"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౧౪) వక్ఖమానం కమ్మట్ఠానం, యథాపరిహరియమానం వా అవిజహిత్వాతి దస్సేతి. **తథేవాతి** తిక్ఖత్తుమేవ. పరిభోగచేతియతో సారీరికచేతియం గరుతరన్తి కత్వా **"చేతియం వన్దిత్వా"**తి పుబ్బకాలకిరియాయ వసేన వుత్తం. తథా హి అట్ఠకథాయం "చేతియం బాధయమానా బోధిసాఖా హరితబ్బా"తి వుత్తా. బుద్ధగుణానుస్సరణవసేనేవ బోధియం పణిపాతకరణన్తి ఆహ **"బుద్ధస్స భగవతో సమ్ముఖా వియ నిపచ్చకారం దస్సేత్వా"**తి. **గామసమీపేతి** గామస్స ఉపచారట్ఠానే. **జనసఙ్గహత్థన్తి** "మయి అకథేన్తే ఏతేసం కో కథేస్సతీ"తి ధమ్మానుగ్గహేన జనసఙ్గహత్థం. **తస్మాతి** యస్మా "ధమ్మకథా నామ కథేతబ్బా ఏవా"తి అట్ఠకథాచరియా వదన్తి, యస్మా చ ధమ్మకథా కమ్మట్ఠానవినిముత్తా నామ నత్థి, తస్మా. **కమ్మట్ఠానసీసేనేవాతి** అత్తనా పరిహరియమానం కమ్మట్ఠానం అవిజహన్తో తదనుగుణంయేవ ధమ్మకథం కథేత్వా. **అనుమోదనం వత్వాతి** ఏత్థాపి "కమ్మట్ఠానసీసేనేవా"తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం.

సమ్పత్తపరిచ్ఛేదేనేవాతి "పరిచితో అపరిచితో"తిఆది విభాగం అకత్వా సమ్పత్తకోటియా ఏవ, సమాగమమత్తేనేవాతి అత్థో. **భయేతి** పరచక్కాదిభయే.

"కమ్మజతేజో"తి గహణిం సన్ధాయాహ. **కమ్మట్ఠానం వీథిం నారోహతి** ఖుదాపరిస్సమేన కిలన్తకాయత్తా సమాధానాభావతో. **అవసేసట్ఠానేతి** యాగుయా అగ్గహితట్ఠానే. **పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖన్తి** కమ్మట్ఠానుపట్ఠానస్స అవిచ్ఛేదదస్సనమేతం, యథా పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం పవత్తాయ సరపటిపాతియా అనవిచ్ఛేదో, ఏవమేతస్సపీతి.

నిక్ఖిత్తధురో భావనానుయోగే. వత్తపటిపత్తియా అపూరణేన **సబ్బవత్తాని భిన్దిత్వా.** "కామేసు అవీతరాగో హోతి, కాయే అవీతరాగో, రూపే అవీతరాగో, యావదత్థం ఉదరావదేహకం భుఞ్జిత్వా సేయ్యసుఖం పస్ససుఖం మిద్ధసుఖం అనుయుత్తో విహరతి, అఞ్ఞతరం దేవనికాయం పణిధాయ బ్రహ్మచరియం చరతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౨౦; మ॰ ని॰ ౧.౧౮౬) ఏవం **వుత్తపఞ్చవిధచేతోఖిలవినిబన్ధచిత్తో. చరిత్వాతి** పవత్తిత్వా.

గతపచ్చాగతికవత్తవసేనాతి భావనాసహితంయేవ భిక్ఖాయ గతపచ్చాగతం గమనపచ్చాగమనం ఏతస్స అత్థీతి గతపచ్చాగతికం, తదేవ వత్తం, తస్స వసేన. **అత్తకామాతి** అత్తనో హితసుఖం ఇచ్ఛన్తా, ధమ్మచ్ఛన్దవన్తోతి అత్థో. ధమ్మో హి హితం తన్నిమిత్తకఞ్చ సుఖన్తి. అథ వా విఞ్ఞాణం నిబ్బిసేసత్తా, అత్తభావపరియాపన్నత్తా చ అత్తా నామ ధమ్మో, తం కామేన్తి ఇచ్ఛన్తీతి **అత్తకామా.**

ఉసభం నామ వీసతి యట్ఠియో. **తాయ సఞ్ఞాయాతి** తాయ పాసాణసఞ్ఞాయ, ఏత్తకం ఠానం ఆగతాతి జానన్తాతి అధిప్పాయో. **సోయేవ నయోతి** "అయం భిక్ఖూ"తిఆదికో యో ఠానే వుత్తో, సో ఏవ నిసజ్జాయపి నయో. పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తానం ఛిన్నభత్తభావభయేనపి యోనిసోమనసికారం పరిబ్రూహేతి. **మద్దన్తాతి** ధఞ్ఞకరణట్ఠానే సాలిసీసాని మద్దన్తా.

మహాపధానం పూజేస్సామీతి అమ్హాకం అత్థాయ లోకనాథేన ఛవస్సాని కతం దుక్కరచరియమేవాహం యథాసత్తి పూజేస్సామీతి. పటిపత్తిపూజా హి సత్థుపూజా, న ఆమిసపూజాతి. **''ఠానచఙ్కమమేవా''**తి అధిట్ఠాతబ్బఇరియాపథవసేన వుత్తం, న భోజనాదికాలేసు అవస్సం కత్తబ్బనిసజ్జాయ పటిక్ఖేపవసేన.

వీథిం ఓతరిత్వా ఇతో చితో చ అనోలోకేత్వా పఠమమేవ వీథియో సల్లక్ఖేతబ్బాతి ఆహ **''వీథియో సల్లక్ఖేత్వా''**తి. యం సన్ధాయ వుచ్చతి "పాసాదికేన అభిక్కన్తేనా"తి, తం దస్సేతుం "తత్థ చా"తిఆది వుత్తం. **''ఆహారే పటిక్కూలసఞ్ఞం ఉపట్ఠపేత్వా''**తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం పరతో ఆగమిస్సతి. **అట్ఠఙ్గసమన్నాగతన్తి** "యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮; మహాని॰ ౨౦౬) వుత్తేహి అట్ఠహి అఙ్గేహి సమన్నాగతం కత్వా. **''నేవ దవాయా''**తిఆది పటిక్ఖేపదస్సనం.

పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి, యది ఉపనిస్సయసమ్పన్నో హోతీతి సమ్బన్ధో. ఏవం సబ్బత్థ ఇతో పరేసుపి. తత్థ పచ్చేకబోధియా ఉపనిస్సయసమ్పదా కప్పానం ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని, సతసహస్సఞ్చ తజ్జాపుఞ్ఞఞాణసమ్భరణం. సావకబోధియా అగ్గసావకానం అసఙ్ఖ్యేయ్యం, కప్పసతసహస్సఞ్చ, మహాసావకానం (థేరగా॰ అట్ఠ॰ ౨.౧౨౮౮) సతసహస్సమేవ తజ్జాపుఞ్ఞఞాణసమ్భరణం. ఇతరేసం అతీతాసు జాతీసు వివట్టసన్నిస్సయవసేన నిబ్బత్తితం నిబ్బేధభాగియం కుసలం. **బాహియో దారుచీరియోతి** బాహియవిసయే సఞ్జాతసంవడ్ఢతాయ బాహియో, దారుచీరపరిహరణేన దారుచీరియోతి చ సమఞ్ఞాతో. సో హి ఆయస్మా "తస్మాతిహ తే, బాహియ, ఏవం సిక్ఖితబ్బం 'దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతి, సుతే, ముతే, విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తం భవిస్సతీ'తి, ఏవఞ్హి తే బాహియ సిక్ఖితబ్బం. యతో ఖో తే బాహియ దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతి, సుతే, ముతే, విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తం భవిస్సతి, తతో త్వం, బాహియ, న తేన. యతో త్వం, బాహియ, న తేన, తతో త్వం, బాహియ, న తత్థ. యతో త్వం, బాహియ, న తత్థ, తతో త్వం, బాహియ, నేవిధ న హురం న ఉభయమన్తరేన. ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా"తి (ఉదా॰ ౧౦) ఏత్తకాయ దేసనాయ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. ఏవం సారిపుత్తత్థేరాదీనం మహాపఞ్ఞతాదిదీపనాని సుత్తపదాని విత్థారతో వేదితబ్బాని.

తన్తి అసమ్మొహ్యానం **ఏవన్తి** ఇదాని వుచ్చమానమాకారేనేవ వేదితబ్బం. **''అత్తా అభిక్కమతీ''**తి ఇమినా అన్ధపుథుజ్జనస్స దిట్ఠిగాహవసేన అభిక్కమే సమ్మొహ్యానం దస్సేతి, **''అహం అభిక్కమామీ''**తి పన ఇమినా మానగాహవసేన. తదుభయం పన తణ్హాయ వినా న హోతీతి తణ్హాగాహవసేనపి సమ్మొహ్యానం దస్సితమేవ హోతి. "తథా అసమ్మొహ్యన్తో"తి వత్వా తం అసమ్మొహ్యానం యేన ఘనవినిబ్భోగేన హోతి, తం దస్సేన్తో **''అభిక్కమామీ''**తిఆదిమాహ.

తత్థ యస్మా వాయోధాతుయా అనుగతా తేజోధాతు ఉద్ధరణస్స పచ్చయో. ఉద్ధరణగతికా హి తేజోధాతూతి. ఉద్ధరణే వాయోధాతుయా తస్సా అనుగతభావో, తస్మా ఇమాసం ద్విన్నమేత్థ సామత్థియతో అధిమత్తతా, ఇతరాసఞ్చ ఓమత్తతాతి దస్సేన్తో **"ఏకేకపాదుద్ధరణే...పే.... బలవతియో**తి ఆహ. యస్మా పన తేజోధాతుయా అనుగతా వాయోధాతు అతిహరణవీతిహరణానం పచ్చయో. తిరియగతికాయ హి వాయోధాతుయా అతిహరణవీతిహరణేసు సాతిసయో బ్యాపారోతి. తేజోధాతుయా తస్సా అనుగతభావో, తస్మా ఇమాసం ద్విన్నమేత్థ సామత్థియతో అధిమత్తతా, ఇతరాసఞ్చ ఓమత్తతాతి దస్సేన్తో **"తథా అతిహరణవీతిహరణేసూ"**తి ఆహ. సతిపి అనుగమకఅనుగన్తబ్బతావిసేసే తేజోధాతువాయోధాతుభావమత్తం సన్ధాయ **తథా**-సద్దగ్గహణం,. తత్థ అక్కన్తట్ఠానతో పాదస్స ఉక్ఖిపనం **ఉద్ధరణం.** ఠితట్ఠానం అతిక్కమిత్వా పురతో హరణం **అతిహరణం,** ఖాణుఆదిపరిహరణత్థం, పతిట్ఠితపాదఘట్టనపరిహరణత్థం వా పస్సేన హరణం **వీతిహరణం.** యావ పతిట్ఠితపాదో, తావ ఆహరణం **అతిహరణం,** తతో పరం హరణం **వీతిహరణ**న్తి అయం వా ఏతేసం విసేసో.

యస్మా పథవీధాతుయా అనుగతా ఆపోధాతు వోస్సజ్జనస్స పచ్చయో. గరుతరసభావా హి ఆపోధాతూతి. వోస్సజ్జనే పథవీధాతుయా తస్సా అనుగతభావో, తస్మా తాసం ద్విన్నమేత్థ సామత్థియతో అధిమత్తతా, ఇతరాసఞ్చ ఓమత్తతాతి దస్సేన్తో ఆహ **"వోస్సజ్జనే...పే.... బలవతియో"**తి. యస్మా పన ఆపోధాతుయా అనుగతా పథవీధాతు సన్నిక్ఖేపనస్స పచ్చయో, పతిట్ఠాభావే వియ పతిట్ఠాపనేపి తస్సా సాతిసయకిచ్చత్తా ఆపోధాతుయా తస్సా అనుగతభావో, తథా ఘట్టనకిరియాయ పథవీధాతుయా వసేన సన్నిరుజ్ఝనస్స సిజ్ఝనతో తత్థాపి పథవీధాతుయా ఆపోధాతుఅనుగతభావో, తస్మా వుత్తం **"తథా సన్నిక్ఖేపనసన్నిరుజ్ఝనేసూ"**తి.

తత్థాతి తస్మిం అభిక్కమనే, తేసు వా వుత్తేసు ఉద్ధరణాదీసు కోట్ఠాసేసు. **ఉద్ధరణే**తి ఉద్ధరణక్ఖణే. **రూపారూపధమ్మా**తి ఉద్ధరణాకారేన పవత్తా రూపధమ్మా, తంసముట్ఠాపకా అరూపధమ్మా చ. **అతిహరణం న పాపుణన్తి** ఖణమత్తావట్ఠానతో. **తత్థ తత్థేవా**తి యత్థ యత్థ ఉప్పన్నా, తత్థ తత్థేవ. న హి ధమ్మానం దేసన్తరసఙ్కమనం అత్థి. **"పబ్బం పబ్బ"**తిఆది ఉద్ధరణాదికోట్ఠాసే సన్ధాయ సభాగసన్తతివసేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. అతిఇత్తరో హి రూపధమ్మానమ్పి పవత్తిక్ఖణో, గమనస్సాదీనం, దేవపుత్తానం హేట్ఠుపరియేన పటిముఖం ధావన్తానం సిరసి పాదే చ బన్ధఖురధారా సమాగమతోపి సీఘతరో. యథా తిలానం భజ్జియమానానం పటపటాయనేన భేదో లక్ఖీయతి, ఏవం సఙ్ఖతధమ్మానం ఉప్పాదేనాతి దస్సనత్థం **"పటపటాయన్తా"**తి వుత్తం. ఉప్పన్నా హి ఏకన్తతో భిజ్జన్తీతి. **"సద్ధిం రూపేనా"**తి ఇదం తస్స తస్స చిత్తస్స నిరోధేన సద్ధిం నిరుజ్ఝనకరూపధమ్మానం వసేన వుత్తం, యం తతో సత్తరసమచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే ఉప్పన్నం. అఞ్ఞథా యది రూపారూపధమ్మా సమానక్ఖణా సియుం, "రూపం గరుపరిణామం దన్ధనిరోధ"న్తిఆదివచనేహి విరోధో సియా, తథా "నాహం భిక్ఖవే అఞ్ఞం ఏకధమ్మమ్పి సమనుపస్సామి, యం ఏవం లహుపరివత్తం, యథయిదం చిత్త"న్తి (అం. ని. ౧.౪౮) ఏవం ఆదిపాళియా. చిత్తచేతసికా హి సారమ్మణసభావా యథాబలం అత్తనో ఆరమ్మణపచ్చయభూతమత్థం విభావేన్తో ఏవ ఉప్పజ్జన్తీతి తేసం తంసభావనిప్ఫత్తిఅనన్తరం నిరోధో. రూపధమ్మా పన అనారమ్మణా పకాసేతబ్బా, ఏవం తేసం పకాసేతబ్బభావనిప్ఫత్తి సోళసహి చిత్తేహి హోతీతి తక్ఖణాయుకతా తేసం ఇచ్ఛితా, లహువిఞ్ఞాణవిసయసఙ్గతిమత్తప్పచ్చయతాయ తిణ్ణం ఖన్ధానం, విసయసఙ్గతిమత్తతాయ చ విఞ్ఞాణస్స లహుపరివత్తితా, దన్ధమహాభూతప్పచ్చయతాయ రూపధమ్మానం దన్ధపరివత్తితా. నానాధాతుయా యథాభూతఞాణం ఖో పన తథాగతస్సేవ, తేన చ పురేజాతపచ్చయో రూపధమ్మోవ వుత్తో, పచ్ఛాజాతపచ్చయో చ తథేవాతి రూపారూపధమ్మానం సమానక్ఖణతా న యుజ్జతేవ. తస్మా వుత్తనయేనేవేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అఞ్ఞం ఉప్పజ్జతే చిత్తం, అఞ్ఞం చిత్తం నిరుజ్ఝతీతి యం పురిముప్పన్నం చిత్తం, తం అఞ్ఞం, తం పన నిరుజ్ఝన్తం అపరస్స అనన్తరాదిపచ్చయభావేనేవ నిరుజ్ఝతీతి తథాలద్ధపచ్చయం అఞ్ఞం ఉప్పజ్జతే చిత్తం. యది ఏవం తేసం అన్తరో లబ్భేయ్యాతి? నోతి ఆహ ''**అవీచి మనుప్పబన్ధో**''తి, యథా వీచి అన్తరో న లబ్భతి, "తదేవేత"న్తి అవిసేసవిదూ మఞ్ఞన్తి, ఏవం అను అను పబన్ధో చిత్తసన్తానో రూపసన్తానో చ **నదీసోతోవ** నదియం ఉదకప్పవాహో వియ **వత్తతి.**

అభిముఖం లోకితం ఆలోకితన్తి ఆహ ''**పురతో పేక్ఖన**''న్తి. యస్మా యందిసాభిముఖో గచ్ఛతి, తిట్ఠతి, నిసీదతి వా తదభిముఖం పేక్ఖనం ఆలోకితం, తస్మా తదనుగతవిదిసాలోకనం విలోకితన్తి ఆహ ''**విలోకితం నామ అనుదిసాపేక్ఖన**''న్తి. సమ్మజ్జనపరిభణ్డాదికరణే ఓలోకితస్స, ఉల్లోకహరణాదీసు ఉల్లోకితస్స, పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తపరిస్సయస్స పరివజ్జనాదీసు అపలోకితస్స సియా సమ్భవోతి ఆహ ''**ఇమినా వా ముఖేన సబ్బానిపి తాని గహితానేవా**''తి.

కాయసక్ఖిన్తి కాయేన సచ్ఛికతవన్తం, పచ్చక్ఖకారినన్తి అత్థో. సో హి ఆయస్మా విపస్సనాకాలే "యమేవాహం ఇన్ద్రియేసు అగుత్తద్వారతం నిస్సాయ సాసనే అనభిరతిఆదివిప్పకారం పత్తో, తమేవ సుట్ఠు నిగ్గహేస్సామీ"తి ఉస్సాహజాతో బలవహిరోత్తప్పో, తత్థ చ కతాధికారత్తా ఇన్ద్రియసంవరే ఉక్కంసపారమిప్పత్తో, తేనేవ నం సత్థా "ఏతదగ్గం భిక్ఖవే మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారానం, యదిదం నన్దో"తి (అం. ని. ౧.౨౩౦) ఏతదగ్గే ఠపేసి.

సాత్థకతా చ సప్పాయతా చ వేదితబ్బా ఆలోకితవిలోకితస్సాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **తస్మాతి** కమ్మట్ఠానావిజహనస్సేవ గోచరసమ్పజఞ్ఞభావతోతి వుత్తమేవత్థం హేతుభావేన పచ్చామసతి. **అత్తనో కమ్మట్ఠానవసేనేవ ఆలోకనవిలోకనం కాతబ్బం,** ఖన్ధాదికమ్మట్ఠానా అఞ్ఞో ఉపాయో న గవేసితబ్బోతి అధిప్పాయో. ఆలోకితాదిసమఞ్ఞాపి యస్మా ధమ్మమత్తస్సేవ పవత్తివిసేసో, తస్మా తస్స యాథావతో పజాననం అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞన్తి దస్సేతుం ''**అబ్భన్తరే**''తిఆది వుత్తం. **చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారవసేనాతి** కిరియమయచిత్తసముట్ఠానాయ వాయోధాతుయా చలనాకారప్పవత్తివసేన. **అధో సీదతీతి** అధో గచ్ఛతి. **ఉద్ధం లఙ్ఘేతీతి** లఙ్ఘం వియ ఉపరి గచ్ఛతి.

అఙ్గకిచ్చం సాధయమానన్తి పధానభూతఅఙ్గకిచ్చం నిప్ఫాదేన్తం హుత్వాతి అత్థో. ''**పఠమజవనేపి...పే.... న హోతీ**''తి ఇదం పఞ్చద్వారవీథియం "ఇత్థీ పురిసో"తి రజ్జనాదీనం అభావం సన్ధాయ వుత్తం. తత్థ హి ఆవజ్జన వోట్ఠబ్బపనానం అయోనిసో ఆవజ్జనవోట్ఠబ్బనవసేన ఇట్ఠే ఇత్థిరూపాదిమ్హి లోభమత్తం, అనిట్ఠే చ పటిఘమత్తం ఉప్పజ్జతి, మనోద్వారే పన "ఇత్థీ పురిసో"తి రజ్జనాది హోతి. తస్స పఞ్చద్వారజవనం మూలం, యథావుత్తం వా సబ్బం భవఙ్గాది. ఏవం మనోద్వారజవనస్స మూలవసేన మూలపరిఞ్ఞా వుత్తా. ఆగన్తుకతావకాలికతా పన పఞ్చద్వారజవనస్సేవ అపుబ్బభావవసేన, ఇత్తరభావవసేన చ వుత్తా. ''**హేట్ఠుపరియవసేన భిజ్జిత్వా పతితేసూ**''తి హేట్ఠిమస్స ఉపరిమస్స చ అపరాపరం భఙ్గప్పత్తిమాహ.

తన్తి జవనం, తస్స అయుత్తన్తి సమ్బన్ధో. **ఆగన్తుకో** అబ్భాగతో.

ఉదయబ్బయపరిచ్ఛిన్నో తావతకో కాలో ఏతేసన్తి **తావకాలికాని.**

ఏతం అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం. **సమవాయేతి** సామగ్గియం . **తత్థాతి** పఞ్చక్ఖన్ధవసేన ఆలోకనవిలోకనే పఞ్ఞాయమానే తబ్బినిముత్తో **కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతి.**

‘‘**ఉపనిస్సయపచ్చయో**’’తి ఇదం సుత్తన్తనయేన పరియాయతో వుత్తం. **సహజాతపచ్చయోతి** నిదస్సనమత్తమేతం అఞ్ఞమఞ్ఞసమ్పయుత్తఅత్థిఅవిగతాదిపచ్చయానమ్పి లబ్భనతో.

కాలే సమఞ్ఛితుం యుత్తకాలే **సమఞ్ఛన్తస్స.** తథా **పసారేన్తస్సా**తి ఏత్థాపి. **మణిసప్పో** నామ ఏకా సప్పజాతీతి వదన్తి. **లళనన్తి** కమ్పనం, లీళాకరణం వా.

ఉణ్హపకతికో పరిళాహబహులకాయో. సీలవిదూసనేన అహితావహత్తా **మిచ్ఛాజీవవసేన ఉప్పన్నం అసప్పాయం.** ‘‘**చీవరమ్పి అచేతన**’’న్తిఆదినా చీవరస్స వియ కాయోపి అచేతనోతి కాయస్స అత్తసుఞ్ఞతావిభావనేన ‘‘అబ్భన్తరే’’తిఆదినా వుత్తమేవత్థం పరిదీపేన్తో ఇతరీతరసన్తోసస్స కారణం దస్సేతి, తేనాహ ‘‘**తస్మా**’’తిఆది.

చతుపఞ్చగణ్ఠికాహతోతి ఆహతచతుపఞ్చగణ్ఠికో, చతుపఞ్చగణ్ఠికాహి వా ఆహతో తథా.

అట్ఠవిధోపి అత్థోతి అట్ఠవిధోపి పయోజనవిసేసో మహాసివత్థేరవాదవసేన ‘‘ఇమస్స కాయస్స ఠితియా’’తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩, ౪౨౨; మ॰ ని॰ ౨.౩౮౭; అ॰ ని॰ ౨.౩౭౧; ౮.౯; ధ॰ స॰ ౧౩౫౫; విభ॰ ౫౧౮; మహాని॰ ౨౦౬) నయేన వుత్తో దట్ఠబ్బో. ఇమస్మిం పక్ఖే ‘‘**నేవ దవాయాతిఆదినా** (మ॰ ని॰ ౧.౨౩, ౪౨౨; మ॰ ని॰ ౨.౩౮౭; అ॰ ని॰ ౮.౯; ధ॰ స॰ ౧౩౫౫; విభ॰ ౫౧౮; మహాని॰ ౨౦౬) **నయేనా**’’తి పన పటిక్ఖేపఙ్గదస్సనముఖేన దేసనాయ ఆగతత్తా వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

పథవిసన్ధారకజలస్స తంసన్ధారకవాయునా వియ పరిభుత్తస్స ఆహారస్స వాయోధాతుయావ ఆసయే అవట్ఠానన్తి ఆహ ‘‘**వాయోధాతువసేనేవ తిట్ఠతీ**’’తి. **అతిహరతీ**తి యావ ముఖా అభిహరతి. **వీతిహరతీ**తి తతో కుచ్ఛియం వీమిస్సం కరోన్తో హరతి. **అతిహరతీ**తి వా ముఖద్వారం అతిక్కామేన్తో హరతి. **వీతిహరతీ**తి కుచ్ఛిగతం పస్సతో హరతి, **పరివత్తేతీ**తి అపరాపరం చారేతి. ఏత్థ చ ఆహారస్స ధారణపరివత్తనసఞ్చుణ్ణనవిసోసనాని పథవీధాతుసహితా ఏవ వాయోధాతు కరోతి, న కేవలాతి తాని పథవీధాతుయాపి కిచ్చభావేన వుత్తాని. **అల్లత్తఞ్చ అనుపాలేతీ**తి యథా వాయోధాతు ఆదీహి అఞ్ఞేహి విసోసనం న హోతి, తథా అల్లత్తఞ్చ అనుపాలేతి. **తేజోధాతూ**తి గహణీసఙ్ఖాతా తేజోధాతు. సా హి అన్తోపవిట్ఠం ఆహారం పరిపాచేతి. **అఞ్జసో హోతీ**తి ఆహారస్స పవేసనాదీనం మగ్గో హోతి. **ఆభుజతీ**తి పరియేసనవసేన, అజ్ఝోహరణజిణ్ణాజిణ్ణతాదిపటిసంవేదనవసేన చ ఆవజ్జేతి, విజానాతీతి అత్థో. తంతంవిజాననస్స పచ్చయభూతోయేవ హి పయోగో ‘‘సమ్మాపయోగో’’తి వుత్తో. యేన హి పయోగేన పరియేసనాది నిప్ఫజ్జతి, సో తబ్బిసయవిజాననమ్పి నిప్ఫాదేతి నామ తదవినాభావతో. అథ వా **సమ్మాపయోగం** సమ్మాపటిపత్తి **మన్వాయ** ఆగమ్మ **ఆభుజతి** సమన్నాహరతి. ఆభోగపుబ్బకో హి సబ్బోపి విఞ్ఞాణబ్యాపారోతి తథా వుత్తం.

గమనతోతి భిక్ఖాచారవసేన గోచరగామం ఉద్దిస్స గమనతో. **పరియేసనతో**తి గోచరగామే భిక్ఖత్థం ఆహిణ్డనతో. **పరిభోగతో**తి ఆహారస్స పరిభుఞ్జనతో. **ఆసయతో**తి పిత్తాదిఆసయతో. ఆసయతి ఏత్థ ఏకజ్ఝం పవత్తమానోపి కమ్మఫలవవత్థితో హుత్వా మరియాదవసేన అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో సయతి తిట్ఠతి పవత్తతీతి **ఆసయో** , ఆమాసయస్స ఉపరి తిట్ఠనకో పిత్తాదికో. మరియాదత్థో హి అయమాకారో. **నిధానన్తి** యథాభుత్తో ఆహారో నిచితో హుత్వా తిట్ఠతి ఏత్థాతి నిధానం, ఆమాసయో. తతో **నిధానతో. అపరిపక్కతో**తి గహణీసఙ్ఖాతేన కమ్మజతేజేన అవిపక్కతో. **పరిపక్కతో**తి

యథాభుత్తస్స ఆహారస విపక్కభావతో. **ఫలతో**తి నిప్ఫత్తితో. **నిస్సన్దతో**తి ఇతో చితో చ నిస్సన్దనతో. **సమ్మక్ఖనతో**తి సబ్బసో మక్ఖనతో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాయ (విసుద్ధి. టీ. ౧.౨౯౪) గహేతబ్బో.

సరీరతో సేదా ముచ్చన్తీతి వేగసన్ధారణేన ఉప్పన్నపరిళాహతో సరీరతో సేదా ముచ్చన్తి. **అఞ్ఞే చ రోగా** కణ్ణసూలభగన్దరాదయో. **అట్ఠానే**తి మనుస్సామనుస్సపరిగ్గహితే అయుత్తట్ఠానే ఖేత్తదేవాయతనాదికే. కుద్ధా హి అమనుస్సా, మనుస్సాపి వా జీవితక్ఖయం పాపేన్తి. నిస్సట్ఠత్తా **నేవ అత్తనో**, కస్సచి అనిస్సజ్జితత్తా, జిగుచ్ఛనీయత్తా చ **న పరస్స**. **ఉదకతుమ్బతో**తి వేళునాళిఆదిఉదకభాజనతో. **తన్తి** ఛడ్డితఉదకం.

అద్ధానఇరియాపథా చిరతరప్పవత్తికా దీఘకాలికా ఇరియాపథా. **మజ్ఝిమా** భిక్ఖాచరణాదివసేన పవత్తా. **చుణ్ణియఇరియాపథా** విహారే, అఞ్ఞత్థాపి ఇతో చితో చ పరివత్తనాదివసేన పవత్తాతి వదన్తి. "గతేతి గమనే"తి పుబ్బే అభిక్కమపటిక్కమగ్గహణేన గమనేనపి పురతో పచ్ఛతో చ కాయస్స అభిహరణం వుత్తన్తి ఇధ గమనమేవ గహితన్తి కేచి.

యస్మా మహాసివత్థేరవాదే అనన్తరే అనన్తరే ఇరియాపథే పవత్తరూపారూపధమ్మానం తత్థ తత్థేవ నిరోధదస్సనవసేన సమ్పజానకారితా గహితాతి తం సమ్పజఞ్ఞవిపస్సనాచారవసేన వేదితబ్బం. తేన వుత్తం "**తయిదం మహాసివత్థేరేన వుత్తం అసమ్మోహధురం మహాసతిపట్ఠానసుత్తే అధిప్పేత**"న్తి. **ఇమస్మిం పన సామఞ్ఞఫలే సబ్బమ్పి చతుబ్బిధం సమ్పజఞ్ఞం లబ్భతి** యావదేవ సామఞ్ఞఫలవిసేసదస్సనపరత్తా ఇమిస్సా దేసనాయ. "**సతిసమ్పయుత్తస్సేవా**"తి ఇదం యథా సమ్పజఞ్ఞస్స కిచ్చతో పధానతా గహితా, ఏవం సతియా పీతి దస్సనత్థం వుత్తం, న సతియా సబ్భావమత్తదస్సనత్థం. న హి కదాచి సతిరహితా ఞాణప్పవత్తి అత్థి. "**ఏతస్స హి పదస్స అయం విత్థారో**"తి ఇమినా సతియా ఞాణేన సమధురతంయేవ విభావేతి. **ఏతాని పదానీ**తి "అభిక్కన్తే పటిక్కన్తే సమ్పజానకారీ హోతీ"తిఆదీని పదాని. **విభత్తానేవా**తి విసుం కత్వా విభత్తానియేవ, ఇమినాపి సమ్పజఞ్ఞస్స వియ సతియాపేత్థ పధానతమేవ విభావేతి.

మజ్ఝిమభాణకా పన భణన్తి – ఏకో భిక్ఖు గచ్ఛన్తో అఞ్ఞం చిన్తేన్తో అఞ్ఞం వితక్కేన్తో గచ్ఛతి, ఏకో కమ్మట్ఠానం అవిస్సజ్జేత్వావ గచ్ఛతి. తథా ఏకో తిట్ఠన్తో…పే.… నిసీదన్తో…పే.… సయన్తో అఞ్ఞం చిన్తేన్తో అఞ్ఞం వితక్కేన్తో సయతి, ఏకో కమ్మట్ఠానం అవిస్సజ్జేత్వావ సయతి, ఏత్తకేన పన న పాకటం హోతీతి చఙ్కమనేన దీపేన్తి. యో హి భిక్ఖు చఙ్కమం ఓతరిత్వా చ చఙ్కమనకోటియం ఠితో పరిగ్గణ్హాతి "పాచీనచఙ్కమనకోటియం పవత్తా రూపారూపధమ్మా పచ్ఛిమచఙ్కమనకోటిం అప్పత్వా ఏత్థేవ నిరుద్ధా, పచ్ఛిమచఙ్కమనకోటియం పవత్తాపి పాచీనచఙ్కమనకోటిం అప్పత్వా ఏత్థేవ నిరుద్ధా, చఙ్కమనమజ్ఝే పవత్తా ఉభో కోటియో అప్పత్వా ఏత్థేవ నిరుద్ధా, చఙ్కమనే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఠానం అప్పత్వా ఏత్థేవ నిరుద్ధా, ఠానే పవత్తా నిసజ్జం అప్పత్వా ఏత్థేవ నిరుద్ధా, నిసజ్జాయ పవత్తా సయనం అప్పత్వా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి ఏవం పరిగ్గణ్హన్తో పరిగ్గణ్హన్తోయేవ భవఙ్గం ఓతరతి. ఉట్ఠహన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వావ ఉట్ఠహతి, అయం భిక్ఖు గతాదీసు సమ్పజానకారీ నామ హోతీతి . ఏవమ్పి న సోత్తే కమ్మట్ఠానం అవిభూతం హోతి, తస్మా భిక్ఖు యావ సక్కోతి, తావ చఙ్కమిత్వా ఠత్వా నిసీదిత్వా సయమానో ఏవం పరిగ్గహేత్వా సయతి "కాయో అచేతనో, మఞ్చో అచేతనో, కాయో న జానాతి 'అహం మఞ్చే సయితో'తి, మఞ్చో న జానాతి 'మయి కాయో సయితో'తి, అచేతనో కాయో అచేతనే మఞ్చే సయితో"తి ఏవం పరిగ్గణ్హన్తో ఏవ చిత్తం భవఙ్గే ఓతారేతి. పటిబుజ్ఝన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వావ పటిబుజ్ఝతి, అయం సోత్తే సమ్పజానకారీ నామ హోతి. కాయాదికిరియానిబ్బత్తనేన తమ్మయత్తా, ఆవజ్జనకిరియా సముట్ఠితత్తా చ జవనం సబ్బమ్పి వా ఛద్వారప్పవత్తం కిరియమయపవత్తం నామ. తస్మిం సతి జాగరితం నామ హోతీతి పరిగ్గణ్హన్తో జాగరితే సమ్పజానకారీ

నామ. అపి చ రత్తిన్దివం ఛ కోట్ఠాసే కత్వా పఞ్చ కోట్ఠాసే జగ్గన్తోపి జాగరితే సమ్పజానకారీ నామ హోతి. విముత్తాయతనసీసేన ధమ్మం దేసేన్తోపి బత్తింసతిరచ్ఛానకథం పహాయ దసకథావత్థునిస్సితసప్పాయకథం కథేన్తోపి భాసితే సమ్పజానకారీ నామ. అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు చిత్తరుచియం మనసికారం పవత్తేన్తోపి దుతియం ఝానం సమాపన్నోపి తుణ్హీభావే సమ్పజానకారీ నామ. దుతియఞ్హి ఝానం వచీసఙ్ఖారవిరహతో విసేసతో తుణ్హీభావో నామాతి. **ఏవన్తి** వుత్తప్పకారేన, సత్తసుపి ఠానేసు చతుధాతి అత్థో.

సన్తోసకథావణ్ణనా

౨౧౫. యస్స సన్తోసస్స అత్తని అత్థితాయ భిక్ఖు "సన్తుట్ఠో"తి వుచ్చతి, తం దస్సేన్తో ''**ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసేన సమన్నాగతో**''తి ఆహ. చీవరాది యత్థ కత్థచి పచ్చయే సన్తుస్సనేన సమఙ్గీభూతోతి అత్థో. అథ వా **ఇతరం** వుచ్చతి హీనం పణీతతో అఞ్ఞత్తా, తథా పణీతం **ఇతరం** హీనతో అఞ్ఞత్తా. అపేక్ఖాసిద్ధా హి ఇతరతాతి. ఇతి యేన ధమ్మేన హీనేన వా పణీతేన వా చీవరాదిపచ్చయేన సన్తుస్సతి, సో తథా పవత్తో అలోభో **ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసో, తేన సమన్నాగతో.** యథాలాభం అత్తనో లాభానురూపం సన్తోసో **యథాలాభసన్తోసో.** సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. లబ్భతీతి వా లాభో, యో యో లాభో యథాలాభం, తేన సన్తోసో **యథాలాభసన్తోసో. బలన్తి** కాయబలం. **సారుప్పన్తి** పకతిదుబ్బలాదీనం అనుచ్ఛవికతా.

యథాలద్ధతో అఞ్ఞస్స అపత్థనా నామ సియా అప్పిచ్ఛతాయపి పవత్తిఆకారోతి తతో వినివత్తితమేవ సన్తోసస్స సరూపం దస్సేన్తో ''**లభన్తోపి న గణ్హాతీ**''తి ఆహ. **తం పరివత్తేత్వాతి** పకతిదుబ్బలాదీనం గరుచీవరం న ఫాసుభావావహం, సరీరఖేదావహఞ్చ హోతీతి పయోజనవసేన, న అత్రిచ్ఛతాదివసేన తం పరివత్తేత్వా. లహుకచీవరపరిభోగో న సన్తోసవిరోధీతి ఆహ ''**లహుకేన యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతీ**''తి. మహగ్ఘం చీవరం బహూని వా చీవరాని లభిత్వాపి తాని విస్సజ్జేత్వా తదఞ్ఞస్స గహణం యథాసారుప్పనయే ఠితత్తా న సన్తోసవిరోధీతి ఆహ ''**తేసం...పే.... ధారేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతీ**''తి. ఏవం సేసపచ్చయేపి యథాబలయథాసారుప్పనిద్దేసేసు అపి-సద్దగ్గహణే అధిప్పాయో వేదితబ్బో.

ముత్తహరీతకన్తి గోముత్తపరిభావితం, పూతిభావేన వా ఛడ్డితం హరీతకం. **బుద్ధాదీహి వణ్ణితన్తి** "పూతిముత్తభేసజ్జం నిస్సాయ పబ్బజ్జా"తిఆదినా (మహావ. ౭౩, ౧౨౮) సమ్మాసమ్బుద్ధాదీహి పసత్థం. అప్పిచ్ఛతాసన్తుట్ఠీసు భిక్ఖూ నియోజేన్తో **పరమసన్తుట్ఠోవ హోతి** పరమేన ఉక్కంసగతేన సన్తోసేన సమన్నాగతత్తా.

కాయం పరిహరన్తి పోసేన్తీతి **కాయపరిహారికా.** తథా **కుచ్ఛిపరిహారికా** వేదితబ్బా. కుచ్ఛిపరిహారికతా చ అజ్ఝోహరణేన సరీరస్స ఠితియా ఉపకారకతావసేన ఇచ్ఛితాతి బహిద్ధావ కాయస్స ఉపకారకతావసేన కాయపరిహారికతా దట్ఠబ్బా.

పరిక్ఖారమత్తాతి పరిక్ఖారగ్గహణం. **తత్రట్ఠకపచ్చత్థరణన్తి** అత్తనా అనధిట్ఠహిత్వా తత్థేవ ఠిట్ఠనకపచ్చత్థరణం . పచ్చత్థరణాదీనఞ్చేత్థ నవమాదిభావో యథావుత్తపటిపాటియా దట్ఠబ్బో, న తేసం తథా పతినియతభావతో. కస్మా? తథా నధారణతో. దుప్పోసభావేన మహాగజా వియాతి **మహాగజా.** యది ఇతరేపి అప్పిచ్ఛతాదిసభావా, కిం తేసమ్పి వసేన అయం దేసనా ఇచ్ఛితాతి? నోతి ఆహ ''**భగవా పనా**''తిఆది. కాయపరిహారో పయోజనం ఏతేనాతి కాయపరిహారికం. తేనాహ ''**కాయం పరిహరణమత్తకేనా**''తి.

చతూసు దిసాసు సుఖవిహారతాయ సుఖవిహారట్ఠానభూతా చతస్సో దిసా ఏతస్సాతి చతుద్దిసో చతుద్దిసో ఏవ **చాతుద్దిసో.** తాసు ఏవ కత్థచి సత్తే వా సఙ్ఖారే వా భయేన న పటిహనతి, సయం వా తేన న పటిహఞ్ఞతీతి **అప్పటిఘో. సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేనాతి** ఉచ్చావచేన పచ్చయేన సకేన, సన్తేన, సమమేవ చ తుస్సనకో. పరిచ్చ సయన్తి, కాయచిత్తాని పరిసయన్తి అభిభవన్తీతి **పరిస్సయా,** సీహబ్యగ్ఘాదయో, కామచ్ఛన్దాదయో చ, తే పరిస్సయే అధివాసనఖన్తియా వినయాదీహి చ **సహితా** ఖన్తా, అభిభవితా చ. థద్ధభావకరభయాభావేన **అఛమ్భీ. ఏకో చరే**తి ఏకాకీ హుత్వా చరితుం సక్కుణేయ్య. **ఖగ్గవిసాణకప్పో**తి తాయ ఏవ ఏకవిహారితాయ ఖగ్గమిగసిఙ్గసమో.

అసఞ్జాతవాతాభిఘాతేహి సియా సకుణో అపక్ఖకోతి ''**పక్ఖీ సకుణో**''తి విసేసేత్వా వుత్తో.

నీవరణప్పహానకథావణ్ణనా

౨౧౬. వత్తబ్బతం ఆపజ్జతీతి "అసుకస్స భిక్ఖునో అరఞ్ఞే తిరచ్ఛానగతానం వియ, వనచరకానం వియ చ నివాసమత్తమేవ, న పన అరఞ్ఞవాసానుచ్ఛవికా కాచి సమ్మాపటిపత్తీ"తి అపవాదవసేన వత్తబ్బతం, ఆరఞ్ఞకేహి వా తిరచ్ఛానగతేహి, వనచరవిసభాగజనేహి వా సద్ధిం విప్పటిపత్తివసేన వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. కాళకసదిసత్తా **కాళకం,** థుల్లవజ్జం. తిలకసదిసత్తా **తిలకం,** అణుమత్తవజ్జం.

వివిత్తన్తి జనవివిత్తం. తేనాహ ''**సుఞ్ఞ**''న్తి. తం పన జనసద్దఘోసాభావేనేవ వేదితబ్బం సద్దకణ్టకత్తా ఝానస్సాతి ఆహ ''**అప్పసద్దం అప్పనిగ్ఘోసన్తి అత్థో**''తి. **ఏతదేవా**తి నిస్సద్దతంయేవ. **విహారో** పాకారపరిచ్ఛిన్నో సకలో ఆవాసో. **అడ్ఢయోగో**తి దీఘపాసాదో, "గరుళసణ్ఠానపాసాదో"తిపి వదన్తి. **పాసాదో**తి చతురస్సపాసాదో. **హమ్మియం** ముణ్డచ్ఛదనపాసాదో . **అట్టో** పటిరాజూనం పటిబాహనయోగ్గో చతుపఞ్చభూమకో పతిస్సయవిసేసో. **మాళో** ఏకకూటసఙ్గహితో అనేకకోణవన్తో పతిస్సయవిసేసో. అపరో నయో **విహారో** నామ దీఘముఖపాసాదో. **అడ్ఢయోగో** ఏకపస్సచ్ఛదనకసేనాసనం. తస్స కిర ఏకపస్సే భిత్తి ఉచ్చతరా హోతి, ఇతరపస్సే నీచా, తేన తం ఏకపస్సఛదనకం హోతి. **పాసాదో** నామ ఆయతచతురస్సపాసాదో. **హమ్మియం** ముణ్డచ్ఛదనకం చన్దికఙ్గణయుత్తం. **గుహా** నామ కేవలా పబ్బతగుహా. **లేణం** ద్వారబద్ధం పబ్భారం. సేసం వుత్తనయమేవ. **మణ్డపో**తి సాఖామణ్డపో.

విహారసేనాసనన్తి పతిస్సయభూతం సేనాసనం. **మఞ్చపీఠసేనాసన**న్తి మఞ్చపీఠఞ్చేవ మఞ్చపీఠసమ్బన్ధసేనాసనఞ్చ. చిమిలికాది సన్థరితబ్బతో **సన్థతసేనాసనం.** అభిసఙ్ఖరణాభావతో సయనస్స నిసజ్జాయ చ కేవలం ఓకాసభూతం సేనాసనం. "వివిత్తం సేనాసన"న్తి ఇమినా **సేనాసనగ్గహణేన సఙ్గహితమేవ** సామఞ్ఞజోతనాభావతో.

యది ఏవం కస్మా "అరఞ్ఞ"న్తిఆది వుత్తన్తి ఆహ ''**ఇమ పనా**''తిఆది. ''**భిక్ఖునీనం వసేన ఆగత**''న్తి ఇదం వినయే తథా ఆగతతం సన్ధాయ వుత్తం, అభిధమ్మేపి పన "అరఞ్ఞన్తి నిక్ఖమిత్వా బహి ఇన్దఖీలా, సబ్బమేతం అరఞ్ఞ"న్తి (విభ. ౫౨౯) ఆగతమేవ. తత్థ హి యం న గామపదేసన్తోగధం, తం "అరఞ్ఞ"న్తి నిప్పరియాయవసేన తథా వుత్తం. ధుతఙ్గనిద్దేసే (విసుద్ధి. ౧.౩౧) యం వుత్తం, తం యుత్తం,తస్మా తత్థ వుత్తనయేన గహేతబ్బన్తి అధిప్పాయో. **రుక్ఖమూల**న్తి రుక్ఖసమీపం. వుత్తఞ్హేతం "యావతా మజ్ఝన్హికే కాలే సమన్తా ఛాయా ఫరతి, నివాతే పణ్ణాని నిపతన్తి, ఏత్తావతా రుక్ఖమూల"న్తి. **సేల**-సద్దో అవిసేసతో పబ్బతపరియాయోతి కత్వా వుత్తం ''**పబ్బతన్తి సేల**''న్తి, న సిలామయమేవ, పంసుమయాదికో తివిధోపి పబ్బతో

ఏవాతి. **వివర**న్తి ద్విన్నం పబ్బతానం మిథో ఆసన్నతరే ఠితానం ఓవరకాదిసదిసం వివరం, ఏకస్మింయేవ వా పబ్బతే. **ఉమఙ్గసదిస**న్తి సుదుఙ్గాసదిసం. **మనుస్సానం అనుపచారట్ఠాన**న్తి పకతిసఞ్చారవసేన మనుస్సేహి న సఞ్చరితబ్బట్ఠానం. **ఆది**-సద్దేన "వనపత్థన్తి వనసణ్డానమేతం సేనాసనానం అధివచనం, వనపత్థన్తి భీసనకానమేతం, వనపత్థన్తి సలోమహంసానమేతం, వనపత్థన్తి పరియన్తానమేతం, వనపత్థన్తి న మనుస్సూపచారానమేతం, వనపత్థన్తి దురభిసమ్భవానమేతం సేనాసనానం అధివచన"న్తి (విభ॰ ౫౩౧) ఇమం పాళిసేసం సఙ్గణ్హాతి. **అచ్ఛన్న**న్తి కేనచి ఛదనేన అన్తమసో రుక్ఖసాఖాయపి న ఛాదితం. **నిక్కఢిత్వా**తి నీహరిత్వా. **పబ్భారలేణసదిసే**తి పబ్భారసదిసే లేణసదిసే చ.

పిణ్డపాతపరియేసనం పిణ్డపాతో ఉత్తరపదలోపేనాతి ఆహ "**పిణ్డపాతపరియేసనతో పటిక్కన్తో**"తి . **పల్లఙ్క**న్తి ఏత్థ **పరి**సద్దో "సమన్తతో"తి ఏతస్స అత్థే, తస్మా వామోరుఞ్చ దక్ఖిణోరుఞ్చ సమం ఠపేత్వా ఉభో పాదే అఞ్ఞమఞ్ఞం సమ్బన్ధిత్వా నిసజ్జా పల్లఙ్కన్తి ఆహ "**సమన్తతో ఊరుబద్ధాసన**"న్తి. ఊరూనం బన్ధనవసేన నిసజ్జా **పల్లఙ్కం. ఆభుజిత్వా**తి చ యథా పల్లఙ్కవసేన నిసజ్జా హోతి, ఏవం ఉభో పాదే ఆభుగ్గే భఞ్జితే కత్వా, తం పన ఉభిన్నం పాదానం తథా సమ్బన్ధతాకరణన్తి ఆహ "**బన్ధిత్వా**"తి.

హేట్ఠిమకాయస్స చ అనుజుకం ఠపనం నిసజ్జావచనేనేవ బోధితన్తి "ఉజుం కాయ"న్తి ఏత్థ కాయ-సద్దో ఉపరిమకాయవిసయోతి ఆహ "**ఉపరిమం సరీరం ఉజుం ఠపేత్వా**"తి. తం పన ఉజుకఠపనం సరూపతో, పయోజనతో చ దస్సేతుం "**అట్ఠారసా**"తిఆది వుత్తం. **న పణమన్తీ**తి న ఓనమన్తి. **న పరిపతతీ**తి న విగచ్ఛతి వీథిం న లఙ్ఘేతి. తతో ఏవ పుబ్బేనాపరం విసేసప్పత్తియా కమ్మట్ఠానం **వుడ్ఢిం ఫాతిం వేపుల్లం ఉపగచ్ఛతి. పరిముఖ**న్తి ఏత్థ **పరి**సద్దో అభి-సద్దేన సమానత్థోతి ఆహ "**కమ్మట్ఠానాభిముఖ**"న్తి, బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణతో నివారేత్వా కమ్మట్ఠానంయేవ పురక్ఖత్వాతి అత్థో. సమీపత్థో వా **పరి**సద్దోతి దస్సేన్తో "**ముఖసమీపే వా కత్వా**"తి ఆహ. ఏత్థ చ యథా "వివిత్తం సేనాసనం భజతీ"తిఆదినా భావనానురూపం సేనాసనం దస్సితం, ఏవం "నిసీదతీ"తి ఇమినా అలీనానుద్ధచ్చపక్ఖియో సన్తో ఇరియాపథో దస్సితో. "పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా"తి ఇమినా నిసజ్జాయ దళ్హభావో, "పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా"తి ఇమినా ఆరమ్మణపరిగ్గహూపాయో. **పరీతి పరిగ్గహట్ఠో** "పరిణాయికా"తిఆదీసు వియ. **ముఖన్తి నియ్యానట్ఠో** "సుఞ్ఞతవిమోక్ఖముఖ"న్తిఆదీసు వియ. పటిపక్ఖతో నిగ్గమనట్ఠో హి నియ్యానట్ఠో, తస్మా పరిగ్గహితనియ్యానన్తి సబ్బథా గహితాసమ్మోసం పరిచత్తసమ్మోసం **సతిం కత్వా**, పరమం సతినేపక్కం ఉపట్ఠపేత్వాతి అత్థో.

౨౧౭. అభిజ్ఝాయతి గిజ్ఝతి అభికఙ్ఖతి ఏతాయాతి **అభిజ్ఝా,** లోభో. **లుజ్జనట్ఠేనా**తి భిజ్జనట్ఠేన, ఖణే ఖణే భిజ్జనట్ఠేనాతి అత్థో. **విక్ఖమ్భనవసేనా**తి ఏత్థ **విక్ఖమ్భనం** అనుప్పాదనం అప్పవత్తనం, న పటిపక్ఖానం సుప్పహీనతా. "**పహీనత్తా**"తి చ పహీనసదిసతం సన్ధాయ వుత్తం ఝానస్స అనధిగతత్తా. తథాపి నయిదం చక్ఖువిఞ్ఞాణం వియ సభావతో విగతాభిజ్ఝం, అథ ఖో భావనావసేన, తేనాహ "**న చక్ఖువిఞ్ఞాణసదిసేనా**"తి. **ఏసేవ నయో**తి యథా ఇమస్స చిత్తస్స భావనాయ పరిభావితత్తా విగతాభిజ్ఝతా, ఏవం అబ్యాపన్నం విగతథినమిద్ధం అనుద్ధతం నిబ్బిచికిచ్ఛఞ్చాతి అత్థో. **పురిమపకతి**న్తి పరిసుద్ధపణ్డరసభావం. "యా చిత్తస్స అకల్యతా"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧౧౬౨; విభ॰ ౫౪౬) థినస్స, "యా కాయస్స అకల్యతా"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧౧౬౩; విభ॰ ౫౪౬) చ మిద్ధస్స అభిధమ్మే నిద్దిట్ఠత్తా వుత్తం "**థినం చిత్తగేలఞ్ఞం, మిద్ధం చేతసికగేలఞ్ఞ**"న్తి. సతిపి అఞ్ఞమఞ్ఞం అవిప్పయోగే చిత్తకాయలహుతాదీనం వియ చిత్తచేతసికానం యథాకమ్మం తం తం విసేసస్స యా తేసం అకల్యతాదీనం విసేసప్పచ్చయతా, అయమేతేసం సభావోతి దట్ఠబ్బం. **ఆలోకసఞ్ఞీ**తి ఏత్థ

అతిసయత్థవిసిట్ఠఅత్థి అత్థావబోధకో అయమీకారోతి దస్సేన్తో ఆహ **''రత్తిమ్పి...పే.... సమన్నాగతో''**తి. **ఇదం ఉభయన్తి** సతిసమ్పజఞ్ఞమాహ. **అతిక్కమిత్వా** విక్ఖమ్భనవసేన పజహిత్వా. "కథమిద"న్తి పవత్తియా కథఙ్కథా, విచికిచ్ఛా. సా ఏతస్స అత్థీతి కథఙ్కథీ, న కథఙ్కథీతి **అకథంకథీ,** నిబ్బిచికిచ్ఛో. **లక్ఖణాదిభేదతో**తి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన పచ్చయపహానపహాయకాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తేపి హి భేదతో వత్తబ్బాతి.

౨౧౮. తేసన్తి ఇణవసేన గహితధనానం. **పరియన్తో**తి దాతబ్బసేసో. **సో బలవపామోజ్జం లభతి** "ఇణపలిబోధతో ముత్తోమ్హీ"తి. **సోమనస్సం అధిగచ్ఛతి** "జీవికానిమిత్తం అత్థీ"తి.

౨౧౯. విసభాగవేదనుప్పత్తియాతి దుక్ఖవేదనుప్పత్తియా. దుక్ఖవేదనా హి సుఖవేదనాయ కుసలవిపాకసన్తానస్స విరోధితాయ విసభాగా. **చతుఇరియాపథం ఛిన్దన్తో**తి చతుబ్బిధమ్పి ఇరియాపథప్పవత్తిం పచ్ఛిన్దన్తో. బ్యాధికో హి యథా ఠానగమనేసు అసమత్థో, ఏవం నిసజ్జాదీసుపి అసమత్థో హోతి. **ఆబాధేతీ**తి పీళేతి. వాతాదీనం వికారో విసమావత్థా బ్యాధీతి ఆహ **''తంసముట్ఠానేన దుక్ఖేన దుక్ఖితో''**తి. దుక్ఖవేదనాయ పన బ్యాధిభావే మూలబ్యాధినా **ఆబాధికో** ఆదితో బాధతీతి కత్వా. అనుబన్ధబ్యాధినా **దుక్ఖితో** అపరాపరం సఞ్జాతదుక్ఖోతి కత్వా. **గిలానో**తి ధాతుసఙ్ఖయేన పరిక్ఖీణసరీరో. అప్పమత్తకం వా బలం **బలమత్తా. తదుభయ**న్తి పామోజ్జం, సోమనస్సఞ్చ. తత్థ **లభేథ పామోజ్జం** "రోగతో ముత్తోమ్హీ"తి. **అధిగచ్ఛేయ్య సోమనస్సం** "అత్థి మే కాయే బల"న్తి.

౨౨౦. సేసన్తి "తస్స హి 'బన్ధనా ముత్తోమ్హీ'తి ఆవజ్జయతో తదుభయం హోతి. తేన వుత్త"న్తి ఏవమాది. **వుత్తనయేనేవా**తి పఠమదుతియపదేసు వుత్తనయేనేవ. **సబ్బపదేసూ**తి అవసిట్ఠపదేసు తతియాదీసు కోట్ఠాసేసు.

౨౨౧-౨౨౨. న అత్తని అధీనోతి న అత్తాయత్తో. **పరాధీనో**తి పరాయత్తో. అపరాధీనతాయ భుజో వియ అత్తనో కిచ్చే ఏసితబ్బోతి **భుజిస్సో**. సవసోతి ఆహ **''అత్తనో సన్తకో''**తి. అనుదకతాయ కం పానీయం తారేన్తి ఏత్థాతి **కన్తారో**తి ఆహ **''నిరుదకం దీఘమగ్గ''**న్తి.

౨౨౩. తత్రాతి తస్మిం దస్సనే. **అయ**న్తి ఇదాని వుచ్చమానా **సదిసతా.** యేన ఇణాదీనం ఉపమాభావో, కామచ్ఛన్దాదీనఞ్చ ఉపమేయ్యభావో హోతి, సో నేసం ఉపమోపమేయ్యసమ్బన్ధో సదిసతాతి దట్ఠబ్బం. **యో యమ్హి కామచ్ఛన్దేన రజ్జతీ**తి యో పుగ్గలో యమ్హి కామరాగస్స వత్థుభూతే పుగ్గలే కామచ్ఛన్దవసేన రత్తో హోతి. **తం వత్థుం గణ్హాతీ**తి తం తణ్హావత్థుం "మమేత"న్తి గణ్హాతి.

ఉపద్దవేథాతి ఉపద్దవం కరోథ.

నక్ఖత్తస్సాతి మహస్స. **ముత్తో**తి బన్ధనతో ముత్తో.

వినయే అపకతఞ్ఞునాతి వినయక్కమే అకుసలేన. సో హి కప్పియాకప్పియం యాథావతో న జానాతి. తేనాహ **''కిస్మిఞ్చిదేవా''**తిఆది.

గచ్ఛతిపీతి థోకం థోకం గచ్ఛతిపి. గచ్ఛన్తో పన తాయ ఏవ ఉస్సఙ్కితపరిసఙ్కితతాయ తత్థ తత్థ **తిట్ఠతిపి.** ఈదిసే కన్తారే గతో "కో జానాతి కిం భవిస్సతీ"తి **నివత్తతిపి,** తస్మా **గతట్ఠానతో అగతట్ఠానమేవ బహుతరం హోతి. సద్ధాయ గణ్హితుం**

సద్ధేయ్యం వత్థుం “ఇదమేవ”న్తి సద్దహితుం **న సక్కోతి. అత్థి నత్థీతి** “అత్థి ను ఖో, నత్థి ను ఖో”తి. అరఞ్ఞం పవిట్ఠస్స ఆదిమ్హి ఏవ సప్పనం **ఆసప్పనం.** పరి పరితో, ఉపరూపరి వా సప్పనం **పరిసప్పనం.** ఉభయేనపి తత్థేవ పరిబ్భమనం వదతి. తేనాహ ‘‘**అపరియోగాహన**’’న్తి. **ఛమ్భితత్త**న్తి అరఞ్ఞసఞ్ఞాయ ఉప్పన్నం ఛమ్భితభావం, ఉత్రాసన్తి అత్థో.

౨౨౪. తత్రాయం సదిసతాతి ఏత్థాపి వుత్తనయానుసారేన సదిసతా వేదితబ్బా. యదగ్గేన హి కామచ్ఛన్దాదయో ఇణాదిసదిసా, తదగ్గేన తేసం పహానం ఆణణ్యాదిసదిసం అభావోతి కత్వా. **ఛ ధమ్మే**తి అసుభనిమిత్తస్స ఉగ్గహో, అసుభభావనానుయోగో, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా, భోజనే మత్తఞ్ఞుతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి ఇమే ఛ ధమ్మే. **భావేత్వా**తి బ్రూహేత్వా. **మహాసతిపట్ఠానే** (దీ. ని. ౨.౩౭౨-౩౭౪) **వణ్ణయిస్సామ** తత్థస్స అనుప్పన్నానుప్పాదనఉప్పన్నపహానాదివిభావనవసేన సవిసేసం పాళియా ఆగతత్తా. ఏస నయో బ్యాపాదాదిప్పహానకభావేపి. **పరవత్థుమ్హీ**తి ఆరమ్మణభూతే పరస్మిం వత్థుస్మిం.

అనత్థకరోతి అత్తనో పరస్స చ అనత్థావహో. **ఛ ధమ్మే**తి మేత్తానిమిత్తస్స ఉగ్గహో, మేత్తాభావనానుయోగో , కమ్మస్సకతా, పటిసఙ్ఖానబహులతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి ఇమే ఛ ధమ్మే. **తత్థేవా**తి మహాసతిపట్ఠానేయేవ (దీ. ని. ౨.౩౭౨-౩౭౪). చారిత్తసీలం ఉద్దిస్స పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదం **ఆచారపణ్ణత్తి.**

బన్ధనాగారం పవేసితత్తా అలద్ధనక్ఖత్తానుభవో పురిసో ‘‘**నక్ఖత్తదివసే బన్ధనాగారం పవేసితో పురిసో**’’తి వుత్తో, నక్ఖత్తదివసే ఏవ వా తదననుభవనత్థం తథా కతో. **మహాఅనత్థకర**న్తి దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థహాపనముఖేన మహతో అనత్థస్స కారకం. **ఛ ధమ్మే**తి అతిభోజనే ననిమిత్తగ్గాహో, ఇరియాపథసమ్పరివత్తనతా, ఆలోకసఞ్ఞామనసికారో, అబ్భోకాసవాసో, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి ఇమే ఛ ధమ్మే.

ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చే **మహాఅనత్థకర**న్తి పరాయత్తతాపాదనతో వుత్తనయేన మహతో అనత్థస్స కారకన్తి. అత్థో **ఛ ధమ్మే**తి బహుస్సుతతా, పరిపుచ్ఛకతా, వినయే పకతఞ్ఞుతా, వుడ్ఢసేవితా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి ఇమే ఛ ధమ్మే.

బలవాతి పచ్చత్థికవిధమనసమత్థేన బలేన బలవా. **సజ్జావుధో**తి సన్నద్ధధనుఆదిఆవుధో. సూరవీరసేవకజనవసేన **సపరివారో. త**న్తి యథావుత్తం పురిసం. బలవన్తతాయ, సజ్జావుధతాయ, సపరివారతాయ చ **చోరా దూరతోవ దిస్వా పలాయేయ్యుం. అనత్థకారికా**తి సమ్మాపటిపత్తియా విబన్ధకరణతో వుత్తనయేన అనత్థకారికా. **ఛ ధమ్మే**తి బహుస్సుతతా, పరిపుచ్ఛకతా, వినయే పకతఞ్ఞుతా, అధిమోక్ఖబహులతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి ఇమే ఛ ధమ్మే. యథా బాహుసచ్చాదీని ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స పహానాయ సంవత్తన్తి, ఏవం విచికిచ్ఛాయ పీతి ఇధాపి బహుస్సుతతాదయో గహితా. కల్యాణమిత్తతా సప్పాయకథా వియ పఞ్చన్నం, తస్మా తస్స తస్స అనుచ్ఛవికసేవనతా వేదితబ్బా. సమ్మాపటిపత్తియా అప్పటిపత్తినిమిత్తతాముఖేన విచికిచ్ఛా మిచ్ఛాపటిపత్తిమేవ పరిబ్రూహేతీతి తస్సా పహానం దుచ్చరితవిధూననూపాయోతి ఆహ ‘‘**దుచ్చరితకన్తారం నిత్థరిత్వా**’’తిఆది.

౨౨౫. పామోజ్జం నామ తరుణపీతి, సా కథఞ్చిపి తుట్ఠావత్థాతి ఆహ ‘‘**పామోజ్జం జాయతీతి తుట్ఠాకారో జాయతీ**’’తి. **తుట్ఠస్సా**తి ఓక్కన్తికభావప్పత్తాయ పీతియా వసేన తుట్ఠస్స. అత్తనో సవిప్ఫారికతాయ, అత్తసముట్ఠానపణీతరూపుప్పత్తియా చ **సకలసరీరం ఖోభయమానా** ఫరణలక్ఖణా **పీతి జాయతి.** పీతిసహితం పీతి ఉత్తరపదలోపేన, కిం పన తం ? మనో. పీతి

మనో ఏతస్సాతి పీతిమనో, తస్స **పీతిమనస్స.** తయిదం అత్థమత్తమేవ దస్సేన్తో ''**పీతిసమ్పయుత్తచిత్తస్సా**''తి ఆహ. **కాయోతి** ఇధ అరూపకలాపో అధిప్పేతో, న వేదనాదిక్ఖన్ధత్తయమేవాతి ఆహ ''**నామకాయో పస్సమ్భతీ**''తి, పస్సద్ధిద్వయస్స పీతివసేనేత్థ పస్సమ్భనం అధిప్పేతం. **విగతదరథోతి** పహీనఉద్ధచ్చాదికిలేసదరథో. వుత్తప్పకారాయ పుబ్బభాగభావనాయ వసేన చేతసికసుఖం పటిసంవేదేన్తోయేవ తంసముట్ఠానపణీతరూపఫుట్ఠసరీరతాయ కాయికమ్పి సుఖం వేదేతీతి ఆహ ''**కాయికమ్పి చేతసికమ్పి సుఖం వేదయతీ**''తి. **ఇమినాతి** "సుఖం పటిసంవేదేతీ"తి ఏవం వుత్తేన. సంకిలేసపక్ఖతో నిక్ఖన్తత్తా, పఠమజ్ఝానపక్ఖికత్తా చ **నేక్ఖమ్మసుఖేన. సుఖితస్సాతి** సుఖినో.

పఠమజ్ఝానకథావణ్ణనా

౨౨౬. "చిత్తం సమాధియతీ"తి ఏతేన ఉపచారవసేనపి అప్పనావసేనపి చిత్తస్స సమాధానం కథితం. ఏవం సన్తే "సో వివిచ్చేవ కామేహీ"తిఆదికా దేసనా కిమత్థియాతి ఆహ ''**సో వివిచ్చేవ కామేహి...పే.... వుత్త**''న్తి. తత్థ **ఉపరివిసేసదస్సనత్థన్తి** పఠమజ్ఝానాదిఉపరివత్తబ్బవిసేసదస్సనత్థం. న హి ఉపచారసమాధిసమధిగమేన వినా పఠమజ్ఝానాదివిసేసో సమధిగన్తుం సక్కా. పామోజ్జుప్పాదాదీహి కారణపరమ్పరా దుతియజ్ఝానాదిసమధిగమేపి ఇచ్ఛితబ్బావ పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధి వియ దుతియమగ్గాదిసమధిగమేతి దట్ఠబ్బం. **తస్స సమాధినోతి** "సుఖినో చిత్తం సమాధియతీ"తి ఏవం సాధారణవసేన వుత్తో యో అప్పనాలక్ఖణో, తస్స సమాధినో. **పభేదదస్సనత్థన్తి** దుతియజ్ఝానాదివిభాగస్స చేవ అభిఞ్ఞాదివిభాగస్స చ పభేదదస్సనత్థం. కరో వుచ్చతి పుప్ఫసమ్భవం గబ్భాసయే కరీయతీతి కత్వా, కరతో జాతో కాయో కరజకాయో, తదుపసనిస్సయో చతుసన్తతిరూపసముదాయో. కామం నామకాయోపి వివేకజేన పీతిసుఖేన తథాలద్ధుపకారో, "అభిసన్దేతీ"తిఆదివచనతో పన రూపకాయో ఇధాధిప్పేతోతి ఆహ ''**ఇమం కరజకాయ**''న్తి. **అభిసన్దేతీతి** అభిసన్దనం కరోతి. తం పన ఝానమయేన పీతిసుఖేన కరజకాయస్స తిన్తభావాపాదనం, సబ్బత్థకమేవ లూఖభావాపనయనన్తి ఆహ ''**తేమేతీ**''తిఆది, తయిదం అభిసన్దనం అత్థతో యథావుత్తపీతిసుఖసముట్ఠానేహి పణీతరూపేహి కాయస్స పరిప్ఫరణం దట్ఠబ్బం. ''**పరిసన్దేతీ**''తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. సబ్బం ఏతస్స అత్థీతి సబ్బవా, తస్స **సబ్బావతో.** అవయవావయవిసమ్బన్ధే అవయవిని సామివచనన్తి అవయవీవిసయో **సబ్బ**-సద్దో, తస్మా వుత్తం ''**సబ్బకోట్ఠాసవతో**''తి. **అఫుటం నామ న హోతి** యత్థ యత్థ కమ్మజరూపం, తత్థ తత్థ చిత్తజరూపస్స అభిబ్యాపనతో. తేనాహ ''**ఉపాదిన్నకసన్తతీ**''తిఆది.

౨౨౭. ఛేకోతి కుసలో. తం పనస్స కోసల్లం న్హానియచుణ్ణానం సన్ననే పిణ్డీకరణే చ సమత్థతావసేన వేదితబ్బన్తి ఆహ ''**పటిబలో**''తిఆది. **కంస**-సద్దో "మహతియా కంసపాతియా"తిఆదీసు సువణ్ణే ఆగతో.

"కంసో ఉపహతో యథా"తిఆదీసు (ధ. ప. ౧౩౪) కిత్తిమలోహే, కత్థచి పణ్ణత్తిమత్తే "ఉపకంసో నామ రాజాపి మహాకంసస్స అత్రజో"తిఆది, [జా. అట్ఠ. ౪.౧౦ ఘటపణ్డితజాతకవణ్ణనాయం (అత్థతో సమానం)] ఇధ పన యత్థ కత్థచి లోహేతి ఆహ ''**యేన కేనచి లోహేన కతభాజనే**''తి. **స్నేహానుగతాతి ఉదకసినేహేన** అనుపవిసనవసేన గతా ఉపగతా. **స్నేహపరేతాతి** ఉదకసినేహేన పరితో గతా సమన్తతో ఫుట్ఠా, తతో ఏవ **సన్తరబాహిరా** ఫుట్ఠా సినేహేన, ఏతేన సబ్బసో ఉదకేన తేమితభావమాహ. ''**న చ పగ్ఘరణీ**''తి ఏతేన తిన్తస్సపి తస్స ఘనథద్ధభావం వదతి. తేనాహ ''**న చ బిన్దుం బిన్దు**''న్తిఆది.

దుతియజ్ఝానకథావణ్ణనా

౨౨౯. తాహి తాహి ఉదకసిరాహి ఉబ్భిజ్జతీతి ఉబ్భిదం, ఉబ్భిదం ఉదకం ఏతస్సాతి **ఉబ్భిదోదకో**. **ఉబ్భిన్నఉదకో**తి నదీతీరే ఖతకూపకో వియ ఉబ్భిజ్జనకఉదకో. **ఉగ్గచ్ఛనకఉదకో**తి ధారావసేన ఉట్ఠహనఉదకో. కస్మా పనేత్థ ఉబ్భిదోదకోవ రహదో గహితో, న ఇతరోతి ఆహ **''హేట్ఠా ఉగ్గచ్ఛనఉదకఞ్హీ''**తిఆది. **ధారానిపాతపుబ్బుళకేహీ**తి ధారానిపాతేహి ఉదకపుబ్బుళకేహి చ, ''ఫేణపటలేహి చా''తి వత్తబ్బం. **సన్నిసిన్నమేవా**తి అపరిక్ఖోభతాయ నిచ్చలమేవ, సుప్పసన్నమేవాతి అధిప్పాయో. **సేసన్తి** ''అభిసన్దేతీ''తిఆదికం.

తతియజ్ఝానకథావణ్ణనా

౨౩౦. ఉప్పలానీతి ఉప్పలగచ్ఛాని. **సేతరత్తనీలేసూ**తి ఉప్పలేసు, సేతుప్పలరత్తుప్పలనీలుప్పలేసూతి అత్థో. **యం కిఞ్చి ఉప్పలం ఉప్పలమేవ** సామఞ్ఞగహణతో . **సతపత్త**న్తి ఏత్థ **సత**-సద్దో బహుపరియాయో ''సతగ్ఘీ''తిఆదీసు వియ, తేన అనేకసతపత్తస్సపి సఙ్గహో సిద్ధో హోతి. లోకే పన ''రత్తం పదుమం, సేతం పుణ్డరీక''న్తిపి వుచ్చతి. యావ అగ్గా, యావ చ మూలా ఉదకేన అభిసన్దనాదిసమ్భవదస్సనత్థం **ఉదకానుగ్గతగ్గహణం.** ఇధ ఉప్పలాదీని వియ కరజకాయో, ఉదకం వియ తతియజ్ఝానసుఖం.

చతుత్థజ్ఝానకథావణ్ణనా

౨౩౩. యస్మా ''పరిసుద్ధేన చేతసా''తి చతుత్థజ్ఝానచిత్తమాహ, తఞ్చ రాగాదిఉపక్కిలేసాపగమనతో నిరుపక్కిలేసం నిమ్మలం, తస్మా ఆహ **''నిరుపక్కిలేసట్ఠేన పరిసుద్ధ''**న్తి. యస్మా పన పారిసుద్ధియా ఏవ పచ్చయవిసేసేన పవత్తివిసేసో పరియోదాతతా సువణ్ణస్స నిఘంసనేన పభస్సరతా వియ, తస్మా ఆహ **''పభస్సరట్ఠేన పరియోదాతన్తి వేదితబ్బ''**న్తి. ఇదన్తి ఓదాతవచనం. **ఉతుఫరణత్థ**న్తి ఉణ్హఉతునో ఫరణదస్సనత్థం. **ఉతుఫరణం న హోతి** సవిసేసన్తి అధిప్పాయో, తేనాహ **''తఙ్ఖణ...పే.... బలవం హోతీ''**తి. **వత్థం వియ కరజకాయో**తి యోగినో కరజకాయో వత్థం వియ దట్ఠబ్బో ఉతుఫరణసదిసేన చతుత్థజ్ఝానసుఖేన ఫరితబ్బత్తా. పురిసస్స సరీరం వియ చతుత్థజ్ఝానం దట్ఠబ్బం ఉతుఫరణట్ఠానియస్స సుఖస్స నిస్సయభావతో, తేనాహ **''తస్మా''**తిఆది. ఏత్థ చ ''పరిసుద్ధేన చేతసా''తి చేతో గహణేన ఝానసుఖం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం, తేనాహ **''ఉతుఫరణం వియ చతుత్థజ్ఝానసుఖ''**న్తి. నను చ చతుత్థజ్ఝానే సుఖమేవ నత్థీతి? సచ్చం నత్థి సాతలక్ఖణసన్తసభావత్తా పనేత్థ ఉపేక్ఖా ''సుఖ''న్తి అధిప్పేతా. తేన వుత్తం **సమ్మోహవినోదనియం** ''ఉపేక్ఖా పన సన్తత్తా, సుఖమిచ్చేవ భాసితా''తి. (విభ. అట్ఠ. ౨౩౨; విసుద్ధి. ౨.౬౪౪; పటి. మ. ౧౦౭, మహాని. అట్ఠ. ౨౭)

న అరూపజ్ఝానలాభీతి న వేదితబ్బో అవినాభావతో, తేనాహ **''న హీ''**తిఆది. తత్థ **చుద్దసహాకారేహీ**తి కసిణానులోమతో, కసిణపటిలోమతో, కసిణానులోమపటిలోమతో, ఝానానులోమతో, ఝానపటిలోమతో, ఝానానులోమపటిలోమతో, ఝానుక్కన్తికతో, కసిణుక్కన్తికతో, ఝానకసిణుక్కన్తికతో, అఙ్గసఙ్కన్తితో, ఆరమ్మణసఙ్కన్తితో, అఙ్గారమ్మణసఙ్కన్తితో, అఙ్గవవత్థానతో , ఆరమ్మణవవత్థానతోతి ఇమేహి చుద్దసహాకారేహి. సతిపి ఝానేసు ఆవజ్జనాదివసీభావే అయం వసీభావో అభిఞ్ఞానిబ్బత్తనే ఏకన్తేన ఇచ్ఛితబ్బోతి దస్సేన్తో ఆహ **''న హి...పే.... హోతీ''**తి. స్వాయం నయో అరూపసమాపత్తీహి వినా న ఇజ్ఝతీతి తాయపేత్థ అవినాభావో వేదితబ్బో. యది ఏవం కస్మా పాళియం న ఆరుప్పజ్ఝానాని ఆగతానీతి? విసేసతో చ రూపావచరచతుత్థజ్ఝానపాదకత్తా సబ్బాభిఞ్ఞానం తదన్తోగధా కత్వా తాయ దేసితా, న అరూపావచరజ్ఝానానం ఇధ అనుపయోగతో, తేనాహ **''అరూపజ్ఝానాని ఆహరిత్వా కథేతబ్బానీ''**తి.

విపస్సనాఞాణకథావణ్ణనా

౨౩౪. సేసన్తి "ఏవం సమాహితే చిత్తే"తిఆదీసు వత్తబ్బం. ఞేయ్యం జానాతీతి ఞాణం, తం పన ఞేయ్యం పచ్చక్ఖం కత్వా పస్సతీతి దస్సనం, ఞాణమేవ దస్సనన్తి ఞాణదస్సనం. తయిదం ఞాణదస్సనపదం సాసనే అఞ్ఞత్థ ఞాణవిసేసే నిరూళ్హం, తం సబ్బం అత్థుద్ధారవసేన దస్సేన్తో **"ఞాణదస్సనన్తి మగ్గఞాణమ్పి వుచ్చతీ"**తిఆదిమాహ. యస్మా విపస్సనాఞాణం తేభూమకసఙ్ఖారే అనిచ్చాదితో జానాతి, భఙ్గానుపస్సనతో పట్ఠాయ పచ్చక్ఖతో చ తే పస్సతి తస్మా ఆహ **"ఇధ పన…పే॰… ఞాణదస్సనన్తి వుత్త"**న్తి.

అభినీహరతీతి వుత్తనయేన అట్ఠఙ్గసమన్నాగతే తస్మిం చిత్తే విపస్సనాక్కమేన జాతే విపస్సనాభిముఖం పేసేతి, తేనాహ **"విపస్సనా…పే॰… కరోతీ"**తి. తదభిముఖభావో ఏవ హిస్స తన్నిన్నతాదికరతా. **వుత్తోయేవ** బ్రహ్మజాలే. ఓదనకుమ్మాసేహి ఉపచీయతీతి **ఓదనకుమ్మాసూపచయో. అనిచ్చధమ్మో**తి పభఙ్గుతాయ అద్ధువసభావో. **దుగ్గన్ధవిఘాతత్థాయా**తి సరీరే దుగ్గన్ధస్స విగమాయ. **ఉచ్ఛాదనధమ్మో**తి ఉచ్ఛాదేతబ్బతాసభావో. ఉచ్ఛాదనేన హి సరీరే సేదగూథపిత్తసేమ్హాదిధాతుక్ఖోభగరుభావదుగ్గన్ధానం అపగమో హోతి. మహాసమ్బాహనం మల్లాదీనం బాహువడ్ఢనాదిఅత్థం హోతీతి **"ఖుద్దకసమ్బాహనేనా"**తి వుత్తం. **పరిమద్దనధమ్మో**తి పరిమద్దితబ్బతాసభావో. **భిజ్జతి చేవ వికిరతి చా**తి అనిచ్చతావసేన భిజ్జతి చ భిన్నఞ్చ కిఞ్చి పయోజనం అసాధేన్తం విప్పకిణ్ణఞ్చ హోతి. **రూపీ**తి అత్తనో పచ్చయభూతేన ఉతుఆహారలక్ఖణేన రూపవాతి అయమేత్థ అత్థో ఇచ్చితోతి ఆహ **"ఛహి పదేహి సముదయో కథితో"**తి. సంసగ్గే హి అయమీకారో. **సణ్ఠానసమ్పాదనమ్పి** తథారూపరూపుప్పాదనేనేవ హోతీతి ఉచ్ఛాదనపరిమద్దనపదేహిపి సముదయో కథితోతి వుత్తం. ఏవం నవహి యథారహం కాయే సముదయవయధమ్మానుపస్సితా దస్సితా. **నిస్సితఞ్చ** ఛట్ఠవత్థునిస్సితత్తా విపస్సనాఞాణస్స. **పటిబద్ధఞ్చ** తేన వినా అప్పవత్తనతో, కాయసఙ్ఖాతానం రూపధమ్మానం ఆరమ్మణకరణతో చ.

౨౩౫. సుట్ఠు భాతి ఓభాసతీతి **సుభో,** పభాసమ్పత్తియాపి మణినో భద్దతాతి ఆహ **"సుభోతి సున్దరో"**తి. కురువిన్దజాతి ఆదిజాతివిసేసోపి మణినో ఆకరపరిసుద్ధిమూలకో ఏవాతి ఆహ **"పరిసుద్ధాకరసముట్ఠితో"**తి దోసనీహరణవసేన పరికమ్మనిప్ఫత్తీతి ఆహ **"సుట్ఠు కతపరికమ్మో అపనీతపాసాణసక్ఖరో"**తి. ఛవియా సణ్హభావేనస్స అచ్ఛతా, న సఙ్ఘాతస్సాతి ఆహ **"అచ్ఛోతి తనుచ్ఛవీ"**తి, తేనాహ **"విప్పసన్నో"**తి. **ధోవనవేధనాదీహీ**తి చతూసు పాసాణేసు ధోవనేన చేవ కాళకాదిఅపహరణత్థాయ సుత్తేన ఆవుననత్థాయ చ విజ్ఝనేన. తాపసణ్హకరణాదీనం సఙ్గహో **ఆది**-సద్దేన. **వణ్ణసమ్పత్తి**న్తి సుత్తస్స వణ్ణసమ్పత్తిం. **మణి వియ కరజకాయో** పచ్చవేక్ఖితబ్బతో. **ఆవుతసుత్తం వియ విపస్సనాఞాణం** అనుపవిసిత్వా ఠితత్తా. **చక్ఖుమా పురిసో వియ విపస్సనాలాభీ భిక్ఖు** సమ్మదేవ దస్సనతో. **తదారమ్మణాన**న్తి రూపధమ్మారమ్మణానం. ఫస్సపఞ్చమకచిత్తచేతసికగ్గహణేన గహితధమ్మాపి విపస్సనాచిత్తుప్పాదపరియాపన్నా ఏవాతి వేదితబ్బం. ఏవఞ్హి తేసం విపస్సనాఞాణగతికత్తా "ఆవుతసుత్తం వియ విపస్సనాఞాణ"న్తి వచనం అవిరోధితం హోతి. కిం పనేతే ఞాణస్స ఆవి భవన్తి, ఉదాహు పుగ్గలస్సాతి? ఞాణస్స. తస్స పన ఆవిభావత్తా పుగ్గలస్స ఆవిభూతా నామ హోన్తి. **ఞాణస్సాతి** చ పచ్చవేక్ఖణాఞాణస్స.

మగ్గఞాణస్స అనన్తరం, తస్మా లోకియాభిఞ్ఞానం పరతో ఛట్ఠాభిఞ్ఞాయ పురతో వత్తబ్బం విపస్సనాఞాణం. **ఏవం సన్తేపీ**తి యదిపాయం ఞాణానుపుబ్బీ, ఏవం సన్తేపి. **ఏతస్స అన్తరావారో నత్థీ**తి పఞ్చసు లోకియాభిఞ్ఞాసు కథితాసు

ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౬౫) వియ ఛట్ఠాభిఞ్ఞా కథేతబ్బాతి ఏతస్స అనభిఞ్ఞాలక్ఖణస్స విపస్సనాఞాణస్స తాసం అన్తరావారో న హోతి. **తస్మా** తత్థ అవసరాభావతో **ఇధేవ** రూపావచరచతుత్థజ్ఝానానన్తరమేవ **దస్సితం** విపస్సనాఞాణం. **యస్మా చాతి చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో, తేన న కేవలం తదేవ, అథ ఖో ఇదమ్పి కారణం విపస్సనాఞాణస్స ఇధేవ దస్సనేతి ఇమమత్థం దీపేతి. **దిబ్బేన చక్ఖునా భేరవమ్పి రూపం పస్సతోతి** ఏత్థ "ఇద్ధివిధఞాణేన భేరవం రూపం నిమ్మినిత్వా చక్ఖునా పస్సతో"తిపి వత్తబ్బం, ఏవమ్పి అభిఞ్ఞాలాభినో అపరిఞ్ఞాతవత్థుకస్స భయం సన్తాసో ఉప్పజ్జతి. ఉచ్చావాలికవాసి మహానాగత్థేరస్స వియ. **పాటియేక్కం సన్దిట్ఠికం సామఞ్ఞఫలం.** తేనాహ భగవా –

> "యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
>
> లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత"న్తిఆది. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪);

మనోమయిద్ధిఞాణకథావణ్ణనా

౨౩౬-౭. మనేన నిబ్బత్తితన్తి అభిఞ్ఞామనేన నిబ్బత్తితం. హత్థపాదాది **అఙ్గేహి చ** కప్పరజణ్ణుఆది **పచ్చఙ్గేహి చ. సణ్ఠానవసేనాతి** కమలదలాదిసదిససణ్ఠానమత్తవసేన, న రూపాభిఘాతారహభూతప్పసాదిఇన్ద్రియవసేన. **సబ్బాకారేహీతి** వణ్ణసణ్ఠానఅవయవవిసేసాదిసబ్బాకారేహి. **తేన** ఇద్ధిమతా. **సదిసభావదస్సనత్థమేవాతి** సణ్ఠానతోపి వణ్ణతోపి అవయవవిసేసతోపి సదిసభావదస్సనత్థమేవ. **సజాతియం తితో,** న నాగిద్ధియా అఞ్ఞజాతిరూపో.

ఇద్ధివిధఞాణాదికకథావణ్ణనా

౨౩౮. సుపరికమ్మకతమత్తికాదయో వియ ఇద్ధివిధఞాణం వికుబ్బనకిరియాయ నిస్సయభావతో.

౨౪౧. సుఖన్తి అకిచ్ఛేన, అకసిరేనాతి అత్థో.

౨౪౩. మన్దో ఉత్తానసేయ్యకదారకోపి "దహరో"తి వుచ్చతీతి తతో విసేసనత్థం **"యువా"**తి వుత్తం. యువాపి కోచి అనిచ్ఛనకో అమణ్డనజాతికో హోతీతి తతో విసేసనత్థం **"మణ్డనకజాతికో"**తిఆది వుత్తం, తేనాహ **"యువాపీతి"**ఆది. కాళతిలప్పమాణా బిన్దవో **కాళతిలకాని కాళా** వా కమ్మాసా, తిలప్పమాణా బిన్దవో **తిలకాని. వఙ్గం** నామ వియఙ్గం. యోబ్బనపీళకాదయో **ముఖదూసిపీళకా**. ముఖగతో దోసో **ముఖదోసో,** లక్ఖణవచనఞ్చేతం ముఖే అదోసస్సాపి పాకటభావస్స అధిప్పేతత్తా. యథా వా ముఖే దోసో, ఏవం ముఖే అదోసోపి ముఖదోసో సరలోపేన. ముఖదోసో చ ముఖదోసో చ **ముఖదోసోతి** ఏకసేసనయేనపేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏవఞ్హి "పరేసం సోళసవిధం చిత్తం పాకటం హోతీ"తి వచనం సమత్థితం హోతి.

౨౪౫. పుబ్బేనివాసఞాణూపమాయన్తి పుబ్బేనివాసఞాణస్స దస్సితఉపమాయం. తం దివసం కతకిరియా నామ పాకతికసత్తస్సాపి యేభుయ్యేన పాకటా హోతీతి దస్సనత్థం **తందివస**-గ్గహణం కతం. **తందివసగతగామత్తయ**-గ్గహణేనేవ మహాభినీహారేహి అఞ్ఞేసమ్పి పుబ్బేనివాసఞాణలాభీనం తీసు భవేసు కతకిరియా యేభుయ్యేన పాకటా హోతీతి దీపితన్తి దట్ఠబ్బం.

౨౪౭. **అపరాపరం సఞ్చరన్తే**తి తంతంకిచ్చవసేన ఇతో చితో చ సఞ్చరన్తే. యథావుత్త**పాసాదోవియ భిక్ఖునో కరజకాయో దట్ఠబ్బో** తత్థ పతిట్ఠితస్స దట్ఠబ్బదస్సనసిద్ధితో. చక్ఖుమతో హి దిబ్బచక్ఖుసమధిగమో. యథాహ "మంసచక్ఖుస్స ఉప్పాదో, మగ్గో దిబ్బస్స చక్ఖునో"తి (ఇతివు॰ ౬౧). **చక్ఖుమా పురిసో వియ అయమేవ దిబ్బచక్ఖుం పత్వా ఠితో భిక్ఖు** దట్ఠబ్బస్స దస్సనతో. **గేహం పవిసన్తా వియ** ఏతం అత్తభావగేహం ఓక్కమన్తా, ఉపపజ్జన్తాతి అత్థో. **గేహా నిక్ఖమన్తా వియ** ఏతస్మా అత్తభావగేహతో పక్కన్తా, చవన్తాతి అత్థో. ఏవం వా ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **అపరాపరం సఞ్చరణకసత్తా**తి పన పునప్పునం సంసారే పరిబ్భమన్తా సత్తా. ''**తత్థ తత్థ నిబ్బత్తసత్తా**''తి పన ఇమినా తస్మిం భవే జాతసంవద్ధే సత్తే వదతి. నను చాయం దిబ్బచక్ఖుఞాణకథా, ఏత్థ కస్మా "తీసు భవేసూ"తి చతువోకారభవస్సాపి సఙ్గహో కతోతి ఆహ ''**ఇదఞ్చ**''తిఆది. తత్థ **ఇద**న్తి "తీసు భవేసు నిబ్బత్తసత్తాన"న్తి ఇదం వచనం. **దేసనాసుఖత్థమేవా**తి కేవలం దేసనాసుఖత్థం, న చతువోకారభవే నిబ్బత్తసత్తానం దిబ్బచక్ఖునో ఆవిభావసబ్భావతో. న హి "ఠపేత్వా అరూపభవ"న్తి వా "ద్వీసు భవేసూ"తి వా వుచ్చమానే దేసనా సుఖావబోధా చ హోతీతి.

ఆసవక్ఖయఞాణకథావణ్ణనా

౨౪౮. **విపస్సనాపాదక**న్తి విపస్సనాయ పదట్ఠానభూతం. విపస్సనా చ తివిధా విపస్సకపుగ్గలభేదేన. మహాబోధిసత్తానఞ్హి పచ్చేకబోధిసత్తానఞ్చ విపస్సనా చిన్తామయఞాణసంవద్ధితా సయమ్భుఞాణభూతా, ఇతరేసం సుతమయఞాణసంవద్ధితా పరోపదేససమ్భూతా నామ. సా "ఠపేత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం అవసేసరూపారూపజ్ఝానానం అఞ్ఞతరతో వుట్ఠాయా"తిఆదినా అనేకధా, అరూపముఖవసేన చతుధాతువవత్థానే వుత్తానం తేసం తేసం ధాతుపరిగ్గహముఖానఞ్చ అఞ్ఞతరముఖవసేన అనేకధా చ విసుద్ధిమగ్గే నానానయతో విభావితా. మహాబోధిసత్తానం పన చతువీసతికోటిసతసహస్సముఖేన పభేదగమనతో నానానయం సబ్బఞ్ఞుతఞాణసన్నిస్సయస్స అరియమగ్గఞాణస్స అధిట్ఠానభూతం పుబ్బభాగఞాణగబ్భం గణ్హాపేన్తం పరిణతం గచ్ఛన్తం పరమగమ్భీరం సణ్హసుఖుమతరం అనఞ్ఞసాధారణం విపస్సనాఞాణం హోతి, యం అట్ఠకథాసు "మహావజిరఞాణ"న్తి వుచ్చతి. యస్స చ పవత్తివిభాగేన చతువీసతికోటిసతసహస్సప్పభేదస్స పాదకభావేన సమాపజ్జియమానా చతువీసతికోటిసతసహస్ససఙ్ఖ్యా దేవసికం సత్థు వళఞ్జనకసమాపత్తియో వుచ్చన్తి, స్వాయం బుద్ధానం విపస్సనాచారో **పరమత్థమఞ్జూసాయం** విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాయం (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౨౧౬) ఉద్దేసతో దస్సితో. అత్థికేహి తతో గహేతబ్బో, ఇధ పన సావకానం విపస్సనా అధిప్పేతా.

ఆసవానం ఖయఞాణాయాతి ఆసవానం ఖేపనతో సముచ్ఛిన్దనతో ఆసవక్ఖయో, అరియమగ్గో, తత్థ ఞాణం ఆసవానం ఖయఞాణం, తదత్థం తేనాహ ''**ఆసవానం ఖయఞాణనిబ్బత్తనత్థాయా**''తి. ఆసవా ఏత్థ ఖీయన్తీతి **ఆసవానం ఖయో** నిబ్బానం. ఖేపేతి పాపధమ్మేతి **ఖయో,** మగ్గో. సో పన పాపక్ఖయో ఆసవక్ఖయేన వినా నత్థీతి "ఖయే ఞాణ"న్తి ఏత్థ ఖయగ్గహణేన ఆసవక్ఖయో వుత్తోతి ఆహ ''**ఖయే ఞాణ**''న్తిఆది. సమితపాపో సమణోతి కత్వా ఆసవానం ఖీణత్తా సమణో నామ హోతీతి ఆహ ''**ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీతి ఏత్థ ఫల**''న్తి. ఆసవవడ్ఢియా సఙ్ఖారే వడ్ఢేన్తో విసఙ్ఖారతో సువిదూరవిదూరోతి "ఆరా సో ఆసవక్ఖయా"తి ఏత్థ ఆసవక్ఖయపదం విసఙ్ఖారాధివచనన్తి ఆహ ''**ఆసవక్ఖయాతి ఏత్థ నిబ్బానం వుత్త**''న్తి. **భఙ్గో**తి ఆసవానం ఖణనిరోధో "ఆసవానం ఖయో"తి వుత్తోతి యోజనా.

‘‘**ఇదం దుక్ఖ**’’న్తి దుక్ఖస్స అరియసచ్చస్స తదా భిక్ఖునో పచ్చక్ఖతో గహితభావదస్సనం. ‘‘**ఏత్తకం దుక్ఖ**’’న్తి తస్స పరిచ్ఛిజ్జగ్గహితభావదస్సనం. ‘‘**న ఇతో భియ్యో**’’తి తస్స అనవసేసేత్వా గహితభావదస్సనం. తేనాహ ‘‘**సబ్బమ్పి దుక్ఖసచ్చ**’’న్తిఆది. **సరసలక్ఖణపటివేధేనా**తి సభావసఙ్ఖాతస్స లక్ఖణస్స అసమ్మోహతో పటివిజ్ఝనేన, అసమ్మోహపటివేధోతి చ. యథా తస్మిం ఞాణే పవత్తే పచ్ఛా దుక్ఖసచ్చస్స సరూపాదిపరిచ్ఛేదే సమ్మోహో న హోతి, తథా పవత్తి, తేనాహ ‘‘**యథాభూతం పజానాతీ**’’తి. దుక్ఖం సముదేతి ఏతస్మాతి దుక్ఖసముదయో, తఞ్హాతి ఆహ ‘‘**తస్స చా**’’తిఆది. **యం ఠానం పత్వా**తి యం నిబ్బానం మగ్గస్స ఆరమ్మణపచ్చయట్ఠేన కారణభూతం ఆగమ్మ, ‘‘పత్వా’’తి చ తదుభయవతో పుగ్గలస్స పత్తి తదుభయస్స పత్తి వియాతి కత్వా వుత్తం. **పత్వా**తి వా పాపుణనహేతు. **అప్పవత్తీ**తి అప్పవత్తినిమిత్తం, తే వా నప్పవత్తన్తి ఏత్థాతి **అప్పవత్తి,** నిబ్బానం. **తస్సా**తి దుక్ఖనిరోధస్స. **సమ్పాపక**న్తి సచ్ఛికరణవసేన సమ్మదేవ పాపకం.

కిలేసవసేనాతి ఆసవసఙ్ఖాతకిలేసవసేన. యస్మా ఆసవానం దుక్ఖసచ్చపరియాయో తప్పరియాపన్నత్తా, సేససచ్చానఞ్చ తంసముదయాదిపరియాయో అత్థి, తస్మా వుత్తం ‘‘**పరియాయతో**’’తి. దస్సేన్తో సచ్చానీతి యోజనా. ఆసవానంయేవ చేత్థ గహణం ‘‘ఆసవానం ఖయఞాణాయా’’తి ఆరద్ధత్తా. తథా హి ‘‘కామాసవాపి చిత్తం విముచ్చతీ’’తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౨౪౮; మ॰ ని॰ ౧.౪౩౩; మ॰ ని॰ ౩.౧౯) ఆసవవిముత్తిసీసేనేవ సబ్బకిలేసవిముత్తి వుత్తా. ‘‘ఇదం దుక్ఖన్తి యథాభూతం పజానాతీ’’తిఆదినా మిస్సకమగ్గో ఇధ కథితోతి ‘‘**సహ విపస్సనాయ కోటిప్పత్తం మగ్గం కథేసీ**’’తి వుత్తం. ‘‘**జానతో పస్సతో**’’తి ఇమినా పరిఞ్ఞాసచ్ఛికిరియాభావనాభిసమయా వుత్తా. ‘‘విముచ్చతీ’’తి ఇమినా పహానాభిసమయో వుత్తోతి ఆహ ‘‘**ఇమినా మగ్గక్ఖణం దస్సేతీ**’’తి. ‘‘**జానతో పస్సతో**’’తి వా హేతునిద్దేసోయం. జాననహేతు దస్సనహేతు కామాసవాపి చిత్తం విముచ్చతీతి యోజనా. ధమ్మానఞ్హి సమానకాలికానమ్పి పచ్చయపచ్చయుప్పన్నతా సహజాతకోటియా లబ్భతీతి. భవాసవగ్గహణేన చేత్థ భవరాగస్స వియ భవదిట్ఠియాపి సమవరోధోతి దిట్ఠాసవస్సాపి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **ఖీణా జాతీతిఆదీహి** పదేహి. **తస్సా**తి పచ్చవేక్ఖణాఞాణస్స. **భూమి**న్తి పవత్తిట్ఠానం.

యేనాధిప్పాయేన ‘‘కతమా పనస్సా’’తిఆదినా చోదనా కతా, తం వివరన్తో ‘‘**న తావస్సా**’’తిఆదిమాహ . తత్థ **న తావస్స అతీతా జాతి ఖీణా** మగ్గభావనాయాతి అధిప్పాయో. తత్థ కారణమాహ ‘‘**పుబ్బేవ ఖీణత్తా**’’తి. న అనాగతా అస్స జాతి ఖీణాతి యోజనా. **న అనాగతా**తి చ అనాగతభావసామఞ్ఞం గహేత్వా లేసేన చోదేతి, తేనాహ ‘‘**అనాగతే వాయామాభావతో**’’తి. అనాగతవిసేసో పనేత్థ అధిప్పేతో, తస్స చ ఖేపనే వాయామోపి లబ్భతేవ, తేనాహ ‘‘**యా పన మగ్గస్సా**’’తిఆది. **ఏకచతుపఞ్చవోకారభవేసూ**తి భవత్తయగ్గహణం వుత్తనయేన అనవసేసతో జాతియా ఖీణభావదస్సనత్థం. **త**న్తి యథావుత్తం జాతిం. **సో**తి ఖీణాసవో భిక్ఖు.

బ్రహ్మచరియవాసో నామ ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన మగ్గబ్రహ్మచరియస్స నిబ్బత్తనం ఏవాతి ఆహ ‘‘**పరివుత్థ**’’న్తి. సమ్మాదిట్ఠియా చతూసు సచ్చేసు పరిఞ్ఞాదికిచ్చసాధనవసేన పవత్తమానాయ సమ్మాసఙ్కప్పాదీనమ్పి దుక్ఖసచ్చే పరిఞ్ఞాభిసమయానుగుణా పవత్తి, ఇతరసచ్చేసు చ నేసం పహానాభిసమయాదిపవత్తి పాకటా ఏవ, తేన వుత్తం ‘‘**చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనావసేనా**’’తి. దుక్ఖనిరోధమగ్గేసు పరిఞ్ఞాసచ్ఛికిరియాభావనా యావదేవ సముదయప్పహానత్థాయాతి ఆహ ‘‘**తేన తేన మగ్గేన పహాతబ్బకిలేసా పహీనా**’’తి. **ఇత్థత్తాయా**తి ఇమే పకారా ఇత్థం, తబ్భావో ఇత్థత్తం, తదత్థన్తి వుత్తం హోతి. తే పన పకారా అరియమగ్గబ్యాపారభూతా పరిఞ్ఞాదయో ఇధాధిప్పేతాతి ఆహ ‘‘**ఏవం సోళసకిచ్చభావాయా**’’తి. తే హి మగ్గం పచ్చవేక్ఖతో మగ్గానుభావేన పాకటా హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి, పరిఞ్ఞాదీసు

చ పహానమేవ పధానం తదత్థత్తా ఇతరేసన్తి ఆహ ''**కిలేసక్ఖయభావాయ వా**''తి. పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖణవసేన వా ఏవం వుత్తం. దుతియవికప్పే **ఇత్థత్తాయాతి** నిస్సక్కే సమ్పదానవచనన్తి ఆహ ''**ఇత్థభావతో**''తి. **అపరన్తి** అనాగతం. **ఇమే పన** చరిమకత్తభావసఙ్ఖాతా **పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా తిట్ఠన్తి,** ఏతేన తేసం అప్పతిట్ఠతం దస్సేతి. అపరిఞ్ఞామూలికా హి పతిట్ఠా. యథాహ "కబళీకారే చే భిక్ఖవే ఆహారే అత్థి రాగో అత్థి నన్దీ అత్థి తణ్హా, పతిట్ఠితం తత్థ విఞ్ఞాణం విరూళ్హ"న్తిఆది. (సం॰ ని॰ ౨.౬౪; కథా॰ ౨౯౬; మహాని॰ ౭) తేనేవాహ ''**ఛిన్నమూలకా రుక్ఖా వియా**''తిఆది.

౨౪౯. **పబ్బతమత్థకేతి** పబ్బతసిఖరే. తఞ్హి యేభుయ్యేన సఙ్ఖిత్తం సఙ్కుచితం హోతీతి పాళియం "పబ్బతసఙ్ఖేపే"తి వుత్తం. పబ్బతపరియాపన్నో వా పదేసో **పబ్బతసఙ్ఖేపో** . **అనావిలోతి** అకాలుసియో, సా చస్స అనావిలతా కద్దమాభావేన హోతీతి ఆహ ''**నిక్కద్దమో**''తి. **సిప్పియోతి** సుత్తియో. **సమ్బుకాతి** సఙ్ఖలికా. **ఠితాసుపి నిసిన్నాసుపి** గావీసు. **విజ్జమానాసూతి** లబ్భమానాసు, ఇతరా ఠితాపి నిసిన్నాపి "చరన్తీ"తి వుచ్చన్తి సహచరణనయేన. **తిట్ఠన్తమేవ,** న పన కదాచిపి చరన్తం. **ద్వయన్తి** సిప్పిసమ్బుకం, మచ్ఛగుమ్బన్తి ఇదం ఉభయం. **తిట్ఠన్తన్తి వుత్తం** చరన్తం పీతి అధిప్పాయో. ''**ఇతరఞ్చ ద్వయ**''న్తి చ యథావుత్తమేవ సిప్పిసమ్బుకాదిద్వయం వదతి. తఞ్హి చరతీతి. కిం వా ఇమాయ సహచరియాయ, యథాలాభగ్గహణం పనేత్థ దట్ఠబ్బం. సక్ఖరకథలస్స హి వసేన తిట్ఠన్తన్తి. సిప్పిసమ్బుకస్స మచ్ఛగుమ్బస్స చ వసేన తిట్ఠన్తమ్పి చరన్తం పీతి యోజనా కాతబ్బా.

తేసం దసన్నం ఞాణానం. **తత్థాతి** తస్మిం ఆరమ్మణవిభాగే, తేసు వా ఞాణేసు. భూమిభేదతో, కాలభేదతో, సన్తానభేదతో చాతి **సత్తవిధారమ్మణం విపస్సనాఞాణం.** ''**రూపాయతనమత్తమేవా**''తి ఇదం తస్స ఞాణస్స అభినిమ్మియమానే మనోమయే కాయే రూపాయతనమేవారబ్భ పవత్తనతో వుత్తం, న తత్థ గన్ధాయతం ఆదీనం అభావతో. న హి రూపకలాపో గన్ధాయతం ఆదిరహితో అత్థి. పరినిప్ఫన్నమేవ నిమ్మితరూపం, తేనాహ ''**పరిత్తపచ్చుప్పన్నబహిద్ధారమ్మణ**''న్తి. ఆసవక్ఖయఞాణం నిబ్బానారమ్మణమేవ సమానం పరిత్తత్తికవసేన అప్పమాణారమ్మణం, అజ్ఝత్తత్తికవసేన బహిద్ధారమ్మణం, అతీతత్తికవసేన నవత్తబ్బారమ్మణఞ్చ హోతీతి ఆహ ''**అప్పమాణబహిద్ధానవత్తబ్బారమ్మణ**''న్తి. కూటో వియ కూటాగారస్స భగవతో దేసనాయ అరహత్తం ఉత్తమఙ్గభూతన్తి ఆహ ''**అరహత్తనికూటేనా**''తి. **దేసనం నిట్ఠాపేసీతి** తిత్థకరమతహరవిభావినిం నానావిధకుహనలపనాదిమిచ్ఛాజీవవిద్ధంసినిం తివిధసీలాలఙ్కతం పరమసల్లేఖపటిపత్తిదీపనిం ఝానాభిఞ్ఞాదిఉత్తరిమనుస్సధమ్మవిభూసితం చుద్దసవిధమహాసామఞ్ఞఫలపటిమణ్డితం అనఞ్ఞసాధారణం దేసనం నిట్ఠాపేసి.

అజాతసత్తుఉపాసకత్తపటివేదనాకథావణ్ణనా

౨౫౦. **ఆదిమజ్ఝపరియోసానన్తి** ఆదిఞ్చ మజ్ఝఞ్చ పరియోసానఞ్చ. **సక్కచ్చం** సగారవం. **ఆరద్ధం** ధమ్మసఙ్గాహకేహి.

అభిక్కన్తా విగతాతి అత్థోతి ఆహ ''**ఖయే దిస్సతీ**''తి. తథా హి "నిక్ఖన్తో పఠమో యామో"తి ఉపరి వుత్తం. **అభిక్కన్తతరోతి** అతివియ కన్తతరో మనోరమో, తాదిసో చ సున్దరో భద్దకో నామ హోతీతి ఆహ ''**సున్దరే దిస్సతీ**''తి. **కోతి** దేవనాగయక్ఖగన్ధబ్బాదీసు కో కతమో. **మేతి** మమ. **పాదానీతి** పాదే. **ఇద్ధియాతి** ఇమాయ ఏవరూపాయ దేవిద్ధియా. **యససాతి** ఇమినా ఏదిసేన పరివారేన, పరిజనేన చ. **జలన్తి** విజ్జోతమానో. **అభిక్కన్తేనాతి** అతివియ కన్తేన కమనీయేన

అభిరూపేన. **వణ్ణేనాతి** ఛవివణ్ణేన సరీరవణ్ణనిభాయ . **సబ్బా ఓభాసయం దిసాతి** దసపి దిసా పభాసేన్తో చన్దో వియ, సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకాలోకం కరోన్తోతి గాథాయ అత్థో. **అభిరూపేతి** ఉళారరూపే సమ్పన్నరూపే.

"చోరో చోరో, సప్పో సప్పో"తిఆదీసు **భయే ఆమేడితం,** "విజ్ఝ విజ్ఝ, పహర పహరా"తిఆదీసు **కోధే,** "సాధు సాధూతిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౭౭; సం॰ ని॰ ౨.౧౨౭; ౩.౩౫; ౫.౧౦౮౫) **పసంసాయం,** "గచ్ఛ గచ్ఛ, లునాహి లునాహీ"తిఆదీసు **తురితే,** "ఆగచ్ఛ ఆగచ్ఛా"తిఆదీసు **కోతూహలే,** "బుద్ధో బుద్ధోతి చిన్తేన్తో"తిఆదీసు (బు॰ వం॰ ౪౪) **అచ్ఛరే** , "అభిక్కమథాయస్మన్తో అభిక్కమథాయస్మన్తో"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౨౦; అ॰ ని॰ ౯.౧౧) **హాసే,** "కహం ఏకపుత్తక కహం ఏకపుత్తకా"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౨.౬౩) **సోకే,** "అహో సుఖం అహో సుఖ"న్తిఆదీసు (ఉదా॰ ౨౦; దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౫; చూళవ॰ ౩౩౨) **పసాదే. చ**-సద్దో అవుత్తసముచ్చయత్థో, తేన గరహాఅసమ్మానాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. తత్థ "పాపో పాపో"తిఆదీసు **గరహాయం,** "అభిరూపక అభిరూపకా"తిఆదీసు **అసమ్మానే** దట్ఠబ్బం.

నయిదం ఆమేడితవసేన ద్విక్ఖత్తుం వుత్తం, అథ ఖో అత్థద్వయవసేనాతి దస్సేన్తో **''అథ వా''**తిఆదిమాహ "అభిక్కన్త"న్తి వచనం అపేక్ఖిత్వా నపుంసకలిఙ్గవసేన వుత్తం. తం పన భగవతో వచనం ధమ్మస్స దేసనాతి కత్వా తథా వుత్తం. అత్థమత్తదస్సనం వా ఏతం, తస్మా అత్థవసేనేత్థ లిఙ్గవిభత్తిపరిణామో వేదితబ్బో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **దోసనాసనతోతి** రాగాదికిలేసవిధమనతో. **గుణాధిగమనతోతి** సీలాదిగుణానం సమ్పాదనతో. యే గుణే దేసనా అధిగమేతి, తేసు పధానభూతా దస్సేతబ్బాతి తే పధానభూతే తావ దస్సేతుం **''సద్ధాజననతో పఞ్ఞాజననతో''**తి వుత్తం. సద్ధాపముఖా హి లోకియా గుణా పఞ్ఞాపముఖా లోకుత్తరా. సీలాదిఅత్థసమ్పత్తియా **సాత్థతో**. సభావనిరుత్తిసమ్పత్తియా **సబ్యఞ్జనతో.** సువిఞ్ఞేయ్యసద్దపయోగతాయ **ఉత్తానపదతో**. సణ్హసుఖుమభావేన దుబ్బిఞ్ఞేయ్యత్థతాయ **గమ్భీరత్థతో**. సినిద్ధముదుమధురసద్దపయోగతాయ **కణ్ణసుఖతో**. విపులవిసుద్ధపేమనీయత్థతాయ **హదయఙ్గమతో.** మానాతిమానవిధమనేన **అనత్తుక్కంసనతో**. థమ్భసారమ్భనిమ్మద్దనేన **అపరవమ్భనతో**. హితాధిప్పాయప్పవత్తియా, పరేసం రాగపరిళాహాదివూపగమనేన చ **కరుణాసీతలతో**. కిలేసన్ధకారవిధమనేన **పఞ్ఞావదాతతో**. కరవీకరుతమఞ్జుతాయ **ఆపాథరమణీయతో**. పుబ్బాపరావిరుద్ధసువిసుద్ధతాయ **విమద్దక్ఖమతో**. ఆపాథరమణీయతాయ ఏవ **సుయ్యమానసుఖతో**. విమద్దక్ఖమతాయ, హితజ్ఝాసయప్పవత్తితాయ చ **వీమంసియమానహితతో. ఏవమాదీహీతి ఆది**-సద్దేన సంసారచక్కనివత్తనతో సద్ధమ్మచక్కప్పవత్తనతో, మిచ్ఛావాదవిద్ధంసనతో సమ్మావాదపతిట్ఠాపనతో, అకుసలమూలసముద్ధరణతో కుసలమూలసంరోపనతో, అపాయద్వారపిధానతో సగ్గమగ్గద్వారవివరణతో, పరియుట్ఠానవూపసమనతో అనుసయసముగ్ఘాటనతోతి ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

అధోముఖట్ఠపితన్తి కేనచి అధోముఖం ఠపితం. **హేట్ఠాముఖజాతన్తి** సభావేనేవ హేట్ఠాముఖం జాతం. **ఉగ్ఘాటేయ్యాతి** వివటం కరేయ్య. **హత్థే గహేత్వా** "పురత్థాభిముఖో, ఉత్తరాభిముఖో వా గచ్ఛా"తిఆదీని అవత్వా హత్థే గహేత్వా నిస్సన్దేహం కత్వా. "ఏస మగ్గో, ఏవం గచ్ఛా"తి దస్సేయ్య. **కాళపక్ఖచాతుద్దసీతి** కాళపక్ఖే చాతుద్దసీ. **నిక్కుజ్జితం** ఆధేయ్యస్స అనాధారభూతం భాజనం ఆధారభావాపాదనవసేన **ఉక్కుజ్జేయ్య.** అఞ్ఞాణస్స అభిముఖత్తా హేట్ఠాముఖజాతతాయ **సద్ధమ్మవిముఖం** అధోముఖట్ఠపితతాయ **అసద్ధమ్మే పతితన్తి** ఏవం పదద్వయం యథారహం యోజేతబ్బం, న యథాసఙ్ఖ్యం. కామం కామచ్ఛన్దాదయో పటిచ్ఛాదకా నీవరణభావతో, మిచ్ఛాదిట్ఠి పన సవిసేసం పటిచ్ఛాదికా సత్తే మిచ్ఛాభినివేసనవసేనాతి ఆహ **''మిచ్ఛాదిట్ఠిగహనపటిచ్ఛన్న''**న్తి. తేనాహ భగవా "మిచ్ఛాదిట్ఠిపరమాహం భిక్ఖవే వజ్జం

వదామీ"తి. సబ్బో అపాయగామిమగ్గో **కుమ్మగ్గో** కుచ్ఛితో మగ్గోతి కత్వా. సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం ఉజుపటిపక్ఖతాయ మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదయో అట్ఠ మిచ్ఛత్తధమ్మా మిచ్ఛామగ్గా. తేనేవ హి తదుభయపటిపక్ఖతం సన్ధాయ "**సగ్గమోక్ఖమగ్గం ఆవికరోన్తేనా**"తి వుత్తం. సప్పిఆదిసన్నిస్సయో పదీపో న తథా ఉజ్జలో, యథా తేలసన్నిస్సయోతి **తేలపజ్జోత**-గ్గహణం. **ఏతేహి పరియాయేహీ**తి ఏతేహి నిక్కుజ్జితుక్కుజ్జనపటిచ్ఛన్నవివరణాదిఉపమోపమితబ్బప్పకారేహి, ఏతేహి వా యథావుత్తేహి నానావిధకుహనలపనాదిమిచ్ఛాజీవవివిధమనాదివిభావనపరియాయేహి. తేనాహ "**అనేకపరియాయేన ధమ్మో పకాసితో**"తి.

పసన్నకారన్తి పసన్నేహి కాతబ్బం సక్కారం. **సరణ**న్తి పటిసరణం, తేనాహ "**పరాయణ**"న్తి. పరాయణభావో చ అనత్థనిసేధనేన, అత్థసమ్పటిపాదనేన చ హోతీతి ఆహ "**అఘస్స తాతా, హితస్స చ విధాతా**"తి. **అఘస్సా**తి దుక్ఖతోతి వదన్తి, పాపతోతి పన అత్థో యుత్తో, నిస్సక్కే చేతం సామివచనం. ఏత్థ చ నాయం **గము**-సద్దో నీ-సద్దాదయో వియ ద్వికమ్మకో, తస్మా యథా "అజం గామం నేతీ"తి వుచ్చతి, ఏవం "భగవన్తం సరణం గచ్ఛామీ"తి వత్తుం న సక్కా, "సరణన్తి గచ్ఛామీ"తి పన వత్తబ్బం. ఇతి-సద్దో చేత్థ లుత్తనిద్దిట్ఠో. తస్స చాయమత్థో. గమనఞ్చ తదధిప్పాయేన భజనం జాననం వాతి దస్సేన్తో "**ఇమినా అధిప్పాయేనా**"తిఆదిమాహ. తత్థ "**భజామీ**"తిఆదీసు పురిమస్స పురిమస్స పచ్ఛిమం పచ్ఛిమం అత్థవచనం, **భజనం** వా సరణాధిప్పాయేన ఉపసఙ్కమనం, **సేవనం** సన్తికావచరతా, **పయిరుపాసనం** వత్తపటివత్తకరణేన ఉపట్ఠానన్తి ఏవం సబ్బథాపి అనఞ్ఞసరణతంయేవ దీపేతి. "**గచ్ఛామీ**"తి పదస్స బుజ్ఝామీతి అయమత్థో కథం లబ్భతీతి ఆహ "**యేసఞ్హీ**"తిఆది.

"**అధిగతమగ్గే సచ్ఛికతనిరోధే**"తి పదద్వయేనాపి ఫలట్ఠా ఏవ దస్సితా, న మగ్గట్ఠాతి తే దస్సేన్తో "**యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే చా**"తిఆదిమాహ. నను చ కల్యాణపుథుజ్జనోపి "యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జతీ"తి వుచ్చతీతి? కిఞ్చాపి వుచ్చతి, నిప్పరియాయేన పన మగ్గట్ఠా ఏవ తథా వత్తబ్బా, న ఇతరో నియామోక్కమనాభావతో. తథా హి తే ఏవ వుత్తా "**అపాయేసు అపతమానే ధారేతీ**"తి. సమ్మత్తనియామోక్కమనేన హి అపాయవినిముత్తసమ్భవో . **అక్ఖాయతీ**తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా, తేన "యావతా భిక్ఖవే ధమ్మా సఙ్ఖతా వా అసఙ్ఖతా వా, విరాగో తేసం అగ్గం అక్ఖాయతీ"తి (ఇతివు. ౯౦; అం. ని. ౪.౩౪) సుత్తపదం సఙ్గణ్హాతి, "**విత్థారో**"తి వా ఇమినా. ఏత్థ చ **అరియమగ్గో** నియ్యానికతాయ, **నిబ్బానం** తస్స తదత్థసిద్ధిహేతుతాయాతి ఉభయమేవ నిప్పరియాయేన "ధమ్మో"తి వుత్తో. నిబ్బానఞ్హి ఆరమ్మణపచ్చయభూతం లభిత్వా అరియమగ్గస్స తదత్థసిద్ధి. తథాపి యస్మా అరియఫలానం "తాయ సద్ధాయ అవూపసన్తాయా"తిఆది వచనతో మగ్గేన సముచ్ఛిన్నానం కిలేసానం పటిపస్సద్ధిప్పహానకిచ్చతాయ, నియ్యానానుగుణతాయ, నియ్యానపరియోసానతాయ చ, పరియత్తిధమ్మస్స పన "నియ్యానధమ్మస్స సమధిగమనహేతుతాయా"తి ఇమినా పరియాయేన వుత్తనయేన ధమ్మభావో లబ్భతి ఏవ. స్వాయమత్థో పాఠారూళ్హో ఏవాతి దస్సేన్తో "**న కేవల**"న్తిఆదిమాహ.

"కామరాగో భవరాగో"తి ఏవమాది భేదో సబ్బోపి రాగో విరజ్జతి ఏతేనాతి **రాగవిరాగోతి మగ్గో కథితో**. ఏజాసఙ్ఖాతాయ తణ్హాయ, అన్తోనిజ్ఝానలక్ఖణస్స సోకస్స చ తదుప్పత్తియం సబ్బసో పరిక్ఖీణత్తా **అనేజం అసోకన్తి ఫలం కథితం. అప్పటికూల**న్తి అవిరోధదీపనతో కేనచి అవిరుద్ధం, ఇట్ఠం పణీతన్తి వా అత్థో. పగుణరూపేన పవత్తితత్తా, పకట్ఠగుణవిభావనతో వా **పగుణం.** యథాహ "విహింససఞ్ఞీ పగుణం న భాసిం, ధమ్మం పణీతం మనుజేసు బ్రహ్మే"తి. (మ. ని. ౧.౨౮౩; మ. ని. ౨.౩౩౯; మహావ. ౯) సబ్బధమ్మక్ఖన్ధా కథితాతి యోజనా.

దిట్ఠిసీలసఙ్ఘాతేనాతి "యాయం దిట్ఠి అరియా నియ్యానికా నియ్యాతి తక్కరస్స సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయ, తథారూపాయ దిట్ఠియా దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో విహరతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౨౪; మ॰ ని॰ ౪.౯౨; ౩.౫౪) ఏవం వుత్తాయ దిట్ఠియా, "యాని తాని సీలాని అఖణ్డాని అచ్ఛిద్దాని అసబలాని అకమ్మాసాని భుజిస్సాని విఞ్ఞుప్పసత్థాని అపరామట్ఠాని సమాధిసంవత్తనికాని , తథారూపేహి సీలేహి సీలసామఞ్ఞగతో విహరతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౨౩; మ॰ ని॰ ౧.౪౯౨; ౩.౫౪; అ॰ ని॰ ౬.౧౧; పరి॰ ౨౭౪) ఏవం వుత్తానం సీలానఞ్చ సంహతభావేన, దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేనాతి అత్థో. **సంహతో**తి ఘటితో, సమేతోతి అత్థో. అరియపుగ్గలా హి యత్థ కత్థచి దూరే ఠితాపి అత్తనో గుణసామగ్గియా సంహతా ఏవ . **అట్ఠ చ పుగ్గలధమ్మదసా తే**తి తే పురిసయుగవసేన చత్తారోపి పుగ్గలవసేన అట్ఠేవ అరియధమ్మస్స పచ్చక్ఖదస్సావితాయ ధమ్మదసా. తీణి వత్థూని "సరణ"న్తి గమనేన, తిక్ఖత్తుం గమనేన చ **తీణి సరణగమనాని. పటివేదేసీ**తి అత్తనో హదయగతం వాచాయ పవేదేసి.

సరణగమనకథావణ్ణనా

సరణగమనస్స విసయప్పభేదఫలసంకిలేసభేదానం వియ కత్తు చ విభావనా తత్థ కోసల్లాయ హోతీతి "**సరణగమనేసు కోసల్లత్థం సరణం...పే.... వేదితబ్బో**"తి వుత్తం తేన వినా సరణగమనస్సేవ అసమ్భవతో. కస్మా పనేత్థ వోదానం న గహితం, నను వోదానవిభావనాపి తత్థ కోసల్లావహాతి? సచ్చమేతం, తం పన సంకిలేసగ్గహణేనేవ అత్థతో దీపితం హోతీతి న గహితం. యాని హి నేసం సంకిలేసకారణాని అఞ్ఞాణాదీని, తేసం సబ్బేన సబ్బం అనుప్పన్నానం అనుప్పాదనేన, ఉప్పన్నానఞ్చ పహానేన వోదానం హోతీతి. హింసత్థస్స సర-సద్దస్స వసేనేతం పదం దట్ఠబ్బన్తి "హింసతీతి సరణ"న్తి వత్వా తం పన హింసనం కేసం కథం కస్స వాతి చోదనం సోధేన్తో "**సరణగతాన**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **భయ**న్తి వట్టభయం. **సన్తాస**న్తి చిత్తుత్రాసం తేనేవ చేతసికదుక్ఖస్స గహితత్తా. **దుక్ఖ**న్తి కాయికదుక్ఖం. **దుగ్గతిపరికిలేస**న్తి దుగ్గతిపరియాపన్నం సబ్బమ్పి దుక్ఖం, తయిదం సబ్బం పరతో ఫలకథాయం ఆవిభవిస్సతి. **ఏత**న్తి "సరణ"న్తి పదం.

ఏవం అవిసేసతో సరణ-సద్దస్స అత్థం దస్సేత్వా ఇదాని విసేసతో దస్సేతుం "**అథ వా**"తిఆది వుత్తం. **హితే పవత్తనేనా**తి "సమ్పన్నసీలా భిక్ఖవే విహరథా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౬౪, ౬౯) అత్థే నియోజనేన. **అహితా చ నివత్తనేనా**తి. "పాణాతిపాతస్స ఖో పాపకో విపాకో, పాపకం అభిసమ్పరాయ"న్తిఆదినా ఆదీనవదస్సనాదిముఖేన అనత్థతో నివత్తనేన. **భయం హింసతీ**తి హితాహితేసు అప్పవత్తిపవత్తిహేతుకం బ్యసనం అప్పవత్తికరణేన వినాసేతి. భవకన్తారా ఉత్తారణేన మగ్గసఙ్ఖాతో ధమ్మో, ఇతరో అస్సాసదానేన సత్తానం భయం హింసతీతి యోజనా. **కారాన**న్తి దానవసేన పూజావసేన చ ఉపనీతానం సక్కారానం. విపులఫలపటిలాభకరణేన సత్తానం భయం హింసతీతి యోజనా, అనుత్తరదక్ఖిణేయ్యభావతోతి అధిప్పాయో. **ఇమినాపి పరియాయేనా**తి ఇమినాపి విభజిత్వా వుత్తేన కారణేన.

"సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో"తి ఏవం పవత్తో తత్థ రతనత్తయే పసాదో తప్పసాదో, తదేవ రతనత్తయం గరు ఏతస్సాతి తగ్గరు తబ్భావో తగ్గరుతా, తప్పసాదో చ తగ్గరుతా చ తప్పసాదతగ్గరుతా, తాహి **తప్పసాదతగ్గరుతాహి.** విధుతదిట్ఠివిచికిచ్ఛాసమ్మోహఅస్సద్ధియాదితాయ **విహతకిలేసో.** తదేవ రతనత్తయం పరాయణం పరాగతి తాణం లేణన్తి ఏవం పవత్తియా **తప్పరాయణతాకారప్పవత్తో చిత్తుప్పాదో సరణగమనం** సరణం గచ్ఛతి ఏతేనాతి. **తంసమఙ్గీ**తి తేన యథావుత్తచిత్తుప్పాదేన సమన్నాగతో. **ఏవం ఉపేతీ**తి భజతి సేవతి పయిరుపాసతి, ఏవం వా జానాతి బుజ్ఝతీతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. ఏత్థ చ **పసాద**-గ్గహణేన లోకియసరణగమనమాహ. తఞ్హి పసాదప్పధానం. **గరుతా**గహణేన

లోకుత్తరం. అరియా హి రతనత్తయం గుణాభిఞ్ఞాతాయ పాసాణచ్ఛత్తం వియ గరుం కత్వా పస్సన్తి. తస్మా తప్పసాదేన విక్ఖమ్భనవసేన విగతకిలేసో, తగ్గరుతాయ సముచ్ఛేదవసేనాతి యోజేతబ్బం అగారవకరణహేతూనం సముచ్ఛిన్నత్తా. తప్పరాయణతా పనేత్థ తగ్గతికతాతి తాయ చతుబ్బిధమ్పి వక్ఖమానం సరణగమనం గహితన్తి దట్ఠబ్బం. అవిసేసేన వా పసాదగరుతా జోతితాతి **పసాద**గ్గహణేన అవేచ్చప్పసాదస్స ఇతరస్స చ గహణం, తథా **గరుతా**గహణేనాతి ఉభయేనాపి ఉభయం సరణగమనం యోజేతబ్బం.

మగ్గక్ఖణే ఇజ్ఝతీతి యోజనా. "**నిబ్బానారమ్మణం హుత్వా**"తి ఏతేన అత్థతో చతుసచ్చాధిగమో ఏవ లోకుత్తరసరణగమనన్తి దస్సేతి. తత్థ హి నిబ్బానధమ్మో సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన, మగ్గధమ్మో భావనాభిసమయవసేన పటివిజ్ఝియమానోయేవ సరణగమనత్థం సాధేతి. బుద్ధగుణా పన సావకగోచరభూతా పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన, తథా అరియసఙ్ఘగుణా, తేనాహ "**కిచ్చతో సకలేపి రతనత్తయే ఇజ్ఝతీ**"తి. ఇజ్ఝన్తఞ్చ సహేవ ఇజ్ఝతి, న లోకియం వియ పటిపాటియా అసమ్మోహపటివేధేన పటివిద్ధత్తాతి అధిప్పాయో. యే పన వదన్తి "న సరణగమనం నిబ్బానారమ్మణం హుత్వా పవత్తతి. మగ్గస్స అధిగతత్తా పన అధిగతమేవ హోతి ఏకచ్చానం తేవిజ్జాదీనం లోకియవిజ్జాదయో వియా"తి, తేసం లోకియమేవ సరణగమనం సియా, న లోకుత్తరం, తఞ్చ అయుత్తం దువిధస్సాపి ఇచ్ఛితబ్బత్తా.

తన్తి లోకియం సరణగమనం. **సద్ధాపటిలాభో** "సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా"తిఆదినా. **సద్ధామూలికాతి** యథావుత్తసద్ధాపుబ్బఙ్గమా సమ్మాదిట్ఠీతి బుద్ధసుబుద్ధతం, ధమ్మసుధమ్మతం, సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిఞ్చ లోకియావబోధవసేనేవ సమ్మా ఞాయేన దస్సనతో. "**సద్ధామూలికా సమ్మాదిట్ఠీ**"తి ఏతేన సద్ధూపనిస్సయా యథావుత్తలక్ఖణా పఞ్ఞా లోకియసరణగమనన్తి దస్సేతి, తేనాహ "**దిట్ఠిజుకమ్మన్తి వుచ్చతీ**"తి. దిట్ఠి ఏవ అత్తనో పచ్చయేహి ఉజు కరీయతీతి కత్వా దిట్ఠి వా ఉజు కరీయతి ఏతేనాతి **దిట్ఠిజుకమ్మం,** తథా పవత్తో చిత్తుప్పాదో. ఏవఞ్చ కత్వా "తప్పరాయణతాకారప్పవత్తో చిత్తుప్పాదో"తి ఇదం వచనం సమత్థితం హోతి. సద్ధాపుబ్బఙ్గమసమ్మాదిట్ఠిగ్గహణం పన చిత్తుప్పాదస్స తప్పధానతాయాతి దట్ఠబ్బం. "**సద్ధాపటిలాభో**"తి ఇమినా మాతాదీహి ఉస్సాహితదారకాదీనం వియ ఞాణవిప్పయుత్తం సరణగమనం దస్సేతి, "**సమ్మాదిట్ఠీ**"తి ఇమినా ఞాణసమ్పయుత్తం సరణగమనం. **తయిదం** లోకియం సరణగమనం. అత్తా సన్నియ్యాతీయతి అప్పీయతి పరిచ్చజీయతి ఏతేనాతి **అత్తసన్నియ్యాతనం,** యథావుత్తం దిట్ఠిజుకమ్మం. తం రతనత్తయం పరాయణం పటిసరణం ఏతస్సాతి తప్పరాయణో, పుగ్గలో, చిత్తుప్పాదో వా. తస్స భావో **తప్పరాయణతా,** యథావుత్తం దిట్ఠిజుకమ్మమేవ. "సరణ"న్తి అధిప్పాయేన సిస్సభావం అన్తేవాసికభావం ఉపగచ్ఛతి ఏతేనాతి **సిస్సభావూపగమనం.** సరణగమనాధిప్పాయేనేవ పణిపతతి ఏతేనాతి **పణిపాతో.** సబ్బత్థ యథావుత్తదిట్ఠిజుకమ్మవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

అత్తపరిచ్చజనన్తి సంసారదుక్ఖనిత్థరణత్థం అత్తనో అత్తభావస్స పరిచ్చజనం. ఏసేవ నయో సేసేసుపి. **బుద్ధాదీనం యేవాతి** అవధారణం అత్తసన్నియ్యాతనాదీసుపి తత్థ తత్థ వత్తబ్బం. ఏవఞ్హి తదఞ్ఞనివత్తనం కతం హోతి.

ఏవం అత్తసన్నియ్యాతనాదీని ఏకేన పకారేన దస్సేత్వా ఇదాని అపరేహిపి పకారేహి దస్సేతుం "**అపిచా**"తిఆది ఆరద్ధం, తేన పరియాయన్తరేహిపి అత్తసన్నియ్యాతనాది కతమేవ హోతి అత్థస్స అభిన్నత్తాతి దస్సేతి. **ఆళవకాదీన**న్తి **ఆది**-సద్దేన సాతాగిరహేమవతాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. ననుచేతే ఆళవకాదయో మగ్గేనేవ ఆగతసరణగమనా, కథం తేసం

తప్పరాయణతాసరణగమనం వుత్తన్తి? మగ్గేనాగతసరణగమనేహిపి. "సో అహం విచరిస్సామి...పే.... సుధమ్మతం" (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౯౪) "తే మయం విచరిస్సామ , గామా గామం నగా నగం...పే.... సుధమ్మత"న్తి, (సు॰ ని॰ ౧౮౨) తేహి తప్పరాయణతాకారస్స పవేదితత్తా తథా వుత్తం.

సో పనేస ఞాతి...పే.... వసేనాతి ఏత్థ ఞాతివసేన, భయవసేన, ఆచరియవసేన, దక్ఖిణేయ్యవసేనాతి పచ్చేకం యోజేతబ్బం. తత్థ **ఞాతివసేనాతి** ఞాతిభావవసేన. ఏవం సేసేసుపి. **దక్ఖిణేయ్యపణిపాతేనాతి** దక్ఖిణేయ్యతాహేతుకేన పణిపాతేన. **ఇతరేహీతి** ఞాతిభావాదివసప్పవత్తేహి తీహి పణిపాతేహి. "ఇతరేహీ"తిఆదినా సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం విత్థారతో దస్సేతుం "**తస్మా**"తిఆది వుత్తం. **వన్దతీతి** పణిపాతస్స లక్ఖణవచనం. **ఏవరూపన్తి** దిట్ఠధమ్మికం సన్ధాయ వదతి. సమ్పరాయికఞ్హి నియ్యానికం వా అనుసాసనిం పచ్చాసీసన్తో దక్ఖిణేయ్యపణిపాతమేవ కరోతీతి అధిప్పాయో.

సరణగమనప్పభేదోతి సరణగమనవిభాగో.

అరియమగ్గో ఏవ లోకుత్తరం సరణగమనన్తి "**చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని విపాకఫల**"న్తి వుత్తం. **సబ్బదుక్ఖక్ఖయోతి** సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స అనుప్పాదనిరోధో. **ఏతన్తి** "చత్తారి అరియసచ్చాని, సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీ"తి ఏవం వుత్తం అరియసచ్చస్స దస్సనం.

నిచ్చాదితో అనుపగమనాదివసేనాతి "నిచ్చ"న్తి అగ్గహణాదివసేన. **అట్ఠానన్తి** హేతుపటిక్ఖేపో. **అనవకాసోతి** పచ్చయపటిక్ఖేపో. ఉభయేనాపి కారణమేవ పటిక్ఖిపతి. **యన్తి** యేన కారణేన. **దిట్ఠిసమ్పన్నోతి** మగ్గదిట్ఠియా సమన్నాగతో సోతాపన్నో. **కఞ్చి సఙ్ఖారన్తి** చతుభూమకేసు సఙ్ఖతసఙ్ఖారేసు ఏకసఙ్ఖారమ్పి. **నిచ్చతో ఉపగచ్ఛేయ్యాతి** "నిచ్చో"తి గణ్హేయ్య. "**సుఖతో ఉపగచ్ఛేయ్యా**"తి. "ఏకన్తసుఖీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౭౬) ఏవం అత్తదిట్ఠివసేన సుఖతో గాహం సన్ధాయేతం వుత్తం . దిట్ఠివిప్పయుత్తచిత్తేన పన అరియసావకో పరిళాహవూపసమనత్థం మత్తహత్థిపరిత్తాసితో వియ చోక్ఖబ్రాహ్మణో ఉక్కారభూమిం **కఞ్చి సఙ్ఖారం సుఖతో ఉపగచ్ఛతి.** అత్తవారే కసిణాదిపణ్ణత్తిసఙ్గహత్థం "సఙ్ఖార"న్తి అవత్వా "**కఞ్చి ధమ్మ**"న్తి వుత్తం. ఇమేసుపి వారేసు చతుభూమకవసేనేవ పరిచ్ఛేదో వేదితబ్బో, తేభూమకవసేనేవ వా. యం యఞ్హి పుథుజ్జనో గాహవసేన గణ్హాతి, తతో తతో అరియసావకో గాహం వినివేఠేతి.

"**మాతర**"న్తిఆదీసు జనికా **మాతా,** జనకో **పితా,** మనుస్సభూతో ఖీణాసవో **అరహాతి** అధిప్పేతో. కిం పన అరియసావకో అఞ్ఞం జీవితా వోరోపేయ్యాతి? ఏతమ్పి అట్ఠానం, పుథుజ్జనభావస్స పన మహాసావజ్జభావదస్సనత్థం, అరియసావకస్స చ ఫలదస్సనత్థం ఏవం వుత్తం. **దుట్ఠచిత్తోతి** వధకచిత్తేన పదుట్ఠచిత్తో. **లోహితం ఉప్పాదేయ్యాతి** జీవమానకసరీరే ఖుద్దకమక్ఖికాయ పివనమత్తమ్పి లోహితం ఉప్పాదేయ్య. **సఙ్ఘం భిన్దేయ్యాతి** సమానసంవాసకం సమానసీమాయం ఠితం సఙ్ఘం. "కమ్మేన, ఉద్దేసేన, వోహరన్తో, అనుస్సావనేన, సలాకగ్గాహేనా"తి (పరి॰ ౪౫౮) ఏవం వుత్తేహి పఞ్చహి కారణేహి భిన్దేయ్య. **అఞ్ఞం సత్థారన్తి** అఞ్ఞం తిత్థకరం "అయం మే సత్థా"తి ఏవం గణ్హేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీతి అత్థో. **న తే గమిస్సన్తి అపాయభూమిన్తి** తే బుద్ధం సరణం గతా తంనిమిత్తం అపాయం న గమిస్సన్తి, దేవకాయం పన పరిపూరేస్సన్తీతి అత్థో.

దసహి ఠానేహీతి దసహి కారణేహి. **అధిగణ్హన్తీతి** అభిభవన్తి. **వేలామసుత్తాదివసేనాపీతి** ఏత్థ కరీసస్స చతుత్థభాగప్పమాణానం చతురాసీతిసహస్ససఙ్ఖ్యానం సువణ్ణపాతిరూపియపాతికంసపాతీనం యథాక్కమం

రూపియసువణ్ణహిరఞ్ఞపూరానం, సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితానం చతురాసీతియా హత్థిసహస్సానం, చతురాసీతియా అస్ససహస్సానం, చతురాసీతియా రథసహస్సానం, చతురాసీతియా ధేనుసహస్సానం, చతురాసీతియా కఞ్ఞాసహస్సానం, చతురాసీతియా పల్లఙ్కసహస్సానం, చతురాసీతియా వత్థకోటిసహస్సానం, అపరిమాణస్స చ ఖజ్జభోజ్జాదిభేదస్స ఆహారస్స పరిచ్చజనవసేన సత్తమాసాధికాని సత్తసంవచ్ఛరాని నిరన్తరం పవత్తవేలామమహాదానతో ఏకస్స సోతాపన్నస్స దిన్నదానం మహప్ఫలతరం, తతో సతం సోతాపన్నానం దిన్నదానతో ఏకస్స సకదాగామినో, తతో ఏకస్స అనాగామినో, తతో ఏకస్స అరహతో, తతో ఏకస్స పచ్చేకబుద్ధస్స, తతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స, తతో బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స దిన్నదానం మహప్ఫలతరం, తతో చాతుద్దిససఙ్ఘం ఉద్దిస్స విహారకరణం, తతో సరణగమనం మహప్ఫలతరన్తి ఇమమత్థం పకాసేన్తస్స వేలామసుత్తస్స (అం॰ ని॰ ౯.౨౦) వసేన. వుత్తఞ్హేతం "యం గహపతి వేలామో బ్రాహ్మణో దానం అదాసి మహాదానం, యో చేకం దిట్ఠిసమ్పన్నం భోజేయ్య, ఇదం తతో మహప్ఫలతర"న్తిఆది (అం॰ ని॰ ౯.౨౦). **వేలామసుత్తాదీతి ఆది**సద్దేన అగ్గప్పసాదసుత్తాదీనం (అం॰ ని॰ ౪.౩౪; ఇతివు॰ ౯౦) సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

అఞ్ఞాణం వత్థుత్తయస్స గుణానం అజాననం, తత్థ సమ్మోహో. "బుద్ధో ను ఖో, న ను ఖో"తిఆదినా విచికిచ్ఛా **సంసయో. మిచ్ఛాఞాణం** తస్స గుణానం అగుణభావపరికప్పనేన విపరీతగ్గాహో. **ఆది**-సద్దేన అనాదరాగారవాదీనం సఙ్గహో. **న మహాజుతికన్తి** న ఉజ్జలం, అపరిసుద్ధం అపరియోదాతన్తి అత్థో. **న మహావిప్ఫారన్తి** అనుళారం. **సావజ్జోతి** తణ్హాదిట్ఠాదివసేన సదోసో, లోకియసరణగమనం సిక్ఖాసమాదానం వియ అగ్గహితకాలపరిచ్ఛేదం జీవితపరియన్తమేవ హోతి, తస్మా తస్స ఖన్ధభేదేన భేదోతి ఆహ "**అనవజ్జో కాలకిరియాయా**"తి. సోతి అనవజ్జో సరణగమనభేదో. సతిపి అనవజ్జత్తే ఇట్ఠఫలోపి న హోతీతి ఆహ "**అఫలో**"తి. కస్మా? **అవిపాకత్తా.** న హి తం అకుసలన్తి.

కో ఉపాసకోతి సరూపపుచ్ఛా, కింలక్ఖణో ఉపాసకోతి వుత్తం హోతి. **కస్మాతి** హేతుపుచ్ఛా, తేన కేన పవత్తినిమిత్తేన ఉపాసక-సద్దో తస్మిం పుగ్గలే నిరుళ్హోతి దస్సేతి, తేనాహ "**కస్మా ఉపాసకోతి వుచ్చతీ**"తి. సద్దస్స అభిధేయ్యే పవత్తినిమిత్తం తదత్థస్స తబ్భావకారణం. **కిమస్స సీలన్తి** కీదిసం అస్స ఉపాసకస్స సీలం, కిత్తకేన సీలేనాయం సీలసమ్పన్నో నామ హోతీతి అత్థో. **కో ఆజీవోతి** కో అస్స సమ్మాఆజీవో, సో పన మిచ్ఛాజీవస్స పరివజ్జనేన హోతీతి సోపి విభజీయతి. **కా విపత్తీతి** కా అస్స సీలస్స, ఆజీవస్స వా విపత్తి. అనన్తరస్స హి విధి వా పటిసేధో వా. **సమ్పత్తీతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

యో కోచీతి ఖత్తియాదీసు యో కోచి, తేన సరణగమనం ఏవం కారణం, న జాతి ఆదివిసేసోతి దస్సేతి.

ఉపాసనతోతి తేనేవ సరణగమనేన, తత్థ చ సక్కచ్చకిరియాయ ఆదర గారవబహుమానాదియోగేన పయిరుపాసనతో.

వేరమణియోతి వేరం వుచ్చతి పాణాతిపాతాదిదుస్సీల్యం, తస్స మణనతో హననతో వినాసనతో వేరమణియో, పఞ్చ విరతియో విరతిపధానత్తా తస్స సీలస్స, తేనేవాహ "**పటివిరతో హోతీ**"తి.

మిచ్ఛావణిజ్జాతి న సమ్మావణిజ్జా అయుత్తవణిజ్జా అసారుప్పవణిజ్జా. **పహాయాతి** అకరణేనేవ పజహిత్వా. **ధమ్మేనాతి** ధమ్మతో అనపేతేన, తేన అఞ్ఞమ్పి అధమ్మికం జీవికం పటిక్ఖిపతి. **సమేనాతి** అవిసమేన, తేన కాయవిసం ఆదిదుచ్చరితం వజ్జేత్వా కాయసమాదినా సుచరితేన జీవికం దస్సేతి. **సత్థవణిజ్జాతి** ఆవుధభణ్డం కత్వా వా కారేత్వా వా యథాకతం వా పటిలభిత్వా తస్స విక్కయో. **సత్తవణిజ్జాతి** మనుస్సవిక్కయో. **మంసవణిజ్జాతి** సూనకారాదయో వియ మిగసూకరాదికే

పోసేత్వా మంసం సమ్పాదేత్వా విక్కయో. **మజ్జవణిజ్జాతి** యం కిఞ్చి మజ్జం యోజేత్వా తస్స విక్కయో. **విసవణిజ్జాతి** విసం యోజేత్వా వా విసం గహేత్వా వా తస్స విక్కయో. తత్థ సత్థవణిజ్జా పరోపరోధనిమిత్తతాయ అకరణీయా వుత్తా సత్తవణిజ్జా అభుజిస్సభావకరణతో, మంసవణిజ్జా వధహేతుతో, మజ్జవణిజ్జా పమాదట్ఠానతో.

తస్సేవాతి పఞ్చవేరమణిలక్ఖణస్స **సీలస్స చేవ** పఞ్చమిచ్ఛావణిజ్జాలక్ఖణస్స **ఆజీవస్స చ. విపత్తీతి** భేదో, పకోపో చ. **యాయాతి** యాయ పటిపత్తియా. **చణ్డాలోతి** ఉపాసకచణ్డాలో. **మలన్తి** ఉపాసకమలం. **పటికిట్ఠోతి** ఉపాసకనిహీనో. బుద్ధాదీసు కమ్మకమ్మఫలేసు చ సద్ధావిపరియాయో అస్సద్ధియం మిచ్ఛాధిమోక్ఖో, యథావుత్తేన అస్సద్ధియేన సమన్నాగతో **అస్సద్ధో.** యథావుత్తసీలవిపత్తిఆజీవవిపత్తివసేన **దుస్సీలో.** "ఇమినా దిట్ఠాదినా ఇదం నామ మఙ్గలం హోతీ"తి ఏవం బాలజనపరికప్పితకోతూహలసఙ్ఖాతేన దిట్ఠసుతముతమఙ్గలేన సమన్నాగతో **కోతూహలమఙ్గలికో. మఙ్గలం పచ్చేతీతి** దిట్ఠమఙ్గలాదిభేదం మఙ్గలమేవ పత్తియాయతి. **నో కమ్మన్తి** కమ్మస్సకతం నో పత్తియాయతి. **ఇతో చ బహిద్ధాతి** ఇతో సబ్బఞ్ఞుబుద్ధసాసనతో బహిద్ధా బాహిరకసమయే. **దక్ఖిణేయ్యం పరియేసతీతి** దుప్పటిపన్నం దక్ఖిణారహసఞ్ఞీ గవేసతి. **పుబ్బకారం కరోతీతి** దానమానం ఆదికం కుసలకిరియం పఠమతరం కరోతి. ఏత్థ చ దక్ఖిణేయ్యపరియేసనపుబ్బకారే ఏకం కత్వా పఞ్చ ధమ్మా వేదితబ్బా.

విపత్తియం వుత్తవిపరియాయేన **సమ్పత్తి** వేదితబ్బా. అయం పన విసేసో – చతున్నమ్పి పరిసానం రతిజననట్ఠేన ఉపాసకోవ రతనం **ఉపాసకరతనం.** గుణసోభాకిత్తిసద్దసుగన్ధతాయ ఉపాసకోవ పదుమం **ఉపాసకపదుమం.** తథా **ఉపాసకపుణ్డరీకం.**

ఆదిమ్హీతిఆదిఅత్థే. **కోటియన్తి** పరియన్తకోటియం. **విహారగ్గేనాతి** ఓవరకకోట్ఠాసేన, "ఇమస్మిం గబ్భే వసన్తానమిదం నామ పనసఫలం పాపుణాతీ"తిఆదినా తం తంవసనట్ఠానకోట్ఠాసేనాతి అత్థో. అజ్జతగ్గన్తి వా అజ్జదగ్గన్తి వా అజ్జ ఇచ్చేవ అత్థో.

"పాణేహి ఉపేత"న్తి ఇమినా తస్స సరణగమనస్స ఆపాణకోటికతం దస్సేన్తో "యావ మే జీవితం పవత్తతీ"తిఆదీని వత్వా పున జీవితేనాపి తం వత్థుత్తయం పటిపూజేన్తో "సరణగమనం రక్ఖామీ"తి ఉప్పన్నం తస్స రఞ్ఞో అధిప్పాయం విభావేన్తో **''అహఞ్హీ''**తిఆదిమాహ. **పాణేహి ఉపేతన్తి** హి యావ మే పాణా ధరన్తి, తావ సరణం ఉపేతం, ఉపేన్తో చ న వాచామత్తేన, న ఏకవారం చిత్తుప్పాదమత్తేన, అథ ఖో పాణానం పరిచ్చజనవసేన యావజీవం ఉపేతన్తి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అచ్చయనం సాధుమరియాదం మద్దిత్వా వీతిక్కమనం **అచ్చయోతి** ఆహ **''అపరాధో''**తి. అచ్చేతి అతిక్కమతి ఏతేనాతి వా **అచ్చయో,** వీతిక్కమస్స పవత్తనకో అకుసలధమ్మో. సో ఏవ అపరజ్ఝతి ఏతేనాతి **అపరాధో.** సో హి అపరజ్ఝన్తం పురిసం అభిభవిత్వా పవత్తతి, తేనాహ **''అతిక్కమ్మ అభిభవిత్వా పవత్తో''**తి. **చరతీతి** ఆచరతి కరోతి. **ధమ్మేనేవాతి** ధమ్మతో అనపేతేన పయోగేన. **పటిగ్గణ్హాతూతి** అధివాసనవసేన సమ్పటిచ్ఛతూతి అత్థోతి ఆహ **''ఖమతూ''**తి.

౨౫౧. సదేవకేన లోకేన "సరణ"న్తి అరణీయతో **అరియో,** తథాగతోతి ఆహ **''అరియస్స వినయే బుద్ధస్స భగవతో సాసనే''**తి. **పుగ్గలాధిట్ఠానం కరోన్తోతి** కామం "వుద్ధి హేసా"తి ధమ్మాధిట్ఠానవసేన వాక్యం ఆరద్ధం, తథాపి దేసనం పన పుగ్గలాధిట్ఠానం కరోన్తో సంవరం ఆపజ్జతీతి ఆహాతి యోజనా.

౨౩౩. ఇమస్మింయేవ అత్తభావే నిప్ఫజ్జనకానం అత్తనో కుసలమూలానం ఖణనేన **ఖతో**, తేసంయేవ ఉపహననేన **ఉపహతో**. ఉభయేనాపి తస్స కమ్మాపరాధమేవ వదతి. పతిట్ఠాతి సమ్మత్తనియామోక్కమనం ఏతాయాతి పతిట్ఠా, తస్స ఉపనిస్సయసమ్పదా. సా కిరియాపరాధేన భిన్నా వినాసితా ఏతేనాతి **భిన్నపతిట్ఠో**, తేనాహ ''**తథా**''తిఆది. **ధమ్మేసు చక్ఖున్తి** చతుసచ్చధమ్మేసు తేసం దస్సనట్ఠేన చక్ఖు. **అఞ్ఞేసు ఠానేసూతి** అఞ్ఞేసు సుత్తపదేసు. **ముచ్చిస్సతీతి** సట్ఠి వస్ససహస్సాని పచ్చిత్వా లోహకుమ్భి నరకతో ముచ్చిస్సతి.

యది అనన్తరే అత్తభావే నరకే పచ్చతి, ఇమం పన సుత్తం సుత్వా రఞ్ఞో కో ఆనిసంసో లద్ధోతి ఆహ ''**మహానిసంసో**''తిఆది. సో పన ఆనిసంసో నిద్దాలాభసీసేన వుత్తో తదా కాయికచేతసికదుక్ఖాపగమో, తిణ్ణం రతనానం మహాసక్కారకిరియా, సాతిసయో పోథుజ్జనికసద్ధాపటిలాభోతి ఏవంపకారో దిట్ఠధమ్మికో, సమ్పరాయికో పన అపరాపరేసుపి భవేసు అపరిమాణో యేవాతి వేదితబ్బో.

ఏత్థాహ – యది రఞ్ఞో కమ్మన్తరాయాభావే తస్మింయేవ ఆసనే ధమ్మచక్ఖు ఉప్పజ్జిస్సతి, కథం అనాగతే పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా పరినిబ్బాయిస్సతి. అథ పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా పరినిబ్బాయిస్సతి, కథం తదా ధమ్మచక్ఖుం ఉప్పజ్జిస్సతి, నను ఇమే సావకబోధిపచ్చేకబోధిఉపనిస్సయా భిన్ననిస్సయాతి? నాయం విరోధో ఇతో పరతో ఏవస్స పచ్చేకబోధిసమ్భారానం సమ్భరణీయతో. సావకబోధియా బుజ్ఝనకసత్తాపి హి అసతి తస్సా సమవాయే కాలన్తరే పచ్చేకబోధియా బుజ్ఝిస్సన్తి కతాభినీహారసమ్భవతో. అపరే పన భణన్తి "పచ్చేకబోధియా యేవాయం కతాభినీహారో. కతాభినీహారాపి హి తత్థ నియతిం అప్పత్తా తస్స ఞాణస్స పరిపాకం అనుపగతత్తా సత్థు సమ్ముఖీభావే సావకబోధిం పాపుణిస్సన్తీతి భగవా 'సచాయం భిక్ఖవే రాజా'తిఆదిమాహ. మహాబోధిసత్తానమేవ చ ఆనన్తరియపరిముత్తి, న ఇతరబోధిసత్తానం. తథా హి పచ్చేకబోధియం నియతో సమానో దేవదత్తో చిరకాలసమ్భూతేన లోకనాథే ఆఘాతేన గరుతరాని ఆనన్తరియాని పసవి, తస్మా కమ్మన్తరాయేనాయం ఇదాని అసమవేతదస్సనాభిసమయో రాజా పచ్చేకబోధినియామేన అనాగతే పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా పరినిబ్బాయిస్సతీ"తి దట్ఠబ్బం.

సామఞ్ఞఫలసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

३. అమ్బట్ఠసుత్తవణ్ణనా

అద్ధానగమనవణ్ణనా

२५४. **అపుబ్బపదవణ్ణనా**తి అత్థసంవణ్ణనావసేన హేట్ఠా అగ్గహితతాయ అపుబ్బస్స పదస్స వణ్ణనా అత్థవిభజనా. "హిత్వా పునప్పునాగతమత్థ"న్తి (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.గన్థారమ్భకథా) హి వుత్తం. **జనపదినో**తి జనపదవన్తో, జనపదస్స వా ఇస్సరా **రాజకుమారా గోత్తవసేన కోసలా నామ.** యది ఏకో జనపదో, కథం బహువచనన్తి ఆహ "**రుళ్హిసద్దేనా**"తి. అక్ఖరచిన్తకా హి ఈదిసేసు ఠానేసు యుత్తే వియ ఈదిసలిఙ్గవచనాని ఇచ్ఛన్తి, అయమేత్థ రుళ్హి యథా అఞ్ఞత్థపి "కురూసు విహరతి, అఙ్గేసు విహరతీ"తి చ. తబ్బిసేసనేపి **జనపద**-సద్దే జాతి-సద్దే ఏకవచనమేవ. **పోరాణా పనాతి పన**-సద్దో విసేసత్థజోతనో, తేన పుథుఅత్థవిసయతాయ ఏవఞ్చేతం పుథువచనన్తి వక్ఖమానవిసేసం జోతేతి. బహుప్పభేదో హి సో పదేసో తియోజనసతపరిమాణతాయ. **నఙ్గలానిపి ఛడ్డేత్వా**తి కమ్మప్పహానవసేన నఙ్గలానిపి పహాయ, నిదస్సనమత్తఞ్చేతం. న కేవలం కస్సకా ఏవ, అథ ఖో అఞ్ఞేపి మనుస్సా అత్తనో అత్తనో కిచ్చం పహాయ తత్థ సన్నిపతింసు. "**సో పదేసో**"తి పదేససామఞ్ఞతో వుత్తం, వచనవిపల్లాసేన వా, తే పదేసాతి అత్థో. **కోసలాతి వుచ్చతి** కుసలా ఏవ కోసలాతి కత్వా.

చారికన్తి చరణం, చరణం వా చారో, సో ఏవ చారికా. తయిదం మగ్గగమనం ఇధాధిప్పేతం, న చుణ్ణికగమనమత్తన్తి ఆహ "**అద్ధానగమనం గచ్ఛన్తో**"తి. తం విభాగేన దస్సేతుం "**చారికా చ నామేసా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **దూరేపీ**తి నాతిదూరేపి. **సహసా గమన**న్తి సీఘగమనం. మహాకస్సపపచ్చుగ్గమనాదిం ఏకదేసేన వత్వా వనవాసీతిస్ససామణేరస్స వత్థుం విత్థారేత్వా జనపదచారికం కథేతుం "**భగవా హీ**"తిఆది ఆరద్ధం. ఆకాసగామీహి ఏవ సద్ధిం గన్తుకామో "**ఛళభిఞ్ఞానం ఆరోచేహీ**"తి ఆహ.

సఙ్ఘకమ్మవసేన సిజ్ఝమానాపి ఉపసమ్పదా సత్థు ఆణావసేనేవ సిజ్ఝనతో "**బుద్ధదాయజ్జం తే దస్సామీ**"తి వుత్తన్తి వదన్తి. అపరే పన అపరిపుణ్ణవీసతివస్సస్సేవ తస్స ఉపసమ్పదం అనుజానన్తో "**దస్సామీ**"తి అవోచాతి వదన్తి. **ఉపసమ్పాదేత్వా**తి ధమ్మసేనాపతినా ఉపజ్ఝాయేన ఉపసమ్పాదేత్వా.

నవయోజనసతికమ్పి ఠానం మజ్ఝిమదేసపరియాపన్నమేవ, తతో పరం నాధిప్పేతం తురితచారికావసేన అగమనతో. **సమన్తా**తి గతగతట్ఠానస్స చతూసు పస్సేసు సమన్తతో. **అఞ్ఞేనపి కారణేనా**తి భిక్ఖూనం సమథవిపస్సనాతరుణభావతో అఞ్ఞేనపి **మజ్ఝిమమణ్డలే** వేనేయ్యానం ఞాణపరిపాకాదికారణేన మజ్ఝిమమణ్డలం **ఓసరతి.** "**సత్తహి వా**"తిఆది "ఏకమాసం వా"తిఆదినా వుత్తానుక్కమేన యోజేతబ్బం.

సరీరఫాసుకత్థాయాతి ఏకస్మింయేవ ఠానే నిబద్ధవాసవసేన ఉస్సన్నధాతుకస్స సరీరస్స విచరణేన ఫాసుకత్థాయ. **అట్ఠుప్పత్తికాలాభికఙ్ఖనత్థాయా**తి **అగ్గిక్ఖన్ధోపమసుత్త** (అ. ని. ౭.౭౨) **మఘదేవజాతకాది** (జా. ౧.౧.౯) దేసనానం వియ ధమ్మదేసనాయ అట్ఠుప్పత్తికాలం ఆకఙ్ఖమానేన. సురాపానసిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనే (పాచి. ౩౨౮) వియ **సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనత్థాయ.** **బోధనేయ్యసత్తే** అఙ్గులిమాలాదికే (మ. ని. ౨.౩౪౭) **బోధనత్థాయ.** కఞ్చి, కతిపయే వా పుగ్గలే ఉద్దిస్స చారికా **నిబద్ధచారికా.** తదఞ్ఞా **అనిబద్ధచారికా.**

దససహస్సి లోకధాతుయాతి జాతిఖేత్తభూతే దససహస్సచక్కవాళే. తత్థ హి సత్తే పరిపక్కిన్ద్రియే పస్సితుం బుద్ధఞాణం అభినీహరిత్వా ఠితో భగవా ఞాణజాలం పత్థరతీతి వుచ్చతి. **సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణజాలస్స అన్తో పవిట్ఠో**తి తస్స ఞాణస్స గోచరభావం ఉపగతో. భగవా కిర మహాకరుణాసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠాయ "యే సత్తా భబ్బా పరిపాకఞాణా అజ్జ మయా వినేతబ్బా, తే మయ్హం ఞాణస్స ఉపట్ఠహన్తూ"తి చిత్తం అధిట్ఠాయ సమన్నాహరతి. తస్స సహ సమన్నాహారా ఏకో వా ద్వే వా బహూ వా తదా వినయూపగా వేనేయ్యా ఞాణస్స ఆపాథమాగచ్ఛన్తి అయమేత్థ బుద్ధానుభావో. ఏవమ్పి ఆపాథమాగతానం పన నేసం ఉపనిస్సయం పుబ్బచరియం పుబ్బహేతుం సమ్పతి వత్తమానఞ్చ పటిపత్తిం ఓలోకేతి, తేనాహ "**అథ భగవా**"తిఆది. **వాదపటివాదం కత్వా**తి "ఏవం ను తే అమ్బట్ఠా"తిఆదినా మయా వుత్తవచనస్స "యే చ ఖో తే భో గోతమ ముణ్డకా సమణకా"తిఆదినా పటివచనం కత్వా తిక్ఖత్తుం ఇబ్భవాదనిపాతనవసేన **నానప్పకారం అసబ్భివాక్యం** సాధుసభావాయ వాచాయ వత్తుం అయుత్తవచనం **వక్ఖతి. నిబ్బిసేవన**న్తి విగతతుదనం, మానదబ్బవసేన అపగతపరిప్ఫన్దనన్తి అత్థో.

అవసరితబ్బన్తి ఉపగన్తబ్బం. **ఇచ్ఛానఙ్గలే**తి ఇదం తదా భగవతో గోచరగామనిదస్సనం సమీపత్థే భుమ్మన్తి కత్వా. "**ఇచ్ఛానఙ్గలవనసణ్డే**"తి నివాసనట్ఠానదస్సనం అధికరణే భుమ్మన్తి. తదుభయం వివరన్తో "**ఇచ్ఛానఙ్గలం ఉపనిస్సాయా**"తిఆదిమాహ. ధమ్మరాజస్స భగవతో సబ్బసో అధమ్మనిగ్గణ్హనపరా పటిపత్తి, సా చ సీలసమాధిపఞ్ఞావసేనాతి తం దస్సేతుం "**సీలఖన్ధావార**"న్తిఆది వుత్తం. **యథాభిరుచితేనా**తి దిబ్బవిహారాదీసు యేన యేన అత్తనో అభిరుచితేన విహారేన.

పోక్ఖరసాతివత్థువణ్ణనా

౨౫౫. మన్తేతి ఇరుబ్బేదాదిమన్తసత్థే. పోక్ఖరే కమలే సయమానో నిసీదీతి **పోక్ఖరసాతీ.** సాతి వుచ్చతి సమసణ్ఠానం, పోక్ఖరే సణ్ఠానావయవే జాతోతి "**పోక్ఖరసాతీ**"తిపి వుచ్చతి. **సేతపోక్ఖరసదిసో**తి సేతపదుమవణ్ణో. **సువట్టితా**తి వట్టభావస్స యుత్తట్ఠానే సుట్ఠు వట్టులా. కాళవఙ్గతిలకాదీనం అభావేన **సుపరిసుద్ధా.**

ఇమస్స బ్రాహ్మణస్స కీదిసో పుబ్బయోగో, యేన నం భగవా అనుగ్గణ్హితుం తం ఠానం ఉపగతోతి ఆహ "**అయం పన**"తిఆది. **పదుమగబ్భే నిబ్బత్తి** తేనాయం సంసేదజో జాతో. **న పుప్ఫతీ**తి న వికసతి. **రజతబిమ్బక**న్తి రూపియమయం రూపకం.

అజ్ఝావసతీతి ఏత్థ **అధి**-సద్దో ఇస్సరియత్థదీపనో, **ఆ**సద్దో మరియాదత్థోతి దస్సేన్తో "**అభిభవిత్వా**"తిఆదిమాహ. తేహి యుత్తత్తా హి **ఉక్కట్ఠ**న్తి ఉపయోగవచనం, తేనాహ "**ఉపసగ్గవసేనా**"తిఆది. **యాయ మరియాదాయాతి యాయ అవత్థాయ. నగరస్స వత్థు**న్తి "అయం ఖణో, సుముహుత్తం మా అతిక్కమీ"తి రత్తిభాయనం అనురక్ఖన్తా రత్తియం ఉక్కా ఠపేత్వా ఉక్కాసు జలమానాసు నగరస్స వత్థుం అగ్గహేసుం, తస్మా ఉక్కాసు ఠితాతి **ఉక్కట్ఠా,** ఉక్కాసు విజ్జోతయన్తీసు ఠితా పతిట్ఠితాతి మూలవిభుజాదిపక్ఖేపేన సద్దసిద్ధి వేదితబ్బా, నిరుత్తినయేన వా ఉక్కాసు ఠితాసు ఠితా ఆసీతి **ఉక్కట్ఠా.** అపరే పన భణన్తి "భూమిభాగసమ్పత్తియా, ఉపకరణసమ్పత్తియా, మనుస్ససమ్పత్తియా చ తం నగరం ఉక్కట్ఠగుణయోగతో **ఉక్కట్ఠా**తి నామం లభీ"తి . **తస్సా**తి "ఉక్కట్ఠ"న్తి ఉపయోగవసేన వుత్తపదస్స. **అనుపయోగత్తా**తి విసేసనభావేన అనుపయుత్తత్తా. **సేసపదేసూ**తి "సత్తుస్సద"న్తిఆదిపదేసు. యథావిధి హి అనుపయోగో పురిమస్మిం. **తత్థా**తి

“ఉపసగ్గవసేనా”తిఆదినా వుత్తవిధానే. **“సద్దసత్థతో పరియేసితబ్బ”**న్తి ఏతేన సద్దలక్ఖణానుగతో వాయం సద్దప్పయోగోతి దస్సేతి. ఉపఅనుఅధిఆఇతిఏవంపుబ్బకే వసనకిరియాఠానే ఉపయోగవచనమేవ పాపుణాతీతి సద్దవిదూ ఇచ్ఛన్తి.

ఉస్సదతా నామేత్థ బహులతాతి, తం బహులతం దస్సేతుం **“బహుజన”**న్తిఆది వుత్తం. గహేత్వా వోసేతబ్బం **వోసావనియం. ఆవిజ్ఝిత్వా**తి పరిక్ఖిపిత్వా.

రఞ్ఞా వియ భుఞ్జితబ్బన్తి వా **రాజభోగ్గం. రఞ్ఞో దాయభూత**న్తి కులపరమ్పరాయ యోగ్యభావేన రాజతో లద్ధదాయభూతం. తేనాహ **“దాయజ్జన్తి అత్థో”**తి. రాజనీహారేన పరిభుఞ్జితబ్బతో ఉద్ధం పరిభోగలాభస్స సేట్ఠదేయ్యతా నామ నత్థీతి ఆహ **“ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రాజసఙ్ఖేపేన భుఞ్జితబ్బ”**న్తి. **“సబ్బం ఛేజ్జభేజ్జ”**న్తి సరీరదణ్డధనదణ్డాది భేదం సబ్బం దణ్డమాహ. **నదీతిత్థపబ్బతాదీసూ**తి నదీతిత్థపబ్బతపాదగామద్వారఅటవిముఖాదీసు. “రాజదాయ”న్తి ఇమినావ రఞ్ఞో దిన్నభావే సిద్ధే **“రఞ్ఞా పసేనదినా కోసలేన దిన్న”**న్తి వచనం కిమత్థియన్తి ఆహ **“దాయకరాజదీపనత్థ”**న్తిఆది . **నిస్సట్ఠపరిచ్చత్త**న్తి ముత్తచాగవసేన పరిచ్చత్తం కత్వా. ఏవఞ్హి తం సేట్ఠదేయ్యం ఉత్తమదేయ్యం జాతం.

ఉపలభీతి సవనవసేన ఉపలభీతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో **“సోతద్వార...పే.... అఞ్ఞాసీ”**తి ఆహ. అవధారణఫలత్తా సబ్బమ్పి వాక్యం అన్తోగధావధారణన్తి ఆహ **“పదపూరణమత్తే నిపాతో”**తి. **“అవధారణత్థే”**తి పన ఇమినా ఇట్ఠతోవధారణత్థం **ఖో**-సద్దగ్గహణన్తి దస్సేతి . **“అస్సోసీ”**తి పదం ఖో-సద్దే గహితే తేన ఫుల్లితమణ్డితం వియ హోన్తం పూరితం నామ హోతి, తేన చ పురిమపచ్ఛిమపదాని సిలిట్ఠాని హోన్తి, న తస్మిం అగ్గహితేతి ఆహ **“పదపూరణేన బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతామత్తమేవా”**తి. **మత్త**-సద్దో విసేసనివత్తిఅత్థో, తేనస్స అనత్థన్తరదీపనతా దస్సితా హోతి, **ఏవ**-సద్దేన పన బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతాయ ఏకన్తికతా.

సమితపాపత్తాతి అచ్చన్తం అనవసేసతో సవాసనం సమితపాపత్తా. ఏవఞ్హి బాహిరకవీతరాగసేక్ఖాసేక్ఖపాపసమనతో భగవతో పాపసమనం విసేసితం హోతి, తేనాహ **వుత్తఞ్హేత**న్తిఆది. అనేకత్థత్తా నిపాతానం ఇధ అనుస్సవత్థో అధిప్పేతోతి ఆహ **“ఖలూతి అనుస్సవత్థే నిపాతో”**తి. **ఆలపనమత్త**న్తి పియాలాపవచనమత్తం. పియసముదాహారో హేతే “భో”తి వా “ఆవుసో”తి వా “దేవానం పియా”తి వా. **గోత్తవసేనా**తి ఏత్థ గం తాయతీతి గోత్తం. గోతమోతి హి పవత్తమానం వచనం, బుద్ధిఞ్చ తాయతి ఏకంసికవిసయతాయ రక్ఖతీతి గోత్తం. యథా హి బుద్ధి ఆరమ్మణభూతేన అత్థేన వినా న వత్తతి, ఏవం అభిధానం అభిధేయ్యభూతేన, తస్మా సో గోత్తసఙ్ఖాతో అత్థో తాని తాయతి రక్ఖతీతి వుచ్చతి. కో పన సోతి? అఞ్ఞకులపరమ్పరాసాధారణం తస్స కులస్స ఆదిపురిససముదాగతం తంకులపరియాపన్నసాధారణం సామఞ్ఞరూపన్తి దట్ఠబ్బం. ఏత్థ చ **“సమణో”**తి ఇమినా సరిక్ఖకజనేహి భగవతో బహుమతభావో దస్సితో సమితపాపతాకిత్తనతో. **“గోతమో”**తి ఇమినా లోకియజనేహి ఉళారకులసమ్భూతతాదీపనతో.

ఉచ్చాకులపరిదీపనం ఉదితోదితవిపులఖత్తియకులవిభావనతో. సబ్బఖత్తియానఞ్హి ఆదిభూతమహాసమ్మతమహారాజతో పట్ఠాయ అసమ్భిన్నం ఉళారతమం సక్యరాజకులం. **కేనచి పారిజుఞ్ఞేనా**తి ఞాతిపారిజుఞ్ఞభోగపారిజుఞ్ఞాదినా కేనచి పారిజుఞ్ఞేన పారిహానియా. **అనభిభూతో** అనజ్ఝోత్థతో. తథా హి తస్స కులస్స న కిఞ్చి పారిజుఞ్ఞం లోకనాథస్స అభిజాతియం, అథ ఖో వడ్ఢియేవ. అభినిక్ఖమనే చ తతోపి సమిద్ధతమభావో లోకే పాకటో పఞ్ఞాతో. ఇతి **“సక్యకులా పబ్బజితో”**తి ఇదం వచనం భగవతో సద్ధాపబ్బజితభావదీపనం వుత్తం మహన్తం ఞాతిపరివట్టం, మహన్తఞ్చ భోగక్ఖన్ధం పహాయ పబ్బజితభావసిద్ధితో. **సున్దర**న్తి భద్దకం. భద్దకతా చ పస్సన్తస్స హితసుఖావహభావేన

వేదితబ్బాతి ఆహ **అత్థావహం సుఖావహన్తి**. తత్థ **అత్థావహన్తి** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థసంహితహితావహం. **సుఖావహన్తి** యథావుత్తతివిధసుఖావహం. **తథారూపానన్తి** తాదిసానం. యాదిసేహి పన గుణేహి భగవా సమన్నాగతో, తేహి చతుప్పమాణికస్స లోకస్స సబ్బథాపి అచ్చన్తాయ సద్ధాయ పసాదనీయో తేసం యథాభూతసభావత్తాతి దస్సేన్తో **యథారూపోతి**ఆదిమాహ. తత్థ **యథాభూతం...పే.... అరహతన్తి** ఇమినా ధమ్మప్పమాణానం, లూఖప్పమాణానఞ్చ సత్తానం భగవతో పసాదావహతం దస్సేతి. తం దస్సనేనేవ చ ఇతరేసమ్పి అత్థతో పసాదావహతా దస్సితా హోతీతి దట్ఠబ్బం తదవినాభావతో. **దస్సనమత్తమ్పి సాధు హోతీతి** ఏత్థ కోసియసకుణవత్థుం (మ. ని. అట్ఠ. ౧.౧౪౪; ఖు. పా. అట్ఠ. ౧౦) కథేతబ్బం.

అమ్బట్ఠమాణవకథావణ్ణనా

౨౫౬. మన్తే పరివత్తేతీతి వేదే సజ్ఝాయతి, పరియాపుణాతీతి అత్థో. **మన్తే ధారేతీతి** యథాఅధీతే మన్తే అసమ్ముట్ఠే కత్వా హదయే ఠపేతి ఓట్ఠపహతకరణవసేన, న అత్థవిభావనవసేన.

సనిఘణ్డుకేటుభానన్తి ఏత్థ వచనీయవాచకభావేన అత్థం సద్దఞ్చ నిఖడతి భిన్దతి విభజ్జ దస్సేతీతి నిఖణ్డు, సా ఏవ ఇధ ఖ-కారస్స ఘ-కారం కత్వా "నిఘణ్డూ"తి వుత్తో. కిటయతి గమేతి ఞాపేతి కిరియాదివిభాగం, తం వా అనవసేసపరియాదానతో గమేన్తో పూరేతీతి కేటుభం. **వేవచనప్పకాసకన్తి** పరియాయసద్దదీపకం, ఏకేకస్స అత్థస్స అనేకపరియాయవచనవిభావకన్తి అత్థో. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం అనేకేసమ్పి అత్థానం ఏకసద్దవచనీయతావిభావనవసేనపి తస్స గన్థస్స పవత్తత్తా. వచీభేదాదిలక్ఖణా కిరియా కప్పీయతి ఏతేనాతి **కిరియాకప్పో,** సో పన వణ్ణపదసమ్బన్ధపదత్థాదివిభాగతో బహువికప్పోతి ఆహ "**కిరియాకప్పవికప్పో**"తి. ఇదఞ్చ మూలకిరియాకప్పగన్థం సన్ధాయ వుత్తం. సో హి సతసహస్సపరిమాణో నయచరియాదిపకరణం. ఠానకరణాదివిభాగతో , నిబ్బచనవిభాగతో చ అక్ఖరా పభేదీయన్తి ఏతేహీతి **అక్ఖరప్పభేదా,** సిక్ఖానిరుత్తియో. **ఏతేసన్తి** వేదానం.

తే ఏవ వేదే పదసో కాయతీతి **పదకో.** తం తం సద్దం తదత్థఞ్చ బ్యాకరోతి బ్యాచిక్ఖతి ఏతేనాతి **బ్యాకరణం,** సద్దసత్థం. ఆయతిం హితం తేన లోకో న యతతి న ఈహతీతి **లోకాయతం.** తఞ్హి గన్థం నిస్సాయ సత్తా పుఞ్ఞకిరియాయ చిత్తమ్పి న ఉప్పాదేన్తి.

వయతీతి **వయో,** ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు కత్థచి అపరికిలమన్తో అవిత్థాయన్తో తే గన్థే సన్ధారేతి పూరేతీతి అత్థో. ద్వే పటిసేధా పకతిం గమేన్తీతి దస్సేన్తో "అవయో న హోతీ"తి వత్వా తత్థ అవయం దస్సేతుం "**అవయో నామ...పే.... న సక్కోతీ**"తి వుత్తం. "**అనుఞ్ఞాతో**"తి పదస్స కమ్మసాధనవసేన, "పటిఞ్ఞాతో"తి పన పదస్స కత్తుసాధనవసేన అత్థో వేదితబ్బోతి దస్సేన్తో "**ఆచరియేనా**"తిఆదిమాహ. ఆచరియపరమ్పరాభతం **ఆచరియకం. గరూతి** భారియం అత్తానం తతో మోచేత్వా గమనం దుక్కరం హోతి. **అనత్థోపి ఉప్పజ్జతి** నిన్దాబ్యారోసఉపారమ్భాది.

౨౫౭. "అబ్భుగ్గతో"తి ఏత్థ అభిసద్దయోగేన **ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థవసేనేవ ఉపయోగవచనం.**

౨౫౮. లక్ఖణానీతి లక్ఖణదీపనాని మన్తపదాని. **అన్తరధాయన్తీతి** న కేవలం లక్ఖణమన్తానియేవ, అథ ఖో అఞ్ఞానిపి బ్రాహ్మణానం ఞాణబలాభావేన అనుక్కమేన అన్తరధాయన్తి. తథా హి వదన్తి "ఏకసతం అద్ధరియం సాఖా సహస్సవత్తకో

సామా”తిఆది. **పణిధి ...పే.... మహతోతి** ఏత్థ పణిధిమహతో సమాదానమహతోతి ఆదినా పచ్చేకం మహన్త-సద్దో యోజేతబ్బో. పణిధిమహన్తతాది చస్స బుద్ధవంసచరియాపిటకవణ్ణనాదివసేన వేదితబ్బో. **నిట్ఠాతి** నిప్ఫత్తియో. **భవభేదేతి** భవవిసేసే. ఇతో చ ఏత్తో చ బ్యాపేత్వా ఠితతా **విసటభావో.**

జాతిసామఞ్ఞతోతి లక్ఖణజాతియా లక్ఖణభావమత్తేన సమానభావతో. యథా హి బుద్ధానం లక్ఖణాని సువిసదాని, సుపరిబ్యత్తాని, పరిపుణ్ణాని చ హోన్తి, న ఏవం చక్కవత్తీనం, తేనాహ “**న తేహేవ బుద్ధో హోతీ**”తి. అభిరూపతా, దీఘాయుకతా, అప్పాతఙ్కతా, బ్రాహ్మణాదీనం పియమనాపతాతి ఇమేహి **చతూహి** అచ్ఛరియసభావేహి. దానం, పియవచనం, అత్థచరియా, సమానత్తతాతి ఇమేహి **చతూహి సఙ్గహవత్థూహి. రఞ్జనతోతి** పీతిజననతో. చక్కం చక్కరతనం వత్తేతి పవత్తేతీతి **చక్కవత్తీ.** సమ్పత్తిచక్కేహి సయం వత్తతి, తేహి చ పరం సత్తనికాయం వత్తేతి పవత్తేతీతి **చక్కవత్తీ.** పరహితావహో ఇరియాపథచక్కానం వత్తో వత్తనం ఏతస్స, ఏత్థాతి వా **చక్కవత్తీ.** అప్పటిహతం వా ఆణాసఙ్ఖాతం చక్కం వత్తేతీతి **చక్కవత్తీ.** ఖత్తియమణ్డలాదిసఞ్ఞితం చక్కం సమూహం అత్తనో వసే వత్తేతీతి **చక్కవత్తీ** చక్కవత్తివత్తసఙ్ఖాతం ధమ్మం చరతి, చక్కవత్తివత్తసఙ్ఖాతో ధమ్మో ఏతస్మిం అత్థీతి వా **ధమ్మికో.** ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మో రఞ్జనట్ఠేన రాజాతి **ధమ్మరాజా.** “రాజా హోతి చక్కవత్తీ”తి వుత్తత్తా “**చాతురన్తో**”తి పదం చతుదీపిస్సరతం విభావేతీతి ఆహ “**చతుసముద్దఅన్తాయా**”తిఆది. తత్థ “చతుద్దీపవిభూసితాయా”తి అవత్వా “చతుబ్బిధా”తి **విధగ్గహణం** తంతంపరిత్తదీపానమ్పి సఙ్గహత్థన్తి దట్ఠబ్బం. **కోపాదీతి ఆది**-సద్దేన కామమోహమానమదాదికే సఙ్గణ్హాతి. **విజితావీతి** విజితవా. కేనచి అకమ్పియట్ఠేన జనపదే థావరియప్పత్తో, దళ్హభత్తిభావతో వా, జనపదో థావరియం పత్తో ఏత్థాతి **జనపదత్థావరియప్పత్తో.**

చిత్తీకతభావాదినాపి (ఖు॰ పా॰ అట్ఠ॰ ౩; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౩; సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౨౬; మహాని॰ అట్ఠ॰ ౨౫౦) చక్కస్స రతనట్ఠో వేదితబ్బో. ఏస నయో సేసేసుపి. రతినిమిత్తతాయ వా చిత్తీకతాదిభావస్స రతిజననట్ఠేన ఏకసఙ్గహతాయ విసుం అగ్గహణం. ఇమేహి పన రతనేహి రాజా చక్కవత్తీ యం యమత్థం పచ్చనుభోతి, తం తం దస్సేతుం “**ఇమేసు పనా**”తిఆది వుత్తం. **అజితం జినాతి** మహేసక్ఖతాసంవత్తనియకమ్మనిస్సన్దభావతో. **విజితే యథాసుఖం అనువిచరతి** హత్థిరతనం అస్సరతనఞ్చ అభిరుహిత్వా తేసం ఆనుభావేన అన్తోపాతరాసేయేవ సముద్దపరియన్తం పథవిం అనుసంయాయిత్వా రాజధానిమేవ పచ్చాగమనతో. **పరిణాయకరతనేన విజితమనురక్ఖతి** తేన తత్థ తత్థ కాతబ్బకిచ్చస్స సంవిధానతో. **అవసేసేహీతి** మణిరతనఇత్థిరతనగహపతిరతనేహి. తత్థ మణిరతనేన యోజనప్పమాణే పదేసే అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకదస్సనాదినా సుఖమనుభవతి, ఇత్థిరతనేన అతిక్కన్తమానుసకరూపసమ్పత్తిదస్సనాదివసేన, గహపతిరతనేన ఇచ్ఛితిచ్ఛితమణికనకరజతాదిధనపటిలాభవసేన.

ఉస్సాహసత్తియోగో తేన కేనచి అప్పటిహతాణాచక్కభావసిద్ధితో **పచ్ఛిమేనాతి** పరిణాయకరతనేన. తఞ్హి సబ్బరాజకిచ్చేసు కుసలం అవిరజ్ఝనయోగం, తేనాహ “**మన్తసత్తియోగో**”తి . హత్థిఅస్సరతనానం మహానుభావతాయ కోససమ్పత్తియాపి పభావసమ్పత్తిసిద్ధితో “**హత్థి...పే.... యోగో**”తి వుత్తం. (కోసో హి నామ సతి ఉస్సాహసమ్పత్తియం దుగ్గం తేజం కుసుమోరం పరక్కమం పబ్బతోముఖం అమోసపహారణం) తివిధసత్తియోగఫలం పరిపుణ్ణం హోతీతి సమ్బన్ధో. **సేసేహీతి** సేసేహి పఞ్చహి రతనేహి.

అదోసకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేనాతి అదోససఙ్ఖాతేన కుసలమూలేన సహజాతాదిపచ్చయవసేన ఉప్పాదితకమ్మస్స ఆనుభావేన **సమ్పజ్జన్తి** సోమ్మతరరతనజాతికత్తా. **మజ్ఝిమాని** మణిఇత్థిగహపతిరతనాని. **అలోభ...పే.... కమ్మానుభావేన** సమ్పజ్జన్తి **ఉళారస్స ధనస్స,** ఉళారధనపటిలాభకారణస్స చ పరిచ్చాగసమ్పదాహేతుకత్తా. **పచ్ఛిమన్తి** పరిణాయకరతనం. తఞ్హి **అమోహ...పే.... కమ్మానుభావేన సమ్పజ్జతి** మహాపఞ్ఞోవ చక్కవత్తిరాజకిచ్చస్స పరిణేతబ్బత్తా. **ఉపదేసో** నామ సవిసేసం సత్తన్నం రతనానం విచారణవసేన పవత్తో కథాబన్ధో.

సరణతో పటిపక్ఖవిధమనతో **సూరా,** తేనాహ **"అభీరుకజాతికా"**తి. అసురే విజినిత్వా ఠితత్తా వీరో, సక్కో దేవానం ఇన్దో. తస్స అఙ్గం దేవపుత్తో సేనఙ్గభావతోతి వుత్తం **"వీరఙ్గరూపాతి దేవపుత్తసదిసకాయా"**తి. **"ఏకే"**తి సారసమాసాచరియమాహ. **సభావోతి** సభావభూతో అత్థో. **వీరకారణన్తి** వీరభావకారణం. **వీరియమయసరీరా వియాతి** సవిగ్గహవీరియసదిసా, సవిగ్గహం చే వీరియం సియా తంసదిసాతి అత్థో. నను రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పటిసేనా నామ నత్థి, య'మస్స పుత్తా పమద్దేయ్యుం, అథ కస్మా పరసేనప్పమద్దనాతి వుత్తన్తి చోదనం సన్ధాయాహ **సచేతిఆది,** తేన పరసేనా హోతు వా మా వా తే పన ఏవం మహానుభావాతి దస్సేతి. **ధమ్మేనాతి** కతుపచితేన అత్తనో పుఞ్ఞధమ్మేన. తేన హి సఞ్చోదితా పథవియం సబ్బరాజానో పచ్చుగ్గన్త్వా "స్వాగతం తే మహారాజా"తి ఆదిం వత్వా అత్తనో రజ్జం రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స నియ్యాతేన్తి, తేన వుత్తం "సో ఇమం... పే.... అజ్ఝావసతీ"తి. అట్ఠకథాయం పన తస్స యథావుత్తస్స ధమ్మస్స చిరతరం విపచ్చితుం పచ్చయభూతం చక్కవత్తివత్తసముదాగతం పయోగసమ్పత్తిసఙ్ఖాతం ధమ్మం దస్సేతుం **"పాణో న హన్తబ్బోతిఆదినా పఞ్చసీలధమ్మేనా"**తి వుత్తం. ఏవఞ్హి "అదణ్డేన అసత్థేనా"తి ఇదం వచనం సుట్ఠుతరం సమత్థితం హోతీతి. యస్మా రాగాదయో పాపధమ్మా ఉప్పజ్జమానా సత్తసన్తానం ఛాదేత్వా పరియోనన్ధిత్వా తిట్ఠన్తి కుసలప్పవత్తిం నివారేన్తి, తస్మా తే "ఛదనా, ఛదా"తి చ వుత్తా. **వివటేత్వాతి** విగమేత్వా. **పూజారహతా వుత్తా** "అరహతీతి అరహా"న్తి. **తస్సా** పూజారహతాయ. **యస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధో,** తస్మా అరహన్తి. **బుద్ధత్తహేతుభూతా వివట్టచ్ఛదతా వుత్తా** సవాసనసబ్బకిలేసప్పహానపుబ్బకత్తా బుద్ధభావస్స.

అరహం వట్టాభావేనాతి ఫలేన హేతుఅనుమానదస్సనం. **సమ్మాసమ్బుద్ధో ఛదనాభావేనాతి** హేతునా ఫలానుమానదస్సనం. **హేతుద్వయం వుత్తం** "వివట్టో విచ్ఛదో చా"తి. **దుతియేన వేసారజ్జేనాతి** "ఖీణాసవస్స తే పటిజానతో"తిఆదినా వుత్తేన వేసారజ్జేన. **పురిమసిద్ధీతి** పురిమస్స పదస్స అత్థసిద్ధీతి అత్థో. **పఠమేనాతి** "సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతో"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦; అ॰ ని॰ ౪.౮) వుత్తేన వేసారజ్జేన. **దుతియసిద్ధీతి** దుతియస్స పదస్స అత్థసిద్ధి, బుద్ధత్థసిద్ధీతి అత్థో. **తతియచతుత్థేహీతి** "యే ఖో పన తే అన్తరాయికా ధమ్మా"తిఆదినా, (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦; అ॰ ని॰ ౪.౮) "యస్స ఖో పన తే అత్థాయా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౦; అ॰ ని॰ ౪.౮) చ వుత్తేహి తతియచతుత్థేహి వేసారజ్జేహి. **తతియసిద్ధీతి** వివట్టచ్ఛదనతాసిద్ధి యాథావతో అన్తరాయికనియ్యానికధమ్మాపదేసేన హి సత్థు వివట్టచ్ఛదనభావో లోకే పాకటో అహోసి. **పురిమం ధమ్మచక్ఖున్తి** పురిమపదం భగవతో ధమ్మచక్ఖుం **సాధేతి** కిలేసారీనం, సంసారచక్కస్స చ అరానం హతభావదీపనతో. **దుతియం పదం బుద్ధచక్ఖుం సాధేతి** సమ్మాసమ్బుద్ధస్సేవ తంసబ్భావతో. **తతియం పదం సమన్తచక్ఖుం సాధేతి** సవాసనసబ్బకిలేసప్పహానదీపనతో. "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి హి వత్వా "వివట్టచ్ఛదో"తి వచనం బుద్ధభావావహమేవ సబ్బకిలేసప్పహానం విభావేతి. **"సూరభావ"**న్తి లక్ఖణవిభావనే విసదఞాణతం.

౨౫౫. ఏవం భోతి ఏత్థ **ఏవన్తి** వచనసమ్పటిచ్ఛనే నిపాతో. వచనసమ్పటిచ్ఛనఞ్చేత్థ "తథా మయం తం భవన్తం గోతమం వేదిస్సామ, త్వం మన్తానం పటిగ్గహేతా"తి చ ఏవం పవత్తస్స పోక్ఖరసాతినో వచనస్స సమ్పటిగ్గహోతి ఆహ. **"సోపి**

తాయా''తిఆది. తత్థ **తాయాతి** తాయ యథావుత్తాయ సముత్తేజనాయ. **అయానభూమిన్తి** యానస్స అభూమిం. **దివాపధానికాతి** దివాపధానానుయుఞ్జనకా.

౨౬౦. యదిపి పుబ్బే అమ్బట్ఠకులం అప్పఞ్ఞాతం, తదా పన పఞ్ఞాయతీతి ఆహ ''**తదా కిరా**''తిఆది. **అతురితోతి** అవేగాయన్తో.

౨౬౧. యథా ఖమనీయాదీని పుచ్ఛన్తోతి యథా భగవా "కచ్చి వో మాణవా ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయ"న్తిఆదినా ఖమనీయాదీని పుచ్ఛన్తో తేహి మాణవేహి సద్ధిం పఠమం పవత్తమోదో అహోసి పుబ్బభాసితాయ తదనుకరణేన ఏవం తేపి మాణవా భగవతా సద్ధిం సమప్పవత్తమోదా అహేసున్తి యోజనా. తం పన సమప్పవత్తమోదతం ఉపమాయ దస్సేతుం ''**సీతోదకం వియా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **సమ్మోదితన్తి** సంసన్దితం. **ఏకీభావన్తి** సమ్మోదనకిరియాయ సమానతం . **ఖమనీయన్తి** "ఇదం చతుచక్కం నవద్వారం సరీరయన్తం దుక్ఖబహులతాయ సభావతో దుస్సహం కచ్చి ఖమితుం సక్కుణేయ్య"న్తి పుచ్ఛన్తి, **యాపనీయన్తి** ఆహారాదిపచ్చయపటిబద్ధవుత్తికం చిరప్పబన్ధసఙ్ఖాతాయ యాపనాయ కచ్చి యాపేతుం సక్కుణేయ్యం. సీసరోగాదిఆబాధాభావేన **కచ్చి అప్పాబాధం,** దుక్ఖజీవికాభావేన **కచ్చి అప్పాతఙ్కం,** తంతంకిచ్చకరణే ఉట్ఠానసుఖతాయ **కచ్చి లహుట్ఠానం,** తదనురూపబలయోగతో **కచ్చి బలం,** సుఖవిహారసబ్భావేన **కచ్చి ఫాసువిహారో** అత్థీతి సబ్బత్థ కచ్చి-సద్దం యోజేత్వా అత్థో వేదితబ్బో. బలప్పత్తా పీతి **పీతియేవ.** తరుణపీతి **పామోజ్జం.** సమ్మోదనం జనేతి కరోతీతి సమ్మోదనికం తదేవ **సమ్మోదనీయం.** సమ్మోదితబ్బతో **సమ్మోదనీయన్తి** ఇదం పన అత్థం దస్సేతుం వుత్తం ''**సమ్మోదితుం యుత్తభావతో**''తి. సరితబ్బభావతో అనుస్సరితబ్బభావతో "సరణీయ"న్తి వత్తబ్బే ''**సారణీయ**''న్తి దీఘం కత్వా వుత్తం. ''**సుయ్యమానసుఖతో**''తి ఆపాథమధురతమాహ, ''**అనుస్సరియమానసుఖతో**''తి విమద్దరమణీయతం. ''**బ్యఞ్జనపరిసుద్ధతాయా**''తి సభావనిరుత్తిభావేన తస్సా కథాయ వచనచాతురియమాహ, ''**అత్థపరిసుద్ధతాయా**''తి అత్థస్స నిరుపక్కిలేసతం. **అనేకేహి పరియాయేహీతి** అనేకేహి కారణేహి.

అపసాదేస్సామీతి మఙ్కుం కరిస్సామి. **కణ్ఠే ఓలమ్బేత్వాతి** ఉభోసు ఖన్ధేసు సాటకం ఆసజ్జేత్వా కణ్ఠే ఓలమ్బిత్వా. **దుస్సకణ్ణం గహేత్వాతి** నివత్థసాటకస్స దసాకోటిం ఏకేన హత్థేన గహేత్వా. **చఙ్కమం అభిరుహిత్వాతి** చఙ్కమితుం ఆరభిత్వా. **ధాతుసమతాతి** రసాదిధాతూనం సమావత్థతా, అరోగతాతి అత్థో. **అనాచారభావసారణీయన్తి** అనాచారభావేన సరణీయం. "అనాచారో వతాయ"న్తి సరితబ్బకం.

౨౬౨. ''**భవగ్గం గహేతుకామో వియా**''తిఆది అసక్కుణేయ్యత్తా దుక్కరం కిచ్చం ఆరభతీతి దస్సేతుం వుత్తం. అసక్కుణేయ్యఞ్హేతం సదేవకేనాపి లోకేన, యదిదం భగవతో అపసాదనం, తేనాహ ''**అట్ఠానే వాయమతీ**''తి. అయం బాలో "మయి కిఞ్చి అకథేన్తే మయా సద్ధిం కథేతుమ్పి న విసహతీ"తి మానమేవ పగ్గణ్హిస్సతి, కథేన్తే పన కథాపసఙ్గేనస్స జాతిగోత్తే విభావితే మాననిగ్గహో భవిస్సతీతి భగవా "ఏవం ను తే"తిఆదిమాహ. తేన వుత్తం "అథ ఖో భగవా"తిఆది. ఆచారసమాచారసిక్ఖాపనేన ఆచరియా, తేసం పన ఆచరియానం పకట్ఠా ఆచరియాతి పాచరియా యథా పపితామహోతి, తేనాహ ''**ఆచరియేహి చ తేసం పాచరియేహి చా**''తి.

పఠమఇబ్భవాదవణ్ణనా

२८३. తీసు ఇరియాపథేసూతి ఠానగమననిసజ్జాసు. **కథాపళాస**న్తి కథావసేన యుగగ్గాహం. సయానేన ఆచరియేన సద్ధిం సయానస్స కథా నామ ఆచారో న హోతి, తం ఇతరేహి సదిసం కత్వా కథనం ఇధ కథాపళాసో.

తస్స పన యం అనాచారభావవిభావనం సత్థారా అమ్బట్ఠేన సద్ధిం కథేన్తేన కతం, తం సఙ్గీతిఅనారుళ్హం పరమ్పరాభతన్తి ఉపరి పాళియా సమ్బన్ధభావేన దస్సేన్తో **''తతో కిరా''**తిఆదిమాహ. **ముణ్డకా సమణకా**తి చ గరహాయం క-సద్దో, తేనాహ **''హీళేన్తో''**తి. ఇభస్స పయోగో ఇభో ఉత్తరపదలోపేన, తం ఇభం అరహన్తీతి **ఇబ్భా**. కిం వుత్తం హోతి? యథా ఇభో హత్థివాహనభూతో పరస్స వసేన వత్తతి, న అత్తనో, ఏవం ఏతేపి బ్రాహ్మణానం సుస్సూసకా సుద్దా పరస్స వసేన వత్తన్తి, న అత్తనో, తస్మా ఇభసదిసపయోగతాయ ఇబ్భాతి. తే పన కుటుమ్బికతాయ ఘరవాసినో ఘరస్సామికా హోన్తీతి ఆహ **''గహపతికా''**తి. **కణ్హా**తి కణ్హజాతికా. దిజా ఏవ హి సుద్ధజాతికా, న ఇతరేతి తస్స అధిప్పాయో, తేనాహ **''కాళకా''**తి. **ముఖతో నిక్ఖన్తా**తి బ్రాహ్మణానం పుబ్బపురిసా బ్రహ్మునో ముఖతో నిక్ఖన్తా, అయం తేసం పఠముప్పత్తీతి అధిప్పాయో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **''సమణా పిట్ఠిపాదతో''**తి ఇదం పనస్స "ముఖతో నిక్ఖన్తా"తిఆదివచనతోపి అతివియ అసమపేక్ఖితవచనం చతువణ్ణపరియాపన్నస్సేవ సమణభావసమ్భవతో. **అనియమేత్వా**తి అవిసేసేత్వా, అనుద్దేసికభావేనాతి అత్థో.

మానుస్సయవసేన కథేతీతి మానుస్సయం అవస్సాయ అత్తానం ఉక్కంసేన్తో, పరే చ వమ్భేన్తో "ముణ్డకా"తి ఆదిం కథేతి. **జానాపేమీ**తి జాతిగోత్తస్స పమాణం యాథావతో విభావనేన పమాణం జానాపేమీతి. **అత్థో ఏతస్స అత్థీతి అత్థికం** దణ్డికఞాయేన.

''యాయేవ ఖో పనత్థాయా''తి ఇత్థిలిఙ్గవసేన వుత్తన్తి వదన్తి, తం పరతో "పురిసలిఙ్గవసేనేవా"తి వక్ఖమానత్తా యుత్తం. **యాయ అత్థాయా**తి వా పుల్లిఙ్గవసేనేవ తదత్థే సమ్పదానవచనం, యస్స అత్థస్స అత్థాయాతి అత్థో. **అస్సా**తి అమ్బట్ఠస్స దస్సేత్వాతి సమ్బన్ధో. **అఞ్ఞేస**న్తి అఞ్ఞేసం సాధురూపానం. **సన్తికం ఆగతాన**న్తి గురుట్ఠానియానం సన్తికం ఉపగతానం. **వత్త**న్తి తేహి చరితబ్బఆచారం. **అసిక్ఖితో**తి ఆచారం అసిక్ఖితో. తతో ఏవ **అప్పస్సుతో**. బాహుసచ్చఞ్హి నామ యావదేవ ఉపసమత్థం ఇచ్ఛితబ్బం, తదభావతో అమ్బట్ఠో అప్పస్సుతో అసిక్ఖితో "అవుసితో"తి విఞ్ఞాయతి, తేనాహ **''ఏతస్స హీ''**తిఆది.

२८४. కోధవసచిత్తతాయ **అసకమనో. మాననిమ్మదనత్థ**న్తి మానస్స నిమ్మదనత్థం. **ఉగ్గిలేత్వా**తి సినేహపానేన కిలిన్నం ఉబ్బమనం కత్వా. **గోత్తేన గోత్త**న్తి తేన వుత్తేన పురాతనగోత్తేన ఇదాని తం తం అనవజ్జసఞ్ఞితం గోత్తం సావజ్జతో ఉట్ఠాపేత్వా ఉద్ధరిత్వా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ **గోత్తం** ఆదిపురిసవసేన, **కులాపదేసో,** తదన్వయే ఉప్పన్నఅభిఞ్ఞాతపురిసవసేన వేదితబ్బో యథా "ఆదిచ్చో, మఘదేవో"తి. గోత్తమూలస్స గారయ్హతాయ అమానవత్థుభావపవేదనతో **''మానద్ధజం మూలే ఛేత్వా''**తి వుత్తం. **ఘట్టేన్తో**తి ఓమసన్తో.

యస్మిం మానుస్సయకోధుస్సయా అఞ్ఞమఞ్ఞూపత్థద్ధా, సో "చణ్డో"తి వుచ్చతీతి ఆహ **''చణ్డాతి మాననిస్సితకోధయుత్తా''**తి. **ఖరా**తి చిత్తేన, వాచాయ చ కక్ఖళా. **లహుకా**తి తరుణా. **భస్సా**తి "సాహసికా"తి కేచి వదన్తి, "సారమ్భకా"తి అపరే. **సమానా**తి హోన్తా, భవమానాతి అత్థోతి ఆహ **''సన్తాతి పురిమపదస్సేవ వేవచన''**న్తి. **న సక్కరోన్తీ**తి సక్కారం న కరోన్తి. **అపచితికమ్మ**న్తి పణిపాతకమ్మ **నానులోమ**న్తి అత్తనో జాతియా న అనుచ్ఛవికన్తి అత్థో.

దుతియఇబ్భవాదవణ్ణనా

౨౬౫. కామం సక్యరాజకులే యో సబ్బేసం బుద్ధతరో సమత్థో చ, సో ఏవ అభిసేకం లభతి, ఏకచ్చో పన అభిసిత్తో సమానో "ఇదం రజ్జం నామ బహుకిచ్చం బహుబ్యాపార"న్తి తతో నిబ్బిజ్జ రజ్జం వయసా అనన్తరస్స నియ్యాతేతి, కదాచి సోపి అఞ్ఞస్సాతి తాదిసే సన్ధాయాహ "**సక్యాతి అభిసిత్తరాజానో**"తి. **కులవంసం జానన్తీ**తి కణ్హాయనతో పట్ఠాయ పరమ్పరాగతం అనుస్సవవసేన జానన్తి. కులాభిమానినో హి యేభుయ్యేన పరేసం ఉచ్చావచం కులం తథా తథా ఉదాహరన్తి, అత్తనో చ కులవంసం జానన్తి, ఏవం అమ్బట్ఠోపి. తథా హి సో పరతో భగవతా పుచ్ఛితో వజిరపాణిభయేన యాథావతో కథేసి.

తతియఇబ్భవాదవణ్ణనా

౨౬౬. ఖేత్తలేడ్డూనన్తి ఖేత్తే కసనవసేన నఙ్గలేన ఉట్ఠాపితలేడ్డూనం. "లటుకికా" ఇచ్చేవ పఞ్ఞాతా **ఖుద్దకసకుణికా లటుకికోపమవణ్ణనాయం** "చాతకసకుణికా"తి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౧౫౦) వుత్తా. **కోధవసేన లగ్గితు**న్తి ఉపనయ్హితుం, ఆఘాతం బన్ధితున్తి అత్థో. "**అప్పే హంసకోఞ్చమోరసమే కరోతీ**"తి ఇమినా "న తం కోచి హంసో వా"తిఆదివచనం సఙ్గీతిం అనారుళ్హం తదా భగవతా వుత్తమేవాతి దస్సేతి. "ఏవం ను తే"తిఆదివచనం, "అవుసితవాయేవా"తిఆదివచనఞ్చ మానవసేన సమణేన గోతమేన వుత్తన్తి మఞ్ఞతీతి అధిప్పాయేనాహ "**నిమ్మానో దాని జాతోతి మఞ్ఞమానో**"తి.

దాసిపుత్తవాదవణ్ణనా

౨౬౭. నిమ్మాదేతీతి అ-కారస్స ఆ-కారం కత్వా నిద్దేసోతి ఆహ "**నిమ్మదేతీ**"తి. కామం గోత్తం నామేతం పితితో లద్ధబ్బం, న మాతితో న హి బ్రాహ్మణానం సగోత్తాయ ఆవాహవివాహో ఇచ్ఛితో, గోత్తనామం పన యస్మా జాతిసిద్ధం, న కిత్తిమం, జాతి చ ఉభయసమ్బన్ధినీ, తస్మా "**మాతాపేత్తికన్తి మాతాపితూనం సన్తక**"న్తి వుత్తం. **నామగోత్త**న్తి గోత్తనామం, న కిత్తిమనామం, న గుణనామం వా. తత్థ "కణ్హాయనో"తి నిరుళ్హా యా నామపణ్ణత్తి, తం సన్ధాయాహ "**పణ్ణత్తివసేన నామ**న్తి. తం పన కణ్హఇసితో పట్ఠాయ తస్మిం కులపరమ్పరావసేన ఆగతం, న ఏతస్మింయేవ నిరుళ్హం, తేన వుత్తం "**పవేణీవసేన గోత్త**"న్తి. **గోత్త**-పదస్స పన అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. **అనుస్సరతో**తి ఏత్థ న కేవలం అనుస్సరణం అధిప్పేతం, అథ ఖో కులసుద్ధివీమంసనవసేనాతి ఆహ "**కులకోటిం సోధేన్తస్సా**"తి. **అయ్యపుత్తా**తి అయ్యికపుత్తాతి ఆహ "**సామినో పుత్తా**"తి. దిసా ఓక్కాకరఞ్ఞో అన్తోజాతా దాసీతి ఆహ "**ఘరదాసియా పుత్తో**"తి. ఏత్థ చ యస్మా అమ్బట్ఠో జాతిం నిస్సాయ మానత్థద్ధో, న చస్స యాథావతో జాతియా అవిభావితాయ మాననిగ్గహో హోతి, మాననిగ్గహే చ కతే అపరభాగే రతనత్తయే పసీదిస్సతి , న "దాసీ"తి వాచా ఫరుసవాచా నామ హోతి చిత్తస్స సణ్హభావతో. **అభయసుత్త**ఞ్చేత్థ (మ॰ ని॰ ౨.౮౩; అం॰ ని॰ ౪.౧౮౪) నిదస్సనం. కేచి చ సత్తా అగ్గినా వియ లోహాదయో కక్ఖళాయ వాచాయ ముదుభావం గచ్ఛన్తి, తస్మా భగవా అమ్బట్ఠం నిబ్బిసేవనం కాతుకామో "అయ్యపుత్తా సక్యా భవన్తి, దాసిపుత్తో త్వమసి సక్యాన"న్తి అవోచ.

ఠపేన్తీతి పఞ్ఞపేన్తి, తేనాహ "**ఓక్కాకో**"తిఆది. **పభా నిచ్ఛరతి** దన్తానం అతివియ పభస్సరభావతో.

పఠమకప్పికానన్తి పఠమకప్పస్స ఆదికాలే నిబ్బత్తానం. **కిర**-సద్దో అనుస్సవత్థే, తేన యో వుచ్చమానాయ రాజపరమ్పరాయ కేసఞ్చి మతిభేదో, తం ఉల్లిఙ్గేతి. **మహాసమ్మతస్సాతి** "అయం నో రాజా"తి మహాజనేన సమ్మన్నిత్వా ఠపితత్తా "మహాసమ్మతో"తి ఏవం సమ్మతస్స. యం సన్ధాయ వదన్తి –

"ఆదిచ్చకులసమ్భూతో , సువిసుద్ధగుణాకరో;

మహానుభావో రాజాసి, మహాసమ్మతనామకో.

యో చక్ఖుభూతో లోకస్స, గుణరంసిసముజ్జలో;
తమోనుదో విరోచిత్థ, దుతియో వియ భాణుమా.

ఠపితా యేన మరియాదా, లోకే లోకహితేసినా;
వవత్థితా సక్కుణన్తి, న విలఙ్ఘయితుం జనా.

యసస్సినం తేజస్సినం, లోకసీమానురక్ఖకం;
ఆదిభూతం మహావీరం, కథయన్తి 'మనూ'తి య''న్తి.

తస్స చ పుత్తపపుత్తపరమ్పరం సన్ధాయ –

"తస్స పుత్తో మహాతేజో, రోజో నామ మహీపతి;
తస్స పుత్తో వరరోజో, పవరో రాజమణ్డలే.

తస్సాపి కల్యాణగుణో, కల్యాణో నామ అత్రజో;
రాజా తస్సాపి తనయో, వరకల్యాణనామకో.

తస్స పుత్తో మహావీరో, మన్ధాతా కామభోగినం;
అగ్గభూతో మహిస్సేన, అడ్ఢరజ్జేన పూజితో.

తస్స సూను మహాతేజో, వరమన్ధాతునామకో;
'ఉపోసథో'తి నామేన, తస్స పుత్తో మహాయసో.

వరో నామ మహాతేజో, తస్స పుత్తో మహావరో;
తస్సాపి ఉపవరోతి, పుత్తో రాజా మహాబలో.

తస్స పుత్తో మఘదేవో, దేవతుల్యో మహీపతి;
చతురాసీతిసహస్సాని, తస్స పుత్తపరమ్పరా.

తేసం పచ్ఛిమకో రాజా, 'ఓక్కాకో' ఇతి విస్సుతో;
మహాయసో మహాతేజో, అఖుద్దో రాజమణ్డలే''తి.

ఆది **తేసం పచ్ఛతో**తి తేసం మఘదేవ పరమ్పరభూతానం కళారజనకపరియోసానానం అనేకసతసహస్సానం రాజూనం అపరభాగే ఓక్కాకో నామ రాజా అహోసి, తస్స పరమ్పరాభూతానం అనేకసతసహస్సానం రాజూనం అపరభాగే అపరో ఓక్కాకో నామ రాజా అహోసి, తస్స పరమ్పరభూతానం అనేకసతసహస్సానం రాజూనం అపరభాగే పునాపరో ఓక్కాకో నామ రాజా అహోసి, తం సన్ధాయాహ ''**తయో ఓక్కాకవంసా అహేసుం. తేసు తతియఓక్కాకస్సా**''తిఆది.

సహసా వరం అదాసిన్తి పుత్తదస్సనేన సోమనస్సప్పత్తో సహసా అవీమంసిత్వా తుట్ఠియా వసేన వరం అదాసిం, "యం ఇచ్ఛసి, తం గణ్హా"తి. **రజ్జం పరిణామేతుం ఇచ్ఛతీతి** సా జన్తుకుమారస్స మాతా మమ తం వరదానం అన్తరం కత్వా ఇమం రజ్జం పరిణామేతుం ఇచ్ఛతీతి.

నప్పసహేయ్యాతి న పరియత్తో భవేయ్య.

నిక్ఖమ్మాతి ఘరావాసతో, కామేహి చ నిక్ఖమిత్వా. **హేట్ఠా చాతి చ**-సద్దేన "అసీతిహత్థే"తి ఇదం అనుకడ్ఢతి. **తేహీతి** మిగసూకరేహి, మణ్డూకమూసికేహి చ. **తేతి** సీహబ్యగ్ఘాదయో, సప్పబిళారా చ.

అవసేసాహి అత్తనో అత్తనో కనిట్ఠాహి.

వడ్ఢమానానన్తి అనాదరే సామివచనం. **కుట్ఠరోగో** నామ సాసమసూరీరోగా వియ యేభుయ్యేన సఙ్కమనసభావోతి వుత్తం "**అయం రోగో సఙ్కమతీతి చిన్తేత్వా**"తి.

మిగసూకరాదీనన్తి ఆది-సద్దేన వనచరసోణాదికే సఙ్గణ్హాతి.

తస్మిం నిసిన్నేతి సమ్బన్ధో. ఖత్తియమాయారోచనేన **అత్తనో ఖత్తియభావం జానాపేత్వా.**

నగరం మాపేహీతి సాహారం నగరం మాపేహీతి అధిప్పాయో.

కేసగ్గహణన్తి కేసవేణిబన్ధనం. **దుస్సగ్గహణన్తి** వత్థస్స నివాసనాకారో.

౨౬౮. **అత్తనో ఉపారమ్భమోచనత్థాయాతి** ఆచరియేన అమ్బట్ఠేన చ అత్తనో అత్తనో ఉపరి పాపేతబ్బఉపవాదస్స అపనయనత్థం. **అస్మిం వచనేతి** "చత్తారోమే భో గోతమ వణ్ణా"తిఆదినా అత్తనా వుత్తే, భోతా చ గోతమేన వుత్తే "జాతివాదే"తి ఇమస్మిం యథాధికతే వచనే. తత్థ పన యస్మా వేదే వుత్తవిధినావ తేన పటిమన్తేతబ్బం హోతి , తస్మా వుత్తం "**వేదత్తయవచనే**"తి, "**ఏతస్మిం వా దాసిపుత్తవచనే**"తి చ.

౨౭౦. **ధమ్మో** నామ కారణం "ధమ్మపటిసమ్భిదా"తిఆదీసు (విభ॰ ౭౧౮) వియ, సహ ధమ్మేనాతి సహధమ్మో, సహధమ్మో ఏవ **సహధమ్మికోతి** ఆహ "**సహేతుకో**"తి.

౨౭౧. **తస్మా** తదా పటిఞ్ఞాతత్తా. **తాసేత్వా పఞ్హం విస్సజ్జాపేస్సామీతి ఆగతో** యథా తం సచ్చకసమాగమే. "భగవా చేవ పస్సతి అమ్బట్ఠో చా"తి ఏత్థ ఇతరేసం అదస్సనే కారణం దస్సేతుం "**యది హీ**"తిఆది వుత్తం. **ఆవాహేత్వాతి** మన్తబలేన ఆనేత్వా. **తస్సాతి** అమ్బట్ఠస్స. **వాదసఙ్ఘట్టేతి** వాచాసఙ్ఘట్టే.

౨౭౨. **తాణన్తి గవేసమానోతి**, "అయమేవ సమణో గోతమో ఇతో భయతో మమ తాయకో"తి భగవన్తంయేవ "తాణ"న్తి పరియేసన్తో ఉపగచ్ఛన్తో. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **తాయతీతి** యథాఉపట్ఠితభయతో పాలేతి, తేనాహ "**రక్ఖతీ**"తి, ఏతేన తాణ-సద్దస్స కత్తుసాధనతమాహ. యథుపట్ఠితేన భయేన ఉపద్దుతో నిలీయతి ఏత్థాతి **లేణం,** ఉపలయనం, ఏతేన లేణ-సద్దస్స అధికరణసాధనతమాహ. "**సరతీ**"తి ఏతేన సరణ-సద్దస్స కత్తుసాధనతమాహ.

అమ్బట్ఠవంసకథావణ్ణనా

౨౬౫. గఙ్గాయ దక్ఖిణతోతి గఙ్గాయ నదియా దక్ఖిణదిసాయ. **ఆవుధం న పరివత్తతీతి** సరం వాసత్తిఆదిం వా పరస్స ఉపరి ఖిపితుకామస్స హత్థం న పరివత్తతి, హత్థే పన అపరివత్తేన్తే కుతో ఆవుధపరివత్తనన్తి ఆహ **''ఆవుధం న పరివత్తతీ''**తి. సో కిర "కథం నామాహం దిసాయ దాసియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తో"తి తం హీనం జాతిం జిగుచ్ఛన్తో "హన్దాహం యథా తథా ఇమం జాతిం సోధేస్సామీ"తి నిగ్గతో, తేనాహ **''ఇదాని మే మనోరథం పూరేస్సామీ''**తిఆది. విజ్జాబలేన రాజానం తాసేత్వా తస్స ధీతుయా లద్ధకాలతో పట్ఠాయ మ్యాయం జాతిసోధితా భవిస్సతీతి తస్స అధిప్పాయో. **అమ్బట్ఠం నామ విజ్జన్తి** సత్తానం సరీరే అబ్భఙ్గం ఠపేతీతి అమ్బట్ఠాతి ఏవం లద్ధనామం విజ్జం, మన్తన్తి అత్థో. యతో అమ్బట్ఠా ఏతస్మిం అత్థీతి అమ్బట్ఠోతి కణ్హో ఇసి పఞ్ఞాయిత్థ, తంబంసజాతతాయ అయం మాణవో "అమ్బట్ఠో"తి వోహరీయతి.

సేట్ఠమన్తే వేదమన్తేతి అధిప్పాయో. మన్తానుభావేన రఞ్ఞో బాహుక్ఖమ్భమత్తం జాతం తేన పనస్స బాహుక్ఖమ్భేన రాజా, "కో జానాతి, కిం భవిస్సతీ"తి భీతో ఉస్సఙ్కీ ఉత్రాసో అహోసి, తేనాహ **''భయేన వేధమానో అట్ఠాసీ''**తి. **సోత్థి భద్దన్తేతి ఆదివచనం అవోచుం.** "అయం మహానుభావో ఇసీ"తి మఞ్ఞమానా.

ఉన్ద్రియిస్సతీతి విప్పకిరియిస్సతి, తేనాహ **''భిజ్జిస్సతీ''**తి. మన్తే పరివత్తితేతి బాహుక్ఖమ్భకమన్తస్స పటిప్పస్సమ్భకవిజ్జాసఙ్ఖాతే మన్తే **''సరో ఓతరతూ''**తి పరివత్తితే. ఏవరూపానఞ్హి మన్తానం ఏకంసేనేవ పటిప్పస్సమ్భకవిజ్జా హోన్తియేవ యథా తం కుసుమారకవిజ్జానం. అత్తనో ధీతు అపవాదమోచనత్థం తస్స భుజిస్సకరణం. తస్సానురూపే ఇస్సరియే ఠపనత్థం **ఉళారే చ నం ఠానే ఠపేసి.**

ఖత్తియసేట్ఠభావవణ్ణనా

౨౬౭. సమస్సాసనత్థమాహ కరుణాయన్తో, న కులీనభావదస్సనత్థం, తేనాహ **''అథ ఖో భగవా''**తిఆది. **బ్రాహ్మణేసూతి** బ్రాహ్మణానం సమీపే, తతో బ్రాహ్మణేహి లద్ధబ్బం ఆసనాదిం సన్ధాయ **''బ్రాహ్మణానం అన్తరే''**తి వుత్తం. కేవలం సద్ధాయ కాతబ్బం **సద్ధం,** పరలోకగతే సన్ధాయ న తతో కిఞ్చి అపత్థేన్తేన కాతబ్బన్తి అత్థో, తేనాహ **''మతకే ఉద్దిస్స కతభత్తే''**తి. **మఙ్గలాదిభత్తేతి ఆది**-సద్దేన ఉస్సవదేవతారాధనాదిం సఙ్గణ్హాతి. **యఞ్ఞభత్తేతి** పాపసఞ్ఞమాదివసేన కతభత్తే. **పాహునకానన్తి** అతిథీనం. **ఖత్తియభావం అప్పత్తో** ఉభతో సుజాతతాభావతో, తేనాహ **''అపరిసుద్ధోతి అత్థో''**తి.

౨౬౮. ఇత్థిం కరిత్వాతి ఏత్థ కరణం కిరియాసామఞ్ఞవిసయన్తి ఆహ **''ఇత్థిం పరియేసిత్వా''**తి. బ్రాహ్మణకఞ్ఞం ఇత్థిం ఖత్తియకుమారస్స భరియాభూతం గహేత్వాపి ఖత్తియావ సేట్ఠా, హీనా బ్రాహ్మణాతి యోజనా. **పురిసేన వా పురిసం కరిత్వాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పకరణేతి** రాగాదివసేన పదుట్ఠే పక్ఖలితే కారణే, తేనాహ **''దోసే''**తి. భస్సతి నిరత్థకభావేన ఖిపీయతీతి **భస్సం,** ఛారికా.

౨౬౯. జనితస్మిన్తి కమ్మకిలేసేహి నిబ్బత్తే. జనే ఏతస్మిన్తి వా **జనేతస్మిం,** మనుస్సేసూతి అత్థో, తేనాహ **''గోత్తపటిసారినో''**తి. **సంసన్దిత్వాతి** ఘటేత్వా, అవిరుద్ధం కత్వాతి అత్థో.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

విజ్జాచరణకథావణ్ణనా

౨౭౮. ఇదం వట్టతీతి ఇదం అజ్ఝేనాది కత్తుం లబ్భతి. **జాతివాదవినిబద్ధా**తి జాతిసన్నిస్సితవాదే వినిబద్ధా. బ్రాహ్మణస్సేవ అజ్ఝేనజ్ఝాపనయజనయాజనాదయోతి ఏవం యే అత్తుక్కంసనపరవమ్భనవసేన పవత్తా, తతో ఏవ తే **మానవాదపటిబద్ధా** చ హోన్తి. యే పన **ఆవాహవివాహవినిబద్ధా,** తే ఏవ సమ్బన్ధత్తయవసేన "అరహసి వా మం త్వం, న వా మం త్వం అరహసీ"తి ఏవం పవత్తనకా.

యత్థాతి యస్సం విజ్జాచరణసమ్పత్తియం. **లగ్గిస్సామా**తి ఓలగ్గా అన్తోగధా భవిస్సామాతి **చిన్తయిమ్హ.** పరమత్థతో అవిజ్జాచరణానియేవ "విజ్జాచరణానీ"తి గహేత్వా ఠితో పరమత్థతో విజ్జాచరణేసు విభజియమానేసు సో తతో దూరతో అపనీతో నామ హోతీతి ఆహ "**దూరమేవ అవక్ఖిపీ**"తి. **సముదాగమతో పభుతీ**తిఆదిసముట్ఠానతో పట్ఠాయ.

౨౭౯. తివిధం సీలన్తి ఖుద్దకాదిభేదం తివిధం సీలం. **సీలవసేనేవా**తి సీలపరియాయేనేవ. **కిఞ్చి కిఞ్చీ**తి అహింసనాదియమనియమలక్ఖణం కిఞ్చి కిఞ్చి **సీలం అత్థి. తత్థ తత్థేవ లగ్గేయ్యా**తి తస్మిం తస్మింయేవ బ్రాహ్మణసమయసిద్ధే సీలమత్తే "చరణ"న్తి లగ్గేయ్య. **అట్ఠపి సమాపత్తియో చరణన్తి నియ్యాతితా హోన్తి** రూపావచరచతుత్థజ్ఝాననిద్దేసేనేవ అరూపజ్ఝానానమ్పి నిద్దిట్ఠభావాపత్తితో నియ్యాతితా నిదస్సితా.

చతుఅపాయముఖకథావణ్ణనా

౨౮౦. అసమ్పాపుణన్తోతి ఆరభిత్వా సమ్పత్తుం అసక్కోన్తో. **అవిసహమానో**తి ఆరభితుమేవ అసక్కోన్తో. **ఖారి**న్తి పరిక్ఖారం. తం పన విభజిత్వా దస్సేతుం "**అరణీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అరణీ**తి అగ్గిధమనకం అరణీద్వయం. **సుజా**తి దబ్బి. **ఆది**-సద్దేన తిదణ్డతిఘటికాదిం సఙ్గణ్హాతి **ఖారిభరిత**న్తి ఖారీహి పుణ్ణం. నను ఉపసమ్పన్నస్స భిక్ఖునో సాసనికోపి యో కోచి అనుపసమ్పన్నో అత్థతో పరిచారకోవ, కిం అఙ్గం పన బాహిరకపబ్బజితేతి తత్థ విసేసం దస్సేతుం "**కామఞ్చా**"తిఆది వుత్తం. **వుత్తనయేనా**తి "కప్పియకరణ...పే.... వత్తకరణవసేనా"తి ఏవం వుత్తేన నయేన. **పరిచారకో హోతి** ఉపసమ్పన్నభావస్స విసిట్ఠభావతో. "నవకోటిసహస్సానీ"తిఆదినా (విసుద్ధి. ౧.౨౦; పటి. మ. అట్ఠ. ౩౭) వుత్తప్పభేదానం అనేకసహస్సానం సంవరవినయానం సమాదియిత్వా వత్తనేన ఉపరిభూతా అగ్గభూతా సమ్పదాతి హి "ఉపసమ్పదా"తి వుచ్చతీతి. **గుణాధికోపీ**తి గుణేహి ఉక్కట్ఠోపి. **అయం పనా**తి వుత్తలక్ఖణో తాపసో.

తాపసా నామ కమ్మవాదికిరియావాదినో, న సాసనస్స పటాణీభూతా, యతో నేసం పబ్బజితుం ఆగతానం తిత్థియపరివాసేన వినావ పబ్బజ్జా అనుఞ్ఞాతాతి కత్వా "**కస్మా పనా**"తి చోదనం సముట్ఠపేతి చోదకో. ఆచరియో "**యస్మా**"తిఆదినా చోదనం పరిహరతి. "ఓసక్కిస్సతీ"తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం వివరితుం "**ఇమస్మిఞ్హి**"తిఆది వుత్తం. **ఖురధారూపమ**న్తి ఖురధారానం మత్థకేనేవ అక్కమిత్వా గమనూపమం. **అఞ్ఞే**తి అఞ్ఞే భిక్ఖూ. **అగ్గిసాల**న్తి అగ్గిహుత్తసాలం. **నానాదారూహీ**తి పలాసదణ్డాదినానావిధసమిధాదారూహి.

ఇదన్తి "చతుద్వారం ఆగారం కత్వా"తిఆదినా వుత్తం. **అస్సా**తి అస్స చతుత్థస్స పుగ్గలస్స. **పటిపత్తిముఖ**న్తి కోహఞ్ఞపటిపత్తియా ముఖమత్తం. సో హి నానావిధేన కోహఞ్ఞేన లోకం విమ్హాపేన్తో తత్థ అచ్ఛతి, తేనాహ "**ఇమినా హి ముఖేన సో ఏవం పటిపజ్జతీ**"తి.

ఖలాదీసు మనుస్సానం సన్తికే ఉపతిట్ఠిత్వా వీహిముగ్గతిలమాసాదీని భిక్ఖాచరియానియామేన సఙ్కడ్ఢిత్వా ఉఞ్ఛనం ఉఞ్ఛో, సా ఏవ చరియా వుత్తి ఏతేసన్తి **ఉఞ్ఛాచరియా.** అగ్గిపక్కేన జీవన్తీతి అగ్గిపక్కికా, న అగ్గిపక్కికా **అనగ్గిపక్కికా** . ఉఞ్ఛాచరియా హి ఖలేసు గన్త్వా ఖలగ్గం నామ మనుస్సేహి దియ్యమానం ధఞ్ఞం గణ్హన్తి, తం ఇమే న గణ్హన్తీతి అనగ్గిపక్కికా నామ జాతా. **అసామపాకాతి** అసయంపాచకా. అస్మముట్ఠినా ముట్ఠిపాసాణేన వత్తన్తీతి **అస్మముట్ఠికా.** దన్తేన ఉప్పాటితం వక్కలం రుక్ఖత్తచో దన్తవక్కలం, తేన వత్తన్తీతి **దన్తవక్కలికా.** పవత్తం రుక్ఖాదితో పాతితం ఫలం భుఞ్జన్తీతి **పవత్తఫలభోజినో.** జిణ్ణపక్కతాయ పణ్డుభూతం పలాసం, తంసదిసఞ్చ పణ్డుపలాసం, తేన వత్తన్తీతి **పణ్డుపలాసికా,** సయంపతితపుప్ఫఫలపత్తభోజినో.

ఇదాని తే అట్ఠవిధేపి సరూపతో దస్సేతుం ''**తత్థా**''తిఆది వుత్తం. **సఙ్కడ్ఢిత్వాతి** భిక్ఖాచరియావసేన లద్ధధఞ్ఞం ఏకజ్ఝం కత్వా.

పరియేట్ఠి నామ దుక్ఖాతి పరేసం గేహతో గేహం గన్త్వా పరియేట్ఠి నామ దీనవుత్తిభావేన దుక్ఖా. పాసాణస్స పరిగ్గహో దుక్ఖో పబ్బజితస్సాతి వా దన్తేహేవ ఉప్పాటేత్వా ఖాదన్తి.

ఇమాహి చతూహియేవాతి "ఖారివిధం ఆదాయా"తిఆదినా వుత్తాహి చతూహి ఏవ తాపసపబ్బజ్జాహీతి.

౨౦౨. అపాయే వినాసే నియుత్తో **ఆపాయికో.** తబ్భావం పరిపూరేతుం అసక్కోన్తో తేన అపరిపుణ్ణో **అపరిపూరమానో** , కరణే చేతం పచ్చత్తవచనం, తేనాహ ''**ఆపాయికేనాపి అపరిపూరమానేనా**''తి.

పుబ్బకఇసిభావానుయోగవణ్ణనా

౨౦౩. దీయతీతి దత్తి, దత్తియేవ **దత్తికన్తి** ఆహ ''**దిన్నక**''న్తి. యది బ్రాహ్మణస్స సమ్ముఖీభావో రఞ్ఞో న దాతబ్బో, కస్మాస్స ఉపసఙ్కమనం న పటిక్ఖిత్తన్తి ఆహ ''**యస్మా పనా**''తిఆది. **ఖేత్తవిజ్జాయాతి** నీతిసత్థే. **పయాతన్తి** సద్ధం, సస్సతికం వా, తేనాహ ''**అభిహరిత్వా దిన్న**''న్తి. కస్మా భగవా "రఞ్ఞో పసేనదిస్స కోసలస్స దత్తికం భుఞ్జతీ"తిఆదినా బ్రాహ్మణస్స మమ్మవచనం అవోచాతి తత్థ కారణం దస్సేతుం ''**ఇదం పన కారణ**''న్తిఆది వుత్తం.

౨౦౪. **రథూపత్థరేతి** రథస్స ఉపరి అత్థరితపదేసే. **పాకటమన్తనన్తి** పకాసభూతం మన్తనం. తఞ్హి సుద్దాదీహి ఞాయతీతి న రహస్సమన్తనం. **భణతీతి** అపి ను భణతి.

౨౦౫. **పవత్తారోతి** పావచనభావేన వత్తారో, యస్మా తే తేసం మన్తానం పవత్తకా, తస్మా ఆహ ''**పవత్తయితారో**''తి. సుద్దే బహి కత్వా రహో భాసితబ్బట్ఠేన మన్తా ఏవ, తంతంఅత్థపటిపత్తిహేతుతాయ పదన్తి **మన్తపదం,** అనుపనీతాసాధారణతాయ వా రహస్సభావేన వత్తబ్బం హితకిరియాయ అధిగముపాయం. **సజ్ఝాయితన్తి** గాయనవసేన సజ్ఝాయితం, తం పన ఉదత్తానుదత్తాదీనం సరానం సమ్పాదనవసేనేవ ఇచ్ఛితన్తి ఆహ ''**సరసమ్పత్తివసేనా**''తి. **అఞ్ఞేసం వుత్తన్తి** పావచనభావేన అఞ్ఞేసం వుత్తం. **సముపబ్యూళ్హన్తి** సఙ్గహేత్వా ఉపరూపరి సఞ్ఞూళ్హం. **రాసికతన్తి** ఇరువేదయజువేదసామవేదాదివసేన , తత్థాపి పచ్చేకం మన్తబ్రహ్మాదివసేన, అజ్ఝాయానువాకాదివసేన చ రాసికతం.

తేసన్తి మన్తానం కత్తూనం. **దిబ్బేన చక్ఖునా ఓలోకేత్వా**తి దిబ్బచక్ఖుపరిభణ్డేన యథాకమ్మూపగఞాణేన సత్తానం కమ్మస్సకతాదిం పచ్చక్ఖతో దస్సనట్ఠేన దిబ్బచక్ఖుసదిసేన పుబ్బేనివాసఞాణేన అతీతకప్పే బ్రాహ్మణానం మన్తజ్ఝేనవిధిఞ్చ ఓలోకేత్వా. **పావచనేన సహ సంసన్దిత్వా**తి కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స యం వచనం వట్టసన్నిస్సితం, తేన సహ అవిరుద్ధం కత్వా. న హి తేసం వివట్టసన్నిస్సితో అత్థో పచ్చక్ఖో హోతి. **అపరాపరే పనా**తి అట్ఠకాదీహి అపరా పరే పచ్ఛిమా ఓక్కాకరాజకాలాదీసు ఉప్పన్నా. **పక్ఖిపిత్వా**తి అట్ఠకాదీహి గన్థితమన్తపదేసు కిలేససన్నిస్సితపదానం తత్థ తత్థ పదే పక్ఖిపనం కత్వా. **విరుద్ధే అకంసూ**తి బ్రాహ్మణధమ్మికసుత్తాదీసు ఆగతనయేన సంకిలేసికత్థదీపనతో పచ్చనీకభూతే అకంసు. **ఇధా**తి "త్యాహం మన్తే అధీయామీ"తి ఏతస్మిం ఠానే. **పటిఞ్ఞం అగ్గహేత్వా**తి "తం కిం మఞ్ఞసీ"తి ఏవం పటిఞ్ఞం అగ్గహేత్వావ.

౨౮౬. **నిరామగన్ధా**తి కిలేసాసుచివసేన విస్సగన్ధరహితా. **అనిత్థిగన్ధా**తి ఇత్థీనం గన్ధమత్తస్సపి అవిసహనేన ఇత్థిగన్ధరహితా. ఏత్థ చ "**నిరామగన్ధా**"తి ఏతేన తేసం పోరాణానం బ్రాహ్మణానం విక్ఖమ్భితకిలేసతం దస్సేతి, "**అనిత్థిగన్ధా బ్రహ్మచారినో**"తి ఏతేన ఏకవిహారితం, "**రజోజల్లధరా**"తి ఏతేన మణ్డనవిభూసనానుయోగాభావం, "**అరఞ్ఞాయతనే పబ్బతపాదేసు వసింసూ**"తి ఏతేన మనుస్సూపచారం పహాయ వివిత్తవాసం, "**వనమూలఫలాహారా వసింసూ**"తి ఏతేన సాలిమంసోదనాదిపణీతాహారపటిక్ఖేపం, "**యదా**"తిఆదినా యానవాహనపటిక్ఖేపం, "**సబ్బదిసాసూ**"తిఆదినా రక్ఖావరణపటిక్ఖేపం, ఏవఞ్చ వదన్తో మిచ్ఛాపటిపదాపక్ఖికం సాచరియస్స అమ్బట్ఠస్స వుత్తిం ఉపాదాయ సమ్మాపటిపదాపక్ఖికాపి తేసం బ్రాహ్మణానం వుత్తి అరియవినయే సమ్మాపటిపత్తిం ఉపాదాయ మిచ్ఛాపటిపదాయేవ. కుతస్స సల్లేఖపటిపత్తియుత్తతాతి. "ఏవం సుతే"తిఆదినా భగవా అమ్బట్ఠం సన్తజ్జేన్తో నిగ్గణ్హాతీతి దస్సేతి.

వేఠకేహీతి వేఠకపట్టకాహి. **సమన్తానగర**న్తి నగరస్స సమన్తతో. **కతసుధాకమ్మం** పాకారస్స అధోభాగే ఠానం వుచ్చతీతి అధిప్పాయో.

ద్వేలక్ఖణదస్సనవణ్ణనా

౨౮౭. **న సక్కోతి**సఙ్కుచితే ఇరియాపథే అనవసేసతో తేసం దుబ్బిభావనతో. **గవేసీ**తి ఞాణేన పరియేసనమకాసి. **సమానయీ**తి ఞాణేన సఙ్కలేన్తో సమ్మా ఆనయి సమాహరి. "**కఙ్ఖతీ**"తి పదస్స ఆకఙ్ఖతీతి అయమత్థోతి ఆహ "**అహో వత పస్సేయ్యన్తి పత్థనం ఉప్పాదేతీ**"తి. **కిచ్ఛతీ**తి కిలమతి. "**కఙ్ఖతీ**"తి పదస్స పుబ్బే ఆసీసనత్థతం వత్వా ఇదానిస్స సంసయత్థతమేవ వికప్పన్తరవసేన దస్సేన్తో "**కఙ్ఖాయ వా దుబ్బలా విమతి వుత్తా**"తి ఆహ. **తీహి ధమ్మేహీ**తి తిప్పకారేహి సంసయధమ్మేహి. **కాలుసియభావో**తి అప్పసన్నతాయ హేతుభూతో ఆవిలభావో.

యస్మా భగవతో కోసోహితం సబ్బబుద్ధానం ఆవేణికం అఞ్ఞేహి అసాధారణం వత్థగుయ్హం సువిసుద్ధకఞ్చనమణ్డలసన్నికాసం, అత్తనో సణ్ఠానసన్నివేససున్దరతాయ ఆజానేయ్యగన్ధహత్థినో వరఙ్గపరమచారుభావం, వికసమానతపనియారవిన్దసముజ్జలకేసరావత్తవిలాసం, సఞ్ఝాపభానురఞ్జితజలవనన్తరాభిలక్ఖితసమ్పుణ్ణచన్దమణ్డలసోభఞ్చ అత్తనో సిరియా అభిభుయ్య విరాజతి, యం బాహిరబ్భన్తరమలేహి అనుపక్కిలిట్ఠతాయ, చిరకాలం సుపరిచితబ్రహ్మచరియాధికారతాయ, సుసణ్ఠితసణ్ఠానసమ్పత్తియా చ , కోపీనమ్పి సన్తం అకోపీనమేవ, తస్మా వుత్తం "**భగవతో హీ**"తిఆది. **పహూతభావ**న్తి పుథులభావం. ఏత్థేవ హి తస్స సంసయో, తనుముదుసుకుమారతాదీసు పనస్స గుణేసు విచారణా ఏవ నాహోసి.

౨౮౮. **హిరికరణోకాసన్తి** హిరియితబ్బట్ఠానం. **ఛాయన్తి** పటిబిమ్బం. కథం కీదిసన్తి ఆహ ‘‘**ఇద్ధియా**’’తిఆది. **ఛాయారూపకమత్తన్తి** భగవతో పటిబిమ్బరూపం. తఞ్చ ఖో బుద్ధసన్తానతో వినిముత్తత్తా రూపకమత్తం భగవతో సరీరవణ్ణసణ్ఠానావయవం ఇద్ధిమయం బిమ్బకమత్తం. తం పన రూపకమత్తం దస్సేన్తో భగవా యథా అత్తనో బుద్ధరూపం న దిస్సతి, తథా కత్వా దస్సేతి. **నిన్నేత్వాతి** నీహరిత్వా. **కల్లోసీతి** పుచ్ఛావిస్సజ్జనే కుసలో ఛేకో అసి. **తథాకరణేనాతి** కథినసూచిం వియ కరణేన. **ఏత్థాతి** పహూతజివ్హాయ. **ముదుభావో పకాసితో** అముదునో ఘనసుఖుమభావాపాదనత్థం అసక్కుణేయ్యత్తా **దీఘభావో, తనుభావో** చాతి దట్ఠబ్బం.

౨౯౧. ‘‘**అత్థచరకేనా**’’తి ఇమినా బ్యతిరేకముఖేన అనత్థచరకతంయేవ విభావేతి. **న అఞ్ఞత్రాతి** న అఞ్ఞస్మిం సుగతియన్తి అత్థో. **ఉపనేత్వా ఉపనేత్వాతి** తం తం దోసం ఉపనేత్వా ఉపనేత్వా, తేనాహ ‘‘**సుట్ఠుదాసాదిభావం ఆరోపేత్వా**’’తి. **పాతేసీతి** పవట్టనవసేన పాతేసి.

పోక్ఖరసాతిబుద్ధూపసఙ్కమనవణ్ణనా

౨౯౩-౬. **ఆగమా నూతి** ఆగతో ను. **ఖోతి** నిపాతమత్తం. **ఇధాతి** ఏత్థ, తుమ్హాకం సన్తికన్తి అత్థో. **అధివాసేతూతి** సాదియతు, తం పన సాదియనం మనసా సమ్పటిగ్గహో హోతీతి ఆహ ‘‘**సమ్పటిచ్ఛతూ**’’తి.

౨౯౭. **యావదత్థన్తి** యావ అత్థో, తావ భోజనేన తదా కతన్తి అత్థో. **ఓణీతన్తి** ఆమిసాపనయనేన సుచికతం, తేనాహ ‘‘**హత్థే చ పత్తఞ్చ ధోవిత్వా**’’తి.

౨౯౮. **అనుపుబ్బిం కథన్తి** అనుపుబ్బం కథేతబ్బకథం, తేనాహ ‘‘**అనుపటిపాటికథ**’’న్తి. కా పన సా? దానాదికథాతి ఆహ ‘‘**దానానన్తరం సీల**’’న్తిఆది. తేన దానకథా తావ పచురజనేసుపి పవత్తియా సబ్బసాధారణత్తా, సుకరత్తా, సీలే పతిట్ఠానస్స ఉపాయభావతో చ ఆదితో కథేతబ్బా. పరిచ్చాగసీలో హి పుగ్గలో పరిగ్గహితవత్థూసు నిస్సఙ్గభావతో సుఖేనేవ సీలాని సమాదియతి, తత్థ చ సుప్పతిట్ఠితో హోతి. సీలేన దాయకపటిగ్గాహకసుద్ధితో పరానుగ్గహం వత్వా పరపీళానివత్తివచనతో, కిరియధమ్మం వత్వా అకిరియధమ్మవచనతో, భోగసమ్పత్తిహేతుం వత్వా భవసమ్పత్తిహేతువచనతో చ **దానకథానన్తరం సీలకథా** కథేతబ్బా, తఞ్చే దానసీలం వట్టనిస్సితం, అయం భవసమ్పత్తి తస్స ఫలన్తి దస్సనత్థం ఇమేహి చ దానసీలమయేహి పణీతపణీతతరాదిభేదభిన్నేహి పుఞ్ఞకిరియవత్థూహి ఏతా చాతుమహారాజికాదీసు పణీతపణీతతరాదిభేదభిన్నా అపరిమేయ్యా దిబ్బభోగసమ్పత్తియో లద్ధబ్బాతి దస్సనత్థం తదనన్తరం సగ్గకథా. స్వాయం సగ్గో రాగాదీహి ఉపక్కిలిట్ఠో, సబ్బథానుపక్కిలిట్ఠో అరియమగ్గోతి దస్సనత్థం **సగ్గానన్తరం మగ్గో** కథేతబ్బో. మగ్గఞ్చ కథేన్తేన తదధిగముపాయసన్దస్సనత్థం సగ్గపరియాపన్నాపి, పగేవ ఇతరే సబ్బేపి కామా నామ బహ్వాదీనవా అనిచ్చా అద్ధువా విపరిణామధమ్మాతి **కామానం ఆదీనవో,** హీనా గమ్మా పోథుజ్జనికా అనరియా అనత్థసఞ్హితాతి తేసం **ఓకారో** లామకభావో, సబ్బేపి భవా కిలేసానం వత్థుభూతాతి **తత్థ సంకిలేసో,** సబ్బసంకిలేసవిప్పముత్తం నిబ్బానన్తి **నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసో** చ కథేతబ్బోతి అయమత్థో బోధితోతి వేదితబ్బో. **మగ్గోతి** చేత్థ **ఇతి**-సద్దేన ఆదిఅత్థదీపనతో “కామానం ఆదీనవో”తి ఏవమాదీనం సఙ్గహోతి ఏవమయం అత్థవణ్ణనా కతాతి వేదితబ్బా. “తస్స ఉప్పత్తిఆకారదస్సనత్థ”న్తి కస్మా వుత్తం, ననుమగ్గఞాణం అసఙ్ఖతధమ్మారమ్మణం, న సఙ్ఖతధమ్మారమ్మణన్తి చోదనం సన్ధాయాహ ‘‘**తఞ్హీ**’’తిఆది. తత్థ **పటివిజ్ఝన్తన్తి** అసమ్మోహపటివేధవసేన పటివిజ్ఝన్తం, తేనాహ ‘‘**కిచ్చవసేనా**’’తి.

పోక్ఖరసాతిఉపాసకత్తపటివేదనాకథావణ్ణనా

౨౯౯. ఏత్థ చ ‘‘**దిట్ఠధమ్మో**’’తిఆది పాళియం దస్సనం నామ ఞాణదస్సనతో అఞ్ఞమ్పి అత్థి, తన్నివత్తనత్థం “పత్తధమ్మో”తి వుత్తం. పత్తి చ ఞాణసమ్పత్తితో అఞ్ఞమ్పి విజ్జతీతి తతో విసేసదస్సనత్థం “విదితధమ్మో”తి వుత్తం. సా పనేసా విదితధమ్మతా ఏకదేసతోపి హోతీతి నిప్పదేసతో విదితభావం దస్సేతుం “పరియోగాళ్హధమ్మో”తి వుత్తం. తేనస్స సచ్చాభిసమ్బోధంయేవ దీపేతి. మగ్గఞాణఞ్హి ఏకాభిసమయవసేన పరిఞ్ఞాదికిచ్చం సాధేన్తం నిప్పదేసేన చతుసచ్చధమ్మం సమన్తతో ఓగాళ్హం నామ హోతి, తేనాహ ‘‘**దిట్ఠో అరియసచ్చధమ్మో ఏతేనాతి దిట్ఠధమ్మో**’’తి. **తిణ్ణా విచికిచ్ఛాతి** సప్పటిభయకన్తారసదిసా సోళసవత్థుకా, అట్ఠవత్థుకా చ తిణ్ణా వితిణ్ణా విచికిచ్ఛా. **విగతా కథఙ్కథాతి** పవత్తిఆదీసు. “ఏవం ను ఖో, న ను ఖో”తి ఏవం పవత్తికా విగతా సముచ్ఛిన్నా కథఙ్కథా. **వేసారజ్జప్పత్తోతి** సారజ్జకరానం పాపధమ్మానం పహీనత్తా, తప్పటిపక్ఖేసు చ సీలాదిగుణేసు సుప్పతిట్ఠితత్తా వేసారజ్జం విసారదభావం వేయ్యత్తియం పత్తో అధిగతో. సాయం వేసారజ్జప్పత్తి సుప్పతిట్ఠితభావోతి కత్వా ఆహ ‘‘**సత్థుసాసనే**’’తి. అత్తనా పచ్చక్ఖతో దిట్ఠత్తా అధిగతత్తా న పరం పచ్చేతి, న తస్స పరో పచ్చేతబ్బో అత్థీతి **అపరప్పచ్చయో.** యం పనేత్థ వత్తబ్బం అవుత్తం, తం పరతో ఆగమిస్సతి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

అమ్బట్ఠసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౪. సోణదణ్డసుత్తవణ్ణనా

౩౦౦. సున్దరభావేన సాతిసయాని అఙ్గాని ఏతేసం అత్థీతి అఙ్గా, రాజకుమారాతి ఆహ **''అఙ్గా నామ అఙ్గపాసాదికతాయా''**తిఆది. **ఇధాపి అధిప్పేతా,** న అమ్బట్ఠసుత్తే ఏవ. **ఆగన్తుం న దస్సన్తీ**తి ఆగమనే ఆదీనవం దస్సేత్వా పటిక్ఖిపనవసేన ఆగన్తుం న దస్సన్తి, నానుజానిస్సన్తీతి అధిప్పాయో. నీలాసోకకణికారకోవిళారకున్దరాజరుక్ఖేహి సమ్మిస్సతాయ తం చమ్పకవనం **''నీలాదిపఞ్చవణ్ణకుసుమపటిమణ్డిత''**న్తి దట్ఠబ్బం. న చమ్పకరుక్ఖానంయేవ నీలాదిపఞ్చకుసుమతాయాతి వదన్తి. **''భగవా కుసుమగన్ధసుగన్ధే చమ్పకవనే విహరతీ''**తి ఇమినా న మాపనకాలే ఏవ తస్మిం నగరే చమ్పకరుక్ఖా ఉస్సన్నా, అథ ఖో అపరభాగే పీతి దస్సేతి. మాపనకాలే హి చమ్పకానం ఉస్సన్నతాయ సా నగరీ ''చమ్పా''తి నామం లభి. **ఇస్సరత్తాతి** అధిపతిభావతో. సేనా ఏతస్స అత్థీతి సేనికో, సేనికో ఏవ **సేనియో, అత్థితా** చేత్థ బహుభావవిసిట్ఠాతి వుత్తం **''మహతియా సేనాయ సమన్నాగతత్తా''**తి.

౩౦౧-౨. సంహతాతి సన్నిపతితా, ''సఙ్ఘినో''తి వత్తబ్బే **''సఙ్ఘీ''**తి పుథుత్తే ఏకవచనం బ్రాహ్మణగహపతికానం అధిప్పేతత్తా, తేనాహ **''ఏతేస''**న్తి. రాజరాజఞ్ఞాదీనం భణ్డధరా పురిసా ఖతా, నేసం తాయనతో **ఖత్తా.** సో హి యేహి యత్థ పేసితో, తత్థ తేసం దోసం పరిహరన్తో యుత్తపత్తవసేన పుచ్ఛితమత్థం కథేతి, తేనాహ **''పుచ్ఛితపఞ్హే బ్యాకరణసమత్థో''**తి. కులాపదేసాదినా మహతీ మత్తా ఏతస్సాతి **మహామత్తో.**

సోణదణ్డగుణకథావణ్ణనా

౩౦౩. విసిట్ఠం రజ్జం విరజ్జం, విరజ్జమేవ వేరజ్జం యథా ''వేకతం వేసయ''న్తి, నానావిధం వేరజ్జం **నానావేరజ్జం,** తత్థ జాతాతిఆదినా సబ్బం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **ఉత్తమబ్రాహ్మణో**తి అభిజనసమ్పత్తియా విత్తసమ్పత్తియా విజ్జాసమ్పత్తియా ఉగ్గతతరో, ఉళారో వా బ్రాహ్మణో. **అసన్నిపాతో**తి లాభమచ్ఛరేన నిప్పీళితతాయ అసన్నిపాతో వియ భవిస్సతి.

''అఙ్గేతి గమేతి ఞాపేతీతి **అఙ్గం,** హేతూతి ఆహ **''ఇమినాపి కారణేనా''**తి. ''ఉభతో సుజాతో''తి ఏత్తకే వుత్తే యేహి కేహిచి ద్వీహి భాగేహి సుజాతతా విఞ్ఞాయేయ్య. సుజాత-సద్దో చ ''సుజాతో చారుదస్సనో''తిఆదీసు (థేరగా॰ ౮౧౮) ఆరోహసమ్పత్తిపరియాయోతి జాతివసేనేవ సుజాతతం విభావేతుం **''మాతితో చ పితితో చా''**తి వుత్తం. అనోరసపుత్తవసేనాపి లోకే మాతుపితుసమఞ్ఞా దిస్సతి, ఇధ పనస్స ఓరసపుత్తవసేనేవ ఇచ్ఛితాతి దస్సేతుం **''సంసుద్ధగహణికో''**తి వుత్తం. గబ్భం గణ్హాతి ధారేతీతి **గహణీ,** గబ్భాసయసఞ్ఞితో మాతుకుచ్ఛిప్పదేసో. యథాభుత్తస్స ఆహారస్స విపాచనవసేన గణ్హనతో అఛడ్డనతో **గహణీ,** కమ్మజతేజోధాతు.

పితా చ మాతా చ పితరో, పితూనం పితరో పితామహా, తేసం యుగో ద్వన్దో **పితామహయుగో,** తస్మా, యావ సత్తమా పితామహయుగా పితామహద్వన్దాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏవఞ్హి పితామహగ్గహణేనేవ మాతామహోపి గహితోతి. సో అట్ఠకథాయం విసుం న ఉద్ధటో. యుగ-సద్దో చేత్థ ఏకసేసనయేన దట్ఠబ్బో ''యుగో చ యుగో చ యుగా''తి. ఏవఞ్హి తత్థ తత్థ ద్వన్దం గహితమేవ హోతి, తేనాహ **''తతో ఉద్ధం సబ్బేపి పుబ్బపురిసా పితామహగ్గహణేనేవ గహితా''**తి. పురిసగ్గహణఞ్చేత్థ ఉక్కట్ఠనిద్దేసవసేన కతన్తి దట్ఠబ్బం. ఏవఞ్హి ''మాతితో''తి పాళివచనం సమత్థితం హోతి. **అక్ఖిత్తో**తి అప్పత్తఖేపో. **అనవక్ఖిత్తో**తి

సద్ధథాలిపాకాదీసు న అవక్ఖిత్తో న ఛడ్డితో. **జాతివాదేనాతి** హేతుమ్హి కరణవచనన్తి దస్సేతుం ‘‘**కేన కారణేనా**’’తిఆది వుత్తం. ఏత్థ చ ‘‘**ఉభతో...పే.... పితామహయుగా**’’తి ఏతేన బ్రాహ్మణస్స యోనిదోసాభావో దస్సితో సంసుద్ధగహణికభావకిత్తనతో, ‘‘**అక్ఖిత్తో**’’తి ఇమినా కిరియాపరాధాభావో. కిరియాపరాధేన హి సత్తా ఖేపం పాపుణన్తి. ‘‘**అనుపక్కుట్ఠో**’’తి ఇమినా అయుత్తసంసగ్గాభావో. అయుత్తసంసగ్గమ్హి హి పటిచ్చ సత్తా అక్కోసం లభన్తి.

ఇస్సరోతి ఆధిపతేయ్యసంవత్తనియకమ్మబలేన ఈసనసీలో, సా పనస్స ఇస్సరతా విభవసమ్పత్తిపచ్చయా పాకటా జాతాతి అడ్ఢతాపరియాయభావేనేవ వదన్తో ‘‘**అడ్ఢోతి ఇస్సరో**’’తి ఆహ. మహన్తం ధనం అస్స భూమిగతఞ్చేవ వేహాసట్ఠఞ్చాతి **మహద్ధనో. తస్సాతి** తస్స తస్స . **వదన్తి** “అన్వయతో, బ్యతిరేకతో చ అనుపసఙ్కమనకారణం కిత్తేమా”తి.

అధికరూపోతి విసిట్ఠరూపో ఉత్తమసరీరో. దస్సనం అరహతీతి **దస్సనీయో,** తేనాహ ‘‘**దస్సనయోగ్గో**’’తి. పసాదం ఆవహతీతి **పాసాదికో,** తేనాహ ‘‘**చిత్తప్పసాదజననతో**’’తి. **వణ్ణస్సాతి** వణ్ణధాతుయా. **సరీరన్తి** సన్నివేసవిసిట్ఠం కరచరణగీవాసీసాదిఅవయవసముదాయం, సో చ సణ్ఠానముఖేన గయ్హతీతి ‘‘**పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయాతి...పే.... సమ్పత్తియా చా**’’తి వుత్తం. సబ్బవణ్ణేసు సువణ్ణవణ్ణోవ ఉత్తమోతి వుత్తం ‘‘**సేట్ఠేన సువణ్ణవణ్ణేన సమన్నాగతో**’’తి. తథా హి బుద్ధా, చక్కవత్తినో చ సువణ్ణవణ్ణావ హోన్తి. **బ్రహ్మవచ్ఛసీతి** ఉత్తమసరీరాభో, సువణ్ణాభో ఇచ్చేవ అత్థో. ఇమమేవ హి అత్థం సన్ధాయ ‘‘**మహాబ్రహ్మునో సరీరసదిసేనేవ సరీరేన సమన్నాగతో**’’తి వుత్తం, న బ్రహ్ముజగత్తతం. **అఖుద్దావకాసో దస్సనాయాతి** ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా, అవయవపారిపూరియా చ దస్సనాయ ఓకాసో న ఖుద్దకో, తేనాహ ‘‘**సబ్బానేవా**’’తిఆది.

యమనియమలక్ఖణం **సీలమస్స అత్థీతి సీలవా.** తం పనస్స రత్తఞ్ఞుతాయ **వుద్ధం వడ్ఢితం అత్థీతి వుద్ధసీలీ.** తేన చ సబ్బదా సమ్మాయోగతో **వుద్ధసీలేన సమన్నాగతో. సబ్బమేతం పఞ్చసీలమత్తమేవ సన్ధాయ వదన్తి** తతో పరం సీలస్స తత్థ అభావతో, తేసఞ్చ అజాననతో.

ఠానకరణసమ్పత్తియా, సిక్ఖాసమ్పత్తియా చ కత్థచిపి అనూనతాయ పరిమణ్డలపదాని బ్యఞ్జనాని అక్ఖరాని ఏతిస్సాతి **పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనా.** అథ వా పజ్జతి అత్థో ఏతేనాతి పదం, నామాది. యథాధిప్పేతమత్థం బ్యఞ్జేతీతి బ్యఞ్జనం, వాక్యం. తేసం పరిపుణ్ణతాయ **పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనా.** అత్థఞాపనే సాధనతాయ వాచావ కరణన్తి **వాక్కరణం,** ఉదాహారఘోసో. **గుణపరిపుణ్ణభావేన** తస్స బ్రాహ్మణస్స, తేన వా భాసితబ్బఅత్థస్స. **పూరే** పుణ్ణభావే. **పూరేతి** చ పురిమస్మిం అత్థే ఆధారే భుమ్మం, దుతియస్మిం విసయే. ‘‘**సుఖుమాలత్తనేనా**’’తి ఇమినా తస్సా వాచాయ ముదుసణ్హభావమాహ. **అపలిబుద్ధాయ** పిత్తసేమ్హాదీహి. **సన్దిట్ఠం** సబ్బం దస్సేత్వా వియ ఏకదేసం కథనం. **విలమ్బితం** సణికం చిరాయిత్వా కథనం. “సన్దిద్ధవిలమ్బితాదీ”తి వా పాఠో. తత్థ **సన్దిద్ధం** సన్దేహజనకం. **ఆది**-సద్దేన దుక్ఖలితానుకడ్ఢితాదిం సఙ్గణ్హాతి. ‘‘**ఆదిమజ్ఝపరియోసానం పాకటం కత్వా**’’తి ఇమినా తస్సా వాచాయ అత్థపారిపూరిం వదన్తి.

‘‘**జిణ్ణో**’’తిఆదీని పదాని సువిఞ్ఞేయ్యాని, హేట్ఠా వుత్తత్థాని చ. దుతియనయే పన **జిణ్ణోతి** నాయం జిణ్ణతా వయోమత్తేన, అథ ఖో కులపరివట్టేన పురాణతాతి ఆహ ‘‘**జిణ్ణోతి పోరాణో**’’తిఆది, తేన తస్స బ్రాహ్మణస్స కులవసేన ఉదితోదితభావమాహ. జాతివుద్ధియా “వయోఅనుప్పత్తో”తి వక్ఖమానత్తా, గుణవుద్ధియా తతో సాతిసయత్తా చ ‘‘**వుద్ధోతి**

సీలాచారాదిగుణవుద్ధియా యుత్తో''తి ఆహ. తథా జాతిమహల్లకతాయ వక్ఖమానత్తా ''**మహల్లకో**''తి పదేన విభవమహత్తతా యోజితా. **మగ్గపటిపన్నో**తి బ్రాహ్మణానం పటిపత్తివీథిం ఉపగతో తం అవోక్కమ్మ చరణతో. **అన్తిమవయ**న్తి పచ్ఛిమవయం.

బుద్ధగుణకథావణ్ణనా

౩౦౪. తాదిసేహి మహానుభావేహి సద్ధిం యుగగ్గాహవసేనపి దహనం న మాదిసానం అనుచ్ఛవికం, కుతో పన ఉక్కంసనన్తి ఇదం బ్రాహ్మణస్స న యుత్తరూపన్తి దస్సేన్తో ఆహ ''**న ఖో పన మేతం యుత్త**''న్తిఆది. **సదిసాతి** ఏకదేసేన సదిసా. న హి బుద్ధానం గుణేహి సబ్బథా సదిసా కేచిపి గుణా అఞ్ఞేసు లబ్భన్తి. **ఇతరేతి** అత్తనో గుణేహి అసదిసగుణే. **ఇద**న్తి ఇదం అత్థజాతం. **గోపదక**న్తి గావియా పదే ఠితఉదకం.

సట్ఠికులసతసహస్సన్తి సట్ఠిసహస్సాధికం కులసతసహస్సం **కులపరియాయేనాతి** సుద్ధోదనమహారాజస్స కులానుక్కమేన **ఆగతం. తేసుపీతి** తేసుపి చతూసు నిధీసు. **గహితగహిత**న్తి గహితం గహితం ఠానం పూరతియేవ ధనేన పటిపాకతికమేవ హోతి. **అపరిమాణోయేవాతి** ''ఏత్తకో ఏసో''తి కేనచి పరిచ్ఛిన్దితుం అసక్కుణేయ్యతాయ అపరిచ్ఛిన్నో ఏవ.

తత్థాతి మఞ్చకే. **సీహసేయ్యం కప్పేసీతి** యథా రాహు అసురిన్దో ఆయామతో, విత్థారతో ఉబ్బేధతో చ భగవతో రూపకాయస్స పరిచ్ఛేదం గహేతుం న సక్కోతి, తథా రూపం ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోన్తో సీహసేయ్యం కప్పేసి.

కిలేసేహి ఆరకత్తా పరిసుద్ధట్ఠేన **అరియన్తి** ఆహ ''**అరియం ఉత్తమం పరిసుద్ధ**''న్తి. **అనవజ్జట్ఠేన కుసలం,** న సుఖవిపాకట్ఠేన. కత్థచి **చతురాసీతిపాణసహస్సాని,** కత్థచి **అపరిమాణాపి దేవమనుస్సా** యస్మా చతువీసతియా ఠానేసు అసఙ్ఖ్యేయ్యా అపరిమేయ్యా దేవమనుస్సా **మగ్గఫలామతం** పివింసు, కోటిసతసహస్సాదిపరిమాణేనపి బహూ ఏవ, **తస్మా** అనుత్తరాచారసిక్ఖాపనవసేన భగవా **బహూనం ఆచరియో. తేతి** కామరాగతో అఞ్ఞే భగవతో పహీనకిలేసే. **కేళనాతి** కేళాయనా ధనాయనా.

అపాపపురేక్ఖారోతి అపాపే పురే కరోతి, న వా పాపం పురతో కరోతీతిపి అపాపపురేక్ఖారోతి ఇమమత్థం దస్సేతుం ''**అపాపే నవలోకుత్తరధమ్మే**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **అపాపేతి** పాపపటిపక్ఖే, పాపరహితే చ. బ్రహ్మని సేట్ఠే బుద్ధే భగవతి భవా తస్స ధమ్మదేసనావసేన అరియాయ జాతియా జాతత్తా, బ్రహ్మునో వా భగవతో హితా గరుకరణాదినా, యథానుసిట్ఠపటిపత్తియా చ, బ్రహ్మం వా సేట్ఠం అరియమగ్గం జానాతీతి **బ్రహ్మఞ్ఞా,** అరియసావకసఙ్ఖాతా పజా, తేనాహ ''**సారిపుత్తా**''తిఆది. పకతిబ్రాహ్మణజాతివసేనాపి ''బ్రహ్మఞ్ఞాయ పజాయా''తి పదస్స అత్థో వేదితబ్బోతి దస్సేతుం ''**అపిచా**''తిఆది వుత్తం.

తిరోరట్ఠా తిరోజనపదాతి ఏత్థ రజ్జం **రట్ఠం,** రాజన్తి రాజానో ఏతేనాతి, తదేకదేసభూతా పదేసా పన **జనపదో**,జనా పజ్జన్తి ఏత్థ సుఖజీవికం పాపుణన్తీతి. పుచ్ఛాయ వా దోసం సల్లక్ఖేత్వాతి సమ్బన్ధో. **అసమత్థత**న్తి అత్తనో అసమత్థతం. **భగవా విస్సజ్జేతి** తేసం ఉపనిస్సయసమ్పత్తిం, ఞాణపరిపాకం, చిత్తాచారఞ్చ ఞత్వాతి అధిప్పాయో.

''**ఏహి స్వాగతవాదీ**''తి ఇమినా సుఖసమ్భాసపుబ్బకం పియవాదితం దస్సేతి, ''**సఖిలో**''తి ఇమినా సణ్హవాచతం, ''**సమ్మోదకో**''తి ఇమినా పటిసన్థారకుసలతం, ''**అభాకుటికో**''తి ఇమినా సబ్బత్థేవ విప్పసన్నముఖతం, ''**ఉత్తానముఖో**''తి

ఇమినా సుఖాలాపతం, ‘‘**పుబ్బభాసీ**’’తి ఇమినా ధమ్మానుగ్గహస్స ఓకాసకరణతో హితజ్ఝాసయతం భగవతో విభావేతి.

యత్థ కిరాతి కిర-సద్దో అరుచిసూచనత్థో, తేన భగవతా అధివుత్థపదేసే న దేవతానుభావేన మనుస్సానం అనుపద్దవతా, అథ ఖో బుద్ధానుభావేనాతి దస్సేతి. తేనాహ “అపిచా”తిఆది.

అనుసాసితబ్బోతి వినేయ్యజనసమూహో గచ్ఛతీతి నిబ్బత్తితం అరియసఙ్ఘమేవ దస్సేతుం ‘‘**సయం వా**’’తిఆది వుత్తం, అనన్తరస్స విధి పటిసేధో వాతి కత్వా. ‘‘**తాదిసో వా**’’తి ఇమినా “సయం వా”తిఆదినా వుత్తవికప్పో ఏవ పచ్చామట్ఠోతి. “పురిమపదస్సేవ వా”తి వికప్పన్తరగ్గహణం. **బహూనం తిత్థకరానన్తి** పూరణాదీనం అనేకేసం తిత్థకరానం, నిద్ధారణే చేతం సామివచనం. **కారణేనాతి** అప్పిచ్ఛసన్తుట్ఠతాదిసమారోపనలక్ఖణేన కారణేన. **ఆగన్తుకా నవకాతి** అభినవా ఆగన్తుకా అబ్భాగతా. **పరియాపుణామీతి** పరిచ్ఛిన్దితుం జానామి సక్కోమి, తేనాహ ‘‘**జానామీ**’’తి. ‘‘**కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో**’’తి అభూతపరికప్పనవచనమేతం తథా భాసమానస్స అభావతో.

౩౦౫. అలం-సద్దో అరహత్థోపి హోతి “అలమేవ నిబ్బిన్దితు”న్తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౧౨౪) వియాతి ఆహ ‘‘**అలమేవాతి యుత్తమేవా**’’తి. పుటేన నేత్వా అసితబ్బతో పరిభుఞ్జితబ్బతో **పుటోసం వుచ్చతి పాథేయ్యం. పుటంసేన** పురిసేన.

సోణదణ్డపరివితక్కవణ్ణనా

౩౦౬. **ఉభతోపక్ఖికాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠిసమ్మాదిట్ఠీనం వసేన ఉభయపక్ఖికా. **కేరాటికాతి** సఠా.

బ్రాహ్మణపఞ్ఞత్తివణ్ణనా

౩౦౯. **విఘాతన్తి** చిత్తదుక్ఖం.

౩౧౧-౩. **సుజన్తి** హోమదబ్బిం **పగ్గణ్హన్తేసూతి** జుహనత్థం గణ్హనకేసు, ఇరుబ్బిజ్జేసూతి అత్థో. **పఠమో వాతి** తత్థ సన్నిపతితేసు యజనకిరియాయం సబ్బపధానో వా. **దుతియో వాతి** తదనన్తరో వా. ‘‘**సుజ**’’న్తి కరణే ఏతం ఉపయోగవచనన్తి ఆహ ‘‘**సుజాయా**’’తి. అగ్గిహుత్తపముఖతాయ యఞ్ఞస్స యఞ్ఞే దియ్యమానం సుజాముఖేన దీయతీతి ఆహ ‘‘**సుజాయ దియ్యమాన**’’న్తి. **పోరాణాతి** అట్ఠకథాచరియా. **విసేసతోతి** విజ్జాచరణవిసేసతో, న బ్రాహ్మణోహి ఇచ్ఛితవిజ్జాచరణమత్తతో. **ఉత్తమబ్రాహ్మణస్సాతి** అనుత్తరదక్ఖిణేయ్యతాయ ఉక్కట్ఠబ్రాహ్మణస్స. **బ్రాహ్మణసమయన్తి** బ్రాహ్మణసిద్ధన్తం. **మా భిన్ది** మా వినాసేసి.

౩౧౬. **సమసమోతి** సమోయేవ హుత్వా సమో. హీనోపమవసేనపి సమతా వుచ్చతీతి తం నివత్తేన్తో ‘‘**ఠపేత్వా ఏకదేససమత్త**’’న్తిఆదిమాహ. **కులకోటిపరిదీపనన్తి** కులఆదిపరిదీపనం **అథాపి సియాతి** అథాపి తుమ్హాకం ఏవం పరివితక్కో సియా. **బ్రాహ్మణభావం సాధేతి** వణ్ణో. **మన్తజాతీసుపి** ఏసేవ నయో. **సీలమేవ సాధేస్సతి** బ్రాహ్మణభావం. కస్మాతి చే? ఆహ ‘‘**తస్మిఞ్హిస్సా**’’తిఆది. **సమ్మోహమత్తం వణ్ణాదయోతి** వణ్ణమన్తజాతియో హి బ్రాహ్మణభావస్స అఙ్గన్తి సమ్మోహమత్తమేతం అసమవేక్ఖితాభిమానభావతో.

సీలపఞ్ఞాకథావణ్ణనా

౩౧౭. కథితో బ్రాహ్మణేన పఞ్హోతి "సీలవా చ హోతీ"తిఆదినా ద్విన్నమేవ అఙ్గానం వసేన యథాపుచ్ఛితో పఞ్హో యాథావతో విస్సజ్జితో **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం యథావిస్సజ్జితే అత్థే. **తస్సాతి** సోణదణ్డస్స. **సీలపరిసుద్ధాతి** సీలసమ్పత్తియా సబ్బసో సుద్ధా అనుపక్కిలిట్ఠా. **కుతో దుస్సీలే పఞ్ఞా** అసమాహితత్తా తస్స. **జళే ఏళమూగే కుతో సీలన్తి** జళే ఏళమూగే దుప్పఞ్ఞే కుతో సీలం సీలవిభాగస్స, సీలపరిసోధనూపాయస్స చ అజాననతో. పకట్ఠం ఉక్కట్ఠం ఞాణం పఞ్ఞాణన్తి, పాకతికం ఞాణం నివత్తేతుం "పఞ్ఞాణ"న్తి వుత్తన్తి తయిదం పకారేహి జాననతో **పఞ్ఞావాతి** ఆహ **"పఞ్ఞాణన్తి పఞ్ఞా యేవా"**తి.

సీలేనధోతాతి సమాధిపదట్ఠానేన సీలేన సకలసంకిలేసమలవిసుద్ధియా ధోతా విసుద్ధా, తేనాహ **"కథం పనా"**తిఆది. తత్థ **ధోవతీతి** సుజ్ఝతి. **మహాసట్ఠివస్సత్థేరో వియాతి** సట్ఠివస్సమహాథేరో వియ. **వేదనాపరిగ్గహమత్తమ్పీతి** ఏత్థ **వేదనాపరిగ్గహో** నామ యథాఉప్పన్నం వేదనం సభావరసతో ఉపధారేత్వా "అయం వేదనా ఫస్సం పటిచ్చ, సో ఫస్సో అనిచ్చో దుక్ఖో విపరిణామధమ్మో"తి లక్ఖణత్తయం ఆరోపేత్వా పవత్తితవిపస్సనా. ఏవం విపస్సన్తేన "సుఖేన సక్కా సా వేదనా అధివాసేతుం "వేదనా ఏవ వేదియతీ"తి. **వేదనం విక్ఖమ్భేత్వాతి** యథాఉప్పన్నం దుక్ఖం వేదనం అననువత్తిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా వీథిం పటిపన్నాయ విపస్సనాయ తం వినోదేత్వా. **సంసుమారపతితేనాతి** కుమ్భీలేన వియ భూమియం ఉరేన నిపజ్జనేన. **పఞ్ఞాయ సీలం ధోవిత్వాతి** అఖణ్డాదిభావాపాదనేన సీలం ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు పఞ్ఞాయ సువిసోధితం కత్వా.

౩౧౮. "కస్మా ఆహా"తి ఉపరిదేసనాయ కారణం పుచ్ఛతి. **లజ్జా** నామ "సీలస్స జాతియా చ గుణదోసపకాసనేన సమణేన గోతమేన పుచ్ఛితపఞ్హం విస్సజ్జేసీ"తి పరిసాయ పఞ్ఞాతతా. **ఏత్తకపరమాతి** ఏత్తకఉక్కంసకోటికా పఞ్చ సీలాని, వేదత్తయవిభావనం పఞ్ఞఞ్చ లక్ఖణాదితో నిద్ధారేత్వా జాననం నత్థి, కేవలం తత్థ వచీపరమా మయన్తి దస్సేతీతి ఆహ **"సీలపఞ్ఞాణన్తి వచనమేవ పరమం అమ్హాక"**న్తి. **"అయం పన విసేసో"**తి ఇదం నియ్యాతనాపేక్ఖం సీలనిద్దేసే, తేనాహ **"సీలమిచ్చేవ నియ్యాతిత"**న్తి. సామఞ్ఞఫలే పన "సామఞ్ఞఫల" మిచ్చేవ నియ్యాతితం, పఞ్ఞానిద్దేసే పన ఝానపఞ్ఞం అధిట్ఠానం కత్వా విపస్సనాపఞ్ఞావసేనేవ పఞ్ఞానియ్యాతనం కతం, తేనాహ **"పఠమజ్ఝానాదీనీ"**తి.

సోణదణ్డఉపాసకత్తపటివేదనాకథావణ్ణనా

౩౨౧-౨. నత్తాతి పుత్తపుత్తో. అగారవం నామ నత్థి, న చాయం భగవతి అగారవేన "అహఞ్చేవ ఖో పనా"తిఆదిమాహ, అథ ఖో అత్తలాభపరిహానిభయేన. అయఞ్హి యథా తథా అత్తనో మహాజనస్స సమ్భావనం ఉప్పాదేత్వా కోహఞ్ఞేన పరే విమ్హాపేత్వా లాభుప్పాదం నిజిగిసన్తో విచరతి, తస్మా తథా అవోచ, తేనాహ **"ఇమినా కిరా"**తిఆది.

తజ్ఝానానురూపాయాతి యాదిసీ తదా తస్స అజ్ఝాసయప్పవత్తి, తదనురూపాయాతి అత్థో. తస్స తదా తాదిసస్స వివట్టసన్నిస్సితస్స ఞాణస్స పరిపాకస్స అభావతో కేవలం అబ్భుదయనిస్సితో ఏవ అత్థో దస్సితోతి ఆహ **"దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికమత్థం సన్దస్సేత్వా"**తి, పచ్చక్ఖతో విభావేత్వాతి అత్థో. **కుసలే ధమ్మేతి** తేభూమకే కుసలే ధమ్మే, "చతుభూమకే"తిపి వత్తుం వట్టతియేవ, తేనేవాహ "ఆయతిం నిబ్బానత్థాయ వాసనాభాగియా వా"తి. **తత్థాతి** కుసలధమ్మే యథా సమాదపితే. **నన్తి బ్రాహ్మణం సముత్తేజేత్వాతి** సమ్మదేవ ఉపరూపరి నిసానేత్వా పుఞ్ఞకిరియాయ తిక్ఖవిసదభావం ఆపాదేత్వా. తం పన అత్థతో తత్థ ఉస్సాహజననం హోతీతి ఆహ **"సఉస్సాహం కత్వా"**తి . ఏవం పుఞ్ఞకిరియాయ సఉస్సాహతా, ఏవరూపం గుణసమఙ్గితా చ నియమతో దిట్ఠధమ్మికా అత్థసమ్పాదనీతి ఏవం **సఉస్సాహతాయ, అఞ్ఞేహి చ** తస్మిం **విజ్జమానగుణేహి సమ్పహంసేత్వా** సమ్మదేవ హట్ఠతుట్ఠభావం ఆపాదేత్వా.

యది భగవా ధమ్మరతనవస్సం వస్సి, అథ కస్మా సో విసేసం నాధిగచ్ఛతీతి ఆహ **''బ్రాహ్మణో పనా''**తిఆది. యది ఏవం కస్మా భగవా తస్స తథా ధమ్మరతనవస్సం వస్సీతి ఆహ **''కేవలమస్సా''**తిఆది. న హి భగవతో నిరత్థకా దేసనా హోతీతి.

సోణదణ్డసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౫. కూటదన్తసుత్తవణ్ణనా

౩౨౩. పురిమసుత్తద్వయేతి అమ్బట్ఠసోణదణ్డసుత్తద్వయే. **వుత్తనయమేవాతి** యం తత్థ ఆగతసదిసం ఇధాగతం తం అత్థవణ్ణనతో వుత్తనయమేవ, తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి అత్థో. "తరుణో అమ్బరుక్ఖో అమ్బలట్ఠికా"తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨) బ్రహ్మజాలసుత్తవణ్ణనాయం వుత్తన్తి ఆహ **''అమ్బలట్ఠికా బ్రహ్మజాలే వుత్తసదిసావా''**తి.

యఞ్ఞావాటం సమ్పాదేత్వా మహాయఞ్ఞం ఉద్దిస్స సవిఞ్ఞాణకాని, అవిఞ్ఞాణకాని చ యఞ్ఞూపకరణాని ఉపట్ఠపితానీతి వుత్తం పాళియం "మహాయఞ్ఞో ఉపక్ఖటో"తి, తం ఉపక్ఖరణం తేసం తథాసజ్జనన్తి ఆహ **''ఉపక్ఖటోతి సజ్జితో''**తి. **వచ్ఛతరసతానీతి** యువభావప్పత్తాని బలవవచ్ఛసతాని, తే పన వచ్ఛా ఏవ హోన్తి, న దమ్మా బలిబద్దా చాతి ఆహ **''వచ్ఛసతానీ''**తి. **ఏతేతి** ఉసభాదయో ఉరబ్భపరియోసానా. **అనేకేసన్తి** అనేకజాతికానం. సఙ్ఖ్యావసేన అనేకతా సత్తసతగ్గహణేనేవ పరిచ్ఛిన్నా. **మిగపక్ఖీనన్తి** మహింసరురుపసదకురుఙ్గగోకణ్ణమిగానఞ్చేవ మోరకపిఞ్జరతిత్తిరకపోతాదిపక్ఖీనఞ్చ.

౩౨౪. యఞ్ఞసఙ్ఖాతస్స పుఞ్ఞస్స యో సంకిలేసో, తస్స నివారణతో నిసేధనతో **విధా** వుచ్చన్తి విప్పటిసారవినోదనా. తతో ఏవ తా తం పుఞ్ఞాభిసన్దం అవిచ్ఛిన్దిత్వా ఠపేన్తీతి **''ఠపనా''**తి వుత్తా. తాసం పన యఞ్ఞస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానవసేన తీసు కాలేసు పవత్తియా యఞ్ఞో తిట్ఠపనోతి ఆహ **''తిట్ఠపనన్తి అత్థో''**తి. పరిక్ఖరోన్తి అభిసఙ్ఖరోన్తీతి **పరిక్ఖారా,** పరివారాతి వుత్తం. **''సోళసపరిక్ఖారన్తి సోళసపరివార''**న్తి.

మహావిజితరాజయఞ్ఞకథావణ్ణనా

౩౩౬. పుబ్బచరితన్తి అత్తనో పురిమజాతిసమ్భూతం బోధిసమ్భారభూతం పుఞ్ఞచరియం. తథా హిస్స అనుగామినోవ నిధిస్స థావరో నిధి నిదస్సితో. అడ్ఢతా నామ విభవసమ్పన్నతా, సా తం తం ఉపాదాయుపాదాయ వుచ్చతీతి ఆహ **''యో కోచి అత్తనో సన్తకేన విభవేన అడ్ఢో హోతీ''**తి . తథా మహద్ధనతాపీతి తం ఉక్కంసగతం దస్సేతుం **''మహతా అపరిమాణసఙ్ఖ్యేన ధనేన సమన్నాగతో''**తి వుత్తం. భుఞ్జితబ్బతో పరిభుఞ్జితబ్బతో విసేసతో కామా **భోగో** నామాతి ఆహ **''పఞ్చకామగుణవసేనా''**తి. **పిణ్డపిణ్డవసేనాతి** భాజనాలఙ్కారాదివిభాగం అకత్వా కేవలం ఖణ్డఖణ్డవసేన.

మాసకాదీతి ఆది-సద్దేన థాలకాదిం సఙ్గణ్హాతి. **భాజనాదీతి ఆది**-సద్దేన వత్థసేయ్యావసథాదిం సఙ్గణ్హాతి. సువణ్ణరజతమణిముత్తావేళురియవజిరపవాళాని **''సత్తరతనానీ''**తి వదన్తి. సాలివీహిఆది **పుబ్బణ్ణం** పురక్ఖతంసస్సఫలన్తి కత్వా. తబ్బిపరియాయతో ముగ్గమాసాది **అపరణ్ణం. దేవసికం...పే.... వసేనాతి** దివసే దివసే పరిభుఞ్జితబ్బదాతబ్బవడ్ఢేతబ్బాదివిధినా పరివత్తనకధనధఞ్ఞవసేన.

కోట్ఠం వుచ్చతి ధఞ్ఞస్స ఆఠపనట్ఠానం, కోట్ఠభూతం అగారం **కోట్ఠాగారం** తేనాహ **''ధఞ్ఞేన...పే.... గారో చా''**తి. ఏవం సారగబ్భం "కోసో"తి, ధఞ్ఞస్స ఆఠపనట్ఠానఞ్చ "కోట్ఠాగార"న్తి దస్సేత్వా ఇదాని తతో అఞ్ఞథా తం దస్సేతుం **''అథ వా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ యథా అసినో తిక్ఖభావపరిహారతో పరిచ్ఛదో "కోసో"తి వుచ్చతి, ఏవం రఞ్ఞో తిక్ఖభావపరిహారణత్తా చతురఙ్గినీ సేనా "కోసో"తి ఆహ **''చతుబ్బిధో కోసో హత్థీ అస్సా రథా పత్తీ''**తి. **''వత్థకోట్ఠాగారగ్గహణేనేవ** సబ్బస్సాపి భణ్డట్ఠపనట్ఠానస్స

గహితత్తా తివిధం కోట్ఠాగారన్తి వుత్తం. ''**ఇదం ఏవం బహూ**''న్తిఆది రాజా తమత్థం జానన్తోవ భణ్డాగారికేన కథాపేత్వా పరిసాయ నిస్సద్ధభావాపాదనత్థఞ్చ ఆహ ఏవం మే పకతిక్ఖోభో న భవిస్సతీతి.

౩౩౭-౮. బ్రాహ్మణో చిన్తేసి జనపదస్స అనుపద్దవత్థఞ్చేవ యఞ్ఞస్స చ చిరానుపవత్తనత్థఞ్చ, తేనాహ ''**అయం రాజా**''తిఆది.

సత్తానం హితస్స సుఖస్స చ విదూసనతో అహితస్స దుక్ఖస్స చ ఆవహనతో చోరా ఏవ కణ్టకా, తేహి **చోరకణ్టకేహి.** యథా గామవాసీనం ఘాతా గామఘాతా, ఏవం పన్థికానం దుహనా విబాధనా **పన్థదుహనా. అధమ్మకారీతి** ధమ్మతో అపేతస్స అయుత్తస్స కరణసీలో, అత్తనో విజితే జనపదాదీనం తతో అనత్థతో తాయనేన ఖత్తియో యో ఖత్తధమ్మో, తస్స వా అకరణసీలోతి అత్థో. దస్సవో ఏవ ఖీలసదిసత్తా **దస్సుఖీలం.** యథా హి ఖేత్తే ఖీలం కసనాదీనం సుఖప్పవత్తిం , మూలసన్తానేన సస్సస్స బుద్ధిఞ్చ విబన్ధతి, ఏవం దస్సవో రజ్జే రాజాణాయ సుఖప్పవత్తిం, మూలవిరుళ్హియా జనపదానం పరిబుద్ధిఞ్చ విబన్ధన్తి. తేన వుత్తం "దస్సవో ఏవ ఖీలసదిసత్తా దస్సుఖీల"న్తి. **వధ**-సద్దో హింసనత్థోపి హోతీతి వుత్తం ''**మారణేన వా కోట్టనేన వా**''తి. **అద్దుబన్ధనాదినాతి ఆది**-సద్దేన రజ్జుబన్ధనసఙ్ఖలికబన్ధనాదిం సఙ్గణ్హాతి. **జానియాతి** ధనజానియా, తేనాహ ''**సతం గణ్హథా**''తిఆది. **పఞ్చసిఖముణ్డకరణన్తి** కాకపక్ఖకరణం. **గోమయసిఞ్చనన్తి** సీసే ఛకణోదకావసేచనం. **కుదణ్డకబన్ధనన్తి** గద్దులబన్ధనం. **ఏవమాదీనీతి ఆది**-సద్దేన ఖురముణ్డం కరిత్వా భస్మపుటపోథనాదిం సఙ్గణ్హాతి. **ఊహనిస్సామీతి** ఉద్ధరిస్సామి, అపనేస్సామీతి అత్థో. **ఉస్సహన్తీతి** పుబ్బే తత్థ కతపరిచయతాయ ఉస్సాహం కాతుం సక్కోన్తి. **అనుప్పదేతూతి** అను అను పదేతు, తేనాహ ''**దిన్నే అప్పహోన్తే**''తిఆది. సక్ఖికరణపణ్ణారోపనాని వడ్ఢియా సహ వా వినా వా పున గహేతుకామస్స, ఇధ పన తం నత్థీతి ఆహ ''**సక్ఖిం అకత్వా**''తిఆది, తేనాహ ''**మూలచ్ఛేజ్జవసేనా**''తి. పకారతో భణ్డాని ఆభరతి సమ్భరతి పరిచయతి ఏతేనాతి **పాభతం,** భణ్డమూలం.

దివసే దివసే దాతబ్బభత్తం **దేవసికభత్తం.** "అనుమాసం, అనుపోసథ"న్తిఆదినా దాతబ్బం వేతనం **మాసికాదిపరిబ్బయం.** తస్స తస్స కులానురూపేన కమ్మానురూపేన సూరభావానురూపేనాతి పచ్చేకం అనురూప-సద్దో యోజేతబ్బో. సేనాపచ్చాది **ఠానన్తరం.** సకకమ్మపసుతత్తా , అనుపద్దవత్తా చ **ధనధఞ్ఞానం రాసికో** రాసికారభూతో. **ఖేమేన ఠితాతి** అనుపద్దవేన పవత్తా, తేనాహ ''**అభయా**''తి, కుతోచిపి భయరహితాతి అత్థో.

చతుపరిక్ఖారవణ్ణనా

౩౩౮. తస్మిం తస్మిం కిచ్చే అనుయన్తి అనువత్తన్తీతి అనుయన్తా, అనుయన్తా ఏవ **ఆనుయన్తా** యథా "అనుభావో ఏవ ఆనుభావో"తి. **అస్సాతి** రఞ్ఞో. **తేతి** ఆనుయన్తఖత్తియాదయో. **అత్తమనా న భవిస్సన్తి** "అమ్హే ఏత్థ బహి కరోతీ"తి. నిబన్ధవిపులాగమో గామో **నిగమో,** వివడ్ఢితమహాఆయో మహాగామోతి అత్థో. **జనపద**-సద్దో హేట్ఠా వుత్తత్థో ఏవ. ఛన్నం పకతీనం వసేన రఞ్ఞో హితసుఖాభిబుద్ధి, తదేకదేసా చ ఆనుయన్తాదయోతి వుత్తం ''**యం తుమ్హాకం అనుజాననం మమ భవేయ్య దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా**''తి.

అమా సహ భవన్తి కిచ్చేసూతి **అమచ్చా,** రజ్జకిచ్చవోసాసనకా. తే పన రఞ్ఞో పియా, సహపవత్తనకా చ హోన్తీతి ఆహ ''**పియసహాయకా**''తి. రఞ్ఞో పరిసతి భవాతి **పారిసజ్జా** , తే పన కేతి ఆహ ''**సేసా ఆణత్తికరా**''తి, యథావుత్తఆనుయన్తఖత్తియాదీ హి అవసేసా రఞ్ఞో ఆణాకరాతి అత్థో. సతిపి దేయ్యధమ్మే ఆనుభావసమ్పత్తియా,

పరివారసమ్పత్తియా చ అభావే తాదిసం దాతుం న సక్కా, వుడ్ఢకాలే చ తాదిసానమ్పి రాజూనం తదుభయం హోయతేవాతి ఆహ **''మహల్లకకాలే...పే.... న సక్కా''**తి. **అనుమతియాతి** అనుజాననేన, **పక్ఖాతి** సపక్ఖా యఞ్ఞస్స అఙ్గభూతా. పరిక్ఖరోన్తీతి **పరిక్ఖారా,** సమ్భారా. ఇమే తస్స యఞ్ఞస్స అఙ్గభూతా పరివారా వియ హోన్తీతి ఆహ **''పరివారా భవన్తీ''**తి.

అట్ఠపరిక్ఖారవణ్ణనా

౩౪౦. యససాతి ఆనుభావేన, తేనాహ **''ఆణాఠపనసమత్థతాయా''**తి. **సద్దహతీతి** "దాతా దానస్స ఫలం పచ్చనుభోతీ"తి పత్తియాయతి. దానే సూరోతి **దానసూరో** దేయ్యధమ్మే ఈసకమ్పి సఙ్గం అకత్వా ముత్తచాగో. స్వాయమత్థో కమ్మస్సకతఞ్ఞాణస్స తిక్ఖవిసదభావేన వేదితబ్బో, తేనాహ **''న సద్ధామత్తకేనేవా''**తిఆది. యస్స హి కమ్మస్సకతా పచ్చక్ఖతో వియ ఉపట్ఠాతి, సో ఏవం వుత్తో. **యం దానం దేతీతి** యం దేయ్యధమ్మం పరస్స దేతి. **తస్స పతి హుత్వాతి** తబ్బిసయం లోభం సుట్ఠు అభిభవన్తో తస్స అధిపతి హుత్వా దేతి అనధిభవనీయత్తా. "న దాసో, న సహాయో"తి వత్వా తదుభయం అన్వయతో, బ్యతిరేకతో చ దస్సేతుం **''యో హి''**తిఆది వుత్తం. **దాసో హుత్వా దేతి** తణ్హాయ దానస్స దాసబ్యతం ఉపగతత్తా. **సహాయో హుత్వా దేతి** తస్స పియభావానిస్సజ్జనతో. **సామీ హుత్వా దేతి** తత్థ తణ్హాదాసబ్యతో అత్తానం మోచేత్వా అభిభుయ్య పవత్తనతో. సామిపరిభోగసదిసా హేతస్సాయం పవత్తీతి.

సమితపాపా సమణా, బాహితపాపా బ్రాహ్మణా ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన, పబ్బజ్జామత్తసమణా జాతిమత్తబ్రాహ్మణా పన **కపణాదిగ్గహణేనేవేత్థ గహితాతి** అధిప్పాయో. **దుగ్గతాతి** దుక్కరజీవికం ఉపగతా కసిరవుత్తికా, తేనాహ **''దలిద్దమనుస్సా''**తి. **అద్ధికాతి** అద్ధానమగ్గగామినో. **వణిబ్బకాతి** దాయకానం గుణకిత్తనవసేన, కమ్మఫలకిత్తనముఖేన చ యాచనకా సేయ్యథాపి నగ్గచరియాదయో, తేనాహ **''ఇట్ఠం దిన్న''**న్తిఆది. **''పసతమత్త''**న్తి వీహితణ్డులాదివసేన వుత్తం, **''సరావమత్త''**న్తి యాగుభత్తాదివసేన. ఓపానం వుచ్చతి ఓగాహేత్వా పాతబ్బతో నదితళాకాదీనం సబ్బసాధారణతిత్థం ఓపానం వియ భూతోతి **ఓపానభూతో,** తేనాహ **''ఉదపానభూతో''**తిఆది. **సుతమేవ సుతజాతన్తి జాత**-సద్దస్స అనత్థన్తరవాచకతమాహ యథా "కోసజాత"న్తి.

అతీతాదిఅత్థచిన్తనసమత్థతా నామస్స రఞ్ఞో అనుమానవసేన, ఇతికత్తబ్బతావసేన చ వేదితబ్బా , న బుద్ధానం వియ తత్థ పచ్చక్ఖదస్సితాయాతి దస్సేతుం **''అతీతే''**తిఆది వుత్తం. అడ్ఢతాదయో తావ యఞ్ఞస్స పరిక్ఖారా హోన్తు తేహి వినా తస్స అసిజ్ఝనతో, సుజాతతా సురూపతా పన కథన్తి ఆహ **''ఏతేహి కిరా''**తిఆది. ఏత్థ చ కేచి "యథా అడ్ఢతాదయో యఞ్ఞస్స ఏకంసతో అఙ్గాని, న ఏవమభిజాతతా, అభిరూపతా చాతి దస్సేతుం **కిర**సద్దగ్గహణ"న్తి వదన్తి "అయం దుజ్జాతో"తిఆది వచనస్స అనేకన్తికతం మఞ్ఞమానా, తయిదం అసారం, సబ్బసాధారణవసేన హేస యఞ్ఞారమ్భో తత్థ సియా కేసఞ్చి తథాపరివితక్కోతి తస్సాపి అవకాసాభావాదస్సనత్థం తథా వుత్తత్తా. **కిర**-సద్దో పన తదా బ్రాహ్మణేన చిన్తితాకారసూచనత్థో దట్ఠబ్బో. **ఏవమాదీనీతి ఆది**-సద్దేన "అయం విరూపో దలిద్దో అప్పేసక్ఖో అస్సద్ధో అప్పస్సుతో అనత్థఞ్ఞూ న మేధావీ"తి ఏతేసం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

చతుపరిక్ఖారాదివణ్ణనా

౩౪౧. ''సుజం పగ్గణ్హన్తాన''న్తి పురోహితస్స సయమేవ కటచ్ఛుగ్గహణజోతనేన ఏవం సహత్థా, సక్కచ్చఞ్చ దానే యుత్తతా ఇచ్ఛితబ్బాతి దస్సేతి . **ఏవం దుజ్జాతస్సా**తి ఏత్థాపి హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

౩౪౨. తిణ్ణం ఠానానన్తి దానస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానభూతాసు తీసు భూమీసు, అవత్థాసూతి అత్థో. **చలన్తీ**తి కమ్పన్తి పురిమాకారేన న తిట్ఠన్తి. **కరణత్థే**తి తతియావిభత్తిఅత్థే. కత్తరి హేతం సామివచనం కరణీయసద్దాపేక్ఖాయ. ''పచ్ఛానుతాపో న కత్తబ్బో''తి వత్వా తస్స అకరణూపాయం దస్సేతుం **''పుబ్బచేతనా పన అచలా పతిట్ఠపేతబ్బా''**తి వుత్తం. తత్థ **అచలా**తి దళ్హా కేనచి అసంహీరా. **పతిట్ఠపేతబ్బా**తి సుపతిట్ఠితా కాతబ్బా. ఏవం కరణేన హి యథా తం దానం సమ్పతి యథాధిప్పాయం నిప్ఫజ్జతి, ఏవం ఆయతిమ్పి విపులఫలతాయాతి ఆహ **''ఏవఞ్హి దానం మహప్ఫలం హోతీతి దస్సేతీ''**తి, విప్పటిసారేన అనుపక్కిలిట్ఠభావతో. **ముఞ్చచేతనా**తి పరిచ్చాగచేతనా. తస్సా నిచ్చలభావో నామ ముత్తచాగతా పుబ్బాభిసఙ్ఖారవసేన ఉళారభావో, సమనుస్సరణచేతనాయ పన నిచ్చలభావో ''అహో మయా దానం దిన్నం సాధు సుట్ఠూ''తి తస్స సక్కచ్చం పచ్చవేక్ఖణావసేన వేదితబ్బో. **తథా అకరోన్తస్సా**తి ముఞ్చచేతనం, తత్థ పచ్ఛాసమనుస్సరణచేతనఞ్చ వుత్తనయేన నిచ్చలం అకరోన్తస్స విప్పటిసారం ఉప్పాదేన్తస్స. ఖేత్తవిసేసే పరిచ్చాగస్స కతత్తా లద్ధేసుపి **ఉళారేసు భోగేసు చిత్తం నాపి నమతి.** యథా కథన్తి ఆహ **''మహారోరువం ఉపపన్నస్స సేట్ఠిగహపతినో వియా''**తి.

సో కిర తగరసిఖిం పచ్చేకబుద్ధం అత్తనో గేహద్వారే పిణ్డాయ ఠితం దిస్వా ''ఇమస్స సమణస్స పిణ్డపాతం దేహీ''తి భరియం ఆణాపేత్వా రాజుపట్ఠానత్థం పక్కామి. సేట్ఠిభరియా సప్పఞ్ఞజాతికా, సా చిన్తేసి ''మయా ఏత్తకేన కాలేన 'ఇమస్స దేథా'తి వచనమత్తం పిస్స న సుతపుబ్బం, అయఞ్చ మఞ్ఞే అహోసి పచ్చేకసమ్బుద్ధో, యథా తథా అదత్వా పణీతం పిణ్డపాతం దస్సామీ''తి ఉపగన్త్వా పచ్చేకసమ్బుద్ధం పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా పత్తం ఆదాయ అన్తోనివేసనే పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదాపేత్వా పరిసుద్ధేహి సాలితణ్డులేహి భత్తం సమ్పాదేత్వా తదనురూపం ఖాదనీయం, బ్యఞ్జనం, సూపేయ్యఞ్చ అభిసఙ్ఖరిత్వా బహి గన్ధేహి అలఙ్కరిత్వా పచ్చేకసమ్బుద్ధస్స హత్థేసు పతిట్ఠపేత్వా వన్ది. పచ్చేకబుద్ధో ''అఞ్ఞేసమ్పి పచ్చేకబుద్ధానం సఙ్గహం కరిస్సామీ''తి అపరిభుఞ్జిత్వావ అనుమోదనం కత్వా పక్కామి. సోపి ఖో సేట్ఠి రాజుపట్ఠానం కత్వా ఆగచ్ఛన్తో పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా అహం ''తుమ్హాకం పిణ్డపాతం దేథా''తి వత్వా పక్కన్తో, అపి వో లద్ధో పిణ్డపాతోతి. ఆమ సేట్ఠి లద్ధోతి. ''పస్సామా''తి గీవం ఉక్ఖిపిత్వా ఓలోకేసి. అథస్స పిణ్డపాతగన్ధో ఉట్ఠహిత్వా నాసపుటం పూరేసి. సో ''మహా వత మే ధనబ్యయో జాతో''తి చిత్తం సన్ధారేతుం అసక్కోన్తో పచ్ఛా విప్పటిసారీ అహోసి. విప్పటిసారస్స పన ఉప్పన్నాకారో ''వరమేత''న్తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౧.౧౩౧) పాళియం ఆగతోయేవ. భాతు పనాయం ఏకం పుత్తకం సాపతేయ్యకారణా జీవితా వోరోపేసి, తేన మహారోరువం ఉపపన్నో. పిణ్డపాతదానేన పనేస సత్తక్ఖత్తుం సుగ్గతిం సగ్గం లోకం ఉపపన్నో, సత్తక్ఖత్తుమేవ చ సేట్ఠికులే నిబ్బత్తో, న చాస్స ఉళారేసు భోగేసు చిత్తం నమి, తేన వుత్తం ''నాపి ఉళారేసు భోగేసు చిత్తం నమతీ''తి.

౩౪౩. ఆకరోతి అత్తనో అనురూపతాయ సమరియాదం సపరిచ్ఛేదం ఫలం నిబ్బత్తేతీతి **ఆకారో,** కారణన్తి ఆహ **''దసహి ఆకారేహీతి దసహి కారణేహీ''**తి. **పటిగ్గాహకతో వా**తి బలవతరో హుత్వా ఉప్పజ్జమానో పటిగ్గాహకతోవ ఉప్పజ్జతి, ఇతరో పన దేయ్యధమ్మతో, పరివారజనతోపి ఉప్పజ్జేయ్యేవ. **ఉప్పజ్జితుం యుత్త**న్తి ఉప్పజ్జనారహం. **తేసంయేవ** పాణాతిపాతీనం. యజనం నామేత్థ దానం అధిప్పేతం, న అగ్గిజుహనన్తి ఆహ **''యజతం భవన్తి దేతు భవ''**న్తి. **విస్సజ్జతూ**తి ముత్తచాగవసేన విస్సజ్జతు. **అబ్భన్తర**న్తి అజ్ఝత్తం, సకసన్తానేతి అత్థో.

౩౪౪. హేట్ఠా సోళస పరిక్ఖారా వుత్తా యఞ్ఞస్స తే వత్థుం కత్వా, ఇధ పన సన్దస్సనాదివసేన అనుమోదనాయ ఆరద్ధత్తా వుత్తం "**సోళసహి ఆకారేహీ**"తి. **దస్సేత్వా** అత్తనో దేసనానుభావేన పచ్చక్ఖతో వియ ఫలం దస్సేత్వా, అనేకవారం పన కథనతో చ ఆమేడితవచనం. **తమత్థన్తి** యథావుత్తం దానఫలవసేన కమ్మఫలసమ్బన్ధం. **సమాదపేత్వాతి** సుతమత్తమేవ అకత్వా యథా రాజా తమత్థం సమ్మదేవ ఆదియతి చిత్తే కరోన్తో సుగ్గహితం కత్వా గణ్హాతి, తథా సక్కచ్చం ఆదాపేత్వా. ఆమేడితకారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

"**విప్పటిసారవినోదనేనా**"తి ఇదం నిదస్సనమత్తం లోభదోసమోహఇస్సామచ్ఛరియమానాదయోపి హి దానచిత్తస్స ఉపక్కిలేసా, తేసం వినోదనేనపి తం సముత్తేజితం నామ హోతి తిక్ఖవిసదభావప్పత్తితో. ఆసన్నతరభావతో వా విప్పటిసారస్స తబ్బినోదనమేవ గహితం, పవత్తితేపి హి దానే తస్స సమ్భవతో. యాథావతో విజ్జమానేహి గుణేహి తుట్ఠపహట్ఠభావాపాదనం సమ్పహంసనన్తి ఆహ "**సున్దరం తే...పే.... థుతిం కత్వా కథేసీ**"తి. **ధమ్మతోతి** సచ్చతో. సచ్చఞ్హి ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మం, ఉపసమచరియాభావతో సమం, యుత్తభావేన కారణన్తి చ వుచ్చతీతి.

౩౪౫. తస్మిం యఞ్ఞే రుక్ఖతిణచ్ఛేదోపి నామ నాహోసి, కుతో పాణవధోతి పాణవధాభావస్సేవ దళ్హీకరణత్థం సబ్బసో విపరీతగాహవిదూసితజ్ఝాసస్స దస్సేతుం పాళియం "నేవ గావో హఞ్ఞింసూ"తి ఆదిం వత్వాపి "న రుక్ఖా ఛిజ్జింసూ"తిఆది వుత్తం, తేనాహ "**కిం పన గావో**"తిఆది. **బరిహిసత్థాయాతి** పరిచ్ఛేదనత్థాయ. **వనమాలాసఙ్ఖేపేనాతి** వనపుప్ఫేహి గన్థితమాలానియామేన. **భూమియం వా పత్థరన్తీతి** వేదిభూమిం పరిక్ఖిపన్తా తత్థ పన్థరన్తి. **అన్తోగేహదాసాదయోతి** అన్తోజాతధనక్కీతకరమరానీతసయందాసా. **పుబ్బమేవాతి** భతికరణతో పగేవ. **గహేత్వా కరోన్తీతి** దివసే దివసే గహేత్వా కరోన్తి. **తజ్జితాతి** గజ్జితా. **పియసముదాచారేనేవాతి** ఇట్ఠవచనేనేవ. **ఫాణితేన చేవాతి** ఏత్థ **చ**-సద్దో అవుత్తసముచ్చయత్థో, తేన పణీతపణీతానం నానప్పకారానం ఖాదనీయభోజనీయాదీనఞ్చేవ వత్థమాలాగన్ధవిలేపనయానసేయ్యాదీనఞ్చ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో, తేనాహ "**పణీతేహి సప్పితేలాదిసమ్మిస్సేహేవా**"తిఆది.

౩౪౬. సం నామ ధనం, తస్స పతీతి సపతి, ధనవా. దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికహితావహత్తా తస్స హితన్తి **సాపతేయ్యం,** తదేవ ధనం. తేనాహ "**పహూతం సాపతేయ్యం ఆదాయాతి బహుం ధనం గహేత్వా**"తి. **గామభాగేనాతి** సఙ్కిత్తనవసేన గామే వా గహేతబ్బభాగేన.

౩౪౭. "**యాగుం పివిత్వా**"తి యాగుసీసేన పాతరాసభోజనమాహ. **పురత్థిమేన యఞ్ఞవాటస్సాతి** రఞ్ఞో దానసాలాయ నాతిదూరే పురత్థిమదిసాభాగేతి అత్థో, యతో తత్థ పాతరాసం భుఞ్జిత్వా అకిలన్తరూపాయేవ సాయన్హే సాలం పాపుణన్తి "**దక్ఖిణేన యఞ్ఞవాటస్సా**"తి ఆదీసుపి ఏసేవ నయో.

౩౪౮. పరిహారేనాతి భగవన్తం గరుం కత్వా అగారవపరిహారేన.

నిచ్చదానఅనుకులయఞ్ఞవణ్ణనా

౩౪౯. ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయాతి దానే ఉట్ఠానవీరియం సక్కచ్చం కత్వా. **అప్పసమ్భారతరోతి** అతివియ పరిత్తసమ్భారో. సమారభీయతి యఞ్ఞో ఏతేహీతి సమారమ్భా, సమ్భారసమ్భరణవసేన పవత్తసత్తపీళా. **అప్పట్ఠతరోతి** పన అతివియ అప్పకిచ్చోతి అత్థో. విపాకసఙ్ఖాతం అతిసయేన మహన్తం సదిసఫలం ఏతస్సాతి **మహప్ఫలతరో.** ఉదయసఙ్ఖాతం అతిసయేన

మహన్తం నిస్సన్దాదిఫలం ఏతస్సాతి **మహానిసంసతరో**. **ధువదానానీ**తి ధువాని థిరాని అచ్ఛిన్నాని కత్వా దాతబ్బదానాని. **అనుకులయఞ్ఞానీ**తి అనుకులం కులానుక్కమం ఉపాదాయ దాతబ్బదానాని, తేనాహ "**అమ్హాక**"న్తిఆది. **నిబద్ధదానానీ**తి నిబన్ధిత్వా నియమేత్వా పవేణీవసేన పవత్తితదానాని.

హత్థిదన్తేన పవత్తితా **దన్తమయసలాకా**, యత్థ దాయకానం నామం అఙ్కన్తి. **రఞ్ఞో**తి సేతవాహనరఞ్ఞో.

ఆదీనీతి **ఆది**-సద్దేన "సేనో వియ మంసపేసిం కస్మా ఓక్ఖన్దిత్వా గణ్హాసీ"తి ఏవమాదీనం సఙ్గహో. పుబ్బచేతనాముఞ్చచేతనాఅపరచేతనాసమ్పత్తియా దాయకస్స వసేన తీణి అఙ్గాని, వీతరాగతావీతదోసతావీతమోహతాపటిపత్తియా దక్ఖిణేయ్యస్స వసేన తీణీతి ఏవం **ఛళఙ్గసమన్నాగతాయ దక్ఖిణాయ**. అపరాపరం ఉప్పజ్జనకచేతనావసేన మహానదీ వియ, మహోఘో వియ చ ఇతో చితో చ అభిసన్దిత్వా ఓక్ఖన్దిత్వా పవత్తియా పుఞ్ఞమేవ **పుఞ్ఞాభిసన్దో**.

౩౨౦. కిచ్చపరియోసానం నత్థి దివసే దివసే దాయకస్స బ్యాపారాపజ్జనతో, తేనాహ "**ఏకేనా**"తిఆది. **కిచ్చపరియోసానం అత్థి** యథారద్ధస్స ఆవాసస్స కతిపయేనాపి కాలేన పరిసమాపేతబ్బతో, తేనాహ "**పణ్ణసాల**"న్తిఆది. **సుత్తన్తపరియాయేనా**తి సుత్తన్తపాళినయేన. (మ॰ ని॰ ౧.౧౨, ౧౩; అ॰ ని॰ ౨.౨౮) **నవ ఆనిసంసా**తి సీతపటిఘాతాదయో పటిసల్లానారామపరియోసానా నవ ఉదయా. అప్పమత్తతాయ చేతే వుత్తా.

యస్మా ఆవాసం దేన్తేన నామ సబ్బమ్పి పచ్చయజాతం దిన్నమేవ హోతి. ద్వే తయో గామే పిణ్డాయ చరిత్వా కిఞ్చి అలద్ధా ఆగతస్సపి ఛాయూదకసమ్పన్నం ఆరామం పవిసిత్వా న్హాయిత్వా పతిస్సయే ముహుత్తం నిపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ నిసిన్నస్స కాయే బలం ఆహరిత్వా పక్ఖిత్తం వియ హోతి . బహి విచరన్తస్స చ కాయే వణ్ణధాతు వాతాతపేహి కిలమతి, పతిస్సయం పవిసిత్వా ద్వారం పిధాయ ముహుత్తం నిపన్నస్స విసభాగసన్తతి వూపసమ్మతి, సభాగసన్తతి పతిట్ఠాతి, వణ్ణధాతు ఆహరిత్వా పక్ఖిత్తా వియ హోతి. బహి విచరన్తస్స చ పాదే కణ్టకో విజ్ఝతి, ఖాణు పహరతి, సరీసపాదిపరిస్సయా చేవ చోరభయఞ్చ ఉప్పజ్జతి, పతిస్సయం పవిసిత్వా ద్వారం పిధాయ నిపన్నస్స సబ్బే తే పరిస్సయా న హోన్తి, సజ్ఝాయన్తస్స ధమ్మపీతిసుఖం, కమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తస్స ఉపసమసుఖఞ్చ ఉప్పజ్జతి బహిద్ధా విక్ఖేపాభావతో. బహి విచరన్తస్స చ కాయే సేదా ముచ్చన్తి, అక్ఖీని ఫన్దన్తి, సేనాసనం పవిసనక్ఖణే మఞ్చపీఠాదీని న పఞ్ఞాయన్తి, ముహుత్తం నిసిన్నస్స పన అక్ఖీనం పసాదో ఆహరిత్వా పక్ఖిత్తో వియ హోతి, ద్వారవాతపానమఞ్చపీఠాదీని పఞ్ఞాయన్తి. ఏతస్మిఞ్చ ఆవాసే వసన్తం దిస్వా మనుస్సా చతూహి పచ్చయేహి సక్కచ్చం ఉపట్ఠహన్తి. తేన వుత్తం "ఆవాసం దేన్తేన నామ సబ్బమ్పి పచ్చయజాతం దిన్నమేవ హోతీ"తి, తస్మా ఏతే యథావుత్తా సబ్బేపి ఆనిసంసా వేదితబ్బా. తేన వుత్తం "అప్పమత్తతాయ చేతే వుత్తా"తి.

సీతన్తి అజ్ఝత్తం ధాతుక్ఖోభవసేన వా బహిద్ధా ఉతువిపరిణామవసేన వా ఉప్పజ్జనకసీతం. **ఉణ్హ**న్తి అగ్గిసన్తాపం, తస్స వనదాహాదీసు (వనదాహాదీసు వా సారత్థ॰ టీ॰ చూళవగ్గ ౩.౨౯౫) సమ్భవో వేదితబ్బో. **పటిహన్తీ**తి పటిబాహతి, యథా తదుభయవసేన కాయచిత్తానం బాధనం న హోతి, ఏవం కరోతి. సీతుణ్హబ్భాహతే హి సరీరే విక్ఖిత్తచిత్తో భిక్ఖు యోనిసో పదహితుం న సక్కోతి. **వాళమిగానీ**తి సీహబ్యగ్ఘాదిచణ్డమిగే. గుత్తసేనాసనఞ్హి ఆరఞ్ఞకమ్పి పవిసిత్వా ద్వారం పిధాయ నిసిన్నస్స తే పరిస్సయా న హోన్తీతి. **సరీసపే**తి యే కేచి సరన్తే గచ్ఛన్తే దీఘజాతికే సప్పాదికే. **మకసే**తి

నిదస్సనమత్తమేతం, డంసాదీనమ్పి ఏతేస్వేవ (ఏతనేవ సారత్థ. టీ. చూళవగ్గ ౩.౨౯౫) సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సిసిరేతి** సిసిరకాలవసేన, సత్తాహవద్దలికాదివసేన చ ఉప్పన్నే సిసిరసమ్ఫస్సే. **వుట్ఠియోతి** యదా తదా ఉప్పన్నా వస్సవుట్ఠియో పటిహనతీతి యోజనా.

వాతాతపో ఘోరోతి రుక్ఖగచ్ఛాదీనం ఉమ్మూలభఞ్జనాదివసేన పవత్తియా ఘోరో సరజఅరజాదిభేదో వాతో చేవ గిమ్హపరిళాహసమయేసు ఉప్పత్తియా ఘోరో సూరియాతపో చ. **పటిహఞ్ఞతీతి** పటిబాహీయతి. **లేణత్థన్తి** నానారమ్మణతో చిత్తం నివత్తేత్వా పటిసల్లానారామత్థం. **సుఖత్థన్తి** వుత్తపరిస్సయాభావేన ఫాసువిహారత్థం. **ఝాయితున్తి** అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు యత్థ కత్థచి చిత్తం ఉపనిబన్ధిత్వా ఉపనిజ్ఝాయితుం. **విపస్సితున్తి** అనిచ్చాదితో సఙ్ఖారే సమ్మసితుం.

విహారేతి పతిస్సయే. **కారయేతి** కారాపేయ్య. **రమ్మేతి** మనోరమే నివాససుఖే. **వాసయేత్థ బహుస్సుతేతి** కారేత్వా పన ఏత్థ విహారేసు బహుస్సుతే సీలవన్తే కల్యాణధమ్మే నివాసేయ్య, తే నివాసేన్తో పన తేసం బహుస్సుతానం యథా పచ్చయేహి కిలమథో న హోతి, ఏవం **అన్నఞ్చ పానఞ్చ వత్థసేనాసనాని చ దదేయ్య ఉజుభూతేసు** అజ్ఝాసయసమ్పన్నేసు కమ్మకమ్మఫలానం, రతనత్తయగుణానఞ్చ సద్దహనేన **విప్పసన్నేన చేతసా.**

ఇదాని గహట్ఠపబ్బజితానం అఞ్ఞమఞ్ఞూపకారితం దస్సేతుం "**తే తస్సా**"తి గాథమాహ. తత్థ **తేతి** బహుస్సుతా. **తస్సాతి** ఉపాసకస్స. **ధమ్మం దేసేన్తీతి** సకలవట్టదుక్ఖపనూదనం సద్ధమ్మం దేసేన్తి. **యం సో ధమ్మం ఇధఞ్ఞాయాతి** సో ఉపాసకో యం సద్ధమ్మం ఇమస్మిం సాసనే సమ్మాపటిపజ్జనేన జానిత్వా అగ్గమగ్గాధిగమేన **అనాసవో** హుత్వా **పరినిబ్బాతి** ఏకాదసగ్గివూపసమేన సీతి భవతి.

సీతపటిఘాతాదయో విపస్సనావసానా తేరస, అన్నాదిలాభో, ధమ్మస్సవనం, ధమ్మావబోధో, పరినిబ్బానన్తి ఏవం **సత్తరస.**

౩౧౧. అత్తనో సన్తకాతి అత్తనియా. **దుప్పరిచ్చజనం** లోభం నిగ్గణ్హితుం అసక్కోన్తస్స. సఙ్ఘస్స వా గణస్స వా సన్తికేతి యోజనా. **తత్థాతి** యథాగహితే సరణే. **నత్థి పునప్పునం కత్తబ్బతా** విఞ్ఞూజాతికస్సాతి అధిప్పాయో. "**జీవితపరిచ్చాగమయం పుఞ్ఞ**"న్తి "సచే త్వం న యథాగహితం సరణం భిన్దిస్సతి, ఏవాహం తం మారేమీ"తి యదిపి కోచి తిణ్హేన సత్థేన జీవితా వోరోపేయ్య, తథాపి "నేవాహం బుద్ధం న బుద్ధోతి, ధమ్మం న ధమ్మోతి, సఙ్ఘం న సఙ్ఘోతి వదామీ"తి దళ్హతరం కత్వా గహితసరణస్స వసేన వుత్తం.

౩౧౨. సరణం ఉపగతేన కాయవాచాచిత్తేహి సక్కచ్చం వత్థుత్తయపూజా కాతబ్బా, తత్థ చ సంకిలేసో పరిహానితబ్బో, సిక్ఖాపదాని పన సమాదానమత్తం, సమ్పత్తవత్థుతో విరమణమత్తఞ్చాతి సరణగమనతో సీలస్స అప్పట్ఠతరతా, అప్పసమారమ్భతరతా చ వేదితబ్బా. సబ్బేసం సత్తానం జీవితదానాదినా దణ్డనిధానతో, సకలలోకియలోకుత్తరగుణాధిట్ఠానతో చస్స మహప్ఫలమహానిసంసతరతా దట్ఠబ్బా.

వక్ఖమాననయేన చ వేరహేతుతాయ వేరం వుచ్చతి పాణాతిపాతాదిపాపధమ్మో, తం మణతి "మయి ఇధ ఠితాయ కథం ఆగచ్ఛసీ"తి తజ్జేన్తీ వియ నీహరతీతి **వేరమణీ,** తతో వా పాపధమ్మతో విరమతి ఏతాయాతి "విరమణీ"తి వత్తబ్బే నిరుత్తినయేన ఇకారస్స ఏకారం కత్వా "**వేరమణీ**"తి వుత్తా. అసమాదిన్నసీలస్స సమ్పత్తతో

యథాఉపట్ఠితవీతిక్కమితబ్బవత్థుతో విరతి **సమ్పత్తవిరతి.** సమాదానవసేన ఉప్పన్నా విరతి **సమాదానవిరతి.** సేతు వుచ్చతి అరియమగ్గో, తప్పరియాపన్నా హుత్వా పాపధమ్మానం సముచ్ఛేదవసేన ఘాతనవిరతి **సేతుఘాతవిరతి.** ఇదాని తిస్సో విరతియో సరూపతో దస్సేతుం "**తత్థా**"తిఆది వుత్తం. **పరిహరతీ**తి అవీతిక్కమవసేన పరివజ్జేతి. **న హనామీ**తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, తేన "అదిన్నం నాదియామీ"తి ఏవం ఆదీనం సఙ్గహో, **వా**-సద్దేన వా, తేనాహ "**సిక్ఖాపదాని గణ్హన్తస్సా**"తి.

మగ్గసమ్పయుత్తాతి సమ్మాదిట్ఠియాదిమగ్గసమ్పయుత్తా. ఇదాని తాసం విరతీనం ఆరమ్మణతో విభాగం దస్సేతుం "**తత్థా**"తిఆది వుత్తం. **పురిమా ద్వే**తి సమ్పత్తసమాదానవిరతియో. **పచ్ఛిమా**తి సేతుఘాతవిరతి. **సబ్బానిపి భిన్నాని హోన్తి** ఏకజ్ఝం సమాదిన్నత్తా. **తదేవ భిజ్జతి** విసుం విసుం సమాదిన్నత్తా . గహట్ఠవసేన చేతం వుత్తం. **భేదో నామ నత్థి** పటిపక్ఖసముచ్ఛిన్దనేన అకుప్పసభావత్తా, తేనాహ "**భవన్తరేపీ**"తి. **యోనిసిద్ధన్తి** మనుస్సతిరచ్ఛానానం ఉద్ధం తిరియమేవ దీఘతా వియ జాతిసిద్ధన్తి అత్థో. బోధిసత్తే కుచ్ఛిగతే బోధిసత్తమాతుసీలం వియ ధమ్మతాయ సభావేనేవ సిద్ధం **ధమ్మతాసిద్ధం,** మగ్గధమ్మతాయ వా అరియమగ్గానుభావేన సిద్ధం **ధమ్మతాసిద్ధం. దిట్ఠిఉజుకరణం నామ భారియం** దుక్ఖం, తస్మా సరణగమనం సిక్ఖాపదసమాదానతో మహట్ఠతరమేవ, న అప్పట్ఠతరన్తి అధిప్పాయో. **యథా తథా వా గణ్హన్తస్సాపీ**తి ఆదరగారవం అకత్వా సమాదియన్తస్సాపి. **సాధుకం గణ్హన్తస్సాపీ**తి సక్కచ్చం సీలాని సమాదియన్తస్సాపి, న దిగుణం, తిగుణం వా ఉస్సాహో కరణీయో.

అభయదానతాయ సీలస్స దానభావో, అనవసేసం వా సత్తనికాయం దయతి తేన రక్ఖతీతి **దానం,** సీలం. "అగ్గానీ"తి ఞాతత్తా **అగ్గఞ్ఞాని.** చిరరత్తతాయ ఞాతత్తా **రత్తఞ్ఞాని.** "అరియానం సాధూనం వంసానీ"తి ఞాతత్తా **వంసఞ్ఞాని.** "**పోరాణానీ**"తిఆదీసు పురిమానం ఏతాని **పోరాణాని.** సబ్బసో కేనచిపి పకారేన సాధూహి న కిణ్ణాని న ఖిత్తాని న ఛడ్డితానీతి **అసఙ్కిణ్ణాని.** అయఞ్చ నయో నేసం యథా అతీతే, ఏవం ఏతరహి, అనాగతే చాతి ఆహ "**అసఙ్కిణ్ణపుబ్బాని న సఙ్కియన్తి న సఙ్కియిస్సన్తీ**"తి. తతో ఏవ **అప్పటికుట్ఠాని** న పటిక్ఖిత్తాని. న హి కదాచిపి విఞ్ఞూ సమణబ్రాహ్మణా హింసాదిపాపధమ్మం అనుజానన్తి. **అపరిమాణానం సత్తానం అభయం దేతీ**తి సబ్బేసు భూతేసు నిహితదణ్డత్తా సకలస్సపి సత్తనికాయస్స భయాభావం దేతి. న హి అరియసావకతో కస్సచి భయం హోతి. **అవేరన్తి** వేరాభావం. **అబ్యాపజ్ఝన్తి** నిద్దుక్ఖతం.

నను చ పఞ్చసీలం సబ్బకాలికం, న చ ఏకన్తతో విముత్తాయతనం, సరణగమనం పన బుద్ధుప్పాదహేతుకం, ఏకన్తవిముత్తాయతనఞ్చ, తత్థ కథం సరణాగమనతో పఞ్చసీలస్స మహప్ఫలతాతి ఆహ "**కిఞ్చాపీ**"తిఆది. **జేట్ఠకన్తి** ఉత్తమం. "**సరణగమనేయేవ పతిట్ఠాయా**"తి ఇమినా తస్స సీలస్స సరణగమనేన అభిసఙ్ఖతతమాహ.

३०३. ఈదిసమేవాతి ఏవం సంకిలేసం పటిపక్ఖమేవ హుత్వా. **హేట్ఠా వుత్తేహి గుణేహీ**తి ఏత్థ హేట్ఠా వుత్తగుణా నామ సరణగమనం, సీలసమ్పదా, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతాతి ఏవం ఆదయో. పఠమజ్ఝానం నిబ్బత్తేన్తో న కిలమతీతి యోజనా. **తానీ**తి పఠమజ్ఝానాదీని. "**పఠమజ్ఝాన**"న్తి ఉక్కట్ఠనిద్దేసో అయన్తి ఆహ "**ఏకం కప్ప**"న్తి, ఏకం మహాకప్పన్తి అత్థో. హీనం పన పఠమజ్ఝానం, మజ్ఝిమఞ్చ అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పస్స తతియం భాగం, ఉపడ్ఢకప్పఞ్చ **ఆయుం దేతి.** "**దుతియం అట్ఠకప్పే**"తి ఆదీసుపి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో, మహాకప్పవసేనేవ చ గహేతబ్బం. యస్మా వా పణీతానియేవేత్థ ఝానాని అధిప్పేతాని మహప్ఫలతరభావదస్సనపరత్తా దేసనాయ, తస్మా "**పఠమజ్ఝానం ఏకం కప్ప**"న్తిఆది వుత్తం. **తదేవా**తి చతుత్థజ్ఝానమేవ. యది ఏవం కథం ఆరుప్పతాతి ఆహ "**ఆకాసానఞ్చాయతనాదీ**"తిఆది.

సమ్మదేవ నిచ్చసఞ్ఞాదిపటిపక్ఖవిధమనవసేన పవత్తమానా పుబ్బభాగియే ఏవ బోధిపక్ఖియధమ్మే సమ్మానేన్తీ విపస్సనా విపస్సకస్స అనప్పకం పీతిసోమనస్సం సమావహతీతి ఆహ "**విపస్సనా...పే.... అభావా**"తి. తేనాహ భగవా –

"యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;

లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత"న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪);

యస్మా అయం దేసనా ఇమినా అనుక్కమేన ఇమాని ఞాణాని నిబ్బత్తేన్తస్స వసేన పవత్తితా, తస్మా "**విపస్సనాఞాణే పతిట్ఠాయ నిబ్బత్తేన్తో**"తి హేట్ఠిమం హేట్ఠిమం ఉపరిమస్స ఉపరిమస్స పతిట్ఠాభూతం కత్వా వుత్తం. సమానరూపనిమ్మానం నామ మనోమయిద్ధియా అఞ్ఞేహి అసాధారణకిచ్చన్తి ఆహ "**అత్తనో...పే.... మహప్ఫలా**"తి. **వికుబ్బనదస్సనసమత్థతాయాతి** హత్థిఅస్సాదివివిధరూపకరణం వికుబ్బనం, తస్స దస్సనసమత్థభావేన. **ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానం** నామ పురిమజాతీసు ఇచ్ఛితిచ్ఛితో ఖన్ధప్పదేసో. **సమాపేన్తో**తి పరియోసాపేన్తో.

కూటదన్తఉపాసకత్తపటివేదనాకథావణ్ణనా

౩౫౪-౮. సబ్బే తే పాణయోతి "సత్త చ ఉసభసతానీ"తిఆదినా వుత్తే సబ్బే పాణినో. **ఆకులభావో**తి భగవతో సన్తికే ధమ్మస్స సుతత్తా పాణీసు అనుద్దయం ఉపట్ఠపేత్వా ఠితస్స "కథఞ్హి నామ మయా తావ బహూ పాణినో మారణత్థాయ బన్ధాపితా"తి చిత్తే పరిబ్యాకులభావో **ఉదపాది. సుత్వా**తి "బన్ధనతో మోచితా"తి సుత్వా. కామచ్ఛన్దవిగమేన కల్లచిత్తతా అరోగచిత్తతా, బ్యాపాదవిగమేన మేత్తావసేన ముదుచిత్తతా అకథినచిత్తతా, ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చప్పహానేన విక్ఖేపవిగమనతో వినీవరణచిత్తతా తేహి న పిహితచిత్తతా, థినమిద్ధవిగమేన ఉదగ్గచిత్తతా సంపగ్గహణవసేన అలీనచిత్తతా, విచికిచ్ఛావిగమేన సమ్మాపటిపత్తియా అధిముత్తతాయ పసన్నచిత్తతా చ హోతీతి ఆహ "**కల్లచిత్తన్తిఆది అనుపుబ్బికథానుభావేన విక్ఖమ్భితనీవరణతం సన్ధాయ వుత్త**"న్తి. యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

కూటదన్తసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౬. మహాలిసుత్తవణ్ణనా

బ్రాహ్మణదూతవత్థువణ్ణనా

౩౫౯. **పునప్పునం విసాలీభావూపగమనతో**తి పుబ్బే కిర పుత్తధీతువసేన ద్వే ద్వే హుత్వా సోళసక్ఖత్తుం జాతానం లిచ్ఛవీరాజకుమారానం సపరివారానం అనుక్కమేనేవ వడ్ఢన్తానం నివాసనట్ఠానారాముయ్యానపోక్ఖరణీఆదీనం పతిట్ఠానస్స అప్పహోనకతాయ నగరం తిక్ఖత్తుం గావుతన్తరేన గావుతన్తరేన పరిక్ఖిపింసు, తేనస్స పునప్పునం విసాలీభావం గతత్తా "వేసాలీ" త్వేవ నామం జాతం, తేన వుత్తం ''**పునప్పునం విసాలీభావూపగమనతో వేసాలీతి లద్ధనామకే నగరే**''తి. **సయంజాత**న్తి సయమేవ జాతం అరోపిమం. **మహన్తభావేనేవా**తి రుక్ఖగచ్ఛానం, ఠితోకాసస్స చ మహన్తభావేన, తేనాహ ''**హిమవన్తేన సద్ధిం ఏకాబద్ధం హుత్వా**''తి. **కూటాగారసాలాసఙ్ఖేపేనా**తి హంసవట్టకచ్ఛన్నేన కూటాగారసాలానియామేన. కోసలేసు జాతా, భవా వా, తం వా రట్ఠం నివాసో ఏతేసన్తి **కోసలకా.** ఏవం **మాగధకా** వేదితబ్బా. యస్స అకరణే పుగ్గలో మహాజానియో హోతి, తం కరణం అరహతీతి కరణీయం తేన **కరణీయేన,** తేనాహ ''**అవస్సం కత్తబ్బకమ్మేనా**''తి. **తం కిచ్చన్తి వుచ్చతి** సతి సమవాయే కాతబ్బతో.

౩౬౦. యా బుద్ధానం ఉప్పజ్జనారహా నానత్తసఞ్ఞా, తాసం వసేన **నానారమ్మణాచారతో.** సమ్బవన్తస్సేవ పటిసేధో. **పటిక్కమ్మా**తి నివత్తిత్వా తథా చిత్తం అనుప్పాదేత్వా. **సల్లీనో**తి ఝానసమాపత్తియా ఏకత్తారమ్మణం అల్లీనో.

ఓట్ఠద్ధలిచ్ఛవీవత్థువణ్ణనా

౩౬౧. **అద్ధోట్ఠతాయా**తి తస్స కిర ఉత్తరోట్ఠం అప్పకతాయ తిరియం ఫాలేత్వా అపనీతద్ధం వియ ఖాయతి చత్తారో దన్తే, ద్వే చ దాఠా న ఛాదేతి, తేన నం ''**ఓట్ఠద్ధో**''తి వోహరన్తి. అయం కిర ఉపాసకో సద్ధో పసన్నో దాయకో దానపతి బుద్ధమామకో ధమ్మమామకో సఙ్ఘమామకో, తేనాహ **పురేభత్త**న్తిఆది.

౩౬౨. **సాసనే యుత్తపయుత్తో**తి భావనం అనుయుత్తో. సబ్బత్థ సీహసమానవుత్తినోపి భగవతో పరిసాయ మహన్తే సతి తదజ్ఝాసయానురూపం పవత్తియమానాయ ధమ్మదేసనాయ విసేసో హోతీతి ఆహ ''**మహన్తేన ఉస్సాహేన ధమ్మం దేసేస్సతీ**''తి.

''**విస్సాసికో**''తి వత్వా తమస్స విస్సాసికభావం విభావేతుం ''**అయఞ్హి**''తిఆది వుత్తం. థేరస్స ఖీణా సవస్ససతో ఆలసియభావో "అప్పహీనో"తి న వత్తబ్బో, వాసనాలేసం పన ఉపాదాయాహ ''**ఈసకం అప్పహీనో వియ హోతీ**''తి. న హి సావకానం సవాసనా కిలేసా పహీయన్తి.

౩౬౩. వినేయ్యజనానురోధేన బుద్ధానం పాటిహారియవిజమ్భనం హోతీతి వుత్తం ''**అథ ఖో భగవా**''తిఆది, తేనేవాహ ''**సంసూచితనిక్ఖమనో**''తి. గన్ధకుటితో నిక్ఖమనవేలాయఞ్హి ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో ఆవేళావేళాయమలాయమలా హుత్వా సవిసేసా పభస్సరా వినిచ్ఛరింసు.

౩౬౪. తతో పరన్తి “హియ్యో”తి వుత్తదివసతో అనన్తరం పరం **పురిమతరం** అతిసయేన పురిమత్తా. ఇతి ఇమేసు ద్వీసు వవత్థితో యథాక్కమం పురిమపురిమతరభావో. ఏవం సన్తేపి యదేత్థ “పురిమతర”న్తి వుత్తం, తతో పభుతి యం యం ఓరం, తం తం పురిమం, యం యం పరం, తం తం పురిమతరం, ఓరపారభావస్స వియ పురిమపురిమతరభావస్స చ అపేక్ఖాసిద్ధితో, తేనాహ “**తతో పట్ఠాయా**”తిఆది. **మూలదివసతో పట్ఠాయా**తిఆదిదివసతో పట్ఠాయ. **అగ్గన్తి** పఠమం. తం పనేత్థ పరా అతీతా కోటి హోతీతి ఆహ “**పరకోటిం కత్వా**”తి. **యం**-సద్దయోగేన చాయం “విహరామీ”తి వత్తమానప్పయోగో, అత్థో పన అతీతకాలవసేనేవ వేదితబ్బో, తేనాహ “**విహాసిన్తి వుత్తం హోతీ**”తి. పఠమవికప్పే “విహరామీ”తి పదస్స “యదగ్గే”తి ఇమినా ఉజుకం సమ్బన్ధో దస్సితో, దుతియవికప్పే పన “తీణి వస్సానీ”తి ఇమినాపి.

పియజాతికానీతి ఇట్ఠసభావాని. **సాతజాతికానీ**తి మధురసభావాని. మధురం వియాతి హి “మధుర”న్తి వుచ్చతి మనోరమం యం కిఞ్చి. **కామూపసఞ్హితానీ**తి ఆరమ్మణం కరోన్తేన కామేన ఉపసంహితాని, కామనీయానీతి అత్థో, తేనాహ “**కామస్సాదయుత్తానీ**”తి, కామస్సాదస్స యుత్తాని యోగ్యానీతి అత్థో. **సరీరసణ్ఠానే**తి సరీరబిమ్బే, ఆధారే చేతం భుమ్మం. తస్మా **సద్దేనా**తి తం నిస్సాయ తతో ఉప్పన్నేన సద్దేనాతి అత్థో. **మధురేనా**తి ఇట్ఠేన. **ఏత్తావతా**తి దిబ్బసోతఞాణస్స పరికమ్మాకథనమత్తేన. “అత్తనా ఞాతమ్పి న కథేతి, కిమస్స సాసనే అధిట్ఠానేనా”తి కుజ్ఝన్తో **ఆఘాతం బన్ధిత్వా** సహ కుజ్ఝనేనేవ ఝానాభిఞ్ఞాహి పరిహాయి. **చిన్తేసీ**తి “కస్మా ను ఖో మయ్హం తం పరికమ్మం న కథేసీ”తి పరివితక్కేన్తో అయోనిసో ఉమ్ముజ్జనవసేన చిన్తేసి. **అనుక్కమేనా**తి పాథికసుత్తే ఆగతనయేన తం తం అయుత్తమేవ చిన్తేన్తో, భాసన్తో, కరోన్తో చ అనుక్కమేన. భగవతి బద్ధాఘాతతాయ సాసనే పతిట్ఠం అలభన్తో **గిహిభావం పత్వా.**

ఏకంసభావితసమాధివణ్ణనా

౩౬౬-౩౭౧. ఏకంసాయాతి తదత్థేయేవ చతుత్థీ, తస్మా ఏకంసత్థన్తి అత్థో. **అంస**-సద్దో చేత్థ కోట్ఠాసపరియాయో, సో చ అధికారతో దిబ్బరూపదస్సనదిబ్బసద్దస్సవనవసేన వేదితబ్బోతి ఆహ “**ఏకకోట్ఠాసాయా**”తిఆది. **అనుదిసాయా**తి పురత్థిమదక్ఖిణాదిభేదాయ చతుబ్బిధాయ అనుదిసాయ. **ఉభయకోట్ఠాసాయా**తి దిబ్బరూపదస్సనత్థాయ, దిబ్బసద్దస్సవనత్థాయ చ. **భావితో**తి యథా దిబ్బచక్ఖుఞాణం, దిబ్బసోతఞాణఞ్చ సమధిగతం హోతి, ఏవం భావితో. తయిదం విసుం విసుం పరికమ్మకరణేన ఇజ్ఝన్తీసు వత్తబ్బం నత్థి, ఏకజ్ఝం ఇజ్ఝన్తీసుపి కమేనేవ కిచ్చసిద్ధి ఏకజ్ఝం కిచ్చసిద్ధియా అసమ్భవతో. పాళియమ్పి ఏకస్స ఉభయసమత్థతాసన్దస్సనత్థమేవ “దిబ్బానఞ్చ రూపానం దస్సనాయ, దిబ్బానఞ్చ సద్దానం సవనాయా”తి వుత్తం, న ఏకజ్ఝం కిచ్చసిద్ధిసమ్భవతో. “**ఏకంసభావితో సమాధిహేతూ**”తి ఇమినా సునక్ఖత్తో దిబ్బచక్ఖుఞాణాయ ఏవ పరికమ్మస్స కతత్తా విజ్జమానమ్పి దిబ్బసద్దం నాస్సోసీతి దస్సేతి. **అపణ్ణకన్తి** అవిరజ్ఝనకం, అనవజ్జన్తి వా అత్థో.

౩౭౨. “సమాధి ఏవ” భావేతబ్బట్ఠేన **సమాధిభావనా.** “దిబ్బసోతఞాణం సేట్ఠ”న్తి మఞ్ఞమానేనాపి మహాలినా దిబ్బచక్ఖుఞాణమ్పి తేన సహ గహేత్వా “ఏతాసం నూన భన్తే”తిఆదినా పుచ్ఛితన్తి “**ఉభయంసభావితానం సమాధీనన్తి అత్థో**”తి వుత్తం. **బాహిరా ఏతా సమాధిభావనా** అనియ్యానికత్తా. తా హి ఇతో బాహిరకానమ్పి ఇజ్ఝన్తి. **న అజ్ఝత్తికా** భగవతో సాముక్కంసికభావేన అప్పవేదితత్తా. **యదత్థన్తి** యేసం అత్థాయ. **తే**తి తే అరియఫలధమ్మే. తే హి సచ్ఛికాతబ్బాతి.

చతుఅరియఫలవణ్ణనా

౩౨౩. తస్మాతి వట్టదుక్ఖే సంయోజనతో. ''**మగ్గసోతం ఆపన్నో**''తి ఫలట్ఠస్స వసేన వుత్తం. మగ్గట్ఠో హి మగ్గసోతం ఆపజ్జతి. తేనేవాహ "సోతాపన్నో"తి, "సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో"తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౮౯) చ. **అపతనధమ్మోతి** అనుప్పజ్జన- (మ॰ ని॰ ౩.౩౮౯) సభావో. **ధమ్మనియామేనాతి** మగ్గధమ్మనియామేన. హేట్ఠిమన్తతో సత్తమభవతో ఉపరి అనుప్పజ్జనధమ్మతాయ వా నియతో. **పరం అయనం** పరాగతి.

తనుత్తం నామ పవత్తియా మన్దతా, విరళతా చాతి ఆహ ''**తనుత్తా**''తిఆది. **హేట్ఠాభాగియానన్తి** హేట్ఠాభాగస్స కామభవస్సపచ్చయభావేన హితానం. **ఓపపాతికోతి** ఉపపాతికో ఉపపతనే సాధుకారీతి కత్వా. విముచ్చతీతి విముత్తి, చిత్తమేవ విముత్తి **చేతోవిముత్తీతి** ఆహ ''**సబ్బకిలేస...పే.... అధివచన**''న్తి. చిత్తసీసేన చేత్థ సమాధి గహితో "చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావయ"న్తి. ఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౨౩; పేటకో॰ ౨౨; మి॰ ప॰ ౨.౯) వియ. **పఞ్ఞావిముత్తీతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో, తేనాహ ''**పఞ్ఞావ పఞ్ఞావిముత్తీ**''తి. **సామన్తి** అత్తనావ, అపరప్పచ్చయేనాతి అత్థో. **అభిఞ్ఞాతి** య-కారలోపేన నిద్దేసోతి ఆహ ''**అభిజానిత్వా**''తి.

అరియఅట్ఠఙ్గికమగ్గవణ్ణనా

౩౨౪-౫. అరియసావకో నిబ్బానం, అరియఫలఞ్చ పటిపజ్జతి ఏతాయాతి పటిపదా, సా చ తస్స పుబ్బభాగో ఏవాతి ఇధ ''**పుబ్బభాగపటిపదాయా**''తి అరియమగ్గమాహ. "అట్ఠ అఙ్గాని అస్సా"తి అఞ్ఞపదత్థసమాసం అకత్వా అట్ఠఙ్గాని అస్స సన్తీతి **అట్ఠఙ్గికోతి** పదసిద్ధి దట్ఠబ్బా.

సమ్మా అవిపరీతం యాథావతో చతున్నం అరియసచ్చానం పచ్చక్ఖతో దస్సనసభావా **సమ్మా దస్సనలక్ఖణా.** సమ్మదేవ నిబ్బానారమ్మణే చిత్తస్స అభినిరోపనసభావో **సమ్మా అభినిరోపనలక్ఖణో.** చతురఙ్గసమన్నాగతా వాచా జనం సఙ్గణ్హాతీతి తబ్బిపక్ఖవిరతిసభావా సమ్మావాచా భేదకరమిచ్ఛావాచాపహానేన జనే సమ్పయుత్తే చ పరిగ్గణ్హనకిచ్చవతీ హోతీతి **సమ్మా పరిగ్గహణలక్ఖణా.** యథా చీవరకమ్మాదికో కమ్మన్తో ఏకం కాతబ్బం సముట్ఠాపేతి, తం తం కిరియానిప్ఫాదకో వా చేతనాసఙ్ఖాతో కమ్మన్తో హత్థపాదచలనాదికం కిరియం సముట్ఠాపేతి, ఏవం సావజ్జకత్తబ్బకిరియాసముట్ఠాపకమిచ్ఛాకమ్మన్తప్పహానేన సమ్మాకమ్మన్తో నిరవజ్జసముట్ఠాపనకిచ్చవా హోతి, సమ్పయుత్తే చ సముట్ఠాపేన్తో ఏవ పవత్తతీతి **సమ్మా సముట్ఠాపనలక్ఖణో సమ్మాకమ్మన్తో.** కాయవాచానం, ఖన్ధసన్తానస్స చ సంకిలేసభూతమిచ్ఛాజీవప్పహానేన **సమ్మా వోదాపనలక్ఖణో సమ్మాఆజీవో.** కోసజ్జపక్ఖతో పతితుం అదత్వా సమ్పయుత్తధమ్మానం పగ్గణ్హనసభావోతి **సమ్మా పగ్గాహలక్ఖణో సమ్మావాయామో.** సమ్మదేవ ఉపట్ఠానసభావాతి **సమ్మా ఉపట్ఠానలక్ఖణా సమ్మాసతి.** విక్ఖేపవిద్ధంసనేన సమ్మదేవ చిత్తస్స సమాదహనసభావోతి **సమ్మా సమాధానలక్ఖణో సమ్మాసమాధి.**

అత్తనో పచ్చనీకకిలేసా దిట్ఠేకట్ఠా అవిజ్జాదయో. **పస్సతీతి** పకాసేతి కిచ్చపటివేధేన పటివిజ్ఝతి, తేనాహ ''**తప్పటిచ్ఛాదక...పే.... అసమ్మోహతో**''తి. తేనేవ హి సమ్మాదిట్ఠిసఙ్ఖాతేన అఙ్గేన తత్థ పచ్చవేక్ఖణా పవత్తతీతి **తథేవాతి** అత్తనో పచ్చనీకకిలేసేహి సద్ధిన్తి అత్థో.

కిచ్చతోతి పుబ్బభాగేహి దుక్ఖాదిఞాణేహి కాతబ్బస్స కిచ్చస్స ఇధ సాతిసయం నిప్ఫత్తితో ఇమస్సేవ వా ఞాణస్స దుక్ఖాదిప్పకాసనకిచ్చతో. **చత్తారి నామాని లభతి** చతూసు సచ్చేసు కాతబ్బకిచ్చనిప్ఫత్తితో. **తీణి నామాని లభతి** కామసఙ్కప్పాదిప్పహానకిచ్చనిప్ఫత్తితో. **సిక్ఖాపదవిభఙ్గే** (విభ. ౭౦౩) "విరతిచేతనా, సబ్బే సమ్పయుత్తధమ్మా చ సిక్ఖాపదానీ"తి వుచ్చన్తీతి తత్థ పధానానం విరతిచేతనానం వసేన "**విరతియోపి హోన్తి చేతనాయోపీ**"తి ఆహ. ముసావాదాదీహి విరమణకాలే వా విరతియో, సుభాసితాదివాచాభాసనాదికాలే చ చేతనాయో యోజేతబ్బా. **మగ్గక్ఖణే విరతియోవ** చేతనానం అమగ్గఙ్గత్తా ఏకస్స ఞాణస్స దుక్ఖాదిఞాణతా వియ, ఏకాయ విరతియా ముసావాదాదివిరతిభావో వియ చ ఏకాయ చేతనాయ సమ్మావాచాదికిచ్చత్తయసాధనసభావాభావా సమ్మావాచాదిభావాసిద్ధితో, తంసిద్ధియఞ్చ అఙ్గత్తయత్తాసిద్ధితో చ. **సమ్మప్పధానసతిపట్ఠానవసేనా**తి చతుసమ్మప్పధానచతుసతిపట్ఠానభావవసేన.

పుబ్బభాగేపి మగ్గక్ఖణేపి సమ్మాసమాధియేవాతి. యదిపి సమాధిఉపకారకానం అభినిరోపనానుమజ్జనసమ్పియాయనబ్రూహనసన్తసుఖానం వితక్కాదీనం వసేన చతూహి ఝానేహి సమ్మాసమాధి విభత్తో, తథాపి వాయామో వియ అనుప్పన్నాకుసలానుప్పాదనాదిచతువాయామకిచ్చం, సతి వియ చ అసుభాసుఖానిచ్చానత్తేసు కాయాదీసు సుభాదిసఞ్ఞాపహానచతుసతికిచ్చం ఏకో సమాధి చతుక్కజ్ఝానసమాధికిచ్చం న సాధేతీతి పుబ్బభాగేపి పఠమజ్ఝానసమాధి పఠమజ్ఝానసమాధి ఏవ మగ్గక్ఖణేపి, తథా పుబ్బభాగేపి చతుత్థజ్ఝానసమాధి చతుత్థజ్ఝానసమాధి ఏవ మగ్గక్ఖణేపీతి అత్థో.

తస్మాతి పఞ్ఞాపజ్జోతత్తా **అవిజ్జన్ధకారం విధమిత్వా** పఞ్ఞాసత్థత్తా **కిలేసచోరే ఘాతేన్తో. బహుకారత్తా**తి య్వాయం అనాదిమతి సంసారే ఇమినా కదాచిపి అసముగ్ఘాటితపుబ్బో కిలేసగణో తస్స సముగ్ఘాటకో అరియమగ్గో . తత్థ చాయం సమ్మాదిట్ఠి పరిఞ్ఞాభిసమయాదివసేన పవత్తియా పుబ్బఙ్గమా హోతీతి బహుకారా, తస్మా బహుకారత్తా.

తస్సాతి సమ్మాదిట్ఠియా. "బహుకారో"తి వత్వా తం బహుకారతం ఉపమాయ విభావేతుం "యథా హీ"తిఆది వుత్తం. "అయం" తమ్బకంసాదిమయత్తా **కూటో.** అయం సమసారతాయ మహాసారతాయ **ఛేకో. ఏవన్తి** యథా హేరఞ్ఞికస్స చక్ఖునా దిస్వా కహాపణవిభాగజాననే కరణన్తరం బహుకారం యదిదం హత్థో, ఏవం యోగావచరస్స పఞ్ఞాయ ఓలోకేత్వా ధమ్మవిభాగజాననే ధమ్మన్తరం బహుకారం యదిదం వితక్కో వితక్కేత్వా తదవబోధతో, తస్మా సమ్మాసఙ్కప్పో సమ్మాదిట్ఠియా బహుకారోతి అధిప్పాయో. దుతియఉపమాయం **ఏవన్తి** యథా తచ్ఛకో పరేన పరివత్తేత్వా పరివత్తేత్వా దిన్నం దబ్బసమ్భారం వాసియా తచ్ఛేత్వా గేహకరణకమ్మే ఉపనేతి, ఏవం యోగావచరో వితక్కేన లక్ఖణాదితో వితక్కేత్వా దిన్నధమ్మే యాథావతో పరిచ్ఛిన్దిత్వా పరిఞ్ఞాభిసమయాదికమ్మే ఉపనేతీతి యోజనా. వచీభేదస్స ఉపకారకో వితక్కో సావజ్జానవజ్జవచీభేదనివత్తనపవత్తనకరాయ సమ్మావాచాయపి ఉపకారకో ఏవాతి "**స్వాయ**"న్తిఆది వుత్తం.

వచీభేదస్స నియామికా **వాచా** కాయికకిరియానియామకస్స **కమ్మన్తస్స ఉపకారికా. తదుభయానన్తరన్తి** దుచ్చరితద్వయపహాయకస్స సుచరితద్వయపారిపూరిహేతుభూతస్స సమ్మావాచాసమ్మాకమ్మన్తద్వయస్స అనన్తరం. **ఇదం వీరియన్తి** చతుబ్బిధం సమ్మప్పధానవీరియం. ఇన్ద్రియసమతాదయో సమాధిస్స ఉపకారధమ్మా. తబ్బిపరియాయతో అపకారధమ్మా వేదితబ్బా. **గతియో**తి నిప్ఫత్తియో, కిచ్చాదిసభావే వా. **సమన్నేసిత్వా**తి ఉపధారేత్వా.

ద్వేపబ్బజితవత్థువణ్ణనా

౩౭౬-౭. ''**కస్మా ఆరద్ధ**''న్తి అనుసన్ధికారణం పుచ్ఛిత్వా తం విభావేతుం ''**అయం కిరా**''తిఆది వుత్తం, తేన అజ్ఝాసయానుసన్ధివసేన ఉపరి దేసనా పవత్తాతి దస్సేతి. **తేనా**తి తథాలద్ధికత్తా. **అస్సా**తి లిచ్ఛవీరఞ్ఞో. **దేసనాయా**తి సఞ్ఞాసుఖుమాయం సుఞ్ఞతపటిసంయుత్తాయం యథాదేసితదేసనాయం. **నాధిముచ్చతీ**తి న సద్దహతి న పసీదతి. **తన్తిధమ్మం నామ కథేన్తో**తి యేసం అత్థాయ ధమ్మో కథీయతి, తస్మిం తేసం అసతిపి మగ్గపటివేధే కేవలం సాసనే తన్తిధమ్మం కత్వా కథేన్తో. **ఏవరూపస్సా**తి సమ్మాసమ్బుద్ధత్తా అవిపరీతధమ్మదేసనతాయ ఏవంపాకటధమ్మకాయస్స **సత్థు. యుత్తం ను ఖో ఏతం అస్సా**తి అస్స పరమఞ్ఞానాదిసమధిగమేన సమాహితచిత్తస్స కులపుత్తస్స ఏతం "తం జీవ"న్తిఆదినా ఉచ్ఛేదాదిగాహగహణం అపి ను యుత్తన్తి పుచ్ఛతి. లద్ధియా పన ఝానాధిగమమత్తేన న తావ వివేచితత్తా ''**తేహి యుత్త**''న్తి వుత్తం **తం వాదం పటిక్ఖిపిత్వా**తి ఝానలాభినోపి తం గహణం "అయుత్తమేవా"తి తం ఉచ్ఛేదవాదం సస్సతవాదం వా పటిక్ఖిపిత్వా. **అత్తమనా అహేసు**న్తి యస్మా ఖీణాసవో విగతసమ్మోహో తిణ్ణవిచికిచ్ఛో, "తస్మా తస్స తథా వత్తుం న యుత్త"న్తి ఉప్పన్ననిచ్ఛయతాయ తం **మమ వచనం సుత్వా** అత్తమనా అహేసున్తి అత్థో. **సోపి** లిచ్ఛవీ రాజా తే వియ సఞ్జాతనిచ్ఛయత్తా **అత్తమనో అహోసి.** యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మహాలిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౭. జాలియసుత్తవణ్ణనా

ద్వేపబ్బజితవత్థువణ్ణనా

౩౭౮. "ఘోసితేన సేట్ఠినా కతే ఆరామే"తి వత్వా తత్థ కోయం ఘోసితసేట్ఠి నామ, కథఞ్చానేన ఆరామో కారితో, కథం వా తత్థ భగవా విహాసీతి తం సబ్బం సముదాగమతో పట్ఠాయ సఙ్ఖేపతోవ దస్సేతుం **"పుబ్బే కిరా"**తిఆది వుత్తం. **తతోతి** అల్లకప్పరట్ఠతో. **తదాతి** తేసం తం గామం పవిట్ఠదివసే. **బలవపాయాసన్తి** గరుతరం బహుపాయాసం. **అసన్నిహితేతి** గేహతో బహి గతే. **భుస్సతీతి** రవతి. **ఘోసకదేవపుత్తోత్వేవ నామం అహోసి** సరఘోససమ్పత్తియా. **వేయ్యత్తియేనాతి** పఞ్ఞావేయ్యత్తియేన. **ఘోసితసేట్ఠి నామ జాతో** తాయ ఏవ చస్స సరసమ్పత్తియా ఘోసితనామతా.

సరీరసన్తప్పనత్థన్తి హిమవన్తే ఫలమూలాహారతాయ కిలన్తసరీరా లోణమ్బిలసేవనేన తస్స సన్తప్పనత్థం పీననత్థం. **తసితాతి** పిపాసితా. **కిలన్తాతి** పరిస్సన్తకాయా. తే కిర తం వటరుక్ఖం పత్వా తస్స సోభాసమ్పత్తిం దిస్వా మహానుభావా మఞ్ఞే ఏత్థ అధివత్థా దేవతా, "సాధు వతాయం దేవతా అమ్హాకం అద్ధానపరిస్సమం వినోదేయ్యా"తి చిన్తేసుం, తేన వుత్తం **"తత్థ అధివత్థా...పే.... నిసీదింసూ"**తి. **సోతి** అనాథపిణ్డికో గహపతి. **భతకానన్తి** భతియా వేయ్యావచ్చం కరోన్తానం దాసపేసకమ్మకరానం. **పకతిభత్తవేతనన్తి** పకతియా దాతబ్బభత్తవేతనం, తదా ఉపోసథికత్తా కమ్మం అకరోన్తానమ్పి కమ్మకరణదివసేన దాతబ్బభత్తవేతనమేవాతి అత్థో. **కఞ్చీతి** కఞ్చిపి భతకం.

ఉపేచ్చ పరస్స వాచాయ ఆరమ్భనం బాధనం **ఉపారమ్భో**, దోసదస్సనవసేన ఘట్టనన్తి అత్థో, తేనాహ **"ఉపారమ్భాధిప్పాయేన వాదం ఆరోపేతుకామా హుత్వా"**తి. వదన్తి నిన్దనవసేన కథేన్తి ఏతేనాతి హి వాదో, దోసో. తం ఆరోపేతుకామా, పతిట్ఠాపేతుకామా హుత్వాతి అత్థో. **"తం జీవం తం సరీర"**న్తి, ఇధ యం వత్థుం జీవసఞ్ఞితం, తదేవ సరీరసఞ్ఞితన్తి "రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ"తి వాదం గహేత్వా వదన్తి. రూపఞ్చ అత్తానఞ్చ అద్వయం కత్వా సమనుపస్సనవసేన "సత్తో"తి వా బాహిరకపరికప్పితం అత్తానం సన్ధాయ వదన్తి. **భిజ్జతీతి** నిరుదయవినాసవసేన వినస్సతి. **తేన** జీవసరీరానం అనఞ్ఞత్తానుజాననతో, సరీరస్స చ భేదదస్సనతో. న హేత్థ యథా భేదవతా సరీరతో అనఞ్ఞత్తా అదిట్ఠోపి జీవస్స భేదో వుత్తో, ఏవం అదిట్ఠభేదతో అనఞ్ఞత్తా సరీరస్సాపి అభేదోతి సక్కా విఞ్ఞాతుం తస్స భేదస్స పచ్చక్ఖసిద్ధత్తా, భూతుపాదాయరూపవినిముత్తస్స చ సరీరస్స అభావతోతి ఆహ **"ఉచ్ఛేదవాదో హోతీ"**తి.

"అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీర"న్తి అఞ్ఞదేవ వత్థుం జీవసఞ్ఞితం, అఞ్ఞం వత్థుం సరీరసఞ్ఞితన్తి "రూపవన్తం అత్తానం సమనుపస్సతీ"తిఆదినయప్పవత్తం వాదం గహేత్వా వదన్తి. రూపే భేదస్స దిట్ఠత్తా, అత్తని చ తదభావతో అత్తా నిచ్చోతి ఆపన్నమేవాతి ఆహ **"తుమ్హాకం...పే.... ఆపజ్జతీ"**తి.

౩౭౯-౩౮౦. తయిదం నేసం వఞ్ఝాసుతస్స దీఘరస్సతాపరికప్పనసదిసన్తి కత్వా రపనీయోయం పఞ్హోతి తత్థ రాజనిమీలనం కత్వా సత్థా ఉపరి నేసం "తేన హావుసో సుణాథా"తిఆదినా ధమ్మదేసనం ఆరభీతి ఆహ **"అథ భగవా"**తిఆది. **తస్సా యేవాతి** మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ.

సద్ధాపబ్బజితస్సాతి సద్ధాయ పబ్బజితస్స "ఏవమహం ఇతో వట్టదుక్ఖతో నిస్సరిస్సామీ"తి ఏవం పబ్బజ్జం ఉపగతస్స తదనురూపఞ్చ సీలం పూరేత్వా పఠమజ్ఝానేన సమాహితచిత్తస్స. **ఏతం వత్తు**న్తి ఏతం కిలేసవట్టపరిబుద్ధిదీపనం "తం జీవం తం సరీర"న్తిఆదికం దిట్ఠిసంకిలేసనిస్సితం వచనం వత్తున్తి అత్థో. **నిబ్బిచికిచ్ఛో న హోతీ**తి ధమ్మేసు తిణ్ణవిచికిచ్ఛో న హోతి, తత్థ తత్థ ఆసప్పనపరిసప్పనవసేన పవత్తతీతి అత్థో.

ఏతమేవం జానామీతి యేన సో భిక్ఖు పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, ఏతం ససమ్పయుత్తధమ్మం చిత్తన్తి ఏవం జానామి. **నో చ ఏవం వదామీ**తి యథా దిట్ఠిగతికా తం ధమ్మజాతం సనిస్సయం అభేదతో గణ్హన్తా "తం జీవం తం సరీర"న్తి వా తదుభయం భేదతో గణ్హన్తా "అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీర"న్తి వా అత్తనో మిచ్ఛాగాహం పవేదేన్తి, అహం పన న ఏవం వదామి తస్స ధమ్మస్స సుపరిఞ్ఞాతత్తా, తేనాహ "**అథ ఖో**"తిఆది . బాహిరకా యేభుయ్యేన కసిణజ్ఝానాని ఏవ నిబ్బత్తేన్తీతి ఆహ "**కసిణపరికమ్మం భావన్తేస్సా**"తి. యస్మా భావనానుభావేన ఝానాధిగమో, భావనా చ పథవీకసిణాదిసఞ్జాననముఖేన హోతీతి సఞ్ఞాసీసేన నిద్దిసీయతి, తస్మా ఆహ "**సఞ్ఞాబలేన ఉప్పన్న**"న్తి. తేనాహ – "పథవీకసిణమేకో సఞ్జానాతీ"తిఆది. "**న కల్లం తస్సేత**"న్తి ఇదం యస్మా భగవతా తత్థ తత్థ "అథ చ పనాహం న వదామీ"తి వుత్తం, తస్మా న వత్తబ్బం కిరేతం కేవలినా ఉత్తమపురిసేనాతి అధిప్పాయేనాహ, తేన వుత్తం "**మఞ్ఞమానా వదన్తీ**"తి. సేసం సబ్బత్థ సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

జాలియసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౮. మహాసీహనాదసుత్తవణ్ణనా

అచేలకస్సపవత్థువణ్ణనా

౩౮౧. యస్మిం రట్ఠే తం నగరం, తస్స రట్ఠస్సపి యస్మిం నగరే తదా భగవా విహాసి, తస్స నగరస్సపి ఏతదేవ నామం, తస్మా **ఉరుఞ్ఞాయన్తి** ఉరుఞ్ఞాజనపదే ఉరుఞ్ఞాసఙ్ఖాతే నగరేతి అత్థో. **రమణీయోతి** మనోహరభూమిభాగతాయ ఛాయూదకసమ్పత్తియా, జనవివిత్తతాయ చ మనోరమో. **నామన్తి** గోత్తనామం. తపనం సన్తపనం కాయస్స ఖేదనం తపో, సో ఏతస్స అత్థీతి తపస్సీ, తం **తపస్సిం.** యస్మా తథాభూతో తపం నిస్సితో, తపో వా తం నిస్సితో, తస్మా ఆహ ''**తపనిస్సితక**''న్తి. లూఖం వా ఫరుసం సాధుసమ్మతాచారవిరహతో నపసాదనీయం ఆజీవతి వత్తతీతి లూఖాజీవీ, తం **లూఖాజీవిం. ముత్తాచారాదీతి ఆది**-సద్దేన పరతో పాళియం (దీ॰ ని॰ ౧.౩౯౪) ఆగతా హత్థాపలేఖనాదయో సఙ్గహితా. **ఉప్పణ్డేతీతి** ఉహసనవసేన పరిభాసతి. **ఉపవదతీతి** అవఞ్ఞాపుబ్బకం అపవదతి, తేనాహ ''**హీళేతి వమ్భేతీ**''తి. **ధమ్మస్స చ అనుధమ్మంతి** ఏత్థ **ధమ్మో** నామ హేతు ''హేతుమ్హి ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా''తిఆదీసు (విభ॰ ౭౨౦) వియాతి ఆహ ''**కారణస్స అనుకారణ**''న్తి. **కారణన్తి** చేత్థ తథాపవత్తస్స సద్దస్స అత్థో అధిప్పేతో తస్స పవత్తిహేతుభావతో. అత్థప్పయుత్తో హి సద్దప్పయోగో. అనుకారణన్తి చ సో ఏవ పరేహి తథా వుచ్చమానో. **పరేహీతి** ''యే తే''తి వుత్తసత్తేహి పరేహి. **వుత్తకారణేనాతి** యథా తేహి వుత్తం, తథా చే తుమ్హేహి న వుత్తం, ఏవం సతి తేహి వుత్తకారణేన సకారణో హుత్వా తుమ్హాకం వాదో వా తతో పరం తస్స అనువాదో కోచి అప్పమత్తకోపి విఞ్ఞూహి గరహితబ్బం ఠానం కారణం నాగచ్ఛేయ్య, కిమేవం నాగచ్ఛతీతి యోజనా. ''**ఇదం వుత్తం హోతీ**''తిఆదినా తమేవత్థం సఙ్ఖేపతో దస్సేతి.

౩౮౨. ఇదాని యం విభజ్జవాదం సన్ధాయ భగవతా ''న మే తే వుత్తవాదినో''తి సఙ్ఖేపతో వత్వా తం విభజిత్వా దస్సేతుం ''ఇధాహం కస్సపా''తిఆది వుత్తం, తం విభాగేన దస్సేన్తో ''**ఇధేకచ్చో**''తిఆదిమాహ . భగవా హి నిరత్థకం అనుపసమసంవత్తనికం కాయకిలమథం ''అత్తకిలమథానుయోగో దుక్ఖో అనరియో అనత్థసంహితో''తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౩.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౩; పటి॰ మ॰ ౨.౩౦) గరహతి. సాత్థకం పన ఉపసమసంవత్తనికం ''ఆరఞ్ఞికో హోతి, పంసుకూలికో హోతీ''తిఆదినా వణ్ణేతి. **అప్పపుఞ్ఞతాయాతి** అపుఞ్ఞతాయ. **తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠిభావతో కమ్మఫలం పటిక్ఖిపన్తో ''నత్థి దిన్న''న్తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౧౭౧; మ॰ ని॰ ౧.౪౪౫; ౨.౯౪, ౯౫, ౨౨౫; ౩.౯౧, ౧౧౫; సం॰ ని॰ ౩.౨౧౦; ధ॰ స॰ ౧౨౨౧; విభ॰ ౯౩౮) మిచ్ఛాదిట్ఠిం పురక్ఖత్వా తథా తథా తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా. **అనేసనవసేనాతి** కోహఞ్ఞే ఠత్వా అసన్తగుణసమ్భావనిచ్ఛాయ మిచ్ఛాజీవవసేన. **ఇమే ద్వేతి** ''అప్పపుఞ్ఞో పుఞ్ఞవా''తి చ వుత్తే దుచ్చరితకారినో ద్వే పుగ్గలే సన్ధాయ.

''**ఇమే ద్వే సన్ధాయా**''తి ఏత్థ పన దుతియనయే ''అప్పపుఞ్ఞో, పుఞ్ఞవా''తి చ వుత్తే సుచరితకారినోతి ఆదినా యోజేతబ్బం. కమ్మకిరియవాదినో హి ఇమే ద్వే పుగ్గలా. ఇతి పఠమదుతియనయేసు వుత్తనయేనేవ తతియచతుత్థనయేసు యోజనా వేదితబ్బా.

బాహిరకాచారయుత్తో తిత్థియాచారయుత్తో, న విముత్తాచారో. **అత్తానం సుఖేత్వాతి** అధమ్మికేన సుఖేన అత్తానం సుఖేత్వా, తేనాహ ''**దుచ్చరితాని పూరేత్వా**''తి. ''**న దాని మయా సదిసో అత్థీ**''తిఆదినా తిస్సన్నం మఞ్ఞనానం వసేన

దుచ్చరితపూరణమాహ. **మిచ్ఛాదిట్ఠివసేనాతి** "నత్థి కామేసు దోసో"తి ఏవం పవత్తమిచ్ఛాదిట్ఠివసేన. **పరిబ్బాజికాయాతి** పబ్బజ్జం ఉపగతాయ తాపసదారికాయ. **దహరాయాతి** తరుణాయ. **ముదుకాయాతి** సుఖుమాలాయ. **లోమసాయాతి** తనుతమ్బలోమతాయ అప్పలోమాయ. **కామేసూతి** వత్థుకామేసు. **పాతబ్యతన్తి** పరిభుఞ్జితబ్బం, **పాతబ్యతన్తి** వా పరిభుఞ్జనకతం. **ఆపజ్జన్తీతి** ఉపగచ్ఛన్తి. పరిభోగత్థో హి అయం **పా**-సద్దో, కత్తుసాధనో చ **తబ్బ**-సద్దో, యథారుచి పరిభుఞ్జన్తీతి అత్థో. కిలేసకామోపి హి అస్సాదియమానో వత్థుకామన్తోగధోయేవ.

ఇదన్తి యథావుత్తం అత్థప్పభేదం విభజ్జనం. **తిత్థియవసేన ఆగతం** అట్ఠకథాయం తథా విభత్తత్తా. **సాసనేపీతి** ఇమస్మిం సాసనేపి.

అరహత్తం వా అత్తని అసన్తం "అత్థీ"తి విప్పటిజానిత్వా. సామన్తజప్పనం, పచ్చయపటిసేవనం, ఇరియాపథనిస్సితన్తి ఇమాని **తీణి వా కుహనవత్థూని. తాదిసో వాతి** ధుతఙ్గ- (మి॰ ప॰ ౪.౨; విసుద్ధి॰ ౧.౨౨) సమాదానవసేన లూఖాజీవీ ఏవ. **దుల్లభసుఖో భవిస్సామి** దుగ్గతీసు ఉపపత్తియాతి అధిప్పాయో.

౨౦౩. అసుకట్ఠానతోతి అసుకభవతో. **ఆగతాతి** నిబ్బత్తనవసేన ఇధాగతా. **ఇదాని గన్తబ్బట్ఠానన్తి** ఆయతిం నిబ్బత్తనట్ఠానం. **పున ఉపపత్తిన్తి** ఆయతిం అనన్తరభవతో తతియం ఉపపత్తిం, **పున ఉపపత్తీతి** పునప్పునం నిబ్బత్తి. **కేన కారణేనాతి** యథాభూతం అజానన్తో హి ఇచ్ఛాదోసవసేన యం కిఞ్చి గరహేయ్య, అహం పన యథాభూతం జానన్తో సబ్బం తం కేన కారణేన గరహిస్సామి, తం కారణం నత్థీతి అధిప్పాయో, తేనాహ "**గరహితబ్బమేవా**"తిఆది. **తమత్థన్తి** గరహితబ్బస్సేవ గరహణం, పసంసితబ్బస్స చ పసంసనం.

న కోచి "న సాధూ"తి వదతి దిట్ఠధమ్మికస్స, సమ్పరాయికస్స చ అత్థస్స సాధనవసేనేవ పవత్తియా భద్దకత్తా. **పఞ్చవిధం వేరన్తి** పాణాతిపాతాదిపఞ్చవిధం వేరం. తఞ్హి పఞ్చవిధస్స సీలస్స పటిసత్తుభావతో, సత్తానం వేరహేతుతాయ చ "వేర"న్తి వుచ్చతి. తతో ఏవ **తం న కోచి "సాధూ"తి వదతి,** తథా దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థానం అసాధనతో, సత్తానం సాధుభావస్స చ దూసనతో. **న నిరున్ధితబ్బన్తి** రూపగ్గహణే న నివారేతబ్బం. దస్సనీయదస్సనత్థో హి చక్ఖుపటిలాభోతి తేసం అధిప్పాయో. యదగ్గేన తేసం పఞ్చద్వారే అసంవరో సాధు , తదగ్గేన తత్థ సంవరో న సాధూతి ఆహ "**పున యం తే ఏకచ్చన్తి పఞ్చద్వారే సంవర**"న్తి.

అథ వా **యం తే ఏకచ్చం వదన్తి "సాధూ"తి** తే "ఏకే సమణబ్రాహ్మణా"తి వుత్తా తిత్థియా యం అత్తకిలమథానుయోగాదిం "సాధూ"తి వదన్తి, మయం తం న "సాధూ"తి వదామ. **యం తే ఏకచ్చం వదన్తి "న సాధూ"తి** యం పన తే అనవజ్జపచ్చయపరిభోగం, సునివత్థసుపారుపనాదిసమ్మాపటిపత్తిఞ్చ "న సాధూ"తి వదన్తి, తం మయం "సాధూ"తి వదామాతి ఏవం పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఏవం యం పరవాదమూలకం చతుక్కం దస్సితం, తదేవ పున సకవాదమూలకం కత్వా దస్సితన్తి పకాసేన్తో "**ఏవ**"న్తిఆదిమాహ. యఞ్హి కిఞ్చి కేనచి సమానం, తేనపి తం సమానమేవ, తథా అసమానం పీతి. **సమానాసమానతన్తి** సమానాసమానతామత్తం. అనవసేసతో హి పహాతబ్బానం ధమ్మానం పహానం సకవాదే దిస్సతి, న పరవాదే. తథా పరిపుణ్ణమేవ చ ఉపసమ్పాదేతబ్బధమ్మానం ఉపసమ్పాదనం సకవాదే, న పరవాదే. తేన వుత్తం "త్యాహ"న్తిఆది.

సమనుయుఞ్జాపనకథావణ్ణనా

౩౮౫. లద్ధిం పుచ్ఛన్తోతి “కిం సమణో గోతమో సంకిలేసధమ్మే అనవసేసం పహాయ వత్తతి, ఉదాహు పరే గణాచరియా. ఏత్థ తావ అత్తనో లద్ధిం వదా”తి లద్ధిం పుచ్ఛన్తో. **కారణం పుచ్ఛన్తో**తి “సమణో గోతమో సంకిలేసధమ్మే అనవసేసం పహాయ వత్తతీ”తి వుత్తే “కేన కారణేన ఏవమత్థం గాహయా”తి కారణం పుచ్ఛన్తో. **ఉభయం పుచ్ఛన్తో**తి “ఇదం నామేత్థ కారణ”న్తి కారణం వత్వా పటిఞ్ఞాతే అత్థే సాధియమానే అన్వయతో, బ్యతిరేకతో చ కారణం సమత్థేతుం సదిసాసదిసభేదం ఉపమోదాహరణద్వయం పుచ్ఛన్తో, **ఉభయం పుచ్ఛన్తో** కారణస్స చ తిలక్ఖణసమ్పత్తియా యథాపటిఞ్ఞాతే అత్థే సాధితే సమ్మదేవ అనుపచ్చా భాసన్తో నిగమేన్తో **సమనుభాసతి నామ. ఉపసంహరిత్వా**తి ఉపనేత్వా. **‘‘కిం తే’’**తిఆది ఉపసంహరణాకారదస్సనం. **దుతియపదే**తి “సబ్బేన వా సబ్బ”న్తి ఇమస్మిం పదే.

తమత్థన్తి తం పహాతబ్బధమ్మానం అనవసేసం పహాయ వత్తనసఙ్ఖాతఞ్చ సమాదాతబ్బధమ్మానం అనవసేసం సమాదాయ వత్తనసఙ్ఖాతఞ్చ అత్థం. **యోజేత్వా**తి అకుసలాదిపదేహి యోజేత్వా. అకోసల్లసమ్భూతట్ఠేన **అకుసలా చేవ** తతోయేవ **అకుసలాతి చ** సఙ్ఖం గతాతి **సఙ్ఖాతా** తత్థ పురిమపదేన ఏకన్తాకుసలే వదతి, దుతియపదేన తంసహగతే, తంపక్ఖియే చ, తేనాహ **‘‘కోట్ఠాసం వా కత్వా ఠపితా’’**తి, అకుసలపక్ఖియభావేన వవత్థాపితాతి అత్థో. అవజ్జట్ఠో దోసట్ఠో గారయ్హపరియాయత్తాతి ఆహ **‘‘సావజ్జాతి సదోసా’’**తి. **అరియా** నామ నిద్దోసా, ఇమే పన కత్థచిపి నిద్దోసా న హోన్తీతి **నిద్దోసట్ఠేన అరియా భవితుం నాలం అసమత్థా.**

౩౮౬-౩౯౨. యన్తి కారణే ఏతం పచ్చత్తవచనన్తి ఆహ **‘‘యేన విఞ్ఞూ’’**తి. **యం వా పనాతి** “యం పన కిఞ్చీ”తి అసమ్భావనవచనమేతన్తి ఆహ **‘‘యం వా తం వా అప్పమత్తక’’**న్తి. **గణాచరియా** పూరణాదయో. సత్థుప్పభవత్తా సఙ్ఘస్స సఙ్ఘసమ్పత్తియాపి సత్థుసమ్పత్తి విభావీయతీతి ఆహ **‘‘సఙ్ఘపసంసాయపి సత్థుయేవ పసంసాసిద్ధితో’’**తి. సా పన పసంసా పసాదహేతుకాతి పసాదముఖేన తం దస్సేతుం **‘‘పసీదమానాపి హీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ పి-సద్దేన యథా అన్వయతో పసంసా సముచ్చీయతి, ఏవం సత్థువిప్పటిపత్తియా సావకేసు, సావకవిప్పటిపత్తియా చ సత్థరి అప్పసాదో సముచ్చీయతీతి దట్ఠబ్బం. **సరీరసమ్పత్తి**న్తి రూపసమ్పత్తిం, రూపకాయపారిపూరిన్తి అత్థో. **భవన్తి వత్తారో** రూపప్పమాణా , ఘోసధమ్మప్పమాణా చ. పున **భవన్తి వత్తారో**తి ధమ్మప్పమాణవసేనేవ యోజేతబ్బం. యా సఙ్ఘస్స పసంసాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో.

తత్థ యా బుద్ధానం, బుద్ధసావకానంయేవ చ పాసంసతా, అఞ్ఞేసఞ్చ తదభావో జోతితో, తం విరతిప్పహానసంవరుద్దేసవసేన నీహరిత్వా దస్సేతుం **‘‘అయమధిప్పాయో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సేతుఘాతవిరతి** నామ అరియమగ్గవిరతి. **విపస్సనామత్తవసేనాతి** “అనిచ్చ”న్తి వా “దుక్ఖ”న్తి వా వివిధం దస్సనమత్తవసేన, న పన నామరూపవవత్థానపచ్చయపరిగ్గణ్హనపుబ్బకం లక్ఖణత్తయం ఆరోపేత్వా సఙ్ఖారానం సమ్మసనవసేన. **ఇతరానీ**తి సముచ్ఛేదపటిప్పస్సద్ధినిస్సరణప్పహానాని. **‘‘సేస’’**న్తి పఞ్చసీలతో అఞ్ఞో సబ్బో సీలసంవరో, “ఖమో హోతీ”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౪; ౩.౧౫౯; అ॰ ని॰ ౪.౧౧౪) వుత్తో సుపరిసుద్ధో ఖన్తిసంవరో, “పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరే”తి (సు॰ ని॰ ౧౦౪౧; చూళని॰ ౬౦) ఏవం వుత్తో కిలేసానం సముచ్ఛేదకో మగ్గఞాణసఙ్ఖాతో ఞాణసంవరో, మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం పిదహనవసేన పవత్తో పరిసుద్ధో ఇన్ద్రియసంవరో, “అనుప్పన్నానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం అనుప్పాదాయా”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౪౦౨;

మ॰ ని॰ ౧.౧౩౩; సం॰ ని॰ ౨.౮; విభ॰ ౨౦౩) వుత్తో సమ్మప్పధానసఙ్ఖాతో వీరియసంవరోతి ఇమం సంవరపఞ్చకం సన్ధాయాహ. **పఞ్చ ఖో పనిమే పాతిమోక్ఖుద్దేసా**తిఆది సాసనే సీలస్స బహుభావం దస్సేత్వా తదేకదేసే ఏవ పరేసం అవట్ఠానదస్సనత్థం యథావుత్తసీలసంవరస్సేవ పున గహణం.

అరియఅట్ఠఙ్గికమగ్గవణ్ణనా

౩౯౩. **సీహనాద**న్తి సేట్ఠనాదం, అభీతనాదం కేనచి అప్పటివత్తియనాదన్తి అత్థో. "అయం యథావుత్తో మమ వాదో అవిపరీతో, తస్స అవిపరీతభావో ఇమం మగ్గం పటిపజ్జిత్వా అపరప్పచ్చయతో జానితబ్బో"తి ఏవం **అవిపరీతభావావబోధనత్థం. ''అత్థి కస్సపా''**తిఆదీసు యం మగ్గం పటిపన్నో సమణో గోతమో వదన్తో యుత్తపత్తకాలే, తథభావతో భూతం, ఏకంసతో హితావిహభావేన అత్థం, ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మం, వినయయోగతో పరేసం వినయనతో చ వినయం వదతీతి సామంయేవ అత్తపచ్చక్ఖతోవ జానిస్సతి, సో మయా సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదితో సకలవట్టదుక్ఖనిస్సరణభూతో అత్థి కస్సప మగ్గో, తస్స చ అధిగమూపాయభూతా పుబ్బభాగపటిపదాతి అయమేత్థ యోజనా. తేన "సమణో గోతమో ఇమే ధమ్మే"తిఆదినయప్పవత్తో వాదో కేనచి అసంకమ్పియో యథాభూతసీహనాదోతి దస్సేతి.

"ఏవమేతం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౧౩౪) వియ **మగ్గఞ్చ పటిపదఞ్చ ఏకతో కత్వా దస్సేన్తో. ''అయమేవా''**తి వచనం మగ్గస్స పుథుభావపటిక్ఖేపనత్థం, సబ్బఅరియసాధారణభావదస్సనత్థం, సాసనే పాకటభావదస్సనత్థఞ్చ. తేనాహ "ఏకాయనో అయం భిక్ఖవే మగ్గో"తి, (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౩; మ॰ ని॰ ౧.౧౦౬; సం॰ ని॰ ౫.౩౬౭, ౩౮౪, ౪౦౯)"ఏసేవ మగ్గో నత్థఞ్ఞో దస్సనస్స విసుద్ధియా"తి (ధ॰ ప॰ ౨౭౪),

> "ఏకాయనం జాతిఖయన్తదస్సీ,
> మగ్గం పజానాతి హితానుకమ్పీ;
> ఏతేన మగ్గేన తరింసు పుబ్బే,
> తరిస్సన్తి యే చ తరన్తి ఓఘ"న్తి. (సం॰ ని॰ ౫.౩౮౪, ౪౦౯; మహాని॰ ౧౯౧; చూళని॰ ౧౦౭, ౧౨౧; నేత్తి॰ ౧౭౦);

సబ్బేసు సుత్తపదేసేసు అభిధమ్మపదేసేసు చ ఏకోవాయం మగ్గో పాకటో పఞ్ఞాతో ఆగతో చాతి.

తపోపక్కమకథావణ్ణనా

౩౯౪. తపోయేవ ఉపక్కమితబ్బతో ఆరభితబ్బతో తపోపక్కమోతి ఆహ **''తపారమ్భా''**తి. ఆరమ్భనఞ్చేత్థ కరణమేవాతి ఆహ **''తపోకమ్మానీతి అత్థో''**తి. **సమణకమ్మసఙ్ఖాతా**తి సమణేహి కత్తబ్బకమ్మసఞ్ఞితా. **నిచ్చేలో**తి నిస్సట్ఠచేలో సబ్బేన సబ్బం పటిక్ఖిత్తచేలో. నగ్గియవతసమాదానేన **నగ్గో. ''ఠితకోవ ఉచ్చారం కరోతీ''**తిఆది నిదస్సనమత్తం, వమిత్వా ముఖవిక్ఖాలనాదిఆచారస్సపి తేన విస్సట్ఠత్తా. **జివ్హాయ హత్థం అపలిఖతి** అపలిహతి ఉదకేన అధోవనతో. దుతియవికప్పేపి ఏసేవ నయో. "ఏహి భద్దన్తే"తి వుత్తే ఉపగమనసఙ్ఖాతో విధి ఏహిభద్దన్తో, తం చరతీతి ఏహిభద్దన్తికో, తప్పటిక్ఖేపేన **న ఏహిభద్దన్తికో. న కరోతి** సమణేన నామ పరస్స వచనకరేన న భవితబ్బన్తి అధిప్పాయేన. **పురేతర**న్తి తం ఠానం అత్తనో

ఉపగమనతో పురేతరం. తం కిర సో "భిక్ఖునా నామ యాదిచ్ఛకీ ఏవ భిక్ఖా గహేతబ్బా"తి అధిప్పాయేన న గణ్హాతి. **ఉద్దిస్సకతం** "మమ నిమిత్తభావేన బహూ ఖుద్దకా పాణా సఙ్ఘాతం ఆపాదితా"తి న గణ్హాతి. **నిమన్తనం న సాదియతి** "ఏవం తేసం వచనం కతం భవిస్సతీ"తి. కుమ్భీఆదీసుపి సో సత్తసఞ్ఞీతి ఆహ "**కుమ్భీకళోపియో**"తిఆది.

కళోపిఅన్తరాయోతి కళోపియా అన్తరాయో **హోతీతి**. గామసభాగాదివసేన సఙ్గమ్మ కిత్తేన్తి ఏతిస్సాతి **సఙ్కిత్తి**, తథా సంహటతణ్డులాదిసఞ్చయో. **మనుస్సాతి** వేయ్యావచ్చకరమనుస్సా.

సురాపానమేవాతి మజ్జలక్ఖణప్పత్తాయ సురాయ పానమేవ సురాగ్గహణేన చేత్థ మేరయమ్పి సఙ్గహితం. ఏకాగారమేవ ఉఞ్ఛతీతి **ఏకాగారికో**. ఏకాలోపేనేవ వత్తతీతి **ఏకాలోపికో**. దీయతి ఏతాయాతి **దత్తి**, ద్వత్తిఆలోపమత్తగాహీ ఖుద్దకం భిక్ఖాదానభాజనం, తేనాహ "**ఖుద్దకపాతీ**"తి. అభుఞ్జనవసేన ఏకో అహో ఏతస్స అత్థీతి ఏకాహికో, ఆహారో. తం **ఏకాహికం**, సో పన అత్థతో ఏకదివసలఙ్ఘకోతి ఆహ "**ఏకదివసన్తరిక**"న్తి. "**ద్వీహిక**"న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏకాహం అభుఞ్జిత్వా ఏకాహం భుఞ్జనం **ఏకాహవారో**, తం ఏకాహికమేవ అత్థతో. ద్వీహం అభుఞ్జిత్వా ద్వీహం భుఞ్జనం **ద్వీహవారో**. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఉక్కట్ఠో పన పరియాయభత్తభోజనికో ద్వీహం అభుఞ్జిత్వా ఏకాహమేవ భుఞ్జతి. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

౩౯౭. **కుణ్డకన్తి** తనుతరం తణ్డులసకలం.

౩౯౬. సణేహి సణవాకేహి నిబ్బత్తవత్థాని **సాణాని**. మిస్ససాణాని **మసాణాని**, న భఙ్గాని. **ఏరకతిణాదీనీతి ఆది**-సద్దేన అక్కమకచికదలీవాకాదీనం సఙ్గహో. ఏరకాదీహి కతాని హి ఛవాని లామకాని దుస్సానీతి వత్తబ్బతం లభన్తి.

మిచ్ఛావాయామవసేనేవ ఉక్కుటికవతానుయోగోతి ఆహ "**ఉక్కుటికవీరియం అనుయుత్తో**"తి. థణ్డిలన్తి వా సమా పకతిభూమి వుచ్చతి "పత్థణ్డిలే పాతురహోసీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౪.౧౦) వియ, తస్మా **థణ్డిలసేయ్య**న్తి అనన్తరహితాయ పకతిభూమియం సేయ్యన్తి వుత్తం హోతి. **లద్ధం ఆసనన్తి** నిసీదితుం యథాలద్ధం ఆసనం. **అకోపేత్వాతి** అఞ్ఞత్థ అనుపగన్త్వా, తేనాహ "**తత్థేవ నిసీదనసీలో**"తి. సో హి తం అఛడ్డేన్తో అపరిచ్చజన్తో అకోపేన్తో నామ హోతి. **వికటన్తి గూథం వుచ్చతి** ఆసయవసేన విరూపం జాతన్తి కత్వా.

ఏత్థ చ "అచేలకో హోతీ"తిఆదీని వతపదాని యావ "న ధునోదకం పివతీ"తి ఏతాని ఏకవారాని. "ఏకాగారికో వా"తిఆదీని నానావారాని, నానాకాలికాని వా. తథా "సాకభక్ఖో వా"తిఆదీని, "సాణానిపి ధారేతీ"తిఆదీని చ. తథా హేత్థ వా-సద్దగ్గహణం, పి-సద్దగ్గహణఞ్చ కతం. పి-సద్దోపి వికప్పత్థో ఏవ దట్ఠబ్బో. పురిమేసు పన న కతం. ఏవఞ్చ కత్వా "అచేలకో హోతీ"తి వత్వా "సాణానిపి ధారేతీ"తిఆది వచనస్స, "రజోజల్లధరో హోతీ"తి వత్వా "ఉదకోరోహనానుయోగం అనుయుత్తో"తి వచనస్స చ అవిరోధో సిద్ధో హోతి. అథ వా కిమేత్థ అవిరోధచిన్తాయ. ఉమ్మత్తకపచ్ఛిసదిసో హి తిత్థియవాదో. అథ వా "అచేలకో హోతీ"తి ఆరభిత్వా తప్పసఙ్గేన సబ్బమ్పి అత్తకిలమథానుయోగం దస్సేన్తేన "సాణానిపి ధారేతీ"తిఆది వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

తపోపక్కమనిరత్థకథావణ్ణనా

౩౯౭. **సీలసమ్పదాదీహి వినాతి** సీలసమ్పదా, సమాధిసమ్పదా, పఞ్ఞాసమ్పదాతి ఇమాహి లోకుత్తరాహి సమ్పదాహి వినా న కదాచి సామఞ్ఞం వా బ్రహ్మఞ్ఞం వా సమ్భవతి, యస్మా చ తదేవం, తస్మా తేసం తపోపక్కమానం నిరత్థకతం దస్సేన్తోతి యోజనా. ''**దోసవేరవిరహిత**''న్తి ఇదం దోసస్స మేత్తాయ ఉజుపటిపక్ఖతాయ వుత్తం. **దోస**-గ్గహణేన వా సబ్బేపి ఝానపటిపక్ఖా సంకిలేసధమ్మా గహితా, **వేర**-గ్గహణేన పచ్చత్థికభూతా సత్తా. యదగ్గేన హి దోసరహితం, తదగ్గేన వేరరహితన్తి.

౩౯౮. పాకటభావేన కాయతి గమేతీతి **పకతి,** లోకసిద్ధవాదో, తేనాహ ''**పకతి ఖో ఏసాతి పకతికథా ఏసా**''తి. **మత్తాయాతి మత్తా**-సద్దో "మత్తా సుఖపరిచ్చాగా"తిఆదీసు (ధ. ప. ౨౯౦) వియ అప్పత్థం అన్తోనీతం కత్వా పమాణవాచకోతి ఆహ ''**ఇమినా పమాణేన ఏవం పరిత్తకేనా**''తి. తేన పన పమాణేన పహాతబ్బో పకరణప్పత్తో పటిపత్తిక్కమోతి ఆహ ''**పటిపత్తిక్కమేనా**''తి. **సబ్బత్థాతి** సబ్బవారేసు.

౩౯౯. **అఞ్ఞథా వదథాతి** యది అచేలకభావాదినా సామఞ్ఞం వా బ్రహ్మఞ్ఞం వా అభవిస్స, సువిజానోవ సమణో సువిజానో బ్రాహ్మణో. యస్మా పన తుమ్హే ఇతో అఞ్ఞథావ సామఞ్ఞం బ్రహ్మఞ్ఞఞ్చ వదథ, తస్మా దుజ్జానోవ సమణో దుజ్జానో బ్రాహ్మణో, తేనాహ ''**ఇదం సన్ధాయాహ**''తి. **తం పకతివాదం పటిక్ఖిపిత్వాతి** పుబ్బే యం పాకతికం సామఞ్ఞం బ్రహ్మఞ్ఞఞ్చ హదయే ఠపేత్వా తేన "దుక్కర"న్తిఆది వుత్తం, తమేవ సన్ధాయ భగవతాపి "పకతి ఖో ఏసా"తిఆది వుత్తం. ఇధ పన **తం పకతివాదం** పాకతికసమణబ్రాహ్మణవిసయం కథం పటిక్ఖిపిత్వా పటిసంహరిత్వా **సభావతోవ** పరమత్థతోవ సమణస్స బ్రాహ్మణస్స చ **దుజ్జానభావం ఆవికరోన్తో** పకాసేన్తో. **తత్రాపీతి** సమణబ్రాహ్మణవాదేపి **వుత్తనయేనేవ.**

సీలసమాధిపఞ్ఞాసమ్పదావణ్ణనా

౪౦౦-౧. **పణ్డితోతి** హేతుసమ్పత్తిసిద్ధేన పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో, **కథం ఉగ్గహేసి** పరిపక్కఞాణత్తా ఘటే పదీపేన వియ అబ్భన్తరే సముజ్జలన్తేన పఞ్ఞావేయ్యత్తియేన తత్థ తత్థ భగవతా దేసితమత్థం పరిగ్గణ్హన్తో తమ్పి దేసనం ఉపధారేసి. **తస్స చాతి** యో అచేలకో హోతి యావ ఉదకోరోహనానుయోగం అనుయుత్తో విహరతి, తస్స చ. **తా సమ్పత్తియో పుచ్ఛామి,** యాహి సమణో చ హోతీతి అధిప్పాయో. **సీలసమ్పదాయాతి ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, తేన "చిత్తసమ్పదాయ పఞ్ఞాసమ్పదాయా"తి పదద్వయం సఙ్గణ్హాతి అసేక్ఖసీలాదిఖన్ధత్తయసఙ్గహితఞ్హి అరహత్తం, తేనాహ ''**అరహత్తఫలమేవ సన్ధాయ వుత్త**''న్తిఆది. తత్థ **ఇదన్తి** ఇదం వచనం.

సీహనాదకథావణ్ణనా

౪౦౨. అనఞ్ఞసాధారణతాయ , అనఞ్ఞసాధారణత్థవిసయతాయ చ **అనుత్తరం బుద్ధసీహనాదం నదన్తో.** అతివియ అచ్చన్తవిసుద్ధతాయ **పరమవిసుద్ధం. పరమన్తి** ఉక్కట్ఠం, తేనాహ ''**ఉత్తమ**''న్తి. **సీలమేవ** లోకియసీలత్తా. యథా అనఞ్ఞసాధారణం భగవతో లోకుత్తరసీలం సవాసనం పటిపక్ఖవిద్ధంసనతో, ఏవం లోకియసీలమ్పి తస్స అనుచ్ఛవికభావేన సముబ్భూతత్తా, సమేన సమన్తి **సమసమన్తి** అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ ''**మమ సీలసమేన సీలేన మయా సమ**''న్తి. ''**యదిదం అధిసీల**''న్తి లోకియం, లోకుత్తరఞ్చాతి దువిధమ్పి బుద్ధసీలం ఏకజ్ఝం కత్వా వుత్తం. తేనాహ "సీలేపీ"తి. **ఇతి ఇమన్తి** ఏవం ఇమం సీలవిసయం. పఠమం పవత్తత్తా **పఠమం.**

తపతీతి సన్తప్పతి, విధమతీతి అత్థో. **జిగుచ్ఛతీ**తి హీళేతి లామకతో ఠపేతి. **నిద్దోసత్తా అరియా** ఆరకా కిలేసేహీతి. మగ్గఫలసమ్పయుత్తా వీరియసఙ్ఖాతా తపోజిగుచ్ఛాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **పరమా నామ** సబ్బుక్కట్ఠభావతో. యథా యువినో భావో యోబ్బనం, ఏవం జిగుచ్ఛినో భావో **జేగుచ్ఛం.** కిలేసానం సముచ్ఛిన్దనపటిప్పస్సమ్భనాని **సముచ్ఛేదపటిపస్సద్ధివిముత్తియో. నిస్సరణవిముత్తి** నిబ్బానం. అథ వా సమ్మావాచాదీనం అధిసీలగ్గహణేన, సమ్మావాయామస్స అధిజేగుచ్ఛగ్గహణేన, సమ్మాదిట్ఠియా అధిపఞ్ఞాగ్గహణేన గహితత్తా అగ్గహితగ్గహణేన సమ్మాసఙ్కప్పసతిసమాధయో మగ్గఫలపరియాపన్నా **సముచ్ఛేదపటిపస్సద్ధివిముత్తియో** దట్ఠబ్బా. **నిస్సరణవిముత్తి** పన నిబ్బానమేవ.

౪౦౩. యం కిఞ్చి జనవివిత్తం ఠానం ఇధ ''**సుఞ్ఞాగార**''న్తి అధిప్పేతం. తత్థ నదన్తేన వినా నాదో నత్థీతి ఆహ ''**ఏకతోవ నిసీదిత్వా**''తి. **అట్ఠసు పరిసాసూ**తి ఖత్తియపరిసా, బ్రాహ్మణపరిసా, గహపతిపరిసా, సమణపరిసా, చాతుమహారాజికపరిసా, తావతింసపరిసా, మారపరిసా, బ్రహ్మపరిసాతి ఇమాసు అట్ఠసు పరిసాసు.

వేసారజ్జానీతి విసారదభావా ఞాణప్పహానసమ్పదానిమిత్తం కుతోచి అసన్తస్సనభావా నిబ్భయభావాతి అత్థో. **ఆసభం ఠాన**న్తి సేట్ఠం ఠానం, ఉత్తమం ఠానన్తి అత్థో. **ఆసభా** వా పుబ్బబుద్ధా, తేసం ఠానన్తి అత్థో.

అపిచ ఉసభస్స ఇదన్తి ఆసభం, ఆసభం వియాతి ఆసభం. యథా హి నిసభసఙ్ఖాతో ఉసభో అత్తనో ఉసభబలేన చతూహి పాదేహి పథవిం ఉప్పీళేత్వా అచలట్ఠానేన తిట్ఠతి, ఏవం తథాగతోపి దసహి తథాగతబలేహి సమన్నాగతో చతూహి వేసారజ్జపాదేహి అట్ఠపరిసాపథవిం ఉప్పీళేత్వా సదేవకే లోకే కేనచి పచ్చత్థికేన అకమ్పియో అచలేన ఠానేన తిట్ఠతి. ఏవం తిట్ఠమానోవ తం ఆసభం ఠానం పటిజానాతి ఉపగచ్ఛతి న పచ్చక్ఖాతి అత్తని ఆరోపేతి. తేన వుత్తం "ఆసభం ఠానం పటిజానాతీ"తి.

సీహనాదం నదతీతి యథా మిగరాజా పరిస్సయానం సహనతో, వనమహింసమత్తవారణాదీనం హననతో చ "సీహో"తి వుచ్చతి, ఏవం తథాగతో లోకధమ్మానం సహనతో, పరప్పవాదానం హననతో చ "సీహో"తి వుచ్చతి. ఏవం వుత్తస్స సీహస్స నాదం సీహనాదం. తత్థ యథా సీహో సీహబలేన సమన్నాగతో సబ్బత్థ విసారదో విగతలోమహంసో సీహనాదం నదతి, ఏవం తథాగతసీహోపి దసహి తథాగతబలేహి సమన్నాగతో అట్ఠసు పరిసాసు విసారదో విగతలోమహంసో "ఇతి రూప"న్తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౩.౭౮; అ॰ ని॰ ౮.౨) నయేన నానావిలాససమ్పన్నం సీహనాదం నదతి.

పఞ్హం అభిసఙ్ఖరిత్వాతి ఞాతుం ఇచ్ఛితమత్థం అత్తనో ఞాణబలానురూపం అభిరచిత్వా **తఙ్ఖణంయేవా**తి పుచ్ఛితక్ఖణేయేవ ఠానుప్పత్తికపటిభానేన **విస్సజ్జేతి. చిత్తం పరితోసేతియేవ** అజ్ఝాసయానురూపం విస్సజ్జనతో. **సోతబ్బఞ్చస్స మఞ్ఞన్తి** అట్ఠక్ఖణవజ్జితేన నవమేన ఖణేన లబ్భమానత్తా. "యం నో సత్థా భాసతి, తం నో సోస్సామా"తి ఆదరగారవజాతా **మహన్తేన ఉస్సాహేన సోతబ్బం** సమ్పటిచ్ఛితబ్బం **మఞ్ఞన్తి. సుప్పసన్నా** పసాదాభిబుద్ధియా విగతుపక్కిలేసతాయ **కల్లచిత్తా ముదుచిత్తా హోన్తి. పసన్నాకార**న్తి పసన్నేహి కాతబ్బసక్కారం, ధమ్మామిసపూజన్తి అత్థో. తత్థ ఆమిసపూజం దస్సేన్తో ''**పణీతానీ**''తిఆదిమాహ. ధమ్మపూజా పన ''**తథత్తాయా**''తి ఇమినా దస్సితా. **తథాభావాయా**తి యథత్తాయ యస్స వట్టదుక్ఖనిస్సరణత్థాయ ధమ్మో దేసితో, తథాభావాయ, తేనాహ ''**ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తిపూరణత్థాయా**''తి. సా చ ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తి యాయ అనుపుబ్బియా పటిపజ్జితబ్బా,

పటిపజ్జన్తానఞ్చ సతి అజ్ఝత్తికఙ్గసమవాయే ఏకంసికా తస్సా పారిపూరీతి తం అనుపుబ్బిం దస్సేతుం ''**కేచి సరణేసూ**''తిఆది వుత్తం.

ఇమస్మిం పనోకాసే ఠత్వాతి "పటిపన్నా చ ఆరాధేన్తీ"తి ఏతస్మిం సీహనాదకిచ్చపారిపూరిదీపనే పాళిపదేసే ఠత్వా. **సమోధానేతబ్బాతి** సఙ్కలితబ్బా. **ఏకో సీహనాదో** అసాధారణో అఞ్ఞేహి అప్పటివత్తియో సేట్ఠనాదో అభీతనాదోతి కత్వా. ఏస నయో సేసేసుపి. **పురిమానం దసన్న**న్తిఆదితో పట్ఠాయ యావ "విముత్తియా మయ్హం సదిసో నత్థీ"తి ఏతేసం పురిమానం దసన్నం సీహనాదానం, నిద్ధారణే చేత్థ సామివచనం, తేనాహ ''**ఏకేకస్సా**''తి. ''**పరిసాసు చ నదతీ**''తి **ఆదయో పరివారా** "ఏకచ్చం తపస్సిం నిరయే నిబ్బత్తం పస్సామీ"తి సీహనాదం నదన్తో భగవా పరిసాయం నదతి విసారదో నదతి యావ "పటిపన్నా ఆరాధేన్తీ"తి అత్థయోజనాయ సమ్భవతో . తథా సేసేసుపి నవసు.

''**ఏవ**''న్తిఆది యథావుత్తానం తేసం సఙ్కలేత్వా దస్సనం. **తే దసాతి** తే "పరిసాసు చ నదతీ"తి ఆదయో సీహనాదా. **పురిమానం దసన్న**న్తి యథావుత్తానం పురిమానం దసన్నం. **పరివారవసేనాతి** పచ్చేకం పరివారవసేన యోజియమానా **సతం** సీహనాదా. **పురిమా చ దసాతి** తథా అయోజియమానా పురిమా చ దసాతి ఏవం **దసాధికం సీహనాదసతం హోతి. ఏవం వాదీనం వాద**న్తి ఏవం పవత్తవాదానం తిత్థియానం వాదం. **పటిసేధేత్వాతి** తథాభావాభావదస్సనేన పటిక్ఖిపిత్వా. యం భగవా **ఉదుమ్బరికసుత్తే** "ఇధ నిగ్రోధ తపస్సీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౩౩) ఉపక్కిలేసవిభాగం, పారిసుద్ధివిభాగఞ్చ దస్సేన్తో సపరిసస్స నిగ్రోధస్స పరిబ్బాజకస్స పురతో సీహనాదం నది, తం దస్సేతుం ''**ఇదాని పరిసతి నదితపుబ్బం సీహనాదం దస్సేన్తో**''తిఆది వుత్తం.

తిత్థియపరివాసకథావణ్ణనా

౪౦౪. ఇదన్తి "రాజగహే గిజ్ఝకూటే పబ్బతే విహరన్తం మం...పే॰... పఞ్హం పుచ్ఛీ"తి ఇదం వచనం. కామం యదా నిగ్రోధో పఞ్హం పుచ్ఛి, భగవా చస్స విస్సజ్జేసి, న తదా గిజ్ఝకూటే పబ్బతే విహరతి, రాజగహసమీపే పన విహరతీతి కత్వా ''**రాజగహే గిజ్ఝకూటే పబ్బతే విహరన్తం మ**''న్తి వుత్తం, గిజ్ఝకూటే విహరణఞ్చస్స తదా అవిచ్ఛిన్నన్తి, తేనాహ ''**యం తం భగవా**''తిఆది. **యోగేతి** నయే, దుక్ఖనిస్సరణూపాయేతి అత్థో.

౪౦౫. యం పరివాసం సామణేరభూమియం ఠితో పరివసతీతి యోజనా. యస్మా సామణేరభూమియం ఠితేన పరివసితబ్బం, న గిహిభూతేన, తస్మా **అపరివసిత్వాయేవ పబ్బజ్జం లభతి. ఆకఙ్ఖతి పబ్బజ్జం, ఆకఙ్ఖతి ఉపసమ్పద**న్తి ఏత్థ పన **పబ్బజ్జా**-గ్గహణం వచనసిలిట్ఠతావసేనేవ "దిరత్తతిరత్తం సహసేయ్య"న్తి (పాచి॰ ౫౦) ఏత్థ దిరత్తగ్గహణం వియ. **గామప్పవేసనాదీనీతి ఆది**-సద్దేన వేసియావిధవాథుల్లకుమారిపణ్డకభిక్ఖునిగోచరతా, సబ్రహ్మచారీనం ఉచ్చావచేసు కింకరణీయేసు దక్ఖానలసాదితా, ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీసు తిబ్బచ్ఛన్దతా, యస్స తిత్థాయతనతో ఇధాగతో, తస్స అవణ్ణే, రతనత్తయస్స చ వణ్ణే అనత్తమనతా, తదుభయం యథాక్కమం వణ్ణే చ అవణ్ణే చ అత్తమనతాతి ఇమేసం సఙ్గహో వేదితబ్బో, తేనాహ ''**అట్ఠ వత్తాని పూరేన్తేనా**''తి. **ఘంసిత్వా కోట్టేత్వాతి** అజ్ఝాసయస్స వీమంసనవసేన సువణ్ణం వియ ఘంసిత్వా కోట్టేత్వా.

గణమజ్ఝే నిసీదిత్వాతి ఉపసమ్పదాకమ్మస్స గణప్పహోనకానం భిక్ఖూనం మజ్ఝే సఙ్ఘత్థేరో వియ తస్స అనుగ్గహత్థం నిసీదిత్వా. **వూపకట్ఠో**తి వివిత్తో. తాదిసస్స సీలవిసోధనే అప్పమాదో అవుత్తసిద్ధోతి ఆహ ''**కమ్మట్ఠానే సతిం అవిజహన్తో**''తి. **పేసితచిత్తో**తి నిబ్బానం పతి పేసితచిత్తో తంనిన్నో తప్పోణో తప్పబ్భారో. జాతికులపుత్తాపి ఆచారసమ్పన్నా ఏవ అరహత్తాధిగమాయ పబ్బజ్జాపేక్ఖా హోన్తీతి తేపి తేహి ఏకసఙ్గహే కరోన్తో ఆహ ''**కులపుత్తాతి ఆచారకులపుత్తా**''తి, తేనాహ ''**సమ్మదేవాతి హేతునావ కారణేనేవా**''తి. ''ఓతిణ్ణోమ్హి జాతియా''తిఆదినా నయేన హి సంవేగపుబ్బికం యథానుసిట్ఠం పబ్బజ్జం సన్ధాయ ఇధ ''సమ్మదేవా''తి వుత్తం. **హేతునా**తి ఞాయేన. **పాపుణిత్వా**తి పత్వా అధిగన్త్వా. **సమ్పాదేత్వా**తి అసేక్ఖా సీలసమాధిపఞ్ఞా నిప్ఫాదేత్వా, పరిపూరేత్వా వాతి అత్థో.

నిట్ఠాపేతున్తి నిగమనవసేన పరియోసాపేతుం. ''బ్రహ్మచరియపరియోసానం...పే.... విహాసీ''తి ఇమినా ఏవ హి అరహత్తనికూటేన దేసనా పరియోసాపితా. తం పన నిగమేన్తో ''**అఞ్ఞతరో ఖో పనా...పే.... అహోసీ**''తి వుత్తం ధమ్మసఙ్గాహకేహి. యం పనేత్థ అత్థతో న విభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మహాసీహనాదసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

៩. పోట్ఠపాదసుత్తవణ్ణనా

పోట్ఠపాదపరిబ్బాజకవత్థువణ్ణనా

౪౦౬. సావత్థియన్తి సమీపత్థే భుమ్మన్తి ఆహ **''సావత్థిం ఉపనిస్సాయా''**తి. **జేతస్స కుమారస్స వనేతి** జేతేన నామ రాజకుమారేన రోపితే ఉపవనే. నివాసఫాసుతాదినా పబ్బజితా ఆరమన్తి ఏత్థాతి **ఆరామో,** విహారో. ఫోటో పాదేసు జాతోతి **పోట్ఠపాదో.** వత్థచ్ఛాయాఛాదనపబ్బజూపగతత్తా **ఛన్నపరిబ్బాజకో. బ్రాహ్మణమహాసాలో**తి మహావిభవతాయ మహాసారతాపత్తో బ్రాహ్మణో. **సమయన్తి** సామఞ్ఞనిద్దేసో, తం తం సమయన్తి అత్థో. **పవదన్తీ**తి పకారతో వదన్తి, అత్తనా అత్తనా ఉగ్గహితనియామేన యథా తథా సమయం వదన్తీతి అత్థో. ''**పభుతయో**''తి ఇమినా తోదేయ్యజాణుసోణిసోణదణ్డాదికే సఙ్గణ్హాతి, **పరిబ్బాజకాదయోతి ఆది**-సద్దేన ఛన్నపరిబ్బాజకాదికే. తిన్దుకాచీరమేత్థ అత్థీతి తిన్దుకాచీరో, ఆరామో. తథా ఏకా సాలా ఏత్థాతి ఏకసాలకో, తస్మిం **తిన్దుకాచీరే ఏకసాలకే.**

అనేకాకారానవసేసఞేయ్యత్థవిభావనతో, అపరాపరుప్పత్తితో చ భగవతో ఞాణం తత్థ పత్థటం వియ హోతీతి వుత్తం **''సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పత్థరిత్వా''**తి, యతో తస్స ఞాణజాలతా వుచ్చతి, వేనేయ్యానం తదన్తోగధతా హేట్ఠా వుత్తాయేవ. వేనేయ్యసత్తపరిగ్గణ్హనత్థం సమన్నాహారే కతే పఠమం నేసం వేనేయ్యభావేనేవ ఉపట్ఠానం హోతి, అథ సరణగమనాదివసేన కిచ్చనిప్ఫత్తి వీమంసీయతీతి ఆహ ''**కిం ను ఖో భవిస్సతీతి ఉపపరిక్ఖన్తో**''తి . **నిరోధన్తి** సఞ్ఞానిరోధం. **నిరోధా వుట్ఠానన్తి** తతో నిరోధతో వుట్ఠానం సఞ్ఞుప్పత్తిం. **సబ్బబుద్ధానం ఞాణేన సంసన్దిత్వాతి** యథా తే నిరోధం, నిరోధతో వుట్ఠానఞ్చ బ్యాకరింసు, బ్యాకరిస్సన్తి చ, తథా బ్యాకరణవసేన సంసన్దిత్వా. **హత్థిసారిపుత్తో**తి హత్థిసారినో పుత్తో. ''**యుగన్ధరపబ్బతం పరిక్ఖిపిత్వా**''తి ఇదం పరికప్పవచనం ''తాదిసం అత్థి చే, తం వియా''తి. **మేఘవణ్ణన్తి** రత్తమేఘవణ్ణం, సఞ్ఝాప్పభానురఞ్జితమేఘసఙ్కాసన్తి అత్థో. **పచ్చగ్ఘన్తి** అభినవం ఆదితో తథాలద్ధవోహారేన , అనఞ్ఞపరిభోగతాయ , తథా వా సత్థు అధిట్ఠానేన సో పత్తో సబ్బకాలం ''**పచ్చగ్ఘం**'' త్వేవ వుచ్చతి, సిలాదివుత్తరతనలక్ఖణూపపత్తియా వా సో పత్తో ''**పచ్చగ్ఘ**''న్తి వుచ్చతి.

౪౦౭. అత్తనో రుచివసేన సద్ధమ్మట్ఠితిజిఞ్ఞాసయవసేన, న పరేన ఉస్సాహితోతి అధిప్పాయో. ''**అతిప్పగభావమేవ దిస్వా**''తి ఇదం భూతకథనం న తావ భిక్ఖాచారవేలా సమ్పత్తాతి దస్సనత్థం. భగవా హి తదా కాలస్సేవ విహారతో నిక్ఖన్తో ''వాసనాభాగియాయ ధమ్మదేసనాయ పోట్ఠపాదం అనుగ్గణ్హిస్సామీ''తి. **యన్నూనాహన్తి** అఞ్ఞత్థ సంసయపరిదీపనో, ఇధ పన సంసయపరిదీపనో వియ. కస్మాతి ఆహ ''**బుద్ధాన**''న్తిఆది. **సంసయో నామ నత్థి** బోధిమూలే ఏవ సముగ్ఘాటితత్తా. **పరివితక్కపుబ్బభాగో**తి అధిప్పేతకిచ్చస్స పుబ్బభాగపరివితక్కో ఏవ. **బుద్ధానం లబ్భతీతి** ''కరిస్సామ, న కరిస్సామా''తిఆదికో ఏస చిత్తచారో బుద్ధానం లబ్భతి సమ్భవతి విచారణవసేన పవత్తనతో, న పన సంసయవసేన. **తేనాహా**తి యేన బుద్ధానమ్పి లబ్భతి, తేనేవాహ భగవా ''**యన్నూనాహ**''న్తి. పరికప్పనే వాయం నిపాతో. ''ఉపసఙ్కమేయ్య''న్తి కిరియాపదేన వుచ్చమానో ఏవ హి అత్థో ''యన్నూనా''తి నిపాతపదేన జోతీయతి. అహం యన్నూన ఉపసఙ్కమేయ్యన్తి యోజనా. **యది పనాతి** ఇదమ్పి తేన సమానత్థన్తి ఆహ ''**యది పనాహన్తి అత్థో**''తి.

౪౦౮. యథా ఉన్నతప్పాయో సద్దో ఉన్నాదో, ఏవం విపులభావేన ఉపరూపరి పవత్తోపి ఉన్నాదోతి తదుభయం ఏకజ్ఝం కత్వా **పాళియం** ''ఉన్నాదినియా''తి వత్వా పున విభాగేన దస్సేతుం ''ఉచ్చాసద్దమహాసద్దాయా''తి వుత్తన్తి తమత్థం వివరన్తో

‘‘**ఉచ్చం నదమానాయా**’’తిఆదిమాహ. **అస్సాతి** పరిసాయ. **ఉద్ధంగమనవసేనాతి** ఉన్నతబహులతాయ ఉగ్గన్త్వా ఉగ్గన్త్వా పవత్తనవసేన. **దిసాసు పత్థటవసేనాతి** విపులభావేన భూతపరమ్పరాయ సబ్బదిసాసు పత్థరణవసేన. ఇదాని పరిబ్బాజకపరిసాయ ఉచ్చాసద్దమహాసద్దతాయ కారణం, తస్స చ పవత్తిఆకారం దస్సేన్తో ‘‘**తేసఞ్హీ**’’తిఆదిమాహ. **కామస్సాదో** నామ కామగుణస్సాదో. కామభవాదిగతో అస్సాదో **భవస్సాదో.**

౪౦౯. సణ్ఠపేసీతి సంయమనవసేన సమ్మదేవ ఠపేసి, సణ్ఠపనఞ్చేత్థ తిరచ్ఛానకథాయ అఞ్ఞమఞ్ఞస్మిం అగారవస్స జహాపనవసేన ఆచారస్స సిక్ఖాపనం, యథావుత్తదోసస్స నిగూహనఞ్చ హోతీతి ఆహ ‘‘**సిక్ఖాపేసీ**’’తిఆది. **అప్పసద్దన్తి** నిస్సద్దం, ఉచ్చాసద్దమహాసద్దాభావన్తి అధిప్పాయో. **నప్పమజ్జన్తీతి** న అగారవం కరోన్తి.

౪౧౦. నో ఆగతే ఆనన్దోతి భగవతి ఆగతే నో అమ్హాకం ఆనన్దో పీతి **హోతి. పియసముదాచారాతి** పియాలాపా. ‘‘పచ్చుగ్గమనం అకాసీ’’తి వత్వా న కేవలమయమేవ, అథ ఖో అఞ్ఞేపి పబ్బజితా యేభుయ్యేన భగవతో అపచితిం కరోన్తేవాతి దస్సేతుం ‘‘భగవన్తఞ్హీ’’తిఆదిం వత్వా, తత్థ కారణమాహ ‘‘**ఉచ్చాకులీనతాయా**’’తి, తేన సాసనే అప్పసన్నాపి కులగారవేన భగవతి అపచితిం కరోన్తే వాతి దస్సేతి. **ఏతస్మిం అన్తరే కా నామ కథాతి** ఏతస్మిం యథావుత్తపరిచ్ఛేదబ్భన్తరే కథా కా నామ. **విప్పకతా** ఆరద్ధా హుత్వా అపరియోసితా. ‘‘కా కథా విప్పకతా’’తి వదన్తో అత్థతో తస్సా పరియోసాపనం పటిజానాతి నామ. ‘‘కా కథా’’తి చ అవిసేసచోదనాతి యస్సా తస్సా సబ్బస్సాపి కథాయ పరియోసాపనం పటిఞ్ఞాతఞ్చ హోతి, తఞ్చ పరేసం అసబ్బఞ్ఞూనం అవిసయన్తి ఆహ ‘‘**పరియన్తం నేత్వా దేమీతి సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసీ**’’తి.

అభిసఞ్ఞానిరోధకథావణ్ణనా

౪౧౧. సుకారణన్తి సున్దరం అత్థావహం హితావహం కారణం. నానాతిత్థేసు నానాలద్ధీసు నియుత్తాతి నానాతిత్థికా, తే ఏవ **నానాతిత్థియా** క-కారస్స య-కారం కత్వా. కుతూహలమేత్థ అత్థీతి కోతూహలా, సా ఏవ సాలాతి **కోతూహలసాలా,** తేనాహ ‘‘**కోతూహలుప్పత్తిట్ఠానతో**’’తి. **సఞ్ఞానిరోధేతి** సఞ్ఞాసీసేనాయం దేసనా, తస్మా సఞ్ఞాసహగతా సబ్బేపి ధమ్మా సఙ్గయ్హన్తి, తత్థ పన చిత్తం పధానన్తి ఆహ ‘‘**చిత్తనిరోధే**’’తి. అచ్చన్తనిరోధస్స పన తేహి అనధిప్పేతత్తా, అవిసయత్తా చ ‘‘**ఖణికనిరోధే**’’తి ఆహ. కామం సోపి తేసం అవిసయోవ, అత్థతో పన నిరోధకథా వుచ్చమానా తత్థేవ తిట్ఠతీతి తథా వుత్తం. **కిత్తిఘోసోతి** ‘‘అహో బుద్ధానుభావో భవన్తరపటిచ్ఛన్నం కారణం ఏవం హత్థామలకం వియ పచ్చక్ఖతో దస్సేతి, సావకే చ ఏదిసే సంవరసమాదానే పతిట్ఠాపేతీ’’తి థుతిఘోసో యావ భవగ్గా పత్థరతి. **పటిభాగకిరియన్తి** పళాసవసేన పటిభాగభూతం పయోగం కరోన్తో. **భవన్తరసమయన్తి** తత్ర తత్ర వుట్ఠనసమయం అభూతపరికప్పితం కిఞ్చి ఉప్పాదియం వత్థుం అత్తనో సమయం కత్వా. **కిఞ్చిదేవ సిక్ఖాపదన్తి** ‘‘ఏలమూగేన భవితబ్బం , ఏత్తకం, వేలం ఏకస్మింయేవ ఠానే నిసీదితబ్బ’’న్తి ఏవమాదికం కిఞ్చిదేవ కారణం సిక్ఖాకోట్ఠాసం కత్వా **పఞ్ఞపేన్తి. నిరోధకథన్తి** నిరోధసమాపత్తికథం.

తేసూతి కోతూహలసాలాయం సన్నిపతితేసు తిత్థియసమణబ్రాహ్మణేసు. **ఏకచ్చేతి** ఏకే. **పురిమోతి** ‘‘అహేతూ అప్పచ్చయా’’తి ఏవంవాదీ. య్వాయం ఇధ ఉప్పజ్జతీతి యోజనా. **సమాపత్తిన్తి** అసఞ్ఞభావావహం సమాపత్తిం. **నిరోధేతి** సఞ్ఞానిరోధే. **హేతుం అపస్సన్తోతి** యేన హేతునా అసఞ్ఞభవే సఞ్ఞాయ నిరోధో సబ్బసో అనుప్పాదో, యేన చ తతో చుతస్స ఇధ పఞ్చవోకారభవే తస్సా ఉప్పాదో, తం అవిసయతాయ అపస్సన్తో.

నన్తి పఠమవాదిం. **నిసేధేత్వా**తి “న ఖో నామేతం భో ఏవం భవిస్సతీ”తి ఏవం పటిక్ఖిపిత్వా. **అసఞ్ఞికభావన్తి** ముఞ్ఛాపత్తియా కిరియమయసఞ్ఞావసేన విగతసఞ్ఞిభావం. వక్ఖతి హి “విసఞ్ఞీ హుత్వా”తి. విక్ఖమ్భనవసేన కిలేసానం సన్తాపనేన **అత్తన్తపో. ఘోరతపో**తి దుక్కరతాయ భీమతపో. **పరిమారితిన్ద్రియో**తి నిబ్బిసేవనభావాపాదనేన సబ్బసో మిలాపితచక్ఖాదిన్ద్రియో. **భగ్గో**తి భఞ్జితకుసలజ్ఝాసయో. **ఏవమాహా**తి “ఏవం సఞ్ఞా హి భో పురిసస్స అత్తా”తిఆదిఆకారేన సఞ్ఞానిరోధమాహ. ఇమినా నయేన ఇతో పరేసు ద్వీసు ఠానేసు యథారహం యోజనా వేదితబ్బా.

ఆథబ్బణపయోగన్తి ఆథబ్బణవేదవిహితం ఆథబ్బణికానం విసఞ్ఞిభావాపాదనపయోగం. **ఆథబ్బణం పయోజేత్వా**తి ఆథబ్బణవేదే ఆగతఅగ్గిజుహనపుబ్బకం మన్తజప్పనం పయోజేత్వా సీసచ్ఛిన్నతాదిదస్సనేన సఞ్ఞానిరోధమాహ. **తస్సా**తి యస్స సీసచ్ఛిన్నతాది దస్సితం, తస్స.

యక్ఖదాసీనన్తి దేవదాసీనం, యా “దేవతాభతియోతిపి” వుచ్చన్తి. **మదనిద్దన్తి** సురామదనిమిత్తకం సుపనం **దేవతూపహారన్తి** నచ్చనగాయనాదినా దేవతానం పూజం. **సురాపాతిన్తి** పాతిపుణ్ణం సురం. **దివా**తి అతిదివా ఉస్సూరే.

ఏలమూగకథా వియాతి ఇమేసం పణ్డితమానీనం కథా అన్ధబాలకథాసదిసీ. **చత్తారో నిరోధే**తి అఞ్ఞమఞ్ఞవిధురే చత్తారో నిరోధే **ఏతే పఞ్ఞపేన్తి.** న చ అఞ్ఞమఞ్ఞవిరుద్ధనానాసభావేన తేన భవితబ్బం, అథ ఖో ఏకసభావేన, తేనాహ ‘‘**ఇమినా చా**’’తిఆది. **అఞ్ఞేనేవా**తి ఇమేహి వుత్తాకారతో అఞ్ఞాకారేనేవ **భవితబ్బం.** ‘‘**అయం నిరోధో, అయం నిరోధో**’’తి ఆమేడితవచనం సత్థా అత్తనో దేసనావిలాసేన అనేకాకారవోకారం నిరోధం విభావేస్సతీతి దస్సనత్థం కతం **అహో నూనా**తి ఏత్థ **అహో**తి అచ్ఛరియే, **నూనా**తి అనుస్సరణే నిపాతో. తస్మా అహో నూన భగవా అనఞ్ఞసాధారణదేసనత్తా నిరోధమ్పి అహో అచ్ఛరియం కత్వా కథేయ్య మఞ్ఞేతి అధిప్పాయో. ‘‘**అహో నూన సుగతో**’’తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. అచ్ఛరియవిభావనతో ఏవ చేత్థ ద్విక్ఖత్తుం వచనం, అచ్ఛరియత్థోపి చేత్థ **అహో**-సద్దో. సో యస్మా అనుస్సరణముఖేనేవ తేన గహితో, తస్మా వుత్తం ‘‘**అహో నూనాతి అనుస్సరణత్థే**’’తి. కాలపుగ్గలాదివిభాగేన బహుభేదత్తా **ఇమేసం నిరోధధమ్మానన్తి** బహువచనం, కుసల-సద్దయోగేన సామివచనం భుమ్మత్థే దట్ఠబ్బం. **చిణ్ణవసితాయా**తి నిరోధసమాపత్తియం వసీభావస్స చిణ్ణత్తా. **సభావం జానాతీ**తి నిరోధస్స సభావం యాథావతో జానాతి.

అహేతుకసఞ్ఞుప్పాదనిరోధకథావణ్ణనా

౪౧౨. ఘరమజ్ఝేయేవ పక్ఖలితాతి ఘరతో బహి గన్తుకామా పురిసా మగ్గం అనోతరిత్వా ఘరాజిరేన సమతలే వివటఙ్గణే ఏవ పక్ఖలనం పత్తా, ఏవం సమ్పదమిదన్తి అత్థో. అసాధారణో **హేతు,** సాధారణో **పచ్చయో**తి ఏవమాది విభాగేన ఇధ పయోజనం నత్థి సఞ్ఞాయ అకారణభావపటిక్ఖేపత్తా చోదనాయాతి వుత్తం ‘‘**కారణస్సేవ నామ**’’న్తి.

పాళియం “ఉప్పజ్జన్తిపి నిరుజ్ఝన్తిపీ”తి వుత్తం, తత్థ “సహేతూ సప్పచ్చయా సఞ్ఞా ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా పన నిరుజ్ఝన్తియేవ, న తిట్ఠన్తీ”తి దస్సనత్థం “నిరుజ్ఝన్తీ”తి వచనం, న నిరోధస్స సహేతుసప్పచ్చయభావదస్సనత్థం. ఉప్పాదో హి సహేతుకో , న నిరోధో. యది హి నిరోధోపి సహేతుకో సియా, తస్స నిరోధేనాపి భవితబ్బం అఙ్కురాదీనం వియ, న చ తస్స నిరోధో అత్థి. తస్మా వుత్తనయేనేవ పాళియా అత్థో వేదితబ్బో. అయఞ్చ నయో ఖణనిరోధవసేన వుత్తో. యో పన యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేన సబ్బసోవ అనుప్పాదనిరోధో, సో “సహేతుకో”తి వేదితబ్బో తథారూపాయ పటిపత్తియా వినా

అభావతో. తేనాహ భగవా “సిక్ఖా ఏకా సఞ్ఞా నిరుజ్ఝతీ”తి. (దీ॰ ని॰ ౧.౪౧౨) తతో ఏవ చ ఇధాపి వుత్తం “సఞ్ఞాయ సహేతుకం ఉప్పాదనిరోధం దీపేతు”న్తి.

సిక్ఖా ఏకాతి ఏత్థ **సిక్ఖా**తి కరణే పచ్చత్తవచనం, ఏక-సద్దో అఞ్ఞపరియాయో “ఇత్థేకే అభివదన్తి సతో వా పన సత్తస్సా”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౮౫ ఆదయో; మ॰ ని॰ ౩.౨౧) వియ, న సఙ్ఖ్యావాచీతి ఆహ “**సిక్ఖా ఏకా సఞ్ఞా ఉప్పజ్జన్తీతి సిక్ఖాయ ఏకచ్చా సఞ్ఞా జాయన్తీ**”తి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౪౧౩. **తత్థా**తి తస్సం ఉపరిదేసనాయం. **సమ్మాదిట్ఠిసమ్మాసఙ్కప్పవసేన పరియాపన్నత్తా ఆగతా**తి సభావతో ఉపకారతో చ పఞ్ఞాక్ఖన్ధే పరియాపన్నత్తా సఙ్గహితత్తా **తతియా** అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా సమ్మాదిట్ఠిసమ్మాసఙ్కప్పవసేన ఆగతా. తథా హి వుత్తం “యా చావుసో విసాఖ సమ్మాదిట్ఠి, యో చ సమ్మాసఙ్కప్పో, ఇమే ధమ్మా పఞ్ఞాక్ఖన్ధే సఙ్గహితా”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౨) కామఞ్చేత్థ వుత్తనయేన తిస్సోపి సిక్ఖా ఆగతా ఏవ, తథాపి అధిచిత్తసిక్ఖాయ ఏవ అభిసఞ్ఞానిరోధో దస్సితో, ఇతరా తస్స సమ్భారభావేన ఆనీతా.

పఞ్చకామగుణికరాగోతి పఞ్చకామకోట్ఠాసే ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకరాగో. **అసముప్పన్నకామచారో**తి వత్తమానుప్పన్నతావసేన అసముప్పన్నో యో కోచి కామచారో యా కాచి లోభుప్పత్తి. పురిమో విసయవసేన నియమితత్తా కామగుణారమ్మణోవ లోభో దట్ఠబ్బో, ఇతరో పన ఝాననికన్తిభవరాగాదిప్పభేదో సబ్బోపి లోభచారో కామనట్ఠేన కామేసు పవత్తనతో. సబ్బేపి హి తేభూమకా ధమ్మా కామనీయట్ఠేన కామాతి. ఉభయేసమ్పి కామసఞ్ఞాతినామతా సహచరణఞాయేనాతి “కామసఞ్ఞా”తి పదుద్ధారం కత్వా తదుభయం నిద్దిట్ఠం.

“**తత్థా**”తిఆది అసముప్పన్నకామచారతో పఞ్చకామగుణికరాగస్స విసేసదస్సనం. కామం పఞ్చకామగుణికరాగోపి అసముప్పన్నో ఏవ మగ్గేన సముగ్ఘాటీయతి, తస్మిం పన సముగ్ఘాటితేపి న సబ్బో రాగో సముగ్ఘాటం గచ్ఛతి, తస్మా పఞ్చకామగుణికరాగగ్గహణేన న ఇతరస్స సబ్బస్స రాగస్స గహణం హోతీతి ఉభయసాధారణేన పరియాయేన ఉభయం సఙ్గహేత్వా దస్సేతుం పాళియం కామసఞ్ఞాగ్గహణం కతన్తి తదుభయం సరూపతో విసేసతో చ దస్సేత్వా సబ్బసఙ్గాహికభావతో “**అసముప్పన్నకామచారో పన ఇమస్మిం ఠానే వట్టతీ**”తి వుత్తం.

సదిసత్తాతి కామసఞ్ఞాదిభావేన సమానత్తా, ఏతేన పాళియం “పురిమా”తి సదిసకప్పనావసేన వుత్తన్తి దస్సేతి. అనాగతా హి ఇధ “నిరుజ్ఝతీ”తి వుత్తా అనుప్పాదస్స అధిప్పేతత్తా, తేనాహ “**అనుప్పన్నావ నుప్పజ్జతీ**”తి.

నీవరణవివేకతో జాతత్తా వివేకజేహి పఠమజ్ఝానపీతిసుఖేహి సహ అక్ఖాతబ్బా, తంకోట్ఠాసికా వాతి **వివేకజం పీతిసుఖసఙ్ఖాతా.** నానత్తసఞ్ఞాపటిఘసఞ్ఞాహి నిపుణతాయ సుఖుమభూతతాయ **సుఖుమసఞ్ఞా భూతా** సుఖుమభావేన, పరమత్థభావేన అవిపరీతసభావా. ఝానం తంసమ్పయుత్తధమ్మానం భావనాసిద్ధా సణ్హసుఖుమతా నీవరణవిక్ఖమ్భనవసేన విఞ్ఞాయతీతి ఆహ “**కామచ్ఛన్దాదిఓళారికఙ్గప్పహానవసేన సుఖుమా**”తి. **భూతతాయా**తి విజ్జమానతాయ. **సబ్బత్థా**తి సబ్బవారేసు.

సమాపజ్జనాధిట్ఠానాని వియ వుట్ఠానం ఝానే పరియాపన్నమ్పి హోతి యథా తం ధమ్మానం భఙ్గక్ఖణో ధమ్మేసు, న ఆవజ్జనపచ్చవేక్ఖణానీతి “**పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జన్తో అధిట్ఠహన్తో వుట్ఠహన్తో చ సిక్ఖతీ**”తి వుత్తం, న “ఆవజ్జన్తో పచ్చవేక్ఖన్తో”తి.

తన్తి పఠమజ్ఝానం. **తేనాతి** హేతుమ్హి కరణవచనం, తస్మా పఠమజ్ఝానేన హేతుభూతేనాతి అత్థో. హేతుభావో చేత్థ ఝానస్స యథావుత్తసఞ్ఞాయ ఉప్పత్తియా సహజాతాదిపచ్చయభావో కామసఞ్ఞాయ నిరోధస్స ఉపనిస్సయతావ, తఞ్చ ఖో సుత్తన్తపరియాయేన. తథా చేవ సంవణ్ణితం "తథారూపాయ పటిపత్తియా వినా అభావతో"తి. **ఏతేనుపాయేనాతి** య్వాయం పఠమజ్ఝానతప్పటిపక్ఖసఞ్ఞావసేన "సిక్ఖా ఏకా సఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, సిక్ఖా ఏకా సఞ్ఞా నిరుజ్ఝతీ"తి ఏత్థ అత్థో వుత్తో, ఏతేన నయేన. **సబ్బత్థాతి** సబ్బవారేసు.

౪౧౪. యస్మా పనేత్థ సమాపత్తివసేన తంతంసఞ్ఞానం ఉప్పాదనిరోధే వుచ్చమానే అఙ్గవసేన నో వుత్తోతి ఆహ **"యస్మా పనా"**తిఆది. **"అఙ్గతో సమ్మసన"**న్తి అనుపదధమ్మవిపస్సనాయ లక్ఖణవచనం. అనుపదధమ్మవిపస్సనఞ్హి కరోన్తో సమాపత్తిం పత్వా అఙ్గతో సమ్మసనం కరోతి, న చ సఞ్ఞా సమాపత్తియా కిఞ్చి అఙ్గం హోతి. వుత్తఞ్చ **"ఇదఞ్చ సఞ్ఞా సఞ్ఞాతి ఏవం అఙ్గతో సమ్మసనం ఉద్ధట"**న్తి. **అఙ్గతోతి** వా అవయవతోతి అత్థో, అనుపదధమ్మతోతి వుత్తం హోతి. **తదేవాతి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనమేవ.

యతో ఖోతి పచ్చత్తే నిస్సక్కవచనన్తి ఆహ **"యో నామా"**తి యథా "ఆదిమ్హీ"తి ఏతస్మిం అత్థే "ఆదితో"తి వుచ్చతి ఇతరవిభత్తితోపి తో-సద్దస్స లబ్భనతో. సకస్మిం అత్తనా అధిగతే సఞ్ఞా సకసఞ్ఞా, సా ఏతస్స అత్థీతి **సకసఞ్ఞీ,** తేనాహ **"అత్తనో పఠమజ్ఝానసఞ్ఞాయ సఞ్ఞవా"**తి. **సకసఞ్ఞీతి** చేత్థ ఉపరి వుచ్చమాననిరోధపాదకతాయ సాతిసయాయ ఝానసఞ్ఞాయ అత్థిభావజోతకో **ఈ**-కారో దట్ఠబ్బో, తేనేవాహ **"అనుపుబ్బేన సఞ్ఞగ్గం ఫుసతీ"**తిఆది. తస్మా తత్థ తత్థ సకసఞ్ఞితాగ్గహణేన తస్మిం తస్మిం ఝానే సబ్బసో సుచిణ్ణవసీభావో దీపితోతి వేదితబ్బం.

లోకియానన్తి నిద్ధారణే సామివచనం, సామిఅత్థే ఏవ వా. యదగ్గేన హి తం తేసు సేట్ఠం, తదగ్గేన తేసమ్పి సేట్ఠన్తి. "లోకియాన"న్తి విసేసనం లోకుత్తరసమాపత్తీహి తస్స అసేట్ఠభావతో. **"కిచ్చకారకసమాపత్తీన"**న్తి విసేసనం అకిచ్చకారకసమాపత్తితో తస్స అసేట్ఠభావతో. అకిచ్చకారకతా చస్సా పటుసఞ్ఞాకిచ్చాభావవచనతో విఞ్ఞాయతి. యథేవ హి తత్థ సఞ్ఞా, ఏవం ఫస్సాదయో పీతి. యదగ్గేన హి తత్థ సఙ్ఖారావసేససుఖుమభావప్పత్తియా పకతివిపస్సకానం సమ్మసితుం అసక్కుణేయ్యరూపేన ఠితా, తదగ్గేన హేట్ఠిమసమాపత్తిధమ్మా వియ పటుకిచ్చకరణసమత్థాపి న హోన్తీతి. స్వాయమత్థో పరమత్థమఞ్జూసాయం **విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాయం** ఆరుప్పకథాయం (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౨౮౬) సవిసేసం వుత్తో, తస్మా తత్థ వుత్తనయేన వేదితబ్బో. కేచి పన "యథా హేట్ఠిమా హేట్ఠిమా సమాపత్తియో ఉపరిమానం ఉపరిమానం అధిట్ఠానకిచ్చం సాధేన్తి, న ఏవం నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తి కస్సచిపి అధిట్ఠానకిచ్చం సాధేతి, తస్మా సా అకిచ్చకారికా, ఇతరా కిచ్చకారికా వుత్తా"తి వదన్తి, తదయుత్తం తస్సాపి విపస్సనాచిత్తపరిదమనాదీనం అధిట్ఠానకిచ్చసాధనతో. తస్మా పురిమోయేవ అత్థో యుత్తో.

పకప్పేతీతి సంవిదహతి. ఝానం సమాపజ్జన్తో హి ఝానసుఖం అత్తని సంవిదహతి నామ. **అభిసఙ్ఖరోతీతి** ఆయూహతి, సమ్పిణ్డేతీతి అత్థో. సమ్పిణ్డనత్థో హి సముదయట్ఠో. యస్మా నికన్తివసేన చేతనాకిచ్చస్స మత్థకప్పత్తి, తస్మా ఫలూపచారేన కారణం దస్సేన్తో **"నికన్తిం కురుమానో అభిసఙ్ఖరోతి నామా"**తి వుత్తం. **ఇమా** ఇదాని మే లబ్భమానా **ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞా నిరుజ్ఝేయ్యుం** తంసమతిక్కమేనేవ ఉపరిఝానత్థాయ చేతనాభిసఙ్ఖరణసమ్భవతో. **అఞ్ఞాతి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞాహి అఞ్ఞా. తతో ఘోళతరభావతో **ఓళారికా.** కా పన తాతి ఆహ **"భవఙ్గసఞ్ఞా"**తి.

ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనతో వుట్ఠాయ ఏవ హి ఉపరిఝానత్థాయ చేతనాభిసఙ్ఖరణాని భవేయ్యుం, వుట్ఠానఞ్చ భవఙ్గవసేన హోతి. యావ చ ఉపరి ఝానసమాపజ్జనం, తావ అన్తరన్తరా భవఙ్గప్పవత్తీతి ఆహ ‘‘**భవఙ్గసఞ్ఞా ఉప్పజ్జేయ్యు**’’న్తి.

చేతేన్తోవాతి నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనజ్ఝానం ఏకం ద్వే చిత్తవారే సమాపజ్జన్తో ఏవ. **న చేతే**తి తథా హేట్ఠిమజ్ఝానేసు వియ వా పుబ్బాభోగాభావతో పుబ్బాభోగవసేన హి ఝానం పకప్పేన్తో ఇధ “చేతేతీ”తి వుత్తో. యస్మా “అహమేతం ఝానం నిబ్బత్తేమి ఉపసమ్పాదేమి సమాపజ్జామీ”తి ఏవం అభిసఙ్ఖరణం తత్థ సాలయస్సేవ హోతి, న అనాలయస్స, తస్మా ఏకం చిత్తక్ఖణికమ్పి ఝానం పవత్తేన్తో తత్థ అప్పహీననికన్తికతాయ **అభిసఙ్ఖరోన్తో ఏవా**తి అత్థో. యస్మా పనస్స తథా హేట్ఠిమజ్ఝానేసు వియ వా తత్థ పుబ్బాభోగో నత్థి, తస్మా ‘‘**న అభిసఙ్ఖరోతీ**’’తి వుత్తం. ‘‘**ఇమస్స భిక్ఖునో**’’తిఆది వుత్తస్సేవత్థస్స వివరణం. ‘‘**స్వాయమత్థో**’’తిఆదినా తమేవత్థం ఉపమాయ పటిపాదేతి.

పచ్ఛాభాగేతి పితుఘరస్స పచ్ఛాభాగే. **తతో** పుత్తఘరతో. **లద్ధఘరమేవా**తి యతో అనేన భిక్ఖా లద్ధా, తమేవ ఘరం పుత్తగేహమేవ. **ఆసనసాలా వియ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి** తతో పితుఘరపుత్తఘరట్ఠానియానం నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతననిరోధసమాపత్తీనం ఉపగన్తబ్బతో. **పితుఘరం అమనసికరిత్వా**తి పవిసిత్వా సమతిక్కన్తమ్పి పితుఘరం న మనసి కత్వా. పుత్తఘరస్సేవ ఆచిక్ఖనం వియ ఏకం ద్వే చిత్తవారే సమాపజ్జితబ్బమ్పి నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం న మనసి కత్వా పరతో నిరోధసమాపత్తిఅత్థాయ ఏవ మనసికారో. ఏవం అమనసికారసామఞ్ఞేన, మనసికారసామఞ్ఞేన చ ఉపముపమేయ్యతా వేదితబ్బా ఆచిక్ఖనేనపి మనసికారస్సేవ జోతితత్తా. న హి మనసికారేన వినా ఆచిక్ఖనం సమ్భవతి.

తా ఝానసఞ్ఞాతి తా ఏకం ద్వే చిత్తవారే పవత్తా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసఞ్ఞా. **నిరుజ్ఝన్తీ**తి పదేసేనేవ నిరుజ్ఝన్తి, పుబ్బాభిసఙ్ఖారవసేన పన ఉపరి అనుప్పాదో. యథా చ ఝానసఞ్ఞానం, ఏవం ఇతరసఞ్ఞానం పీతి ఆహ ‘‘**అఞ్ఞా చ ఓళారికా భవఙ్గసఞ్ఞా నుప్పజ్జన్తీ**’’తి, యథాపరిచ్ఛిన్నకాలన్తి అధిప్పాయో. **సో ఏవం పటిపన్నో భిక్ఖూ**తి సో ఏవం యథావుత్తే సఞ్ఞగ్గే ఠితో అరహత్తే, అనాగామిఫలే వా పతిట్ఠితో భిక్ఖు ద్వీహి ఫలేహి సమన్నాగమో, తిణ్ణం సఙ్ఖారానం పటిప్పస్సద్ధి, సోళసవిధా ఞాణచరియా, నవవిధా సమాధిచరియాతి ఇమేసం వసేన నిరోధపటిపాదనపటిపత్తిం పటిపన్నో. **ఫుసతీ**తి ఏత్థ **ఫుసనం** నామ విన్దనం పటిలద్ధీతి ఆహ ‘‘**విన్దతి పటిలభతీ**’’తి. అత్థతో పన యథాపరిచ్ఛిన్నకాలం చిత్తచేతసికానం సబ్బసో అప్పవత్తి ఏవ.

అభీతి ఉపసగ్గమత్తం నిరత్థకం, తస్మా “సఞ్ఞా” ఇచ్చేవ అత్థో. నిరోధపదేన అనన్తరికం కత్వా సమాపత్తిపదే వత్తబ్బే తేసం ద్విన్నం అన్తరే సమ్పజానపదం ఠపితన్తి ఆహ ‘‘**నిరోధపదేన అనన్తరికం కత్వా వుత్త**’’న్తి, తేనాహ ‘‘**అనుపటి…పే… అత్థో**’’తి. **తత్రాపీ**తి తస్మిమ్పి తథా పదానుపుబ్బిఠపనేపి అయం విసేసత్థోతి యోజనా. **సమ్పజానన్తస్సా**తి తం తం సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తత్థ తత్థ సఙ్ఖారానం సమ్మసనవసేన పజానన్తస్స. **అన్తే**తి యథావుత్తాయ నిరోధపటిపత్తియా పరియోసానే. దుతియవికప్పే **సమ్పజానన్తస్సా**తి సమ్పజానకారినోతి అత్థో, తేన నిరోధసమాపజ్జనకస్స భిక్ఖునో ఆదితో పట్ఠాయ సబ్బపాటిహారికపఞ్ఞాయ సద్ధిం అత్థసాధికా పఞ్ఞా కిచ్చతో దస్సితా హోతి, తేనాహ ‘‘**పణ్డితస్స భిక్ఖునో**’’తి.

సబ్బాకారేనాతి "సమాపత్తియా సరూపవిసేసో, సమాపజ్జనకో, సమాపజ్జనస్స ఠానం, కారణం, సమాపజ్జనాకారో"తి ఏవమాది సబ్బప్పకారేన. **తత్థా**తి విసుద్ధిమగ్గే. (విసుద్ధిం ౨.౮౬౭) **కథితతోవా**తి కథితట్ఠానతో ఏవ **గహేతబ్బా,** న ఇధ తం వదామ పునరుత్తిభావతోతి అధిప్పాయో.

ఏవం ఖో అహన్తి ఏత్థ ఆకారత్థో **ఏవం**-సద్దో ఉగ్గహితాకారదస్సనన్తి కత్వా. **ఏవం పోట్ఠపాదా**తి ఏత్థ పన సమ్పటిచ్ఛనత్థో, తేనాహ "**సుఉగ్గహితం తయాతి అనుజానన్తో**"తి.

౪౧౫. సఞ్ఞా అగ్గా ఏత్థాతి **సఞ్ఞగ్గం,** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం. **అట్ఠసు** సమాపత్తీసుపి **సఞ్ఞగ్గం అత్థి ఉపలబ్భతీతి చిన్తేత్వా.** "పుథూ"తి పాళియం లిఙ్గవిపల్లాసం దస్సేన్తో ఆహ "బహూనిపీ"తి. "**యథా**"తి ఇమినా పకారవిసేసో కరణప్పకారో గహితో, న పకారసామఞ్ఞన్తి ఆహ "**యేన యేన కసిణేనా**"తి, **పథవీకసిణేన కరణభూతేనా**"తి చ. ఝానం తావ యుత్తో కరణభావో సఞ్ఞానిరోధఫుసనస్స సాధకతమభావతో, కథం కసిణానన్తి? తేసమ్పి సో యుత్తో ఏవ. యదగ్గేన హి ఝానానం నిరోధఫుసనస్స సాధకతం అభావో, తదగ్గేన కసిణానమ్పి తదవినాభావతో. అనేకకరణాపి కిరియా హోతియేవ యథా "అస్సేన యానేన దీపికాయ గచ్ఛతీ"తి.

ఏకవారన్తి సకిం. **పురిమసఞ్ఞానిరోధ**న్తి కామసఞ్ఞాదిపురిమసఞ్ఞాయ నిరోధం, న నిరోధసమాపత్తిసఙ్ఖాతం సఞ్ఞానిరోధం. **ఏకం సఞ్ఞగ్గ**న్తి ఏకం సఞ్ఞాభూతం అగ్గం సేట్ఠన్తి అత్థో హేట్ఠిమసఞ్ఞాయ ఉక్కట్ఠభావతో. సఞ్ఞా చ సా అగ్గఞ్చాతి సఞ్ఞగ్గం, న సఞ్ఞాసు అగ్గన్తి. **ద్వే వారే**తి ద్విక్ఖత్తుం. **సేసకసిణేసూ**తి కసిణానంయేవ గహణం నిరోధకథాయ అధికతత్తా. తతో ఏవ చేత్థ ఝానగ్గహణేన కసిణజ్ఝానాని ఏవ గహితానీతి వేదితబ్బం. "**పఠమజ్ఝానేన కరణభూతేనా**"తి ఆరమ్మణం అనామసిత్వా వదతి యథా "యేన యేన కసిణేనా"తి ఏత్థ ఝానం అనామసిత్వా వుత్తం. "**ఇతీ**"తిఆదినా వుత్తమేవత్థం సఙ్గహేత్వా నిగమనవసేన వదతి. **సబ్బమ్పీ**తి సబ్బం ఏకవారం సమాపన్నఝానం. **సఙ్గహేత్వా**తి సఞ్జాననలక్ఖణేన తంసభావావిసేసతో ఏకజ్ఝం సఙ్గహేత్వా. **అపరాపర**న్తి పునప్పునం.

౪౧౬. ఝానపదట్ఠానం విపస్సనం వడ్ఢేన్తస్స పుగ్గలస్స వసేన సఞ్ఞాఞాణాని దస్సితాని పఠమనయే . దుతియనయే పన యస్మా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా మగ్గేన ఘటేన్తస్స మగ్గఞాణం ఉప్పజ్జతి, తస్మా విపస్సనామగ్గవసేన సఞ్ఞాఞాణాని దస్సితాని. యస్మా పన పఠమనయో లోకియత్తా ఓళారికో, దుతియనయో మిస్సకో తస్మా తదుభయం అసమ్భావేత్వా అచ్చన్తసుఖుమం సుభం థిరం నిబ్బత్తితలోకుత్తరమేవ దస్సేతుం మగ్గఫలవసేన సఞ్ఞాఞాణాని దస్సితాని తతియనయే. తయోపేతే నయా మగ్గసోధనవసేన దస్సితా.

"అయం పనేత్థ సారో"తి విభావేతుం తిపిటకమహాసివత్థేరవాదో ఆభతో. నిరోధం పుచ్ఛిత్వా తస్మిం కథితే తదనన్తరం సఞ్ఞాఞాణుప్పత్తిం పుచ్ఛన్తో అత్థతో నిరోధతో వుట్ఠానం పుచ్ఛతి నామ, నిరోధతో చ వుట్ఠానం అరహత్తఫలుప్పత్తియా వా సియా అనాగామిఫలుప్పత్తియా వా, తత్థ సఞ్ఞా పధానా, తదనన్తరఞ్చ పచ్చవేక్ఖణఞాణన్తి తదుభయం నిద్ధారేన్తో థేరో "**కిం ఇమే భిక్ఖూ భణన్తీ**"తిఆదిమాహ . తత్థ "**కిం ఇమే భిక్ఖూ భణన్తీ**"తి తదా దీఘనికాయతన్తిం పరివత్తన్తే ఇమం ఠానం పత్వా యథావుత్తేన పటిపాటియా తయో నయే కథేన్తే భిక్ఖూ సన్ధాయ వదతి.

యస్స యథా మగ్గవీథియం మగ్గఫలఞాణేసు ఉప్పన్నేసు నియమతో మగ్గఫలపచ్చవేక్ఖణఞాణాని హోన్తి, ఏవం ఫలసమాపత్తియం ఫలపచ్చవేక్ఖణఞాణన్తి ఆహ **''పచ్చా పచ్చవేక్ఖణఞాణ''**న్తి. **''ఇదం అరహత్తఫల''**న్తి ఇదం పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స పవత్తిఆకారదస్సనం. **ఫలసమాధిసఞ్ఞాపచ్చయా**తి ఫలసమాధిసహగతసఞ్ఞాపచ్చయా. **కిర**-సద్దో అనుస్సరణత్థో. యథాధిగతధమ్మానుస్సరణపక్ఖియా హి పచ్చవేక్ఖణా. సమాధిసీసేన చేత్థ సబ్బం అరహత్తఫలం గహితం సహచరణఞాయేన, తస్మిం అసతి పచ్చవేక్ఖణాయ అసమ్భవో ఏవాతి ఆహ **''ఇదప్పచ్చయా''**తి.

సఞ్ఞాఅత్తకథావణ్ణనా

౪౧౭. దేసనాయ సణ్హభావేన సారమ్భమక్ఖిస్సాదిమలవినోధనతో సుతమయఞాణం న్హాపితం వియ, సుఖుమభావేన తనులేపనవిలిత్తం వియ, తిలక్ఖణబ్భాహతతాయ కుణ్డలాదిఅలఙ్కారవిభూసితం వియ చ హోతి, తదనుపసేవతో ఞాణస్స చ తథాభావో తంసమఙ్గినో పుగ్గలస్స తథాభావాపత్తి, నిరోధకథాయ నివేసనఞ్చస్స సిరిసయనప్పవేసనసదిసన్తి ఆహ **''సణ్హసుఖుమ...పే.... ఆరోపితోపీ''**తి. **తత్థా**తి తస్సం నిరోధకథాయం. **సుఖం అవిన్దన్తో** మన్దబుద్ధితాయ అలభన్తో. మలవిదూసితతాయ **గూథట్ఠానసదిసం. అత్తనో లద్ధిం** అత్తదిట్ఠిం. **అనుమతిం గహేత్వా**తి అనుఞ్ఞం గహేత్వా "ఏదిసో మే అత్తా"తి అనుజానాపేత్వా, అత్తనో లద్ధియం పతిట్ఠపేత్వాతి అత్థో. **కం పనా**తి ఓళారికో, మనోమయో, అరూపీతి తిణ్ణం అత్తవాదానం వసేన తివిధేసు కతమన్తి అత్థో. **పరిహరన్తో**తి విద్ధంసనతో పరిహరన్తో, నిగూహన్తోతి అధిప్పాయో. యస్మా చతుసన్తతిరూపప్పబన్ధం ఏకత్తవసేన గహేత్వా రూపీభావతో "ఓళారికో అత్తా"తి పచ్చేతి అత్తవాదీ, అన్నపానోపధానతఞ్చస్స పరికప్పేత్వా "సస్సతో"తి మఞ్ఞతి, రూపీభావతో ఏవ చ సఞ్ఞాయ అఞ్ఞత్తం ఞాయాగతమేవ, యం వేదవాదినో "అన్నమయో, పానమయో"తి చ ద్విధా వోహరన్తి, తస్మా పరిబ్బాజకో తం సన్ధాయ **''ఓళారికం ఖో''**తి ఆహ.

తత్థ యది అత్తా రూపీ, న సఞ్ఞీ, సఞ్ఞాయ అరూపభావత్తా, రూపధమ్మానఞ్చ అసఞ్జాననసభావత్తా, రూపీ చ సమానో యది తవ మతేన నిచ్చో, సఞ్ఞా అపరాపరం పవత్తనతో తత్థ తత్థ భిజ్జతీతి భేదసబ్భావతో అనిచ్చా, ఏవమ్పి "అఞ్ఞా సఞ్ఞా, అఞ్ఞో అత్తా"తి సఞ్ఞాయ అభావతో అచేతనోతి న కమ్మస్స కారకో, ఫలస్స చ న ఉపభుఞ్జకోతి ఆపన్నమేవ, తేనాహ **''ఓళారికో చ హి తే''**తిఆది. **పచ్చాగచ్ఛతో**తి పచ్చాగచ్ఛన్తస్స , జానతోతి అత్థో. "అఞ్ఞా చ సఞ్ఞా ఉప్పజ్జన్తి, అఞ్ఞా చ సఞ్ఞా నిరుజ్ఝన్తీ"తి కస్మా వుత్తం, నను ఉప్పాదపుబ్బకో నిరోధో, న చ ఉప్పన్నం అనిరుజ్ఝకం నామ అత్థీతి చోదనం సన్ధాయాహ **''చతున్నఞ్చ ఖన్ధాన''**న్తిఆది.

౪౧౮-౪౨౦. మనోమయన్తి ఝానమనసో వసేన మనోమయం. యో హి బాహిరపచ్చయనిరపేక్ఖో, సో మనసావ నిబ్బత్తోతి మనోమయో. రూపలోకే నిబ్బత్తసరీరం సన్ధాయ వదతి, యం వేదవాదినో ఆనన్దమయో, విఞ్ఞాణమయోతి చ ద్విధా వోహరన్తి. **తత్రాపీ**తి "మనోమయో అత్తా"తి ఇమస్మిమ్పి పక్ఖే. **దోసే దిన్నే**తి "అఞ్ఞావ సఞ్ఞా భవిస్సతీ"తిఆదినా దోసే దిన్నే. ఇధాపి పురిమవాదే వుత్తనయేనేవ దోసదస్సనం వేదితబ్బం. అయం పన విసేసో – యది అత్తా మనోమయో, సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గీ, అహీనిన్ద్రియో చ భవేయ్య, ఏవం సతి "రూపం అత్తా సియా, న చ సఞ్ఞీ"తి పుబ్బే వియ వత్తబ్బం. తేనాహ – "మనోమయో చ హి తే"తిఆది. కస్మా పనాయం పరిబ్బాజకో పఠమం ఓళారికం అత్తానం పటిజానిత్వా తం లద్ధిం విస్సజ్జేత్వా పున మనోమయం అత్తానం పటిజానాతి, తఞ్చ విస్సజ్జేత్వా అరూపిం అత్తానం పటిజానాతీతి? కామఞ్చేత్థ కారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ, తథాపి ఇమే తిత్థియా నామ అనవట్ఠితచిత్తా థుసరాసిమ్హి నిఖాతఖాణుకో వియ చఞ్చలాతి దస్సేతుం **''యథా నామ ఉమ్మత్తకో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సఞ్ఞాయా**తి పకతిసఞ్ఞాయ. **ఉప్పాదనిరోధం ఇచ్ఛతి** అపరాపరం పవత్తాయ సఞ్ఞాయ

ఉదయవయదస్సనతో. తథాపి "సఞ్ఞా సఞ్ఞా"తి పవత్తసమఞ్ఞం "అత్తా"తి గహేత్వా తస్స చ అవిచ్ఛేదం పరికప్పేన్తో సస్సతం మఞ్ఞతి, తేనాహ "**అత్తానం పన సస్సతం మఞ్ఞతీ**"తి.

తథేవాతి యథా "రూపీ అత్తా"తి, "మనోమయో అత్తా"తి చ వాదద్వయే సఞ్ఞాయ అత్తతో అఞ్ఞతా, తథా చస్స అచేతనతాదిదోసప్పసఙ్గో దున్నివారో , తథేవ ఇమస్మిం వాదే దోసో. తేనాహ "**తథేవస్స దోసం దస్సేన్తో**"తి. **మిచ్ఛాదస్సనేనాతి** అత్తదిట్ఠిసఙ్ఖాతేన మిచ్ఛాభినివేసేన. **అభిభూతత్తాతి** అనాదికాలభావితభావేన అజ్ఝోత్థటత్తా నివారితఞాణచారత్తా. **తం నానత్తం అజానన్తోతి** యేన సన్తతిఘనేన, సమూహఘనేన చ వఞ్చితో బాలో పబన్ధవసేన పవత్తమానం ధమ్మసమూహం మిచ్ఛాగాహవసేన "అత్తా"తి, "నిచ్చో"తి చ అభినివిస్స వోహరతి, తం ఏకత్తసఞ్ఞితం ఘనగ్గహణం వినిభుజ్జ యాథావతో జాననం ఘనవినిబ్భోగో, సబ్బేన సబ్బం తిత్థియానం సో నత్థీతి అయమ్పి పరిబ్బాజకో తాదిసస్స ఞాణస్స పరిపాకస్స అభావతో వుచ్చమానమ్పి నాఞ్ఞాసి. తేన వుత్తం "**భగవతా వుచ్చమానమ్పి తం నానత్తం అజానన్తో**"తి. సఞ్ఞా నామాయం నానారమ్మణా నానాక్ఖణే ఉప్పజ్జతి, వేతి చాతి **సఞ్ఞాయ ఉప్పాదనిరోధం పస్సన్తోపి సఞ్ఞామయం** సఞ్ఞాభూతం **అత్తానం** పరికప్పేత్వా యథావుత్తఘనవినిబ్భోగాభావతో **నిచ్చమేవ** కత్వా **మఞ్ఞతి** దిట్ఠిమఞ్ఞనాయ. తథాభూతస్స చ తస్స సణ్హసుఖుమపరమగమ్భీరధమ్మతా న ఞాయతేవాతి వుత్తం "**దుజ్జానం ఖో**"తిఆది.

దిట్ఠిఆదీసు "ఏవమేత"న్తి దస్సనం అభినివిసనం **దిట్ఠి.** తస్సా ఏవ పుబ్బభాగభూతం "ఏవమేత"న్తి నిజ్ఝానవసేన ఖమనం **ఖన్తి**. తథా రోచనం **రుచి.** "**అఞ్ఞథా**"తిఆది తేసం దిట్ఠిఆదీనం విభజిత్వా దస్సనం. తత్థ **అఞ్ఞథాతి** యథా అరియవినయే అన్తద్వయం అనుపగమ్మ మజ్ఝిమా పటిపదావసేన దస్సనం హోతి, తతో అఞ్ఞథాయేవ. **అఞ్ఞదేవాతి** యం పరమత్థతో విజ్జతి ఖన్ధాయతనాది, తస్స చ అనిచ్చతాది, తతో అఞ్ఞదేవ పరమత్థతో అవిజ్జమానం అత్తానం సస్సతాది **తే ఖమతి చేవ రుచ్చతి చ.** ఆయుఞ్జనం అనుయుఞ్జనం **ఆయోగో,** తేనాహ "**యుత్తపయుత్తతా**"తి. **పటిపత్తియాతి** పరమత్తచిన్తనాదిపరిబ్బాజకపటిపత్తియా . **దుజ్జానమేతం** ధమ్మతం త్వం "అయం పరమత్థో, అయం సమ్ముతీ"తి ఇమస్స విభాగస్స దుబ్బిభాగత్తా. "యది ఏతం దుజ్జానం, తం తావ తిట్ఠతు, ఇమం పనత్థం భగవన్తం పుచ్ఛిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా యథా పటిపజ్జి, తం దస్సేతుం "**అథ పరిబ్బాజకో**"తిఆది వుత్తం. **అఞ్ఞో వా సఞ్ఞతోతి** సఞ్ఞాసభావతో అఞ్ఞో సభావో వా అత్తా హోతూతి అత్థో. **అస్సాతి** అత్తనో.

లోకీయతి దిస్సతి ఏత్థ పుఞ్ఞపాపం, తబ్బిపాకో చాతి **లోకో,** అత్తా. సో హిస్స కారకో, వేదకో చాతి ఇచ్ఛితో. **దిట్ఠిగతన్తి** "సస్సతో అత్తా చ లోకో చా"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౩౧; ఉదా॰ ౫౫) నయప్పవత్తం దిట్ఠిగతం. న హేస దిట్ఠాభినివేసో దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థనిస్సితో తదసంవత్తనతో. యో హి తదావహో, సో తంనిస్సితోతి వత్తబ్బతం లభేయ్య యథా తం పుఞ్ఞఞాణసమ్భారో. ఏతేనేవ తస్స న ధమ్మనిస్సితతాపి సంవణ్ణితా దట్ఠబ్బా. ఆదిబ్రహ్మచరియస్సాతి ఆదిబ్రహ్మచరియం, తదేవ **ఆదిబ్రహ్మచరియకం** యథా "వినయో ఏవ వేనయికో"తి, (పారా॰ అట్ఠ॰ ౨౧) తేనాహ "**సిక్ఖత్తయసఙ్ఖాతస్సా**"తిఆది. దిట్ఠాభినివేసస్స సంసారవట్టే నిబ్బిదావిరాగనిరోధుపసమాసంవత్తనం వట్టన్తోగధత్తా, తస్స వట్టసమ్బన్ధనతో చ. తథా అభిఞ్ఞాసమ్బోధనిబ్బానాసంవత్తనఞ్చ దట్ఠబ్బం. **అభిజాననాయాతి** ఞాతపరిఞ్ఞావసేన అభిజాననత్థాయ. **సమ్బుజ్ఝనత్థాయాతి** తీరణపహానపరిఞ్ఞావసేన సమ్బోధనత్థాయాతి వదన్తి. **అభిజాననాయాతి** అభిఞ్ఞాపఞ్ఞావసేన జాననాయ, తం పన వట్టస్స పచ్చక్ఖకరణమేవ హోతీతి ఆహ "**పచ్చక్ఖకిరియాయా**"తి. **సమ్బుజ్ఝనత్థాయాతి** పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన పటివేధాయ.

కామం తణ్హాపి దుక్ఖసభావా, తస్సా పన సముదయభావేన విసుం గహితత్తా ''**తణ్హం ఠపేత్వా**''తి వుత్తం. **పభావనతో** ఉప్పాదనతో. దుక్ఖం పభావేన్తీపి తణ్హా అవిజ్జాదిపచ్చయన్తరసహితా ఏవ పభావేతి, న కేవలాతి ఆహ ''**సప్పచ్చయా**''తి. **ఉభిన్నం అప్పవత్తీ**తి ఉభిన్నం అప్పవత్తినిమిత్తం, నప్పవత్తన్తి ఏత్థ దుక్ఖసముదయా ఏతస్మిం వా అధిగతేతి అప్పవత్తి. దుక్ఖనిరోధం నిబ్బానం గచ్ఛతి అధిగచ్ఛతి, తదత్థం పటిపదా చాతి **దుక్ఖనిరోధగామినీపటిపదా. మగ్గపాతుభావో**తి అగ్గమగ్గసముప్పాదో. **ఫలసచ్ఛికిరియా**తి అసేక్ఖఫలాధిగమో. **ఆకార**న్తి తం గమనలిఙ్గం.

౪౨౧. సమన్తతో నిగ్గణ్హనవసేన తోదనం విజ్ఝనం **సన్నితోదకం, వాచాయా**తి చ పచ్చత్తే కరణవచనన్తి ఆహ ''**వచనపతోదేనా**''తి. **సజ్ఝబ్భరిత**న్తి సమన్తతో భుసం అరితం **అకంసూ**తి సతమత్తేహి తుత్తకేహి వియ తింససతమత్తా పరిబ్బాజకా వాచాపతోదనేహి తుదింసు **సభావతో విజ్జమాన**న్తి పరమత్థసభావతో ఉపలబ్భమానం, నపకతిఆది వియ అనుపలబ్భమానం. **తచ్ఛ**న్తి సచ్చం. **తథ**న్తి అవిపరీతం **లోకుత్తరధమ్మేసూ**తి విసయే భుమ్మం తే ధమ్మే విసయం కత్వా. **ఠితసభావ**న్తి అవట్ఠితసభావం, తదుప్పాదకన్తి అత్థో. **లోకుత్తరధమ్మనియామత**న్తి లోకుత్తరధమ్మసమ్పాపననియామేన నియతం, తేనాహ ''**బుద్ధానఞ్హీ**''తిఆది. **ఏదిసా**తి "ధమ్మట్ఠితత"న్తిఆదినా వుత్తప్పకారా.

చిత్తహత్థిసారిపుత్తపోట్ఠపాదవత్థువణ్ణనా

౪౨౨. సుఖుమేసు అత్థన్తరేసూతి ఖన్ధాయతనాదీసు సుఖుమఞాణగోచరేసు ధమ్మేసు. **కుసలో**తి పుబ్బే బుద్ధసాసనే కతపరిచయతాయ ఛేకో **అహోసి. గిహిభావే ఆనిసంసకథాయ కథితత్తా** సీలవన్తస్స భిక్ఖునో తథా కథనేన విబ్భమనే నియోజితత్తా ఇదాని సయమ్పి సీలవా ఏవ హుత్వా ఛ వారే (ధ. ప. అట్ఠ. ౩౭; జా. అట్ఠ. ౧.౧.౬౯) విబ్భమి. కమ్మసరిక్ఖకేన హి ఫలేన భవితబ్బం. **మహాసావకస్స కథితే**తి మహాసావకస్స మహాకోట్ఠికత్థేరస్స అపసాదనకథితనిమిత్తం. **పతిట్ఠాతుం అసక్కోన్తో**తి సాసనే పతిట్ఠం లద్ధుం అసక్కోన్తో.

౪౨౩. పఞ్ఞాచక్ఖునో నత్థితాయాతి సువుత్తదురుత్తసమవిసమదస్సనసమత్థపఞ్ఞాచక్ఖునో అభావేన . **చక్ఖుమా**తి ఏత్థ యాదిసేన చక్ఖునా పురిసో "చక్ఖుమా"తి వుత్తో, తం దస్సేతుం ''**సుభాసితా**''తిఆది వుత్తం. **ఏకకోట్ఠాసా**తి ఏకన్తికా, నిబ్బానావహభావేన నిచ్ఛితాతి అధిప్పాయో. **ఠపితా**తి వవత్థాపితా. **న ఏకకోట్ఠాసా** న ఏకన్తికా, న నిబ్బానావహభావేన నిచ్ఛితా వట్టన్తోగధభావతోతి అధిప్పాయో.

ఏకంసికధమ్మవణ్ణనా

౪౨౭. "కస్మా ఆరభీ"తి కారణం పుచ్ఛిత్వా ''**అనియ్యానికభావదస్సనత్థ**''న్తి పయోజనం విస్సజ్జితం. సతి హి ఫలసిద్ధియం హేతుసిద్ధోయేవ హోతీతి. **పఞ్ఞాపితనిట్ఠాయా**తి పవేదితవిముత్తిమగ్గస్స, వట్టదుక్ఖపరియోసానం గచ్ఛతి ఏతాయాతి "నిట్ఠా"తి విముత్తి వుత్తా. నిట్ఠామగ్గో హి ఇధ ఉత్తరపదలోపేన "నిట్ఠా"తి వుత్తో. తస్స హి అనియ్యానికతా, నియ్యానికతా చ వుచ్చతి, న నిట్ఠాయ. నియ్యానం వా నిగ్గమనం నిస్సరణం, వట్టదుక్ఖస్స వుపసమోతి అత్థో. నియ్యానమేవ నియ్యానికం, న నియ్యానికం అనియ్యానికం, సో ఏవ భావో అనియ్యానికభావో, తస్స దస్సనత్థన్తి యోజేతబ్బం. ''**ఏవ**''న్తి "నిబ్బానం నిబ్బాన"న్తి వచనమత్తసామఞ్ఞం గహేత్వా వదతి, న పన పరమత్థతో తేసం సమయే నిబ్బానపఞ్ఞాపనస్స లబ్భనతో, తేన వుత్తం ''**సా చ న నియ్యానికా**''తిఆది. **లోకథూపికాదివసేనా**తి ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన "అఞ్ఞో పురిసో, అఞ్ఞా

పకతీ”తి పకతిపురిసన్తరావబోధో మోక్ఖో, బుద్ధిఆదిగుణవినిముత్తస్స అత్తనో సకత్తని అవట్ఠానం మోక్ఖో, కాయపవత్తిగతిజాతిబన్ధానం అప్పమజ్జనవసేన అప్పవత్తో మోక్ఖో, యఞ్ఞేహి జుతేన పరేన పురిసేన సలోకతా మోక్ఖో, సమీపతా మోక్ఖో, సహయోగో మోక్ఖోతి ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **యథాపఞ్ఞత్తాతి** పఞ్ఞత్తప్పకారా **హుత్వా న నియ్యాతి,** యేనాకారేన “నిట్ఠా పాపుణీయతీ”తి తేహి పవేదితా, తేనాకారేన తస్సా అప్పత్తబ్బతో న నియ్యాతి. **పణ్డితేహి పటిక్ఖిత్తాతి** “నాయం నిట్ఠా పటిపదా వట్టస్స అనతిక్కమనతో”తి బుద్ధాదీహి పణ్డితేహి పటిక్ఖిత్తా. **నివత్తతీతి** పటిక్ఖేపస్స కారణవచనం, తస్మా తేహి పఞ్ఞత్తా నిట్ఠా పటిపదా న నియ్యాతి, అఞ్ఞదత్థు తంసమఙ్గినం పుగ్గలం సంసారే ఏవ పరిబ్భమాపేన్తీ నివత్తతి.

పధానం జాననం నామ పచ్చక్ఖతో జాననం తస్స పమాణజేట్ఠభావతో, ఇతరస్స సంసయానుబద్ధత్తాతి వుత్తం ‘‘**జానం పస్స**’’న్తి. తేనేత్థ దస్సనేన జాననం విసేసేతి. ఇదం వుత్తం హోతి – తుమ్హాకం ఏకన్తసుఖే లోకే పచ్చక్ఖతో ఞాణదస్సనం అత్థీతి. **జానన్తి** వా తస్స లోకస్స అనుమానవిసయతం పుచ్ఛతి, **పస్సన్తి** పచ్చక్ఖతో గోచరతం. అయఞ్హేత్థ అత్థో – అపి తుమ్హాకం లోకో పచ్చక్ఖతో ఞాతో, ఉదాహు అనుమానతోతి.

యస్మా లోకే పచ్చక్ఖభూతో అత్థో ఇన్ద్రియగోచరభావేన పాకటో, తస్మా వుత్తం ‘‘**దిట్ఠపుబ్బానీ**’’తిఆది. **దిట్ఠపుబ్బానీతి** దిట్ఠవా, దస్సనభూతేన, తదనుగతేన చ ఞాణేన గహితపుబ్బానీతి అత్థో. ఏవఞ్చ కత్వా ‘‘**సరీరసణ్ఠానాదీనీ**’’తి వచనం సమత్థితం హోతి. ‘‘**అప్పాటిహీరక త**’’న్తి అనునాసికలోపం కత్వా నిద్దేసోతి ఆహ ‘‘**అప్పాటిహీరకం త**’’న్తి “అప్పాటిహీరం కత”న్తి ఏవమేత్థ వణ్ణేన్తి. పటిపక్ఖహరణతో పటిహారియం, తదేవ పాటిహారియం, ఉత్తరవిరహితం వచనం. పాటిహారియమేవేత్థ “పాటిహీరక”న్తి వా వుత్తం. న పాటిహీరకం అప్పాటిహీరకం పరేహి వుచ్చమానఉత్తరేహి సఉత్తరత్తా, తేనాహ ‘‘**పటిహరణవిరహిత**’’న్తి. సఉత్తరఞ్హి వచనం తేన ఉత్తరేన పటిహారీయతి అతివిపరివత్తీయతి. తతో ఏవ నియ్యానస్స పటిహరణమగ్గస్స అభావతో ‘‘**అనియ్యానిక**’’న్తి వత్తబ్బతం లభతి.

౪౨౮. విలాసో లీళా. **ఆకప్పో** కేసబన్ధవత్థగ్గహణం ఆదిఆకారవిసేసో, వేససంవిధానం వా. **ఆది**-సద్దేన భావాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. ‘‘**భావో**’’తి చ చాతురియం వేదితబ్బం.

తయోఅత్తపటిలాభవణ్ణనా

౪౨౯. ఆహితో అహం మానో ఏత్థాతి **అత్తా,** అత్తభావోతి ఆహ ‘‘**అత్తపటిలాభోతి అత్తభావపటిలాభో**’’తి. **కామభవం దస్సేతి** తస్స ఇతరద్వయత్తభావతో ఓళారికత్తా. **రూపభవం దస్సేతి** ఝానమనేన నిబ్బత్తం హుత్వా రూపీభావేన ఉపలబ్భనతో. **సంకిలేసికా ధమ్మా నామ ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదా** తదభావే కస్సచి సంకిలేసస్సాపి అసమ్భవతో. **వోదానియా ధమ్మా నామ సమథవిపస్సనా** తాసం వసేన సబ్బసో చిత్తవోదానస్స సిజ్ఝనతో.

౪౩౦. పటిపక్ఖధమ్మానం అసముచ్ఛేదే పన న కదాచిపి అనవజ్జధమ్మానం పారిపూరీ, వేపుల్లం వా సమ్భవతి, సముచ్ఛేదే పన సతి ఏవ సమ్భవతీతి **మగ్గపఞ్ఞాఫలపఞ్ఞా**-గ్గహణం. తా హి సకిం పరిపుణ్ణా పరిపుణ్ణా ఏవ అపరిహానధమ్మత్తా. **తరుణపీతీతి** ఉప్పన్నమత్తా అలద్ధాసేవనా దుబ్బలా పీతి. **బలవతుట్ఠీతి** పునప్పునం ఉప్పత్తియా లద్ధాసేవనా ఉపరివిసేసాధిగమస్స పచ్చయభూతా థిరతరా పీతి. ‘‘**యం అవోచుమ్హా**’’తిఆదీసు అయం సఙ్ఖేపత్థో – యం వోహారం “సంకిలేసికవోదానియధమ్మానం పహానాభివుద్ధినిట్ఠం పఞ్ఞాయ పారిపూరివేపుల్లభూతం ఇమస్మింయేవ అత్తభావే అపరప్పచ్చయేన ఞాణేన పచ్చక్ఖతో సమ్పాదేత్వా విహరిస్సతీ”తి కథయిమ్హ. **తత్థ** తస్మిం విహారే **తస్స** మమ ఓవాదకరస్స

భిక్ఖునో **ఏవం** వుత్తప్పకారేన విహరణనిమిత్తం పమోదప్పభావితా **పీతి చ భవిస్సతి,** తస్సా చ పచ్చయభూతం పస్సద్ధిద్వయం సమ్మదేవ ఉపట్ఠితా **సతి చ** ఉక్కంసగతం ఞాణఞ్చ తథాభూతో చ సో విహారో. సన్తపణీతతాయ అతప్పకో అనఞ్ఞసాధారణో సుఖవిహారోతి వత్తబ్బతం అరహతీతి.

పఠమజ్ఝానే పటిలద్ధమత్తే హీనభావతో పీతి దుబ్బలా పామొజ్జపక్ఖికా, సువిభావితే పన తస్మిం పగుణే సా పణీతా బలవభావతో పరిపుణ్ణకిచ్చా పీతీతి వుత్తం **''పఠమజ్ఝానే పామొజ్జాదయో ఛపి ధమ్మా లబ్భన్తీ''**తి. **''సుఖో విహారో''**తి ఇమినా సమాధి గహితో. సుఖం గహితన్తి అపరే, తేసం మతేన సన్తసుఖతాయ ఉపేక్ఖా చతుత్థజ్ఝానే "సుఖ"న్తి ఇచ్ఛితా, తేనాహ **''తథా చతుత్థే''**తిఆది. **పామొజ్జం నివత్తతీ**తి దుబ్బలపీతిసఙ్ఖాతం పామొజ్జం ఛసు ధమ్మేసు నివత్తతి హాయతి. వితక్కవిచారక్ఖోభవిరహేన దుతియజ్ఝానే సబ్బదా పీతి బలవతీ ఏవ హోతి, న పఠమజ్ఝానే వియ కదాచి దుబ్బలా. **సుద్ధవిపస్సనా పాదకజ్ఝానమేవా**తి ఉపరి మగ్గం అకథేత్వా కేవలం విపస్సనాపాదకజ్ఝానం **కథితం. చతూహి మగ్గేహి సద్ధిం విపస్సనా కథితా**తి విపస్సనాయ పాదకభావేన ఝానాని కథేత్వా తతో పరం విపస్సనాపుబ్బకా చత్తారోపి మగ్గా కథితాతి అత్థో. **చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తి కథితా**తి పఠమజ్ఝానికాదికా ఫలసమాపత్తియో అకథేత్వా చతుత్థజ్ఝానికా ఏవ ఫలసమాపత్తి కథితా. **పీతివేవచనమేవ కత్వా**తి ద్విన్నం పీతీనం ఏకస్మిం చిత్తుప్పాదే అనుప్పజ్జనతో పామొజ్జం పీతివేవచనమేవ కత్వా. పీతిసుఖానం అపరిచ్చత్తత్తా, **''సుఖో చ విహారో''**తి సాతిసయస్స సుఖవిహారస్స గహితత్తా చ **దుతియజ్ఝానికఫలసమాపత్తి నామ కథితా.** కామం పఠమజ్ఝానేపి పీతిసుఖాని లబ్భన్తి, తాని పన వితక్కవిచారక్ఖోభేన న సన్తపణీతాని, సన్తపణీతాని చ ఇధాధిప్పేతాని.

౪౩౨-౪౩౭. విభావనత్థోతి పకాసనత్థో సరూపతో నిరూపనత్థో, తేనాహ **''అయం నో''**తిఆది. **నన్తి** ఓళారికం అత్తపటిలాభం. **సప్పటిహరణన్తి** పరేన చోదితవచనేన సపరిహారం సఉత్తరం. **తుచ్ఛో**తి ముసా అభూతో. **స్వేవా**తి సో ఏవ అత్తపటిలాభో. **తస్మిం సమయే హోతీ**తి తస్మిం పచ్చుప్పన్నసమయే విజ్జమానో హోతి. **అత్తపటిలాభోత్వేవ నియ్యాతేసి,** న నం సరూపతో నీహరిత్వా దస్సేసి. **రూపాదయో చేత్థ ధమ్మా**తి రూపవేదనాదయో ఏవ ఏత్థ లోకే సభావధమ్మా. **అత్తపటిలాభో**తి పన తే రూపాదికే పఞ్చక్ఖన్ధే ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తి, తేనాహ **''నామమత్తమేత''**న్తి. **నామపణ్ణత్తివసేనా**తి నామభూతపఞ్ఞత్తిమత్తతావసేన.

౪౩౮. ఏవఞ్చ పన వత్వాతి "అత్తపటిలాభోతి రూపాదికే ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తిమత్త"న్తి ఇమమత్థం "యస్మిం చిత్త సమయే"తిఆదినా వత్వా. **పటిపుచ్ఛిత్వా వినయనత్థ**న్తి యథా పరే పుచ్ఛేయ్యుం, తేనాకారేన కాలవిభాగతో పటిపదాని పుచ్ఛిత్వా తస్స అత్థస్స ఞాపనవసేన వినయనత్థం. **తస్మిం సమయే సచ్చో అహోసీ**తి తస్మిం అతీతసమయే ఉపాదానస్స విజ్జమానతాయ సచ్చభూతో విజ్జమానో వియ వత్తబ్బో అహోసి, న పన **అనాగతో** ఇదాని **పచ్చుప్పన్నో** వా **అత్తపటిలాభో** తదుపాదానస్స తదా అవిజ్జమానత్తా. **యే తే అతీతా ధమ్మా** అతీతసమయే అతీతత్తపటిలాభస్స ఉపాదానభూతా రూపాదయో. **తే ఏతరహి నత్థి** నిరుద్ధత్తా. తతో ఏవ **అహేసున్తి సఙ్ఖ్యం గతా. తస్మా**తి తస్మింయేవ సమయే లబ్భనతో. **సోపి** తదుపాదానో **మే అత్తపటిలాభో తస్మింయేవ అతీతసమయే సచ్చో** భూతో విజ్జమానో వియ **అహోసి. అనాగతపచ్చుప్పన్నానన్తి** అనాగతానఞ్చేవ పచ్చుప్పన్నానఞ్చ రూపధమ్మానం ఉపాదానభూతానం **తదా** తస్మిం అతీతసమయే **అభావా** తదుపాదానో **అనాగతో పచ్చుప్పన్నో** చ అత్తపటిలాభో **తస్మిం అతీతసమయే మోఘో** తుచ్ఛో ముసా నత్థీతి అత్థో. **నామమత్తమేవా**తి సమఞ్ఞామత్తమేవ. **అత్తపటిలాభం పటిజానాతి** పరమత్థతో అనుపలబ్భమానత్తా.

‘‘**ఏసేవ నయో**’’తి ఇమినా యే తే అనాగతా ధమ్మా, తే ఏతరహి నత్థి, ‘‘భవిస్సన్తీ’’తి పన సఙ్ఖ్యం గమిస్సన్తి, తస్మా సోపి మే అత్తపటిలాభో తస్మింయేవ సమయే సచ్చో భవిస్సతి. అతీతపచ్చుప్పన్నానం పన ధమ్మానం తదా అభావా తస్మిం సమయే మోఘో అతీతో మోఘో పచ్చుప్పన్నో. యే ఇమే పచ్చుప్పన్నా ధమ్మా, తే ఏతరహి అత్థి, తస్మా యోయం మే అత్తపటిలాభో, సో ఇదాని సచ్చో. అతీతానాగతానం పన ధమ్మానం ఇదాని అభావా తస్మిం సమయే మోఘో అతీతో మోఘో అనాగతోతి ఏవం అత్థతో నామమత్తమేవ అత్తపటిలాభం పటిజానాతీతి ఇమమత్థం అతిదిసతి.

౪౩౮-౪౪౩. సంసన్దితున్తి సమానేతుం. **యస్మిం సమయే ఖీరం హోతీ**తి యస్మిం కాలే భూతుపాదాయసఙ్ఖాతం ఉపాదానవిసేసం ఉపాదాయ ఖీరపఞ్ఞత్తి హోతి. **న తస్మిం...పే.... గచ్ఛతి** ఖీరపఞ్ఞత్తిఉపాదానస్స దధిఆదిపఞ్ఞత్తియా అనుపాదానతో. పటినియతవత్థుకా హి ఏకా లోకసమఞ్ఞా, తేనాహ ‘‘**యే ధమ్మే ఉపాదాయా**’’తిఆది. తత్థ సఙ్ఖాయతి ఏతాయాతి **సఙ్ఖా,** పఞ్ఞత్తి. నిద్ధారేత్వా వచన్తి వదన్తి ఏతాయాతి **నిరుత్తి.** నమన్తి ఏతేనాతి **నామం.** వోహరన్తి ఏతేనాతి **వోహారో,** పఞ్ఞత్తియేవ. **ఏస నయో సబ్బత్థా**తి ‘‘యస్మిం సమయే’’తిఆదినా ఖీరే వుత్తనయం దధిఆదీసు అతిదిసతి.

సమనుజాననమత్తకానీతి ‘‘ఇదం ఖీరం, ఇదం దధీ’’తిఆదినా తాదిసే భూతుపాదాయరూపవిసేసే లోకే పరమ్పరాభతం పఞ్ఞత్తిం అప్పటిక్ఖిపిత్వా సమనుజాననం వియ పచ్చయవిసేసవిసిట్ఠం రూపాదిఖన్ధసమూహం ఉపాదాయ ‘‘ఓళారికో అత్తపటిలాభో’’తి చ ‘‘మనోమయో అత్తపటిలాభో’’తి చ ‘‘అరూపో అత్తపటిలాభో’’తి చ తథా తథా సమనుజాననమత్తకాని, న చ తబ్బినిముత్తో ఉపాదానతో అఞ్ఞో కోచి అత్థో అత్థీతి అత్థో. **నిరుత్తిమత్తకానీ**తి సద్దనిరుత్తియా గహణూపాయమత్తకాని. ‘‘సత్తో ఫస్సో’’తి హి సద్దగ్గహణుత్తరకాలం తదనువిద్ధపణ్ణత్తిగ్గహణముఖేనేవ తదత్థావబోధో. **వచనపథమత్తకానీ**తి తస్సేవ వేవచనం. **వోహారమత్తకానీ**తి తథా తథా వోహారమత్తకాని. **నామపణ్ణత్తిమత్తకానీ**తి తస్సేవ వేవచనం, తంతంనామపఞ్ఞాపనమత్తకాని. **సబ్బమేతన్తి** ‘‘అత్తపటిలాభో’’తి వా ‘‘సత్తో’’తి వా ‘‘పోసో’’తి వా సబ్బమేతం **వోహారమత్తకం** పరమత్థతో అనుపలబ్భనతో, తేనాహ ‘‘**యస్మా పరమత్థతో సత్తో నామ నత్థీ**’’తిఆది.

యది ఏవం కస్మా తం బుద్ధేహిపి వుచ్చతీతి ఆహ ‘‘**బుద్ధానం పన ద్వే కథా**’’తిఆది. సమ్ముతియా వోహారస్స కథనం **సమ్ముతికథా.** పరమత్థస్స సభావధమ్మస్స కథనం **పరమత్థకథా.** అనిచ్చాదికథాపి పరమత్థసన్నిస్సితకథా పరమత్థకథాతి కత్వా **పరమత్థకథా.** పరమత్థధమ్మో హి ‘‘అనిచ్చో, దుక్ఖో, అనత్తా’’తి చ వుచ్చతి , న సమ్ముతిధమ్మో. కస్మా పనేవం దువిధా బుద్ధానం కథాపవత్తీతి తత్థ కారణమాహ ‘‘**తత్థ యో**’’తిఆదినా. యస్మా పరమత్థకథాయ సచ్చసమ్పటివేధో, అరియసచ్చకథా చ సిఖాప్పత్తా దేసనా, తస్మా వినేయ్యపుగ్గలవసేన సమ్ముతికథం కథేన్తోపి భగవా పరమత్థకథంయేవ కథేతీతి ఆహ ‘‘**తస్స భగవా ఆదితోవ...పే.... కథేతీ**’’తి, తేనాహ ‘‘**తథా**’’తిఆది, తేనస్స కత్థచి సమ్ముతికథాపుబ్బికా పరమత్థకథా హోతి పుగ్గలజ్ఝాసయవసేన, కత్థచి పరమత్థకథాపుబ్బికా సమ్ముతికథా. ఇతి వినేయ్యదమనకుసలస్స సత్థు వినేయ్యజ్ఝాసయవసేన తథా తథా దేసనాపవత్తీతి దస్సేతి. సబ్బత్థ పన భగవా ధమ్మతం అవిజహన్తో ఏవ సమ్ముతిం అనువత్తతి, సమ్ముతిం అపరిచ్చజన్తోయేవ ధమ్మతం విభావేతి, న తత్థ అభినివేసాతిధావనాని. వుత్తఞ్హేతం ‘‘జనపదనిరుత్తిం నాభినివిసేయ్య, సమఞ్ఞం నాతిధావేయ్యా’’తి.

పఠమం సమ్ముతిం కత్వా కథనం పన వేనేయ్యవసేన యేభుయ్యేన బుద్ధానం ఆచిణ్ణన్తి తం కారణేన సద్ధిం దస్సేన్తో ‘‘**పకతియా పనా**’’తిఆదిమాహ. నను చ సమ్ముతి నామ పరమత్థతో అవిజ్జమానత్తా అభూతా, తం కథం బుద్ధా కథేన్తీతి

ఆహ ‘‘**సమ్ముతికథం కథేన్తాపీ**’’తిఆది. **సచ్చమేవాతి** తథమేవ. **సభావమేవాతి** సమ్ముతిభావేన తంసభావమేవ, తేనాహ ‘‘**అముసావా**’’తి. పరమత్థస్స పన సచ్చాదిభావే వత్తబ్బమేవ నత్థి.

ఇమేసం పన సమ్ముతిపరమత్థానం కో విసేసో? యస్మిం భిన్నే, బుద్ధియా వా అవయవవినిబ్భోగే కతే న తంసఞ్ఞా, సో ఘటపటాదిప్పభేదో సమ్ముతి, తబ్బిపరియాయతో పరమత్థో. న హి కక్ఖళఫుసనాదిసభావే అయం నయో లబ్భతి. ఏవం సన్తేపి వుత్తనయేన సమ్ముతిపి సచ్చసభావా ఏవాతి ఆహ ‘‘**దువే సచ్చాని అక్ఖాసీ**’’తిఆది.

ఇదాని నేసం సచ్చసభావం కారణేన దస్సేన్తో ‘‘**సఙ్కేతవచనం సచ్చ**న్తి గాథమాహ. తత్థ **సఙ్కేతవచనం సచ్చం** విసంవాదనాభావతో. తత్థ హేతుమాహ ‘‘**లోకసమ్ముతికారణ**’’న్తి. లోకసిద్ధా హి సమ్ముతి సఙ్కేతవచనస్స అవిసంవాదనతాయ కారణం. పరమో ఉత్తమో అత్థో **పరమత్థో,** ధమ్మానం యథాభూతసభావో. తస్స **వచనం సచ్చం** యాథావతో అవిసంవాదనవసేన చ పవత్తనతో. తత్థ కారణమాహ ‘‘**ధమ్మానం భూతలక్ఖణ**’’న్తి, సభావధమ్మానం యో భూతో అవిపరీతో సభావో, తస్స లక్ఖణం అఙ్గనం ఞాపనన్తి కత్వా.

యది తథాగతో పరమత్థసచ్చం సమ్మదేవ అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా ఠితోపి లోకసమఞ్ఞం గహేత్వావ వదతి, కో ఏత్థ లోకియమహాజనేహి విసేసోతి ఆహ. ‘‘**యాహి తథాగతో వోహరతి అపరామాస**’’న్తిఆది. లోకియమహాజనో అప్పహీనపరామాసత్తా “ఏతం మమా”తిఆదినా పరామసన్తో వోహరతి, తథాగతో పన సబ్బసో పహీనపరామాసత్తా అపరామసన్తో యస్మా లోకసమఞ్ఞాహి వినా లోకియో అత్థో లోకే కేనచి దువిఞ్ఞేయ్యో, తస్మా తాహి తం వోహరతి. తథా వోహరన్తో ఏవ చ అత్తనో దేసనావిలాసేన వేనేయ్యసత్తే పరమత్థసచ్చే పతిట్ఠపేతి. **దేసనం వినివట్టేత్వాతి** హేట్ఠా పవత్తితకథాయ వినివట్టేత్వా వివేచేత్వా దేసనం “అపరామాస”న్తి తణ్హామానపరామాసప్పహానకిత్తనేన **అరహత్తనికూటేన నిట్ఠాపేసి**. యం యం పనేత్థ అత్థతో న విభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

పోట్ఠపాదసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౧౦. సుభసుత్తవణ్ణనా

సుభమాణవకవత్థువణ్ణనా

౪౪౪. ''**అచిరపరినిబ్బుతే**''తి సత్థు పరినిబ్బుతభావస్స చిరకాలతాపటిక్ఖేపేన ఆసన్నతా దస్సితా, కాలపరిచ్ఛేదో న దస్సితోతి తం పరిచ్ఛేదతో దస్సేతుం ''**పరినిబ్బానతో ఉద్ధం మాసమత్తే కాలే**''తి వుత్తం. తత్థ **మత్త**-గ్గహణేన కాలస్స అసమ్పుణ్ణతం జోతేతి. తుదిసఞ్ఞితో గామో నివాసో ఏతస్సాతి **తోదేయ్యో**. తం పనేస యస్మా సోణదణ్డో వియ చమ్పం, కూటదన్తో వియ చ ఖాణుమతం అజ్ఝావసతి, తస్మా వుత్తం ''**తస్స అధిపతిత్తా**''తి ఇస్సరభావతోతి అత్థో. **సమాహారన్తి** సన్నిచయం. **పణ్డితో ఘరమావసేతి** యస్మా అప్పతరప్పతరేపి వయమానే భోగా ఖియన్తి, అప్పతరప్పతరేపి సఞ్చియమానే వడ్ఢన్తి, తస్మా విఞ్ఞుజాతికో కిఞ్చి వయం అకత్వా ఆయమేవ ఉప్పాదేన్తో ఘరావాసం అనుతిట్ఠేయ్యాతి లోభాదేసితం పటిపత్తిం ఉపదిసతి.

అదానమేవ సిక్ఖాపేత్వా లోభాభిభూతతాయ **తస్మింయేవ ఘరే సునఖో హుత్వా** నిబ్బత్తి. లోభవసికస్స హి దుగ్గతి పాటికఙ్ఖా. **అతివియ పియాయతి** పుబ్బపరిచయేన. **పిణ్డాయ పావిసి** సుభం మాణవం అనుగ్గణ్హితుకామో. **నిరయే నిబ్బత్తిస్ససి** కతోకాసస్స కమ్మస్స పటిబాహితుం అసక్కుణేయ్యభావతో.

బ్రాహ్మణచారిత్తస్స భావితతం సన్ధాయ, తథా పితరం ఉక్కంసేన్తో చ ''**బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో**''తి ఆహ. **తం పవత్తిం పుచ్ఛీతి** సుతమేతం మయా "మయ్హం పితా సునఖో హుత్వా నిబ్బత్తో"తి తుమ్హేహి వుత్తం, కిమిదం సచ్చన్తి పుచ్ఛి. **తథేవ వత్వాతి** యథా పుబ్బే సునఖస్స వుత్తం, తథేవ వత్వా. **అవిసంవాదనత్థన్తి** సచ్చాపనత్థం "తోదేయ్యబ్రాహ్మణో సునఖో హుత్వా నిబ్బత్తో"తి అత్తనో వచనస్స అవిసంవాదనత్థం అవిసంవాదభావస్స దస్సనత్థన్తి అత్థో. **సబ్బం దస్సేసీతి** బుద్ధానుభావేన సో సునఖో తం సబ్బం నేత్వా దస్సేసి, న జాతిస్సరతాయ. భగవన్తం దిస్వా భుక్కరణం పన పురిమజాతిసిద్ధవాసనావసేన. **చుద్దస పఞ్హే పుచ్ఛిత్వాతి** "దిస్సన్తి హి భో గోతమ మనుస్సా అప్పాయుకా, దిస్సన్తి దీఘాయుకా. దిస్సన్తి బవ్హాబాధా, దిస్సన్తి అప్పాబాధా. దిస్సన్తి దుబ్బణ్ణా, దిస్సన్తి వణ్ణవన్తో. దిస్సన్తి అప్పేసక్ఖా, దిస్సన్తి మహేసక్ఖా. దిస్సన్తి అప్పభోగా, దిస్సన్తి మహాభోగా. దిస్సన్తి నీచకులీనా, దిస్సన్తి ఉచ్చాకులీనా. దిస్సన్తి దుప్పఞ్ఞా, దిస్సన్తి పఞ్ఞావన్తో"తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౮౯). ఇమే చుద్దస పఞ్హే పుచ్ఛిత్వా, అగ్గసుభతాయ కిరేస ''**సుభో**''తి నామం లభి.

౪౪౫. ''**ఏకా చ మే కఙ్ఖా అత్థీ**''తి ఇమినా ఉపరి పుచ్ఛియమానస్స పఞ్హస్స పగేవ తేన అభిసఙ్ఖతభావం దస్సేతి. **విసభాగవేదనాతి** దుక్ఖవేదనా. సా హి కుసలకమ్మనిబ్బత్తే అత్తభావే ఉప్పజ్జనకసుఖవేదనాపటిపక్ఖభావతో "విసభాగవేదనా"తి. కాయం గాళ్హా హుత్వా బాధతి పీళేతీతి "ఆబాధో"తి చ వుచ్చతి. **ఏకదేసే ఉప్పజ్జిత్వాతి** సరీరస్స ఏకదేసే ఉట్ఠితాపి **అయపట్టేన ఆబన్ధిత్వా వియ గణ్హాతి** అపరివత్తభావకరణతో, ఏతేన బలవరోగో ఆబాధో నామాతి దస్సేతి. **కిచ్ఛజీవితకరోతి** అసుఖజీవితావహో, ఏతేన దుబ్బలో అప్పమత్తకో రోగో ఆతఙ్కోతి దస్సేతి. **ఉట్ఠానన్తి** సయననిసజ్జాదితో ఉట్ఠహనం, తేన యథా తథా అపరాపరం సరీరస్స పరివత్తనం వదతి. **గరుకన్తి** భారియం కిచ్ఛసిద్ధికం . **కాయే బలం న హోతీతి** ఏత్థాపి "గిలానస్సేవా"తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. హేట్ఠా చతూహి పదేహి అఫాసువిహారాభావం పుచ్ఛిత్వా

ఇదాని ఫాసువిహారసబ్భావం పుచ్ఛతి, తేన సవిసేసో ఫాసువిహారో పుచ్ఛితోతి దట్ఠబ్బో, అసతిపి అతిసయత్థజోతనే సద్దే అతిసయత్థస్స లబ్భనతో యథా "అభిరూపాయ దేయ్యం దాతబ్బ"న్తి.

౪౪౭. **కాలఞ్చ సమయఞ్చ ఉపాదాయాతి**. ఏత్థ **కాలో** నామ ఉపసఙ్కమనస్స యుత్తపత్తకాలో. **సమయో** నామ తస్సేవ పచ్చయసామగ్గీ, అత్థతో తజ్జం సరీరబలఞ్చేవ తప్పచ్చయపరిస్సయాభావో చ. **ఉపాదానం** నామ ఞాణేన తేసం గహణం సల్లక్ఖణన్తి దస్సేతుం "**కాలఞ్చా**"తిఆది వుత్తం. **ఫరిస్సతీతి** వడ్ఢిస్సతి.

౪౪౮. **చేతియరట్ఠేతి** చేతిరట్ఠే. య-కారేన హి పదం వడ్ఢేత్వా వుత్తం. చేతిరట్ఠతో అఞ్ఞం విసుంయేవేకం రట్ఠన్తి చ వదన్తి. **మరణపటిసంయుత్తన్తి** మరణం నామ తాదిసానం రోగ వసేనేవ హోతీతి యేన రోగేన తం జాతం, తస్స సరూపపుచ్ఛా, కారణపుచ్ఛా, మరణహేతుకచిత్తసన్తాపపుచ్ఛా, తస్స చ సన్తాపస్స సబ్బలోకసాధారణతా, తథా మరణస్స చ అప్పటికారతాతి ఏవం ఆదినా మరణపటిసంయుత్తం సమ్మోదనీయం కథం కథేసీతి దస్సేతుం "**భో ఆనన్దా**"తిఆది వుత్తం. **న రన్ధగవేసీ** మారో వియ, **న వీమంసనాధిప్పాయో** ఉత్తరమాణవో వియాతి అధిప్పాయో. **యేసు ధమ్మేసూతి** విమోక్ఖుపాయేసు నియ్యానధమ్మేసు. **ధరన్తీతి** తిట్ఠన్తి, పవత్తన్తీతి అత్థో.

౪౪౯. అత్థప్పయుత్తతాయ సద్దపయోగస్స సద్దప్పబన్ధలక్ఖణాని తీణి పిటకాని తదత్థభూతేహి సీలాదీహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి సఙ్గయ్హన్తీతి వుత్తం "**తీణి పిటకాని తీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహేత్వా**"తి. **సఙ్ఖిత్తేన కథితన్తి** "తిణ్ణం ఖన్ధాన"న్తి ఏవం గహణతో సామఞ్ఞతో చాతి సఙ్ఖేపేనేవ కథితం. "**కతమేసం తిణ్ణ**"న్తి అయం అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా, న కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛాతి వుత్తం "**విత్థారతో పుచ్ఛిస్సామీ 'తి చిన్తేత్వా 'కతమేసం తిణ్ణ'న్తి ఆహా**"తి. కథేతుకమ్యతాభావే పనస్స థేరస్స వచనతా సియా.

సీలక్ఖన్ధవణ్ణనా

౪౫౦-౪౫౩. **సీలక్ఖన్ధస్సాతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా, తేన "అరియస్స సమాధిక్ఖన్ధస్స…పే.… పతిట్ఠాపేసీ"తి అయం ఏత్తకో పాఠో దస్సితోతి దట్ఠబ్బం తేనాహ "**తేసు దస్సితేసూ**"తి, ఉద్దేసవసేనాతి అధిప్పాయో. **భగవతా వుత్తనయేనేవాతి** సామఞ్ఞఫలదేసనాదీసు భగవతా దేసితనయేనేవ, తేనస్స సుత్తస్స సత్థుభాసితభావం జినవచనభావం దస్సేతి. **సాసనే న సీలమేవ సారోతి** అరియమగ్గసారే భగవతో సాసనే యథా దస్సితం సీలం సారో ఏవ న హోతి సారవతో మహతో రుక్ఖస్స పపటికట్ఠానియత్తా. యది ఏవం కస్మా ఇధ గహితన్తి ఆహ "**కేవలఞ్హేతం పతిట్ఠామత్తకమేవా**"తి. ఝానాదిఉత్తరిమనుస్సధమ్మే అధిగన్తుకామస్స అధిట్ఠానమత్తం తత్థ అప్పతిట్ఠితస్స తేసం అసమ్భవతో. అథ వా **న సీలమేవ సారోతి** కామఞ్చేత్థ సాసనే "మగ్గసీలం, ఫలసీల"న్తి ఇదం లోకుత్తరసీలమ్పి సారమేవ, తథాపి న సీలక్ఖన్ధో ఏవ సారో అథ ఖో సమాధిక్ఖన్ధోపి పఞ్ఞాక్ఖన్ధోపి సారో ఏవాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. పురిమో ఏవ సారో, తేనాహ "**ఇతో ఉత్తరీ**"తిఆది.

సమాధిక్ఖన్ధవణ్ణనా

౪౫౪. కస్మా పనేత్థ థేరో సమాధిక్ఖన్ధం పుట్ఠో ఇన్ద్రియసంవరాదికే విస్సజ్జేసి, నను ఏవం సన్తే అఞ్ఞం పుట్ఠో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో అమ్బం పుట్ఠో లబుజం బ్యాకరోన్తో వియ హోతీతి ఈదిసీ చోదనా ఇధ అనోకాసాతి దస్సేన్తో "**కథఞ్చ మాణవ భిక్ఖు…పే.… సమాధిక్ఖన్ధం దస్సేతుకామో ఆరభీ**"తి ఆహ, తేనేత్థ ఇన్ద్రియసంవరాదయోపి సమాధిఉపకారతం ఉపాదాయ

సమాధిక్ఖన్ధపక్ఖికాని ఉద్దిట్ఠానీతి దస్సేతి **రూపజ్ఝానానేవ ఆగతాని, న అరూపజ్ఝానాని** రూపావచరచతుత్థజ్ఝానదేసనానన్తరం అభిఞ్ఞాదేసనాయ అవసరోతి కత్వా. రూపావచరచతుత్థజ్ఝానపాదికా హి సపరిభణ్డా ఛపి అభిఞ్ఞాయో. లోకియా అభిఞ్ఞా పన సిజ్ఝమానా యస్మా అట్ఠసు సమాపత్తీసు చుద్దసవిధేన చిత్తపరిదమనేన వినా న ఇజ్ఝన్తి, తస్మా అభిఞ్ఞాసు దేసియమానాసు అరూపజ్ఝానానిపి దేసితానేవ హోన్తి నానన్తరియభావతో, తేనాహ "**ఆనేత్వా పన దీపేతబ్బానీ**"తి. వుత్తనయేన దేసితానేవ కత్వా సంవణ్ణకేహి పకాసేతబ్బానీతి అత్థో. అట్ఠకథాయం పన "చతుత్థజ్ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీ"తి ఇమినావ అరూపజ్ఝానమ్పి సఙ్గహితన్తి దస్సేతుం "**చతుత్థజ్ఝానేన హీ**"తిఆది వుత్తం. చతుత్థజ్ఝానఞ్హి రూపవిరాగభావనావసేన పవత్తం "అరూపజ్ఝాన"న్తి వుచ్చతీతి.

౪౨౧-౪౮౦. న చిత్తేకగ్గతామత్తకేనేవాతి ఏత్థ హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. లోకియస్స సమాధిక్ఖన్ధస్స అధిప్పేతత్తా "**న చిత్తే…పే.… అత్థీ**"తి వుత్తం. అరియ-సద్దో చేత్థ సుద్ధపరియాయో, న లోకుత్తరపరియాయో. తథా హేట్ఠాపి లోకియాభిఞ్ఞాపటిసమ్భిదాహి వినావ అరహత్తే అధిగతే నత్థేవ ఉత్తరింకరణీయన్తి సక్కా వత్తుం యదత్థం భగవతి బ్రహ్మచరియం వుస్సతి, తస్స సిద్ధత్తా. ఇధ పన లోకియాభిఞ్ఞాపి ఆగతా ఏవ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సుభసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౧౧. కేవట్టసుత్తవణ్ణనా

కేవట్టగహపతిపుత్తవత్థువణ్ణనా

౪౮౧. పావారికమ్బవనేతి పావారికసేట్ఠినో అమ్బబహులే ఉపవనే. తం కిర సో సేట్ఠీ భగవతో అనుచ్ఛవికం గన్ధకుటిం, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానకుటిమణ్డపాదీని సమ్పాదేత్వా పాకారపరిక్ఖిత్తం ద్వారకోట్ఠకసమ్పన్నం కత్వా బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స నియ్యాతేసి, పురిమవోహారేన పన "పావారికమ్బవన"న్తి వుచ్చతి, తస్మిం పావారికమ్బవనే. **కేవట్టోతి ఇదం తస్స నామం** కేవట్టేహి సంరక్ఖితత్తా, తేసం వా సన్తికే సంవడ్ఢితత్తాతి కేచి. "గహపతిపుత్తస్సా"తి ఏత్థ కామం తదా సో గహపతిట్ఠానే ఠితో, పితు పనస్స అచిరకాలంకతతాయ పురిమసమఞ్ఞాయ "గహపతిపుత్తో" త్వేవ వోహరీయతి, తేనాహ "**గహపతి మహాసాలో**"తి. మహావిభవతాయ మహాసారో, గహపతీతి అత్థో ర-కారస్స ల-కారం కత్వా "మహాసాలో సుఖుమాలో అహ"న్తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౩.౩౯) వియ. **సద్ధాసమ్పన్నోతి** పోథుజ్జనికాయ సద్ధాయ వసేన సద్ధా సమన్నాగతో.

సమిద్ధాతి సమ్మదేవ ఇద్ధా, ఇద్ధియా విభవసమ్పత్తియా వేపుల్లప్పత్తాతి అత్థో. "ఏహి త్వం భిక్ఖు అన్వద్ధమాసం, అనుమాసం, అనుసంవచ్ఛరం వా మనుస్సానం పసాదాయ ఇద్ధిపాటిహారియం కరోహీ"తి ఏకస్స భిక్ఖునో ఆణాపనం తస్మిం ఠానే తస్స ఠపనం నామ హోతీతి ఆహ "**ఠానన్తరే ఠపేతూ**"తి. **ఉత్తరిమనుస్సానం ధమ్మతోతి** ఉత్తరిమనుస్సానం బుద్ధాదీనం అధిగమధమ్మతో. నిద్ధారణే చేతం నిస్సక్కం. ఇద్ధిపాటిహారియఞ్హి తతో నిద్ధారేతి. **మనుస్సధమ్మతో ఉత్తరీతి** పకతిమనుస్సధమ్మతో ఉపరి. **పజ్జలితపదీపోతి** పజ్జలన్తో పదీపో.

౪౮౨. న ధంసేమీతి గుణసమ్పత్తితో న చావేమి, తేనాహ "**సీలభేద**"న్తిఆది. **విస్సాసం వడ్ఢేత్వా** భగవతి అత్తనో విస్సత్థభావం బ్రూహేత్వా విభూతం పాకటం కత్వా.

ఇద్ధిపాటిహారియవణ్ణనా

౪౮౩-౪. ఆదీనవన్తి దోసం. **గన్ధారీతి చూళగన్ధారీ,** మహాగన్ధారీతి ద్వే గన్ధారీవిజ్జా. తత్థ **చూళగన్ధారీ** నామ తివస్సతో ఓరం మతానం సత్తానం ఉపపన్నట్ఠానజాననవిజ్జా. **మహాగన్ధారీ** తమ్పి జానాతి తతో ఉత్తరిపి ఇద్ధివిధఞాణకప్పం యేభుయ్యేన ఇద్ధివిధకిచ్చం సాధేతి. తస్సా కిర విజ్జాయ సాధకో పుగ్గలో తాదిసే దేసకాలే మన్తం పరిజప్పిత్వా బహుధాపి అత్తానం దస్సేతి, హత్థిఆదీనిపి దస్సేతి, దస్సనీయోపి హోతి, అగ్గిథమ్భమ్పి కరోతి, జలథమ్భమ్పి కరోతి, ఆకాసేపి అత్తానం దస్సేతి. సబ్బం ఇన్దజాలసదిసం దట్ఠబ్బం. **అట్టీతి** దుక్ఖితో బాధితో, తేనాహ "**పీళితో**"తి.

ఆదేసనాపాటిహారియవణ్ణనా

౪౮౫. కామం "**చేతసిక**"న్తి పదం యే చేతసి నియుత్తా చిత్తేన సమ్పయుత్తా, తేసం సాధారణవచనం, సాధారణే పన గహితే చిత్తవిసేసో గహితోవ హోతి, సామఞ్ఞజోతనా చ విసేసే అవతిట్ఠతీతి చేతసికగ్గహణస్స అధిప్పాయం వివరన్తో "**సోమనస్సదోమనస్సం అధిప్పేత**"న్తి ఆహ. సోమనస్సగ్గహణేన చేత్థ తదేకట్ఠా రాగాదయో, సద్ధాదయో చ దస్సితా హోన్తి, దోమనస్సగ్గహణేన దోసాదయో. వితక్కవిచారా పన సరూపేనేవ దస్సితా. **ఏవం తవ మనోతి** ఇమినా ఆకారేన తవ మనో

పవత్తోతి అత్థో . కేన పకారేన పవత్తోతి ఆహ ''**సోమనస్సితో వా**''తిఆది. ''**ఏవం తవ మనో**''తి ఇదం పన సోమనస్సితతాదిమత్తదస్సనం, న పన యేన యేన సోమనస్సితో వా దోమనస్సితో వా, తం తం దస్సనం. **దుతియన్తి** "ఇత్థమ్పి తే మనో"తి ఇదం. **ఇతిపీతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో నిదస్సనత్థో "అత్థీతి ఖో, కచ్చాన, అయమేకో అన్తో"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౨.౧౫; ౩.౯౦) వియ, తేనాహ ''**ఇమఞ్చ ఇమఞ్చ అత్థం చిన్తయమాన**''న్తి **పి**-సద్దో వుత్తత్థసమ్పిణ్డనత్థో. పరస్స చిన్తం మనతి జానాతి ఏతేనాతి **చిన్తామణి.** తస్సా కిర విజ్జాయ సాధకో పుగ్గలో తాదిసే దేసకాలే మన్తం పరిజప్పిత్వా యస్స చిత్తం జానితుకామో, తస్స దిట్ఠసుతాదివిసేససఞ్జాననముఖేన చిత్తాచారం అనుమినన్తో కథేతీతి కేచి. అపరే "వాచం నిచ్ఛరాపేత్వా తత్థ అక్ఖరసల్లక్ఖణవసేనా"తి వదన్తి.

అనుసాసనీపాటిహారియవణ్ణనా

౪౮౬. **పవత్తేన్తా**తి పవత్తనకా హుత్వా, పవత్తనవసేనాతి అత్థో. ''**ఏవ**''న్తి హి పదం యథానుసిట్ఠాయ అనుసాసనియా విధివసేన, పటిసేధవసేన చ పవత్తిఆకారపరామసనం, సా చ సమ్మావితక్కానం మిచ్ఛావితక్కానఞ్చ పవత్తిఆకారదస్సనవసేన పవత్తతి తత్థ ఆనిసంసస్స ఆదీనవస్స చ విభావనత్థం. **అనిచ్చసఞ్ఞమేవ** న నిచ్చసఞ్ఞన్తి అత్థో. పటియోగీనివత్తనత్థఞ్హి **ఏవ**-కారగ్గహణం. ఇధాపి **ఏవం** సద్దగ్గహణస్స అత్థో, పయోజనఞ్చ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **ఇదం**గహణేపి ఏసేవ నయో. **పఞ్చకామగుణికరాగ**న్తి నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం, తదఞ్ఞరాగస్స, దోసాదీనఞ్చ పహానస్స ఇచ్ఛితత్తా, తప్పహానస్స చ తదఞ్ఞరాగాదిఖేపనస్స ఉపాయభావతో తథా వుత్తం దుట్ఠలోహితవిమోచనస్స పుబ్బదుట్ఠమంసఖేపనూపాయతా వియ. **లోకుత్తరధమ్మమేవా**తి అవధారణం పటిపక్ఖభావతో సావజ్జధమ్మనివత్తనపరం దట్ఠబ్బం తస్సాధిగమూపాయానిసంసభూతానం తదఞ్ఞేసం అనవజ్జధమ్మానం నానన్తరియభావతో. **ఇద్ధివిధం ఇద్ధిపాటిహారియన్తి దస్సేతి** ఇద్ధిదస్సనేన పరసన్తానే పసాదాదీనం పటిపక్ఖస్స హరణతో. ఇమినా నయేన సేసపదద్వయేపి అత్థో వేదితబ్బో. **సతతం ధమ్మదేసనా**తి సబ్బకాలం దేసేతబ్బధమ్మదేసనా.

ఇద్ధిపాటిహారియేనాతి సహయోగే కరణవచనం, ఇద్ధిపాటిహారియేన సద్ధిన్తి అత్థో. **ఆదేసనాపాటిహారియేనా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. ధమ్మసేనాపతిస్స ఆచిణ్ణన్తి యోజనా. ''**చిత్తాచారం ఞత్వా**''తి ఇమినా ఆదేసనాపాటిహారియం దస్సేతి. ''**ధమ్మం దేసేసీ**''తి ఇమినా అనుసాసనీపాటిహారియం ''**బుద్ధానం సతతం ధమ్మదేసనా**''తి అనుసాసనీపాటిహారియస్స తత్థ సాతిసయతాయ వుత్తం. **సఉపారమ్భాని** పతిరూపేన ఉపారమ్భితబ్బతో. **సదోసాని** దోససముచ్ఛిన్దనస్స అనుపాయభావతో. సదోసత్తా ఏవ **అద్ధానం న తిట్ఠన్తి** చిరకాలట్ఠాయీని న హోన్తి. **అద్ధానం అతిట్ఠనతో న నియ్యన్తీ**తి ఫలేన హేతునో అనుమానం. అనియ్యానికతాయ హి తాని అనద్ధనియాని. **అనుసాసనీపాటిహారియం అనుపారమ్భం** విసుద్ధిప్పభవతో, విసుద్ధినిస్సయతో చ. తతో ఏవ **నిద్దోసం.** న హి తత్థ పుబ్బాపరవిరోధాదిదోససమ్భవో. నిద్దోసత్తా ఏవ **అద్ధానం తిట్ఠతి** పరవాదవాతేహి, కిలేసవాతేహి చ అనుపహన్తబ్బతో. **తస్మా**తి యథావుత్తకారణతో, తేన సఉపారమ్భాదిం, అనుపారమ్భాదిం చాతి ఉభయం ఉభయత్థ యథాక్కమం గారయ్హపాసంసభావానం హేతుభావేన పచ్చామసతి.

భూతనిరోధేసకవత్థువణ్ణనా

౪౮౭. **అనియ్యానికభావదస్సనత్థ**న్తి యస్మా మహాభూతపరియేసకో భిక్ఖు పురిమేసు ద్వీసు పాటిహారియేసు వసిప్పత్తో కుసలోపి సమానో మహాభూతానం అపరిసేసనిరోధసఙ్ఖాతం నిబ్బానం నావబుజ్ఝి , తస్మా తాని నియ్యానావహతాభావతో

అనియ్యానికానీతి తేసం అనియ్యానికభావదస్సనత్థం. తతియం పన తక్కరస్స ఏకన్తతో నియ్యానావహన్తి తస్సేవ **నియ్యానికభావదస్సనత్థం.**

ఏవమేతిస్సా దేసనాయ ముఖ్యపయోజనం దస్సేత్వా ఇదాని అనుసఙ్గికమ్పి దస్సేతుం ''**అపిచా**''తిఆది ఆరద్ధం. **మహాభూతే పరియేసన్తోతి** అపరిసేసం నిరుజ్ఝనవసేన మహాభూతే గవేసన్తో, తేసం అనవసేసనిరోధం వీమంసన్తోతి అత్థో. **విచరిత్వాతి** ధమ్మతాయ చోదియమానో విచరిత్వా. ధమ్మతాసిద్ధం కిరేతం, యదిదం తస్స భిక్ఖునో తథా విచరణం, యథా అభిజాతియం మహాపథవికమ్పాది. **మహన్తభావప్పకాసనత్థన్తి** సదేవకే లోకే అనఞ్ఞసాధారణస్స బుద్ధానం మహన్తభావస్స మహానుభావతాయ దీపనత్థం. **ఇదఞ్చ కారణన్తి** సబ్బేసమ్పి బుద్ధానం సాసనే ఈదిసో ఏకో భిక్ఖు తదానుభావప్పకాసనో హోతీతి ఇదమ్పి కారణం దస్సేన్తో.

కత్థాతి నిమిత్తే భుమ్మం, తస్మా **కత్థాతి** కిస్మిం ఠానే కారణభూతే. **కిం ఆగమ్మాతి** కిం ఆరమ్మణం పచ్చయభూతం అధిగన్త్వా, తేనాహ ''**కిం పత్తస్సా**''తి. **తేతి** మహాభూతా. **అప్పవత్తివసేనాతి** అనుప్పజ్జనవసేన. **సబ్బాకారేనాతి** వచనత్థలక్ఖణాదిసముట్ఠానకలాపచుణ్ణనానత్తేకత్తవినిబ్భోగావినిబ్భోగ-
సభాగవిసభాగఅజ్ఝత్తికబాహిరసఙ్గహపచ్చయసమన్నాహారపచ్చయవిభాగాకారతో,
ససమ్భారసఙ్ఖేపససమ్భారవిభత్తిసలక్ఖణసఙ్ఖేపసలక్ఖణవిభత్తిఆకారతో చాతి సబ్బేన ఆకారేన.

౪౮౭. దిబ్బన్తి ఏత్థ పఞ్చహి కామగుణేహి సమఙ్గీభూతా హుత్వా విచరన్తి, కీళన్తి, జోతన్తి చాతి దేవో, దేవలోకో. తం యన్తి ఉపగచ్ఛన్తి ఏతేనాతి **దేవయానియో. వసం వత్తేన్తోతి** ఏత్థ **వసవత్తనం** నామ యథిచ్ఛితట్ఠానగమనం. చత్తారో మహారాజానో ఏతేసం ఇస్సరాతి **చాతుమహారాజికా** యా దేవతా మగ్గఫలలాభినో తా తమత్థం ఏకదేసేన జానేయ్యుం బుద్ధవిసయో పనాయం పఞ్హోతి చిన్తేత్వా ''న జానామా''తి ఆహంసు, తేనాహ ''**బుద్ధవిసయే**''తిఆది. అజ్ఝోత్థరణం నామేత్థ నిప్పీళనన్తి ఆహ ''**పునప్పునం పుచ్ఛతీ**''తి. **అభిక్కన్తతరాతి** రూపసమ్పత్తియా చేవ పఞ్ఞాపటిభానాదిగుణేహి చ అఞ్ఞే అభిభుయ్య పరేసం కామనీయతరా. **పణీతతరాతి** ఉళారతరా, తేనాహ ''**ఉత్తమతరా**''తి.

౪౮౧-౩. దేవయానియసదిసో ఇద్ధివిధఞాణస్సేవ అధిప్పేతత్తా. ''**దేవయానియమగ్గోతి వా ...పే.... సబ్బమేతం ఇద్ధివిధఞాణస్సేవ నామ**''న్తి ఇదం పాళియం అట్ఠకథాసు చ తత్థ తత్థ ఆగతరుళ్హీవసేన వుత్తం.

౪౮౪. ఆగమనపుబ్బభాగే నిమిత్తన్తి బ్రహ్మునో ఆగమనస్స పుబ్బభాగే ఉప్పజ్జననిమిత్తం. **పాతురహోసీతి** ఆవి భవి. **పాకటో అహోసీతి** పకాసో అహోసి.

౪౮౭. పదేసేనాతి ఏకదేసేన, ఉపాదిన్నకవసేన, సత్తసన్తానపరియాపన్నేనాతి అత్థో. **అనుపాదిన్నకేపీతి** అనిన్ద్రియబద్ధేపి. **నిప్పదేసతో** అనవసేసతో. **పుచ్ఛామూళ్హస్సాతి** పుచ్ఛితుం అజానన్తస్స. **పుచ్ఛాయ దోసం దస్సేత్వాతి** తేన కతపుచ్ఛాయ పుచ్ఛితాకారే దోసం విభావేత్వా. యస్మా విస్సజ్జనం నామ పుచ్ఛానురూపం పుచ్ఛాసభాగేన విస్సజ్జేతబ్బతో, న చ తథాగతా విరజ్ఝిత్వా కతపుచ్ఛానురూపం విస్సజ్జేన్తి, అత్థసభాగతాయ చ విస్సజ్జనస్స పుచ్ఛకా తదత్థం అనవబుజ్ఝన్తా సమ్ముయ్హన్తి, తస్మా పుచ్ఛాయ సిక్ఖాపనం బుద్ధాచిణ్ణం, తేనాహ ''**పుచ్ఛం సిక్ఖాపేత్వా**''తిఆది.

४८०. **అప్పతిట్ఠాతి** అప్పచ్చయా, సబ్బసో సముచ్ఛిన్నకారణాతి అత్థో. **ఉపాదిన్నం యేవాతి** ఇన్ద్రియబద్ధమేవ. యస్మా ఏకదిసాభిముఖం సన్తానవసేన సణ్ఠితే రూపప్పబన్ధే దీఘసమఞ్ఞా తం ఉపాదాయ తతో అప్పకే రస్ససమఞ్ఞా తదుభయఞ్చ విసేసతో రూపగ్గహణముఖేన గయ్హతి, తస్మా ఆహ **''దీఘఞ్చ రస్సఞ్చాతి సణ్ఠానవసేన ఉపాదారూపం వుత్త''**న్తి. అప్పపరిమాణే రూపసఙ్ఘాతే అణుసమఞ్ఞా, తం ఉపాదాయ తతో మహతి థూలసమఞ్ఞా. ఇదమ్పి ద్వయం విసేసతో రూపగ్గహణముఖేన గయ్హతి, తేనాహ **''ఇమినాపీ''**తిఆది. **పి**-సద్దేన చేత్థ "సణ్ఠానవసేన ఉపాదారూపం వుత్త"న్తి ఏత్థాపి వణ్ణమత్తమేవ కథితన్తి ఇమమత్థం సముచ్చినతీతి వదన్తి. **సుభన్తి** సున్దరం, ఇట్ఠన్తి అత్థో. **అసుభన్తి** అసున్దరం, అనిట్ఠన్తి వుత్తం హోతి. తేనేవాహ **''ఇట్ఠానిట్ఠారమ్మణం పనేవం కథిత''**న్తి. దీఘం రస్సం, అణుం థూలం, సుభాసుభన్తి తీసు ఠానేసు ఉపాదారూపస్సేవ గహణం, భూతరూపానం విసుం గహితత్తా. **నామన్తి** వేదనాదిక్ఖన్ధచతుక్కం తఞ్హి ఆరమ్మణాభిముఖం నమనతో, నామకరణతో చ "నామ"న్తి వుచ్చతి. హేట్ఠా "దీఘం రస్స"న్తిఆదినా వుత్తమేవ ఇధ రుప్పనట్ఠేన "రూప"న్తి గహితన్తి ఆహ **''దీఘాదిభేదం రూపఞ్చా''**తి. **దీఘాదీతి** చ **ఆది**-సద్దేన ఆపాదీనఞ్చ సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. యస్మా వా దీఘాదిసమఞ్ఞా న రూపాయతనవత్థుకావ, అథ ఖో భూతరూపవత్థుకాపి. తథా హి సణ్ఠానం ఫుసనముఖేనపి గయ్హతి, తస్మా దీఘరస్సాదిగ్గహణేన భూతరూపమ్పి గయ్హతేవాతి "దీఘాదిభేదం రూప"మిచ్చేవ వుత్తం. **కిం ఆగమ్మాతి** కిం అధిగన్త్వా కిస్స అధిగమహేతు. **''ఉపరుజ్ఝతీ''**తి ఇదం అనుప్పాదనిరోధం సన్ధాయ వుత్తం, న ఖణనిరోధన్తి ఆహ **''అసేసమేతం నప్పవత్తతీ''**తి.

४८१. **విఞ్ఞాతబ్బన్తి** విసిట్ఠేన ఞాతబ్బం, ఞాణుత్తమేన అరియమగ్గఞాణేన పచ్చక్ఖతో జానితబ్బన్తి అత్థో, తేనాహ **''నిబ్బానస్సేతం నామ''**న్తి. నిదిస్సతీతి నిదస్సనం, చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యం. న నిదస్సనం **అనిదస్సనం,** అచక్ఖువిఞ్ఞేయ్యన్తి ఏతమత్థం వదన్తి. నిదస్సనం వా ఉపమా, తం ఏతస్స నత్థీతి **అనిదస్సనం.** న హి నిబ్బానస్స నిచ్చస్స ఏకస్స అచ్చన్తసన్తపణీతసభావస్స సదిసం నిదస్సనం కుతోచి లబ్భతీతి. యం అహుత్వా సమ్భోతి, హుత్వా పటివేతి తం సఙ్ఖతం ఉదయవయన్తేహి సఅన్తం, అసఙ్ఖతస్స పన నిబ్బానస్స నిచ్చస్స తే ఉభోపి అన్తా న సన్తి, తతో ఏవ నవభావాపగమసఙ్ఖాతో జరన్తోపి తస్స నత్థీతి ఆహ **''ఉప్పాదన్తో...పే.... అనన్త''**న్తి. "తిత్థస్స నామ"న్తి వత్వా తత్థ నిబ్బచనం దస్సేతుం **''పపన్తి ఏత్థాతి పప''**న్తి వుత్తం. ఏత్థ హి పపన్తి పానతిత్థం. **భ-కారో కతో** నిరుత్తినయేన. విసుద్ధట్ఠేన వా **సబ్బతోపభం,** కేనచి అనుపక్కిలిట్ఠతాయ సమన్తతో పభస్సరన్తి అత్థో . యేన నిబ్బానం అధిగతం, తం సన్తతిపరియాపన్నానంయేవ ఇధ అనుప్పాదనిరోధో అధిప్పేతోతి వుత్తం **''ఉపాదిన్నకధమ్మజాతం నిరుజ్ఝతి అప్పవత్తం హోతీ''**తి.

తత్థాతి "విఞ్ఞాణస్స నిరోధేనా"తి యం పదం వుత్తం, తస్మిం. **''విఞ్ఞాణ''**న్తి విఞ్ఞాణం ఉద్ధరతి విభత్తబ్బత్తా **ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీతి** ఏతస్మిం నిబ్బానే ఏతం నామరూపం చరిమకవిఞ్ఞాణనిరోధేన అనుప్పాదవసేన నిరుజ్ఝతి అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా, తేనాహ **''విజ్ఝాతదీపసిఖా వియ అపణ్ణత్తికభావం యాతీ''**తి. "చరిమకవిఞ్ఞాణ"న్తి హి అరహతో చుతిచిత్తం అధిప్పేతం. **''అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్సాపీ''**తిఆదినాపి సఉపాదిసేసనిబ్బానముఖేన అనుపాదిసేసనిబ్బానమేవ వదతి నామరూపస్స అనవసేసతో ఉపరుజ్ఝనస్స అధిప్పేతత్తా, తేనాహ **''అనుప్పాదవసేన ఉపరుజ్ఝతీ''**తి. **సోతాపత్తిమగ్గఞాణేనాతి** కత్తరి, కరణే వా కరణవచనం. **నిరోధేనాతి** పన హేతుమ్హి. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం నిబ్బానే. సేసమేత్థ యం అత్థతో న విభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

కేవట్టసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౧౨. లోహిచ్చసుత్తవణ్ణనా

లోహిచ్చబ్రాహ్మణవత్థువణ్ణనా

౫౦౧. సాలవతికాతి ఇత్థిలిఙ్గవసేన **తస్స గామస్స నామం.** గామణికాభావేనాతి కేచి. లోహితో నామ తస్స కులే పుబ్బపురిసో, తస్స వసేన **లోహిచ్చోతి తస్స బ్రాహ్మణస్స** గోత్తతో ఆగతం **నామం.**

౫౦౨. "దిట్ఠిగత"న్తి లద్ధిమత్తం అధిప్పేతన్తి ఆహ **''న పన ఉచ్ఛేదసస్సతానం అఞ్ఞతర''**న్తి. న హి ఉచ్ఛేదసస్సతగాహవినిముత్తో కోచి దిట్ఠిగాహో అత్థి. **''భాసతి యేవా''**తి తస్సా లద్ధియా లోకే పాకటభావం దస్సేతి. అత్తతో అఞ్ఞో పరోతి యథా అనుసాసకతో అనుసాసితబ్బో పరో, ఏవం అనుసాసితబ్బతోపి అనుసాసకో పరోతి వుత్తం **''పరో పరస్సాతి పరో యో''**తిఆది. **కిం**-సద్దాపేక్ఖాయ చేత్థ **''కరిస్సతీ''**తి అనాగతకాలవచనం, అనాగతేపి వా తేన తస్స కాతబ్బం నత్థీతి దస్సనత్థం. **కుసలం ధమ్మ**న్తి అనవజ్జధమ్మం నిక్కిలేసధమ్మం విమోక్ఖధమ్మన్తి అత్థో. "పరేసం ధమ్మం కథేస్సామీ"తి తేహి అత్తానం పరివారాపేత్వా విచరణం కిం అత్థియం ఆసయబుద్ధస్సాపి అనురోధేన వినా తం న హోతీతి తస్మా **అత్తనా పటిలద్ధం...పే.... విహాతబ్బన్తి వదతి.** తేనాహ "ఏవం సమ్పదమిదం పాపకం లోభధమ్మం వదామీ"తి.

౫౦౪. సోతి లోహిచ్చో బ్రాహ్మణో.

౫౦౫. కథాఫాసుకత్థన్తి కథాసుఖత్థం, సుఖేన కథం కథేతుఞ్చేవ సోతుఞ్చాతి అత్థో. **అప్పేవ నామ సియాతి** ఏత్థ పీతివసేన ఆమేడితం దట్ఠబ్బం. తథా హి తం "బుద్ధగజ్జిత"న్తి వుచ్చతి . భగవా హి ఈదిసేసు ఠానేసు విసేసతో పీతిసోమనస్సజాతో హోతి. తేనాహ **''అయం కిరేత్థ అధిప్పాయో''**తిఆది.

లోహిచ్చబ్రాహ్మణానుయోగవణ్ణనా

౫౦౬. సముదయసఞ్జాతీతి ఆయుప్పాదో. అనుపుబ్బో కమ్పి-సద్దో ఆకఙ్ఖనత్థో హోతీతి **''ఇచ్ఛతీతి అత్థో''**తి వుత్తం. సాతిసయేన వా హితేన అనుకమ్పకో అనుగ్గణ్హనకో **హితానుకమ్పీ. సమ్పజ్జతీతి** ఆసేవనలాభేన నిప్పజ్జతి బలవతీ హోతి, అవగ్గహాతి అత్థో, తేనాహ **''నియతా హోతీ''**తి. **నిరయే నిబ్బత్తతి** మిచ్ఛాదిట్ఠికో.

౫౧౦-౧౧. దుతియం ఉపపత్తిన్తి "నను రాజా పసేనదీ కోసలో"తిఆదినా దుతియం ఉపపత్తిం సాధనయుత్తిం. కారణఞ్హి భగవా ఉపమాముఖేన దస్సేతి. **యే చిమేతి** యే చ ఇమే కులపుత్తా దిబ్బా గబ్భా పరిపాచేన్తీతి యోజనా. **అసక్కుణన్తా** ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా, ఞాణపరిపాకస్స వా అభావేన. యే పన "పరిపచ్చన్తీ"తి పఠన్తి, తేసం "దిబ్బే గబ్భే"తి వచనవిపల్లాసేన పయోజనం నత్థి. అత్థో చ దుతియవికప్పే వుత్తనయేన వేదితబ్బో. అహితానుకమ్పితా చ తంసమఙ్గీసత్తవసేన. దివి భవాతి **దిబ్బా.** గబ్భేన్తి పరిపచ్చనవసేన సన్తానం పబన్ధేన్తీతి **గబ్భా. ''ఛన్నం దేవలోకాన''**న్తి నిదస్సనవచనమేతం. బ్రహ్మలోకస్సాపి హి దిబ్బగబ్భభావో లబ్భతేవ దిబ్బవిహారహేతుకత్తా. ఏవఞ్చ కత్వా "భావనం భావయమానా"తి ఇదమ్పి వచనం సమత్థితం హోతి. భవన్తి ఏత్థ యథారుచి సుఖసమప్పితాతి భవా, విమానాని.

దేవభావావహత్తా **దిబ్బా. **వుత్తనయేనేవ **గబ్భా. దానాదయో **దేవలోకసంపత్తనియ**పుఞ్ఞవిసేసా. దిబ్బా భవాతి** దేవలోకపరియాపన్నా ఉపపత్తిభవా. తదావహో హి కమ్మభవో పుబ్బే గహితో.

తయోచోదనారహవణ్ణనా

౨౮౩. అనియమితేనేవాతి అనియమేనేవ "త్వం ఏవందిట్ఠికో ఏవం సత్తానం అనత్థస్స కారకో"తి ఏవం అనుద్దేసికేనేవ . **మానన్తి** "అహమేతం జానామి, అహమేతం పస్సామీ"తి ఏవం పణ్డితమానం. **భిన్దిత్వాతి** విధమేత్వా, జహాపేత్వాతి **అత్థో.** **తయో సత్థారేతి** అసమ్పాదితఅత్తహితో అనోవాదకరసావకో, అసమ్పాదితఅత్తహితో ఓవాదకరసావకో, సమ్పాదితఅత్తహితో అనోవాదకరసావకోతి ఇమే తయో సత్థారే. చతుత్థో పన సమ్మాసమ్బుద్ధో న చోదనారహో హోతీతి "తేన పుచ్ఛితే ఏవ కథేస్సామీ"తి చోదనారహే తయో సత్థారే పఠమం దస్సేసి , పచ్ఛా చతుత్థంసత్థారం. కామఞ్చేత్థ చతుత్థో సత్థా ఏకో అదుతియో అనఞ్ఞసాధారణో, తథాపి నో యేసం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మానం వసేన "ధమ్మమయో కాయో"తి వుచ్చతి, తేసం సముదాయభూతోపి తే గుణావయవే సత్థుట్ఠానియే కత్వా దస్సేన్తో భగవా "అయమ్పి ఖో, లోహిచ్చ, సత్థా"తి అభాసి.

అఞ్ఞాతి య-కారలోపేన నిద్దేసో "సయం అభిఞ్ఞా"తి ఆదీసు (దీ. ని. ౧.౨౮, ౩౭, ౨.౨; మ. ని. ౧.౨౮౪; ౨.౩౪౧; అ. ని. ౨.౨; ౧౦.౧౧; మహావ. ౧౧; ధ. ప. ౩౫౩; కథా. ౪౦౫) వియ. **అఞ్ఞాయాతి** చ తదత్థియే సమ్పదానవచనన్తి ఆహ "**ఆజాననత్థాయా**"తి. సావకత్తం పటిజానిత్వా ఠితత్తా ఏకదేసేనస్స సాసనం కరోన్తీతి ఆహ "**నిరన్తరం తస్స సాసనం అకత్వా**"తి. **ఉక్కమిత్వా వత్తన్తీతి** యథిచ్ఛితం కరోన్తీతి **అత్థో. పటిక్కమన్తియాతి** అనభిరతియా అగారవేన అపగచ్ఛన్తియా, తేనాహ "**అనిచ్ఛన్తియా**"తిఆది. **ఏకాయాతి** ఏకాయ ఇత్థియా. **ఏకో ఇచ్ఛేయ్యాతి** ఏకో పురిసో తాయ అనిచ్ఛన్తియా సమ్పయోగం కామేయ్య. ఓసక్కనాదిముఖేన ఇత్థిపురిససమ్బన్ధనిదస్సనం గేహసితఅపేక్ఖావసేన తస్స సత్థునో సావకేసు పటిపత్తీతి దస్సేతి. అతివియ విరత్తభావతో **దట్ఠుమ్పి అనిచ్ఛమానం. లోభేనాతి** పరివారవసేన ఉప్పజ్జనకలాభసక్కారలోభేన. **తత్థ సమ్పాదేహీతి** తస్మిం పటిపత్తిధమ్మే పతిట్ఠితం కత్వా సమ్పాదేహి. **ఉజుం కరోహి** కాయవఙ్కాదివిగమేన.

౨౮౫. ఏవం చోదనం అరహతీతి ఏవం వుత్తనయేన సావకేసు అప్పోస్సుక్కభావాపాదనే నియోజనవసేన చోదనం అరహతి, న పఠమో వియ "ఏవరూపో తవ లోభధమ్మో"తిఆదినా, న చ దుతియో వియ "అత్తానమేవ తావ తత్థ సమ్పాదేహీ"తిఆదినా. కస్మా? సమ్పాదితఅత్తహితతాయ తతియస్స.

నచోదనారహసత్థువణ్ణనా

౨౮౬. "న చోదనారహో"తి ఏత్థ యస్మా చోదనారహతా నామ సత్థువిప్పటిపత్తియా వా సావకవిప్పటిపత్తియా వా ఉభయవిప్పటిపత్తియా వా, తయిదం సబ్బమ్పి ఇమస్మిం సత్థరి నత్థి, తస్మా న చోదనారహోతి ఇమమత్థం దస్సేతుం "**అయఞ్హి**"తిఆది వుత్తం.

౨౮౭. మయా గహితాయ దిట్ఠియాతి సబ్బసో అనవజ్జే సమ్మాపటిపన్నే పరేసం సమ్మదేవ సమ్మాపటిపత్తిం దేస్సేన్తే సత్థరి అభూతదోసారోపనవసేన మిచ్ఛాగహితాయ నిరయగామినియా పాపదిట్ఠియా . **నరకపపాతన్తి** నరకసఙ్ఖాతం మహాపపాతం. పపతన్తి తత్థాతి హి పపాతో. **సగ్గమగ్గథలేతి** సగ్గగామిమగ్గభూతే పుఞ్ఞధమ్మథలే. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

లోహిచ్చసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౧౩. తేవిజ్జసుత్తవణ్ణనా

౨౫౮. ఉత్తరేనాతి ఏత్థ **ఏన**-సద్దో దిసావాచీసద్దతో పఞ్చమీఅన్తతో అదూరత్థో ఇచ్ఛితో, తస్మా ఉత్తరేన-సద్దేన అదూరత్థజోతనం దస్సేన్తో ‘‘**అదూరే ఉత్తరపస్సే**’’తి ఆహ. అక్ఖరచిన్తకా పన ఏన-సద్దయోగే అవధివాచిని పదే ఉపయోగవచనం ఇచ్ఛన్తి. అత్థో పన సామివసేనేవ ఇచ్ఛితోతి ఇధ సామివచనవసేనేవ వుత్తం.

౨౫౯. కులచారిత్తాదీతి **ఆది**-సద్దేన మన్తజ్ఝేనాభిరూపతాదిసమ్పత్తిం సఙ్గణ్హాతి. **మన్తసజ్ఝాయకరణత్థ**న్తి ఆథబ్బణమన్తానం సజ్ఝాయకరణత్థం, తేనాహ ‘‘**అఞ్ఞేసం బహూనం పవేసనం నివారేత్వా**’’తి.

మగ్గామగ్గకథావణ్ణనా

౨౬౦. ‘‘**జఙ్ఘచార**’’న్తి చఙ్కమతో ఇతో చితో చ చరణమాహ. సో హి జఙ్ఘాసు కిలమథవినోదనత్థో చారోతి తథా వుత్తో. తేనాహ ‘‘అనుచఙ్కమన్తానం అనువిచరన్తాన’’న్తి. **తేనా**తి ఉభోసుపి అనుచఙ్కమనానువిచారణానం లబ్భనతో. సహాయా హి తే అఞ్ఞమఞ్ఞ సభాగవుత్తికా. ‘‘మగ్గో’’తి ఇచ్ఛితట్ఠానం ఉజుకం మగ్గతి ఉపగచ్ఛతి ఏతేనాతి మగ్గో, ఉజుమగ్గో. తదఞ్ఞో అమగ్గో, తస్మిం **మగ్గే చ అమగ్గే చ. పటిపద**న్తి బ్రహ్మలోకగామిమగ్గస్స పుబ్బభాగపటిపదం.

నియ్యాతీతి నియ్యానీయో, సో ఏవ ‘‘**నియ్యానికో**’’తి వుత్తోతి ఆహ ‘‘**నియ్యాయన్తో**’’తి. యస్మా నియ్యాతపుగ్గలవసేనస్స నియ్యానికభావో , తస్మా ‘‘నియ్యాయన్తో’’తి పుగ్గలస్స యోనిసో పటిపజ్జనవసేన నియ్యాయన్తో మగ్గో ‘‘**నియ్యాతీ**’’తి వుత్తో. **కరోతీ**తి అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదేతి. ఉప్పాదేన్తోయేవ హి తత్థ **పటిపజ్జతి** నామ. సహ బ్యేతి వత్తతీతి సహబ్యో, సహవత్తనకో . తస్స భావో **సహబ్యతా**తి ఆహ ‘‘**సహభావాయా**’’తిఆది. సహభావోతి చ సలోకతా, సమీపతా వా వేదితబ్బా, తేనాహ ‘‘**ఏకట్ఠానే పాతుభావాయా**’’తి. **సకమేవ ఆచరియవాద**న్తి అత్తనో ఆచరియేన పోక్ఖరసాతినా కథితమేవ ఆచరియవాదం. **థోమేత్వా పగ్గణ్హిత్వా** ‘‘అయమేవ ఉజుమగ్గో అయమఞ్జసాయనో’’తి పసంసిత్వా ఉక్కంసిత్వా. **భారద్వాజోపి సకమేవా**తి భారద్వాజోపి మాణవో అత్తనో ఆచరియేన తారుక్ఖేన కథితమేవ ఆచరియవాదం థోమేత్వా పగ్గణ్హిత్వా విచరతీతి యోజనా. **తేన వుత్త**న్తి తేన యథా తథా వా అభినివిట్ఠభావేన వుత్తం పాళియం.

౨౬౧-౨. అనియ్యానికా వాతి అప్పాటిహీరియావ అఞ్ఞమఞ్ఞస్స వాదే దోసం దస్సేత్వా అవిపరీతత్థదస్సనత్థం ఉత్తరరహితా ఏవ. అఞ్ఞమఞ్ఞస్స వాదస్స ఆదితో విరుద్ధగ్గహణం **విగ్గహో,** స్వేవ వివదనవసేన అపరాపరం ఉప్పన్నో **వివాదో**తి ఆహ ‘‘**పుబ్బుప్పత్తికో విగ్గహో అపరభాగే వివాదో**’’తి. **దువిధోపి ఏసో** విగ్గహో, వివాదోతి ద్విధా వుత్తోపి విరోధో. **నానాఆచరియానం వాదతో**తి నానారుచికానం ఆచరియానం వాదభావతో. **నానావాదో** నానావిధో వాదోతి కత్వా.

౨౬౩. ఏకస్సాపీతి తుమ్హేసు ద్వీసు ఏకస్సాపి. **ఏకస్మి**న్తి సకవాదపరవాదేసు ఏకస్మిమ్పి. **సంసయో నత్థీ**తి ‘‘మగ్గో ను ఖో, న మగ్గో ను ఖో’’తి సంసయో విచికిచ్ఛా నత్థి. అఞ్జసాయనభావే పన సంసయో. తేనాహ ‘‘ఏస కిరా’’తిఆది. భగవా పన యది సబ్బత్థ మగ్గసఞ్ఞినో, **ఏవం సతి ‘‘కిస్మిం వో విగ్గహో’’తి పుచ్ఛతి.**

౨౬౪. ‘‘ఇచ్ఛితట్ఠానం ఉజుకం మగ్గతి ఉపగచ్ఛతి ఏతేనాతి మగ్గో, ఉజుమగ్గో. తదఞ్ఞో అమగ్గో’’తి వుత్తో వాయమత్థో. **సబ్బే తే**తి సబ్బేపి తే నానాఆచరియేహి వుత్తమగ్గా.

యే పాళియం “అద్ధరియా బ్రాహ్మణా”తిఆదినా వుత్తా. అద్ధరో నామ యఞ్ఞవిసేసో, తదుపయోగిభావతో “అద్ధరియా” త్వేవ వుచ్చన్తి యజూని, తాని సజ్ఝాయన్తీతి **అద్ధరియా,** యజుబ్బేదినో. యే చ తిత్తిరిఇసినా కతే మన్తే సజ్ఝాయన్తి, తే **తిత్తిరియా,** యజుబ్బేదినో ఏవ. యజుబ్బేదసాఖా హేసా, యదిదం తిత్తిరం. ఛన్దో వుచ్చతి విసేసతో సామవేదో, తం సరేన కాయన్తీతి **ఛన్దోకా,** సామవేదినో. ‘‘**ఛన్దోగా**’’తిపి పఠన్తి, సో ఏవత్థో. బహవో ఇరయో ఏత్థాతి బవ్హారి, ఇరుబ్బేదో. తం అధీయన్తీతి **బవ్హారిజ్ఝా.**

“బహూనీ”తి ఏత్థాయం ఉపమాసంసన్దనా – యథా తే నానామగ్గా ఏకంసతో తస్స గామస్స వా నిగమస్స వా పవేసాయ హోన్తి, ఏవం బ్రాహ్మణేహి పఞ్ఞాపియమానాపి నానామగ్గా బ్రహ్మలోకూపగమనాయ బ్రహ్మునా సహబ్యతాయ ఏకంసేనేవ హోన్తీతి.

౫౨౭-౫౨౯. వ-కారో ఆగమసన్ధిమత్తన్తి అనత్థకో వ-కారో, తేన వణ్ణాగమేన పదన్తరసన్ధిమత్తం కతన్తి అత్థో. **అన్ధపవేణీతి** అన్ధపన్తి. ‘‘**పణ్ణాససట్ఠి అన్ధా**’’తి ఇదం తస్సా అన్ధపవేణియా మహతో గచ్ఛగుమ్బస్స అనుపరిగమనయోగ్యతాదస్సనం. ఏవఞ్హి తే “సుచిరం వేలం మగ్గం గచ్ఛామా”తి ఏవం సఞ్ఞినో హోన్తి. **నామకంయేవాతి** అత్థాభావతో నామమత్తంయేవ, తం పన భాసితం తేహి సారసఞ్ఞితమ్పి నామమత్తతాయ అసారభావతో నిహీనమేవాతి ఆహ ‘‘**లామకంయేవా**’’తి.

౫౩౦. యతోతి భుమ్మత్థే నిస్సక్కవచనం, సామఞ్ఞజోతనా చ విసేసే అవతిట్ఠతీతి ఆహ ‘‘**యస్మిం కాలే**’’తి. **ఆయాచన్తీతి** పత్థేన్తి. ఉగ్గమనం లోకస్స బహుకారభావతో తథా థోమనాతి. అయం కిర బ్రాహ్మణానం లద్ధి “బ్రాహ్మణానం ఆయాచనాయ చన్దిమసూరియా గన్త్వా లోకే ఓభాసం కరోన్తీ”తి.

౫౩౨. ఇధ పన కిం వత్తబ్బన్తి ఇమస్మిం పన అప్పచ్చక్ఖభూతస్స బ్రహ్మునో సహబ్యతాయ మగ్గదేసనే తేవిజ్జానం కిం వత్తబ్బం అత్థి, యే పచ్చక్ఖభూతానమ్పి చన్దిమసూరియానం సహబ్యతాయ మగ్గం దేసేతుం న సక్కోన్తీతి అధిప్పాయో. ‘‘**యత్థా**’’తి “ఇధ పనా”తి వుత్తమేవత్థం పచ్చామసతి.

అచిరవతీనదీఉపమాకథావణ్ణనా

౫౪౨. సమభరితాతి సమ్పుణ్ణా. తతో ఏవ **కాకపేయ్యా. పారాతి** పరతీరం. **అపారన్తి** ఓరిమతీరం. **ఏహీతి** ఆగచ్ఛ.

౫౪౪. పఞ్చసీల...పే.... వేదితబ్బా యమనియమాదిబ్రాహ్మణధమ్మానం తదన్తోగధభావతో. **తబ్బిపరీతాతి** పఞ్చసీలాదివిపరీతా పఞ్చ వేరాదయో. “పునపీ”తి వత్వా ‘‘**అపరమ్పీ**’’తి వచనం ఇతరాయపి నది ఉపమాయ సజ్జన్ఞానత్థం.

౫౪౬. కామయితబ్బట్ఠేనాతి కామనీయభావేన. **బన్ధనట్ఠేనాతి** తేనేవ కామేతబ్బభావేన సత్తానం చిత్తస్స ఆబన్ధనభావేన. కామఞ్చాయం **గుణ**-సద్దో అత్థన్తరేసుపి దిట్ఠప్పయోగో, తేసం పనేత్థ అసమ్భవతో పారిసేసఞాయేన బన్ధనట్ఠేయేవ యుత్తోతి దస్సేతుం ‘‘**అనుజానామీ**’’తిఆదినా అత్థుద్ధారో ఆరద్ధో, **ఏసేవాతి** బన్ధనట్ఠో ఏవ. న హి రూపాదీనం కామేతబ్బభావే వుచ్చమానే పటలట్ఠో యుజ్జతి తథా కామేతబ్బతాయ అనధిప్పేతత్తా. రాసట్ఠఆనిసంసట్ఠేసుపి ఏసేవ నయో

తథాపి కామేతబ్బతాయ అనధిప్పేతత్తా. పారిసేసతో పన బన్ధనట్ఠో గహితో. యదగ్గేన హి నేసం కామేతబ్బతా, తదగ్గేన బన్ధనభావో చాతి.

కోట్ఠాసట్ఠోపి తేసు యుజ్జతేవ చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యాదికోట్ఠాసభావేన నేసం కామేతబ్బతో. కోట్ఠాసే చ గుణ-సద్దో దిస్సతి "దిగుణం వడ్ఢేతబ్బ"న్తిఆదీసు, సమ్పదాట్ఠోపి –

"అసఙ్ఖ్యేయ్యాని నామాని, సగుణేన మహేసినో;

గుణేన నామముద్ధేయ్యం, అపి నామసహస్సతో"తి. (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౧౩౧౩; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౫౩; పటి॰ మ॰ అట్ఠ॰ ౭౬);

ఆదీసు సోపి ఇధ న యుజ్జతీతి అనుద్ధటో.

చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యాతి చక్ఖువిఞ్ఞాణేన విజానితబ్బా, తేన పన విజాననం దస్సనమేవాతి ఆహ "**పస్సితబ్బా**"తి. "సోతవిఞ్ఞాణేన సోతబ్బా"తి ఏవమాది **ఏతేనుపాయేనా**తి అతిదిసతి. గవేసితమ్పి "ఇట్ఠ"న్తి వుచ్చతి, తం ఇధ నాధిప్పేతన్తి ఆహ "**పరియిట్ఠా వా హోన్తు మా వా**"తి. **ఇట్ఠారమ్మణభూతా**తి సుఖారమ్మణభూతా. **కామనీయా**తి కామేతబ్బా. ఇట్ఠభావేన మనం అప్పాయన్తీతి **మనాపా. పియజాతికా**తి పియసభావా.

గేధేనాతి లోభేన అభిభూతా హుత్వా పఞ్చకామగుణే పరిభుఞ్జన్తీతి యోజనా. **ముచ్ఛాకార**న్తి మోహనాకారం. **అధిఓసన్నా**తి అధిగ్గయ్హ అజ్ఝోసాయ అవసన్నా, తేనాహ "**ఓగాళ్హా**"తి. **పరినిట్ఠానప్పత్తా**తి గిలిత్వా పరినిట్ఠాపనవసేన పరినిట్ఠానం ఉపగతా. **ఆదీనవ**న్తి కామపరిభోగే సమ్పతి, ఆయతిఞ్చ దోసం **అపస్సన్తా.** ఘాసచ్ఛాదనాదిసమ్భోగనిమిత్తసంకిలేసతో నిస్సరన్తి అపగచ్ఛన్తి ఏతేనాతి నిస్సరణం, యోనిసో పచ్చవేక్ఖిత్వా తేసం పరిభోగపఞ్ఞా. తదభావతో **అనిస్సరణపఞ్ఞా**తి ఇమమత్థం దస్సేన్తో "**ఇదమేత్థా**"తిఆదిమాహ.

౫౪౮-౯. **ఆవరన్తీ**తి కుసలప్పవత్తిం ఆదితోవ నివారేన్తి. **నివారేన్తీ**తి నిరవసేసతో వారయన్తి. **ఓనన్ధన్తీ**తి ఓగాహన్తా వియ ఛాదేన్తి. **పరియోనన్ధన్తీ**తి సబ్బసో ఛాదేన్తి. **ఆవరణాదీనం వసేనా**తి ఆవరణాదిఅత్థానం వసేన. తే హి ఆసేవనబలవతాయ పురిమపురిమేహి పచ్ఛిమపచ్ఛిమా దళ్హతరతమాదిభావప్పత్తా వుత్తా.

సంసన్దనకథావణ్ణనా

౫౫౦. ఇత్థిపరిగ్గహే సతి పురిసస్స పఞ్చకామగుణపరిగ్గహో పరిపుణ్ణో ఏవ హోతీతి వుత్తం "**సపరిగ్గహోతి ఇత్థిపరిగ్గహేన సపరిగ్గహో**"తి. "**ఇత్థిపరిగ్గహేన అపరిగ్గహో**"తి చ ఇదం తేవిజ్జబ్రాహ్మణేసు దిస్సమానపరిగ్గహానం దుట్ఠుల్లతమపరిగ్గహాభావదస్సనం. ఏవంభూతానం తేవిజ్జానం బ్రాహ్మణానం కా బ్రహ్మునా సంసన్దనా, బ్రహ్మా పన సబ్బేన సబ్బం అపరిగ్గహోతి. **వేరచిత్తేన అవేరో,** కుతో ఏతస్స వేరప్పయోగోతి అధిప్పాయో. **చిత్తగేలఞ్ఞసఙ్ఖాతేనా**తి చిత్తుప్పాదగేలఞ్ఞసఞ్ఞితేన, తేనస్స సబ్బరూపకాయగేలఞ్ఞభావో వుత్తో హోతి. **బ్యాపజ్జేనా**తి దుక్ఖేన. **ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చాదీహీ**తి **ఆది**-సద్దేన తదేకట్ఠా సంకిలేసధమ్మా సఙ్గయ్హన్తి. అప్పటిపత్తిహేతుభూతాయ విచికిచ్ఛాయ సతి న కదాచి చిత్తం పురిసస్స వసే వత్తతి, పహీనాయ పన సియా వసవత్తనన్తి ఆహ "**విచికిచ్ఛాయ అభావతో చిత్తం వసే వత్తేతీ**"తి. **చిత్తగతికా**తి

చిత్తవసికా, తేనాహ **చిత్తస్స వసే వత్తన్తీ**''తి. **న తాదిసోతి** బ్రాహ్మణా వియ చిత్తవసికో న హోతి, అథ ఖో వసీభూతజ్ఝానాభిఞ్ఞతాయ చిత్తం అత్తనో వసే వత్తేతీతి **వసవత్తీ.**

౫౫౨. బ్రహ్మలోకమగ్గేతి బ్రహ్మలోకగామిమగ్గే పటిపజ్జితబ్బే, పఞ్ఞపేతబ్బే వా, తం పఞ్ఞపేన్తాతి అధిప్పాయో. **ఉపగన్త్వాతి** అమగ్గమేవ "మగ్గో"తి మిచ్ఛాపటిపజ్జనేన ఉపగన్త్వా, పటిజానిత్వా వా. **పఙ్కం ఓతిణ్ణా వియాతి** మత్థకే ఏకఙ్గులం వా ఉపడ్ఢఙ్గులం వా సుక్ఖతాయ "సమతల"న్తి సఞ్ఞాయ అనేకపోరిసం మహాపఙ్కం ఓతిణ్ణా వియ. **అనుప్పవిసన్తీతి** అపాయమగ్గం బ్రహ్మలోకమగ్గసఞ్ఞాయ ఓగాహయన్తి. తతో ఏవ **సంసీదిత్వా విసాదం పాపుణన్తి. ఏవన్తి** "సమతల"న్తిఆదినా వుత్తనయేన. **సంసీదిత్వాతి** నిమ్ముజ్జిత్వా. **సుక్ఖతరణం మఞ్ఞే తరన్తీతి** సుక్ఖనదితరణం తరన్తి మఞ్ఞే. **తస్మాతి** యస్మా తేవిజ్జా అమగ్గమేవ "మగ్గో"తి ఉపగన్త్వా సంసీదన్తి, తస్మా. **యథా తేతి** యథా తే "సమతల"న్తి సఞ్ఞాయ పఙ్కం ఓతిణ్ణా. **ఇధేవ చాతి** ఇమస్మిఞ్చ అత్తభావే. **సుఖం వా సాతం వా న లభన్తీతి** ఝానసుఖం వా విపస్సనాసాతం వా న లభన్తి, కుతో మగ్గసుఖం వా నిబ్బానసాతం వాతి అధిప్పాయో. **మగ్గదీపకన్తి** మగ్గదీపకాభిమతం. ''**ఇరిణ**''న్తి అరఞ్ఞానియా ఇదం అధివచనన్తి ఆహ ''**అగామకం మహారఞ్ఞ**''న్తి . మిగరురుఆదీనమ్పి **అనుపభోగరుక్ఖేహి. పరివత్తితుమ్పి న సక్కా హోన్తి** మహాకణ్టకతాయ. ఞాతీనం బ్యసనం వినాసో **ఞాతిబ్యసనం.** ఏవం **భోగసీలబ్యసనాని** వేదితబ్బాని. రోగో ఏవ బ్యసతి విబాధతీతి **రోగబ్యసనం.** ఏవం **దిట్ఠిబ్యసనమ్పి** దట్ఠబ్బం.

౫౫౪. జాతసంవడ్ఢోతి జాతో హుత్వా సంవడ్ఢితో. **న సబ్బసో పచ్చక్ఖా హోన్తి** పరిచయాభావతో. **చిరనిక్ఖన్తోతి** నిక్ఖన్తో హుత్వా చిరకాలో. **దన్ధాయితత్తన్తి** విస్సజ్జనే మన్దత్తం సణికవుత్తి, తం పన సంసయవసేన చిరాయనం నామ హోతీతి ఆహ ''**కఙ్ఖావసేన చిరాయితత్త**''న్తి. **విత్థాయితత్తన్తి** సారజ్జితత్తం. అట్ఠకథాయం పన విత్థాయితత్తం నామ ఛమ్భితత్తన్తి అధిప్పాయేన ''**థద్ధభావగ్గహణ**''న్తి వుత్తం.

౫౫౫. ఉ-ఇతి ఉపసగ్గయోగే **లుమ్ప**-సద్దో ఉద్ధరణత్థో హోతీతి ''**ఉల్లుమ్పతూ**''తి పదస్స **ఉద్ధరతూతి** అత్థమాహ. ఉపసగ్గవసేన హి ధాతు-సద్దా అత్థవిసేసవుత్తినో హోన్తి యథా "ఉద్ధరతూ"తి.

బ్రహ్మలోకమగ్గదేసనావణ్ణనా

౫౫౬. యస్స అతిసయేన బలం అత్థి, సో ''**బలవా**''తి వుత్తోతి ఆహ ''**బలసమ్పన్నో**''తి. సఙ్ఖం ధమయతీతి **సఙ్ఖధమకో,** తం ధమయిత్వా తతో సద్దపవత్తకో. **అప్పనావ వట్టతి** పటిపక్ఖతో సమ్మదేవ చేతసో విముత్తిభావతో.

పమాణకతం కమ్మం నామ కామావచరం పమాణకరానం సంకిలేసధమ్మానం అవిక్ఖమ్భనతో. తథా హి తం బ్రహ్మవిహారపుబ్బభాగభూతం పమాణం అతిక్కమిత్వా ఓదిస్సకఅనోదిస్సకదిసాఫరణవసేన వడ్ఢేతుం న సక్కా. వుత్తవిపరియాయతో పన **అప్పమాణకతం కమ్మం నామ రూపారూపావచరం,** తేనాహ ''**తఞ్హీ**''తిఆది. తత్థ అరూపావచరే ఓదిస్సకానోదిస్సకవసేన ఫరణం న లబ్భతి, తథా దిసాఫరణం.

కేచి పన తం ఆగమనవసేన లబ్భతీతి వదన్తి, తదయుత్తం. న హి బ్రహ్మవిహారనిస్సన్దో ఆరుప్పం, అథ ఖో కసిణనిస్సన్దో, తస్మా యం సువిభావితం వసీభావం పాపితం ఆరుప్పం, తం ''**అప్పమాణకత**''న్తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. యం వా సాతిసయం బ్రహ్మవిహారభావనాయ అభిసఙ్ఖతేన సన్తానేన నిబ్బత్తితం, యఞ్చ బ్రహ్మవిహారసమాపత్తితో వుట్ఠాయ

సమాపన్నం అరూపావచరజ్ఝానం, తం ఇమినా పరియాయేన ఫరణప్పమాణవసేన **అప్పమాణకత**న్తి వత్తుం వట్టతీతి అపరే. వీమంసిత్వా గహేతబ్బం.

రూపావచరారూపావచరకమ్మేతి రూపావచరకమ్మే, అరూపావచరకమ్మే చ సతి. **న ఓహీయతి న తిట్ఠతీ**తి కతూపచితమ్పి కామావచరకమ్మం యథాధిగతే మహగ్గతజ్ఝానే అపరిహీనే తం అభిభవిత్వా పటిబాహిత్వా సయం ఓహీయకం హుత్వా పటిసన్ధిం దాతుం సమత్థభావే న తిట్ఠతి. **లగ్గితు**న్తి ఆవరితుం నిసేధేతుం. **ఠాతు**న్తి పటిబలో హుత్వా ఠాతుం. **ఫరిత్వా**తి పటిప్ఫరిత్వా. **పరియాదియిత్వా**తి తస్స సామత్థియం ఖేపేత్వా. కమ్మస్స పరియాదియనం నామ తస్స విపాకుప్పాదనం నిసేధేత్వా అత్తనో విపాకుప్పాదనన్తి ఆహ ''**తస్స విపాకం పటిబాహిత్వా**''తిఆది. **ఏవం మేత్తాదివిహారీ**తి ఏవం వుత్తానం మేత్తాదీనం బ్రహ్మవిహారానం వసేన మేత్తాదివిహారీ.

౫౫౯. **అగ్గఞ్ఞసుత్తే...పే.... అలత్థు**న్తి అగ్గఞ్ఞసుత్తే ఆగతనయేన ఉపసమ్పదఞ్చేవ అరహత్తఞ్చ అలత్థుం పటిలభింసు. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

తేవిజ్జసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

నిట్ఠితా చ తేరససుత్తపటిమణ్డితస్స సీలక్ఖన్ధవగ్గస్స అత్థవణ్ణనాయ

లీనత్థప్పకాసనాతి.

సీలక్ఖన్ధవగ్గటీకా నిట్ఠితా.